

FUNDACIÓ NOGUERA

ESTUDIS, 54

EL MONESTIR DE SANTA MARIA
D'AMER A L'ÈPOCA MODERNA:
RELIGIÓ, CULTURA I PODER. DE LA
REFORMA BENEDICTINA A LA
VIGÍLIA DE LES DESAMORTITZACIONS
(1592-1835)

VOLUM II

Estudi i edició a cura de
XAVIER SOLÀ I COLOMER

BARCELONA, 2010

© Xavier Solà i Colomer, 2010
Edita: Pagès Editors, S L
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: juny de 2010
ISBN obra completa: 978-84-9779-949-2
ISBN volum II: 978-84-9779-951-5
Dipòsit legal: L-526-2010
Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S L

SUMARI

Pròleg	11
Introducció.	15
La historiografia: entre la història, la literatura i l'excursionisme	30
L'ESPAI I ELS HOMES: DOMINIS, PROPIETATS I MONJOS	
El domini territorial i jurisdiccional del monestir	37
Els precedents medievals: els orígens	37
Terres i masos.	38
Les rendes senyorials	40
Els capbreus	43
Els arrendaments i els establiments	49
Monopolis, proveïments i imposicions: la carnisseria i la fleca	52
Drets i aprofitaments hidràulics: pesca, molins i regadius	55
Els delmes	67
Els censals	72
Les possessions territorials: continuïtats i ruptures a l'època moderna	74
La gestió monetària i documental.	93
La caixa comuna.	93
L'arxiu monacal	96
La notaria d'Amer	99
Les jurisdiccions eclesiàstiques	105
La parròquia, la vall i el terme d'Amer	105
Edificis i esglésies parroquials	108
Sant Miquel d'Amer.	108
Sant Agustí de Lloret Salvatge	115

Sant Genís Sacosta	120
Sant Climent d'Amer	121
Capelles, ermites i priorats	123
Sant Marçal del Colomer	123
Santa Brígida	126
Sant Corneli	129
La Pietat.	130
Sant Tomàs de Canterbury.	136
Santa Margarida	137
Els elements patrimonials del monestir: arquitectura, art i cultura	139
Perímetre i muralles	140
Els edificis medievals i els terratrèmols de 1427	143
Ampliacions i reformes modernes	146
La gran empresa artística del monestir	174
Obres renaixentistes.	175
L'esplendor del barroc	181
L'empremta neoclàssica.	187
El tresor del monestir: la plata i l'orfebreria.	189
La vestimenta litúrgica.	193
Punts de llum.	198
El govern municipal.	201
La universitat	201
L'hospital de pobres.	206
L'almoïna del Cortó	210
Infraestructures: ponts i camins.	215
Població i poblament: la vila i el monestir, laics i monjos	223
La vila nova: el nucli urbà a redós del monestir	223
Els habitants	226
Els oficis conventuals i els beneficis porcioners.	229
Nombre i valor econòmic	229
De novicis a monjos.	233
Orígens socials i geogràfics	241
Càrrecs i oficis	244
Els abats i els segrestadors	249
El prior claustral.	258
El sagristà i la sagristia major	260

El sagristà i la sagristia menor	266
El cambrer i la cambreria.	268
L'infermer i la infermeria	271
L'almoiner	276
El rector de Sant Miquel i el capellà major del monestir	277
Els priors del Coll i Sant Tomàs	285
Els beneficiats porcioners	289
Els beneficiats simples	296
Càrrecs temporals i oficis administratius	303
Preveres al servei del monestir: organistes i predicadors .	306
Laics al servei del monestir: servei domèstic, mossos, campaners	309
La vida comunitària segons la regla de Sant Benet i la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense . .	311
La vida comunitària i conventual	311
<i>Ora et labora</i> , el rés i el treball	318
El govern del monestir.	320
Pautes de consum i nivells de benestar: els inventaris d'alguns monjos	324
Els laics i feligresos: aspectes devocionals públics . . .	332
Advocacions, confraries i congregacions al monestir .	332
Festes i processons	344

EL TEMPS: ENTRE LES REFORMES I LES DESAMORTITZACIONS (1592-1835)

Les <i>reformes</i> del segle XVI: la reforma benedictina i el concili de Trento	375
La reforma benedictina i les visites claustrals	375
La unió de l'abadia de Roses i del priorat del Coll . . .	380
Santa Maria de Roses: de la militarització a l'extinció.	380
El priorat de Santa Maria del Coll: entre Vic i Amer.	396
La reforma catòlica: el concili de Trento i les visites pastorals	406
El segle XVI: abats comanadors, bandolers, negocis i vicis privats	416
Les <i>crisis</i> del segle XVII: mort, guerra, fam, pesta	425
Els abats del sis-cents	426
Conflictitat religiosa: la parròquia <i>versus</i> el monestir .	433
L'afer de l'altar de Sant Isidre (1631-1632)	433

“Costums de Sant Miquel” (després de 1657)	435
El cas del jubileu i la Pietat (1683-1684).	441
Carlemany a Amer o l’invent de la tradició	448
El monestir imperial o reial	448
Les llegendes: la batalla de Sant Corneli i la campana del Coll	455
Bandolerisme modern, immunitats eclesiàstiques i inquisició	459
Els allotjaments de soldats i terços en la vigília de la Revolta dels Segadors (1640): resistències i conflictivitat social	465
Pestes, fams, sequeres, pobresa i altres calamitats	473
De la guerra de Separació al Tractat dels Pirineus: la destrucció de l’església de Sant Miquel (1657) i les seves conseqüències	480
L’impacte de la guerra dels Nou Anys (1689-1697) i “el sacco y crema de Amer” (1696)	494
El segle XVIII: de la guerra de Successió a l’esplendor i la magnificència cultural del monestir.	509
De la guerra de Successió (1702-1714) i el nou model borbònic a la Guerra Gran (1793-1795)	509
El floriment abacial del set-cents	526
La bel·ligerància envers els bisbes de Girona i Vic.	535
“Els abats es creuen bisbes”	535
Provisió de rectories, altres càrrecs i drets parroquials	539
Visites pastorals i claustrals: vells conflictes	547
La <i>mort barroca</i> : un negoci entorn de les misses pels difunts	558
La consuetud parroquial de 1789	588
La fi de l’Antic Règim i del monestir: el segle XIX	593
La guerra del Francès (1808-1814)	593
Els abats en la vigília de les desamortitzacions	600
Conclusions.	603
Abreviacions	611
Apèndix documental.	613
Bibliografia.	737
Índex onomàstic	755
Índex toponímic	777

EL TEMPS: ENTRE LES REFORMES
I LES DESAMORTITZACIONS (1592-1835)

LES REFORMES DEL SEGLE XVI: LA REFORMA BENEDICTINA I EL CONCILI DE TRENTO

LA REFORMA BENEDICTINA I LES VISITES CLAUSTRALS

La reforma, “reformación” o “negocio de la reformación” —tal com ho definia el propi rei— de la congregació claustral benedictina, juntament amb l’extinció dels canonges regulars agustinians, formava part de la reorganització eclesiàstica i dels recursos econòmics i humans del clergat català a finals del segle XVI, autoritzada per Felip II i realitzada per Sixt V (1586) i, definitivament, per Climent VIII (1592). Es tracta, però, d’una etapa mal coneguda, encara per treballar, tal com ha posat de manifest Ignasi Fernàndez Terricabras, una etapa que s’ha entès massa en dependència de la Reforma Catòlica, desenvolupada des de l’Església a través dels bisbes i els rectors.¹ Les dues reformes, semblants en els seus objectius, propòsits i cronologia, prosperaren gràcies als precedents endegats pels Reis Catòlics i Carles I, i la implicació directa del rei espanyol Felip II, i s’allargaren fins a les primeres dècades del segle XVII. Aquí sorgeixen, al mateix temps, els problemes o implicacions d’índole política, ja que en aparença l’interès dels monarques anava adreçat al control de la jerarquia del clergat, per exemple, amb la creació d’una nova diòcesi, a Solsona (1593), amb la idea de facilitar la vigilància de la població i evitar la penetració d’heretges calvinistes.

L’acció reformadora de Felip II afirmava el poder del rei i incidia en la formació d’un clergat ben format i preparat, amb una educació conscient, que castigava els religiosos indignes. Va estar aprovada pels successius papes —de Pau IV a Gregori XIII—, amb una ajuda mútua

1. FERNÁNDEZ TERRICABRAS 1998, 1999; 2000a, b i c i 2005; Riu i Riu 1994-95 i KAMEN 1998: 61-69.

entre els poders polítics i religiosos, sense estar exempta de polèmica i oposició. Els ordes van ser un dels objectes centrals d'aquest canvi tan necessari: es va forçar la clausura obligatòria, el control de l'observança regular, el retorn a la disciplina interna segons les regles originàries de fundació i es van suprimir els càrrecs i els monestirs sense ingressos suficients, tot plegat va causar un gran rebombori. Com que el concili de Trento no en va dir gaire res de concret d'aquest assumpte —de manera molt vaga en el decret de reforma *De regularium et monialibus*, en la sessió XXV i última del concili, el 3 de desembre de 1563—, la solució emprada va consistir a imposar una autoreforma dels ordes, respectant els vots de pobresa, castedat i obediència a la vida comuna i l'observança regular en l'alimentació, residència i hàbits, on s'insistia en la supressió de les armes i en la recuperació dels edificis que havien estat ocupats i/o abandonats pels abats comendataris; tot plegat, aspectes que afectaven directament el monestir d'Amer. Sortiren a la llum les desavinences sobre la conveniència del tipus de reforma que s'havia de posar en pràctica.

Per al cas català, Felip II, ja des de l'acabament del concili de Trento, era plenament conscient de la necessitat de reforma dels ordes agustí i benedictí per haver degenerat cap a un extrem vergonyós; així doncs només era possible suprimir-los tots i destinar les rendes a institucions més útils i necessàries —seminaris, universitats, hospitals, etc.— o reestructurar-los de soca-rel. Abans va voler constatar-ho i demostrar-ho. Va fer enviar, a tots els monestirs catalans, visitadors que treballaven coordinats, amb fermesa, i que tothora informaven seguint les ordres del virrei, el nunci i el Consell. L'èxit d'aquestes visites en l'àmbit del clergat regular a la Corona d'Aragó, sense precedents o comparances amb la resta del territori espanyol, motivà grans alabances en la Santa Seu. De la visita de 1588 en surt un informe revelador sobre els monjos benedictins, potser un pèl exagerat:

No tienen clausura sino que salen siempre que quieren. La obediencia a sus superiores es quasi ninguna. Algunos se estaban con sus amigas publicamente. No tenían quien les enseñase gramática y assí quedavan ignorantes, que lo son casi todos, y aun bien leer no saben los mas dellos. Dormían no vestidos como la regla manda sino desnudos. Tenían y trahían armas. Jugavan a toda manera de juegos. Miravan y assistían a los bayles y baylavan ellos con las mugeres. Los monjes que no eran de missa no confessavan ni comulgavan fuera de la quaresma.²

2. ZARAGOZA 1981.

De les mesures que Felip II proposà a Climent VIII, l'1 d'agost de 1592 s'aprovà una reforma dràstica i fulminant que va significar la reorganització de la institució monàstica, amb l'emissió d'una butlla: *Sacer et religiosos monachorum status*.³ Amb el resultat final consistent en l'eliminació de quaranta-cinc capítols regulars agustinians i vint monestirs benedictins, i la resta es van agrupar en un congregació moderna i centralitzada.⁴ La idea va consistir en l'adaptació dels monestirs que quedaven als recursos econòmics de que disposava la congregació, va reforçar els monestirs més importants amb les rendes dels priorats o altres monestirs més petits per augmentar el nombre de monjos de cada monestir, entorn dels catorze: així doncs, Roses va passar a dependre d'Amer. Però una relació coetània sobre l'estat econòmic dels monestirs catalans (1590) mostrava una situació totalment inversa. L'abadia de Roses disposava d'unes rendes molt superiors a Amer, amb 600 lliures sobre 300; per això hem d'entendre la unió de les abadies en un altre sentit, segurament polític. Aquesta butlla permeté el proveïment, lent, de nous abats o monjos claustrals: Amer es proveí, el 1596, amb Joan Boscà.

Valor dels oficis conventuals del monestir de Roses en lliures

	1633	1663-1703	1734-1801	1803	1806-1815
Abat	60 ll.	—	—	—	—
Cambrer	50 ll.	50 ll.	68 ll.	332 ll. 3 s.	137 ll. 15 s. 4 d.
Infermer	15 ll.	15 ll.	18 ll. 10 s.	16 ll. 16 s. 2 d.	35 ll.
Sagristà	12 ll.	15/50 ll.	22 ll.	—	—

Font: elaboració pròpia a partir dels *Llibres de tall extraordinaris*, ACA, Monacals, Hisenda.

El mateix papa ja havia intentat, uns anys abans (1587), unir Sant Pere de Galligants a Amer, per tal de garantir la renda suficient per a setze monjos, però sense èxit, i es concretaria finalment amb l'annexió amb l'abadia de Santa Maria de Roses i del Coll.⁵ Aquesta unió va passar desapercibuda, misteriosament, pels cronistes benedictins, per exemple, Gregorio Argaiç digué: "De la abadia de Rosas no he tenido la menor noticia, de quanto, y por quien fue fundada, ni en tiempo y porque ocasion se anexó con la de Santa Maria de Amer";⁶

3. AUGÉ 1929.

4. ZARAGOZA 1977, 1981, 1986 i 1992; TOBELLÀ 1964; BADA 2005: 103-105.

5. ZARAGOZA 2004: 125.

6. ARGAIÇ 1677: 333.

el temps s'havia encarregat d'esborrar el record. Felip II havia vist a aquests monestirs catalans, la majoria rurals, sovint aïllats, propers a la ratlla de França, susceptibles de convertir-se en refugi de bandolers, de predicadors protestants o de clergues hugonots.

A partir de 1216-1217 començaren a celebrar-se una sèrie de capítols generals dins l'orde benedictí, instituïts per Innocenci II, primer de caràcter anual i després trianual, amb la finalitat de desenvolupar la rehabilitació moral i monàstica de la congregació. En el capítol de 1233 es feren nous estatuts per al govern dels monestirs. El 1299 es féu una nova recopilació i el 1336 Benet XII publicava una butlla de reforma dels benedictins on declarava la unió de les províncies de Tarragona i Saragossa i n'obligava la seva reunió trianual, per això redactà unes constitucions de govern de les províncies benedictines i nomenà visitadors apostòlics per a cada província. Les visites benedictines claustrals mostren un evident paral·lelisme i semblança amb les visites pastorals. Això ens permet establir diversos graus de comparació, de rigor i d'efectivitat entre unes i altres.⁷

La intenció era visitar tots els "llocs conventuals", per tal de relacionar les rendes reals i els seus individus, o sigui, fer-ne una diligent "inquisició", relacions que s'havien d'enviar a Roma perquè fossin revisades pel Papa. El 1540, 1569, 1582 i 1597 es feren, encara, noves revisions, sistematitzacions i recopilacions de les constitucions, fins llavors disperses, per la necessitat urgent d'adequar-les a la realitat vigent, quant a l'àmbit intern de la congregació i per concordar-les amb els decrets del concili de Trento, perquè fossin acceptades per Felip II. Sabem que el monestir d'Amer disposava d'una còpia de la compilació de 1597, que s'imprimí força més endavant, incorporant nous elements i disposicions: *Constitutiones Congregationes Tarraconen. et Cesaraugustae claustralis Santiss. Patriarchae Benedicti renovatae & reformate in Capitulo Generali, anno 1662*, Barcelona: Typographia Antonii Lacavalleria, 1662.⁸ S'hi explicava, entre diversos assumptes, com havia de ser la vida del monjo i de l'abat benedictins, sobre els vots d'obediència, castedat i pobresa, drets i deures, vida comunitària, misses, hàbits i vestimenta, oració i treball, com s'havien de fer les visites —els triennis i capítols, dates i llocs de les reunions, relacions de les visites del trienni anterior i extraordinàries o peculiars, i l'elecció dels visitadors per al trienni pròxim. Les intencions d'aquestes visites, en certa manera, tractaven d'imitar les visites episcopals i alhora suplir-ne les mancances.⁹ Les

7. TOBELLA 1964 i ZARAGOZA 2004: 51-52.

8. TOBELLA 1929 i SERRAS 1954-1955.

9. *Constitutiones Congregationes Tarraconen....*: 46-47.

constitucions acaben amb un parell d'interrogatoris, adreçats als monestirs masculins —en llatí—: “Interrogatoria observanda per Dominos Visitatores inter visitandum Monasteria Virorum S. Congregationis” i als femenins —en castellà: “Interrogatorios que observan los Señores Visitadores en las Visitas de los Monasterios de Religiosas de nuestra sagrada Congregación”. El 90% de les preguntes s'enfocaven a la vida monacal, mentre que la resta es referien a qüestions materials.

Les visites claustrals de 1527 a 1662, molt seguides i completes, foren transcrites pel pare Tobella, però encara resten inèdites. Les visites al monestir d'Amer no difereixen gaire dels altres monestirs, si descartem els més problemàtics i conflictius, segons la documentació, de Ripoll o Sant Cugat del Vallès. Al segle XVI va ser visitat deu vegades: 1527 —molt completa—, 1531, 1553, 1554 —molt lacòniques—, 1556, 1560, 1563, 1569, 1584 i 1600. Al segle XVII ho va ser el 1618, 1626, 1629, 1633, a partir del qual hi ha un gran buit d'anys fins al 1674, 1676, 1679, 1685, 1688 i 1692; el trienni de 1692-1695 els monestirs de Catalunya no es pogueren visitar, fins a l'acabament de la guerra el 1699. El segle XVIII s'iniciava amb un altre buit, des del 1703 fins al 1717, sense visites ni reunions del capítol, per continuar de manera seguida el 1717, 1720, 1723, 1726, 1729, 1732, 1736, 1739, 1740, 1764, 1784 i 1793.

La rebuda per part dels monjos i abat del monestir solia seguir els mateixos passos que les visites pastorals del bisbe, i s'iniciava a l'altar major. La diferència raïa en el fet que se centrava en els interrogatoris als monjos —amb una sèrie llarga de preguntes—, mentre que ben poca cosa s'esmentava de l'estat dels altars, l'ornamentació, les cambres o altres dependències abacials, si no era que calia una intervenció urgent. Per tal de corregir o esmenar els problemes s'emetien una sèrie de “provisions”. Com la visita pastoral, aquesta va sofrir una evolució, atès que s'hi van anar incorporant els elements més necessaris i se'n van anar eliminant els més superflus. Fins al 1600 es feien fins a divuit preguntes, després foren una sèrie de capítols sobre l'obediència i la castedat. A partir de les visites de 1630 es féu l'inventari dels objectes de la sagristia, l'orfebreria i els ornaments. Des del 1721 només s'anotaven els objectes nous que havien ingressat. El cost de cada visita anava a càrrec dels monjos, tal com manifestava Benet Maldonado: “per lo gasto ha fet la visita en lo present monestir tant en menjars y beure com en altres coses” (1659). Al final de tot i per acabar, es llegien i es publicaven al cor els manaments i ordenances de la visita.

Un tercer tipus de visites, relativament desconegut i poc divulgat fins ara, era el que efectuava l'abat del monestir a les esglésies o capelles del seu domini jurisdiccional, com Santa Maria del Coll o Roses.

Per tant, trobem, coetàniament i simultàniament en competència en aquests llocs visites dels abats amerencs i dels bisbes vigatans i gironins, com a mostra dels exercicis de llur autoritat. Un estudi més continuat i perllongat de les visites abacials a aquests edificis eclesiàstics del seu domini —a més, la capella de la Pietat o les esglésies de Sant Genís d'Amer i Sant Agustí de Lloret Salvatge—, esdevé cabdal per entendre els motius, necessitats i significats d'aquest interès. Aquí en podem apuntar algunes notes: primer de tot, l'estructura general de la visita abacial és gairebé calcada a la de la visita episcopal, i les justificacions que porten l'abat a iniciar una visita així ho evidencien: estendre la sana doctrina, expulsar l'heretgia i impulsar la pau entre els fidels segons els cànons del concili de Trento; segon, el desenvolupament de la visita: processó, rebuda, càntics, visita a l'altar major, cambril de la Verge, sagristia, lectura i visualització de les presentalles, obertura de les caixes petítories i l'anotació en el *Llibre de comptes de la obra de la Nostra Señora del Coll*; en tercer lloc, la relació de manaments que, val a dir, no incorporava cap mena de pena o càstig si no es complien —per oblit o per incapacitat? No dubtem a pensar en l'intent i la pretensió de l'abat d'equiparar-se al bisbe.

LA UNIÓ DE L'ABADIA DE ROSES I DEL PRIORAT DEL COLL

Santa Maria de Roses: de la militarització a l'extinció

L'annexió de l'abadia de Santa Maria de Roses a l'abadia de Santa Maria d'Amer, el 13 d'agost de 1592, no va significar més que l'inici de l'extinció total, de la decadència més brutal que mai no havia patit el monestir empordanès, fins a esdevenir parròquia. La situació no va fer més que empitjorar el mal funcionament baixmedieval. L'esllanguiment es va allargar fins al segle XVIII, quan els monjos van abandonar Roses per instal·lar-se a Amer, i ja no hi tornarien fins al 1792, quan el monestir s'havia derruït, secularitzat i convertit en parròquia. I els abats d'Amer, que a partir de llavors es feien anomenar conjuntament abats d'un lloc i altre —“eidem Apostolica Auctoritate uniti et agregati ad dictam Sanctam Sedem Apostolicam”—, encara van marginar-la més, atès que per la seva llunyania i distància els resultava aliena, imposada, estranya i difícil de governar, tot i l'esforç d'alguns per voler redreçar-la o visitar-la. Poc després d'haver-se incorporat a Amer, en la reunió del capítol claustral celebrat a Barcelona el 1600 es va debatre i posar sobre la taula la necessitat —més que la utilitat— de les visites que l'abat amerenc havia de fer a Roses, davant les dificultats sorgides, per tal de realitzar la reforma del monestir. La incorporació de l'abadia de Roses a la d'Amer va comportar, per a aquesta última, a grans trets, assumir almenys dues tasques: primer, el govern i la provisió dels càrrecs, i

segon, el regiment i l'administració del patrimoni i de les rendes. Els vincles religiosos suposaven l'acceptació d'elements simbòlics, propis de cada monestir, que emergien en l'admissió o defunció dels nous abats: per exemple, el cambrer de Roses, Joan Capmany, va deixar en préstec pel funeral de l'abat Guanter un candeler de plata, la mitra i el bàcul que emprava quan era al monestir rosinc.

El moment decisiu de canvi, l'inici d'aquest període, es va donar a mitjan segle XVI, per la confluència de diversos motius. El monestir, en el golf de Roses, estava enclavat en un dels punts més estratègics de la Mediterrània occidental, per la seva situació de port frontera. Ben aviat, l'emperador Carles I (1533 i 1543) i el seu fill Felip II, van subratllar-ne la importància i potencialitat portuària, en el camí cap a Flandes, tal com ha posat de manifest Pablo de la Fuente.¹⁰ És per això que tots els Àustries hi veieren la necessitat de fortificar-lo, i ja des de la primera vegada que es fa el 1539 —a càrrec de l'enginyer Luis Pizano—, i després el 1552 —amb permís per treballar-hi els festius, ideada per l'enginyer militar italià Gianbattista Calvi—, va perjudicar-ne la vida monacal i eclesiàstica, aïllant-lo completament del seu entorn, tallant-li la comunicació immediata amb els fidels de la creixent vila, raval i parròquia de Roses, alhora que es va militaritzar definitivament.¹¹ A partir de 1598, l'enginyer Jorge Setara i el mestre de cases i soldat Pedro Abril van construir els dos quarters per allotjar els soldats a la coromina de l'abadia —terres directament explotades per l'abat.¹²

De més a més, cal tenir present que amb la mort de l'abat Joan de Calders, el 1573, sense successió immediata, es va acabar definitivament l'etapa dels abats absents o comanadors, i en començà una altra de segrest —seguit del nomenament d'un prior— i d'incertesa. El desembre de 1588, el prior Pons i la comunitat van abandonar de pressa i corrents el monestir per la pesta que assotava la vila, i quan van tornar, al cap d'un any, es van trobar el monestir pràcticament buit i saquejat, amb els llibres, la roba, els mobles, el menjar i els objectes culturals robats.¹³

No podem deixar d'esmentar la situació jurisdiccional, política i religiosa del monestir dins el comtat d'Empúries, però dependent del bisbat i amb la intenció de la monarquia d'apoderar-se de les seves regalies i rendes —fonamentalment les activitats marineres (el delme

10. DE LA FUENTE 1998 i PARKER 2000.

11. PUJOL 1997: 94-95 i MARTÍNEZ LATORRE 2006.

12. DE LA FUENTE 2004.

13. MONSALVATJE 1904: 65 i ACA: Monacals, Hisenda. Espolis d'abats de Roses i altres notes, núm. 1084 (1576).

del peix), de trànsit portuari, i la coromina, on s'aixecava la vila—, cosa que aconseguí parcialment, segrestant-ho, al·legant certs drets, el 1543 i el 1554. De fet, la fundació del monestir tingué lloc cap al 970, afavorida pels comtes d'Empúries, que van ser-ne els benefactors més constants, i el 1061 la comtessa Guisla va donar el monestir a la diòcesi amb la condició que continués essent independent i amb abat propi.¹⁴ Durant el segle XIV, els comtes d'Empúries van entrar en conflicte amb els abats, emprant subtils tàctiques: el 1360 manaren al rector del monestir construir un portal al mur de la vila, que era en franc alou de l'abat.¹⁵

Però, la incorporació de Roses a Amer, segons De la Fuente, anava més enllà del problema de la reorganització religiosa hispànica impulsada per Felip II, i responia a una doble qüestió política: la incorporació del monestir al Patronat Reial, amb la gestió i administració de les seves rendes, i la pèrdua de la seva independència. Per això la butlla papal “venia a regular el nou organisme gestor del patronat”.¹⁶ En un següent pas, el 1599, el síndic de la vila de Roses va adreçar-se al monarca per tal de demanar la segregació de la resta del comtat i que s'equiparés la vila a d'altres amb els mateixos drets i privilegis que les viles reials, i tingués representació a Corts, cosa que no es va aconseguir. El síndic també pretenia que es revoqués la unió o, si més no, que l'abat residís a Roses, atès que era el monestir de “mas auctoridad y preheminiencia según parece por la antigüedad de su fundación”.¹⁷ Argumentava a favor seu que el monestir afavoriria la repoblació, molt delmada per la pesta, i la recatolització, en una vila ocupada per luterans francesos.

Durant el segle XVII, la vila i el monestir van viure i patir un estat de guerra permanent, s'alternaven amb rapidesa anys de guerra i atac amb altres de pau i recuperació, cosa que dificultava o impossibilitava la millora i refeta social, econòmica i religiosa, com a les resta de contrades empordaneses properes a la frontera francesa.¹⁸ Es va fundar la confraria de la Puríssima Sang (1601), es beneí una campana (1602), es donaren llicències per pescar en festius per a sufragar un orgue (1607), per reparacions a l'església (1614 —vora l'hospital— i 1621) i es compraren nous ornaments (1629).¹⁹

14. MARQUÈS 1986.

15. ADG: U-040-03230, [1360, novembre, 21], ff. 101-102.

16. DE LA FUENTE 1998: 46.

17. DE LA FUENTE 1998: 49.

18. DOMÈNECH 2001b: 28.

19. UDG: Registre de Lletres episcopals, U-226-01266, [1621, maig, 15], f. 179; U-234-01680, [1629, abril, 24], f. 123v.

Durant la dècada de 1630, Roses estigué pràcticament i permanentment ocupada pels exèrcits espanyols; el 1632, l'abat pledejà contra Jeroni Arnabau, artiller de la fortalesa, per la falta de pagament d'uns censos, i l'estiu de 1637 es permetia treballar els diumenges per a la fortificació.²⁰ El 1640, els terços de Juan de Arce van atacar i es van apoderar de Roses. El maig de 1641 hi hagué un fort enfrontament entre les esquadres francesa i castellana a les aigües de la badia de Roses, i el 1642, l'estol castellà s'endugué els terços de la ciutadella. Per aquest motiu i després de la caiguda de Salses i del Rosselló, el 1643, la ciutadella es va refortificar, però va ser novament presa el 1645 per l'exèrcit francès del comte d'Harcourt després d'un llarg setge. És en aquest setge quan explotà un magatzem de pólvora del baluard de Sant Jordi que va provocar més de dos-cents morts i uns cent ferits;²¹ aquest baluard, al sud-oest de la fortalesa, era el més pròxim a l'església de Santa Maria, així doncs hem d'imaginar que en sortí greument afectada. El 1647 es tornà a donar un permís de pesca per a restaurar l'església parroquial, molt perjudicada per la guerra: es beneïa una nova capella dins el recinte fortificat (1651), s'hi alça-va la capella i s'hi establia la confraria del Roser (1652) i s'hi feien nous paraments: 1660, 1662, 1668 —per a l'altar de Sant Francesc—, 1670 —per al retaule de Sant Isidre—, 1678 —per a la capella de Sant Isidre— i 1680.²² Durant tots aquests anys de pertorbació, els morts i cadàvers s'acumularen i el cementiri de vegades no donava l'abast. El 1636 s'havia ampliat, però d'altres “dins de la iglésia del present nostre monestir, ja ab antico se han acostumat sepel·lir diferents personas, tant militars com paysans del mateix poble, donant y pagant per drets de la obra de la dita iglésia deu lliuras bar. o bé fent alguna fundació per llurs ànimas”.²³ Els visitadors claustrals que acudiren al monestir el 1692 van quedar confosos i desconcertats, completament al·lucinat, quan van veure el monestir dins el castell fortificat, militaritzat i en guerra contínua, cosa que entorpia i dificultava la vida monàstica —si es que es podia dir que n'hi hagués.

La vila no es va recuperar fins al 1654, quan la van reconquerir les forces de Joan d'Àustria. Fins que va tornar a ser assetjada i presa

20. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-242-02051, [1636, desembre, 28], f. 128v. i U-243-02068, [1637, juliol, 4], f. 74.

21. CASTELLS 1994: 377.

22. ADG: Registre de Lletres episcopals, U.252-02440, [1647, març, 2], f. 128; U-256-02553, [1651, desembre, 29], f. 163 i U-256-02579, [1652, juliol, 2], f. 202; U-258-02744, [1660, abril, 23], f. 180.

23. AAM: C.I. 130. *Llibre de decrets de visites del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739*, 1706-81, [1742, maig, 15], s. f.

pel duc de Noailles el 1693.²⁴ En aquesta última dècada es va reparar l'hospital militar de la vila, que imaginem de vital importància i necessitat en aquests anys d'extrema conflictivitat bèl·lica, amb el favor del bisbe de Girona. Acabat el setge (1694) va sorgir una polèmica entre la congregació claustral i el bisbe sobre qui percebia els drets parroquials dels enterraments que es feien a Girona, nombrosos a causa dels soldats morts en la defensa de Roses.²⁵

Així doncs, l'abat d'Amer governava el monestir de Roses des de la distància i només va fer-ne visites comptades i excepcionals, tot i que hi enviava procuradors o delegats per qüestions ordinàries. Al monestir rosenc van romandre, residir i actuar tres monjos oficials —el cambrer, l'infermer i el sagristà—, a més de clergues seculars —el rector, el diaca, el campaner i diversos beneficiats, alguns de porcioners a l'altar major i del de Sant Benet. Encara que només eren cinc els que residien al monestir, “ni tenir expectativa de poder-ni haver més, a saber, és lo camarer, lo infermer, lo sacristà, lo capellà curat y lo diaconil, y de esto moltas vegadas haver-ni un o més de desganats o ausent, declaram que todas las horas canònicas tant diürnas com nocturnas se digan resadas a reserva del que baix se declararà”.²⁶ L'abat tenia l'“obligació de la porció de pa, vi i cuina al camarer, al infermer, al sacristà, al curat y al tiracordes” i “lo tiracordes té de porció nou corteras forment, trenta quintars verma y dos lliuras sinch sous, y de esta porció se vincla lo sacristà y per axò té obligació de la llàntia del altar major, vi y hòstias per missas y tocar als oficis y demés”.²⁷

El traspàs de monjos claustrals d'Amer a Roses i a la inversa va ser constant, però més en el sentit que a Roses es començava una carrera i a Amer es continuava o s'acabava; així, Roses es va convertir en una abadia de pas i temporal. En alguns moments l'abandó va ser definitiu i els monjos es quedaren a Amer per sempre; altres vegades vingueren de visita —i així tenim desenes de monjos de Roses actuant de testimonis en actes notariais, sense conèixer-ne el motiu: per tal d'aconseguir càrrecs més lucratiu i estables, o buscar l'ascens o una residència permanent.

L'abat de Roses tenia el dret de provisió o presentació de diverses rectories i mongies empordaneses. I tal com passava a Amer, era

24. *Catalunya Romànica* IX: 782 i DOMÈNECH 2001b.

25. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-141-03115, [1694, febrer, 13], f. 199.

26. AAM: C.I., 130. *Llibre de decrets de visitas del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-1781*, [1742, maig, 15], s. f.

27. ACA: Monacals, Hisenda. Espolis d'abats de Roses i altres notes, núm. 1084 (1576), s. d., foli solt.

un dret que entrava en conflicte amb la jurisdicció episcopal, ja que el bisbe havia de donar-ne la confirmació. Sembla que l'abat d'Amer i Roses disposava de plens poders sobre la parròquia de Roses, parròquia que no coincidia però que es confonia amb la del monestir de Santa Maria. És per això que l'abat era capaç de nomenar el rector i el diaca de la parròquia de Roses, almenys fins a 1782; després d'aquest any, el rei va nomenar dos nous càrrecs: el vicari perpetu o primer i el vicari segon. A més, l'abat presentava la rectoria de Cadaqués —només hem localitzat una sola ocasió on el vicari del monestir de Roses, Joan Salom, consentia a la resignació de la rectoria (1594)— i una mongia a Sant Llorenç del Mont —únicament esmentada el 1553 per l'abat Joan Ortells. Mentrestant, els beneficis estaven proveïts pel bisbe de Girona, a petició de diversos particulars: de Santa Maria, del Roser —fundat per Caterina Salamó (ca. 1580)—, de Sant Andreu i de Sant Pere. També des de Roses s'administraven altres priorats annexos: de Santa Maria del Prat de Garriguella i de Santa Maria de Padernell, on hi havia els respectius beneficiats. Jaume Fuster, infermer, cambrer i prior del Camp de Garriguella, des d'Amer, va nomenar diferents procuradors —Josep Camps, Esteve Camps i Joan B. Janohé— per gestionar les seves rendes i capbreus (1760 i 1771).

Les rendes i els censos de Roses incloïen diversos conceptes i tenien diverses procedències, situades en un àmbit geogràfic molt concret i limitat: el cap de Creus o cap Norfeu, les seves terres i litoral. I no s'oposava —o almenys no hem trobat cap document que ho certifiqui— a un altre gran monestir benedictí veí, Sant Pere de Rodes, sinó que establiren, com havia de ser, acords; o també actuà com a aliat, com el 1631, quan l'abat Alentorn donà a l'almoïner de Rodes, Jeroni Climent, plens poders per actuar contra els monjos de Roses. De Roses, l'abat posseïa el delme, “ço és, de peix, grans, vi y carnalatge”, i captava, a més, el pa, la llana, el lli, el corall i altres coses fructíferes de la parròquia i del terme de Roses, no exempt de problemes: coneixem, per exemple, la concòrdia entre l'abat Puigmarí i els particulars de Roses sobre la reducció del delme de bateig i el delme amb garba (1608) i el plet interposat per l'abat Miranda contra Antoni Palau, pescador de Roses, per no voler pagar el delme del peix (1636), cosa que apunta a una tensió latent i incessant entre els abats i els pescadors. La cambreria posseïa i establia també els seus delmes i censos en el lloc i terme de Roses, tal com va fer el cambrer Josep de Cahors, per dos anys i 300 lliures, a Isidre Matas, jove negociant (1742). La sagristia tenia en propietat el mas Molines, tal com el sagristà Fèlix Flaquer va establir el 1760.

A Cadaqués l'abat disposava també del mateix delme del peix, per això el 1618 hi hagué una concòrdia entre l'abat i el rector. Coetàni-

ament, l'historiador benedictí Bonaventura Tristany (1677) explicava la provenença i els orígens d'aquests delmes, quan el comte Gaufred d'Empúries va donar a l'abadia de Roses els delmes de tots els fruits de la terra i del peix, des del cap de Creus fins a la vila de Cadaqués, i del lloc anomenat el Grau, mentre que el monestir de Sant Pere de Rodes es reservava les cales Culip, Portaló i Galladera, situades dins el terme i parròquia de Santa Creu del Mont.²⁸ El 1667 va haver-hi un plet, que va arribar a la Reial Audiència, sobre la col·lecta d'aquest delme, entre l'abat Josep Sastre i el rector de Cadaqués, d'una banda, i la universitat, singulars i pescadors de la vila de Cadaqués, de l'altra; la qüestió era "si se deve décima de los pescados que se cogen en el Mar".²⁹

Gràcies a les vinculacions econòmiques amb Cadaqués, s'estableixen un reguitzell de lligams socials, polítics o religiosos, bons o dolents, que transcendien l'àmbit monacal per atènyer les parròquies, viles i universitats veïnes. Per exemple, en els romiatges a la capella de Sant Sebastià i Santa Quitèria del Pení. Aquesta ermita va ser motiu de conflictes en relació a la propietat de l'ermita: s'havia qüestionat diverses vegades (1637, 1661 i 1672) la seva pertinença i administració; altres vegades s'arribà a una concòrdia (1662).³⁰ El moment de l'arrencada de la capella és el 1482, quan la confraria de Sant Sebastià, instal·lada dins el monestir de Santa Maria, va promoure'n la devoció i construcció primera a la muntanya del Norfeu.

El 1705, amb la guerra de Successió, Roses va ser un dels pocs reductes del Principat contraris a l'arxiduc Carles. El 1711 el port va ser fortificat, i el 1719, el duc de Berwick va atacar la vila. El 1794-1795 hi hagué un nou setge francès, arran del qual es destruí completament l'església del monestir de Santa Maria. A causa de tots aquests fets, l'interior de la ciutadella i el monestir restaren en ruïnes i la basílica fou totalment abandonada. Les visites claustrals del set-cents ens ofereixen visions comparatives i alternatives de la decadència i del desassossec, i de la vitalitat i batec diaris; un moment ben precís té lloc el 1742, quan s'emeten multitud de manaments que, d'una banda, ens acosten a la tremolosa realitat quotidiana i local del monestir, i de l'altra, l'apropen a la problemàtica general dels monestirs catalans.³¹

28. OLIVARES 2000: 327.

29. TRISTANY 1677: 350-353.

30. MARQUÈS 2000a: 55-56.

31. AAM: C.I., 130. *Llibre de decrets de visitas del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-81, [1742, maig, 15], s. f.*

Els principals manaments fan referència, per oposició, a la vida religiosa, interna i externa, dels monjos i dels clergues seculars, dels seus treballs i de les relacions entre ells i amb els habitants de la vila de Roses —més aviat dolentes i incòmodes—, i les seves peripècies mundanes, amb una correspondència claríssima entre l'estat material dels edificis i l'estat dels seus càrrecs —o la manca d'ells. Bona part dels abats es queixaven amargament de la feina de monjos i clergues, àmpliament contrastats, segurament, a través de la mirada esbiaixada dels vilatans. L'abat Guanter (1717) corregia les ordinacions de l'abat Climent (1700) sobre l'“ordre al que deuan persebir los srs. monjos y curat de dit monastir de Rosas per los enterros, honrras, missas cantadas, cantars de ànimas, albats y altres semblants cosas”.³² El 1732 l'abat lamentava les dificultats que tingué per fer la visita a Roses i la manca de compliment dels manaments atès que hagué d'enviar-hi “procuradors” —tot i que eren monjos— per comptes d'arribar-s'hi ell personalment; fent una recerca en els llibres de visites anteriors, comprovà que força continuades —1685, 1688, 1699, 1717, 1720, 1723 i 1726—, a excepció dels anys de guerra.

El 1736 i 1740 s'afirmava que “la iglésia resta sens ningun resident dels monges, capellà curat o rector, capellà porcionari”,³³ o sigui, sense clergues regulars i seculars, cosa que fa pensar que vivien en cases particulars fora la ciutadella i dins la vila, i que es buscaven la vida fora de la religió. De l'espoli d'Esteve Gros en sorgí un deute de 100 lliures d'un censal, que havien de servir per pagar les porcions de pa i vi, motiu pel qual entenem que fugissin tots. A aquestes dues causes, podem veure-n'hi una tercera, que expressa Joan Quer (1740):

Illmo. Señor Mossen Juan Quér presbre. residente supernumerario en el Real Monasterio de Santa Maria de Amer, y porcionario diaconil en el de Rosas, puesto a la Obda. de V.S.I. con el mior. rendimiento dize, que por quanto es de abanzada edad, y achaques no le permiten residir en Rosas; los monges de aquel Real Monasterio le dizen, que si quiere dar, o resignar a personato dicho beneficio diaconil; aunque el Señor Abat le assista en la porción, ellos no le quieren admitir, por no tener renta bastante lo fundado de aquella iglesia, para la distribución de sinco individuos; siendo assí, que a dicho Juan Quér se le ha distribuido siempre que en Ella ha residido, y se le fue concedida quan-

32. AAM: C.I. 130. *Llibre de decrets de visites del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-81*, [1717, setembre, 15], s. f.

33. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont. Manual, Am. 423 (1742), [1742, juny, 11], ff. 205v-206v.

to tomó la posesión de El; y que todas las fundaciones están echas, y admitidas baxo el número de cinco residentes; y está assí ordenado por todos los Sres. Abades de feliz recordación; y entre ellos el Sor. Abad Clemente (que de Dios goze) como mas largamente consta de los papeles, que se presentan; por lo que suplica se digne V.S.I. mandar, no se haga tal novedad, como assí lo espera de su gran justificación.³⁴

Al cap de pocs anys, els clergues seculars —el rector i el diacon— van reclamar, de nou, el mateix: un salari o porció igual que els monjos regulars (1749).³⁵

Tot plegat, les demandes o peticions de remuneració econòmica de rectors i diaques, amb tanta insistència, demostren la precarietat del treball i les dificultats de supervivència, cosa que alterava de manera directa l'assistència als fidels; un cas concret afectava la comunió solemne: “estant plenament informats de la grandíssima falta que se observa en esta nostre iglésia en no acudir puntualment a administrar lo SS. Sagrament de la Eucharistia als devots que freqüentan los Sagraments, de conformitat que ha succehit haver-se'n de tornar en sas casas sens lo logro de tant grans fruyts; per lo tant, ordenam al sacristà que avuy és y per temps serà, tinga cuydado y aplicació en renovar las formas consagradas al estiu, de vuyt en vuyt días”.³⁶ I seguïen altres problemes gravíssims en els repartiments dels aniversaris de la confraria del Roser, en la caixa de la confraria del Sant Crist, en els cantars d'ànimes, en l'ús del segells de la caixa dels dipòsits, en el llibre de secretariat, en els deutes de les misses conventuals per a difunts, en les vendes del pa —que no se'n treia el millor profit—, en

34. AAM: Congregació Benedictina Claustral Tarraconense, Capítol claustral, [1740], p. 88-89.

35. AAM: Congregació Benedictina Claustral Tarraconense, Capítol claustral, [1749]: “Illm^o Sor. Marcos Bertrana, cura de la Iglesia Monasterial y Parroquial de Santa Maria de Rosas, y Dionisio Bertrana Diaconil de la misma, con el devido rendimiento representan a V.S.II-Ima., que habrá cerca de doze años que residen en dicho monasterio, y teniendo noticia que los beneficiados porcionarios del Real Monasterio de Santa Maria de Amer, y otros muchísimos clérigos que residen en diferentes monasterios de la Illma. Congregación de V.S. II-Ima. logran el beneficio de la Hermandad, que con tanta liberalidad les franqueó la piedad de V.S. I., juzgando continuará V.S. II-Ima en su grande y elevada clemencia, recurren los suplicantes humildemente a ella suplicando a V.S.II-Ima. se digne admitirles a sí y a sus successores por hermano a fin de poder disfrutar de los suffragios de tan Santa Congregación, que en el interin ofrecen corresponder puntuales, y con la mayor rectitud con sus santos sacrificios y oraciones siempre que convenga: beneficio que esperan de la generosidad de V.S.II-Ima. solita actualibus, non vero successoribus conceditur fraterni as attentis supplicatum meritis, etrequisitibus”.

36. AAM: C.I. 130. *Llibre de decrets de visites del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-1781, [1742, maig, 15], s. f.*

els impagaments dels enterraments dins l'església, en el repartiment —sense escapolar-se'n— de les misses entre el setmaner i el curat, en la falta d'assistència a les processons que anaven a cercar els morts —“defraudant de aquesta manera aquelles ànimes dels dits difunts”—, en el “catàlogo dels difunts del mateix monastir per poder-los llegir en lo dia propi que moriren” i en tres llibres per a les rendes del monestir, els censos de l'obra i l'inventari, encants i distribucions de l'espoli de monjos, etc.; una llista interminable de petites infraccions, faltes i incompliments que semblava no tenir solució. En tots ells les penalitzacions i amenaces eren constants, però no en sabem l'aplicació, distant de la realitat.

El 1739, 1742 i 1758 s'obligava els monjos a anar vestits de llarg, amb sotana i escapulari, “però com la població de Rosas dístia un poch del monastir y per anar a ella deurían portar mantell, sotana y escapulari, declàran que per ser lo país algo inclement, especialmente dels vents en lo ivern, pugan anar a dita població ab los mateixos hàbits de la clausura, que són sotana y escapulari llarchs y sobreroba, y en lloch de bonete, pugan portar sombrero pla, que de esta manera seran més respectats y no donaran que dir de ells molts impropis, com nos consta los diuen, contra llurs personas y lo estat religiós”. La culminació d'aquest procés desalentador i fatigós quedà demostrada el 1762, en el capítol general:

Se leió la visita del Real Monasterio de Rosas, que fue loada y aprobada, y vista la poca observancia que han tenido hasta aora en esta casa los repetidos decretos tocantes a disciplina regular de las visitas passadas y oida la presente, se ha resuelto mandar al Señor Abad de Amer (que lo es tambien de Rosas) que dentro quatro messes, por si o bien por otra persona de N.S. Congregación, vaia a este monasterio, o en forma de visita, o ha modo de residenciar sus monges, y de haverlo executado, como de las resultas haia tenido esta seria providencia, dé cuenta a los Señores Presidentes.³⁷

És possible veure-hi aquí la causa del trasllat dels monjos de Roses a Amer, la resistència a l'observança i a l'obediència, a la reforma tardana.

Les relacions en la vida parroquial i monacal —si realment existien— se'n va ressentir tothora. Es va establir una concòrdia (1742) entre el batlle i els regidors de Roses i el sagristà del monestir, amb

37. AAM: Congregació Benedictina Claustral Tarraconense, Capítol claustral, [1762].

l'aprovació de l'abat Queralt, els quals eren tots pabordes de les confraries del Roser, del Carme i del Santíssim Sagrament, en la qual el sagristà havia de tritllejar tots els primers i segons diumenges de mes quan es fessin les processons: la primera era del Roser, el segona del Carme —i les confraries li havien de pagar 6 diners per cada processó— i la del Santíssim era al tercer diumenge —a 1 sou.

El 1773 el cambrer Manuel Pasqual, dos monjos i un clergue acompanyaren l'abat Azara en la visita al monestir, que es va plànyer i lamentar de l'administració de la cura d'ànimes i de la manca d'ornaments, emprant una metàfora molt gràfica:

en una palabra, el haver visto llena de lágrimas y tristeza, mudado el rostro y cubierta de paliderez, la esposa del Mui Iltre. Sor. Abad de Amer nuevo esposo de esta iglésia, como de algunas de estas cosas nos consta por los clamores que a nos han echo el Mgc^o Ayuntamiento de esta villa, que habiendo venido a exercitar su urbanidad en visitarnos nos lo hizo presente, como tambien la aplicación de todos los monges de este Rl. Monasterio en confessar, visitar y consolar a los pobres enfermos de esta parroquia de Rosas,

per això l'abat prometia assistir-los més sovint —i així va ser—, per a “darle las primeras muestras de el amor que la tiene” i “paraque con ella buelva a su antiguo esplendor y hermosura esta su amada esposa, y se enjuguen las lágrimas de sus ojos y de toda la congregación, que como tierna madre la tiene afligido el corazón esta su desconsolada hija”.³⁸ A les visites posteriors la situació ja sembla redreçada: el 1776 es deia que “nos llenamos de consuelo al ver que los individuos de este monasterio viven con mucho retiro, con toda paz y unión de nuestras Sagradas Constituciones” i el 1779 trobà “todo lo demás (segun lo permite la penuria de residentes) muy conforme y arreglado a nuestras Sagradas Constituciones”.³⁹

Mentrestant, els manaments relatius a l'estat material de l'edifici ofereixen una imatge força depriment, en degeneració i degradació constant. El 1732 s'havia acabat de construir un altar —major? De l'espoli de l'abat Guanter (1733) es destinaren 300 lliures per a ornaments, però dubtem que s'apliquessin, ja que a les acaballes de l'abaciat Miranda (1740) deia, sense exagerar, que de resultes de

38. AAM: C.I. 130. *Llibre de decrets de visitas del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-1781, [1773, octubre, 22-23], s. f.*

39. AAM: C.I., 130, *Llibre de decrets de visitas del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-1781, [1776, novembre, 6-7], s. f. i [1779, novembre, 6-7], s. f.*

las guerras passadas est monastir resta demolit y sens residents, ab grans pèrdidias de las rendas del comú y particulars de la Abadia, cameraria, infermeria, sacristia y lo priorat de N^a Sr^a del Camp, que és incomanda, és restada esta pobre iglésia molt acabada y de tal manera que per falta de gent en la vila y port de Rosas, han-se perdut moltes rendas.⁴⁰

El 1742 mostrava la insatisfacció i crítica pel descuit de la gestió de l'obra: “per estar plenament informats dels molts desordres que en temps passat se han experimentat en la administració de la obra de la iglésia en grave detriment de dita obra, que per vèurer lo mal se administrava, no se han fet las limosnas y dádivas se haurian fetas, causant una grave murmuració al poble”,⁴¹ per això ordenava recollir-les amb un platet, guardar-les en una caixa forta i escriure'n les entrades i sortides en un llibre. També manava fer una trencapassa perquè “las bèstias no èntrian en lo claustro ahont se enterran molts particulars de esta parròquia, [...] concedint-los facultat per valer-se de aquells dos candeleros grans de ferro y de qualsevol altre ferramenta vella que se tròbia dins dita iglésia sens servir y que pertanga a dita obra”.

Successivament i reiteradament endebades (1706, 1736, 1748, 1751, 1758, 1761, 1764, 1768 i 1770), es va manar la reparació de la sagristia, l'església, les cases dels monjos i l'aula capitular, que estaven derruïdes; mentre que el claustre, quan es menciona, està bé. Ben pocs dels manaments sorgiren efecte, i el 1740 únicament la casa de l'infermer estava totalment reparada, on hi podien anar a residir els tres monjos —a més de l'infermer Raimon Sallers o de Cellés, el sagristà Josep Begur i el cambrer Joan Campmany. A partir de llavors, els visitadors eren rebuts per Manuel Pasqual i de Regàs a la seva “casa de la infermeria”; més endavant (el 1764) se l'anomena “cubicularius” —apostatador?—, mentre pren el relleu Francisco Codina com a infermer. La resta d'edificis mencionats, i el cor —conegut com “la Aula Capitular”, lloc de reunió del Capítol— s'anaren mantenint molt precàriament; així, el 1758 ja s'havia alçat fins al nivell del sostre o teulada i el 1761 ja es pogué entrar a la sagristia i visitar tots els altars de l'església. La capella del Roser i les habitacions monacals no avançaven de cap manera, plenes d'humitat i crostes, i el 1764, tal com es descriu:

Ecclesiam pene total in ruinam vergere viderimus, arca vero unde ad eius reparationem expensae hauriendae forent, mediis desti-

40. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont. Manual, Am. 423 (1742), [1742, juny, 11], ff. 205v-206v.

41. AAM: C.I., 130. *Llibre de decrets de visitas del monestir de St^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739, 1706-1781, [1742, maig, 15], s. f.*

tutam esse nobis innotuerit, preateritarum visitationum vestigiis inhaerendo per Ill. is Dni. Abbatis et Capituli conscientias oneratus, ipsiusque mandamus.⁴²

La documentació i l'orfebreria tingueren diferent valor, i foren apreciats de manera desigual. El 1740 la documentació monacal s'havia dipositat a Amer, per temor a robatoris i cremes, on restaria custodiada i segura per molts anys; per aquest motiu, el 1761, l'abat d'Amer digué que estava reparant un espai a Roses on poder instal·lar l'"arxiu públic" i poder-hi custodiar els capbreus amb garantia. Els objectes de plata, vells i antics, no sembla que hagin desaparegut o s'hagin perdut per les guerres —per què foren amagats? En tot cas, els inventaris de finals del segle XVII no ofereixen res de particular i s'assemblen als d'una petita parròquia rural, proveïda justament. En el segle XVIII, però, el tresor havia augmentat considerablement amb peces noves, però no estava exempt de petits problemes: el globus de l'altar major s'havia de daurar i el del viàtic tenia forma de got, per la qual cosa es manà fer-ne un de petit de plata, i el sol de plata s'havia de refondre. Així doncs, en el set-cents hi trobem quatre calzes, una veracreu, una custòdia amb vericle, un sanctí, tres reliquiaris, dos creus processionals, dos bordons, uns encensers amb naveta, un salpasser, quatre canelobres, un vericle, un portapau, un globus, quatre corones per a les verges del Roser i del Carme —i els respectius infants—, tres presentalles per a aquestes verges —una creu, uns ulls i un reliquiari, tot de plata—, una espalmatòria, dues campanetes i deu canelobres —de llautó i plata. També hi havia unes poques peces de roba litúrgica vella —que presentava evidents signes de desgast, per tant era poc servible, motiu pel qual es demana que s'arregli o retiri—, i de roba blanca, a més a més de roba de color, nova i prou singular per a esmentar-la, fet que demostra que la renovació puntual del vestuari va ser pariona de la de la plata. Destaquem un tern de vellut amb sanefes verdes "dit de Sant Pere", una capa petita de setí florejat "que se diu de Sant Galderich" i una casulla "de mitja perçiana ab galó de or fi". La visita de 1764 donava un toc d'atenció a la desídia i negligència en la conservació dels vestits. Finalment, cal esmentar les imatges de dues verges, un Jesús infant i un sant Pere, i els llibres de la sagristia: cinc missals, un ordinari, dos quaderns de rèquiem i un quadern d'Espanya.

A finals del segle XVIII, després del període de pau i entreguerres —de la de Successió a la Gran—, va haver-hi diversos intents de nova construcció d'una església parroquial fora de la fortalesa. Del 1772, data el projecte de l'enginyer empordanès Pedro Martín-Paredes Cermeño,

42. AAM: Congregació Benedictina Claustral Tarraconense, [1740, setembre, 21].

d'urbanització *ex novo* del Raval, que havia passat de tenir 377 habitants (el 1718) a 1.952 (el 1787), amb la creació d'una retícula ortogonal, una plaça al cap a l'entorn de la qual hi havia l'ajuntament i la nova església parroquial de Santa Maria *extra muros* —per primera vegada transportada a l'exterior del recinte militar—, de tipus neoclàssic.⁴³ El que significava un nou municipi i una nova parròquia. La creació d'aquesta nova parròquia obeïa a la racionalització de les parròquies dependents de monestirs, i així també Sant Tomàs de Fluvià deixà de dependre de Sant Pere de Rodes (1789).⁴⁴ Tot i que aquest projecte no es va realitzar mai, es van mantenir les cases que s'havien construït en les rieres de Ginjolers i la Cuana. El maig de 1789 els habitants de Roses van demanar “a la càmera los fruits que percebeix allà per delme la abadia, demanant-los per augment de la rectoria y fàbrica de la obra de la iglesia que volen fabricar y en augment de las vicarias perpètuas”; el capítol demanà la intercessió del bisbe, com a jutge executor de la unió de Roses i Amer: “se envià luego a D. Felip Alemany per comisionat que agué de anar a Arenys de Ampurdà ahont se encontraba lo Sr. Ilm. de visita, el qual respongué que perdés est monestir cuidado en est asunto”.⁴⁵

El 23 d'agost de 1782 es donava per extingit i finiquitat el monestir de Roses, per això es dotaven i traslladaven alguns oficis a les parròquies d'Amer i Roses, i poc després s'obligava la reorganització dels beneficis.⁴⁶ Les conseqüències de la supressió van ser d'una magnitud brutal, prenent diversos àmbits d'actuació, en detriment de l'antic abadiat, que ja no existia almenys físicament: els clergues seculars van apoderar-se, literalment, del que quedava de les dependències del monestir, que es feren seves sense miraments ni manies; el cambrer Manuel Pasqual i de Regàs, que residia a Amer, va denunciar a Miquel Domènech, rector de Roses, per aquests fets.⁴⁷ Així ho percebia Francisco de Zamora:

Las actuales fortalezas sólo sirven para impedir el aumento del pueblo, dependiendo del capricho de un joven ingeniero, la fortuna de un pobre vecino y la felicidad de una población. Nótese esta guerra continúa entre el vecindario y las plazas que hay en Cataluña. Para una situación deberían acompañarse los ingenie-

43. CASTELLS 1994: 412-415.

44. MARQUÈS 1995: 414.

45. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa María de Amer*, [1789, maig, 22], f. 19r.

46. ADG: Notularum, G-165-02233, [1782, agost, 23], ff. 189-220 i G-166-02254, [1783, febrer, 9], ff. 106-111. CADINANOS 2005: 97.

47. ADG: Notarial de Narcís Soler, f. 34r.

ros de gentes hábiles que entendiesen y combinasen los efectos políticos de estas obras. Las dos fortalezas de Rosas son en el día dos cuerpos inútiles y abandonados, siendo ridículo una guardia y gobernadores, etc., en una puerta de un edificio que parece corral de ganado, medio caído entre malezas [...]. La iglesia está dentro de la plaza que fue monasterio de benedictinos. Es pobre cosa. Hay algunos sepulcros antiguos; solo 4 capellanes. Aquí se embarcó Felip 2°.⁴⁸

Les rendes del monestir també quedaren greument afectades, almenys l'atribució en la seva jurisdicció. El 1805 es firmà una concòrdia entre l'abat Joaquim Laplana i el capítol de monjos on el capítol renunciava als rèdits i l'abat es comprometia a pagar les porcions i 100 lliures a cada monjo. El 1819, l'Ajuntament i els veïns de Roses es revoltaren contra l'abat d'Amer perquè no li volien pagar el delme del peix.

Així doncs, amb l'excusa del mal estat i de l'abolició del monestir, va existir aquesta situació singular i peculiar, quan els monjos de Roses anaren a residir forçosament a Amer, segons un acord a què havien arribat l'abat Azara i el bisbe Lorenzana, signat el 9 de febrer de 1783. Aquest fet generà malestars, tensions i una sèrie de preguntes sense resposta: on s'havien d'allotjar?, de què viurien?, qui els pagaria les porcions?, quins ingressos tindrien? El setembre de 1783, el visitador claustral afirmava que "con indesible satisfacción nuestra hemos visto que residían ya en esse monasterio de Amer los tres monges dn. Fr. Manuel de Pasqual, camarero de Rosas, dn. Fr. Felip Flaquer, prior del Campo de Garriguella, y dn. Fr. Francisco de Oriola, infermero de Rosas, que ocupan las tres plazas del extinguido Monasterio de Rosas". Veíem com s'havien començat les cases i demanava "un plan que incluíe otra para el Sor. Prior de Garriguella, huertas para todos y havitaciones para sores. monges claustrales".⁴⁹ Als monjos de Roses se'ls demanà que s'emportessin tots els instruments, eines i documentació referents als tres oficis claustrals, que havien de dipositar a l'arxiu d'Amer, mentre que podien deixar les escriptures de les fundacions i altres papers. La qüestió dels habitatges s'eternitzà: el 1786 manaven la continuació de l'obra, "a fin de que pudiesen habitar con decencia los sres. monges trasladados des de Rosas a este monasterio"; se suspengué fins a una nova ordre el 1789 i el 1792, i el 1796 l'abat Verthamon les acabà.

48. ZAMORA 1973: 352-353.

49. AAM: C.I., 121. *Libro de Decretos de Visitas y Capítulos Generales Año 1737 del Rl. Monasterio de St^a Maria de Amer. 1736-1833, [1783, setembre, 17-18], s. f.*

Al seu torn, van sorgir les qüestions del lloc que havien d'ocupar els tres oficials rosincs en les cerimònies i el cor —les famoses preeminències—, i per tant, les rivalitats entre ells van engrandir-se, ja que ara hi havia dos cambrers i dos infermers. Un lloc simbòlic —les cadires—, però que anava lligat a la reducció que havien de patir els aniversaris i les porcions, s'havien de redistribuir entre els nous inquilins. El 1788 es demanà al bisbe Lorenzana la seva postura: “en íntimo ánimo, en la unión de los monasterios de Amer y Rosas, fue establecer cierta especie de jerarquía por la que debe girar la precedencia en las funciones y gobiernos en monasterio en el caso de ausentarse el superior, que esta inteligencia los monjes oficiales debían preceder a los meros claustrales, aun cuando los oficiales fueses más modernos de hábito”.⁵⁰ El 1789 s'elevaren noves queixes: “nos consta por los clamores que a dichos sres. monges trasladados no se les paga la porción del trigo conforme a la de este monasterio según se había capitularmente acordado en tiempo del Muy Illtre. Sr. Abad Azara”.⁵¹ La situació degué resoldre's, ja que deixa d'esmentar-se en les reunions del Capítol.

Desestimada la nova urbanització de Cermeño, un nou plànol signat el 1791 per Antonio López Sopeña reordenava la part de vila que anava paral·lela a la costa. Al cap de la vila i al costat de la riera de Ginjolers hi havia “el parage donde se propone hacer una pequeña Yglesia o Capilla que sirva de ayuda de parroquia de la primitiva que está dentro de la plaza para solo las funciones de oír misa en los días de temporales fuertes que impide el poder transitar al descubierto, cuya fábrica como las demás del nuevo caserío ha de ser endeble de dos pies y tres pulgadas de grueso sus paredes a lo sumo, y de doze varas de altura hasta la cumbre de sus tejados”.⁵² El projecte d'església i parròquia, tot i que després es modificà, es concretà definitivament amb la consagració duta a terme pel bisbe el 29 de juny de 1792.⁵³ Els monjos, que fins llavors s'havien desplaçat a Amer a viure, davant la precarietat del seu hàbitat, retornaren a Roses aquell mateix any, quan l'Ajuntament es va adreçar a l'abat Verthamon “pidiéndole que hiciera volver a los monjes al monasterio de Santa Maria de dicha villa de Rosas, instancia que informó favorablemente el mencionado abad con fecha 7 de julio del año 1792”.⁵⁴ El nou impuls el rebé amb la guerra

50. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa Maria de Amer*, [1788, març, 25], f. 13r.

51. AAM: C.I., 121. *Libro de Decretos de Visitas y Capítulos Generales Año 1737 del Rl. Monasterio de St^a Maria de Amer. 1736-1833*, [1789, juny, 16-18], s. f.

52. CASTELLS 1994: 420.

53. *Catalunya Romànica* IX: 780 i MARQUÈS 1992: 20.

54. MONSALVATJE 1904: 67.

Gran i el setge francès (1794-1795), i la desaparició física de l'església del monestir. Llavors, els veïns proposaren l'assumpció dels costos de l'obra, i autoritzaren el trasllat de les campanes des de l'arruïnada església de la fortalesa fins al lloc designat per a la construcció del nou temple. I la guerra del Francès (1808-1814), els bombardeigs i les lluites en la guerra contra França van inutilitzar la ciutadella i el monestir, ja en ruïna avançada, fins que darrerament s'ha excavat i consolidat.⁵⁵

El priorat de Santa Maria del Coll: entre Vic i Amer

El santuari o priorat de Santa Maria del Coll —tal com el topònim bé indica— es troba en una situació estratègica, en un pas o coll entre Susqueda i Osor, a l'extrem nord-est de les Guilleries, en la confluència de la vall i riera d'Osor i la vall de Susqueda, entre els bisbats de Girona i Vic, en una zona —junt al Collsacabra— d'alta concentració de santuaris marians: el Far, Cabrera, Montdois o la Salut, al qual s'accedia pel coll de Nafre, i també pel coll de Querós, i avui per la carretera que va a Osor, d'Anglès a Sant Hilari Sacalm.⁵⁶ Històricament s'havia dividit el conjunt en dues parts i bandes: l'església pertanyia a Osor i l'hostatgeria a Susqueda, passant la línia divisòria entremig dels dos edificis. Sens dubte que aquesta situació —mal entesa i pitjor resolta— ocasionà enfrontaments entre els abats d'Amer i els bisbes de Vic, i els priors del Coll i els rectors d'Osor, referents a la jurisdicció del priorat.

L'actual temple romànic va ser erigit a finals del segle XII (entre 1184 i 1187), fruit de la renovació del vell edifici del segle IX, en uns anys decisius: quan el papa Climent III va agregar, el 29 de gener de 1188, per primera vegada, el priorat al monestir d'Amer, que, novament, va ratificar Climent VIII el 1592.⁵⁷ A l'entorn d'aquest edifici s'hi constituïa una petita comunitat de monjos benedictins —amb un prior, dos o tres monjos i dos beneficiats—, que derivava directament d'Amer.

La documentació moderna del Coll, emesa des de Vic o des d'Amer, paral·lelament, ens proporciona informació, sovint contraposada. Així, quan s'escriu des d'Amer, s'indica que l'abat és el prior del Coll, que el lloc pertany al terme d'Osor i al bisbat de Vic, però que està unit a l'abadia d'Amer i sotmès a l'autoritat de l'abat. Mentre que quan s'emet des de Vic, s'hi referien com a "monestir i priorat" (1541), "església o priorat" (1559) o "església prioral" (1615), sense quedar gaire clara la seva definició ni jerarquia, però mai com a santuari, entès ni definit

55. CADIÑANOS 2005: 97-98.

56. PLADEVALL 1974 i SOLÀ 2005d.

57. PLADEVALL 1974: 37-39.

com a tal actualment. Tots dos coincidien, però, que no gaudia de la condició d'església parroquial —per no oposar-ne a Sant Pere d'Osor—, per això no s'hi guardava el Santíssim Sagrament, ni tampoc hi havia fonts baptismals, tot i que es permetien els enterraments, a desgrat del rector. També podem saber-ne l'evolució arquitectònica, els àmbits de la seva devoció, o bé la riquesa que va acumular i acaparar a partir d'una quantitat ingent i inaudita de presentalles, molt superior a la de qualsevol altre santuari dels voltants.

La possessió i la cura d'ànimes del priorat, o sigui, el govern a mans d'un prior, ocupà bona part de les discussions en els segles XVII i XVIII. Les pretensions dels bisbes vigatans i els rectors d'Osor —pressionats pels primers— sobre el Coll ja començaren amb el govern del prior Bernat de Canet (1313-17) i s'allargaren fins ben entrat el segle XVIII, havent de recórrer, les dues parts, a la cúria vaticana, almenys fins a 1769.⁵⁸ L'abat Alentorn (1622) començava un llibre de comptes del priorat deixant les coses clares: “Del monastir de Nostra Senyora del Coll, construït dins del bisbat de Vic, és Sr. dueño y possessor lo molt Illre Sr. Abat de Amer *tam ex primera fundacione quam virtute unionis facta Mensa Abbatiali*, de tal manera que dit Sr. Abat ne fa tant de la iglésia, casa, terras y rèddits del Priorat de dit monastir com de cosa pròpria, posant y mudant los capellans *ad modum* sens contradicció de persona alguna, visitant aquell lo dit sr. abat y fent las ordinacions convenients per la conservació de dit priorat, des del any 1592 fins 1622 noy havia sinó un obrer”.⁵⁹ Aquesta justificació quedava clara pel fet que, entre 1573 i 1603, havia estat prior comendatari —absent, coincidint amb l'abat Giginta— Gabriel Olmera i de Sarovira —que ho subarrendava una i dues vegades—, per això fou necessari reafirmar la butlla papal. Davant la vacança de 1737, es manava llegir els procediments d'accés davant el capítol, prenent els “certificats se posesen en el archivo para servir de pauta en altras semblants ocasions”,⁶⁰ per això s'atorgà a Narcís Claramunt, monjo del Coll.

Es van cridar altres testimonis laics de la parròquia d'Osor (1728 i 1729) perquè indiquessin la possessió del Coll, amb resultats similars: Josep Masferrer, pagès d'Osor de 63 anys, i Joan Casals, masover del mas Bosch, d'Osor i Fortunat Angelat, el rector. Josep Masferrer deia que

58. MONSALVATJE 1904: 377.

59. ACA: Monacals, Hisenda. Llibre de comptes de l'Obra del Coll, 1070, f. 2r.

60. AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, [1737, juny, 22], f. 185v.

de com sempre he vist y vuy en dia veig que lo Molt Illtre. Sr. Abat del Monestir de Santa Maria de la vila de Amer, bisbat de Gerona, és amo y senyor del priorat monestir y capella de Nostra Senyora del Coll, situat dins lo bisbat de Vich, axí de la dita capella o iglésia, casas y terras com y dels fruyts y rèddits de aquell fent-ne com de cosa pròpria y fent servir la dita iglésia per los capallans a ell ven vistos, mudant-los sempre que li apareix sense contradicció de persona alguna y semblantment he vist que dit molt Illtre. Sr. Abat anomena y elegeix los pabordres y obrers de dit monestir y iglésia publicant aquells eo la nominació de ells o fent-la publicar per dits capellans a com de altar de la dita iglésia, en las missas matinals y major, sempre que se esdevé haver-se de fer nominació de obrers y pabordres: los quals capellans, obrers y pabordres han de sempre de donar a dit molt Illtre. Sr. Abat eo bé a son prior y V.G. de totas las entradas y exidas de dita iglésia, casa y monestir y may he ohit a dir al contrari de tot lo temps de mon recort qual tinch de més de quaranta anys a esta part y jo dit attestant lo és estat obrer differents vegadas elegit per lo molt Illtre. Sr. Abat de dit monestir de Amer y ho he observat sempre de eixa manera y tot lo predit és molt públich y notori y la veritat per lo jurament que tinch prestat.⁶¹

L'existència d'una obreria nomenada per l'abat esdevenia un altre punt d'enllaç entre Amer i el Coll, que quedava confirmada en els dos llibres dels obrers dels segles xvii i xviii que s'han conservat.⁶²

També Joan Quer, el prior, exposava que

com a son procurador y com a tal hagut enterrar al cadàver pueril mencionat ab dita requesta en lo fossar de dit monastir de la Verge Maria del Coll que al monastir és independent de la iglésia parroquial de Ozor, continuant la pcessió en què està dit molt Illtre. Señor Abat y Prior de enterrà en dit fosar semblants y altres cadàvers, que dit acte no és estat ni és usurpació de jurisdicció alguna de la parroquial iglésia de Ozor per no tenir dit señor rector de Ozor alguna del que ha cobrat en dit monestir perquè en ell ha usat sempre del dret té y competeix al dit Molt Illtre. Señor Abat y Prior en dit monastir del Coll, tant per rahó del Privilegi del Summo Pontífice Clement Tercer com per la butlla de la unió del sumo pontífice Clement octau,⁶³

61. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont. *Manuale*, Am. 415 (1727-31), [1729, abril, 16], ff. 82v-83r i [1728, desembre, 8], f. 192r.

62. ACA: Monacals, Hisenda. Llibre de comptes de l'Obra del Coll, 1070, i AHG: Col·lecció de manuscrits. *Llibre d'obra de l'església de Santa Maria del Coll*, 1710-1743.

63. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana. *Manuale*, Am. 448 (1727-33), [1728], ff. 89v-90r.

motiu pel qual presentava unes lletres intimatòries perquè recusés aquesta pretenció (1728).

D'una altra banda, el rector d'Osor, Fortunat Angelat, ofería una visió totalment contrària, quan considerava que li havien usurpat les seves competències, fet que denota un enfrontament passiu entre rectors i feligresos. El 1732 exigia al

Rnt Narcís Claramont, prbre. residint en dit monastir y capella de Nostra Senyora del Coll, alguna quantitat de diner per dret de visita feta en lo any prop passat de mil set cents trenta y un en dit monastir y capella de Nostra Senyora del Coll per lo visitador diocesà del Illm. y Reverendíssim Sr. Bisbe de Vich y que axí mateix pretén v.m. com a parròquia de la dita iglésia de Ozor exercir altres funcions en lo dit monastir y capella de Nostre Sr^a del Coll que no són consercenents ni tocan a cura de ànimas que estas en tot cas podria v.m. exercir fins que la causa del petitori que vuy en dia se verteix en la Cúria Romana entre parts de dit molt Illtre. Sr. Abat y dit Illm. Sr. Bisbe de Vich.

L'abat considerava injustes les peticions del rector, que estava "traspasant los límits de la sua jurisdicció".⁶⁴ Just llavors, es va requerir al rector que lliurés les claus i els llibres que posseïa del Coll. Un altre element de discrepància, doncs, van ser les visites pastorals.

L'abat Guanter va al·legar que el priorat estava unit al monestir, i entre la multitud de papers que presentava per demostrar-ho sobresortia la butlla d'annexió de Climent VIII (1592). El 1733, el tribunal de la Rota va resoldre-ho favorablement per a l'abat d'Amer, malgrat la presentació de nombrosos plecs documentals del bisbe de Vic un any abans, "in qua declaratur Rmô. Episcopo Vicen., & R. Parocho S. Petri de Ozor nullan Jurisdictionem, nec aliquod ius visitandi nullumque aliud ius competere in dicto Prioratu de Colle, eiusque Priorali Ecclesia; Sed id totum privative quoad amnia ad Reverendissimum Abbatem pertinere".⁶⁵

Ultra els bisbes vigatans i els rectors d'Osor, cal sumar-hi les premisses del batlle de Rupit —Joan Quatrecazes— que autoritzava —des de feia temps— els balls de contrapàs durant la festa de la Verge

64. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana i Fc. Claramont, Manual, Am. 451 (1732-34), [1732, setembre, 27], ff. 14v-15r.

65. BMVO: "SENTENTIA ROTALIS EMANATA IN CAUSA NULLIUS VICEN. JURISDICTIONIS PRIORATUS S. MARIAE DE COLLE. Super bono Jure. PRO Rmô D. Abbate Regii Monasterii B. Mariae de Amerio CONTRA Illmum., & Rmum. D. Episcopum Vicen., & Rev. Parochum Sancti Petri de Ozor", Madrid, 1733 i BAEV, 919/2, Correspondència relativa a la jurisdicció del Coll (1686-1769), s. f.

Maria de setembre, tal com passà el 1703, quan els fadrins d'Osor al·legaren "que no o podia fer —prohibir-ho— perquè lo abat de Amer era amo y no ningú més". Un any després s'afegia que "los de Osor se volian enseñorir del tot de la capella, y absaludament escloure'ns a tots los de Rupit",⁶⁶ i alarmat innecessàriament, avisà el marquès de Rupit i el governador d'Hostalric, que organitzà un petit exèrcit i es presentà al Coll, on el batlle d'Osor li va demanar el permís convenient. Aquí hem vist que el batlle i les autoritats municipals civils es decantaven per la parròquia.

Si el factor decisiu de la unió van ser les rendes del priorat, aquestes ascendien, segons la butlla, a 40 ducats d'or, i provenien dels rèdits de les terres que envoltaven el santuari, a Osor —els masos Cel·rò, Coll, Vila, Pujol i alguns altres— i a Susqueda —on tenia diverses terres dels masos Rocasalva, Suis, Quer, Colobran i Muntades. I per altres indrets més o menys propers, el mas Escaravuit de Taradell, el mas Coll de Vilanna, i terres a la Quadra de Terrassola de Seva, Sant Hilari Sacalm —on disposava d'un batlle de sac— o Viladrau;⁶⁷ el 1616 s'esmenten el mas Talledes —propietat de Baldiri Blanquera—, Camp de la Coma —a Anglès, propietat de Rafel Vidal, sastre d'Anglès— i Masnegre de Llorà, propietat del pagès Pere Masnegre. El mas Talledes —o Taiedes— es va manar refer el 1789, perquè estava en ruïnes.

És interessant comparar les visites pastorals del bisbe de Vic i les visites dels abats d'Amer, com es van escalonant i espaiant en el temps, coetàniament i simultàniament, testimonis de l'autoritat, domini o prepotència de l'un o de l'altre, sempre a favor dels primers. En els seus aspectes formals o protocol·laris, poques diferències hi veiem entre uns i altres, ni tampoc gaire en els seus elements doctrinals, on tractaven d'imposar la reforma tridentina, emprant uns manaments molt similars i repetitius, a voltes contraris. En tot cas, podríem fer-hi petites consideracions: mentre que els abats es preocupaven més pels aspectes econòmics i administratius, els bisbes es decantaven per l'estat i la formació espiritual, per exemple, introduint els llibres moderns, ordinaris o missals, com els que hi havia del bisbe Magarola. Tal com explica detalladament la visita de l'abat Andreu Pont, el 22 de juny de 1645, va ser rebut davant el portal de l'església per fra Francesc Corominas i Esteve Terra, prevere i capallà del Coll, "y tots junts se són entrats en dita isglésia cantant lo *Veni creator spiritus* y tocant las campanas",⁶⁸ dirigint-se a l'altar major.

66. GINEBRA 2005: 159-160.

67. PLADEVALL 1974: 38-39.

68. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Protocollum*, Am. 325 (1644-1646), [1645, juny, 22], f. 160v.

Els bisbes vigatans també anaren al Coll en els segles XVI —fins a quinze vegades: 1534, 1535, 1537, 1538, 1539, 1541, 1542, 1546, 1549, 1559, 1566, 1567, 1568, 1593 i 1599— i XVII —centrades en el primer terç, amb Onofre de Reart, Andrés de Sanjerónimo i Pere de Magarola, els més bel·ligerants: 1609, 1612, 1613, 1615, 1618, 1620, 1622, 1625, 1626, 1627 i 1633—, almenys fins al 1696, quan Antoni Pasqual realitzà l'última visita d'un bisbe vigatà del segle, després d'un buit de cinquanta anys, tot i els intents —no consumats— posteriors de 1714, 1715 i 1718.

El 1714, Domingo Borgonyó i Sobrebachs, prevere resident al Coll, va topar-se en el camí ral, prop del mas Celró, amb una processó solemne encapçalada per Josep Camps, rector de Sant Pere de Roda, visitador del capítol de canonges de la catedral de Vic, portantveus de bisbe. Borgonyó li va recriminar que no podia passar per aquella parròquia perquè era del bisbat de Girona; Camps va respondre “que si ell fa la dita professió és per anar ab aquella en la parròquia de Sant Martí de Querós y no en la dita parròquia de Ozor per ésser de consuetut lo fer-se aquella y haver-se fet en temps de sos antecessors capellans de dita capella, portant-se per aquells y que no obstant dita consuetut per trobar-se en la parròquia de Ozor desisteix en fer la dita professó llevant-se la garnatxa”. El visitador li va recordar que el 28 d'abril de 1709 havia emès un edicte a Osor que “no permetia ni consentia que en dita iglésia de Nostre Senyora del Coll se celebren ni canten officis ni cantars de devoció ni altrament altres sufragis sens assistència del rector de dita iglésia de Ozor o de son vicari, sots la mateixa pena continguda en lo dit mandato”; el prevere va respondre que en aquella data ell encara no hi era, “y que los cantars se fan en dita capella los fan com a capellà de aquella constituït y deputat per lo Illre. y molt Rnt. Abat elegit y sagrestador ab concentiment del Illre y molt Rnt. Prior y Capítol del Monastir y convent de Santa Maria de Amer, ordre de Sant Benet claustrals, al qual monastir està unit lo priorat de dita capella de Nostra Senyora del Coll”.⁶⁹ El 1718, el prior s'oposà a la visita episcopal i presentà una queixa formal: “dita visita o lo visitar dita capella toca tant solament al molt Illre. Senyor Abat del monastir de St^a Maria de Amer y perçò contradiu a aquella y no vol que en manera alguna fassa aquella exercint a dita iglésia, priorat y monastir de Nostra Senyora del Coll jurisdicció episcopal”.⁷⁰

69. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit. *Tertium Manuale*, Am. 388 (1713-14), [1714, juny, 2], ff. 197v-199r.

70. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont i Lluís Bohígues. *Prima Manus Manualis* i *Manuale*, Am. 396 (1715-1718), [1718, desembre, 7], f. 95r-v.

Una nova visita del bisbe comportava la reacció immediata de l'abat: "als 12 juny 1726 visità violenter Dn Ramon de Marimon, bisbe de Vich, lo monastir de N^a S^a del Coll, bisbat de Vich, aont assistiren per fer oposició per part del molt Ille. Sr. Dn. Fra Frc^o de Guanter y Pi, abat de Amer y Rosas y prior de N^a S^a del Coll, lo Sr. Dn. fra Ramon Pastor, monjo infermer del monastir de Amer y lo Rent. Joan Quer, pre. residint en lo dit monastir com a notari de dit molt Ille. Sr."⁷¹ Poc després, el 30 de setembre de 1731, quan ja s'havia anunciat a la Rota la possessió de l'abat, "fou visitat dit monastir del Coll y casa por ordre de la Sa Illm^a per lo Dr. Frc^o Costa, rc. de St. Martí de Centelles y espatllaren la caixa de la obra y los diners que y trobaren que foren 20 ll. 17 s. 8 d. los entregà al Sr. Rr. de Ozor".⁷²

Els abats que visitaren el Coll foren Antoni Reinalt (prior, 1616), Alentorn (1622 i 1635), Pont (1645), Sastre (1668), Josep Gros (sagristà, 1686), Climent (1687 i 1690-91), el prior Jaume Mestre (1715), Miranda (1737) i Queralt (1741 i 1747). Tot i que hi ha quasi un relleu entre les visites dels bisbes i les visites dels abats en la cronologia, que és a causa de la conflictivitat i resolució favorable a Amer en el segle XVIII, fa l'efecte que els feia molta menys mandra als bisbes vigatans visitar el Coll que no pas als abats d'Amer.

Al costat del prior hi havia també una obreria que, tal com explicava abans Josep Masferrer —que havia estat obrer—, elegia també l'abat, formada per tres obrers —el rector d'Osor com a obrer major i dos pagesos—, un o dos aplegadors —que recorrien els bisbats de Girona i Vic—, un família d'hostalers —el 1732 eren el matrimoni format per Jeroni Pey de Perafita i Maria, per això pagaven 25 lliures anuals— i diversos criats —el 1742 n'era Josep Panís, de Rupit, per això cobrava 12 lliures anuals. El 1723 fra Pere Màrtir Torruella fa fundar una mongia, abans de retirar-se al monestir d'Amer.⁷³ Tot plegat, aquest sistema organitzatiu fa pensar, per les seves similituds, en el que existia al santuari de la Salut, a pocs quilòmetres: amb una petita obreria, un ermità, un rector resident, un aplegador —que competia amb la resta d'aplegadors—, una majordona, un hostaler i la seva família, i els beneficiats.⁷⁴

71. AHG: Col·lecció de manuscrits. *Llibre d'obra de Sta Maria del Coll, 1710-43*, [1726, juny, 12], s. f.

72. AHG: Col·lecció de manuscrits. *Llibre d'obra de Sta Maria del Coll, 1710-43*, [1731, setembre, 30], s. f.

73. PLADEVALL 1974: 55-59.

74. SOLÀ 2003b: 113-133.

Els diversos inventaris ens proporcionen imatges de l'evolució arquitectònica i del parament interior de l'església i de l'hostatgeria, després de l'abandonament i ruïna que patí al segle XVI, i encara perceptible a principis del segle XVII. Per exemple, en la visita de 1635, l'abat Alentorn feia arreglar la biga del cor i les teulades “atès si plou molt dintra la isglésia y també las tauladas de las cambras novas y la taulada del reliquer atès que ni ha molta necessitat”. De fet, almenys en els segles XVII i XVIII, quan es prenia possessió o arrendament del priorat, es redactaven uns inventaris, dels quals disposem, excepcionalment, els de 1635, 1645, 1661, 1686, 1710, 1715-16, 1723, 1732, 1737 i 1741, i a més se n'esmenten altres de 1645, 1674 i 1678.

L'església era l'element central a l'entorn de la qual s'organitzaven les altres dependències. La seva senzilla arquitectura poc es transformà, i romanien l'altar major dedicat a la Verge Maria —el veritable centre d'atenció del santuari, adornat amb tres quadres: de la Verge Maria, un Eccehomo i una Dolorosa—, i uns senzills altars als laterals, de Sant Benet —element que s'introduí el 1592 i que permetia vincular-lo espiritualment amb el monestir d'Amer—, de Sant Sebastià i del Sant Crist —amb “dos figures de pedra”. El 20 de juny de 1687 el bisbe Antoni Pasqual manava al prior i obrers fer un retaule major nou, ja que el que hi havia era totalment vell i fet malbé, aprofitant que un devot havia deixat 100 lliures. Acatant les ordres del bisbe, o per fer-li la punyeta, l'abat Joan A. Climent va promocionar-ne la construcció, contractant-lo entre el rector de Sant Pere d'Osor, Dalmau Verneda i els obrers, el matrimoni Gertrudis i Francisco Subirà i Esteve Boscà, i l'escultor de Barcelona, Miquel Llavina, el 13 de maig de 1688.⁷⁵ Sembla que l'obra no arribà a finir-se, potser ni a començar-se, ja que el 27 de desembre de 1689 trobem el pagament de 302 lliures a l'escultor Antoni Barnoya, que “a acabat dit retaulla dit dia y axí par dia y ha anyadit molta cosa a dit retaulla ab consentiment” de les parts implicades, i del qual queda només el sòcol. Poc després (juliol de 1691) seria desmuntat i reparat per un tal Benet, “escultor”, i entre gener i març de 1691 seria daurat pels mataronins Joan Urgellés i Francisco Manent i Castellar, per 598 lliures 10 sous. El 1741 l'abat Queralt manava canviar l'altar del Sant Crist, que “està amb molt poca decència y verdaderament no mou a devoció no sols per la antiguitat, però y també perquè la imatge del Sant Christo està solament pintada en una fusta y no ab molta prima”, motiu pel qual ordenava al prior Ponç Batlle “cuyde de fer fer una imatge del Sant Christo de bulto de alsada de alguns sinch

75. ACA: Monacals, Hisenda. Llibre de comptes de l'Obra del Coll, núm. 1070, [1688, maig, 13], s. f.

palms poch més o menos y la fassa encarnar y después la col·loque en dit altar ab la decència y ornaments possibles”.⁷⁶

Adossada, hi havia la sagristia, ben proveïda. Malgrat les guerres, no sembla que hi hagués pèrdues significatives, sinó tot el contrari, un augment continuat a mesura que avancem la divuitena centúria. Precisament, el prior Narcís Claramunt lliurava a l’abat Miranda “una carta del sr. abat Guanter —que no hem localitzat— que contenia lo modo de escondir lo tesor”.⁷⁷ Dels objectes culturals destacaven diverses creus processionals de plata —per exemple, una “creu grossa de plata ab un Sant Christo”—, reliquiaries de plata i bronze —la Veracreu— i calzes i copons —un “càlsar vell ab sas pedres”. També una sèrie de pal·lis de roba, potser per a guarnir o protegir el frontal romànic que es conserva al Museu Episcopal de Vic (MEV 3). I dels vestits postissos regalats a la Verge n’hi hagué fins a vuit, algun de luxós, de domàs groc amb galons d’or o un altre de seda donat el 1689, així com de corones; en destacava una de plata guarnida amb pedres blanques, una altra amb pedres morades i una més amb ametistes blanques i morades i perles de vidre, i una creu abacial.

Just al costat hi hagué la casa de la rectoria i l’hostatgeria per als devots. Al llarg dels segles xvii i xviii s’anaren construint i ampliant aquests edificis, donant lloc a un modern, confortable i ben equipat immoble. El bisbe Marimon (1726) i l’abat Queralt (1741 i 1747) prohibien les vetlles nocturnes a l’església —de les quals ja se n’havia queixat el bisbe Pasqual—, les ballades, música i jocs al voltant del santuari; va disposar que homes i dones —ni tan sols els matrimonis— dormissin separatament, i més dins l’església o pels passadissos, on s’havia d’encendre una llàntia que il·luminés aquest amuntegament, i que no s’acollís gent “incògnita” més de tres dies. Decididament, va ser l’abat Guanter (1716-1733) que es va entestar a construir l’hostal o “obra nova”, i que va acabar l’abat Verthamon, el 1792. L’abat Queralt (1741) en feia canviar una biga mestra podrida. L’hostal contenia fins a divuit habitacions per allotjar els pelegrins i traginers, amb un senzill llit i banc cadascuna, que rebien els noms de diversos sants, a més d’una habitació per l’abat, les cambres per a l’escolà i la majordona, les tres cuines, els menjadors, el graner i els cellers.

S’havien conservat moltes presentalles del segle xvii, amb la indicació dels noms del donants i els anys. Les presentalles d’or, plata,

76. AHG: Notaria d’Amer, Fc. Claramont. Manual, Am.422 (1741), [1741, setembre, 25], ff. 320v-323v.

77. AHG: Col·lecció de manuscrits. *Llibre d’obra de Sta Maria del Coll, 1710-1743*, [sense data], s. f.

pedres precioses o cera van ser l'eix a l'entorn del qual girava el funcionament econòmic del centre, i eren un recurs per a l'atracció de pelegrins; així, l'abat Queralt se'n va emportar una bona colla a Amer potser per vendre-les, i 11 lliures 10 sous i 9 diners de la caixa de les Ànimes del Purgatori (1741) i prohibia que "las presentallas, reliquiaries y demás ornamentos que estan guardats en los armaris de la sacristia de dit monestir, no se pujan ensenyar ni fer ostensió als devots sens la acistència del sr. monjo que de present se trobarà en dit monastir o de altre sacerdot commicionat per dit senyor"⁷⁸ (1747), suposem que per evitar furts. Bisbes i abats demanaven comprar llibres i ferne inventaris, del que hi havia i del que es venia. El gran nombre de presentalles demostra que la procedència dels devots no tenia límits geogràfics ni tenia en compte les baralles jurisdiccionals. També, els aplegadors s'havien de moure entre els bisbats de Girona i Vic.

La venda de mides i presentalles —d'or, plata o cera—, en uns determinats moments, només és atribuïble al sosteniment i manteniment de l'edifici i dels estadants —per a obres, parament, terrissa, cereals i cera—, als robatoris o a la mala gestió dels arrendadors, dels quals en tenim diversos exemples. A finals del segle XVII, per a pagar el retaule i les obres de la cuina nova, la canalització d'aigua potable —a través d'una font— o les cambres noves, es van vendre molts anells d'or de Sant Hilari Sacalm o una "presentalla de plata entra caps, colls, camas y altrás" objectes d'or i plata, que sumaven 42 lliures. Potser l'exemple més extrem el protagonitza Francisco Subirà, que mentre hi romangué del 14 de febrer de 1710 al 26 d'octubre de 1716, deixà un forat exorbitant de 473 lliures 11 sous i 8 diners, sense incloure la pensió de la llàntia, que no havia pagat.⁷⁹ Així, per resoldre la bancarrota, el 1735 es portaren a Miquel Rossell, argenter de Girona, diversos objectes de plata per a vendre: tres clauers i agullers, set presentalles, una cullera, una campaneta, tres imatges de la Verge Maria, vuit anells d'or, una corona reial, deu anells amb perles i pedres, una joia de porcellana amb la Verge de Montserrat i dos parells d'arracades d'or i perles. Tot plegat confirma el ritme creixent de popularització del santuari, que arribà al seu límit d'èxit amb la invenció de la llegenda de Carlemany i la campana (1715-1723).

78. AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, [1747, agost, 22], f. 246r.

79. AHG: Col·lecció de manuscrits. *Llibre d'obra de Santa Maria del Coll, 1710-1743*, [1716, octubre, 29], s. f.

LA REFORMA CATÒLICA: EL CONCILI DE TRENTO I LES VISITES PASTORALS

S'ha parlat que el concili de Trento (1545-63) és la data clau de l'inici de la reforma de l'Església catòlica, "tam in capite quam in membris", paral·lelament a l'enfortiment dels estats moderns, dues institucions compenetrades i influenciades, que seguien el mateix camí, de canvi i reforma. Així ho va portar a terme el monarca espanyol, Felip II, que s'implicà directament en les convocatòries de les diverses sessions, en la seva participació —autoritzà uns determinats bisbes a anar-hi— i en l'acceptació a escala local. Immediatament, a Catalunya es va rebre i aplicar en el concili provincial de Tarragona i Barcelona de 1564-1566, on hi foren cridats els bisbes, els abats i els representants dels capítols catedralicis. Seguidament van ser els sínodes diocesans els encarregats de fer arribar la reforma a les parròquies. A Girona, aquests sínodes foren convocats anualment, però no es feren constar per escrit fins a les constitucions del bisbe Francisco Arévalo de Zuazo (1606), que foren renovades per Miquel Pontich (1691). Precisament, en aquestes constitucions es reflecteixen les relacions i els límits d'autoritat entre els abats i els prelatos regulars en els llocs no habituals —per exemple, els monestirs—, comptant amb la col·laboració dels clergues per a denunciar-ho a les autoritats episcopals.⁸⁰

Entre els concilis, les disposicions i les constitucions i la seva efectivitat real passaren molts anys, en un procés amb més intermitències, atzucacs i dificultats que no pas èxits i bons resultats, que tenen a veure amb una sèrie llarga de factors: els condicionants geogràfics, l'hàbitat dispers, les vies de comunicació, l'alfabetització de la població i dels clergues, la difusió de les confraries i devocions, i les pressions polítiques sobre els ordes religiosos.⁸¹

La formació del clergat —secular i regular— va ser un dels punts comuns més controvertits. En aquests anys s'erigiren els seminaris com a llocs de millora professional per als capellans; a Girona va ser el 1589. A Amer, la parròquia de Sant Miquel dirigida pel seu rector, s'erigia com l'espai d'enquadrament i control religiós, però passava alhora a ser controlada pel monestir i l'abat, en tant que tenia la potestat per a nomenar-ne el rector —el dret de patronat—, sense haver de sotmetre's als exàmens d'accés. Aquest era, doncs, un obstacle per

80. ROMAGUERA, F.: *Constitutiones Synodales Dioecesis...*, pp. 366-367, Lib. V. Tit. VI. Cap. Unic.: "*De excessibus praelatorum. Tit. 6. Abbates, & alii Praelati Regulares extra septa Monasterii, mitra, baculo, nec aliis insigniis pontificalibus utantur, neque utentes Clerici associant, sed Domino Episcopo denuntient*" i pp. 71-72: "*Caveant Clerici ne septa monasteriorum Monialium intrent*".

81. DD. AA.: MANUSCRITS 2007.

a la reforma catòlica, atès que era sotmesa a l'acció del monestir i el seu afany de control i domini absolut; un condicionant potser encara no prou estudiat fins ara. No serà fins a la intervenció decidida del bisbe Arias González Gallego, a partir de 1556, que es pren una nova i decidida orientació.

Les visites pastorals —al costat de les missions, les prèdiques i els sermons— van convertir-se en els instruments fonamentals de difusió de la reforma catòlica, de confessionalització del territori i de disciplina social. Les visites pretenien fer arribar un nou missatge pastoral: l'objectiu era eliminar la religió “popular”, els elements supersticiosos i viciosos, i fomentar una globalització catòlica. Les informacions que ofereixen les visites són extraordinàries, múltiples i riques, en els aspectes socials, quan parlen dels “homes” —clergues i parroquians, el que conformava la “*visitatio hominum*”— i quan ho fan de les “coses” —l'estat material dels edificis, la “*visitatio rerum*”—, amb especial atenció a les entrevistes i els testimonis orals.⁸²

La vinguda del bisbe era del tot solemne, no sempre descrita. Començava la visita al Santíssim Sagrament, a les fonts baptismals i als altars, primer el major, en el qual hi havia el tabernacle on es guardava el pixis o capseta de les hòsties. Els interessava el bon guarniment i parament dels altars, amb la taula —de pedra o fusta—, l'ara i les estovalles, el calze i el copó, el frontal o cobertor. A cada altar es parlava dels beneficis assignats. A voltes s'esmentaven els llums, les candeles, els llibres, els vestits i la roba litúrgica, l'orfebreria o les campanes. Hi surten relacionats, sobretot en els manaments, temes sobre les devocions, els retaules, les imatges i els altars, les processons i les confraries, els clergues —preveres, beneficiats i monjos— i els feligresos.

Les visites pastorals al monestir es fan amb tota normalitat almenys fins al 1573, amb alguna excepció posterior.⁸³ No hi ha cap diferència respecte als altres convents, monestirs i esglésies de la diòcesi i el bisbe seguia amb tota normalitat i tranquil·litat el seu procés de visita per a tot el bisbat. El concili de Trento va insistir en la visita a totes les parròquies de la diòcesi —en el nostre cas de Sant Miquel—, i va preveure la visita anual a esglésies exemptes de jurisdicció episcopal, on s'inclouen els monestirs, en les sessions XXI —capítol VIII, “Visiten los Obispos todos los años los monasterios de encomienda, donde no esté en vigor la observación regular, y todos sus beneficios”— i XXV —De regularibus et monialibus.⁸⁴ Aquestes sessions resumien concisa-

82. SOLÀ 2005a, 2006, 2007 i 2008b i FERNÁNDEZ TERRICABRAS 2000 i 2008.

83. SOLÀ 2002: 121-132.

84. SECT: 236-237 i 367-391.

ment la problemàtica entorn de les visites als monestirs, la mateixa —idèntica i exacta— que trobem a Amer i en monestirs d'altres ordes —per exemple, de Sant Joan de Jerusalem, de Montesa o els premonstratencs, dels quals tenim abundants exemples—⁸⁵ i que té un origen antic, que arrenca de l'alta edat mitjana —per exemple, en el concili de Calcedònia del 451 ja es va decretar la submissió integral de monjos i monestirs als bisbes.⁸⁶ Deduïm que el concili tridentí va ser fruit de l'experiència negativa dels bisbes que intentaren resoldre l'entrada als monestirs, discutida prèviament en els concilis diocesans. Una legislació que pretenia frenar les pretensions dels monestirs i abats, i accelerar la reforma monàstica. Almenys a finals del segle xv —segons un testimoni de 1490—, per al cas d'Amer, l'abat i el monestir estaven subjectes a la jurisdicció i visita diocesanes.⁸⁷

El monestir d'Amer i l'església parroquial de Sant Miquel foren visitats pel bisbe —o pels delegats i visitadors episcopals— amb relativa freqüència, no anualment però força seguit i intensament a la primera meitat del segle xvi, i més relaxada a la segona meitat, i en tot el segle xvii. En el segle xvi feren visites els bisbes Berenguer de Pau (1506), Guillem R. Boïl, en set ocasions (1511, 1514, 1518, 1520, 1527, 1529 i 1532), el que més i profundament, amb unes precioses estades; Joan de Margarit en féu sis (1537, 1544, 1545, 1548, 1551 i 1554); Arias G. Gallego no en fa cap en el seu breu govern, ja que va assistir personalment al concili de Trento i no tingué temps per aplicar els decrets directament; Pere Carles, dues (1566 i 1569 —on el vicari general Pere Traver va confirmar el rector, obrers i batlle i els va interrogar—); Benet de Tocco, quatre (dues el 1573 —quan va tonsurar Pere, fill d'un altre Pere Riera, de la vila d'Île de Tet, bisbat d'Elna, i Jaume, fill d'Antoni Benet, pastor—, 1580 i 1582); i Jaume Caçador, tres (1588, 1591 i 1595). En el segle xvii les visites ja són més puntuals i espaiades, enmig de grans intervals, dels bisbes Francisco Arévalo de Zuazo (1600 i 1610), Onofre de Reart (1617), Gregorio Parceró (1634), Bernat de Cardona (1658), Josep Fageda (1663), Francesc Dou (1671) i Alonso Balmaseda (1679 i 1681).

De totes maneres, cal remarcar les figures decisives dels bisbes Boïl i Margarit que, essent pretridentins, almenys cronològicament, podem considerar-los com els primers reformistes en el sentit modern de la paraula.⁸⁸ Carles V havia aconseguit del papa Adrià VI el dret

85. CARMONA 1999; CERDA 1999 i CORREDERA 1983.

86. PLADEVALL 1967 i LINAGE 2007: 94-103.

87. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-176, f. 14v.

88. MARQUÈS 2007: 115-118.

de patronat, o sigui, la facultat de designar les persones que el papa nomenava per a bisbes; així, l'episcopat es convertia en una eina política de reforma eclesiàstica. Tal com molt bé diu Ignasi Fernández, “les reformes dels Reis Catòlics i la seva continuació per Carles V no van passar de constituir uns intents dispersos de regeneració moral i espiritual del clergat i de la població que, si bé puntualment van donar lloc a l'expansió dels ordes religiosos reformats i a nuclis eclesiàstics molt actius —per exemple Montserrat, amb l'abat García Jiménez de Cisneros—, no es van generalitzar al conjunt de la Corona fins que Felip II no assumí l'aplicació general dels decrets del concili de Trento i, més globalment, l'execució de la reforma catòlica”.⁸⁹ El bisbe Boil va emetre per al monestir manaments similars als que havia aplicat a les parròquies gironines, amb les mateixes mancances i els mateixos buits: posar catifes o draps —1511 i 1518, per aïllar-se del fred?, per tapar el subsòl en mal estat?, o per donar-li més confort i dignitat?—, actualitzar, reparar, enquadrar o relligar llibres —de Sant Gregori, evangelis, psalteris, ordinaris, llegendaris, bíblies—, o comprar ornaments —corporals, estovalles. L'aspecte més destacat de la visita de 1518 va ser l'interrogatori —sense precedents ni continuïtats— que va efectuar als monjos presents, referent a la subjecció a la regla de sant Benet, els quals van respondre que hi estaven sotmesos i que l'acataven, amb l'observança del vot, i sobre l'abat, el respectaven i l'obeïen. Margarit va posar èmfasi en els missals nous que havia imprès i que entraven en contradicció amb els que els monjos deien que ja tenien de la regla benedictina (1551 i 1554). En aquests dos moments ja notem els primers signes de confrontació, de rebuig a unes impositions rituals sobre unes altres i, en definitiva, de menyspreu sobre qualsevol reforma i imposició externa. Creiem que una manera de demostrar la distància cap al bisbe era desobeir els seus manaments, que els monjos no aplicaven en cap cas ni moment. Llavors començaven a prendre consciència de la diferència i de la intromissió.

Boil i Margarit van coincidir a denunciar, decidits i sense miraments, l'absentisme dels beneficiats, així que van segrestar-ne els fruits, quan visita rere visita s'adonaren que no coneixien els noms dels clergues, que apareixen en blanc, i no posaven en pràctica els nous manaments. El sistema beneficial era el cavall de batalla de l'Església i dels bisbes pretridentins, fins a posar-se plenament de manifest a Trento. El 1511 es van excomunicar els beneficiats Joan Estanyol i Pere Maset, alhora que es manava a l'abat i al rector que els investiguessin. Precisament, el bisbe Margarit era plenament conscient d'aquest problema, atès que,

89. FERNÁNDEZ TERRICABRAS 2007a: 250-251.

ahora, n'havia estat protagonista directe, ja que abans de ser bisbe (1534) i mentre era ardiaca de la Seu de Girona, posseïa el primer benefici de Sant Jaume o de Venera del monestir d'Amer, al qual mai no va assistir.

El 1554 el bisbe encara al·legava “poder exercir el dret de visita” al monestir. Les coses van canviar a partir de Trento, quan es van generar una sèrie de conflictes en les visites a les congregacions monàstiques catalanes endegades per la cort madrilenya i que corresponien a visitadors castellans;⁹⁰ per exemple, Zuazo es féu servir del visitador Juan González de Arellano (1598-1602), cosa que podia ser motiu de topades. La visita de Benet de Tocco de 1573 iniciava un nou rumb, sense retorn, en les relacions entre els bisbes i el monestir. Els monjos, per primera vegada, frenaren l'entrada del bisbe a l'abadia, al·legant una sèrie de fets: primer, que estaven exempts de jurisdicció episcopal, per tant no reconeixien l'obediència al bisbe ni les visites pastorals; segon, que tal visita anava en contra del monestir i de l'orde benedictí; i tercer, que ja disposaven d'unes visites trianuals pròpies. Aquest gir es devia, en bona part, al fet que la Congregació Benedictina Tarraconesa havia posat en pràctica unes reformes emprant, des del 1569, unes visites pròpies o “visites canòniques” per tal d'eliminar reformes exteriors imposades.⁹¹ El bisbe respongué que els seus predecessors havien desenvolupat la visita amb tota normalitat, sense problemes, per això aconseguí entrar dins l'església de manera més o menys convincent. Els monjos començaren a refusar “els visitadors imposats que no eren benedictins —segons Ernest Zaragoza—, i acudiren a Roma en defensa de la manera de viure la vida monàstica que havien professat, el manteniment de les rendes separades dels oficis claustrals, la perpetuïtat dels abats i, en general, el funcionament de la congregació i els privilegis i exempcions, d'acord amb les constitucions aprovades pels capítols generals i pels papes”.⁹² Els religiosos clamaven per no estar sota el poder dels bisbes, motiu pel qual només havien de respondre davant dels propis superiors. O sigui, s'entrava en competència frontal entre dominis jurisdiccionals. Aquesta oposició directa pot explicar-se per diversos motius: pel cobrament del dret de visita i altres rendes substancials, per la dependència a un orde superior, la negació del poder religiós del bisbe dins la diòcesi, pel refús a la intromissió dins els afers de la comunitat, etc.

Tocco, coneixedor de la legislació —com a antic abat de Montserrat—, exigia el dret a la visita perquè era bisbe i delegat papal, fins i

90. TORRES 1991: 83-88.

91. FERNÁNDEZ TERRICABRAS 1998: 549-550 i TOBELLA 1964: 323 i ss.

92. ZARAGOZA 2004: 152.

tot amenaçava els monjos amb l'excomunió —amenaça que no va fer cap efecte. La visita de 1580 començà com les altres, però ja percebem una certa rapidesa i precipitació en la forma i el procediment, ja que només tingué temps de visitar el Santíssim i l'altar de Sant Jaume. Soltadament; la visita s'interrompé quan aparegué el cambrer Jaume Benet, que interpel·là el visitador sobre l'estat d'alguns beneficis —la discussió sembla que s'allargà per motius de l'acompliment i el segrest dels fruits. No sabem com acabà, perquè no en tenim la continuació.

A partir d'aquest any, en la resta de les visites del segle XVI i XVII començava el ritual de protesta dels monjos i la declaració del prelat, que manifestava que no volia ultrapassar les seves facultats. L'arribada del bisbe era vista com un trasbals en el desenvolupament de la vida quotidiana del monestir. Els monjos havien desenvolupat un Formulari per impedir la visita ab delegats del Sr. Bisbe (sense data i tramès potser per la congregació benedictina), unes al·legacions inicials, que estaven escrites i es recitaven en presència seva, en què menyspreaven i refusaven elegantment la visita. També la regla establia l'existència d'un porter o guardià al monestir, un monjo que sabés resoldre amb diligència qualsevol problema que es presentés a l'entrada de les dependències monacals, per això tenia estipulada l'aturada de la comitiva episcopal. Davant aquesta oposició, les visites no havien de ser precisament agradables. En els casos que els bisbes aconseguien entrar al monestir, les visites van ser fugaces, parcials i mal fetes, no aporten res de nou, són repetitives; per tant, els manaments que emetien eren mínims, referents a qüestions superficials o anecdòtiques.

Així va passar el dilluns, 16 de setembre de 1582, amb un procediment que podem reconstruir amb exactitud. El visitador episcopal, Bartomeu Julià, beneficiat de Girona, es va topar amb els monjos Climent Quer, Pere Boscà i Gaspar Ventallol, que li negaven l'entrada i li deien que la visita ja s'havia fet el 1573, actuació que marcava un precedent. El bisbe, arran de la relació dels esdeveniments que li féu el visitador, va reaccionar fent-ne llevar acta pel notari de la vila, Pere Palou, i expedint un edicte, "monitòria" o "cartell" on exposava els fets, accions que podien tenir una doble o triple finalitat: ser un advertiment o amonestació, ser una citació per a comparèixer davant un tribunal eclesiàstic sota pena d'excomunió, o ser un ban o avís públic. El visitador explicava que no va tenir ni temps d'arribar en processó solemne que ja li impediren continuar, és per això que els va excomunicar immediatament. Pere Vidal, escrivà de la cúria de Girona, va redactar una segona acta davant dels testimonis Guerau Mas, rector de les Planes, i Galceran Olmera i de Sarrovira, donzell d'Anglès, i la va llegir als monjos. Seguidament, valent-se d'aquestes armes jurídi-

ques, el bisbe va aconseguir entrar al monestir, tal com era costum, a les deu del matí, “proceSSIONALITER cum cruce erecta et alii solemnitatibus in similibus adhiben solitis, ac timbalis sonantibus receptus et ingressus ecclesiam dicti monasterii cantato hymno Veni Creator”.⁹³ I així va iniciar la visita, va començar pel Santíssim, va seguir per l’altar major, la sagristia, i va indicar els càrrecs dels altars. La reacció del bisbe tingué, doncs, efectes negatius i els monjos es degueren espantar i li permeteren l’entrada. Els únics i llargs manaments que va emetre anaven adreçats als beneficiats, els únics individus que podia amonestar, perquè estaven subjectes a ell i no pas a la disciplina del monestir, per això nomenava el rector, Montserrat Soris, segrestador oficial. Va topar amb la insubordinació del beneficiat Pere Bosc, de l’altar de Sant Jaume, que recusava celebrar un aniversari que apareixia a la consuetud del monestir; també se’l va castigar. A l’últim va interrogar fra Climent Quer, el rector Montserrat Soris i els obrers de Sant Miquel Llätzer Baranzells i Guerau Canadell, que esmenten la relació de fra Sotera i les dones, ara ja tot en ordre.

Les visites posteriors, de Jaume Caçador (1588, 1591 i 1595) i la primera d’Arévalo de Zuazo (1600), segueixen el camí fresat per Tocco (1582), s’ocuparen o es limitaren a visitar i a parlar d’allò que els correspon: altars i beneficis.

Al segle XVII, el més bèl·lic i conflictiu, hi haurà notables impediments per a les visites, enrariments en les relacions i procediments. A partir de 1610 començaren els problemes. Zuazo volgué visitar el monestir, però es trobà que després d’accedir dins l’església i fer l’absolució pels difunts, es va presentar el cambrer i vicari general Pere Montserrat i Berta, que li va exposar una sèrie d’inconvenients i protestes pels quals no podia efectuar la visita —que, en el fons, eren uns mecanismes per a evitar l’entrada del prelat: perquè l’església del monestir no era església parroquial, perquè no hi havia el santíssim sagrament per a portar als malalts, ni hi havia fonts baptismals, i perquè l’abat era absent, ja que ell no tenia facultat per a deixar entrar el bisbe. El prelat adduïa que feia la “visita com a ordinari y delegat apostòlich en la present ysglésia de aquest monastir, usant de son dret, y continuant la possessió en que esta y sos predecessors han exercida y continuada com consta per infinits actes de visites que Sa Senyoria y sos predecessors de son bisbat han exercits y fets dels quals consta y ha constatat que se ha feta obtenció al Senyor abat que vuy és y a son predecessor lo Doctor Joan Boseba”. El monjo no reconeixia la jurisdicció del bisbe i no volia explicar-li res referent a l’església, per exemple,

93. ADG: Visites pastorals, P-67, Santa Maria d’Amer, 1582, f. 40v.

dels beneficis i beneficiats. Veiem que les picabaralles són contínues. El monjo donà noves objeccions:

Primo, que lo dret de visitar presuposa jurisdicció ordinària y com Sa Senyoria, sos predecessors de deu, vint, trenta o quaranta anys y de memòria de hòmens hagen exercit jurisdicció ordinària, per consegüent no pot tenir dret de visitar. Secundo, que lo present monastir té privilegis d'exemptió *tam in capite quam in membris*, observats en virtuts dels quals estan lo Senyor Abat y monjos de dit monastir del tot inunes y exempts de dita jurisdicció episcopal. Tertio, que de tres en tres anys y en son lloc y temps per als statuts de la religió són visitats dits abat y monjos per los presidents y visitadors de dit orde y religió, los quals tenan plena jurisdicció ordinària per delegada, la qual jurisdicció delegada té més forssa, en est cas, que la ordinària y no fent mentió de la una l'altra resta derogada y en quan Sa Senyoria pretenga visitar lo Santíssim Sagrament y las fonts havent imposat manament ab censuras y penas que lliuràs y donàs les claus de la sacristia, Santíssim Sagrament y també de las fonts de tal gravamen est provoca, recorra y apel·la a la Santa Sede Apostòlica o allí hont millor de dret o justícia se tindrà de accòrrer y appel·lar.⁹⁴

El bisbe manà que, sota les esmentades penes i censures, li donessin les claus per a poder prosseguir la visita, la qual tingué lloc. Visità el santíssim, les fonts baptismals, l'altar major i els altars laterals, i els beneficiats que hi havia assignats. Al final, contrariat, féu aixecar una acta notarial contra l'abat Puigmarí.⁹⁵

En la primera visita d'Onofre de Reart (1617), la comitiva no fou rebuda en processó i només es trobà amb alguns monjos i el sotsprior Rafel Sacoma. A dins, cantaren el *Veni creator*, i el bisbe interrogà el sagristà menor Joan Toralles, sobre l'administració de la cura d'ànimes: aquest respongué que ho feien a l'església del monestir en absència del capellà major de Sant Miquel i que tenien la custòdia del Santíssim Sagrament, però es va negar a parlar de res més, per ordre del sotsprior. Llavors el bisbe els va excomunicar. Va confirmar els infants que hi havia presents, i poc després el sotsprior pregà perquè aixequés l'excomunió. La segona visita de Reart, el 1619, també es desenvolupà amb tibantor, sabem que el bisbe "obrí el sagrari ab violència", mentre

94. ADG: Visites pastorals, P-81, Santa Maria d'Amer, 1610, ff. 15v-16v.

95. AHG: Notaria d'Amer, Joan Salom. *Protocolum sive Saquela instrumentorum*, Am. 271 (1609-10), [1610, gener, 2], ff. 6r-7r.

que el prior expressava que el bisbe “vulle perturbar y de fet perturben la quietut” del monestir.⁹⁶

Pere de Montcada tingué la intenció de visitar el monestir, però se li barrà el pas. Les visites de 1626 i 1632 del bisbe Senjust es desenvolupen amb aparent normalitat, sense cap impediment. El 1624 Senjust, que havia estat monjo benedictí i, per tant, coneixia les interioritats de l'orde, havia posat un plet a diversos abats gironins, entre els quals hi havia l'abat d'Amer, “per rahó de diverses isglésies que los abats pretenen ser exemptes a *lege diocesana*”.⁹⁷

La visita de 1634 de Gregorio Parceró conté alguns matisos importants que cal tenir presents, quan se subvertí la relació entre visitador-visitats. Al final de la visita, a l'hora de dictar els manaments, aparegué l'infermer i prior Jeroni Patller, que en nom de l'abat li va suplicar la falta de compliment d'alguns beneficiats i baciners del monestir. El prior o l'abat es trobava que no tenia competències i amb la impossibilitat de portar a terme una sèrie de reformes, internes i generals, per això va recórrer al bisbe perquè l'ajudés. O si no, com cal entendre-ho? L'infermer criticava aquells que no pertanyien a la comunitat de monjos? Al final va afegir, “y sa senyor a dita súplica ha de procehir ques informàs del estat del negoci y que procehint lo que sigui de justícia”.⁹⁸ En la visita de 1637 —la de 1639 és idèntica—, Parceró també va fer algunes reformes referents a l'administració d'alguns bacins dels estrangers de l'església parroquial i a l'almoïna del Cortó, sense posar-se amb la gent del monestir.

Les visites de 1658, 1663, 1671, 1679 i 1681 —la darrera del segle XVII— es produïren amb calma tensa, d'enfrontament passiu entre la comunitat i el visitador episcopal, i que hem de relacionar amb la destrucció de l'església de Sant Miquel (1657). En aquestes visites es continuaren presentant documents que confirmaven les prerrogatives i gràcies que la Santa Seu havia concedit al monestir d'Amer i que l'indultava de la visita; davant d'això, el bisbe, senzillament, reaccionava sense immutar-se: “*verbo respondendo dixit*: que no entén perjudicar en cosa alguna lo dit convent, sinó continuar la proressó que fins assí sos antecessors han continuada y per competir-li la acció de visitar la dita Iglésia segons disposició de dret”.⁹⁹ Els arguments que va emprar el bisbe posen de manifest les seves intencions, a les bones i a les

96. AHG: Notaria d'Amer, Gaspar Arimany. Protocol, Am. 284 (1618-1620), [1619, octubre, 28], foli sòlt.

97. CASAS 1975, III: 172.

98. ADG: Visites pastorals, P-94, Monestir d'Amer, 1634, ff. 53r-54v.

99. ADG: Visites pastorals, P-104, Monestir d'Amer, 1671, f. 95v.

males: primer, perquè els seus antecessors ho havien fet, i el que feia ell era continuar el costum, que havia esdevingut un dret, el qual, a més, havia estat refermat pel concili de Trento i pel rei. El 1679 "lo Sr. Abat Climent féu transumptar unas Bullas Apostòlicas per provar la exempció de la jurisdicció dels Srs. Bisbes en forssa de la comunicació de privilegi, las que féu copiar per enviar a Madrit per lo fet de las rectorias".¹⁰⁰ I el 1681 el bisbe protestava de nou i aixecava acta notarial:

Illim. y Rim. Sr. entre las muchas gràcias y prerogativas que la Santa Sede Apostòlica ha fetas y concedidas al monestir de Nostra Senyora de Amer és la principal fer lo immediato assí y exemps de altre jurisdicció com consta dels particulars indults que té y de ells se farà ocular ostenciò sempre que a V.S^a Illm^a li sia de son servey y per virtut de dita exempció y disposició del Sagrat Concili de Trento no puga dit monestir ser visitat per V.S^a Illm^a sens fer-li notori agravi y menos caber la auctoritat pontificia de baix del qual emparo està dit monestir y no haver ni militar fonament ni rahó alguna per lo qual V.S^a Illm^a puga escusar-se de dit agravi si tal intentàs, y a més tenint ja dit monestir són prelat y sas visitas ordinàrias conforme lo estil de la St^a Religió. Perçò y altrament insistint V.S^a Illm^a en voler visitar dit monestir (lo que la benignitat de V.S^a Illm^a no presum) constituït devant de V.S^a Illm^a lo prior de dit monestir com ha procurador del Abat y Capítol de aquell diu de nul·litat de tots y qualsevols actes per V.S^a Illm^a fahedors com ha de regogatius de auctoritat apostòlica perturbatius de la jurisdicció ordinària de dit abat y gravatoris a dit monestir, y ab lo acato y respecte degut a V.S^a Illm^a, suplica dit prior en dit nom de procurador y si és menester requireix sia de son servey y apartar-se de semblant pretenciò, altrament de totas las violèncias y extorcions protesta, demanaren degut tribunal lo agravi y junctament protesta de totas y sengles penas y censuras dels Sagrats Cànonns contra los tals perturbadors y de totas las censuras y penas que per dit effecte als pretenga a V.S^a Illm^a posar, de facto pose com ha notòrio gravatòrias apel·la, recorre y provoca ad Sanctam Sedem en virtut de la immediació de dita isglésia, demanant una, dos y tres voltas Apòstols Reverèncias ésser-li concedits.¹⁰¹

Aquesta queixa fins i tot va ser presentada al Papa pel bisbe Auther, ja que la va incloure en la redacció de la visita *ad limina* del

100. ACA: Monacals, Hisenda. *Llibre de notas dels actes faents a la abadía de Amer y Rosas*, núm. 1062 (1772), [1679, desembre, 12], f. 28r.

101. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Septimus liber Manualis sive septimus Manuale*, Am. 348 (1680-1682), [1681, octubre, 3], ff. 98v-99v.

1688 —quan els bisbes feien un balanç global de la diòcesi, i que s'enviava periòdicament a Roma—, on expressava molt gràficament —amb un vocabulari molt contundent i dur— el rebuig i la repugnància que li produïa l'abat, perquè havia atacat el seu honor i la seva dignitat, perquè s'havia mostrat pretensions i fatxenda. Aquesta missiva va produir l'efecte contrari, almenys a la llarga, ja que el 1698-1699 el Tribunal de la Rota es va declarar a favor de la Congregació Claustral Benedictina Tarraconense —emprant un llenguatge que podem entendre força bé:

Nec hoc de abbate monasterii Sanctae Mariae villae de Amerio est maius malum, sed quod deterius et in animi dicti episcopi maerorem vertitur, est videre contra omne ius iurisdictionem ordinariam ab ipso abbate usurpatam, ipsumque falsis fundamentis obtinuisse litteras inhibitorias a sacra Romana Rota contra dignitatem Gerundensem emanatas, quibus obstantibus, d. episcopus, non obstante sua possessione immemorabili, visitare, corrigere, confirmare et alia quae ad dignitatem episcopalem pertinent exercere in dicta villa et eius territorio, non sine animarum illorum parochianorum iactura cogitur abstinere; et modernus abbas sine titulo, sine possessione legitimis, praedicta impedire et iurisdictionem sibi arrogare ac licentias ad confessiones audiendas concedere non veretur.¹⁰²

EL SEGLE XVI: ABATS COMANADORS, BANDOLERS, NEGOCIS I VICIS PRIVATS

És cert que el segle XVI es caracteritza perquè és un període que els monestirs catalans passen a ser gestionats per persones laiques, amb uns poders que els ha atribuït un abat absent sense cap altre interès que beneficiar-se de les rendes del monestir fins a empobrir-lo i enrarir-lo econòmicament, fet que s'estén arreu de la geografia com una autèntica plaga.¹⁰³ Antonio de Yepes va qualificar aquests abats comendataris o comanadors com “harpías hambrientas de beneficios”, i els bisbes de Girona que van visitar la diòcesi gironina —Amer inclusivament— foren plenament conscients que els abats no residien al monestir del govern en la distància, de la manca de profit espiritual de la comunitat, i per sobre de tot, de la gestió administrativa —a través d'un procurador—, de l'interès econòmic que despertava la possessió d'un domini territorial, d'uns abats que no tenien cap altra preocupació que la monetària. L'únic monestir gironí que aconseguí

102. Arxiu Secret Vaticà: *Visites ad limina*, 14. PONTICH 1688 [1688, maig, 22]. Transcrita per Josep M. Marquès i disponible a la web: <www.arxiuadg.org>.

103. MASOLIVER 1980: 206-208; TOBELLA 1929 i 1964 i ZARAGOZA 2004: 79-152.

reformatar-se abans de Trento va ser el de Sant Feliu de Guíxols, potser perquè estava agregat a Montserrat i a la congregació de Valladolid.¹⁰⁴

A Amer gairebé li podem atribuir aquest funcionament durant tot el segle, si bé amb matisos. Començant per Salvador Marull (1498-1519), Nicolau de Flieschi (1519-23) i Joan d'Urrea (1526-34), s'allargà amb l'interminable abadia absent de Francesc de Giginta (1536-79?), seguida dels següents divuit anys de vacança i segrest, fins a arribar a 1596 amb l'entrada de l'abat Joan Boscà, que tanca aquest període d'aparent obscuritat. Tots ells reuneixen les millors condicions per considerar-se abats comanadors; únicament les visites episcopals de 1514 i 1518 esmenten que hi són presents quasi tots els monjos, excepte l'infermer i l'abat, però els coneixen perfectament. Precisament, el 1518, els monjos tenen l'abat molt ben considerat i en alta estima, en diuen que, tot i que és absent, li presten obediència, que és un bon "patrocinador" i "tractant" —que els tracta bé—, i els paga les porcions puntualment, tot un senyal de la seva responsabilitat. Jeroni Pujades també els censurava:

No quiero singularizar a Giginta, que fué hombre de muy buen nombre: pero como los más comendatarios no eran pastores, ni tenían cuidado, amor, ni afición a las casas, ni mucho zelo de conservar la rectitud de la observancia monástica, trasquilando las ovejas, y no cuidando de sanar la sarna que poco a poco empezaba a entrar, y por contagio a pegarse de unos y otros; aunque viesen el lobo, si no huían, a lo menos eran mastines mudos que no ladraban. Y con haber despues unas vacantes largas que pasaron de veinte años, dejando las ovejas enfermas y sin pastor que cuidase de ellas, trajeron a esta santa religión a tal punto, que de puro antigua, como edificio viejo, estuvo a pique de suprimirse del todo en este Principado, como se suprimió la de los canónigos regulares del Mtro. de los Doctores S. Agustín.¹⁰⁵

Les transcendents conseqüències de l'absència del cap espiritual del monestir foren vastes i àmplies —quasi inescrutables—, i afectaren tant els monjos com els homes de la vila. Primer de tot pensem en una relaxació dels costums de la vida monàstica. Hi va haver un canvi en els rols de la jerarquia monacal, on el prior i els oficials es feren forts i poderosos, prenent i adquirint poders abacials. En les visites del segle XVI trobem, a voltes, només un o dos monjos que resideixin al monestir i que hi siguin presents, i als quals els és impossible conèixer-ne el

104. MARQUÉS 2007: 118.

105. PUJADES 1829: 233.

nombre total. Aquest buit té la seva traducció en una sèrie de violències i agressions, dins i fora del monestir, a escala local o més general, que afectava tant els monjos com els llecs, de manera individual i col·lectiva, la qual cosa denota l'existència de bàndols organitzats. Monestirs i monjos delictien, o encobrien bandolers, tal com és el cas de Sant Pere de Rodes, cenobi denunciat pel virrei el marquès d'Aguilar (1551) perquè allotjava bandolers i cometia bandositats. La princesa Joana va encomanar al també virrei García de Toledo que actués contra els monestirs de l'orde de Sant Benet (1559).¹⁰⁶ De fet, monjos i clergues actuaren, moltes vegades com a vilatans del carrer, incomplien les obligacions religioses, se centraven en la supervivència i vida diària, en els assumptes i negocis privats. A Amer, el rector Jaume Roger va ser acusat de robar diners de l'església parroquial (1525) i pels "molts delictes fou pres en las presons del Sr. Bisbe y entre altres delictes havia robat diferents capbreus y papers de la abadia"¹⁰⁷ (1527). Als clergues de Sant Miquel —Antoni i Joan Benet, Antoni Cos, Pere Palol i Francesc Caldaduc— se'ls prohibia portar armes i entrar a l'església vestits de civil, amb "sombremos" o "sayos", i havien de dur "sotana llarga" i "barret de capellà" (1573). Hem parlat dels monjos que s'escaparen de la vida comunitària i feren vida secular: Benet Palou i Pere Moner (1556), Joan Soler i fra Codolosa (1560 i 1563), o Bartomeu Sala (1569). En aquest sentit, el concili de Trento —sessió VI, capítol III, "Corrija el Ordinario del lugar los excesos de los clérigos seculares, y de los regulares que viven fuera de su monasterio" i sessió XXV, capítol XIV, "Quien deba castigar al regular que públicamente delinque"—, donava plens poders al bisbe per castigar el monjo "que cause escándalo al pueblo" i l'abat, a qui "privele su superior del empleo".¹⁰⁸

La manca d'uns edificis en condicions no afavoria gens aquesta vida comunitària, i en aquests anys s'esmenta l'estat d'abandó i ruïna del monestir. En un robatori al monestir, el 1560, es van endur dos marcs de plata que pertanyien al prior Sebastià Sotera, la veracreu i la custòdia major, per això s'obligava a reposar-les o recuperar-les.¹⁰⁹ En aquest sentit, les dues visites de 1569 aprofundeixen en el mateix assumpte, en els aspectes material i espiritual. D'una banda, la visita claustral indicava que tots els altars eren indecents i estaven trencats, a la qual

106. BUYREU 2005: 256-257.

107. ACA: Monacals, Hisenda. *Llibre de notes dels actes fets a la abadia de Amer y Rosas*, núm. 1062 (1772), [1527, setembre, 18], f. 14v. i ADG: Notarial, Llibre s. XVI, [1525], f. 126r.

108. SECT: 86-87 i 380-381.

109. ADG: Col·lacions de beneficis, D-321, [1560, octubre, 8], f. 197r.

cosa el visitador expressava la tristesa i el dolor que li produïa veure els vestigis del que havia estat un gran monestir; prohibia als monjos sortir de nit o fer vida pública i ordenava tancar-ne i vigilar les portes exteriors. D'una altra banda, la visita episcopal posava de manifest que no hi havia cap monjo oficial resident —només l'infermer Joan Calvó i el novici Felip de Martí—, que no se sabia qui era el sagristà major, i que ningú no volia prendre la sagristia menor perquè era d'escàs valor. Com a colofó, afegia, contundent, que “in dicto monasterio nulla servant regularis observantia”.¹¹⁰ L'observació d'aquests fets exacerbà els ànims del bisbe Pere Carles, que no entenia que dels sis monjos només hi fossin presents l'infermer, un novici i alguns beneficiats porcioners. L'explicació era senzilla: l'absència de l'abat provocava l'impagament de les porcions monacals i la fugida dels monjos; tot junt es convertia en “una vergonya pel poble”. En aquesta visita es magnifica i sobre-dimensiona el tema dels abats comendataris, on destaca l'aspecte més negatiu. El bisbe donava trenta dies per redreçar la situació, convocar els monjos i beneficiats dispersos, pagar-los a temps i fer-los complir les misses i altres obligacions simples. El 1569 i 1573, el cambrer Miquel Sampsó, absent en les dues visites, no residia a Amer feia més de deu anys i feia vida laica amb gran escàndol, vilipendiant i ofenent la religió benedictina.

És el rector de Sant Miquel, Antoni Benet, qui ens ha aportat el testimoni de terribles assassinats i morts violentes a Amer entre 1550 i 1577, a través del registre que en féu en els llibres sacramentals, anant més enllà de la simple i freda redacció d'una defunció, emprant un llenguatge molt cru i aspre. L'estil del document ens fa pensar que aquestes morts obeeixen, més aviat, a bandositats locals, revenges personals i enemistats que s'havien anat enverinant, i eren el resultat, en definitiva, d'una conflictivitat social més que no pas d'unes qüestions d'abast general; també, el to reflecteix el fet que Antoni Benet conegués els bandolers pels noms i cognoms, i fins i tot el seu origen familiar, però desconeixia a quins senyors feudals obeïen i oferien empara i impunitat.¹¹¹ La llarga cronologia del fenomen, des de la segona meitat del segle XVI i fins a principis del XVII, fa pensar en les dificultats d'eradicació del fenomen, en la ineficàcia de les mesures i dels recursos o en els entrebancs per trobar-ne de noves.

El primer bandoler protagonista és Joan Vidal, fill de Marc Vidal, paraire d'Amer, que actuava com a cap de colla formada per almenys tres personatges coneguts: mossèn Guerau Roure, beneficiat

110. ADG: Visites pastorals, P-60, Santa Maria d'Amer, 1569, f. 6r.

111. TORRES 1989, 1991 i 1993.

del monestir, Rafel Esteve i l'hereu Cortó, i encara potser amb molts més, segons el volum de l'empresa. Mort o detingut en Vidal, mossèn Roure el substituï i prengué el comandament (1577), amb l'ajuda de quinze o setze homes. Les seves actuacions a Amer són espaiades en el temps, d'aquí que el seu quarter pot estar situat a les Guïlleries o al Collsacabra, i pugui fer incursions cap a les valls i els pobles circumdants. El primer assassinat va ser Guerau Vernatallada, el 23 de maig de 1550, en una artiga prop de casa seva. El 8 de febrer de 1555 mataren Vicenç Palou, apotecari, i Miquel Soler àlies *Moset*—, de manera molt agressiva i cruel: “lo dit Palou avie presa comisió contra lo dit Vidal y molts d'altres y axí los ysqueren al cap de la vinya de na Bosgina de Amer y enpaitaren los fins foren a casa den Sabater y aquí los asoliren dins unna cambra periqua y aquí los degolaren lo un de l'altre per molts largement nestat pres”. El 3 de juliol de 1556, entre les 7 i les 8 del matí, “vingeren y entraren dins la badia de Amer y mataren y dos hòmens” i en van ferir d'altres —el lloctinent Marc Barret—, però n'hi hagué uns que els van plantar cara, Guerau Panoleda àlies *Terrades*, Miquel Clascar, Bartomeu Berenguera i Marc Benet, que anaven armats amb arcabuzos, sense sortir-ne perjudicats. El 27 de juliol de 1558 van matar en Bartomeu Terrades en un molí fariner. El 15 de febrer de 1563, uns “bàndols” —entre els quals s'hi reconeixia Bartomeu Camps— s'havien allotjat a la casa o mas Blanquera, d'on van eixir de nit, i just pel camí anaren matant tots els que trobaren: Francesc Güell, d'Anglès, que li deien “lo mal esparit”, Joan Fuster, de la Cellera de Ter —“que li dien Perot”—, un mosso de Figarit —també d'Anglès— i un tal Peris, mestre de cases francès. El 24 de desembre de 1564 “los bandolés mataren en Loret, pagès y Pera Loret, son fil”; coetàniament, a Olot, s'havien produït assassinats en circumstàncies similars.¹¹² El 4 de gener de 1566 va morir d'un tret Gabriel Jonquera, pagès d'Amer. I, a l'últim, el 23 de juny de 1577, “entrà mossèn Garau Roura en companyia de xv o sessa homes y entraren en lo mig de la villa y mataren fra Garau Morul, monjo de Mer y secristà manor, lo qual lo mataren dins la entrada de na Boscha, ostalera de Amer”.¹¹³

El bisbe gironí Joan Margarit (1534-54) va centrar els seus esforços contra els bandolers, conjuntament amb el rei i la ciutat; els jurats de Girona expressaven el seu malestar per la inseguretat que patia la ciutat per culpa de les bandositats (1554).¹¹⁴ Abans, el 1525, havia estat

112. GALANCHO 1999.

113. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer, Llibre de Baptismes i defuncions B1 (1550-1596), ff. 80-85.

114. BUYREU 2005: 280.

designat per l'emperador Carles V per a presidir el tribunal del Breu, instituït per a la repressió de bandolers que es valien dels privilegis per a llur impunitat. Davant aquest clima d'assassinats i mort, els diversos municipis van organitzar "unions" o sacramentals, una mena d'acords entre universitats de viles i ciutats per a combatre els bandolers, sometents o milícies repressives que enquadraven militarment la població civil: a Amer, el comú va decidir crear-la el 4 d'abril de 1563 per tal de perseguir els "bandolers que feien molts danys al Principat, matant, robant, cremant i arressant vinyes";¹¹⁵ la universitat de la vall d'Hostoles i Vic van fundar el 1576 una "Unió contra los bandolés y lladres" —que seguia ordres de la Reial Audiència de Barcelona—, per tal d'extirpar "les diverses quadrilles de lladres, bandolés y hòmens de segnida, los quals van arregna solta divagant per dit Principat y comptats perpetrant latrosims, homicidis, incendis e altres ultratges enormes y atroces delictes".¹¹⁶ El 1602 i 1606 va permetre's la creació d'una unió contra el bandolerisme a Olot i a la vall d'en Bas, amb la intervenció del bisbe Arévalo de Zuazo. El carmelita fra Josep Serrano (o Serra), que el 1603 aspirava a l'abadia d'Amer —sense èxit—, havia promogut la pau entre els bàndols de la capital osonenca, del bisbe Robuster —cadell— i el Capítol de la Seu, i també entre capitulars i beneficiats, alhora que va endegar una unió o sometent contra bandolers.¹¹⁷ Precisament, a Vic, per segona vegada, es va muntar l'1 d'octubre de 1605, una "Santa Unió o Santa Germandat fermada per los consellers, y consell de la ciutat de Vich, sobre la expulsió y captura de bandolers, homicidas, lladres y altres malfactors y perturbadors de la pau y quietud pública".¹¹⁸

La pressió exercida pel sometent amerenc va ser efectiva i va fer desplaçar i traslladar els bandolers cap al nord i oest del territori, de la vall d'Hostoles a la vall d'en Bas, de la Selva a la Garrotxa i a Osona. No serà fins al 2 de juliol de 1606 que els cònsols i jurats de la vila i vall d'Amer "an fermada la unió conforme la vagaria de Gerona no entenent ab ligar-se la dita vila y vall de Amer en càs se robàs dins los tèrmens de aquells sinó fins a quantitat de deu lliures".¹¹⁹ D'aquesta

115. ACA: Monacals, Hisenda. Monestir d'Amer, *Llibre de notas*, núm. 1062 (1772), ff. 17r i 44.

116. ADG: Arxiu Parroquial de St Feliu de Pallerols. Llibre de la Universitat de la vila (s. XVI), s. f.

117. TORRES 2006: 101.

118. SENA 1985; PAGÈS 1983 i ADG: Registre de Lletres episcopals, U-40, [1606, abril, 17], f. 177v.

119. AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, Am. 267 (1600-1608), [1606, juliol, 2], f. 317r.

unió podem veure les implicacions de l'abat o del bisbe, pel fet que s'emeté un edicte del bisbe contra desconeguts que havien escampat cartells d'excomunió contra persones dependents de la jurisdicció episcopal, que corria la brama que els havia fet posar l'abat d'Amer (8 de juliol de 1606).¹²⁰

Francesc de Giginta és l'últim abat comanador d'Amer (1536-1579?), possiblement de Perpinyà. Ens hi apropem diferents indicis: el 1586 trobem a Girona Ramon de Vilanova, d'Illa —Elna—, com a procurador d'Antoni de Giginta, donzell perpinyanenc —germà seu? Altres possibles germans, amb càrrecs eclesiàstics destacats en diferents monestirs tenen clares connexions, per exemple Miquel de Giginta —prevere, teòleg i canonge d'Elna— i Onofre de Giginta —abat de Sant Martí del Canigó, 1577-1594; i en una època del 9 de desembre de 1603 apareix com a testimoni fra Miquel Pla, monjo i paborde canigonenc. Una família extensa, doncs, que havia gaudit d'una elevada formació intel·lectual dins l'àmbit religiós. La seves absències són motiu de reprovació pels visitadors claustrals: primer, quan fan la comparança entre el pastor com a abat i el ramat d'ovelles que serien els monjos, quan la desatenció comportava la dispersió i el desgarriment, i segon, li imposen una multa de vint lliures per oblidar-se dels comptes, això últim a causa, en part, de la falta de clavari. Els contractes notariais ens informen detingudament dels afers privats, de la tenacitat en el cobrament de les rendes monacals, cosa que almenys ens fa pensar que l'abat degué passar temporades a Amer per a portar a terme els tràmits, si bé no hi residí llargament, i que al capdavant no era tan absentista com podia semblar a priori. El 29 de juny de 1545 encetà el plet contra la parròquia i la universitat per qüestions de delmes i primícies, que aquests es negaven a satisfer i comptaven amb el suport del bisbe —assumpte que s'allargà fins al 1573—, i el 6 de gener de 1566 era a la vila, on es reuní amb el sagristà major, l'infermer i un monjo per a gestionar el nou establiment del mas Suró del Castellar a un mestre de cases. En tots aquests documents es fa anomenar “abat comanador i administrador perpetu de l'abadia d'Amer”. Però, al contrari, el 21 de juliol de 1562, el prior i vicari general Bartomeu Sala, en nom de l'abat, donava possessió de la rectoria d'Amer a Antoni Benet.

Sabem que abans del novembre de 1562 van intentar assassinar-lo, però es frustrà l'intent i es detingué un dels implicats, Jordi Espígol, beneficiat de la col·legiata de Sant Feliu de Girona, exclòs fulminantment per irregularitat;¹²¹ aquest clergue podríem relacionar-lo amb els

120. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-312, [1606, juliol, 8], f. 74v.

121. ADG: Notularum, G-72, f. 121v.

casos coetanis de bandolerisme a Amer. La seva personalitat pot comparar-se, a grans trets i a falta d'una biografia, amb Pere Domènech, abat de Vilabertran (1544-60), frisós de prebendes, però interessat per la cura d'ànimes i per la reforma de l'orde i de la vida monacal, tot i que passava llargues temporades viatjant. Tots ells —els abats del segle XVI—, tal com han ressaltat Jaume de Puig i Maria J. Arnall, caldria incloure'ls dins una nòmina d'individus amb personalitat a mig camí de l'espiritualitat i la mundanitat, de la continuïtat i la reforma.¹²²

El més interessant i alhora desconcertant d'aquest abat, allunyat del seu monestir, és el seu testament o desposseïció, que coneixem parcialment perquè no hem pogut localitzar però que possiblement dictà en una notaria de Barcelona, ciutat on residia i que hem documentat en estades intermitents —entre 1569 i 1574. D'acord amb el testament, va fundar una causa pia per a maridar donzelles pobres, filles d'Amer:

Instituesch y fundo una pia causa per donsellas ameridar ab lo modo y forma seguex: ço és, que quiscun any perpetualment sien dades de les rendas dels censal devall scrits per los devall scrits administradors quinsa lliuras de dita moneda a una donsella pobre natural de la vila y terme de Amer, filla legítima y natural de para cathalà, per col·locació de son matrimoni, de las quals calidats aia de fer relació y sertificària los cònsols cojurats de la vila de Amer qui a vuy són o per temps seran, posant tres donsellas en un mamorial de las quals los devall sortits administradors aien de pendre y anomenar-ne una la qual axí anomenada per son casament sien donades quinse lliures pregant als dits cònsols y jurats que ab aquella cura y diligència puran fassen dita ferma y nominació de fadrines més pobres y que tingan ditas qualitats encaragant sen llurs consiènsias.¹²³

No podem descartar la possibilitat que Giginta continués, prenguéss el relleu o institucionalitzés una causa pia ja existent al monestir, de les mateixes característiques, esmentada en la visita de 1518.

Almenys fins a principis del segle XVIII, la causa pia encara funcionava tal com s'havia estipulat i per això seria bonament recordat. Eren tres jurats o cònsols de la vila —i no pas, estranyament, un altre abat o monjo— els que recercaven les candidates adients, en feien la proposta de la terna i la selecció. Es tenia en compte, com a condicionants i factors, l'origen i l'ofici del pare, i si era viu o mort. Per exemple, el 1645, els jurats Antoni Gironès, sastre, Jaume Soler, ferrer, i Antoni

122. ARNALL i DE PUIG 1993.

123. AHG: Notaria d'Amer; Joan Lavèrnia. *Manuale*, Am. 295 bis (1640), f. 1r.

Llorens i Olivera, pagès, van elegir Maria, filla de Jaume Massanes, bracer difunt, i Margarida, Anna Maria, filla de Bernardí Jonquera, paraire de llana, difunt, i de Maria, i Maria Anna, filla d'Antic Torrent, treballador, i de Margarida, sota la supervisió del sagristà major Benet Maldonado i Francesc Fort, donzell marmessor del testament de l'abat Giginta. Sens dubte, la intervenció de la universitat servia per donar-li un caràcter més social i públic, per assegurar-ne la gestió lluny de la intervenció monacal —malgrat que estava sota la seva atenta mirada—, lligada a altres almoines.

En aquesta deixa hi veiem la influència decisiva del pensament i les idees del seu germà Miquel de Giginta (ca. 1534-1589), que va abandonar la canongia rossellonesa per a desenvolupar una prolongada campanya per terres catalanes, castellanès i portugueses a favor dels pobres —que potser dugueren a terme junts—, intentant resoldre els problemes de misèria, fam i pobresa que assotaven el país, per exemple, creant i potenciant els hospitals o cases de misericòrdia. No creiem que arribés a conèixer les obres que va escriure referides a aquests temes, després de 1575, però sí les seves idees: *Representación para que se remedien los pobres* —1576, dedicada a Felip II—, *Tratado de remedio de los pobres* —Perpinyà, 1579—, *Tratado intitulado cadena de oro del remedio de los pobres* —Perpinyà: Sanson Arbus, 1579—, i *Atalaya de caridad* —Saragossa: Simon de Portonaris, 1587.¹²⁴

Després de la defunció de l'abat Giginta, que situem el 1574, va trigar temps a arribar un nou abat que trenqués aquesta dinàmica i volgués residir continuadament a Amer. Precisament Felip II, que gaudia del patronat reial de totes les abadies de la congregació, estava preparant la reforma de l'orde. Les visites pastorals es fan ressò d'aquest atzucac. El 1582 i 1584 es diu que el càrrec vacava feia vuit anys —la segona degué copiar la primera— i el 1587 es deia que eren tretze anys. Mentrestant hi actua un segrestador local, el donzell d'Anglès Gabriel Olmera i de Sarovira, que desenvolupa tasques gairebé abacials, si més no les de caràcter econòmic. Intenta —i creiem que ho aconsegueix— portar una gestió econòmica modèlica del monestir, i així ho demostra en els seus comptes, pagaments i deutes regulars, degudament registrats any rere any. Olmera aconsegueix puntualment les obligacions i els salaris que té assignats l'abat: per exemple, paga anualment les 12 mitgeres de forment o pa cuit dels monjos, i elegeix un pastisser per a pastar-ne el pa; paga als monjos i als beneficiats porcioners unes 56 o 57 lliures, en diners, forment o pa cuit; també paga, finalment, al “*fonasterius*”, als acòlits, als canalobers, als fusters —per arreglar diverses bótes i tines, o la “vaixella”— i als pagesos —per a porcs.

124. PEÑA 2005: 37-40 i CAVILLAC 2003.

LES CRISIS DEL SEGLE XVII: MORT, GUERRA, FAM, PESTA

Just entre la segona i tercera dècada del segle XVII s'aconsegueix l'anhelada recuperació i millora eclesiàstica i religiosa, etapa que perdura fins a l'exclaustració. Són els anys d'una —segona— esplendor i magnificència del monestir: els abats resideixen, definitivament, a la vila, el recinte monacal és enfortit, el temple és embellit, el monestir pren la categoria d'“imperial”, l'abadia emergeix amb força com una gran potència feudal amb un gran domini territorial. Però hi ha una clara asincronia i un desacord amb els successos bèl·lics, que tingueren una incidència colpidora al terme i a la vila; foren especialment violents en els anys 1640, 1657 i 1696. Cal sumar-hi, tot plegat, les reiterades conjuntures econòmiques, que empitjoraven la situació. L'economia rural era de subsistència i la base principal l'agricultura, basada en el conreu de cereals. Després d'un període d'expansió al segle XVI, en seguia un de crisi a la primera meitat del XVII, per anar-se recuperant posteriorment fins a assolir el màxim i establir les bases burgeses en el XVIII. A Amer hem pogut detectar aspectes reals dels rendiments productius decreixents a causa de caresties, fams, pestes i sequeres punyents.¹ L'evolució de la producció tèxtil va lligada a l'evolució del sector agrícola, quan la seva fase expansiva va fer disparar la demanda i la inversió en la compra de productes manufacturats, de la qual Amer n'era un bon exemple. Per a una persona que hagués viscut força anys, a la segona meitat de segle, per exemple Benet Maldonado o Narcís Sarsanedas, li haurien explicat els incidents de 1640, hauria vist la destrucció de Sant Miquel el 1657 i presenciat el saqueig de 1696.

1. SERRA 1986 i 1991.

ELS ABATS DEL SIS-CENTS

Jeroni Pujades declarava sobre el monestir d'Amer que "salió la aurora tras las tinieblas de la tribulación, y fué proveído en Abad titulado el doctor en sagrada teología Fr. Juan Boscan, que lo fué ya en el año 1597".² A partir de Joan Boscà (1596-1603), reneix, doncs, la vida monacal i aquest abat se'ns presenta com a renovador i redreçador, i a partir d'ell, tots els abats posteriors són residents. Potser de Perpinyà, però no seria desencertat atribuir-li uns orígens locals —el cognom és molt freqüent a la vila. Segurament va introduir el seu germà Pere Boscà com a sagristà major, un càrrec que ell mateix havia exercit. Havia planejat una millora artística del monestir, que no pogué veure completada pel poc temps que hi romangué, i que hagueren de desenvolupar els seus successors.

A la seva mort es trencaren definitivament els lligams locals i tots els abats són forans i no procedeixen de la comunitat amerenca, sinó que el monestir d'Amer va esdevenir un escalafó a part, gestionat per la comunitat benedictina tarraconense, per la qual cosa hi hagué una gran mobilitat. A tot ells, però, la documentació els ha tractat bé, i hem pogut restablir bona part de les seves activitats, que inclouen reformes, canvis i reestructuracions importants per al monestir i la comunitat, influïts per l'esperit del concili de Trento. Amb ells s'inicia una tendència ascendent que culminarà amb els "abats il·lustres" del segle XVIII. Continuava Pujades dient que:

a esta aurora siguió un sol que su salida (digo en los años de su juventud) ha dado tan buena luz y testimonio de si mismo, cual Fr. D. Pedro de Puigmarín y Funes, monge de Arles: fué mi discípulo de cánones en la universidad de Barcelona, y me alabo de ello, dando gracias a Dios de que haya salido tal, que de él pueda yo aprender letras, virtuosas costumbres, y cuanto puede desear un buen cristiano.³

Pedro de Puigmarí i Funes (1604-10) era fill de Miquel de Puigmarí i de Masnovell, donzell d'Arles del Vallespir, i d'Isabel de Funes.⁴ Havia estat monjo de Sant Cugat des del 1602, quan saltà a Amer i s'estrenà com a abat el 1604, i després de molt temps (1610) rebé la benedicció episcopal.⁵ El 1606 s'esmenta que és doctor en "quiscun dret". Disposem del document de presentació i investidura de l'abat davant la comunitat, l'1 d'abril de 1606;⁶ segurament és excepcional

2. PUJADES 1829: 233.

3. PUJADES 1829: 233.

4. MORALES 1983: 108.

5. ADG: Col·lacions de beneficis, D-263. Manual 1610, f. 18v.

6. AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, Am. 267 (1600-08), [1606, abril, 1], ff. 262v-263r.

perquè feia temps que no es donava un tipus de cerimònia d'aquesta importància, i l'ocasió mereixia la pena i formava part del protocol consuetudinari de benvinguda: en presència dels venerables Mateu Noguera, capellà major; Antoni Cos, Damià Bosch, Antic Noguera, Antoni Barolera, prevere, i Joan Antoni Ofeaga, beneficiat porcioner, a l'aula de la casa del palau abacial dels monestir, l'abat va prestar les degudes reverències, jurant sobre els quatre evangelis que preservaria els estatuts, constitucions i ordinacions, presents i futures, del monestir, així com les fundacions i institucions dels beneficis porcioners. Es va convertir en una de les figures més destacades de l'orde benedictí: va ser promocionat al monestir de Breda (1613-18), on mentrestant va ser president de la Congregació Claustral Tarraconense (1615-18), després va passar a ocupar la direcció de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà (1618-1630), i va acabar essent bisbe de Solsona (1631-34), on va morir, apostant decididament per la reforma tridentina, convocant dos sínodes i imprimint el primer ritual solsoní i una doctrina cristiana. També va ser canceller del Principat de Catalunya i conseller del rei, i va participar a les corts de 1626.⁷

Francesc de Copons va seguir més o menys els mateixos passos del seu antecessor. Els seus orígens semblen nobiliaris, possiblement era descendent del marquès de Moja. Segons Ernest Zaragoza, era doctor *in utroque*, va ser abat d'Amer (1616-1620), Breda (1620-1633) i Ripoll (1633-1651), i abat-president de la Congregació diverses vegades (1630-1633, 1639-1648 i 1649-1651).⁸ Alguns cops (1618) se'l va definir com a abat "perpètuament comendatari", potser absent momentàniament. Va publicar un "Discurso y memorial hecho por F. Francisco de Copons, ... don Luis de Copons —com a representant del braç eclesiàstic— embajadores en la corte de Su Majestad, embajadores en la Corte de Su Magestad por los Diputados y Oidores del Principado de Cataluña" (Barcelona, 1622), a propòsit de la necessitat de jurament de les constitucions i dels privilegis de Catalunya, tot i que era partidari de Felip IV. Morí de pesta quan se'l va presentar per a bisbe de Solsona, a Sant Julià de Vallfogona (Ripollès), on s'havia refugiat del contagi, el 7 d'agost de 1651.⁹ Alguns dels seus parents, nebots segurament, ocuparen càrrecs importants dins la comunitat eclesiàstica: Jaume de Copons i de Tamarit fou canonge d'Urgell i bisbe de Vic i de Lleida, Pere de Copons i Copons va ser bisbe de Girona i arquebisbe de Tarragona i Francesc de Copons i Copons va ser abat de Camprodon i Ripoll.

7. ZARAGOZA 2004: 389.

8. MASCARELLA 1991: 50-53.

9. ZARAGOZA 2004: 378.

El testament de Miquel Silvestre d'Alentorn (1638) ens aporta una informació preciosa sobre els orígens i la seva família, els seus treballadors i els monjos d'Amer, als que té ben presents en les seves deixes, reflex d'un elevat estatus econòmic i social. Ell confessava ser fill de la vila de Ripoll, en el monestir de la qual va fer la professió de monjo. Esmenta a la seva mare, creiem que encara viva, Elena d'Alentorn i Junyent (a la que dóna un parell d'objectes), els seus germans Diego (400 lliures, robes i objectes de plata) i Maria de Rocabertí (unes joies), i dues monges —també germanes d'ell?—, Maria i Estefania d'Alentorn (100 lliures cada una). És probable que tingués una altra branca parental ubicada al Pla de l'Estany, per diversos motius: primer, a la seva mort, el segrestador dels seus béns és Felip d'Alentorn —no citat en el testament—, infermer del monestir de Sant Esteve de Banyoles fins a la mort el setembre de 1661. Segon, un tal Lluís d'Alentorn, oncle o germà gran, va ser abat de Sant Esteve de Banyoles entre 1611 i 1617. I tercer, explica Pujades en el seu *Dietari*, que el 24 d'abril de 1622, l'abat Alentorn junt als abats de Sant Pere de Galligants, Santa Maria de Ripoll i Sant Martí del Canigó, van acudir a ajudar l'abat de Banyoles, Antoni de Cartellà, greument ferit per un atemptat al monestir, lloc on pocs dies abans havien robat 500 lliures i diverses botes d'oli —essent sospitosos alguns monjos que foren empresonats.¹⁰

L'amor per Amer es va manifestar amb unes donacions espectaculars i dispendioses —superiors en comparació a la resta d'abats—, algunes de les quals es van materialitzar amb la construcció de la capella i retaule de sant Benet —400 lliures, acabada el 1641—, la seva sepultura de pedra picada —primer col·locada davant l'altar major i després traslladada a la capella de sant Benet—, el campanar —400 ll., fet el 1640—, una custòdia i un reliquiari —200 i 150 ll., realitzats amb les seves armes—, i diferents llegats destinat a la instauració de misses i aniversaris a Amer, Roses i Ripoll —on ajudaria a daurar el retaule. A més va ser generós amb els monjos del monestir, els seus criats i patge, deixant-los diners i petits estris. És possible que participés en la invenció de la llegenda de la batalla de Sant Corneli (1626).

De l'abat Francesc Vahils —o Vails—, l'historiador Francesc Monsalvatje esmenta que els autors de l'*Espanya Sagrada* donaven a conèixer aquest abat, però no se'n sabia res més. Igualment de l'abat Samatier, que segons Monsalvatje va ser elegit el 1642 però morí aquell mateix any, per això en va ser segrestador Felip d'Alentorn, el 27 d'abril de 1642, qui en va “pendre possessió ab despaix del Rey de França”.¹¹ Hem

10. CASAS HOMS 1975: 88.

11. MONSALVATJE 1904: 367 i ACA: Monacals, Hisenda. *Llibre de notes dels actes fants a la abadía de Amer y Rosas*, núm. 1062 (1772), [1703, febrer, 23], f. 111v.

de pensar que la mort de l'abat Alentorn inicia un període d'incertesa però amb diverses temptatives de nous abats, entre 1639 i 1643. Pel que fa al proveïment del càrrec abacial, ve marcat per l'inici de les guerres amb França, la màxima hostilitat entre les monarquies hispànica i gal·la, i per l'aliança i el lliurament —temporal— de Catalunya a Lluís XIII i Richelieu —motiu pel qual, mentrestant, gaudia del Patronat Reial.

Andreu Pont i d'Osseja era citat en els documents doctor en teologia mentre era abat d'Amer i Roses entre 1643 i 1654. Sabem el nom dels seus pares, difunts el 1651, quan instituïa tres aniversaris per les seves ànimes, Pere i Joana. Dins les conjectures familiars és versemblant relacionar-lo amb tres personatges com a possibles germans: el primer, Isidre, clergue, que va col·locar al benefici del priorat de Santa Maria del Camp de Garriguella (1649); el segon, Onofre, notari públic de la vila de Ripoll, que firmava força vegades com a testimoni d'actes notariais a Amer, on es desplaçava sovint, i el tercer, Pere, que el 1647 s'encarregava del cobrament dels delmes dels monestir de Roses. El segon cognom, Osseja, l'hem d'interpretar com el lloc d'origen, la població d'on provenia —la seva mare?—, a la comarca de la Cerdanya, per això té una certa lògica de relacions i proximitats geogràfiques. Monsalvatje diu que va fer una solemne entrada a la vila el 4 d'octubre de 1643.¹² Gregorio Argaiz ens aporta algunes pistes sobre la seva carrera professional: va rebre l'hàbit a Montserrat el 1627 ("De suerte, que quando estava Cataluña ardiendo en guerras, y efusion de sangre de naturales, y estrangeros. La Montaña de Monserrate gozava de tanta serenidad, que dava tales frutos, como la tiene la cumbre de Olimpo, quando los Valles padecen, y estan llenos de revelaciones tempestuosas")¹³ i va ser membre de la Diputació del General durant tres anys. Seguint Argaiz, és possible que fos nomenat abat de Santa Maria d'Arles —tot i que no apareix en els abaciologis—: "Fray Andrés Ponte, que estando en Roma li diò el Pontífice por presentación del Rey de Francia la mesma abadía".¹⁴ Poc després prengué les abadies d'Amer i Roses (12 d'agost de 1644), i durant els anys de les guerres amb França va haver de fer front a conflictes polítics i esdeveniments bèl·lics que marcarien profundament la vida de la vila d'Amer: sobretot les primeres ocupacions i els allotjaments militars de terços espanyols, des del 1640. És cert que residí a Amer, ja que a la seva mort se li subhastaren els béns que posseïa a la vila (11 de febrer de 1653), sense que sobresortís res d'extraordinari: objectes i estris per a la llar, que no indicaven la posició d'abat i que adquiriren els oficials del monestir.

12. MONSALVATJE 1904: 367.

13. ARGAIZ 1677: 294.

14. ARGAIZ 1677: 331 i 333.

A la mort d'Andreu Pont, i abans de l'arribada de Josep Sastre, va ocórrer un dels fets més desastrosos i contundents de la història d'Amer, la destrucció de l'església de Sant Miquel (1657) i el saqueig d'una bona part de les cases de la vila i del monestir.

La personalitat de Josep Sastre i Prats, tot i els vuit anys d'abadiat a Amer entre 1660 i 1668, resta un enigma i es mostra totalment escàpol. Va ser elegit abat d'Amer el 30 d'octubre de 1660 i entrà a la vila el 10 d'abril de l'any següent;¹⁵ mentrestant, va ser president de la Congregació Benedictina el 1665. Abans d'arribar a Amer, havia estat preposít a Viladamant, dependent de Sant Pere de Rodes (1646). A Rodes és on degué professar i on va desenvolupar diferents càrrecs: havia estat sagristà, cellerer (1629) i infermer. Mentre era a Amer va mantenir els lligams amb el monestir nadiu. El 1668 va ser nomenat abat de Sant Pau i de la Portella (Barcelona), on va romandre fins a la mort (1674) i en temps que va actuar de diputat del braç eclesiàstic dins la Diputació del General.¹⁶

No hi ha dubte que els abats successius a l'abadia d'Amer, Jeroni i Joan A. Climent, sense saber-ne exactament els lligams entre ells —segurament oncle i nebot, més que germans—, procedeixen de l'Alt Empordà, i més concretament de Figueres, el Port de la Selva o Llançà, i els trobem tots dos fent carrera al monestir de Sant Pere de Rodes, escalant posicions, tal com han estudiat David Moré i Salvador Vega.¹⁷ Altres Climent els trobem també relacionats amb monestirs benedictins: Jaume va ser abat de Sant Pere de Besalú (1633-47) i Francesc ho era de Sant Salvador de Breda (1659-71).

Jeroni Climent era cellerer del monestir de Rodes (1629, o potser abans), en una permuta que li havia fet Josep Sastre, futur abat d'Amer? Prop de 1630 degué accedir al càrrec d'infermer de Rodes —i aquell mateix any havia estat a Amer actuant de testimoni i el 1644 era patró del benefici de Sant Nicolau de l'església parroquial de Vilanova de la Muga. El 6 de juliol de 1668 se'l conferia a la prepositura del monestir de Breda, en el qual estaria poc temps —segurament ocupant

15. MONSALVATJE 1904: 367.

16. BC: Full. Bon. 14.939: "Evidencia de la infalibilidad y certeza del vínculo de las censuras eclesiásticas fulminadas por... fray Ioseph Sastre y Prats, abad de San Pedro y San Pablo del Campo y de la Portella, oy depudado eclesiástico del Principado de Cataluña y, en este nombre comisario y delegado apostolico contra los que fraudan y impiden la exacción de la drechos de la Generalidad, y de Qualquier otro modo y manera, perturban la quieta y pacífica possessión de la íntegra y cabal satisfación de ellos...". Barcelona: Por mandamiento del Muy Ilustre Consistorio, en casa de Rafael Figuro, 1681.

17. MORÉ i VEGA *En premsa*.

un lloc provisional, potser ni tan sols real o consumat—, fins que el 21 de gener de 1669 rebria la professió de fe com a nou abat d'Amer i Roses, lloc on romandria menys de cinc anys, fins al 1674, per trasllat o defunció, rondant l'edat de seixanta-cinc o setanta anys.¹⁸ El seu espoli no es realitzà fins dos anys després, per desídia de l'infermer Bellapart, per això els visitadors claustrals van nomenar nous administradors: el cambrer Vallespir i el sagristà major Morell.

Joan Antoni Climent es traslladà del monestir de Sant Pere de Besalú, abans de 1645, al de Sant Pere de Rodes per a ocupar els càrrecs d'obrer —que deixava Pau Tristany per anar-se'n a Sant Cugat del Vallès— i de prior claustral. Sabem que hi romania encara el 1649, per una procura que li feia el clergue de Castelló, Antoni Llenas. Entre 1667 i 1669 era tresorer del tall extraordinari de la congregació, i de 1668 a 1674 n'actuava alhora de secretari.

El gener de 1676, l'abat promocionava i esdevenia abat d'Amer, on se'l qualificava de doctor en teologia; al seu torn, l'antic lloc que deixava vacant el prendria Jeroni de Mora, monjo de Sant Cugat del Vallès. Gregorio Argaiç, que el degué conèixer quan escrivia *La Perla de Cataluña*, diu d'ell que “tiene por Abad este año de mil seiscientos setenta y siete a Don Fray Antonio Clement, Varon docto, Maestro en Santa Teologia, Procurador General de la Congregación Tarraconense, y Visitador de toda ella”.¹⁹ Visitava, amb més o menys assiduitat, les seves possessions i els seus territoris, que esmenta amb orgull i satisfacció: el seu palau de Colomers i una casa a la part baixa del carrer de Sant Pere de Barcelona, tots dos perfectament moblats, que cedeix en el desapropi. Alhora, mantenia els contactes amb el seu antic monestir i amb persones del seu entorn: el 1680 nomenava Joan Garriga i Climent, infermer de Sant Pere de Rodes, procurador seu a Barcelona, i el 1682, lliurava la sagristia menor d'Amer a Josep Climent, fill de Pere Pau Climent, ciutadà honrat de Barcelona, originari de la Selva de Mar i de Maria Climent, d'Avinyonet. Tot i que les relacions familiars no queden gaire clares, l'origen sí que podem afirmar que és altempordanès.

De llavors ençà romangué vint-i-sis anys residint en el mateix lloc, fins a morir-hi de mort natural, quan tenia entre 75 i 85 anys d'edat, tal com esmenta lacònicament Narcís Sarsanedas, el rector, el 15 de febrer de 1701: “se és celebrat lo enterro solemne del q^o fra Joan Antoni Climent, abat del present monestir lo qual morí sens ningun sagrament per

18. ADG: Notularum, G-132, f. 29r.

19. ARGAIÇ 1677: 333.

averlo trobat mort al matí”.²⁰ Un enterrament que, segons Monsalvatje, fou precedit per la processó de les seves despulles per la vila vestit de pontifical, “siguiendo el mismo ceremonial observado en la muerte de los obispos”.²¹ Coneixem les seves últimes voluntats, per les quals va instaurar un bon nombre de misses i distribucions, per això en podem dilucidar les devocions que més estimava, atès que les promoció en una sèrie d’actes més solemnes, i això, a més, com repercuteix en la seva difusió popular —la del Roser o la de la Verge Maria.

L’abadiat de Joan A. Climent va ser un dels més llargs, difícils i complicats; i, per sort nostra, l’hem pogut recórrer a bastament en la documentació. Se’ns hi apareix un home de gran personalitat, de caràcter dur i ferm, a voltes bel·ligerant i intransigent, però alhora devot i menesterós. És el primer a reivindicar els orígens pretesament imperials del monestir —i a recercar-ne i escriure’n els suposats privilegis—, que actua amb més contundència que mai contra els bisbes de Girona i Vic —en les visites pastorals al monestir o al santuari del Coll—, no dubta a enfrontar-se amb el rector —Domènec Serrapí, que li planta cara— sobre els drets parroquials —topada de la qual surt malparada la capella de la Pietat, que hi destrueixen les portes—, i, fins i tot, participa en la construcció del pont sobre el Ter —per iniciativa pròpia, junt amb uns particulars, i després al costat, si bé amb recel, de la universitat.

Sabem que pel temor a les guerres no va residir temporalment al monestir, almenys pels volts de 1679 —“no haver podido hacer mansión en su Monasterio por las Guerras”. El moment més crític va ser amb motiu dels estralls ocasionats per la guerra dels Nou Anys (1689-1697), en especial la crema i el saqueig de la vila i el monestir el juliol de 1696. En tot cas, va saber fer front a aquestes situacions de crisi impulsant la devoció de la Mare de Déu d’Agost, comprant relíquies —sant Pius, sants Màrtirs i santa Felicíssima—, o reformant interiorment —arquitectònicament— el monestir —canviant els pilars entre les naus per columnes, tot i que no hi ha testimonis documentals evidents que fos ell, els que es conserven són posteriors—, demanant subvencions per a refer unes noves campanes, o construint una nova ala d’habitacions dins el clos monacal —tal com les llandes en donen fe. A la seva mort, el sagristà major Josep Gros va gestionar-li l’espòli, per la qual cosa es va trobar amb un deute de 83 lliures 12 sous i 6 diners que li reclamava el procurador Jaume Llobera (1702).

20. ADG: Arxiu Parroquial d’Amer. *Llibre de defuncions* 02 (1690-1704), f. 15.

21. MONSALVATJE 1904: 368.

CONFLICTIVITAT RELIGIOSA: LA PARRÒQUIA *VERSUS* EL MONESTIR

Durant el segle XVII la sociabilitat religiosa es va veure enrareda per la conflictivitat que es va desenvolupar entre la parròquia de Sant Miquel i el monestir de Santa Maria, un fenomen que podríem extrapolar a Catalunya entre parròquies i convents.²² Les protestes prengueren diversos sentits, i alguna vegada s'allargaren fins al segle XVIII. El sentit de pertinença dels vilatans i habitants d'Amer a una parròquia anava en detriment del monestir, que feia els possibles per a captar-ne feligresos. Aquest sentiment de pertinença parroquial esdevenia ben útil a les autoritats municipals, la universitat d'Amer o la representació del poble, perquè canalitzava un contrapoder al monestir. El Capítol de monjos prou que va desenvolupar una sèrie d'actes i funcions, però sempre va mirar amb recel un apropament a la vila. L'element central d'aquesta rivalitat era el perjudici i la pressió sobre els drets parroquials —drets d'estola del rector, drets d'administració dels sacraments i viàtic— que exercia el monestir. Però s'allargava i envaïa altres assumptes, bàsicament econòmics: l'acaparació d'almoines o els encàrrecs de misses per difunts i sufragis; una aproximació detallada ens fa veure que hi ha una certa repartició, tot i que les capelles en surten ben parades. Alguna vegada s'arribà a solucions de conveniència i es repartiren les misses entre una i altra església. Però normalment, les males relacions desembocaren en un conflicte latent, de violència verbal o física: per les provisions de la rectoria i capellania curada —entre el bisbe i l'abat— i dels beneficiats simples.

L'afer de l'altar de Sant Isidre (1631-1632)

Un tercer motiu de conflictivitat entre la parròquia de Sant Miquel i el monestir es va manifestar en l'aspecte devocional. Té a veure amb la implantació a Catalunya de la devoció a sant Isidre, d'origen castellà. Gràcies a la intervenció dels monarques Àustries i Borbons va tenir un gran arrelament, de manera equivalent a la del Roser, dins el moment d'esplendor religiosa durant la Reforma catòlica. La seva implantació cal cercar-la, d'un bon principi, en el paper que juga aquest sant patró entre els pagesos, i que substitueix, absorbeix o assimila altres devocions existents: sant Galderic, sant Abdó i sant Senén. El madrileny sant Isidre va ser beatificat el 1619 per Pius V i canonitzat el 1662 per Gregori XV.²³ Trobem sant Isidre, de manera primerenca, ben arrelat a la diòcesi de Girona: el 1625 a Olot, i, poc després, a Amer, el 1631.

22. PUIGVERT 2001: 49-52.

23. ROIG 1988.

El 7 de maig de 1631 es feia la primera exposició verbal al rector de Sant Miquel perquè expliqués per què havia donat llicència per fer un altar de Sant Isidre a l'església parroquial; de totes maneres, no seria fins a un any després que es concedia el permís episcopal per erigir-lo.²⁴ El permís degué demanar-se, forçosament, a causa de les queixes del monestir, que, el 7 de maig, a través del sagristà major Bonaventura Cols requereix i interroga el rector de Sant Miquel, Cristòfol Torrent, sobre: “si sab qui és stat que avuy o air aya fet y construït de nou en sta prasant isglésia de Sant Miquel la p[er]anya o altar ab un quadro de demunt y ab ell pintada la imatge del gloriós Sant Isidro o si ell ha donada licència ab algú perquè s'és fet en molt gran dany y detriment del monestir y de la venerable comunitat tanint ja com tenim en dit monestir altar del gloriós y venaventurat Sant Isidro y star dit monestir o consta de molt de temps”.²⁵ El rector va contestar, excusant-se: “jo no sé qui lo fet ni fet fer ni menys he donada a persona alguna llicència per poder-se fer”.

La qüestió primordial romanía en la competència generada d'un mateix sant representat en dues esglésies i les almoines, les misses, els regals i els diners que se'n podien treure; en definitiva, la seva rendibilitat econòmica. L'assumpte continuà, el 10 de maig, amb la intervenció del bisbe García Gil Manrique. El monestir al·legava que el 1630, o poc abans, els monjos havien alçat un altar dedicat a aquest sant, insistint que havia estat “tan gran la devoció y freqüentació de tot lo poble que de després ensà com vuy en dia han offert y offerexan moltes presentallas a dit altar y fan celebrar missas y per més invitar a la devoció fou feta elecció de obrers o administradors los quals són anats y continuan de anar o fer anar quiscun any a cercar caritats per les cases dels pagesos y demés parts y captar per les isglésias de dita vila”. El caràcter subversiu dels feligresos de la parròquia de Sant Miquel es va manifestar, gairebé, amb nocturnitat i traïdoria, “per poder fraudar a la isglésia de dit monestir haurian fet venir dit altar molt tart que devian fer serca de las dotza horas de mityanit, no obstant lo sobrechiment per V.M. ab justa causa imposat y no contents del predit algunas personas, per burlar-se de dit monestir y convent dels beneficiats, cridaren a veus altas paraulas indecens y sensades de dir per ésser posat dit altar de Sant Isidro en dita isglésia de Sant Miquel”.²⁶

24. ACA: Monacals, Hisenda. *Libre de notas dels actes faents a la abadia de Amer y Rosas*, núm. 1062 (1772), [1631, maig, 7], f. 23v. i ADG: Registre de Lletres episcopals, U-237, [1632, maig, 8], f. 154v.

25. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Quartum Manuale*, Am. 302 (1632), [1632, maig, 7], ff. 100r-101v.

26. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Quartum Manuale*, Am. 302 (1632), [1632, maig, 10], f. 103r-106r.

Finalment, el sagristà major va posar en dubte la llicència episcopal i va qualificar-la de “nul·la” fins que no es demostrés el contrari, alhora que va exigir la supressió de l'altar, que no s'hi celebri misses ni festes sota cap excusa.

Amb la desaparició de l'església de Sant Miquel es va resoldre el problema de la competència entre sants, almenys física, i es va moure l'altar a l'església del monestir, on es va ampliar la devoció fins existir una administració, obreria o pabordia, formada, com totes les altres, per un monjo com a obrer religiós, i dos laics, un pagès de la vila i l'altre de la parròquia.

“Costums de Sant Miquel” (després de 1657)

El segon gran conflicte s'esdevé amb l'església parroquial de Sant Miquel, abans i després de la seva destrucció. El rector era nomenat pel bisbe, mentre que l'abat va pretendre usurpar-li aquesta atribució. Un dels primers passos, que trobem documentat en les dues últimes dècades del segle *xvi* i les primeres del següent, és l'aproximació que feren els monjos a la comunitat vilatana d'Amer, actuant com a padrins en els bateigs o altres cerimònies: qualsevol oficial podia actuar com a tal, per tal d'enfortir els lligams entre amerencs i monjos. Quan no hi havia rector o capellà —per defunció, absència o qualsevol altre motiu—, el sagristà major o el cambrer actuaven, provisionalment, de rectors o sacerdots, fet que permetia al capítol entrar dins els afers de la parròquia, acumular i acaparar càrrecs i cobrar els drets d'estola i peu d'altar.

Amb la mort del rector Domènec Serrapí, s'obriren noves possibilitats i expectatives per a l'infermer Narcís Sarsanedas, en possessió temporal del càrrec rectoral. El 13 de maig de 1690, aquest s'avançà impetuós, seguint el procediment habitual, però a desgrat de l'abat Joan A. Climent, que preferia un altre procediment, “avia tretas ditas bullas ab demisòrias de la cort del sr. bisbe y aven-lo advertit lo sr. abat de que no se atrevís en treura demisòrias de la cort y així per aver ell tret dit offici ab demisòria de la cort se ha resolt no donar-li posesió per ser estat desobedient”.²⁷ L'abat, al seu torn, volia nomenar directament el rector, sense haver de passar per les mans del bisbe o del papa. El 20 de juny se li donà possessió per haver rebut les butlles de Roma. Finalment, el 4 d'agost, l'abat donava “lo economo de la N^a parròquia a nal sr. camaré fr. Narcís Çarsanedas per la mort del n^o curat Domingo Serrapí”.²⁸

27. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle *xvii*, [1690, maig, 13], s. f.

28. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle *xvii*, [1690, agost, 4], s. f.

Amb plenes facultats, Sarsanedas començava els nous llibres sacramentals, la qual cosa marcava l'inici d'una nova etapa: "Llibre de batismes de la parròchia de Amer, comensat als 20 del mes de agost del any 1690, trobant-me jo fra Narcís Çarçanedas, camarer de present monastir de Amer, açconomia de la cura de dita parròchia avent-me constituït en dit açconomat lo molt Ille. Sr. lo Dr fra Joan Antoni Climent, abad dels monestirs de Sta Maria de Amer y Rosas per mort del rc. Domingo Serrapí, curat de la sobredita parròchia, lo qual morí als 20 agost de dit any 1690 com constà de dit a açconomar en poder del D. Josep Quer y Palou, notari de la present cort de Amer, vuy dia y any sobredit &".²⁹ Escriure un llibre d'aquestes característiques reforçava el poder i el control que exercia el cambrer sobre l'administració dels sacraments, i que havia estat atorgat per l'abat.

Entre 1690 i 1704 la rectoria va restar buida perquè, si bé el bisbe Miquel Pontich havia nomenat ja Miquel Torrent i Batlle, l'abat Climent ho havia impedit i n'havia negat la possessió; mentrestant, Narcís Sarsanedas en va exercir el càrrec. El bisbe va tornar a provar-ho designant Benet Cos com a "ecònom i segrestador de la rectoria curada de Sant Miquel i alhora de la capellania curada unida", però novament l'abat li negava l'entrada:

No vol ni deu admètrer ecònomo y seqüestrador del sr. bisbe de Gerona per la vacant parrochial desta isglésia del monestir de N^a Srª de Amer, vulgar y antigament anomenada capellania de Sant Miquel per no tenir dit sr. bisbe alguna jurisdicció en dita isglésia en virtut del Concili Tridentino, capítol onza *de regularibus*, cessió vint y sinch, com també per trobar-se dit sr. bisbe inhibit per la Sagrada R. Romana de tota jurisdicció spiritual y temporal en dita isglésia y parròchia de Amer y per no ser menester per ja ell, dit abat ha provehît de persona idònea per la administració de la cura de dita isglésia y per regir y rébrer los fruïts y rèdditos tocants a dita procura durant la vacant y diu de nul·litat y dóna anulats dita pretesa nominació de ecònomo y secret de dit sr.

29. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B5 (1690-1693), [1690, agost, 20], f. 2; ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 02 (1690-1704), [1690, agost, 22], f. 1r: "Llibre fet per mi fra Narcís Saçanedas, camarer dom economo de la cura de la parròchia de Amer, constituït per lo molt Ille. Y R. Sr. Abat lo Dr. fra Joan Antoni Climent als 22 del mes de agost del anys del Sr. de 1690..."; un altre exemple a ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B6 (1694-1704), s. f.: "Llibre de baptismes comensant als 2 de janer del any 1694, trobat-me economo jo fra Narcís Çarçanedas, monjo y camarer del imperial monastir de Nostra Senyora de Amer, constituït per lo Molt Il·lustre lo Dr. fra Joan Antoni Clement, abad de dit monestir per mort del Rt Domingo Serrap, p^a y capallà curat de dita cura de Amer".

bisbe y lo que en avant voldrà obrar en dita isglésia, protestant de tots gastos y despesas y de las censuras y penas en las lletras inhibitoras contengudas volent que nos done còpia del acte de presentació de ditas lletras sens incerta de la present resposta.³⁰

L'abat es recolzava en la disposició del capítol XI de la sessió XXV del concili de Trento: "En los monasterios que tienen á su cargo cura de personas seculares, estén sujetos los que la ejerzen al Obispo, quien deba antes examinarlos: exceptúanse algunos"; aquestes excepcions eren "aquellos monasterios ó lugares en que tienen su ordinaria y principal mansion los abades, los generales, o superiores de as órdenes; así como los demás monasterios ó casa e que los abades y otros superiores de regulares ejercen jurisdicción episcopal y temporal sobre los párrocos y feligreses: salvo no obstante el derecho de aquellos Obispos que ejerzan mayor jurisdicción sobre los referidos lugares o personas".³¹ Aquí sorgia la pugna, si la jurisdicció estava a mans de l'abat o del bisbe.

Dins el monestir hi havia una pica baptismal de la qual es treia l'aigua beneïta i que servia per proveir les fonts de Sant Miquel una vegada a la setmana. L'aigua de Sant Miquel depenia exclusivament de les fonts del monestir, pel que fa al subministrament i habilitació. El prior del monestir beneïa l'aigua de les fonts el Dissabte Sant, assistit pels monjos i beneficiats, i romania els vuit dies de Pasqua en el monestir i per l'octava de l'Esperit Sant; durant aquests dies, l'església de Sant Miquel romania sense reserva i els monjos administraven els sagraments, i passat aquest temps "los monjos entregan la aygua al dit rector encomanant-li lo cuydado de la administració de dit sagrament als parroquians".³² Però abans del 1657, els bateigs a Santa Maria eren excepcionals. Mentre que, després, el rector havia de demanar les claus per obrir les tapes de fusta de la pica i administrar el baptisme: "Vuy als 22 de abril del any 1675, jo fra Narcís Sarsanedas, sacristà manor, entragui las claus de las fonts baptismals fins als primer de juny al Rt. Domingo Serrapí, capallà curat, perquè continuàs la administració de dit sagrament y li donia còpia del baptisma avia administrat en dita sammana de pasca de Resurrecció", i "als 10 juny de dit any entragui la clau de las fonts baptismals al Rt. Domingo Serrapí, capallà curat, perquè continuàs la administració de dit sagrament en lo restant del any, y no li doni còpia de ningun baptisma per no aver-ni ningun per

30. AHG: Notaria d'Amer; Josep Quer. *Decimus quartus liber Manualis sive decimum quartum Manuale*, Am. 357 (1689-90), [1690, agost, 23], ff. 227r-230r.

31. SECT: 378-379.

32. AHG: Notaria d'Amer; Josep Quer. *Nonus liber manualis sive nonun Manuale*, Am. 351 (1684-85), [1685, 27, abril], ff. 74v-75v.

administrar”;³³ d’aquesta manera, els monjos s’asseguraven el control sobre el registre documental i l’ingrés monetari sobre aquest sagrament.

La destrucció material de l’edifici va significar un canvi radical en la provisió dels càrrecs, en l’administració dels sagraments, en la distribució dels drets d’estola, en la celebració de les misses i altres funcions religioses. És per això que, després de 1657, es van escriure uns “costums que es tenien a l’església de Sant Miquel”, relatius als temes suara esmentats, per tal de recuperar-los o mantenir-los. Tots aquests serveis es van trasplantar a l’església de Santa Maria, per tant, el monestir es va veure amb la capacitat de modificar-los i fer-se’ls seus sense miraments. Un dels moments més greus va ser la provisió del càrrec de rector o curat d’ànimes: l’església de Santa Maria esdevenia la nova església parroquial, per això ara l’abat gaudia de la facultat de poder elegir aquest càrrec, perquè s’havia instal·lat dins la seva església, mentre no s’erigís una nova parròquia o església parroquial. Precisament en les dues darreres dècades del segle XVII, entre l’abat Joan A. Climent (1675-1701) i els bisbes Sever T. Auther (1679-86) i Miquel Pontic (1686-99) és quan es donen les disputes més agres i tenses, per la provisió d’aquests càrrecs.

La relació de les misses —ordinàries— també estava regulada entre les esglésies de Santa Maria i Sant Miquel:

En dita iglésia de Sant Miquel quant estava en peus, tots los diumenges del any no si celebrava missa que la missa major del monastir no fos més de mig dita y arribant lo divenras Sant lo dit Rector sumia la reserva de dita iglésia y la tancava y tots los parrochians acúdiat als oficis del monastir y lo dia de Pasqua acabada la missa major en lo monastir, lo Prior y demás monjos y beneficiats ab solemne profesió aportavan lo Sanctíssim Sagrament en dita iglésia y entregava lo prior algunas formas consegradas al dit Rector de Sant Miquel quel encomanant-li lo cuydado y diligència de la administració de dit Santíssim Sagrament.³⁴

Després de 1657, totes les misses se celebren a l’església del monestir. A Santa Maria es feien alguns oficis exclusius: el 15 d’agost no es podia dir missa a Sant Miquel, “ni tanpoch se ni pot dir per la festa de la Nativitat als 8 de setembre ni lo die de Tots Sants ni lo die de la Consepció o Purificació, Anunsiasió de Ne. Sr.^a, ni lo die Corpus, ni lo die de St. Benet de mars, ni per St. Joan, ni St. Pera i St. Pau als 29

33. ADG: Arxiu Parroquial d’Amer. Llibre de baptismes B3 (1674-1835), [1675, abril, 22], f. 23r.

34. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Nonus liber manualis sive nonun Manuale*, Am. 351 (1684-1685), [1685, abril, 27], ff. 74v-75v.

de juny, si no és que i aie algun cos o núpsies ni tanpoch per ninguna festa dels apòstols ni evangelista sino és que caiguen en diumenje ni lo die dels Reys”.³⁵ Mentre que a Sant Miquel hi havia missa tots els diumenges de l'any excepte per Rams, Nadal, Sant Esteve, Pasqua de Resurrecció —i l'endemà—, Pasqua de l'Esperit —i l'endemà—; mentre que per les dues festes de Sant Miquel el Capítol acudia a oficiar la missa major a l'església parroquial.

Les relacions entre la parròquia i el monestir, entre el rector i el capítol de monjos, quasi mai no foren bones, almenys en els segles XVII i XVIII. Hi ha una sèrie de rectors que plantaren cara al monestir, especialment a l'abat Joan A. Climent. Domènec Serrapí, beneficiat porcioner del monestir, va arribar a la rectoria d'Amer a través de la permuta del càrrec amb Joan Bayer, rector de Sant Miquel; va ser un dels més bel·ligerants, que va protagonitzar incidents violents, fins al punt que l'abat li negà les porcions. És qui millor encarna la postura incòmoda del rector com a representant del bisbe a la vila i en oposició a l'abat, en la defensa d'una posició i d'uns privilegis, per la lluita entre dos poders. L'inventari de casa seva ens indica que va assolir un *modus vivendi* elevat i confortable; a la seva mort (1690), els monjos van adquirir la majoria dels seus béns. El 1678, el monestir li havia interposat un plet, “per haber en un dia de Corpus publicat en la yglésia monasterial unas lletras ab que manaba de part del Sor. bisbe despachadas a sa instància que, en pena de escomunió, ningun particular de Amer fer dir novenaris de Missas y altres de sants als monjos de dit monestir, cuant estava de consuetut que lo vicari perpètuu sols podia pèndrer las de difunts segons ho expressà lo Sr. fiscal”.³⁶ El bisbe reaccionava prohibint aquestes misses de novenaris i de trentenaris. I l'abat li negava, al seu torn, a ell i a altres beneficiats, la porció de pa i vi. També en aquest any van aflorar la resta de temes pendents referits a la parròquia: sobre la disposició de la cera d'una causa pia que rebia Domènec Serrapí de l'almoïna de pa i cera dels estrangers i del jovent, de la qual havia estat administrador, i sobre l'elecció dels administradors dels ciris dels estrangers, jovent i fadrins, feta per la universitat, i que l'abat Climent no reconeixia. Resumint, “attenent y considerant ell dit Rt. Domingo Serrapí que lo dia de XXIII del mes de octubre del any MDCLXXXIII, estant constituït personalment existint en lo cor de la present isglésia de dit monastir devant de ell dit senyor abat y dels monjos y beneficiats que residían dit dia en dit cor, el dit

35. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle XVII, s. f., s. d.

36. AAM: C.I., 129. *Compendi del contingut en los processos, plicas y trasllats trobats en lo Arxiu del Rl Monastir de Sr^a M^a de la vila de Amer*, 1829, [1678, juny, 22], s. f.

Domingo Serrapí li trencà indebidament a dit senyor abat la canònica obediència que li tenia prestada; però, de son grat y certa sciència, repenedit-se del predit ab thenor del present acte de nou la y presta dita canònica obediència a dit senyor abat en la forma acostumada y ratifica y confirma si menester serà la que li tenia prestada”, el 17 de febrer de 1685, “sens emperò ningun perjudici a la demás jurisdicció que el dit senyor abat preté tenir sobre dit curat y demás beneficiats de dita isglésia”.³⁷ Aquest retorn a l’obediència l’hem de suposar humiliant però desesperada.

A la mort de Domènec Serrapí —de la mateixa manera que amb la resta de rectors— sorgiren disputes en la provisió del càrrec, llavors es començà un nou litigi (1688), en el qual l’auditor de la Rota havia citat la presència i el testimoni del capítol monacal (litigi que es va imprimir el 1702):

Memòria del plet de Amer. Tingut entre lo Sr. Bisbe de Gerona y lo Sr. Abat de Amer sobre la presentació de la rectoria de Amer que vaca per mort del Rnt Domingo Serrapí, lo qual morí al mes de agost de 1690 y fou constituït ecònamo de la rectoria de Amer per part del Sr. bisbe lo Dr. Banet Cos y per part del Sr. Abat de Amer fou anomenat en aconomo lo Rnt. fra Narcís Sarsanedas, infermer del monestir, y lo Sr. bisbe no regonegué mai al dit fra Narcís Sarçanedas per llegítim ecònom y axis no té despedida carta tocant a la cura ni dret de pàrocho, com és lo assistir als matrimonis al dit Sarçanedas y com lo Dr. Banet Cos ecònomo elet per lo sr. bisbe, no permutés lo Sr. Abat que dintra del monestir exersís ningun acto de jurisdicció, tocant a offici de pàrocho, després als 9 de juny del any 1691, en quin dia fuí ordenat de sacerdot lo Sr. Bisbe de Gerona ne constituíhí ecònomo de Amer, per major quietut del poble y jo despatxava tot lo consernent a offici de paradat y en lo any 1703 finí lo economat.³⁸

L’abat —i, a la seva mort, el Capítol— va perdre aquest plet, per la intromissió de l’infermer Sarsanedas, tot i que el 1700, després d’estar pressionat de nou per la Rota, deia “que per ningun cas devem cedir a ell, que quant nos la donaren lo poguerem donat y lo Sr. Bisbe Pontich (Glòria gose) pogué contradir”,³⁹ i primer s’atorgava

37. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Nonus liber manualis sive nonun Manuale*, Am. 351 (1684-85), [1685, febrer, 17], ff. 40r-v.

38. ADG: Arxiu Parroquial d’Amer. Libre de matrimonis M1 (1584-1746), [1703], f. 49; AAM: C.I., 123. Libre de misses d’Amer, segle xvii [1688, juny, 9], s. f. i ADG: Notularum, G-165, f. 221r.

39. AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, [1700, agost, 4], s. f.

a Benet Cos, considerant-lo “segrestador provisional”, amb l’oposició de l’abat.

Immediatament després de l’accés del rector Benet Cos, ja tingué els primers problemes, d’usurpació de les atribucions, per això es lamentava amargament: “com jo, dit Dr. Benet Cos, en dit nom de ecònomo y seqüestrador predit, requeresch a dit fra Joseph Gros que no intèntia en administrar lo sagrament del batisme *solemniter* de la creatura que ara de present entén administrar per quant dit sagrament y los demés de la present isglésia li tocan y espectan administrar a ell dit dr. Benet Cos com ha ecònomo secrestador predit, protestant dit Dr. Benet Cos en dit nom a dit Rnt. fra Joseph Gros de tots los gastos y penas se li podan contra ell continuar”, per això Josep Gros va respondre “que ell no entén dexar de administrar dit sagrament de batisme per quant lo administra en nom del ecònomo anomenat per lo Sr. Abat del present monastir de Amer”.⁴⁰

Calia un jurament d’obediència del rector davant del Capítol, com el que van signar el rector i els beneficiats porcioners el 1669: “que en cas que en esdevenidor constàs que los rnts. capellà major y beneficiats porcionaris de dit monestir predecessors dels sobre nomenats —Joan Bayer, Antoni Geronès, Joan Terme i Domènec Serrapí— haver pres-tada obediència a algun abat antecessors seu que per lo present acte no entén preiudicar-se sos drets antes bé pacte haver-los dits reverents, capallà major y beneficats porcionaris y llurs successors de prestar-li dita obediència conforme constarà haver-se-li de prestar”.⁴¹ Sobre els beneficiats sí que pogué actuar, l’abat, amb fermesa, ja que guanyà un judici el 1693: l’abat “testava de conservar la sua administració y que tenia tres o quatre plets tant tocant al speritual com en lo temporal, en particular ab lo Sr. Bisbe de Gerona y que li avia guanyat lo plet de la cura de si y donar los beneficis porcioners y anà proposant lo Sr. Abat en cada dignitat com anava de conservar las rendas y casas y cada qual tornà resposta de sa administració”.⁴²

El cas del jubileu i la Pietat (1683-1684)

Un darrer conflicte eclesiàstic, que coexisteix i s’acobla amb la provisió de càrrecs parroquials i amb la construcció del pont, esclata

40. AHG: Notaria d’Amer; Josep Quer. *Decimus quartus liber Manualis sive decimum quartum Manuale*, Am. 357 (1689-90), [1690, agost, 23], ff. 229v-230r.

41. AHG: Notaria d’Amer; Josep Quer. *Primus liber manualis sive Primum Manuale*, Am. 338 (1669-1670), [1669, desembre, 13], f. 65r.

42. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer; segle XVII, [1693, maig, 13], s. f.

durant la publicació del jubileu el 1683 a l'església del monestir i es desplaça d'escenari a la capella de la Pietat. La Pietat es podia convertir en l'indret perfecte i ideal on desplegar l'estol de funcions religioses de la desapareguda església de Sant Miquel, i fins i tot no podem descartar la possibilitat d'alçar-se i convertir-se en la nova església parroquial, tot i la seva petitesa, ja que s'escapava de la jurisdicció de l'abadia. Però l'abat Joan A. Climent i el Capítol feren els possibles per evitar aquest canvi, i la convertiren en objecte dels seus atacs, verbals i materials, gairebé fins a reduir-la a la mínima expressió.

L'esclat del conflicte tingué lloc el 17 d'octubre de 1683 amb la publicació d'un jubileu —festa que proclamava el papa per un motiu especial, que desconeixem per a Amer, acompanyada de la concessió d'indulgències especials: és possible que fos atorgada per Innocenci XI i celebrés la victòria dels aliats cristians sobre el turcs —que havien arribat fins a Viena, el cor d'Europa, aquell mateix any—, tal com s'havia celebrat a Barcelona pel mateix motiu.⁴³ També pot interpretar-se, a semblança de la que va instituir el bisbe Auther a Siurana el mateix any, dedicada a Maria Santíssima, per haver-los deslliurat de les calamitats que assotaven la vila. Però la més versemblant és la que relacionem amb la plaga de les llagostes que assolava Catalunya i es generalitzà el 1687;⁴⁴ les tres opcions són versemblants, ja que poden funcionar perfectament conjuntes, ja que Amer havia patit els mateixos estralls. El 26 de febrer de 1690 arribava a Amer un altre jubileu sense conflictes, concedit per Alexandre VIII.

Aquell dia, doncs, mentre se celebrava l'ofici, “arribà en esta nostra iglésia lo fisch ab un notari y un misatgé, tots tres iunts, aportant lo misatgé dos pistolas dins la iglésia, los quals viu jo de mos ulls, ab que lo fisch volgué entriduir de publicar lo jubileu aviam aja fet publicar nosaltres sens llisènsia de nostre prelat, lo qual aja estava publicat 8 dias, avia vist lo desvergonyament de dit fisch”; per això no el deixaren publicar, amb gran escàndol, interrompent l'ofici. Estant “lo Sr. Abat en sa cadira abacial, entrà impensadament en la iglésia lo fisch del bisbe de Gerona ab lo comissari y notari acompanyat de balle y còsuls de la present vila aportant al curat a modo de restat y feren pujar a dit curat per força en lo púlpit per fer-li llegir lo jubileu sens llisènsia del Sr. Abat com si acostuma a demanar-li llisència a dit Sr. Abat que ya lo diumenge antes de part del Sr. Abat se era publicat y molts de la vila guanyat y com volgué lo curat llegir dit jubileu los monjos los prengueren de las mans y tants quants lin donà dit fisch los y llevaren

43. DACIO 1963: 197-198 i GUIU 1984.

44. CATALÀ I ROCA 1987: 11-13.

y lo comisari posà mà a una pistola y si mogué gran albarot en la iglésia y per estar-ne Sr. Patent per part del Sr. Abat nos feren altres accions més que impedir nos llegís dit paper, y se'n anaren los tals lo que de aquí resultarà a son lloch y temps se'n ferà memòria".⁴⁵ L'acta notarial aixecada insistia en un aspecte clau, el de la publicació: "sens demanar-me llicència essent axí veritat que en semblants cartells y altres de consideració, estil, ús y consuetut desta isglésia, nos publican sens llicència del abat o son llochtinent com ho hagen observat mos antecessors y en mon temps se sia axí observat en particular en lo penúltim jubileu que també se publicà per part de dit Sr. Bisbe ab mon consentiment",⁴⁶ per això el poble n'era únicament l'afectat. D'aquest manifest es desprèn la intervenció i el posicionament, intencionat o manipulatiu, de la universitat a favor de la rectoria —els representants civils i del bisbe—, formant un grup de pressió, que es posicionava contra el monestir. El rector Domènec Serrapí i els beneficiats Joan Terma, Jaume Lloret i Llorenç Turrius eren els protagonistes que s'havien confabulat amb els regidors i el batlle. Alhora, aquest grup s'aliava amb el bisbe Sever T. Auther, que continuava la seva política contrària a l'abat Joan A. Climent.

Si es va arribar a aquest estat de crispació va ser a causa de les qüestions anteriorment exposades, fins arribar al motiu principal, o sigui, a l'estat econòmic, a la seva supervivència. Així doncs, la reacció de l'abat va ser immediata, ja que es va negar a pagar les porcions i els ploms —és a dir, menjar i diners— als beneficiats porcioners; sembla que s'iniciava una revolta entre els preveres i els monjos. I novament els jurats es van posicionar a favor dels beneficiats, que reclamaven els pagaments, perquè l'abat els va presentar una requesta. El rector Domènec Serrapí i els beneficiats porcioners es van queixar que l'abat els tenia "privats de porcions y distribucions, —que— és cosa molt afectada". El bosser Bonaventura Miralbell replicava "que ell nols dóna los dits ploms per no tenir ordre del Sr. Abat del present monestir de donar-los".⁴⁷ Pocs mesos després (1684), l'abat Joan A. Climent va privar "lo Sr. Curat Domingo Serrapí per averse atrevit en rebra la Bulla en casa de allí ahont posava dita Bulla y per no saber del sert si és esta innocentment o innocentment la priva de dos rals y si lo any vinent se atreveix en la mateix lo priva de mitx any".⁴⁸ Igualment, el prevere

45. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle xvii, [1683, octubre, 17], s. f.

46. AHG: Notaria d'Amer; Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683, octubre, 31], f. 206v-208r.

47. AHG: Notaria d'Amer; Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683, novembre, 3], ff. 210r-211r.

48. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle xvii, [1684, gener, 28], s. f.

Jaume Lloret, “devant de dit Sr. Abat y del Capítol de dit monestir, no dupta de negar la obediència a dit Sr. Abat indebitament y axí mateix la deguda reverència, perdent-li lo respecte”,⁴⁹ sense saber-ne el motiu exacte, per la qual cosa se li va exigir que prestés un nova obediència i reverència.

La universitat va enrarir encara més la situació, insistint en la celebració “de misses i cantars de ànimas en la dia de la commemoració dels fidels diferents y altres qualsevols dias en la iglésia eo capella de Nostra Sr^a. de la Pietat de la vila de Amer per ésser dita celebració y almoina matèria facultativa y dependent de la devoció y caritat de dits cònsols y demés personas particulars de dita vila y parròchia particularment per incumbir a aquells-los assentar lo curat de dita vila y parròchia perquè ell de exa manera puga administrar los sacraments a dit poble juntament ab los demés preveras que necessita per dit efecta cuydat dit curat y altres preveras eo beneficiats porcionaris de dit monestir sens causa són trets y privats per lo Sr. de dit monestir de la porció de pa y vi y demés distribucions de la iglésia de aquell y per ésset stada consuetut de fer en dits dias lo offici vulgarment anomenat dels albats en la isglésia de Sant Miquel era antes de ésser diruhida y no en la isglésia de dit monestir, no creuen aver de revocar resolució o resolucions algunas pressas en dit consell”,⁵⁰ per això es demanava a l’abat i al Capítol que no els molestessin més. L’abat entenia que aquelles misses s’havien celebrat sense el seu permís durant les festes de precepte, que coincidien amb l’ofici major o conventual —almenys fins després de l’ofertori—, cosa que estava totalment prohibit per consuetud i perquè anava en “contra y en gran preiudici dels drets de dita parròchia isglésia”.⁵¹

L’abat va enviar una carta als jurats Josep Siochia i Miquel Cos reclamant-los la “propietat” de la capella, mentre que ells al·legaven “que sempre an estat en quieta y passífica possessió seu quasi de la administració de la capella de Nostra Sr^a. de Pietat, construïda en lo terme de dita vila y de tenir ho fer tenir las claus de aquella y de fer selebrar, tant ells com los terratinens, las missas las ha paragut y apar tant per los preveres de las isglésias de dita vila com per altrás quals sevols foresters, y tant en dias de festa y antas de éser celebrats los hoficis en las altrás isglésias sens que may se ha demanat llisència ni

49. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1684, setembre, 20], ff. 480r-v.

50. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683], f. 213r-v.

51. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683, desembre, 11], ff. 249v-251r.

tal consta ni constar pot ni memòria de hòmens que al contrari digan que llisència alguna se sia demanada en los abats ni monjos de dit monestir ni ha persona alguna sinó que lo poble de esta present par-ròquia ha tingut la administrasió y llibertat y pasfíca posesió sempre màxime tenint per aquella la assistència del dret y no antenen ab ella prejudicar a ninguns pretesos drets que a cas a dit abat, convent o a altrás pugan a cas esperar”,⁵² per això demanaven, de nou, que no els molestessin. Aquesta exposició dels jurats és, sense dubte, tota una declaració d'intencions, una reivindicació dels drets, dominis i llibertats que exercien sobre la capella de la Pietat, on el “poble —tal com diu el text— adquireix un valor moral”. Mai una capella d'aquestes característiques havia patit tant, amb tanta violència, els mals encontres entre dues institucions. S'apel·lava a la propietat o a la possessió de l'edifici, i estranya que una institució civil governés i s'aferrés a un edifici religiós, per això hem de creure que es va més enllà d'aquest sentit.

El 24 de desembre de 1683, Domènec Serrapí, com a rector i obrer major de la capella, va anar a buscar-ne les claus a casa de Domènec Cabaner i Torrent, sastre, per poder adornar-la i celebrar la missa de Nadal, “per haver-se allí enséndrer las llàntias y lo demás dels adornos del altar y capella de Nostra Senyora és necesssari ell dit rector las tinga y per tenir devoció ell dit rector de celebrar demà ab lo favor de Déu missa en dita capella per consolació del població”,⁵³ i havent acabat va lliurar o retornar les claus al batlle Pere Pau Colomer, tal com era costum.

En la possessió d'aquestes claus es trobava el fonament de la possessió material de l'edifici; l'abat prengué un decisió totalment dràstica: “Los honorables jurats de la vila y vall de Amer del present Bisbat de Gerona an tingut notícia de com lo molt Iltre. Sr. Abat de dita vila de Amer y Rosas auria donat ordre a tals mestres de cassas de la ciutat de Barcelona, vuy habitants en la matexa vila, de que spatllassen y enderrocassan violenment las portas de la capella de Nostra Senyora de Pietat se troba construhida en la matexa vila, ab pretesch que lo reverent rector de la isglésia parroquial de Amer recusa entregar las claus de ditas portas a dit Sr. Abat y axí també de aportar-se'n las robas y ornamentals se troban en dita capella per celebrar missas los preveres y sacerdots de dita vila, dient que té dit Rnt. Rector ordre del Sr. Bisbe de G^a de no entregar-las y ells no tingan poder de fer-las-hi

52. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683, desembre, 24], ff. 253r-v.

53. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1683, desembre, 24], ff. 260r-v.

donar, lo que fer no pot sens incórrer en difarents penas y censuras de dret statuhidas contra los qui violentan y destruxen los temples y perturban la immunitat ecclesiàstica y altres, e com lo spatllar y enderrocar ditas portas y aportar-se'n dits ornaments resúltia en gran dany de dita universitat y desítjian dits jurats la quietut de dita vila y evitar algun perill y perturbació en aquellas”, protestaven públicament i obertament per la violència a què havia arribat l'abat. Aquest se'n rentava les mans i es treia el problema de sobre al·legant, maliciós i hipòcrita,

que no sap quey haja mestres de casas de la ciutat de Barcelona habitants en la vila de Amer, si emperò mestres de casas de sa família als quals no ha donat tal ordre a fins lo die present de que espatllassen ni enderrocassen violentment las portas de dita capella de Nostra Sr^a. de Pietat, ni que se'n aportassen las robas y quant queu fassa no serà ab intent de periudicar a ninguns drets de dita vila y parròquia, ans bé aquells desitja salvo sinó per a salvar sos drets de la abadia y monestir y concervar la jurisdicció spiritual y temporal que té dit abat y monestir a dita capella, ni sap quey haja altra rector en dita parròchia de Amer sinó ell dit Sr. Abat, y si dits jurats desitjan la quietut de dita vila ab una mà y cuitar los perills de perturbacions ell dit Sr. Abat ab totas dos mans y axí no té dit Sr. Abat que revocar alguns ordres hajan donats per espatllar ditas portas suposat nols ha donats.⁵⁴

El març de 1684 van ser cridats els obrers de la capella i el rector Domènec Serrapí i Pere Pau Masó, sastre, van exposar que

per haver espatllat los panys de la porta de la dita capella de Nostra Srª de Pietat dels tres los dos y segons se diu que los monjos de dit monastir de N^a Srª de Amer haver aquells espatllats y haver-ne un de dits tres panys dits monjos robats públicament, arrencant aquell violentment de dita porta lo dit 28 del corrent mes de mars, y per haver quedada la dita porta oberta, sens poder-se tencar y no tenir comoditat de posar panys en dita porta ja per no tenir-ne de nous y los altres de la mateixa porta ésser espatllats és estat forçós tràurer la major part dels adornaments y presentallas de dita capella per no ésser aquellas robadas de alguna mala persona, dexant tant solament algunas cosas en dita capella que necessitava per no quedar totalment despullada la dita capella y la imatge de Maria Santíssima per no quedar ab

54. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1684, febrer, 19], ff. 331r-332r.

tot descoro y vist no hi havia altra medi pera poder tencar dita porta per estar la dita imatge y capella guardada de la violència de algun mal home o persona, és estat forçós haver-la la nit passada de tencar ab unas barras y altras cosas de la part de dedins, posant las ditas barras y demás cosas per la dita guarda y custòdia de la dita capella per mans de ells dits sr. rector y Pere Pau Masó, obrers predits, y estat la dita porta molt ben tancada per estar guardada de oprobi y de parill de un brivó, no han duptat segons tenim notícies los rts. fra Josep Milsocós y Morell, prior, fra Ignaci Masdeu, camarer, fra Narcís Sarçanedas, infermer y fra Bonaventura Miralbell, tots monjos professors de dit monastir, lo dia present, cerca las 7 horas de la matinada, és espatllat los guarniments y tancaduras que en la dita porta hauran ells dits obrers posadas, espatllant aquellas violentment y posant un fust ab un clau per la part de dedins a la dita porta y arribant ell dit sr. rector en dita capella, trobant-se en la funció ha vist dita porta tancada, la qual porta ha enpenta y luego aquella ha donat lloch y ell dit sr. rector, en continent, és entrat juntament ab dit Pera Pau Masó, obrer, predit en dita capella en presència de dits srs. monjos y han regonegudas ells dits obrers la dita capella y per no tenir ells dits monjos títols ni spectàncias de la dita capella, perçò los ho atribuexen ha violència.⁵⁵

Aquesta és la versió dels obrers, però, sortosament, coneixem la versió de l'abat i dels monjos, que és totalment contrària. L'abat manà al sagristà major i un monjo que anessin a la Pietat per a emportar-se els ornaments —el calze, la patena i els corporals—, “no se'n aportaren altra cosa perquè lo capillà de St. Miquel nos abresonaren ab dit Sr. Prior”. A la tarda, l'abat s'assabentà que la capella era oberta i donà al prior un pany i una clau per tancar-la:

quant fórem a dita capella trobàrem algunas personas en lo cubert ab que lo Sr. Prior digué si avia ningú dins que ell volia tencar y que lo sr. capellà de St. Miquel se trobà dins ab que respongué dit capellà que no se atrevís a tocà la porta com més tancar y que no necessitava de ningun pany dels nostres y vist que dit sr. prior que li feïan resistència cridà dos testimonis los quals foren Joseph Pradell y Rafel Roura, de que se són testimonis de que volia tencar la capella per no cadar oberta, que de vegades noi antràs alguna bèstia dins de dita capella y nos ne tornàrem.⁵⁶

55. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 350 (1682-1684), [1684, març, 30], ff. 371r-372r.

56. AAM: C.I., 123. *Llibre de misses d'Amer*; segle XVII [1684, març, 28], s. f.

CARLEMANY A AMER O L'INVENT DE LA TRADICIÓ

El monestir imperial o reial

La unió de l'abadia de Roses a la d'Amer (1592) va fer dels nous abats titulars unes figures molt més competents, potents i dures, més aviat uns gestors o funcionaris laics, que no pas religiosos, i que manifestaven els seus propòsits en dos fronts convergents. Internament, s'inicià tot just el camí cap a la definitiva —i esperada— convivència entre la comunitat i l'exigència en l'observació. Externament, l'existència d'un projecte comú final, consistent a elevar, tal com diu Josep M. Marquès, “una casa eclesiàsticament forta independent, enfront de la diòcesi”.⁵⁷ És en aquest moment, sens dubte, que es va iniciar una etapa d'afirmació i de combat. Té a veure amb la fi dels abats segrestadors i de la crisi baixmedieval monàstica. Els religiosos benedictins —i d'altres congregacions— que feren d'historiadors dels propis ordes, buscaren els orígens històrics de cada monestir, reals o imaginaris, més o menys creïbles, inventaren o falsejaren els fets si contribuïen a dotar el monestir d'una major categoria i rellevància. D'aquesta manera, parafrasejant Eric Hobsbawm, es van inventar una tradició i una història per a Amer.⁵⁸

En aquest context els abats amerencs van començar a nomenar i a prendre el qualificatiu excessiu i pretensions d'“imperial monestir de Santa Maria d'Amer”, tot fent al·lusions a un suposat passat fundacional llegendari en la figura del mític emperador Carlemany o el seu fill, el rei Lluís I el Pietós —segons la font—, tal com feren altres monestirs que es feien dir “reial monestir” —com a Amer també—, per tal de reclamar i reivindicar la seva independència enfront d'altres autoritats immediates, els bisbes, i altres competidors civils —la universitat d'Amer o la ciutat de Girona. I van desenvolupar, fins a l'extrem, aquest sentit autònom i lliure: en les visites pastorals dels bisbes gironins —prohibides del tot des del 1573—, en l'adjudicació de la capellania major a l'església parroquial de Sant Miquel, o en la provisió del priorat del Coll contra els bisbes vigatans. Roma, per la seva banda, permeté aquest joc, posant-se del costat de la Congregació Claustral Benedictina Tarraconense, allargant les pretensions dels abats, atorgant-los butlles i privilegis, i buscant la subordinació dels bisbes, en una intensa pugna amb el rei espanyol.

La literatura benedictina del segle XVII va crear la llegenda de la fundació monacal atribuïda a Carlemany, amb més o menys encert i

57. MARQUÈS 2001: 69.

58. HOBSBAMWN 1988.

menys que més criticisme, prenent com a referència obres baixmedievales. La versió més antiga apareix en el *Breviarum gerundense* de 1339, on explica que Carlemany i els seus dignataris van fundar algunes de les esglésies més antigues de la diòcesi gironina: Sant Andreu de Sureda, Sant Julià de Ramis, Santa Tecla i Sant Vicenç, Santa Maria d'Amer i la catedral de Girona. El bisbe Montrodon va instituir la festa de sant Carlemany el 14 d'abril de 1345, i la va justificar pel fet que havia estat el creador de tots aquells temples. El germà del bisbe, Ferrer de Montrodon, que va ser abat d'Amer (1311-1343), creiem que va aprofitar aquestes circumstàncies per a elaborar el mateix discurs.⁵⁹ A més, cal afegir els textos de Pere Tomic —*Històries e conquestes dels reys d'Aragó e comtes de Barcelona*, acabat el 1438— i Jaume de Marquilles —*Comentaria...*, acabat el 1448—, de la primera meitat del segle xv, on apareixen els fundadors o inventors del relat llegendari de la història de Catalunya. Amy G. Remensnyder ha demostrat que en el camí que seguiren Carlemany i els seus cavallers cap a la Península Ibèrica, va fundar diversos monestirs —a Aquitània, Septimània i Gasconya—, i així ho expliquen en el seu origen llegendari ja en el segle xii.⁶⁰ Carlemany va esdevenir una font d'autoritat i legitimitat, invocat col·lectivament i individualment, que, com més se l'aclamava, més lluny arribava el seu valor simbòlic.

Aquest nou i modern procés el va encetar el pare dominic Antoni V. Domènec a la *Historia general de los santos y varones ilustres en santidad del Principado de Cataluña* (Barcelona, 1602 i Girona, 1630). L'autor descriu, en una època imprecisa i boirosa, entorn del 778, la victòria de Carlemany sobre els musulmans en un indret entre la vall d'Hostoles i Anglès, i per tal de commemorar-ho:

Estando todos los suyos juntos, y muy bien apercebidos, entró él en el valle de Inglés, y llegando a un llano, que está en medio de dos montes, salió contra los dichos infieles, que venían muy poderosos, y santiguanse encomendose a si mesmo, y los suyos a Dios, y a su madre, y con gran confianza entró en la batalla contra los enemigos. Duró este conflicto hasta hora de vísperas, y fueron en ella vencidos los paganos, y muertos dellos sin cuenta, y los que pudieron escapar, huyeron por los montes, y fuera de camino. Aquella noche quedó el Emperador en el campo con su ejército, y edificó en el mismo lugar un Monasterio a invocación de la Madre de Dios, al qual llamó Santa Maria de Amer, por razón que el rio que pasa por aquel lugar se llama Mer, y tam-

59. CLARA 1994 i SUREDA 2004.

60. REMENSNYDER 1995.

bien porque aquel lugar fue muy amargo a los infieles. Despues el Emperador con gran alegría, y contento bolvió a la montaña de Ramas donde tenía su tienda.⁶¹

Així mateix continuen Antonio de Yepes, Gregorio Argaiz o Domènec Tristany.⁶² En tot cas, Pujades, en la seva *Crónica Universal del Principado de Cataluña*, escrita després de 1609, puntualitzava que existia un altre monestir o cel·la dedicada a Sant Medir i Sant Genís, i que després fou trasplantat al de Santa Maria. Pujades refereix que els successius abats reclamaren als descendents de Carlemany les immunitats, exempcions, defensa i emparaments reials que se'ls havia donat aquell any: l'abat Deodat ho aconseguí de Lluís el Pietós (829-30) i els abats Guilera i Teodosi ho demanaren a Carles el Calb (844 i 860), a més de la confirmació de privilegis de Colomers, Càrcer, Osor “y otras cosas largamente descritas en el dicho privilegio del Rey Carlos Calvo, que leí por habérmelo remitido sacado del archivo de nuestra Sra. de Amer, mi amigo el Dr. Pedro de Puigmarí y Funes, que fué mi discípulo, y despues Abad de Amer”.⁶³

Aquí és interessant destacar dos aspectes: primer, l'enllaç i els lligams que estableix entre els abats i la dinastia dels reis francesos carolingis com a legitimadors del poder abacial, i, segon, la voluntat d'escriure una història verídica, de fets reals, basada en la documentació de primera mà, però que no existia, havia desaparegut o es conservava parcialment. Segueix Pujades dient que “a más de ser su fundación tan antigua —la de Santa Maria— que a faltar los testigos ya apuntados cuasi no nos quedaría otro rastro, se añade la pérdida de sus escrituras, desde cuando la iglesia y monasterio se cayeron por los grandes terremotos o temblores de la tierra, volcanes y llamas de fuego”.⁶⁴ Pujades acaba intentant justificant-se:

Y no se enfade lector de que me detenga en probar tan por menudo estas cosas de Carlos Magno, que como hasta aquí ha sido mal recibida de los forasteros por culpa de los nuestros, y han

61. DOMÈNEC 1630: 61.

62. YEPES 1959: 354-355; ARGAIZ 1677: 333, “Dásele por Fundador a Carlos Magno, despues de aver ganado aquella Ciudad, y gozando de una insigne victoria que tuvo de los MOROS”; i TRISTANY 1677: 350, “Este monasterio, y Abadía de Santa Maria de Amer, es muy antiguo en Cathaluña, porque es fundacion de Carlo Magno hecha cerca de los años del señor de 778 ita Estevan de Corbera en la vida de Doña Maria Cervellon cap. 6 fol. mihi 13. col. 4. por ocasión de la conquista de Gerona, que hizo este Grande Emperador el dicho año, puso en esta abadía Abad, y Monjes Claustrales de san Benito, y la dotó de muchas riquezas, y possessions”.

63. PUJADES 1829: 227.

64. PUJADES 1829: 230.

tenido por émulos a tantos doctos, para los tales son menester estas pruebas; y aun más para convencer a los incrédulos que no han visto muchos papeles. De esto pues, y de lo dicho en los precedentes capítulos quede de una vez sentado que Carlos Magno, por su persona y presencia en Cataluña fue el fundador de estos conventos del valle de Amer en el año 778, cuando entendía en la espulsión de los moros de la ciudad y comarca de Gerona.⁶⁵

Queda claríssim l'interès i la intenció d'aquest relat —o altres de similars per a la resta de monestirs benedictins—, primer, demostrar la possessió de béns, la percepció de delmes, primícies, altres censos i privilegis; segon, demostrar la llibertat de la casa respecte de qual-sevol altre poder, atès que depèn de la congregació o del Papa, i no del bisbe o del rei; i tercer, demostrar la immunitat de la casa i les seves propietats, és a dir que cap altre poder civil o religiós els podia envair i apoderar-se'n. Tot plegat desprèn un sentiment profund de superioritat dels monjos d'Amer, per dues raons: per l'antiguitat de la fundació —l'època del renaixement carolingi—, i perquè el mateix Carlemany en fou el fundador, un emperador europeu, el gran promotor del cristianisme a Europa, i no pas un simple rei —de menor categoria.

No serà fins al segle XIX quan Enrique Flórez, José de Canal i Pascual Madoz ho van posar en dubte. Tots ells es queixaven que la recerca documental per aquests temps tan reculats resultava penosament infructuosa i estèril, si bé no descartaven la seva antiguitat. Per exemple, Canal afirmava, críticament, que la seva "fundación sería de las más antiguas de Cataluña, si fuera cierto lo que escriben los autores modernos sobre la conquista de Carlo Magno al año de 778. Es bien extraño que ni el P. Yepes, ni Argaiz adelanten noticia digna de atención sobre las que escribió Doménec, cuyas palabras copia el primero, atribuyendo la fundación del Monasterio a una señalada victoria que de los Moros alcanzó allí Carlomagno. Pero examinando la fuente de donde el P. Doménec sacó su relación, la encontramos poco pura; pues no es otra que las lecciones del oficio que en Gerona se celebraba a Carlo Magno". Concloïa que "podemos afirmar con algun fundamento que el Monasterio de Amer es antiquísimo, aunque no le fundase Carlo Magno".⁶⁶

El rastre de la presència de l'emperador Carlemany, però, s'havia perdut fins llavors, i es tornaria a perdre posteriorment. Si era extre-

65. PUJADES 1829: 231.

66. FLOREZ I CANAL 1832: 358-360 i MADOZ 1845-1847: 244, "Pujades cree, que el emperador Carlo Magno, habiendo derrotado á los sarracenos en los campos de esta v., en memoria del suceso fundó un monasterio con el título de Nrta. Sra. de Amer (amargo), nombre que impuso tambien al valle, por haber sido amarga a los moros aquella jornada".

madament difícilós poder seguir-ne la pista documentalment, encara ho va ser més materialment o físicament. Si a la catedral de Girona hi romania una cadira, una torre o una escultura designades de l'emperador franc, però que són posteriors al període carolingi, amb l'interès de preservar la memòria i rendir homenatge al seu promotor o donant,⁶⁷ quins elements tangibles, a manera d'imatges o relíquies, quedaven a Amer de la seva estada o del seu pas? En aquests llocs, Carlemany usurpava el rol d'altres sants fins a esdevenir Carlemany sant. Segons Tristany, a Amer, sens dubte, la més antiga, primera i única relíquia ens remet a la fundació del monestir, quan va aparèixer arran dels terratrèmols de 1427, dins la taula de pedra de l'altar major: "una capsa poca de fusta de boix han trobada la *historia sagrada*, la qual hi fonch mesa per lo rey Carles Maynes, en lo temps que feta la conquesta desta ciutat, y vegueria foragità los moros, è edificà lo monestir he ha passats 640 anys. «Esta escritura es de gran autoridad, no sola por la antiguedad, que contiene, como tambien por averla escrito los iurados de Gerona à su rey»."⁶⁸ Pujades deia que llavors aparegué "la hòstia sagrada, la cual hi fou mesa por lo rey Carlos Maynes, en lo temps que feta per ell conquesta de esta ciutat y veguería, dont foragità los moros, edificà lo monastir, é ha pasats de 770 anys".⁶⁹ El 1563 s'esmenta, per primera vegada, l'ara de l'altar major, de pòrfir —un marbre vermellós, de gran qualitat—, emmarcada de plata, que suposem que resguardava la relíquia, abans dins una lipsanoteca. No dubtem que Tristany i Pujades prengueren l'acta que aixecaren els monjos i jurats de Girona per ajudar a la reconstrucció de l'abadia, després dels terratrèmols, redactada per Joan Boada, rector de Sant Iscle de Colltort, el 10 d'abril del 1427:

Són seguides e vistes coses de gran admiració e qui jamés en aquestes parts se trava ésser híc estades fetes ne seguides, car lo monestir de monjes negres de madona Santa Maria de Amer, luny de aquesta ciutat per tres leugues és del tot enderrocat, del qual monastir primerament un dissapte vers las onze horas en la nit á quinze del dit mes de marts caygué la església e partida del claustro fort soptament e ab gran brugit... Après, señor, que la dita església fou així destrohida los dits monjos e clergues entraren en la dita església e trobaren la pedra del altar major troseiada a la part esquerra e en lo pilar on era posada la dita pedra en una capça poqua de fust de boix han trobada la hòstia

67. MOLINA 2004.

68. TRISTANY 1677: 350.

69. PUJADES 1829: 230.

sagrada la qual segons se presomex fou mesa per lo sant rey Carles Maynes en lo temps que feta per ell conquesta de aquesta ciutat e vegueria don foragita los moros hedeifica lo dit monastir: he ha passat de setcens setanta anys. E és trobada la dita hòstia axí cencera com lo jorn que fonch consagrada, sinó que és un poch mudada de color sens màcula alguna. E en lo mitg del dit pilar s'és trobada una capça de plom, segellada de quatre segells, hont havia moltes relíquies de sants. E en la part esquerra era un petit pot de terra ahont se presomeix fos estat més lo Sanguis en lo temps damun dit.⁷⁰

És possible interpretar que aquesta suposada relíquia estava localitzada originàriament en el primer monestir de Sant Medir i que després de la destrucció dels hongaresos el 926, se salvà i es trasplantà al nou emplaçament de Santa Maria, on es bastí la nova església, que es consagrà el 949. Queda clar que, abans i després dels terratrèmols, ben pocs sabien de l'existència de la relíquia, que romania oculta dels feligresos i pelegrins per sempre més, i així sense treure'n cap mena de profit espiritual ni econòmic.

Va ser l'abat Joan A. Climent que, temorós i zelós del seu títol, pressionat i amenaçat pel bisbe Sever T. Auther, va començar a traçar una complicada maquinària que legitimés la seva autoritat i el seu poder, el patrimoni i l'autonomia del monestir. El 1682-1683 va recopilar i va fer copiar tots aquells documents importants per a l'abadia, sobretot els més antics, que va titular *Liber privilegiorum et alium escripturarum imperialis monasterii Beatae Mariae Ameriensis ordinis S.P.N. benedicti Congregationis Tarraconensis*, que llavors es conservaven a través de còpies o originals en pergami a Barcelona, amb una explicació aclaridora:

Quae hoc in Libro, in Archivo communi Regii Monasterii S. Petri Puellarum Barcinone eiusdem Ordinis et Congregationis custodiendo transumptare fecit F. Ioannes Antonius Clement eiusdam Amerien. Abbas ne omnino cum suis originalibus eorum pereat memoria; pro ut de quamplurimis aliis, maxime de primitiuis fuit deperdita: quoniam quedam calumnia pessimorum hominum fuerunt furata, ut ex privilegio Raymundi Folconis Cardonae Vicecomitis de num. Colligitur; quedam fuerunt penitus lacerata occasione magni terremotus qui evenit in Parrochia Amerien Anno circiter 1420 in qua lapis super lapidem non remansit, nec in dicto Monasterio, quorum ruine hices oculis perspicimus, de quo terremotu constat in privilegio de num. Quaedam igne consumpta

70. MONSALVATJE 1904: 341.

fuerunt incendio ab iniquis eiusdem Parrochiaie perpetrato, ut colligitur ex concordia decimarum dictae Ville et Vallis Ameriens. multa tandem propter diversos belli incursus periete, maxime Anno 1657. quando militie Ducis mandato fuit Abbatialis turris cum eius domo, in quo scripture Monasterii custodiebantur furore bellico solo equata; tunc enim quamplurima manualia et alie scripture Notarie et Scribanie que in dicta Turri custodiebantur, cum ruina aedifictiorum fuerunt descerpta, et alia ex incuria amisia.⁷¹

En aquesta breu recessió històrica, l'interès anava adreçat a la recuperació urgent de la documentació antiga o perduda, evitar noves pèrdues a causa de guerres o robatoris, preservar els privilegis i, en definitiva, conservar-ne la memòria.

S'hi recollien fins a divuit privilegis, entre comtals, reials, papals i altres senyories, de diferent cronologia i temàtica, amb les còpies de les signatures i els certificats d'autenticitat: 1. "*Salvuarda y protecció firmada al Abad de Amer por el Gloriosissimo Carlos Rey*" —2 dels idus de maig del quart any de Carlemany—; 2. "*Otro auto de protecció y salvuarda*" —nones de juny, amb any il·legible, signat per Carlemany—; 3. "*Otra confirmación de salvuarda*" —13 de les calendes d'octubre de l'any vintiunè de Carlemany—; 4. "*Consecración de la Iglesia del Monasterio de Amer*"; 5. "*Elección de Abad de Amer*" —9 de novembre de 949—; 6. "*Bula de Clemente Tercero*" —29 de gener de 1188—; 7. "*Donación de Fontclara y Lugares vezinos*" —6 de les calendes de febrer de 1187—; 8. "*Bula de confirmación de Fonclara y Lugares vezinos*" —7 de març de 1198—; 9. "*Privilegio del Rey D. Jaume [I] sobre lo del Castellar*"; 10. "*Privilegio del Rey D. Jayme sobre la Jurisdicción*"; 11. "*Privilegio de salvuarda y protecció por el Rey D. Jayme*" —1 de març de 1272 i 11 d'octubre de 1274—; 12. "*Salvuarda por el Sr. Duque de Cardona*" —calendes d'agost de 1278—; 13. "*Confirmación de las 40 haumadas de sal por el Sr. Duque de Cardona*" —20 d'abril de 1290—; 14. "*Privilegio de Salvuarda por el Rey D. Pedro [III]*" —2 de desembre de 1385—; 15. "*Bula sobre el Mercado*" —6 de les nones de març del primer any de pontificat d'Innocenci [VIII?], 1484?—; 16. "*Bula de unión del Monasterio de Rosas y Priorato del Coll a la Abadia de Amer*" —idus d'agost, Sant Marc, de 1592—; 17. "*Bula de los Pontificales*" —15 de les calendes d'octubre de 1601—, i 18. "*Sentencia sobre los Quindennios a favor de Abad de Amer*" —13 de febrer de 1683.⁷² La relació d'aquests privilegis i preceptes segueix un ordre cronològic, a partir de la fundació del monestir, ja que els primers i més antics, alhora que prestigiosos

71. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses. *Liber Privilegiorum*, [1680], f. 1.

72. DE CANAL I FLÓREZ 1832 i PRUENCA 1995.

i potents, anaven atorgats i legitimats pels reis carolingis i comtes i reis catalans, mentre que els moderns eren signats pel papa, tot plegat per consolidar el prestigi i patrimoni del monestir, assegurar-ne una estabilitat i un poder. N'hem trobat a faltar algun d'important —el precepte del rei Carles el Simple confirmant les possessions del monestir de Sant Medir i Genís, i la retificació del privilegi d'immunitat, 5 de juny de 922, i l'atorgament de Jaume I del privilegi de notaria al monestir i a la vila, el 1238—, o la possible falsificació d'algun altre —el de mercat? Amb una finalitat semblant, altres monestirs van emprar el mateix sistema, la redacció de similars llibres de privilegis, com el de Sant Feliu de Guíxols, també del segle XVII.⁷³

No podem descartar que l'abat Climent obeís els mandats de la Congregació Claustral Benedictina Tarraconense la qual, per enfortir tots els monestirs de l'orde, atorgués la titulació imperial —per exemple, Sant Pere de Rodes— o reial —Ripoll o Sant Cugat del Vallès. A Amer ho hem detectat a partir de la visita claustral de 1663, mentre que en el primer quart del segle XVIII —des del 1718— s'usen indistintament els dos conceptes, però preval el de reial. Així doncs, des de llavors la majoria de llibres i documents oficials s'encapçalaven esmentant l'origen imperial del monestir. Per exemple, el “Llibre de baptismes comensant als 2 de janer del any 1694 trobant-me ecònamo jo, fra Narcís Çarçanedas, monjo y camarer del imperial monastir de Nostra Senyora de Amer, constituït per lo Molt Il·lustre lo Dr. fra Joan Antoni Clement, abad de dit monestir per mort del Rt. Domingo Serrapí, p^a y capallà curat de dita cura de Amer”.⁷⁴

Les llegendes: la batalla de Sant Corneli i la campana del Coll

El pas de Carlemany per Amer apareix documentat dos vegades més (1618 i 1715) en referència al priorat del Coll i a la capella de Sant Corneli, ambdós relacionats amb el monestir, fet que va contribuir a la creació d'una sèrie d'espais lligats a la tradició fundacional i llegendària, nous i moderns “llocs de la memòria”.⁷⁵ Podem saber qui es va dedicar a construir aquesta memòria, qui va crear-ne el discurs. Aquestes històries llegendàries responien a diferents qüestions comunes: a una necessitat social —en moments de qüestionament de la comunitat davant la pèrdua de poder, cosa que permet enllaçar passat, present i futur—, a la creació d'una identitat diferent —dels monjos de Santa

73. BLANCO 1991: 13-14.

74. ADG: Arxiu parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B6 (1694-1704), f. 1.

75. MICHONNEAU 2001.

Maria envers la vila i envers els altres monestirs— i a la construcció d'un model d'autoritat per a estructurar, legitimar, glorificar i santificar el present.

El cas de la capella de Sant Corneli sembla seguir un camí que connecta amb la producció historiogràfica benedictina coetània, ja que la història va ser redactada i recuperada entre 1618 i 1626, i apareix en diferents llibres i n'hi ha diverses versions. Segons aquestes interpretacions, el temple de Sant Corneli es va aixecar en el precís lloc, el pla de Sant Climent, on suposadament havia tingut lloc la batalla entre les tropes de Carlemany i les musulmanes, que per aquests darrers suposà una derrota “*amara*”, ‘amarga’, mot que derivaria cap al topònim d'Amer, motiu pel qual es convertia en un monument commemoratiu d'una victòria, d'una presència. Certament, però, els orígens històrics els hem de buscar en el segle XIV (1346) i tenen com a protagonista, per segona vegada, el bisbe de Girona, Arnau de Montrodon, ja que va autoritzar Jaume Moner, rector de Sant Climent d'Amer, a erigir un altar —a sant Carlemany?— a la capella de Sant Corneli que alguns fidels havien bastit a l'indret de Gomesèn, i disposava que totes les almoines es destinessin a l'ornament de la capella. Aquesta, però, estava arruïnada a principis de la centúria següent.⁷⁶ Les visites pastorals del començament del segle XVI són les úniques referències que en tenim.

Aquesta història llegendària va ser transcrita el 13 d'octubre de 1626, seguint el testimoni oral d'Alexandre de Cartellà, senyor de Cartellà, baró del castell i terme de Granollers i de Sant Vicenç de Falgars, davant del notari de Sant Feliu de Pallerols, Joan Omvert, i en presència dels testimonis Pere Figueres, pagès de Sant Climent, Francesc Rigall, professor de literatura a Girona, i Esteve Cuch, rector de Sant Climent:

A mi, com ha Señor de la Casa de Cartellà, me importa y és convenient *ad futuram Rey memoriam* ques lleve y fassa acte autèntich de una scriptura y memòria antiga de stà escrita y continuada en lo llibre de la obra de la isglésia parrochial de la present parròchia de Sant Climent de Amer, en lo qual llibre estan continuats los testaments y altres scripturas fefahents de la dita parròchia de Sant Climent de Amer.

Explicava que Guillem Galceran de Cartellà va edificar, a principis del segle XIV, “en lo lloch hont Carlo Magno vencé la batalla dels moros en la prasant parròchia de Sant Climent de Amer, la capella de Sant Corneli, perquè fonch la victòria lo dia de la sua festivitiat y edificà-la

76. ADG: Notularum 1345-1346, G-18, ff. 152v-153v i Llicències per demanar caritat, Q-3, 1411, f. 2v.

lo any següent y après en lo any vuyt sent vint y tres fundà en ella una missa perpètua cada primer dia de mes." Continua el relat el 1346 dient que Guillem, esposa de Guillem Galceran de Cartellà, va fer dir una missa "en la capella de Sant Corneli (alas horas novament reedificada) per lo rector de Sant Climent y hoy aquells suplicant a Sant Corneli ab molta devotió li intercedís ab nostre Señor li donàs fills, y com avia molts anys hera casada y tenia edat, desconfiava de tenir-ne; y acabada la missa stigué tres hores en oració y com veieran los qui la acompanyaven que tant se detenia li digueran que despedís que hera tart per arribar al Castell de Granollés y com may acabava anà a ella lo rector qui am a dita la missa que hera un sant home y li digué que fes dir las missas que los passats de la casa de Cartellà feyan dir cada primer dia de mes en la capella de Sant Corneli intersidiria ab nostre señor li donàs fill y fillas, y que continuant-se la celebració de las missas que en la casa de Cartellà no faltaria la successió de home. Y vist ella que li polivinalla devoció las féu dir com abans y nostre señor li donà fills y filles com lo rector li avia dit y després sempre han continuat los señors de la casa de fer dir ditas missas".⁷⁷ Aquest miracle, si el podem qualificar d'aquesta manera, pot entendre's dins una correlació que va començar Carlemany.

Tot plegat un símbol molt efímer, que els amerencs degueren veure llunyà i distant. La fortuna d'aquest temple no obtingué l'efecte desitjat. Tots aquells que havien alçat o falsificat la història van saber mantenir-la o continuar-la. El record quedava massa lluny, i l'edifici també. Les processons que hi acudien van entrar en franca decadència, per un motiu el desinterès del rector, o dels feligresos per anar-hi. El 1679 el bisbe demanava que cada vegada que "lo pobla de dit lloch acostuma anar ab professó a la capella de Sant Corneli, construhida dins dit terme, tinga obligació dit reverent rector assistir en aquella, sinó és que estàs legítimament impedit",⁷⁸ per això se li havia de pagar cinc sous de plata per la missa que s'hi celebrés. El 1734, l'interès per aquesta processó havia decaigut i suposem que també per la devoció, i, a l'inrevés de la centúria precedent, hi acudia el rector, però menys gent que la desitjada:

Com aja dit Senyor Visitador General entès que se farian alguna o algunas processons des de la iglésia parroquial a la referida capella de Sant Corneli; y que en aquella o aquellas aniria lo pàrroco casi sol, quedant-se los parroquiants ahont bé los apar,

77. ACGAX: Notaria de St Feliu de Pallerols, Joan Ombert. *Manuale* 1622-1649 (130), [1626, octubre, 10], ff. 371r-v i 373r-374r.

78. ADG: Visites pastorals, P-105, St. Climent d'Amer, 1679, f. 402v.

deixant ara uns, ara altres, y a vegades casi tots per sos negocis y dependències al referit pàrraco y la professó; perçò los amonesta y encarrega que en ditas professons assistescan y aquellas acompanyen devotament, suplicant a nostre senyor las misericòrdias y mercès que los importan, comminant-los que altrement si en dita assistència continuavan a ser omissos, manarà deixar ditas professons, essent ben impropri el que el pàrroco vaja sol per camins deserts, fent-se medianer entre la Divina Magestat y son poble, y que aquest estiga divertit a la vista de ells en sos negocis temporals y passatemps inútils.⁷⁹

El 1755 es donava permís per venerar a l'església parroquial de Sant Climent les relíquies dels sants Climent i Corneli, i no pas a les respectives capelles.⁸⁰

Per al cas del Coll és possible que durant l'abaciat de Francesc de Guanter es bastís aquesta història, seguint la que havia començat el seu predecessor Climent, just en el moment de màxima conflictivitat amb el bisbe de Vic per temes jurisdiccionals sobre la capella. Dos pagesos d'Osor, Jaume Casals i Josep Masferrer, tots dos de seixanta anys, a instàncies de l'abat Guanter, explicaven el seu record: "trobant-se los dos en lo monastir de Nt^a Sr^a del Coll als tretse de janer de mil set cents y quinse en companyia de altres de dit monastir ohiren dit dia tretse a la que devian ésser entre las set y las vuyt oras de la matinada que la campana grossa de la capella de dit monastir de Nr^a Sr^a del Coll per si sola sens que persona alguna la tocàs y tocà moltas batalladas; las quals ohiren nosaltres molt bé".⁸¹ Aquesta història enllaçava perfectament amb la llegenda que deia que "toca sempre que amenaça guerra ab els moros", per això remuntava en els orígens més antics, quan el santuari va ser fundat pels col·laboradors de Carlemany. Monsalvatje ho explica:

Es antiquísima la tradición sobre el origen de esta casa religiosa y la que no puede admitir la crítica histórica, que después de conquistada Gerona por el emperador Carlomagno, tuvo una sangrienta batalla contra los moros en los valles de Amer y Anglés, en la que quedaron estos últimos completamente destrozados. Refugiados los pocos moros, que de la batalla lograron salvarse, en un castillo que á la sazón se arguía en el mismo sitio de la actual capilla de Nuestra Señora del Coll, fueron cercados por las fuerzas

79. ADG: Visites pastorals, P-121, St. Climent d'Amer, 1734, f. 239v.

80. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-281, [1755, octubre, 21], f. 137r.

81. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont. *Manuale*, Am. 408 (1722-1725), [1723, agost, 20], f. 180r.

de una caballero catalán llamado Benito de Cabrera, quien en el asalto del mismo fué herido en el cuello (coll en catalán). En este trance invocó a la Virgen María, con cuyo auxilio destruyó a los infieles y fué milagrosamente salvado de una muertre cierta por la herida recibida. Agradecido el caudillo al favor é intercesión de María Santíssima, fundó en el mismo sitio el referido santuario y capilla, con intervención del abad del monasterio de Santa María de Amer, poniendo allí monjes benedictinos.⁸²

D'aquest exemple no disposem de les fonts originals, ni escrites ni orals, i ni tan sols el redactor fa l'esforç per localitzar-les, si és que n'hi va haver. La història de Carlemany continuava a la Cellera d'Anglès —avui de Ter—, on una altra llegenda contava que des del mas Palet va llençar un fletxa dient que allí on cauria edificaria una església, però quan caigué dins el Ter li van objectar que era impossible alçar-la allí, motiu pel qual contestà que ja es retirarien les aigües. Monsalvatje explica que els veïns havien localitzat l'antic curs del riu, en les excavacions de pous en les que aparegueren rierencs i sorra fluvial, cosa prou evident i concloent.⁸³

BANDOLERISME MODERN, IMMUNITATS ECLESIASTIQUES I INQUISICIÓ

A mitjan segle XVI, les armes de foc no estaven del tot imposades i es difonen amb lentitud, mentre persisteixen les armes medievals, per exemple les ballestes. El prevere, beneficiat i potser també bandoler, Guerau Sauleda, disposava de dues ballestes i una llança, que havia deixat en testament als seus nebots (1565). Els sagristans majors també anaven armats: Joan Soler (1566) tenia un arcabús a casa seva i Pere Boscà una llança (1606). Pedrenyalers, fins i tot manyans, perolers o ferrers especialitzats, podien ser capaços de fabricar aquestes eines de matar. Coneixem alguns dels pedrenyalers de la vila i entorns, localitzats des de finals del segle XVI: a Amer hi havia Joan Garau (1587) i Antoni Masgrau (1610), a Anglès, pare i fill, Lluís i Joan Llinayrós (1620-1647), a les Planes d'Hostoles Lluís Llinayrós, pare de Joan, i Joan Roure (1596-1628), i a Sant Feliu de Pallerols Joan Cussanes i Francesc Illa (1605-1607). El concili de Trento prohibia expressament els duels, excomulgava i maleïa tothom que hi tingués alguna cosa a veure, o els negava la sepultura eclesiàstica als morts.⁸⁴

Les prohibicions d'armes considerades “proditòries” —emprades a traïció— prengueren una dimensió política en la crisi que desembocà

82. MONSALVATJE 1904: 375-376.

83. MONSALVATJE 1908: 206-207.

84. SECT: 424-425: sessió XXV, cap. XIX: “*Prohibese el duelo con gravísimas penas*”.

a la guerra dels Segadors. La normativa general i el costum permetien dur a sobre i fer ostensió d'armes "defensives i honestes" per a servir al Rei i defensar el país. Les armes més comunes i emprades, al costat de les blanques —ganivets o dagues, que es podien adquirir amb relativa facilitat—, van ser les de foc, i els pedrenyals foren els més usats entre els bandolers, fins i tot entre la gent comuna. Els exemples d'Amer ens aporten la consideració local del fenomen, de l'ús i abús que se'n feia, atès que es cometien tota mena homicidis, venjances i coaccions, les convertiren en una plaga dins la vida social dels municipis catalans —tal com ha posat de manifest Víctor Ferro.⁸⁵ El dret a portar armes constituïa un veritable reconeixement a l'autoritat i al privilegi —que s'estenia a altres àmbits: a l'exempció d'host i cavalcada, al pontatge i a la barca, i a l'impediment a ser arrestat i molestat en llocs públics. Segons la llei, i amb el permís del batlle, aquest dret es traslladava al baciner d'Amer Miquel Goltresa, pagès de la parròquia de Lloret Salvatge que captava per a l'hospital general de Barcelona —10 de febrer de 1630—: "poden aportant totes armes prohibides en deffensió de ses persones de dies y de nits sens incorriment de alguna pena, no obstant qualsevol prohibicions en contrari fetes y fahedores" i "en llurs cases e habitacions poden posar y tenir les armes reals en senyal de dita salvaguarda".⁸⁶

L'11 de maig de 1632 va ser detingut Joan Pere Riba, camper, fosser, guardià de l'església del monestir i criat de Bonaventura Cols, sagristà major, per part de Bartomeu Marquès i Cos, batlle de la vila, dins l'església de Sant Miquel, per portar una arma. Primer, Joan Pere Riba, pel seu ofici, gaudia de "la immunitat eclesiàstica y dels privilegis y perrogatives de dit monestir no sols ells però encara ne haien gaudir de temps immemorials los seus predecessors en dits officis". Segon, Bartomeu Marquès va apressar-lo perquè tenia "una daga la qual portave com ha guarda y per deffensa de dita isglésia"; o sigui, la daga era una eina de treball, però "li és estat lícit —al batlle— capturar a Joan Pere Riba i Merellajch de son for y jurisdicció y pendre-li la daga llarga com a arma prohibida per cridas reals sens que per la aprehensió de aquella com semblants armas etiam de personas exemptas lo quen aja magestat se impedescan las llibertats y immunitats eclesiàstiques".⁸⁷ Hem documentat un segon cas d'ídèntiques característiques, el 23 de juliol de 1639, quan el batlle Jeroni Canadell i

85. FERRO 1999: 389-390.

86. AHG: Notaria d'Amer, Joan Lavèrnia. *Secundum Manuale*, Am 298 (1629-1630), [1630, febrer, 10], ff. 72r-75r.

87. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Quartum Manuale*, Am. 302 (1632), [1632, maig, 11], ff. 150v-154v.

Trullàs va detenir Baldiri Costa, campaner, fesser, guàrdia del monestir i criat de Benet Maldonado, sagristà major, “sens trobar-lo en crim fragant ni tenir causa alguna sinó sols mogut de mala voluntat y ab ànimo de injuriar a dit Baldiri Costa y a dit monestir”.⁸⁸ Els motius de tots dos casos semblen prou inconsistents, però de nou posen en evidència les tibantors entre els batlles i el monestir —o en representació seva els seus sagristans. Anant més enllà, podem entreveure que els criats-guardes s'extralimiten en les seves funcions, possiblement en abús dels càrrecs que els estaven assignats.

Encara en plena època moderna, l'església romania com a espai d'immunitat diplomàtica, vell record de les sagreres i celleres medievals. En uns anys de gran violència, molta gent s'acollia a l'asil eclesiàstic, i era presa i treta a la força per una autoritat secular —el batlle—, amb sometent o sense. El concili de Trento —sessió XXV, cap. XX— recomanava als “príncipes seculares la inmunidad, libertad, y otros derechos de la Iglesia”.⁸⁹ Però Gregori XIII (1572) havia reduït les esglésies que podien exercir el dret d'asil —les catedrals o esglésies més grans. Qui sigués pres dins l'església es queixava i la cort eclesiàstica exercia el dret a jutjar-lo, el pres restava immune i absolut de qualsevol delictes comès anteriorment per sempre més. Si no es podia arribar a aquest extrem, els jutges eclesiàstics podien recórrer, en els pitjors dels casos, a sancions espirituals —excomunionis.⁹⁰

En tenim alguns exemples ben gràfics. El 1630, l'abat Alentorn protestava perquè el batlle Jaume Verdaguer havia entrat violentament dins l'església del monestir i havia pres Jaume Mateu, bracer de Villanna: “tanir aquell pres y lligat ab cordas dins dita isglésia de dit monestir volent tràurer aquell de dita isglésia de dit monestir violant ditas constitucions”,⁹¹ per això l'abat li demanava que no violés les constitucions, que el deslligués i que se l'endugués, però no en qualitat de pres. El 1633 Josep Baxedas, negociant de Crespià, es queixa perquè va ser pres pel batlle Bartomeu Marquès i Cos: “me capturà ab ànimo denyat y no perquè jo li dega res sinó sols pera complaure a una dona de dita present vila anomenada Catarina Ramoneta y de sobrenom Tiula per las causas y rahons ab més spay per mi deduihïdores”.⁹² El

88. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual?*, Am. 316 (1638-1639), [1639, juliol, 23], ff. 258v-260r.

89. SECT: 425-427.

90. FERRO 1999: 129.

91. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Secundum Manuale*, Am. 298 (1629-1630), [1630, desembre, 23], ff. 251v-252v.

92. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual*, Am. 304 (1632-1633), [1633, maig, 23], f. 129r.

1634 el rector de Sant Miquel, Cristòfol Torrent, es queixa del batlle Gaspar Conques, perquè va detenir Ramon Tassi, sastre d'Amer, que s'havia refugiat dins l'església: "vol gaudir de la immunitat de la isglésia conforme per Constitucions Generals de Catalunya stà disposat ab tot axò no ha duptat dit Gaspar Concas, batlle de la vila y vall de Amer, de entrar violentment dins dita isglésia y en aquella capturar la persona de dit Ramon Tasi y detenir aquell, pres y lligat ab cordas dins dita isglésia de Sanct Miquel, volent tràurer aquell de dita isglésia violant ditas constitucions". Però el batlle exposava i denunciava el motiu vertader de la detenció, "aver dit Ramon Tasi admatsinada sa muller y que no entén traure'l de dita isglésia sens ordre de son Magch. Jutge y advocat fiscal" ni "entén deslligar-lo que no tinga son ordre de son jutge y son advocat".⁹³

L'ús d'armes i la violència de sang estava estrictament prohibida dins els espais eclesiàstics (esglésies, cementiris, sagristies). Les prohibicions episcopals van adreçades cap a aquest sentit: no només que els capellans i rectors oficiïn les misses sense portar el pedrenyal sota la capa de pastor o samarra —ni tan sols amb sotana—, sinó que els feligresos no entrin amb les armes dins l'església i les deixin a la porta o en un lloc ocult; per tant, aquestes armes eren fàcils d'amagar. Aquí sorgeix la figura del "bandoler clergue" que sota l'empara de la tonsura podia evitar el tribunal reial i podia acollir-se al tribunal eclesiàstic (Tribunal del Breu) i evitar la pena de mort en aquests delictes.⁹⁴ Ho trobarem en les visites pastorals, que mostren l'allargament de la situació de bandolerisme durant tota la meitat del segle XVII a les parròquies veïnes d'Amer: el 1626 a Cogolls, Sant Feliu de Pallerols i Sant Julià de Llor, el 1632 a Sant Esteve d'en Bas i el 1638 a Ridaura. A les Preses, el visitador apuntava (1667): "per quant li és estada feta relació que los diumenges y festes y altres dies quant se diuen les misses baxes y offici major la isglésia està plena de padrinyals, mana dit senyor visitador que ninguna persona de qui al devant gose entrar en dita isglésia mentre se celebraran los officis amb padrinyal a pena de excomunicació mayor y latte sentència lo qual mandata vol sie publicat tres vegades en dies de festes y diumenges a misa matinal".⁹⁵ A Amer hem localitzat el 1648 el testimoni que aporta el doctor Narcís Frigola sobre la problemàtica causada per un individu sol, sense colla:

93. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Sextum manuale*, Am. 305 (1633-1634), [1634, març, 17], ff. 58r-59r.

94. BADA 2005: 91 i SOLÀ 2008b: 240-242.

95. ADG: Visites pastorals, P-89, St. Esteve de Bas, 1626, f. 117r.

Jacynto Moner, d'exa vila, va sempre tot carregat de armes y que té inquieta exa vila y particularment que estos dias passat avia en casa de m^o Pau Quer y Palou not. y que allí ab les armes en lo costat en la not. de sa casa li féu molts grans remangos y amenaças y que axí matex o ha fet ab algunas altres d'exa vila; lo que sempre li havien dissimilat y passat en silenci sens càstich algú qués un gran descuyt y negligència de VM que de permètrer-li exas llibertats ne succehiran después delictes majors y axí VM al rèbrer desta rebrà la denunciació de dit Pau Quer y Palou y después alguns testimonis perquè se pugan castigar estos desagrevos y parts de armas que bé sap VM y són de permís les crides y que aquelles se dehuán guardar ab tot rigor; jo cunfit o farà VM y en tot posarà lo degut remey que altrament seria forçós per rahó de mon ofici donar-me rahó al superior perquè ab rectitud se ministre justícia com de VM aquí Déu garde en G^a.⁹⁶

Les viles i parròquies compreses a les Guilleries, el Collsacabra, el Montseny, les valls d'en Bas i Hostoles, i el Vallès foren, en les tres primeres dècades del segle XVII, les zones d'estada i pas de la colla d'en Joan Sala àlies *Serrallonga*, a més d'altres bandes i quadrilles.⁹⁷ Es conta, tot i que no ho hem pogut demostrar documentalment, que el famós bandoler Joan Serrallonga i altres membres de la seva colla s'allotjaven, impunement, als monestirs d'Amer (el 1616-1617 i en coneixia el batlle de la vila), de Banyoles i de Sant Pere de Rodes. I abans de formar la seva pròpia colla, el 1627, era un habitual dels Margarit, bandolejant per les Guilleries, el Collsacabra, Amer, la vall d'Hostoles, la plana d'en Bas, Olot, i fins a Girona. I el cas extrem del monjo de Sant Pere de Galligants, Benet Tarrats, que tenia una companya, portava trabuc i s'alià amb els lladres de Vidreres, els Suradells, per a assassinar una altre monjo i falsificar llibres de comptes; el bisbe de Girona el va fer empresonar a Barcelona.⁹⁸ En les creacions de les unions o sometents per lluitar contra els bandolers es van donar permisos especials per portar o custodiar armes, on Guillem de la Trella, mestre de molins francès, resident a Sant Feliu de Pallerols, era un "privilegiat de poder portar padrenyals y qualsevol gènere de armes", i Nicolau Moleres, sabater també de Sant Feliu, tenia el permís per uns pedrenyals que no "sien de menor mida de tres palms y mig perquè que sia pernesis de arcabús de metxa de la mida y munició de ditas lletres reials designadas".

96. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Protocollum*, Am. 327 (1647-1648), [1648, juny, 30], ff. 468v-469r.

97. PLANES 1993; SENA 1963 i TORRES 1995.

98. ZARAGOZA 2004: 163.

Les ferides degudes a aquestes armes podien ocasionar molt de mal i gravetat, de mal curar o la mort instantània, tal com explicava mossèn Bosch d'Amer quan trobà Pere Palau, "lo qual és tocat de demont del botons y del membra, ço és, que pasa per la cavitat natural y passa una mà y mitya de demont del ces envés la esquena lo qual denota éser fet ab tir de padrenyal o altre arma de foch que pasa tot per un forat de la part de la squena la qual dita nafra és mortal de necessitat"⁹⁹ (1642), o les de Jeroni Terrats, pagès de Sant Genís, amb quatre forats de bala de pedrenyal al braç dret i "en los pits de dit semblantment se han trobats tres forats que de la mateixa manera denotan ésser fets ab tres pilots ixidas de consemblant instruments de padrinyal, pilpa, carrabina o altre consemblant"¹⁰⁰ (1651).

Al costat de la violència bèl·lica, cal esmentar la violència de la religió, encarnada en la Inquisició, a les ordres de la monarquia hispànica. Originàriament, aquest darrer tipus de violència es justificava per la vetlla de la integritat de la fe catòlica i els costums dels fidels, però en realitat es tractava d'eliminar qualsevol dissidència i sotmetre els regnes a un control més dur i autoritari que passava per sobre les lleis autòctones.¹⁰¹ La història de la intolerància va arribar arreu de Catalunya, fins al llogaret més minúscul, on suposem que es devien instal·lar un tribunal o un jurat local atenent a una denúncia secreta. Ben a prop, a Sant Feliu de Pallerols, coneixem el cas ben famós del llobater de les Encies, Pere Torrent àlies *Cufí* (1629), torturat fins a l'extenuació, i mort, i també les caceres de bruixes, cremades o penjades a la forca i públicament, al Collsacabra i a la vall d'Hostoles.¹⁰²

Amer s'ha d'emmarcar dins aquest context. Malauradament, no coneixem cap de les causes, dels motius ni dels processos, però podem oferir-ne algunes pistes interessants. Hem de creure que el monestir i l'abat s'hi oposaren enèrgicament, ja que aquí també s'envaïen les jurisdiccions eclesiàstiques de la seva competència. El 1633 tenim documentat un plet presentat davant de Jaume Pla, canonge de Girona i comissari del Sant Ofici, entre Antoni Llobrassols, pagès d'Amer, familiar del Sant Ofici, i Jaume Verdaguer, pagès de Sant Climent, sense que en puguem esbrinar el motiu, però s'entreveu que fa referència a qüestions econòmiques. El 5 de març de 1639 disposem de l'albarà que mostra com Jeroni Canadell i Trullàs, pagès i batlle d'Amer, paga-

99. AHG: Notaria d'Amer; Pau Quer. *Manuale?*, Am. 322 (1642), full solt.

100. AHG: Notaria d'Amer; Pau Llareus. *Manual*, Am. 328 (1649-1650), [1651, març, 15], f. 21r-v.

101. BADA 1992 i 2004: 106-111; BLÁZQUEZ 1999; CONTRERAS 1997 i MIQUEL 2007.

102. PLADEVALL 1974 i DEL MOLAR 1980.

va a Jaume Llaonart, carnisser de Castelló d'Empúries, 27 lliures, “de penjar alt a la forcha y en la plaça pública de la present vila de Amer la persona de Joan Vilar, altrament dit Lo Bordegàs Vilar y també de asotar y marcar a Joseph Mateu altrament dit Ferriol”;¹⁰³ de nou en desconeixem les raons, potser encara cuejava el bandolerisme i algun assassinat? No podem deixar de fer referència als familiars locals de la Santa Inquisició, executors inquisitorials, que gaudien d'alguns privilegis —com per exemple que només estaven sotmesos a la justícia de la Inquisició i tenien dret de portar armes: l'esmentat Llobrassols, però també els Bellvespre, propietaris del molí del mateix nom, i Pere Joan Falgueras i Noguera, pagès de Sant Martí Sacalm.¹⁰⁴

ELS ALLOTJAMENTS DE SOLDATS I TERÇOS EN LA VIGÍLIA DE LA REVOLTA DELS SEGADORS (1640): RESISTÈNCIES I CONFLICTIVITAT SOCIAL

El període que va de 1602 a 1640 es va caracteritzar per les difícils relacions entre la monarquia hispànica —el virrei i l'Audiència—, que defensaven les regalies i prerrogatives reials, i la Diputació del General —de Catalunya i la Corona d'Aragó—, que defensava els interessos i les institucions de la terra, fruit de l'arribada al poder de reis i polítics de la generació de Felip IV i del comte duc d'Olivares, que es va negar a celebrar corts, menyspreant totalment el seu paper polític i les constitucions i lleis catalanes. Un problema entorn de les jurisdiccions que ja s'arrossegava d'antany, des del regnat dels Àustria (Carles I, Felip II i Felip III), i que havia estat resolt amb més o menys èxit. Tot plegat era un doble procés d'afirmació del poder absolut de la monarquia, no només per sobre els estats que la conformaven, en un procés d'uniformització, unió i centralització —amb el Memorial del 1624 i la Unió d'Armes de 1625—, sinó també el seu paper predominant dins Europa, en constant enfrontament amb la monarquia francesa, que consolidava la seva hegemonia.¹⁰⁵

Olivares pretenia que el manteniment dels soldats recaigués totalment i gratuïtament sobre la població —a la manera llombarda—, mentre que les constitucions catalanes fixaven un màxim d'un soldat per cada veí —llit, taula, llum, servei, sal, aigua i vinagre. El sastre d'Amer Joan Martí demanava poder gaudir dels privilegis per haver participat i servit com a sergent al batalló de l'Empordà (1628), i evitar haver

103. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual?*, Am. 316 (1638-1639), [1639, març, 5], ff. 139v-140r.

104. MARQUÈS 2007: 135.

105. ALBAREDA i GIFRE 1999: 75-85 i GARCIA HERNÁN I MAFFI 2007.

d'allotjar. A partir de llavors, els contractes de les masoveries inclouen noves clàusules relatives a l'obligació de suportar els allotjaments i satisfer altres impostos i càrregues extraordinàries —i que no canviaren en la forma fins ben entrat el segle XVIII—, al costat dels delmes i altres impostos municipals; tot plegat suposava haver de fer front a feixugues càrregues, i que sovintegessin les queixes dels masovers. Tals són els casos del mas Buada de Sant Marçal (1649), que diu “hajau de pagar lo batalló y demás tallas se fassen en la present parròchia de Amer y soldats si lin aposentan segons la possibilitat de dit mas”, i del mas Terrats de Sant Martí Sacalm (1651), “hajau de tenir a gastos sobre los soldados que segons la possibilitat de dita casa vos serau aposentats per los jurats de la part vall”.¹⁰⁶ El pagès Joan Guàrdia, de l'Esquirol, en les seves memòries, explica amb pèls i senyals les condicions de patiment que hagueren de suportar les pagesies i viles del Collsacabra, ben properes a Amer, la seva oposició als forans i els intents de restauració de l'ordre i la legalitat. En aquesta guerra crònica i prolongada, les notícies corrien ràpidament, els ànims estaven exaltats, i la població, cansada, vigilava i estava amatent a qualsevol moviment. Precisament Amer, el poble i la vall, per les condicions geogràfiques, seguint la vall d'Hostoles, de la Selva a la Garrotxa, i del Cabrerès al Pla de l'Estany, es va convertir en una zona de ruta continuada per a les tropes, similar als pobles de l'Alt Empordà.

Diversos són els fets —greus sempre, militars o bèl·lics— que van contribuir a l'aixecament de la primavera de 1640 —el Corpus de Sang a Barcelona i la guerra dels Segadors a Catalunya—, i que tenen el seu escenari a Amer, amb les contribucions extraordinàries, els allotjaments militars o els bagatges, de tot el qual disposem d'abundants i gràfics exemples. L'agost de 1634, el Capítol del monestir —i suposem que també la resta d'autoritats eclesiàstiques— va nomenar el procurador Patller per a “llohar ab una concòrdia feta per hy entra lo señor bisbe de Girona de una part y lo Il·lustre Capítol de la Seu de Girona de part altre sobre la dècima demana sa magestat [Felip IV]”,¹⁰⁷ i l'abat Miquel d'Alentorn, signava el 5 de juny de 1638, juntament amb els diputats del General de Catalunya, la supressió del cobrament dels drets de galeres imposats a Corts el 1599.¹⁰⁸

La presència de tropes a Catalunya, des del 1626 com a mínim, amb els allotjaments i abusos conseqüents, van ser els detonants de la

106. AHG: Notaria d'Amer, Pau Llareus. *Manual*, Am. 328 (1649-1651), [1649, agost, 1], ff. 51v-53r. i [1651, març, 26], f. 408r.

107. AHG: Notaria d'Amer, Joan Lavèrnia. *Manuale*, Am. 305 (1633-1634), [1634, agost, 3], f. 226r.

108. BC: Full. Bons. 39, “Ara Ojats...”. Barcelona, 5 de juny de 1638.

situació. El 1635 la qüestió es va complicar quan França va declarar la guerra a Felip IV, en l'anomenada guerra dels Trenta Anys, on Catalunya i el Rosselló es van convertir en el principal escenari bèl·lic. A partir de 1637, les dificultats per a la població es van accentuar amb la campanya de Laucata, de la que l'abat Alentorn també se'n va queixar amargament en una carta adreçada al rei, signada junt als diputats, on es manifestaven els greuges, ofenses i danys que les tropes ocupants —la “gent de guerra”— causaven als catalans, i en particular es lamentava dels allotjaments i contribucions del terç napolità de Leonardo de Moles.¹⁰⁹ Les victòries d'Òpol i Salses, guanyades per les tropes castellanocatalanes el 1639, encara ho agreujaren més. Alguns amerencs hi van participar indirectament, amb l'aportació de cereals —per exemple el Magnífic Sr. Solà havia deixat cinc quarteres de blat—, i també activament i directament, formant part d'una immensa campanya de mobilització catalana de recuperació de la plaça, amb més de 13.000 homes encapçalats pel diputat Francesc de Tamarit, reclutats per la diputació i les universitats. Felip IV havia fet una crida a la participació a totes les viles per tal de formar les seves lleves. A Amer el batlle Jeroni Canadell llegia en la convocatòria de la universitat: “interpel·lo que vista la present vos tengau y fasau scriure la demás gent de dita vila y terme de Amer de vint anys a fins a sexanta anys abtes per a les armes ab las armes que tindran com són arcabuzos, mosquets, picas, spasas y scarrabinas y axí bé que fasau y complau lo que ab dit manament se conté”.¹¹⁰ Altres amerencs s'afegiren a una expedició o companyia d'infanteria olotina: “com en altrás soldats scrits y continuats en lo número dels soldats de la Companya que dits magnífics cònsols, consell y universitat —d'Olot— tenen feta per servey de sa magestat és hu de aquells Ramon Tassi, sastra de la vila de Amer”¹¹¹ i Jeroni Terrats, senyor del mas Terrats de Sant Genís Sacosta, s'havia ajuntat al terç de Ramon Xarmar, mestre de camp, des del 3 d'agost de 1639 fins a la rendició de la plaça el 6 de gener de 1640.

La universitat d'Amer —igual que la resta d'universitats catalanes— es veié empesa a fer front a una sèrie de contribucions extraordinàries, que distribuïa equitativament entre els habitants de la vila, parròquia i vall —no exempt de dificultats, en funció de les riqueses i propietats—, per tant, afectaven els habitants de la vila i els pagesos

109. BC: Full. Bons. 35, “Señor. Los Diputados...”, Barcelona, 4 de desembre de 1637, 2 fols., s. n.

110. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual?*, Am. 316 (1638-1639), [1639, gener, 23], ff. 46v-48r.

111. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual?*, Am. 316 (1638-1639), [1639, gener, 6], ff. 19r-20r.

dels masos. D'aquesta manera, el 1646, els cònsols van elegir de clavarí Roc Saliteda, “pera que pugua llavar las tallas de dita vall donant-li deu sous per cada dia se acuparà per dita vall, fent-lo franch de totas tallas se faran en eix any, fent-lo franch de soldats en cas ne vingan ab pacta que del diner llavarà tinga de donar bon compta y rahó”.¹¹² També hem documentat demandes de bèsties de bast, “quatra bous en ditas parròchias —Amer, Lloret Salvatge, Sant Genís i Sant Climent— pera anar a la vila de Perpinyà per al servey del Rey”¹¹³ (1637), les anomenades “talles major” i “menor”, de 15 i 14 sous respectivament (1639) i les “col·lectes del batalló” (1644-50) —amb queixes de la vídua Margarida Llapart, que creia que eren excessives.

Al rebuig popular dels allotjaments cal sumar-hi la revolta institucional i política de les autoritats catalanes contra els intents unificadors de la monarquia hispànica (conegut pel Corpus de Sang, a Barcelona). Aquests dos conflictes en un, denominats guerra dels Segadors, que s'allargarien fins al 1659 —amb la signatura del tractat dels Pirineus—, significaren una guerra oberta entre els catalans —que s'havien posicionat al costat de Lluís XIII i dels francesos— i els espanyols.¹¹⁴

La càrrega més feixuga que van haver de suportar els pobles fronterers va ser la dels allotjaments, sense comptar l'estat de guerra. El trànsit i el pas de tropes, exèrcits i terços per Catalunya, en el retorn de les campanyes del Rosselló durant l'hivern, primavera i estiu de 1640, agreujava la situació, amb una intensitat i duresa difícilment acceptables per a la gent del país. Al mes de gener, les tropes havien causat algun incident a Roses, Pals, Sant Jordi Desvalls, Sant Mori, i a Sant Esteve de Palautordera els soldats de Leonardo Moles assassinaron al cavaller Antoni de Fluvià. Només el 1640 haurien passat per Amer, escalonadament, i com a mínim, mil vuit-cents soldats espanyols. Posteriorment, en una data inconcreta, entraren acompanyats els terços del comte d'Aguilar i de Pedro Girón. El 9 de febrer arribava a la vila, de tornada de Sant Feliu de Pallerols, el terç de Diego Cavallero de Illescas, format per més de set-cents soldats —irlandesos?—, sense comptar els caps i oficials. El 13 de febrer va ser el terç de set-cents soldats —napolitans?— de Jeroni Tutavila. Entre el 12 i 14 d'abril entrava el terç de Juan de Arce, amb uns cent set soldats, i el 22 d'abril era el terç del comte duc de Sanlúcar.

112. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Protocollum*, Am. 325 (1645), [1646, març, 21], f. 304v.

113. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manual*, Am. 313 (1636-38), [1637, setembre, 16], f. 157v.

114. ELLIOTT 1989 i TORRES 2005.

Els jurats de la universitat i alguns beneficiats del monestir van protestar perquè no volien allotjar el terç de Diego Cavallero, ja que ni la vila ni les cases de pagès es veien capaces de suportar-ho, i van adreçar les queixes al polític i jurista Joan Pere Fontanella, en una carta del 9 de febrer de 1640:

A notísia de la Universitat de la vila de Amer es pervingué que per part de don Diego Cavallero, mestra de camp de un tercio de soldats que vingueran de Salsas, se adverteix a V^a Exª que, passant per la vila de Amer, se li avia fet algun mal tracte a ell y a son tercio fins a dir que li avian tencats los portalls, cosa molt agena de tota veritat perquè entre altres cosas en la dita vila noy ha portalls per poder tencar.¹¹⁵

Exposaven que els soldats farien apujar els preus dels productes bàsics i els farien “compelir” i “constrènyer” —amb les seves paraules— els amerencs, o sigui, obligar-los a la força i contra la seva voluntat donar-los dispesa a casa seva. Al final, respongué Diego Cavallero que “no vol se alotye dita mitat de son tercio per las pagesies sinó quel vol tot alotyat en la present vila y que si no lay vola alotyar que ell lo alotyarà per forsa”.¹¹⁶ Cavallero demostrava que tenia por i preferia que els soldats estiguessin tots junts i concentrats a la vila, i no dispersats per les masies, on seria més fàcil d'atacar-lo; així s'explica com anà:

últimament hy arribà dit don Diego Cavallero ab son tercio y ans de entrar la vila y envià com avia fet ab los demás a Pau Quer y Palou, notari públich de dita vila peraquè de part de dita vila li offerís lo mateix tracte dels altres de què resta dit don Diego Cavallero molt content y satisfet y se'n anà ab dit Pau Quer y Palou y abandonant-se'n ells tots sols a la vila restant fora lo tèrcio que venia marxant de Sanct Faliu de Pallarols y poch després que fonch dins la vila digué allí ab veus altas que no volia star ab dit consert sinó que se'n volia tornar a cercar son tèrcio y allotyar-lo per si mateix volent-se fer amo sens bolleta dels cònsols com se acostuma y en execució de aquesta amanaças, isqué fora y se'n anà a cercar son tèrcio que hera de set o vuyt sens hòmens y rodà la vila per asetiar-la en la forma de guerra, que causà grandíssima commosió en la vila, perquè temeran segons la còlera que mostrava quel avia de perda tots y ja ne tania alguna experiència per què axint de Sanct Feliu de Pallarols ab

115. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. Protocol, Am. 318 (1638-1640), f. s., s. d.

116. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), [1640, febrer, 9], ff. 48v-50v.

poc o ninguna ocasió son tèrcio avia mort un home. Y las horas vené a dit don Diego Cavallero que amanasava tant grans danys y la vila per rahó de aquexas amanasas, tant alvarotada tement alguna grans desdita, lo comisari que anava ab dit tèrcio qués diu t. Casellas y dit Pau Quer y Palou se posaren de pelmir y asosegada a primer la vila que fonch molt fàcil, isqueran fora allí ahont stava dit don Diego Cavallero ab son tèrcio y lo pregaren que fos servit de voler-se asosegar y guardar la vila de aquella gran inquietud y que se acontentàs del que li avian promès y les hores ell se'n acontentà y entrà en dita vila y se alotyà com los demés donant-los tot lo que los avian promès y ho prengueran de bona gana y se'n anaren ab molt sosego y quietud. Assò és lo que passà ab tota veritat de hont se veu que no y ha agut ninguna culpa per part de la universitat de Amer ni particular della.¹¹⁷

Pocs dies després arribava el terç de Jeroni Tutavila, que s'havia d'allotjar pels masos de la parròquia veïna de la Barroca, suposem que perquè estava encara ocupada la vila d'Amer pels soldats de Cavallero.

L'estada i el pas dels soldats del terç de Juan de Arce va ser el més complicat i el que més repercussions tingué. El terç va romandre vuit dies al peu de les muralles de la vila de Sant Feliu de Pallerols, mentre esperaven que la universitat deliberés i els permetés o no l'entrada dins. Mentrestant i igualment, a Santa Coloma de Farners, els soldats de Felipe de Guevara esperaven la resposta de les autoritats, i encara els del *tercio* de Leonardo Moles, que tampoc no trobaven acollida enlloc. Vilatans i pagesos havien fermat les seves cases i fugit a les muntanyes.

En la seva retirada de Sant Feliu de Pallerols, el terç de Juan de Arce sojornà a Amer entre el 12 i el 14 d'abril, no sense les queixes de la universitat. Portaven una carta del comissari reial, Miquel Rigalt, que demanava "alotyar per tota la present batllia desta vila y terme de Amer per esta nit y després alotyar la part de dit tèrcio ques té de quedar en esta batllia conforme los òrdens que vm. aporta conforme fins assí avem acostumat de fer per semblants alotyaments mayorment que esta vila sola no és capàs per alotament de cases de tant número de soldats com ells diuen que són sinch cents y axí bé també nos offerim en donar y fer donar a dits soldats tot lo que per disposició de constitucions de Cathalunya deuem y estam obligats". El descontentament dels jurats el provocava la desproporció entre la capacitat de la vila i el nombre de soldats, els quals, a més, ocasionaven "injúries,

117. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. Protocol, Am. 318 (1638-1640), f. s., s. d.

agravis, danys, oppresions, violències y altres qualsevols excessos fassen y cometen los soldats als poblats y habitants de dita vila y terme de Amer”,¹¹⁸ per això es contravenien i violaven les Constitucions Generals de Catalunya. El 14 d'abril, els cònsols Joan Moner, sabater, i Antoni Llorà àlies *Figuereda de l'Abat*, pagès, presentaven una queixa a Pedro de los Ríos, ajudant de Juan de Arce, “que de present stà alotyat en dita present vila en presència dels testimonis qui són assí present cent y set bolletas per cent y set soldats que per ordre de Sa Mene. avem fetes per obeir als mandatos de sa Exª, ço és, jo dit Joan Moner, com ha cònsol de la vila sinquanta y tres bolletas y jo dit Antoni Llorà àlias Figuereda com ha cònsol de la vall sinquanta y quatre bolletas a effecta que aquellas puga dit señor don Pedro donar y recompartir als soldats de les quals coses lo requerim ne lleve acte”.¹¹⁹ El 22 d'abril, es congregà d'urgència el consell general de la universitat, per ordre del batlle Jeroni Canadell, per tal de resoldre —de nou— el pagament, la subvenció i el socors del terç del comte duc de Sanlúcar, que llavors s'allotjava a la vila i vall d'Amer, per la qual cosa es nomenà un procurador que negociés un censal de 20.000 sous i una pensió de 240 sous.¹²⁰

Per tal d'intentar resoldre la situació de la Selva, l'agutzil reial Miquel Joan de Montrodon es presentà a Santa Coloma de Farners i ordenà la crema de les cases tancades i abandonades. La reacció de la població va ser immediata, l'assassinaren, i crearen bandes de pagesos que es disposaren a perseguir i escometre els terços. Així, el març de 1640, els soldats de Leonardo Moles, en la seva retirada cap a Blanes, cremaren i saquejaren el poble i l'església de Riudarenes —això els valgué l'excomunió del bisbe Gregorio Parceró—, i els de Juan de Arce la de Montiró, per tot seguit resguardar-se a Amer de l'escomesa de les forces revoltades —que diuen que superaven els tres mil homes—, del 4 al 7 de maig. La població, hostil i ressentida, manifestà la seva màxima expressió de protesta precisament en el setge d'Amer, d'on arribaren tan males notícies a Madrid que crearen una gran alarma entre els ministres de Felip IV.

Un testimoni de primera mà —un frare del qual desconeixem el nom, suposem que va ser el sagristà major, Benet Maldonado—, explica els esdeveniments:

118. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-40), [1640, abril, 12], ff. 118r-120r.

119. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), [1640, abril, 14], ff. 120v-121r.

120. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), [1640, abril, 22], ff. 124r-126v.

En est temps estava lo mestre de Camp Joan de Arce en la vila de Amer, ahont amb mil rigors se feia contribuir tan excessius guiatges com ha acostumat sempre y sabent lo succés de Santa Coloma y Riudarenas tement no lo succehís axí, mudà lo allotjament de la vila al monestir en casa del Abat, y axí matex havent entès aquells religiosos que tenien las cosas de aquella terra determinaren fer lo offici y professó com ho feren y axí essent fora los monjos capellans y tot lo poble, lo dit Joan de Arce determinà tancar lo portal per aont se entra a la clausura del monestir y Iglésia, y arribant la professó no volgué obrir, lo que ocasionà al poble tal pesar que determinaren valer-se de la força per fer-lo obrir y sobre de assò han succehíts molts desastres. Arribà allí lo tercio del Conde Duque que estava en Olot ab que isqué de perill. De tot té avís lo Rey N. Sr y esperàs resposta. Vulla Déu per sa misericòrdia sia bona y que esta Província tinga el consuelo que marex.¹²¹

Joan Guàrdia, el pagès de l'Esquirol, també es va fer ressò d'aquests fets:

Y après poch's dias, vàran asatiar un ramat de soldats a la vila de [A]Mer, y los soldats que éran en la vila de Olot y vàran anar y los vàran desasatiar y alguns de ells perderan la vida y lo capità se deia don Juan de Asesia y après se n'anà ab sos soldats per la vora de la mar, robant y matant, y a Ridarenes cremà lo Santíssim Sagrament, y après lo varen malair a Gerona, y nosaltros y vàram anar molta gent y lo vàrem escopetejar y se n'anaren a Parpinyà y allí feran grans astragos de homas.¹²²

Els soldats s'havien tancat i protegit de la multitud enfurismada, intel·ligentment, dins el clos monacal, i els insurrectes controlaven els principals punts d'entrada a la vila: "en ocasió que molts homens de unas parts y altres estavan amotinats en la present vila de Amer, los quals assitiaren lo senyor Don Joan de Arze, mestre de camp general del exèrcit del Rey nostre senyor (que Déu guardi) en lo convent de la dita present vila de Amer". Dos o tres dies abans de Sant Miquel, arribaren dos correus de Girona (l'un era Gaspar Aulet, blanquer gironí, germà de Pere Aulet i Reverter, pagès de Sant Climent d'Amer) que portaven una carta segellada per a Arce, però els amotinats els van matar violentment al carrer de Pedreguet, on foren enterrats en un hort. Aquests feren llegir-la al rector de Sant Miquel, "aleshores per temor de

121. ROURERA 1987: 259-260.

122. PLADEVALL i SIMON 1986: 60.

dita gent amotinada llegí dita carta, la qual, en substància, deya que al punt que dit senyor don Joan de Arze rebria dita carta que marxàs ab sa companyia y sen anàs en altra part".¹²³ Només l'arribada dels efectius de Felipe de Guevara a Amer, el 7 de maig, i algunes companyies del mateix terç de Juan de Arce que romanien a Sant Feliu, permeté alçar el setge, o sigui, tal com diu Joan Busquets, "foren necessàries totes les tropes de la comarca, en una acció conjunta conduïdes pel Governador, per tal de poder alliberar de la fúria dels pagesos els soldats bloquejats a Amer".¹²⁴ Totes aquestes forces s'adreçaren una altra vegada a Santa Coloma de Farners, on cremaren els masos i les cases, i destruïren les que no havien tocat de Riudarenes, i es dirigiren a Girona, on trobaren les portes de les muralles tancades. Tot plegat exaltà encara més els ànims del poble, que perseguí els soldats escàpols. Per exemple, a Anglès i Amer es refugiaren diverses famílies, per "lo temor de notable perill anant a llur parroquial per mijà de molta gent armada que arribare lo dia de 14 del corrent més y any —juny de 1640— en Santa Coloma de Farnes hont han posat foc y cremat moltes cases de pagesos".¹²⁵ Seguidament, l'escenari dels fets es traslladava a Barcelona, on els pagesos protagonitzaren el Corpus de Sang.

Hagués estat bé poder indicar el volum de les destrosses ocasionades pel setge o pels allotjaments, o bé els morts d'un o altre bàndol, però se'ns escapen quasi per complet. Només sabem que s'hagué de refer de bell nou la carnisseria de l'abadia —dins el monestir— "per aver-la spatllada y cremada los soldats" (10 sous per claus, 8 sous per dos samals de calç i sorra, 8 sous pel piló, 1 lliura i 8 sous pels jornals i el fuster, 1 lliura 6 sous pels jornals del mestre de cases, 4 lliures 4 sous per set pots de roure).¹²⁶

PESTES, FAMS, SEQUERES, POBRESA I ALTRES CALAMITATS

Pesta, fam, guerra i mort van unides en el temps i l'espai, els anomenats Quatre Genets de l'Apocalipsi, les plagues més terribles de l'època moderna. Així mateix, Salvi Cos, pagès d'Amer, unia aquests conceptes en el seu testament, estipulant que "en cas que lo doctor en medicina Pera Badia de la ciutat de Gerona o sos fills se haguessen

123. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Secundus liber manualis sive secundum Manuale i Tertius liber Manualis sive Tertium Manuale*, Am. 340 (1670-1672), ff. 296r-297r, [1672, novembre, 20 i 23].

124. BUSQUETS 1994: 388-389.

125. ADG: Arxiu Parroquial d'Anglès. Llibre de baptismes B2 (1620-1696), f. 64.

126. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), [1640, juliol, 13], ff. 141v-142r.

de ausentar de dita ciutat de Gerona per pesta o guerra (lo que Déu no vulla) y vinguessen ha habitar en la present vila que durant ditas pesta o guerra, lo hereu que se trobarà a les hores de ma heretat tinga obligació de recullir a ells y a llur família de franch en una de las mias casas que tinch en la present vila y dexaili un bossí de hort també de franch".¹²⁷ Amer no se salvà de cap d'aquests desastres.

La pesta es propagà per la Península a partir de València, i s'escampà simultàniament cap al sud, a Alacant i Andalusia, i al nord, cap a Catalunya, on apareixia a finals del 1648, portada pels soldats. A Girona hi havia comparegut l'abril de 1650 i hi romandria fins al febrer de l'any següent —un any sencer, amb algun rebrot el 1653.¹²⁸ De Girona es propagà a Amer, decididament, a finals de l'estiu o a l'inici de la tardor; però segurament amb una moderada virulència, a mesura que anaven arribant a la vila gironina —almenys en tenim tres casos ben documentats— que escapaven de la capital per temor a contagiar-se. Les classes gironines més ben situades van fugir aterrides cap a les seves propietats de la ruralia o a casa de familiars i coneguts, amb la qual cosa no només escamparen la pesta, sinó que també crearen alarma i perill. No sabem l'abast local ni la incidència real del contagi —els morts pels bubons— ja que no s'han conservat a Amer els registres sacramentals d'aquests anys i que en alguns llocs sabem que assolí una intensitat del 15-20% de morts, i algunes particularitats, mesures i remeis adoptats per la vila, conjuntament amb la universitat i el monestir.

Es va crear amb urgència una junta o "guàrdia del morbo", formada per Celdoni Pou, infermer del monestir, Pau Llareus, notari, Damià Serra i Jacint Moner, sabater de la vila, i va ser autoritzada i supervisada pel consell de la universitat. Desconeixem si hi hagué alguna intervenció dels metges locals, però sí d'alguns monjos —a títol individual—, no pas tot el Capítol, que encapçalaren rogatives o processons per demanar intercessió divina. Va ser, sens dubte, el primer pas a fer, com en totes les poblacions i ciutats, per evitar l'entrada o la difusió de la malaltia a la vila. És per això que fóra possible que, en algun moment, es tanqués per motius sanitaris la vila, s'impedís el pas a qui no tingués pòlissa sanitària, s'inspeccionessin les mercaderies, es prohibís l'allotjament de forasters o passavolants i es creessin morberies fora dels límits de la població, amb la intenció de tranquil·litzar la població. És possible que molta gent fugís a la muntanya, com passaria

127. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Primus liber manualis sive Primum Manuale*, Am. 338 (1669-1670), f. 172r.

128. PARETS 1989; BUSQUETS 1994: 424-441 i TORRES 2006: 248-258.

alguns anys després amb la guerra. Aquí el paper de l'hospital poc hi tingué a veure o a fer, ja que estava situat al centre de la vila, i devia contribuir a la difusió del contagi; a més, segurament, no disposava d'espai per a atendre una demanda més gran. De més a més, els morts no devien ni poder enterrar-se al cementiri de la parròquia, ni al del monestir atès que no devien tenir la suficient capacitat.

Tot plegat ja ho indica el primer cas, de l'agost d'aquell any, quan els guardes adoptaren mesures profilàctiques per les quals reclogueren Bernardí Puig, paraire de Girona, a qui deixaren marxar el 23 de setembre: "ha purgats coranta dies contínuos en la p^a de dita vila y en lo lloc que pera fer dita purga li és estat senyalat sens moures de aquella tenint guarda contínua, tant de nits com de dies, y com en tot lo dit termini no ha comunicat ni conversat ab gent infecte" i "après de complers dits coranta dies inclusiva lo havem entrat dins dita vila ha hont vuy està y habita, tracta y conversa ab los habitants de aquella axí y de la manera que los demás naturals y habitants de dita vila se comunican y tractan". Calgué cloure la vila: "no li féu fet impediment algú cellada ab lo cello de dita universitat dat en dita vila de Amer en la qual llaós a Déu teniri bona senitat sens suspensió alguna de pesta ni altre mal contagiós".¹²⁹ Antoni Barrau, negociant gironí, també hagué de fer quarantena i redactà testament el 9 de novembre: "vuy trobant-me purgant per ocasió del contagi en lo terme de Amer".¹³⁰

Un darrer testimoni, del març de 1651, ens el proporciona Peronella Timonet, vídua de Segimon Timonet, pagès del veïnat de Gallissà, que romangué aïllada amb la seva família, "detinguda en sa casa sens poder comunicar-se ab persona alguna per ocaió del mal contagi", la qual era assistida per Cosme Benet, beneficiat porcioner. Durant aquest retir obligat, sabem que el cirurgià Boscà assistí personalment Cosme i Baldiri Timonet, que suposem que eren fills de Peronella, que moriren a causa de la pesta. Ella va ser reclosa i aïllada en una barraca, mentre la seva casa era purificada amb "fums pera purgar y netejar dita casa" i "ayguardent per dit effecte".¹³¹

Al problema de la pesta i la guerra, cal afegir-hi el de la sequera, que aquell estiu de 1650 i al llarg de 1651 va ser una de les més extenses i que provocà escassetat de gra, devaluació del preu de la

129. AHG: Notaria d'Amer, Pau Llareus. Manual, Am. 328 (1649-51), [1650, setembre, 22], ff. 252v-253v.

130. AHG: Notaria d'Amer, Pau Llareus. Manual, Am. 328 (1649-51), [1650, novembre, 9], ff. 276r-277r.

131. AHG: Notaria d'Amer, Pau Llareus. Manual, Am. 328 (1649-51), [1651, març, 27], ff. 414v-415v.

moneda, i pobresa i misèria generalitzada. El testimoniatge retrospectiu de Benet Maldonado, sagristà major del monestir, requerit a instàncies dels cònsols el 1663, és primordial per a entendre el fenomen:

la present vila de Amer, des del any mil sis cents cinquanta (en lo qual temps pagave dita vila segons se ha trobat ab tres àpogas y ab la rebarà fou fetas per la junta del batalló quinse lliuras quiscun mes per la contribució de dit batalló) estave poblada de noranta sis habitants, los quals emperò de avuy per ocasió de las guerras passadas està tant derruïda y postrada, que faltan y són espalladas y posadas per terra més de la mitat de les casas ab què sols està poblada de noranta un habitants, entre los quals y ha catorza viudas molt pobres, y la major part dels altres són masovers molt pobres, dels quals ni ha sis que viuen de anar demanar lo pa de porta en porta per amor de Déu, los quals tots los dies patexen molts gastos y exequcions per los mals fa dita vila que són molts per què no poden pagar cosa alguna per la gran pobresa que tenen.¹³²

La sequera —i amb menys intensitat els aiguats o altres mals que es poguessin explicar científicament— responia a cicles naturals —que avui costa acostumar-nos-hi. Els diversos fenòmens meteorològics foren excepcionalment ben documentats i per això podríem desenvolupar una petita història del temps local. N'hem anat documentant una bona colla de casos que van preocupar força la vila d'Amer, que seguidament en feia partícip el Capítol de monjos. La seqüència era sempre la mateixa: el Capítol ho debatia i decidia fer rogatives, anant en processó fins a Sant Marçal o altres llocs. Segurament no n'hi hagué mai tantes, de pregàries públiques ni de tan seguides, entre 1682 i 1742: almenys quinze de conegudes, en temps que predominen les males anyades. L'interès del Capítol per promocionar-les tenia un doble objectiu: primer, resoldre realment la situació, ja que l'abat i altres oficials eren els principals perceptors dels delmes i primícies de la vila i parròquia d'Amer; i segon, donar un sentit religiós a qualsevol manifestació de pietat pública, com a intercessors entre el poble i la divinitat.

El 18 d'octubre de 1682 l'abat es va assabentar d'un mal contagiós que afectava el bestiar, per això va publicar que acudiria a beneir-lo personalment a les corts i estables. El 7 d'abril de 1683 el jurats de la vila van demanar “clemència de remediarnos ab un poca de aigua que estam petint de que los esplets se van perdent de dia en dia que des

132. ACGAX: Notaria de St. Feliu de Pallerols, Rafel Arimany. *Manuale*, 1663-1665 (242), [1663, juliol, 3], ff. 119r-120r.

del dia St Andreu ensà no a plogut y per veura la gran esterelitat se és resolt fer 3 dias de pregàrias”,¹³³ per Sant Marc, Santa Brígida i per la Pietat. El juliol de 1686 l’abat va saber que una plaga que llagostes s’estava acostant a Amer, per això també resolgué fer tres processons —a Sant Marçal, la Pietat i Santa Brígida, on es beneí el terme. Aquestes mesures profilàtiques tingueren el seu efecte, i la plaga passà de llarg —tot i que vorejà les immediacions, almenys fins a la Plana de Vic:¹³⁴ “se ha resolt —el 25 de setembre de 1688— de que la lletania dèiam per la pregàrias de las llagostas sé per severas y que en accís de gràcias de aver-nos preservat de aquella plaga de ditas llagostas se fes una solemna proffesó per lo rollo de la plasa y un offici solemna lo dia de Sant Miquel”.¹³⁵ Les primaveres i els estius de 1689, 1690, 1691, 1700, 1721 i 1729 trobem de nou precés “per la sequedat y avia en la terra”, “que las plantas se cremavan del grandísim axut patian”,¹³⁶ per això s’encomanaren a santa Escolàstica. Però l’altre extrem també era perillós, l’11 de juliol de 1692 “que avia molts dias que cada dia plovia y que los blats se perdian y qués grillaven y axis se a resol fésem pregàrias y que cada dia se digués la colecta de serena y se a resolt que dilluns se faria proffesó cantant la lletania y luego un offici”.¹³⁷

Reprement la declaració de Benet Maldonado, lúcidament, com a conseqüència de tantes desgràcies, veié un deteriorament progressiu de les condicions de vida, o sigui, un augment de la pobresa i la misèria, que es convertiren en cròniques, fins a arribar al pic, a mitjan segle XVII, coincidint amb la guerra dels Segadors.¹³⁸ Cal, però, recular molt més per entendre que va ser un fenomen a llarg termini a tot Europa, acotat entre 1570 i 1650, en què s’esdevingué l’empobriment de bona part de la pagesia, els desplaçaments i les migracions a les ciutats, l’augment de la pressió fiscal, la caiguda dels salaris o la pujada de preus. En el cens de 1719, per exemple, apareix un 10% de pobres o, segons un testimoni de Sant Julià de Llor, el 1760, Margarida Pons Carós: “se fué de su casa, pidiendo limosna por el mundo, siendo muchacha de edad de cosa de nueve a dies años poco mas o menos, haviendo cosa de treinta años poco más o menos que no la hemos vista”.¹³⁹

133. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer, [1683, abril, 7], s. f.

134. CATALÀ ROCA 1987: 28-32.

135. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer, [1688, setembre, 25], s. f.

136. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer, [1689, abril, 23; 1691, agost, 29], s. f.

137. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer, [1692, juliol, 11], s. f.

138. SERRA 1990.

139. AHG: Notaria d’Amer, Miquel Alió. *Decimum septimum Manuale*, Am. 490 (1759-1760), [1760, gener, 6], f. 49r.

Aquest procés es pot resseguir, més o menys clarament, a través de dues vies: la primera és la gran quantitat d'endeutaments, deutoris o impagaments en la compra i venda de cereals —forment és el que més—, que signa pràcticament tothom, fins i tot els monjos, i la segona és la institució d'almoines de pa per als pobres. La cronologia de les deixes testamentàries d'almoines de pa —en gra, blat o forment, o en diners— coincideix plenament amb aquest període. Les almoines de pa cuit es convertiren en un procediment habitual en moments de dificultat econòmica, a més de ser un signe de prestigi i distinció social, de petits benefactors, que incloïen pagesos, sastres, ferrers o vídues, alhora que esdevenia un gest institucional per a complir el deure de la caritat cristiana, tal com Sebastià Vasas, pagès, en el seu testament, justificava emprant una comparació: “axí com l'aygua extingue lo foch axí la almoyna extingue lo pecat”.¹⁴⁰ Se cedien a l'almoina del Cortó del pa cuit, instaurada a l'església de Sant Miquel, o directament al monestir o altres esglésies. Entre la multitud d'exemples —que seria bo quantificar i poder demostrar si es portaren a terme—, esmentem les tres mitgeres per als pobres de Sant Genís Sacosta que donava el pagès Francesc Jonquera (1558), les vuit mitgeres de forment que donà el ferrer Martorià Quintana (1569), les 20 lliures que entregava Antic Noguera, beneficiat porcioner (1611) o el sastre Joan Martí (1636):

Ítem deix, vull, ordeno y mano que per ànima mia y en remissió de mos pecats y de qui jo seré tingut y obligat lo dia se selebrarà lo novenal y capdany, sia donada de mos béns en las portas de dita isglésia o monastir de Nostra Señora de dita present vila de Amer una almoyna de pa cuyt als pobres de Jesuchrist y a la demás gent que allí se convocarà a fi y afecta que pregunen a Déu Jesuchrist per la mia ànima per la distribució de dita almoyna o caritat deix de mos béns quatra quarteras de blat.¹⁴¹

Unes almoines que, tal com s'estipulava, havien de ser elaborades amb pa de blat cuit —que era per a consumir i no pas per a vendre. Anaven destinades “als pobres de Jesucrist i a la demás gent que allí se convocarà”, i que per tant eren exclusives per als pobres locals i reals, i no pas als fingits, professionals i organitzats que trobem en el segle XVIII. Es donaven a les portes de les esglésies de la vall, però el monestir era el centre d'atracció d'una gran massa de pobres de solemnitat. A més, el Capítol del monestir donava una almoina de

140. AHG: Notaria d'Amer, Joan Salom. *Secundus liber Manuale / Liber secundus Notularum*, Am. 272 (1609-10), [1610, febrer, 1], f. 85v.

141. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Octavum Manuale*, Am. 311 (1635-1636), [1636], f. 191v.

pa cuit uns determinats dies de l'any, especialment per Dijous Sant i Pentecosta. El 1569 i 1573 es deia que feia vint anys que s'havia deixat de repartir a la vila una almoïna "vulgo dicta de la Cesca" —o Lesca—, que l'abat havia atorgat al rector de Sant Miquel com a administrador, procedent dels establiments i fruits de dos camps de la parròquia de Salt; sembla que coincideix amb l'almoïna de pa que van instituir Ferrer Vilardell i la seva esposa Ermessenda a través de l'almoïner del monestir (1289).¹⁴² El 1600 se'n parlava com si fos una "antiga i vella costum" que captava bona part de la població, i que feia temps s'havia descuidat —oblidada o negligida en temps de l'abat Giginta—, cosa que provocà un gran escàndol entre la població, que n'obligà la restitució. El 1640 sabem que el sagristà Maldonado s'havia gastat 1 lliura i 12 sous en almoïnes de setze pobres i nou quarteres de forment bo, net i garbellat, "gastadas y distributas per la almoïna se dóna quiscú any en las portas de la isglésia del present monestir lo dia de la Septuagèssima".¹⁴³ El 1675 el segrestador reial pagava "dos quarteras de forment y dos de mastall en pa cuyt per una almoïna que dóna, la qual almoïna quiscun any y en dit dia —de Cinquagesma— ha acostuma de donà lo Sr. Abat de Amer en la porta de la Isglésia de dit monestir de Nostra Srª de Amer, vulgarment dita Almoïna de pa y porch, y axí mateix lo dia del Dijous Sant prop passat dit Sr. Secrestador també gasta mitja quartera de forment en pa cuyt".¹⁴⁴ El 1740 encara es repartien sis faneques de blat a raó de 27 rals la faneca, que sumaven 150 rals.

En aquest dia de Dijous Sant es feia la representació del Sant Sopar, amb la participació de tretze minyons que actuaven com a apòstols i Jesucrist, als quals també se'ls donava un pa i dos sous. El sagristà menor Vicenç Valentí (1633) disposava d'un joc de dotze figures de paper dels apòstols, que creiem que no eren pas per a decorar, atès que era l'abat qui per "Dijous Sant ha de pagar per lo lavatori dels dotze Apòstols a quiscú un real de plata y un pa" (1699). Si es confirmessin aquestes dates i l'assumpte ens trobaríem amb una de les primeres referències escrites d'aquest drama litúrgic a la vila, existent a Catalunya des del segle XIV.¹⁴⁵

Al costat de totes les almoïnes hem de situar la causa pia per a donzelles per maridar que havia instaurat l'abat Giginta (1574) i que

142. PRUENCA 1995: 295-298.

143. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), [1640, juliol], ff. 134v-138r.

144. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Quartus liber Manuales sive quartum Manuale*, Am. 344 (1675-1676), [1675, agost, 1], f. 95r.

145. VILA 2008.

encara funcionava al segle XVIII —amb més o menys intervenció dels jurats o del sagristà major, com a marmessor de la causa pia—, i el funcionament de l'hospital per a pobres, el qual recollí, en aquests anys més que mai, criatures abandonades al davant de les seves portes. Puntualment, es van crear altres causes pies per a dotar les filles d'una determinada família; per exemple, el 1608, Bartomeu Burgués va fundar una causa pia per a donzelles pobres que va dotar amb nou-centes lliures —i cinc-centes si es feien religioses—, i setanta-cinc lliures als fills que fessin estudis superiors —durant sis anys—, i el 1741, Justina Vehina Bordas va dotar una altra causa pia amb set-centes lliures per a les filles del mas Casademont.

DE LA GUERRA DE SEPARACIÓ AL TRACTAT DELS PIRINEUS: LA DESTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL (1657) I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES

Les guerres amb França continuaren de manera declarada des del 1635 fins al 1659, amb la signatura del Tractat dels Pirineus (1659), quan se cedia a França el Rosselló, el Conflent, el Vallespir i part de la Cerdanya. Entremig, Catalunya —o la Generalitat— va considerar que el rei espanyol havia trencat el pacte constitucional, per això es creia lliure per a posicionar-se a favor dels uns o dels altres, i es va declarar a favor de França, o, ras i curt, es va lliurar a la monarquia francesa de Lluís XIII i Richelieu des del desembre de 1640, que li respectava els privilegis, exempcions i constitucions catalanes. Per tant, els pobles i ciutats propers a França van participar en la defensa de la frontera pirinenca, i nogensmenys Amer, des de la seva modesta posició, per a evitar que els espanyols entressin pel sud, o bé per permetre l'entrada dels francesos. El domini francès s'allargà fins al 1652 i consistí en un dura repressió política —per contra de la postura inicial de salvament. El vicari general de la diòcesi de Girona, Francesc Pijoan, el van destituir a finals de 1644, Gispert d'Amer, abat de Sant Pere de Galligants, es barallà fortament amb el francès Pere de Marca, futur virrei de Catalunya, per conspirar contra França per això el van detenir, igual que l'abat de Sant Pau del Camp.¹⁴⁶ Creiem que aquests anys, almenys de 1650/1652 a 1654, l'abat d'Amer, Andreu Pont d'Osseja, romangué amagat o exiliat fins a la seva mort.

A poc a poc, però, es van anar veient les intencions de Richelieu. El "poble menut" va anar comprovant que els soldats francesos tenien les mateixes necessitats que els terços hispans, que imposaren els mateixos abusos, tropells i obligacions, i que actuaven com un país

146. SANABRE 1956.

ocupat i no aliat. Es va desenvolupar un sentiment d'odi al francès, ja existent abans com a enemic secular però ara ampliat, similar al que hi havia a l'espanyol. Per tant, ni els uns ni els altres no eren ben vistos. A mesura que anava creixent el sentiment antifrancès, l'exèrcit espanyol anava avançant i entrava pel sud del Principat (1650) per assetjar Barcelona, fet que va comportar el retorn de Catalunya a la monarquia de Felip IV. A finals d'abril de 1644 arribava a la vila la companyia francesa de cavalleria de Xambó, del terç del senyor de Terrail, comandada per Nicolau Morro, que demanava allotjament a la universitat. Terrail havia lluitat a les ordres del mariscal La Mothe a les terres de Lleida i Tarragona defensant les posicions dels exèrcits espanyols. Essent a Amer, els cònsols li van permetre l'estada després d'oposar-s'hi inicialment

Nosaltres no pensam estar obligats en haver de obeir òrdens que no sian firmats de Sa Exª y aqueix orde que vm. de present nos amostre no entenem vaya dirigit a nosaltres perquant noy ha ningú que lantenga ni sàpia llegir aquells lo qual veyhem és difarent de un altra orde que en lo mes de febrer proppassat nou fou presentat per lo asantador mussur de Jullà, lo qual regia altra companya de cavalls de dit tèrcio de Tarail, lo qual hera despedit de S^a Exª y firmat de a mà y aqueix veyem és molt difarent offerint nos en tot quant podrem acudir lo servey de sa Magestat Christianíssima y obeir en tot [...] per quant v.m. dia que dita companya stà serca de arribar en dit lloch diem allotyar aquella afins tingam altra orde de S^a Exc^a antes que no permatrem que las banderas de S^a Magt. stigan sens alotyar.¹⁴⁷

Uns anys després (25 de febrer de 1648), encara sota el jou francès, es presentà a Amer Bartomeu Sala, sergent de la companyia del capità Baptista Ardèvol del terç de Josep Tort i Paguera, “per fer rècrua de soldats per sa companya de son capità y de son tèrcio per star com stà vuy en dia lo batalló exhaust de soldats”. El batalló català va ser una de les aportacions al conflicte, que bé podia ser una demanda de diners per al sosteniment —n'hem vistes en anys anteriors— o en homes. Salvador Arbosset, sabater d'Amer, que havia estat soldat voluntari del batalló, va plegar per cansament o “patiment” —tal com diu ell—, i va ser substituït per Pere Puntí, “per sé home rebusto y apte pera la guerra y que aquells presentarà als srs. de la junta del batalló y no res menys los suplicarà sien servits de aborrar-li a ell dit Arbosset dita plaça de soldat”.¹⁴⁸ Aquest

147. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Protocollum*, Am. 324 (1643-1644), [1644, març, 31], ff. 217r-v.

148. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer. *Protocollum*, Am. 327 (1647-1648), [1648, febrer, 25], ff. 288v-90v.

any, el batalló patiria una crisi, quedant extremadament reduït en nombre, amb constants baixes, fins i tot amb la deserció de l'oficial Josep Tort. Però la crisi de les relacions entre Catalunya i França no només se centrà en el reclutament, sinó en la persecució de la noblesa i el clergat català, i la falta de cooperació del Consell de Cent.¹⁴⁹

Al voltant de 1650 moltes ciutats i pobles es van revoltar contra de la política francesa, en resposta a l'opressió de l'ocupació, i es tornaven a sotmetre a Felip IV. El 15 de juny de 1651 l'abat d'Amer, Andreu Pont, pagava 8.108 lliures i 10 sous, tal com era "provehit per lo Rey Xm. Sr. Nostre" —Lluís XIII o Felip IV?—, i dos dies després, el 17 de juny, Salvi Subirós, pagès d'Olot, reclamava 408 lliures a l'abat Pont pel "blat al preu anirà en vila y terme de Olot a quatre reals menos per cortera des de N.^a S.^a de Agost a N.^a S.^a de setembre";¹⁵⁰ tot plegat,ensem que les contribucions especials i l'escassetat de cereals esdevingueren habituals. Barcelona capitulava l'11 d'octubre de 1652, però no significava que la guerra hagués acabat. Felip IV no controlava tot el Principat ni Lluís XIII tot el Rosselló ni la Cerdanya. De llavors ençà, els exèrcits francesos entraven i sortien, i s'enfrontaven contra els aixecaments dels pagesos, alhora, aquests es defensaven dels abusos dels espanyols que anaven ocupant el territori, o sigui, un conflicte a tres bandes. La primavera de 1653, els primers aixecaments contra els soldats espanyols no tardaren a esclatar, amb atacs en el Collsacabra, Rupit, Pruit, Ridaura, les Preses o la Pinya, al crit de "Visca França, muyren traydors!";¹⁵¹ tot fa pensar que Rupit era el cau central dels miquelets. A l'estiu, Joan d'Àustria —fill bastard de Felip IV— va posar setge a Girona, ciutat ben pròxima a Amer, i barrava el pas a l'exèrcit francès, per això, segons Josep Sanabre, "no solamente salvó aquella ciudad, sinó que consiguió dispersar aquel ejército y hacerlo huir a la otra parte de los Pirineus".¹⁵² Aquesta fugida va ser momentània, ja que els francesos entraven i sortien sempre que els venia de gust.

El 1654 francesos i espanyols ocupaven la zona més propera als Pirineus, "los unos devastando el país a su paso, y los otros viviendo a su costa".¹⁵³ Els francesos conqueriren i s'apoderaren del Conflent, Verges —on derrotaren els espanyols—, Roses, Puigcerdà, la Cerdanya, la Seu d'Urgell, Berga, Camprodon, Ripoll i assetjaren Vic, mentre que

149. SANABRE 1956: 424-425.

150. AHG: Notaria d'Amer, Pau Llareus. Manual, Am. 328 (1649-1651), [1651, juny, 15], ff. 435v-436r. i [1651, juny, 17], f. 436r-v.

151. TORRES 1995: 124-125.

152. SANABRE 1956: 556.

153. SANABRE 1956: 557.

s'abstingueren d'atacar Hostalric, Castelló i Girona. Poc després prengueren Cadaqués, Castelló i Solsona, reconquerida per Joan d'Àustria amb Berga. Mentrestant, el miquelets del Collsacabra patiren diverses derrotes, quan un exèrcit de soldats i sometents locals, fins a tres o quatre mil homes, prengueren i saquejaren Rupit, el feu dels miquelets catalans. A la primavera, a l'espera de l'arribada de l'exèrcit francès, partides de miquelets lluitaven amb els soldats espanyols per les terres del Collsacabrava, fins a les valls d'en Bas i d'Hostoles, fins a arribar a amenaçar les autoritats locals de Sant Feliu de Pallerols: "cònsol en cap avuy te avem de llevar lo cap".¹⁵⁴

A últims de maig de 1655, l'exèrcit francès entrava de nou a l'Empordà i en dominava la plana, i el 22 de maig, Joan d'Àustria denunciava al seu pare "que las fuerzas enemigas habían llegado a Amer y Santa Coloma de Farnés y que pronto se haría imposible aumentar las fuerzas de Gerona y Palamós",¹⁵⁵ consolidaven Roses i assetjaven Castelló i Cadaqués; d'aquest atac a Amer, dissortadament, no en disposem de dades. Així ho narra Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol: "als 22 de marts arribà lo areu Riera de St. Pere a la capella de Cabrera, ahont és tot lo bé de la montanya y se són fets forts allí y vuy, que comtam als 24 de marts de 1656, són anats los de Ropit envés Roda y St. Martí [Sacalm] y an volgut gafar algunas personas y no an pogut y se an tirat molts tirs y no se à tocat ningú", i

aprés, pasats uns quans dias —el juny de 1656—, tornaren los castellans a la siutat de Gerona, que avian astat tota la tardor per lo Ampurdà saquejant tota aquella terra, y en ser tornats vingeran a la vila de [A]Mer y asatiaren lo capità Lladó, que astava de gornisió a St. Miquel, y se tingeran tres o quatra dias, que mataren molts castellans. Ab tot axò los fou forsa de donar-se per las grans misas [que] an fetas, y n'í an penjats sis, i, quant astavan tota aquesta gent sobre [A]Mer, los de Vich an volgut fer un ardit de gerra y an alsats molts micalets y gent de somatens, que se aplagaren quatre o sinsh-sens omas, i pujaren a la serra del Feu y aribaren a Falgàs, y los d'en Bas los anaren donar obediència y devallaren a St. Asteva [d'en Bas] un dijous a la vesprada ab molt gran alerit, robant y saquejant que era cosas de aspartar.¹⁵⁶

A primers de juliol de 1656 el cardenal Mazarin va ordenar l'atac a Vic i va situar bones guarnicions a Ripoll, Olot i Pruit. Amer semblava estar rodejava per l'oest, per l'entrada natural de la vall d'Hostoles i

154. TORRES 1995: 125.

155. SANABRE 1957: 563 i TORRES 2006: 299.

156. PLADEVALL I SIMON 1986: 87 i 89.

pel sud, al Collsacabra. A finals de mes, el mariscal d'Estrades entrà per l'Empordà, prengué Borrassà, Esponellà i se situà prop de Verges, a la riba nord del Ter, on s'anava movent lentament fins al Fluvià.

A partir de 1657 hem de parlar dels nous projectes per a Catalunya —tot i voler desviar l'atenció cap a Flandes i Portugal—, de la irrupció francesa a Empordà, la Selva i el Vallès, i la seva consolidació a Castellfollit de la Roca i la Seu d'Urgell. Les guarnicions franceses en territori català necessitaven ser proveïdes: la Seu d'Urgell, Puigcerdà, Bellver, Ripoll, Bagà o Castellfollit estaven situades a la muntanya i eren poc útils per atacar Barcelona —a excepció de Bellguarda o Camprodon.

El governador de Catalunya, Josep Marguerit, proposava reconquerir Barcelona, prendre Palamós i Vic. A finals d'abril de 1657, el petit exèrcit espanyol de Diego Cavallero —que havia estat a Amer—, Josep de Pinós i Pau d'Areny atacava i prenia la Seu d'Urgell. Mentrestant, els governadors de Girona i Vic atacaren la guarnició francesa de Castellfollit, de la qual van apoderar-se. Durant juny i agost, l'exèrcit francès comandat pel mariscal Saint-Aunez va entrar de nou. El setembre assetjaven Vic i seguidament es dirigiren a Amer, per això prenem, de nou, el testimoni de Joan Guàrdia, que visqué els esdeveniments de primera mà:

Governava las armas entonces dentro de Vique, el Sr. don Próspero Intavila, general de la artillería de Jaén, y, siendo assí que los soldados y gente de guerra que tenía no llegavan a doscientos, nunca entró en su pecho el menor miedo, afiansado en el valor y brío con que los naturales y habitantes habían tomado a su cuenta la defensa de su ciudad, assí que jamás los franceses intentaron poner pie en los contornos de Vique: sólo después de los 23 del mismo se supo que dichos franceses con todo su grueso marchavan azia el lugar de Amer.¹⁵⁷

Poc abans del 10 de febrer de 1657 tingué lloc la destrucció de Sant Miquel d'Amer: "quant vingué lo exèrcit de España per tràurer los francesos y micalets que se eran fortificats en la iglesia de Sant Miquel que la bolaren, juntament la Abadia, campana y molta part del monastir, y computaren los daños a 9.000 ll."¹⁵⁸ Altres esglésies també foren destruïdes entre 1655 i 1658, dins un bloc d'atacs salvatges i furiosos al patrimoni eclesiàstic més proper a la ratlla de França que, tot i no ser sistemàtic ni exhaustiu, té connexions i raó de ser: Vilafant, el Mallol, el monestir de Sant Martirià de Banyoles i Borrassà (1660) en

157. PLADEVALL I SIMON 1986: 145-146.

158. ACA: Monacals, Hisenda. *Llibre de notas dels actes faents a la abadia de Amer y Rosas*, núm. 1062 (1772), [1657, febrer, 10], s. f.

serien els llocs més perjudicats.¹⁵⁹ Segons l'historiador Francesc Monsalvatje, l'abat Andreu Pont, el 10 de febrer de 1657, va aixecar una acta notarial on es notificaven les destrosses ocasionades per l'exèrcit reial, tant a Sant Miquel com al monestir; desafortunadament, aquest document no s'ha conservat, per això ho hem hagut de reconstruir per altres vies, per exemple la Cúria Reial.¹⁶⁰

Refer els fets d'aquesta destrucció —que, a més de l'església, inclou la casa rectoral i part de l'hospital— no és gens fàcil, sobretot perquè existeix un gran buit documental dins la notaria d'Amer d'aquests anys —a partir de testimonis retrospectius—, i perquè es va destruir bona part de la documentació parroquial de Sant Miquel; el rector Joan Bayer començava un nou volum de baptismes el 1657 dient que s'havien perdut els baptismes des del 1640.

Les destrosses ocasionades el 1657 van afectar molts més edificis civils que no pas eclesiàstics. Alguns soldats francesos s'havien alineat al costat dels miquelets locals, que fugien dels soldats espanyols, per això es refugiaren dins l'església de Sant Miquel, tot buscant-ne immunitat diplomàtica i protecció. Fins aquest punt, és difícil d'aclarir com es va destruir l'edifici, com es va produir el setge, si foren els ocupants de l'església els que la destruïren des de l'interior, o foren els terços que l'atacaren i la destruïren des de l'exterior. Sembla que l'origen de l'encontre no és estrictament bèl·lic sinó que obeeix a una disputa per provisions i avituallament. Els jurats d'Amer es negaren a lliurar a un agent espanyol uns sacs de cereals:

per quant la Armada Espanyola per lo siti de Sant Miquel se'n aportà dit blat y ells dits convinguts antes que dita Armada vingués, ço és, lo diumenge antes que se'n aportàs dita quartera de blat, que quant no li se perdé ells no li estavan en les y que lo dimars antes que la dita Armada vingués ell mateix dit agent digué a la plaça a altas veus que ell tenie una quartera de blat en la infermeria y que sentie malas novas y que per lo tant no se lo volie aportar.¹⁶¹

La universitat d'Amer havia muntat, quasi amb caràcter oficial i regular, diversos grups de sometents, pagesos, jornalers, bracers i temporers de la vila i la vall, que s'enrolaven a canvi d'un sou, i tant apareixen com a miquelets d'Espanya que com a miquelets de la terra o de França, segons les mai resoltes rivalitats locals o familiars. Aquests

159. SOLA 2006: 487 i SOLA 2002.

160. MONSALVATJE 1904: 367 i MARQUÈS 1970-1971: 45.

161. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Gasull. *Regestrum Curia Regia Villa et Valiis Amery*, Am. 333 (1658-1659) [1658, desembre, 20], ff. 23r-v.

miquelets, que tenien unes funcions molt concretes, puntuals i ben reconegudes —tal com ha posat de manifest Núria Sales— eren excel·lents caminadors i es coneixien els senders com si fos casa seva.¹⁶² En els llibres de comptabilitat de la Cúria Reial apareixen diverses partides destinades a sufragar-ne les despeses; per exemple, el 13 de juny de 1658: 20 lliures “per deu somatents en quiscun dels quals aportaven a sos gastos deu fadrins anant en persecució dels lladres, miquelets y altres mal factors y per custòdia dels camins reals y pasatgers”; 2 lliures “ha Baldiri Arbosset, fuster, per fer uns seps que posar las personas delinqüents”; 5 lliures “per deu fadrins aportava quant anà a capturar la persona de Jaume Gallarch, miquelet de Fransa, lo qual per fer resistència fou forsós de matar-lo”; i 5 lliures “per vuyt fadrins aportava quant a la ciutat de Gerona a effecte de aportar a las càrcers reals de dita ciutat la persona de Batista Moliner en virtut de manament a ell fet per lo Sr. Governador de la plassa de dita ciutat”.¹⁶³

El 19 de juny de 1658, la universitat, en nom del batlle Joan Gallissà, feia una crida pública per imposar unes prohibicions força severes de caràcter moral. És possible veure-hi aquí com la guerra i la destrucció de l'església foren enteses com a càstigs divins, causades pel mal comportament i per la vida llicenciosa dels habitants de la vila, per això calgué posar nous remeis i frens, per a aturar nous flagells o sancions. Primer fou la prohibició del joc de pilota en espais públics i les tafureries “poc tement lo temor de Déu Nostre Senyor”, i animava a delatar els jugadors clandestins; segon, denunciava els ganduls, que “en dia de feyna vingan per plaça y hostals y altres parts sots apellido que no troban hamos y axí dexen de treballar”; tercer, contra els blasfems de Déu i la Verge Maria; quart, contra els “amigats y amansabats —que— hagen de dexar aquelles y los tals amigats dexar las adúlteras o amigas”; cinquè, contra els solters i solteres que viuen en concubinatge; sisè, que ningú no pogués acollir dones ni amistançats; setè, interdicció que es faci ús dels pedrenyals, arcabussos, escopetes, ballestes, dagues, espases o altres armes per a cometre delictes; vuitè, que cap hostaler o taverner pugui acollir gent de mala vida ni bandolers; novè, que no es pugui comprar res robat; desè, que tota persona que hagués d'allotjar gent armada o militar n'avisí el batlle o els jurats per a poder trobarlos un lloc adient; onzè, sempre que es toqui “somatent o viafós de nits o de dies de campana o corn que tots los habitants de la vila y batllia hagen de acudir ab les millors armas tindran de foch en llurs

162. SALES 1989: 349.

163. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Gasull. *Registrum Curia Regia Villa et Valiis Amery*, Am. 333 (1658-1659) [1658, juny, 13], ff. 38r-v.

casa o altres armes a acuidar a dit so y seguir dit honor. batlle o son lochtinent"; dotzè, que tota persona que tingui pesos i mesures han d'estar afinades i calibrades pels batlles perquè siguin bones; tretzè, que els hostalers, taverners, flequers, carnisers i pescadors han de vendre amb els pesos i mesures assenyalats i donats pel batlle i els jurats; catorzè, només el flequer i el taverner poden vendre pa i vi, i cap habitant no pot vendre civada, ordi, espelta ni fajol menut sense haver estar arrendada la imposició corresponent; quinzè, mana la neteja dels camins rals, excepte les alzines; i setzè, sempre que s'hagi de tenir consell s'ha de fer a l'església de Sant Miquel, motiu pel qual es tocarà la campana i hi acudirán tots els homes requerits.¹⁶⁴ A Sant Climent d'Amer, el 1658, el rector trobava a faltar "una creu de plata gran que està empenyada en poder de Josep Güell, mercader de Gerona, per vint lliures de plata que mallavaren els jurats de la Vall de Amer per pagar alguna contribució que devian a Don Pedro Alexandro, mestre de Camp del tèrcio de València".¹⁶⁵ També es demanava, el 22 d'abril de 1659, per millorar momentàniament la situació econòmica, crear una nova talla o contribució, adreçada als habitants de la vall, mentre que els vilatans en quedaven exclosos si bé parcialment, perquè "molts de dites personas habitants són pobríssimas que no podan fer tatxades sino és ha una poch cosa, axí que vista la pobresa de dita vila y la falta dels habitants y suposat que quant se fea lo concert de pagar la vila de tres part la una està la vila tres o quatres vegades més poblada que no està ara", per això emergien les diferències, més o menys reals, de la incidència de la guerra, centrada en el poble, i no tant al voltant, al terme o a la vall.

La violència i la tensió es percebia a l'aire: tothom anava armat —per a defensar-se o per a atacar— i es creia amb la facultat d'emprar les armes pels motius que fossin —guerra o bandolerisme. Aquells anys de 1658 i 1659 trobaríem tres exemples d'aquesta tendència bel·licosa. El primer cas (13 d'agost), va ocórrer que Jaume Soler Gastó, ferrer d'Amer, anava a recollir el gra del seu cunyat Rafel Torra, juntament amb Jaume Rellach, pagès de Sant Martí Sacalm, quan s'acostaren al mas Lloret, "dos hòmens fills de maledicció poch tement a Déu Nostre Senyor o y a la temporal justícia no han duptat de tirar-me un tir ab una xispa llarga y com la deffensa sie natural y lícita jo també los he tirat un altre tir per témer que no se acatassen ab mi y que no me matassen y axí encontinent se sols anat los quals dos hòmens he ferit

164. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Gasull. *Regestrum Curia Regia Villa et Valiis Ameri*, Am. 333 (1658-1659) [1658, juny, 13], ff. 1r-3r.

165. ADG: Visites pastorals, P-100, St. Climent d'Amer, 1658, f. 239v.

molt bé quant sen anaven per ésser les quals coses digàs de gran precisió y càstich”.¹⁶⁶ El segon cas (12 de novembre), Francesc de Prat i Sanjulià, donzell de Sant Feliu de Pallerols, portantveus de jutge de cort, es presentà al prior Benet Maldonado, “vingué ab lo sometent de dit vila de Sant Feliu de Payarols y vall de Hostoles, vol y mana que li obre o fasse obrir la porta de la iglésia de dit monestir pera tràurer de aquella la persona de Gabriel Carles, e per dites cosas sien contra la llibertat ecclesiàstica y per consegüent sie molt agravi en la iglésia ab lo present li requeresch y protesto de tot danys y interessos y de tot lo que la iglésia pot protestar”. Francesc de Prat “dixit que no entén fer agravi a la iglésia per ser zelós de las cosas de aquella y que per ser dit Gabriel Carles home faccinerós y mal effecte a Sa Magestat, mana traure’l de aquella”.¹⁶⁷

Agustí Vallespí, cambrer, Isidre Torra, beneficiat, Joan Gallissà, pagès, i Baldiri Buada de les Costes, també pagès, el 25 de febrer de 1678, exposaren els esdeveniments i com quedà d’afectada bona part de la vila en aquest context postbèl·lic:

La present vila de Amer, antes de las guerras passadas, estava construïda y se constituïda de noranta una casas habitadas y que lo dia de avuy tant solament vehem que dita vila està constituïda de sexanta casas habitadas y de setanta inhabitadas y de vint y sis que de present estan per terra postradas et hoc seire dicimus per haver-lo vist axí antes de ditas guerras passadas y de espatllar-se dita vila y de veurer-ho encara lo dia de avuy.¹⁶⁸

I pocs dies després s’expressava encara més dramàticament —potser exagerant una mica— la situació:

per ocasió de las guerras passadas és estada la dita vila y és encara lo dia de avuy molta part de ella enderrocada y molt dirruïda de tal manera que se vehuen moltes casas de dita vila fere in totum per terra postradas y moltes de altres que tant solament se conexen los fonaments de ellas per ocasió de la qual ruïna de present no se habitan ni se poden habitar sinó algunas sexanta casas constituïdes antes de dita guerra dita vila com se constituïa de més de noranta casas habitadas com de fet se habitavan antes de ditas guerras,

166. AHG: Notaria d’Amer, Miquel Gasull. *Regestrum Curia Regia Villa et Valiis Amery*, Am. 333 (1658-1659), [1659, agost, 13], f. 37r.

167. AHG: Notaria d’Amer, Miquel Gasull. *Prothocollum*, Am. 329 (1657-1658 / 1664), [1659, novembre, 12], f. 398r-v.

168. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. *Quintus liber Manualis sive quintus Manualis*, Am. 346 (1677-1678), [1678, febrer, 24], ff. 196v-197r.

per això “fou la dita universitat eo los singulars de aquella spuliat y sequejats universalment de tot quant tenian de tal manera que nols resta en llurs casas ninguna cosa que no fos robada”.¹⁶⁹

Aquestes atestacions davant notari, més o menys institucionals, serviren per declarar la ruïna, la desfeta i l'esfondrament econòmic de la universitat i per demostrar que la vila estava enderrocada. S'hagueren de crear un seguit de censals, per això s'iniciava un endeutament que s'allargà més de cinquanta anys, fins a principis del segle XVIII. Es va signar una capitulació o concòrdia entre la universitat i els creditors dels censals vells. La universitat al·legava diversos motius que tenien un origen de dècades: la guerra crònica, les contribucions monetàries, els allotjaments dels soldats i el pas continuat de tropes, als quals calia afegir un endeutament estructural i una pobresa seculars. La vila havia

patit y pateix contínuament molts treballs tant per rahó dels trànsits que contínuament passen y transpassen en dita vila com també per los allotjaments que dita vila pateix y finalment altres treballs que dita universitat y singulars de ella en lo discurs del any pateix per servey del Rey nostre Senyor (que Déu guarde) sempre que se'ls és ordenat y se'ls ordena per sos ministres y oficials fent la dita universitat y singulars de aquella tot quant pot fer per complir la obligació que té en fer dit servey y encara en moltes ocasions fan dits singulars més del que podan fer per causa dels grans gastos que causan dits trànsits y allotjaments per ocasió de la pobresa tant gran que vuy se troba y resideix en molts singulars de dita universitat per ser molts de dits habitants gent manesterosa y pobre no tenint casa ni palm de terra en dita vila y per trobar-se dita vila tant dirruhida y inhabitada ho desant per axò los ministres y oficials de dit Rey (que Déu guarde) de carregar ab dits trànsits y allotjaments y altres serveys que se offerexan fer de carregar y ordenar a dita universitat de semblants treballs de la matexa manera que antes des dita vila dirruhida carregavan y ordenavan.¹⁷⁰

La universitat es va declarar totalment insolvent, en bancarrota, per a pagar els vells censals ja que havia perdut les rendes o els ingressos habituals. Tots els censals vells foren desviats per tal d'alleugerir aquesta pressió fiscal; per exemple, es van reactivar les pensions de censals endarrerides del Cortó de Sant Miquel.

169. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Quintus liber Manualis sive quintus Manuale*, Am. 346 (1677-1678), [1678, febrer, 25], ff. 197v-207v.

170. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Quintus liber Manualis sive quintus Manuale*, Am. 346 (1677-78), [1678, febrer, 25], ff. 197v-207v.

De llavors ençà, la universitat continuava reunint-se dins les restes o ruïnes de l'església de Sant Miquel, tal com havia anat fent secularment. Hi hagué diversos intents per a reconstruir-la, però també a causa d'algunes pressions, de diversa índole i molt més potents, en sortí més perjudicada i provocaren el contrari, que no es refés mai més. Bernat de Cardona va ser el primer bisbe que, immediatament després de la destrucció de l'església, el 23 d'octubre de 1658, va intentar incentivar-ne la reconstrucció, però no pogué fer-hi res, atès que estava delicat de salut, i es limità a dir que el Santíssim havia estat desplaçat al monestir "a causa que l'església parroquial de Sant Miquel estava derruïda".

El bisbe Josep Fageda (1663) va ser el primer que personalment va constatar l'estat de l'edifici i va voler redreçar-ne la situació, davant la passivitat del monestir. No sabem l'interès real de la comunitat o de la universitat, i d'alguns particulars. És cert que els ingressos de la universitat no foren suficients per a alçar de nou l'església. El bisbe Fageda, doncs, sis anys més tard, va manar que es nomenessin nous pabordes dels ciris del jovent i dels estrangers per tal de cobrar els censals dels respectius bacins. A més, calia recuperar les finances senceres que generava la institució, per exemple, l'almoïna del pa del Cortó.¹⁷¹

Un bisbe rere l'altre van apostar per la nova construcció, alhora que anaven sumant un intent frustrat rere l'altre. Per això és interessant fer el seguiment d'aquest procés, de les persones que s'hi van implicar i per què va fracassar tan estrepitosament. Només podem aventurar algunes hipòtesis sobre les veritables causes d'aquest fracàs: conjunturalment, cal tenir present que s'acabava de sortir d'una guerra i hi hagué una recuperació molt lenta, el context de crisi econòmica i social que se'n va generar, la caiguda demogràfica ocasionada per les pestes i les morts de la guerra, i la feblesa de l'economia parroquial.

El bisbe Francesc Dou va demanar, en la visita de 1671, fer un inventari de la plata i les vestimentes litúrgiques que s'havien pogut amagar i dipositar al monestir. El bisbe Dou seguia la mateixa tendència que el seu predecessor:

Atenent Sa Il·lustríssima Señoria la ruïna de la Iglésia parrochial de Sant Miquel, *olim* construïda dins la present vila de Amer, y que és forçós haver-se de redeficar aquella: perçò mana als obrers de dita iglésia que tot lo que procehirà del bací de la Obra de aquella y dels ciris de les devocions de dita Iglésia de Sant Miquel, ho recondescan en una caixa a fi y effecte de reservar-se per la redificció de dita Iglésia, y lo que entrarà en ella fassan assentar

171. SOLÀ 2002: 130-131.

en un llibre y que nos puga gastar sinó per cosas concernents a dita redificació sots pena de sinch lliuras y en subsidi de excomunicació major. Ítem per quant és estat exposat a Sa Señoria que la casa de la Rectoria és dirruhida, o tal que en ella no pot habitar lo rector, y confia de dret que los parochians deuen procurar pròpia habitació al pàracho: perçò mana als jurats y demás singulars personas de consell de la present vila de Amer, que dins sis mesos pròxims després de la publicació dels presents decrets, acomoden eo acomodar fàssan la casa de la rectoria a fi y effecte que lo rector que vuy és e per temps serà puga viurer en ella decentment, o si no que li paguen arrendament de altre fins y atant que hàjan reparada aquella, sota pena de sinch lliuras y de excomunicació major.¹⁷²

Sabem d'uns particulars d'Amer que destinaren deixes en el seu testament per a la reedificació, de la qual estaven convençuts que es duria a terme aviat, o hi instauraven misses. Primer va ser Salvi Cos, pagès d'Amer, el 1670, que així ho deia "en cas Déu fos servit que tornassen a fer la isglésia parrochial de Sanct Miquel de Amer deix per ajuda de cost de dita fàbrica deu lliuras", i encara afegia que "si la dita isglésia de Sant Miquel de Amer se torna fabricar dexo per obras de dita isglésia en continent dit vincle serà passat en favor de nostre Sr. Déu y de la mia ànima sinquanta lliuras de moneda barcelonesa y al Cortó de dita isglésia de Sant Miquel vint y sinch lliuras".¹⁷³ El segon fou Joan Gallissà, pagès propietari del mas Gallissà d'Amer, que el 1674 ho estipulava en el testament: "sempre y quant la isglésia de Sant Miquel de dita vila de Amer lo dia de mon òbit fos tornada a edificar, o dins de un any après mon òbit seguit se tornàs edificar, que sien ditas y celebradas en dita isglésia de Sant Miquel y en lo altar de Sant Miquel, per ànima mia y de qui jo tinch obligació, sinquanta missas baixas celebradoras per lo reverent rector qui aleshores serà de dita isglésia per celebració de las quals vull y man que sie donada la caritat de quatra sous de dita moneda de plata per quiscuna de dita sinquanta missas y en cas que no serà tornada edificar dita isglésia de Sant Miquel dins dit termini no vull que ditas missas se celebren"¹⁷⁴ (1674). Aquest projecte va aturar-se, potser per l'oposició dels abats Josep Sastre (1660-68) i Jeroni Climent (1669-74), però no pas la idea, que va romandre en la ment de molts vilatans que així ho desitjaven.

172. ADG: Visites pastorals, P-104, St Miquel d'Amer, 1671, f. 98v.

173. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Primus liber manualis sive Primum Manuale*, Am. 338 (1669-1670), [1670], ff. 170v-173v.

174. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Tertius liber Manualis sive tertium Manuale*, Am. 342 (1673-1674), f. 15r.

Durant l'abadiat de Joan A. Climent (1675-1701) la universitat prengué de nou la iniciativa de restablir i alçar l'església. El 17 d'octubre de 1686, l'abat, que estava barallat amb els jurats, exposava al capítol de monjos que "los srs. jurats volian obrar en St. Miquel y axís se és resolt de que sempre que dits srs. obrerian en St. Miquel se intentàs lo plet y axís lo sr. abat a dit que ell comensaria lo plet y que escriuria a Barcelona". El 9 de novembre, l'abat, sense pensar-s'ho dues vegades, tirà endavant la causa, disposat a entorpir la iniciativa popular, senyal que alguna cosa s'estava portant a cap, potser ja s'havia començat a retirar la runa, a remoure els fonaments o a alçar parets:

tenia unas lletras de la Real Audiència per oposar-se en la obra de St. Miquel y també proposà que los srs. jurats li avian demanat de que ells no volian pledeyar y que suplicaven a nal Sr. Abat que suspengués lo plet y que los srs. jurats li suplicaven quels fes mercè de dexar-los treballar a St. Miquel per quant ells treballant en dita capella alcanteria la gràcia los avia feta lo Rey, axís que lo sr abat y capítol de que los srs. jurats demanaven llicències per obrar en St. Miquel que altrament en no treballar en dita capella no alcanteria dita gràcia y axís los consedim llicència per treballar en dit capella ab tal que no siga redificar y que nons periudiquin en ninguna cosa y los consedim ab lo pacte que lo gràcia que alcanteran siga per obra del pont y los srs. jurats prometeran que altrement en periudicar-nos en ninguna cosa nols obtindre la llicència;

o sigui que l'abat preferia invertir el temps i els diners en el pont i no en l'església. L'última intervenció de l'abat Climent ens indica la seva persistència:

A 10 de dit mes de 1686 lo sr abat a enviat a cercar los srs. jurats Roch Reglar, Perè Pau Masó y Joan Llobresols, tots tres jurats y també a Francisco Banet y Solà y a Salvador Clescar y Figueras y a nal sr. prior y V.G. fr. Joseph Milsocós y Morell y a mi baix firmat y tots los dits congregats en la Sala de la Abadia, lo sr. abat consedeix llicència a dits srs. Jurats per treballar en dita capella ab pacte que ells no redifiquin en dita capella y si no treballari que sempre y quant dits srs. redifiquasen los intenteria la causa, y axís lo sr. abat los ha consedit ab pacte que no volia fos periudici de ninguna cosa en lo monestir y que ell troberia molt pler de que los srs. jurats alcanteran la gràcia del que pretenen y quan fesen lo pont y an promès dits srs. que si la alcanteran seria per obra del pont.¹⁷⁵

175. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle xvii, [1686, octubre, 17], s. f.; [1686, novembre, 9]; s. f. i [1686, novembre, 10], s. f.

A principis del segle XVIII hi hagué el darrer intent de reconstrucció per part del bisbe Josep de Taverner: el 8 de juliol de 1720, però, va rebre el fre del Vaticà, amb una sèrie de lletres papals que li ordenaven que no reedifiqués l'església de Sant Miquel, segurament a instàncies i sota la pressió de la Congregació Claustral Benedictina Tarraconense.¹⁷⁶ El 1739 assistim al seu final, quan Joan Tura i Vidal, pagès de Sant Aniol de Llémna, ven a Jeroni Duran, mestre de cases, un terreny a la vila vella, pels voltants de l'església, on se'ns indica l'estat físic dels edificis de l'entorn, des de la decadència a la decrepitud: una casal derruït on hi havia hagut una torre dita de Desvern, amb un hort i pati dit "lo Tint", que afrontava a l'est amb la casa del ferrer Boix, a migdia amb la font del Turó, a ponent amb un tros de terra on antigament havia estat construïda la casa de la rectoria de Sant Miquel dita la "Tria Grossa", prop d'una altra caseta dita la "Tria Petita".¹⁷⁷ La universitat trobaria ben aviat un nou local, un edifici de nova planta, construït a la plaça major a la dècada de 1740, i on hi havia la botiga dels cereals —que abans era annexa a l'església, i ara també s'arrendava—, un rellotge públic i una presó.

La desaparició de l'església parroquial va ser traumàtica, pertorbadora i insòlita, i les reaccions van ser diverses. Aquesta desaparició va comportar una revolució inèdita de les relacions a tres bandes entre feligresos, rectors i monjos per l'organització de la nova vida parroquial de la vila i el terme. Materialment, no feia falta gastar uns diners de més per a construir un edifici de nova planta el qual recordem-ho, ja havia estat reparat en la dècada anterior—, si ja existia una església, la del monestir de Santa Maria, fins aleshores estava relativament vetada als parroquians. Parroquialment i espiritualment, el monestir va haver d'adquirir noves competències i responsabilitats, les que pertocaven a Sant Miquel, que coneixia poc, des de la distància. La qüestió fonamental residia, i ara més que mai, en qui seria el rector, quines serien les seves rendes i les seves funcions, i quin paper hi tindria l'abat. Però també, per primera vegada, se solucionava el problema de la duplicitat d'esglésies, de la bipolarització parroquial i de la segregació dels feligresos; en definitiva, s'eliminaven les qüestions d'identitat local.

176. ADG: Notularum, G-149, [1720, juliol, 8], f. 32v i ACA: Monacals, Hisenda. *Llibre de notas* [del monestir d'Amer], 1062 (1772), f. 194r.

177. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramunt. *Manuale*, Am. 420 (1739), [1739, agost, 29], ff. 142v-144v.

L'IMPACTE DE LA GUERRA DELS NOU ANYS (1689-1697) I "EL SACO Y CREMA DE AMER" (1696)

El punt culminant de la tensió i l'escalada bèl·lica entre les monarquies espanyola i francesa, entre els Àustria i els Borbó, té lloc a finals del segle XVII, amb la guerra d'Holanda (1672-1679) i la guerra del Nou Anys o de la Lliga d'Augsburg (1689-1697), uns anys on la vegueria de Girona es va convertir, segons Pere Gifre i Xavier Torres, "en el prat, el graner i el paller de la cavalleria francesa i, en general, dels exèrcits de Lluís XIV".¹⁷⁸ Uns anys que estan, de nou, curulls d'incidents, i de negatives dels paisans amerencs d'allotjar soldats i tropes, per exemple, les de Joan Descatllar —maig de 1669—, del duc Llorenç Latorra —juliol i agost—, les del capità Martín López —desembre— i altres més; i de les martingales que ha de fer la universitat per a rebutjar o situar els militars a les cases —abril de 1674 i març de 1684, amb la companyia de Pedro Pacheco—, i d'esforços per treure's de sobre els pagaments reials extraordinaris; o per organitzar un sometent per a guardar el camí ral —18 d'octubre de 1680—, o per refusar les imposicions dels bagatges, el 26 de juliol de 1673 —per a la companyia de Joan Lachapelle— i octubre de 1680 —la companyia del Capità Eguia—, o bé el 1691:

sempre que se oferesca haver de anar a bagatge per servey del Rey nostre senyor (que Déu guarde) haja de passar per torn entre los singulars de dita universitat y aqui tocarà sino té cavalcadura o just impediment tinga obligació de avisar an als Srs. jurats qui seran pera que dits jurats ne pugan cercar passant avant lo torn donant del comú per cada cavalcadura de bast que puga aportar la càrrega catorse sous per cada dia y per cada cavalcadura de albarda y burros de bas deu sous y per cada burro que no tindrà bast buyt sous per quiscun dia.¹⁷⁹

El període de 1694 a 1698, segons Agustí Alcoberro, correspon al nivell màxim d'ocupació francesa del nord-est català. La presa de Roses el juny de 1693 i la batalla del Ter o de Verges el 22 de maig de 1694 foren els moments d'inflexió de la penetració francesa al territori català.¹⁸⁰ L'Empordà, l'alta Garrotxa, la Selva i el Gironès van ser les regions amb una estada més intensa, militaritzada i duradora arran del tractat dels Pirineus (1659), que es pot qualificar de plena i permanent

178. DOMÈNECH 2001b: 30.

179. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Gasull. *Decimus quintus liber Manualis*, Am. 360 (1690-1691) [1691, juny, 10], ff. 144r-145r.

180. ALCOBERRO 1987.

ocupació. Aquest temor va ostigar considerablement l'abat Climent, que seguia els esdeveniments força al dia, a mesura que anava avançant l'exèrcit francès: l'1 de maig de 1689 proposà fer pregàries per la guerra que “se és cridada en lo Empordà” i “per donar-nos una bona pau y concòrdia ab lo francès y lo Nostre Rey que Déu lo vulla guardar molts anys”; el 3 de juny de 1693 s'esverava perquè “las suas administracions eran pocas suposat lo francès li tenia Rosas, Colomé, Font Clara y altras llochs y que axís ell no podia donar la porció de vi y que de pa ia la donaria”; i el 13 de juny de 1696 deia que “los francesos li avian presas totas las rendas del Anpordà y que no sabia si li aurian presos los mobles té en son palàcio en Colomé que deya tenia son palàcio parat”.¹⁸¹ Un temor que perdurà a posteriori, i que apareix en contractes d'arrendament, com el que fa Josep Gros, sagristà menor, el 1698, dels delmes i tasques que tenia l'abat d'Amer a Colomers, Sant Andreu del Terri, Torroella de Montgrí, la Sala, Pins, Buada i Camallera, on s'estipulava que l'arrendatari “en cas la ermada del francès entràs en lo Empordà pugau renuncià lo present arrendament”.¹⁸²

Amer, tot i que no estava a la primera línia fronterera i ocupava un discret segon lloc a la rereguarda, es va convertir en un punt destacat en el panorama militar i bèl·lic, no prou estudiat ni conegut fins ara, pel que fa a enfrontaments i allotjaments militars. La seva posició podia ser estratègica, a mig camí d'un triangle de poblacions i viles fortificades, que ben aviat caurien en poder dels francesos: Castellfollit de la Roca —bastió sobre el Fluvià i punt d'entrada a la Garrotxa, va caure el 8 de setembre de 1694—, Hostalric —sobre la Tordera, lliurada l'agost de 1694— i Girona —assetjada des del 19 de juny, capitulà el 5 de juliol, i va estar ocupada permanentment fins al 10 de gener de 1698, tres anys i mig.¹⁸³ El setge francès a la capital gironina va provocar una desbandada cap als pobles de la ruralia, on els gironins establiren un quarter general i dugueren a terme un seguit d'incursions. A Amer hem documentat la presència dels gironins Rafel Vidal, mercader, i Joan Silvestre, notari: va arribar “lo dia antedent 16 de predit mes de juny [de 1693] després de arribada de dita ciutat de Gerona de la qual per temor del bloqueo del enemich francès de dita ciutat se retirà en la vila de Amer”.¹⁸⁴ Pere Corney se'n recordava d'una matinada —de 1694— al mas Guàrdia, de la Celler de Ter, propietat de Salvi Panella, “ahont vingueran molts soldats francesos, los

181. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, [1696, juny, 13], s. f.

182. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 369 (1697-1698), [1698, febrer], ff. 110v-111v.

183. SOLA 2008c: 351-354.

184. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B5 (1690-1693), f. 44.

quals sen volian aportar las garbas eran en dita era posades apunt per bàtrer”,¹⁸⁵ ell i Joan Bertran, un altre treballador, es tancaren dins la casa amb pany i clau, mentre l'amo era a buscar un capità al poble, i de tornada mataren un soldat.

Francesos i espanyols exigien a les poblacions circumdants de Girona càrregues i impostos, al mateix temps i amb la mateixa rapidesa i promptitud. D'una banda, les notícies i els manaments francesos emesos pel duc de Noailles relatiu a l'ocupació militar arribaven a Amer.¹⁸⁶ D'una altra, els terços i capitans que es movien arreu rebien les ordres dels veguers i governadors. Tots dos van coincidir en els pagaments extraordinaris a les tropes, i en l'obligació que tenien les viles d'alimentar i allotjar els cavalls i els soldats. El refús popular a aquestes exigències podia ser greu per a les universitats si considerem els efectes polítics que se'n podien derivar: revoltes antimilitars i antifiscals, culpabilització de les autoritats locals dels estralls soferts, resistències comunitàries o tensions internes ocasionades per raó de privilegis, exempcions i desigualtats, que a Amer es va materialitzar no amb rebel·lions obertes —ni a la resta de la vegueria de Girona, però sí ben a prop, a Osona, amb la revolta dels barretines (1687-1689)—, sinó amb conflictes puntuals. El 9 d'abril de 1688, la ciutat de Girona havia enviat uns correus a Anglès, Amer i Sant Feliu de Pallerols —i a la resta de pobles de la vegueria— on instaven les universitats que apaivaguessin els ànims.¹⁸⁷

Els últims anys del segle XVII, la qüestió dels allotjaments militars es va convertir en un ampli i llarg debat, que primer va atènyer la universitat de la vila i després va transcendir a tots i cada un dels habitants, en la mesura que els afectava individualment. Era una imposició que tenia terribles conseqüències socials i econòmiques. Molts propietaris, vilatans i habitants d'Amer s'hi van oposar o negar totalment: les febles economies familiars es veien delmades de nou. En aquest punt és possible veure-hi un origen o causa de l'assumpte, quan les poblacions es neguen a pagar o a contribuir són saquejades i cremades; els masos, camps i collites són arrasats i destruïts, amb total impunitat. Paral·lelament, les universitats havien de satisfer les

185. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 366 (1694-1695), [1695, juliol, 14], ff. 299r-303r.

186. Les campanyes de Noailles es poden seguir a partir de les seves memòries: *Mémoires politiques et militaires, pour servir à l'histoire de Louis XIV et de Louis XV, composés sur les pièces originales recueillies par Adrien-Maurice, duc de Noailles, maréchal de France et ministre d'état. Par M. l'abbé Millot, des académies de Lyon et de Nancy*, I. París: Chez Moutard, 1777.

187. DOMÈNECH 2001b: 35-47; ALBAREDA 1991 i DANTÍ 1990.

despeses de l'exèrcit espanyol quan ocupés la vila, i formar miquelets. Així es pot intuir que va passar a Amer diverses vegades.

De resultes de la pressió fiscal, la Diputació del General va optar per un donatiu voluntari i acotat a un període limitat d'anys, segons les possibilitats de cada municipi. Amer i els altres pobles que pertanyien a la vegueria de Girona —cinquanta-dos en total— havien de pagar 800 quintars de palla anuals per alimentar els cavalls concentrats a la capital.¹⁸⁸ L'1 de gener de 1693, la universitat d'Amer es va reunir per debatre el “donatiu que han offert donar a Sa Magestat (que Déu garde) per temps de sinch anys, la qual oferta y promesa se és feta als Molt Il·lustres Srs. Deputats del present principal de Catalunya. Perçò imposam lo següent, ço és, que qualsevol persona habitant en dita present vila tinga obligació de pagar de drets a dita universitat per cada càrrega de vi que comprarà, embotarà o tindrà de menester per lo gasto y servey de sa casa dos reals de moneda de plata, los quals se tingan de pagar al arrendatari...”¹⁸⁹ L'octubre de 1694, el veguer de Girona va exigir una sèrie de contribucions i aplegues per tal de socórrer i alliberar la ciutat. Al municipi d'Amer se li van reclamar diverses pagues: una primera de 300 lliures i una segona de 150 “per lo sustento del regiment de cavallaria de legal que està allotjat en lo lloch de Sant Jordi Desvalls”¹⁹⁰ —que no va tenir l'acord unànime de tots els membres de la universitat. A Granollers de Rocacorba, se'ls demanaren 15 lliures, que recollí Pere Joan Puigdemont, receptor de les butlles “que tenia elegit lo general del exèrcit de França en ocasió que dit exèrcit estava devant de la ciutat després de ésser arrendada la plaça de dita ciutat”,¹⁹¹ i a Sant Climent d'Amer van ser 21 lliures, que pagà el pagès Gabriel Roura i Boada.

Davant la desídia dels terços regulars, a la primavera de 1695 és quan hi ha les accions més virulentes dels cossos de miquelets, els quals es desplacen a dos punts. A la Garrotxa pressionaven Castellfollit de la Roca, amb companyies com la de Reus, que s'allotjava a Sant Feliu de Pallerols, o, des del Collsacabra i Osona manades per Ramon Sala i Sassala —veguer de Vic— i Josep Mas de Roda.¹⁹² Una de les topades més conegudes entre francesos i miquelets —cantada en un

188. DOMÈNECH 2001b: 31-32.

189. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Decimus sextus liber Manualis sive decimum septimum Manuale*, Am. 364 (1692-93), [1693, gener, 1], ff. 3r-4v.

190. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 365 (1693-1694), [1694, octubre, 10], f. 421r.

191. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocol*, Am. 370 (1698-1699), [1699, març, 4], ff. 127r-v.

192. GRAU I PUIG 2007a.

romanç imprès— té lloc el 10 de març a la vall d'en Bas, quan els francesos, encalçats pels miquelets fins a Olot, s'amagaren al convent del Carme.¹⁹³ Al Maresme i al Vallès, els cossos de miquelets dirigits per Valeri Saleta i Blai de la Trinxeria pressionaven Hostalric, que va tornar a mans catalanes l'agost de 1695, mentre els francesos eren a Santa Coloma de Farners. Entremig, al nord de la Selva, Anglès, la Cellera de Ter i Amer patien un tràfic constant de tropes, del qual podem establir una petita seqüència cronològica. El 3 d'abril s'havia presentat als jurats el “noble Don Esteva Bellety y de Sampsó, capità y sargento mayor del Tèrcio de Dragons del real exèrcit de sa magestat catòlica (que Déu guarde) lo qual se és conferit en la present vila de Amer lo dia present per ordre de Sa. Ex.ª el marquès de Gastainya-ga ab son tèrcio de dragons y ab quatra companyias de micalets de Espanya”.¹⁹⁴ El 23 de maig es mogué per Amer i Anglès la companyia de miquelets espanyols comandats per l'alferes Joan Albareda, el seu germà, el capità Joan Albareda, Francesc Corbera i un tal Casola, exigint esmorzar (pa, nous i vi) a l'amo del mas Panella d'Anglès, que va replicar: “si minyons, encara ne tinch per vosaltres de pa, que quant los gavayts vingueran aportarsen lo blat de las casas sen aportaren lo blat de aquesta casa de assí dalt que se diu Bechdejú y devallant los dits gavayts de dita casa de Bechdejú donant alguna cosa al capità me descarregaren assí lo dit blat (24 quarteres)”.¹⁹⁵ Pel juny d'aquell any un aplegador de sant Antoni es passejava per la vila amb un cavall i un matxo, que deia “lo havia comprat an als micalets de Espanya que lo havian robat a França”.¹⁹⁶ En una data incerta de 1695 —el document està mutilat— la companyia del capità Joan Àngel cercava allotjament; almenys cinc persones es van negar a tenir-los a casa seva (entre ells Joan Vila i Pujol), per això foren arrestades, empresonades i multades amb 500 lliures. Aquests moviments de tropes de miquelets catalans ens fan adonar de la passivitat dels lloctinents espanyols, els esmentats marquès de Gastañaga —virrei de Catalunya entre 1694 i 1696— i el comte de Melgar, en paraules de Joan Busquets i Antoni Simon, “que supeditaren la defensa de Catalunya a les conveniències del partit afrancesat que, en aquells anys, guanya ràpidament adeptes a la Cort de Madrid”.¹⁹⁷

193. SOLÀ 2008b: 353-354 i 933-941.

194. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 366 (1694-1695), [1695, abril, 3], f. 189r-v.

195. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 366 (1694-1695), [1695, maig, 23], ff. 219v-221v.

196. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. *Protocolli*, Am. 366 (1694-1695), [1695, juny, 24], ff. 270v-272v.

197. BUSQUETS I SIMON 1993: 88

Alguns catalans s'apuntaven a les lleves per estalviar-se les contribucions; coneixem el cas del pagès Baldiri Homs, d'Amer, contractat l'abril-maig de 1695 per la vila de Valls, mentre que els jurats i els batlles en quedaven exclosos.¹⁹⁸ I la duresa de la guerra també va provocar la reacció contrària, desercions i baixes voluntàries, i, a més, entre els soldats no professionals. Així, el capità Fèlix Roguer, miquelet, de trenta-tres anys, de Sant Medir, va exposar que Antoni Duran, corder de Rupit, resident a Amer, “a vint y un de setembre del any mil sis cens noranta sinch, se deixà de servir y se li estarà la plasa de miquelet y may més de després ançà ha aquel servit en ninguna companyia ni se és cuydat més de servir sinó se posà a treballar”, i que vivia a casa de fra Narcís Sarsanedas, cambrer, sense formar part de “ninguna companyia de miquelets de Espanya ni en ninguna cuadrilla de miquelets”.¹⁹⁹ O el cas de Joan Concs i Maset, “soldat de la companyia de Don Olaguer Taverner del Tercio de la Diputació ha estat desganat en dita present vila de Amer de una malaltia de cuytado ahont vingué lo dia de desavuyt de juny proppassat y fins vuy ha estat indisposat per ocasió de dita malaltia corporal de poder marxar an al tèrcio y encara estam indisposat quatra o sis dias més per poder marxar per no tenir las degudas forças per la dita marxa”.²⁰⁰ No en tenim constància, però seria ben probable, que la universitat d'Amer hagués organitzat una milícia urbana i hagués reclutat un cos informal d'homes en edat de portar armes per donar suport als terços espanyols, on hi tenien cabuda els clergues: un testimoni deia que s'havia trobat, en el pas sobre el Ter, al Pasteral, “a un capellà en companyia de sis micalets de Espanya que tots dits micalets aportaven llurs armas, ço és, escopeta y pistolas”.²⁰¹

El 29 de gener de 1696, els jurats d'Amer reberen Juan Ruiz, tinent que havia vingut a Amer des d'Hostalric juntament amb vint-i-set soldats espanyols i una companyia de vint-i-dos miquelets, per informar-los sobre si “esta universitat hagués cumplit ab lo número de onsa cents quintars de palla que per dit Sr. Governador fou manat se aportassen en la vila de Santa Coloma de Farnés, a effecte de que de allí la aportassen al magatzem de dita plassa de Hostalrich per sustento de la cavalleria que està de guarnició en dita plaça”. Temporalment,

198. GRAU I PUIG 2007b.

199. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697, febrer, 16], ff. 64r-65r.

200. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 367 (1695-1696), [1696, juliol, 24], ff. 485r.

201. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 369 (1697-1698), [1698, desembre, 16], ff. 239v-241r.

la universitat allotjà els soldats i miquelets, se'ls donà palla i civada, i es buscaren els rebuts que certificaven “que ne havian feta aportar un bon número de quintars”. L'oposició es manifestà quan els jurats Jeroni Sitjar, Josep Colomer i Miquel Gelabert exposaren al tinent que no “entenen donar-li pa ni civada per lo sustento de dits soldats, cavalls y miquelets sino és ab recibo de dit Sr. tinent pera poder-ho recobrar del Rey nostres”. El tinent s'exclamà de l'esforç que hagué de fer per “passar en terra del enemich pera sustentar dits cavalls”. Poc després, els capitans Ramon Sala —o Solà— i Narcís Clavell van acudir i van insistir que se'ls lliurés la palla. Finalment, davant la pressió del governador d'Hostalric, Pedro Valcoral y Velàzquez —del qual aconseguixen una carta autògrafa—, el batlle d'Amer, Miquel Puig Reverter, va acceptar “estar prompte y aparellat en fer tota la acistència necessària per dit effecta a dit capità Clavell sempre que se li demània”.²⁰²

El 1696 és l'any de màxima ocupació francesa de la vegueria de Girona, que s'allargà, com a mínim fins al 20 de setembre de 1697, quan se signà la pau de Riswijck, feta pública pel virrei de Catalunya el 29 de novembre, i que arriba a Girona el 9 de desembre. La retirada francesa de Girona no té lloc fins al 9 de gener de l'any següent. La brutal presa d'Amer va ser deguda a una revenja, segons Pascual Madoz, “en desagravio de la victoria que los españoles habían conseguido sobre sus armas en 30 de junio de 1696”.²⁰³ No podem saber-ho del cert, però a posteriori s'atribuïa al general de Lluís XIV, Louis Joseph de Bourbon-Vendôme, duc de Vendôme (1669-1712).

El dia 25 havien saquejat Anglès, amb unes conseqüències, tal com descriu el rector, devastadores:

per hociació de la vinguda de la armada de Fransa en la present vila y terma de dita diada y per lo gran tamor de aquella fou hociació dexar tots los habitants llurs casas des dels major al manor y jo juntament ab ells fonch forsós aver de dexar ma casa y isglésia per lo tamor de pèrdrer la vida que quiscú se agué de salvar com pogué per las montañes, no obstant axò encara avansaren a la montanya de Bellans, cramant y matant-ne tants com ne alcan-saren, y per dita hociació se perdé lo dit libra —de baptismes—, entra moltas altras alages de la isglésia, la qual sacajaren sens dexari ornament algú del que no se era retirat.²⁰⁴

202. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 367 (1695-1696), [1696, gener, 29], ff. 85v-88r.

203. MADOZ 1847: 244.

204. ADG: Arxiu Parroquial d'Anglès. Llibre de baptismes B2 (1620-1696), f. 161 i Llibre de Bapstismes B3 (1696-1749), f. 3: “Noto jo lo baix excrit de com lo llibre de baptismes, matrimonis y enterros novament fet y comensat a continuar lo any 1686 fins

Aquestes dades són fonamentals per saber que l'arribada dels francesos agafà desprevinguda la població, i només alguns tingueren temps de fugir, precipitadament, essent altres perseguits i morts pels francesos. La destrucció d'Anglès i d'Amer va ser gairebé sistemàtica, i va afectar tant als edificis civils com als eclesiàstics. El rector d'Anglès conclou que els francesos restaren a la vila fins al 12 d'agost.

Tal com ho van definir els notaris abacials, les accions dels francesos sobre Amer, els dies 26, 27, 28, 29 i 30 de juliol de 1696, van ser terrorífiques i espantoses, van tenir greus repercussions i l'episodi va ser qualificat de "saco y crema de Amer" —a més, s'establien paral·lelismes amb el saqueig que va patir Roma el 1527 a mans de l'exèrcit imperial de Carles V. De fet, *saco* o saqueig és el mot més emprat per tots ells, i hagué de ser sens dubte sistemàtic. El dia 26 és definit com el primer dia:

lo die de vint y sis del mes de juliol proppassat, lo exèrcit del enemich francès de desdel Pla de Anglès a hont arribà lo dia antes a vint y sinch de dit mes dia de Sant Jaume, vingué en la present vila de Amer pera saquejar dita present vila y convent y juntament la parròchia y terme de Amer, com en effecte ho sequejà universalment y entre todas las demás cosas que saquejaren los francesos sen aportaren algunas sexanta quarteras de blat que lo Sr. Don Blas de Trinxeria pocs dias havia havia fetas aportar en dita vila per a que nosaltres féssam aquellas pastar pa de monició per las squadres de micalets com en effecte començaren a fer pastar dit blat y havent comensat de pastar dit blat y fet mòldrer molta partida de dit blat dits francesos sen aportaren lo dit pa de monició pastat, farina mòlta y lo demás blat que no era acabat de moldre's de ditas sexanta quarteras,

i acaba afegint, "ésser públich y notori en dita present vila y llochs circumvehins que tot ho sequejaren".²⁰⁵ L'endemà, el 27, efectuaren un segon saqueig, "del que havia restat en dita vila y en dit monestir aportant-se'n moltes cosas que no havian trobadas lo dit dia de vint y sis de dit mes de juliol". La destrucció va proseguir encara el 28, amb més violència si cal: "dits francesos posaren foch en la major part de las casas de dita present vila y cremaren la major part de ellas."²⁰⁶

al juliol 1696 se pardé entra otras escrituras en la present isglésia per lo saco donà en ella la armada de Fransa, la que vingué als 25 juliol y estigué fins als 12 de agost 1696 com més llargament tinch notat en lo llibre vell al peu de últimas baptismes. ...Alanyà, domer".

205. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 367 (1695-1696), [1696, octubre, 16], f. 530r-v.

206. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 367 (1695-1696), [1696, octubre, 16], f. 530r-v.

Aquests fets van esdevenir un punt d'inflexió en la història de la vila. Els seus efectes, similars en moltes poblacions catalanes, es feren notar en diversos àmbits: de tipus material (destruccions), emocional i psicològic (sentiment de terror i humiliació, odi als francesos i als espanyols), demogràfic (desplaçament i despoblament), social (revoltes antimilitars i antifiscals; capítols matrimonials que resten aturats perquè n'ha mort un dels membres o perquè ha quedat destruït el mas on aniran a veure), i econòmic (paralització de moltes de les activitats industrials, agrícoles i comercials).

Davant d'aquest "entrar a sac" ens preguntem sobre la passivitat i la poca combativitat dels amerencs; què feien i on eren mentre es cremava la vila? Molta gent va fugir espantada, a cercar recer pels voltants. A Amer, Joan Llobrassols, pagès, digué que es va retirar al santuari del Far "en companyia de molts particulars de dita present vila per temor dels dits francesos",²⁰⁷ el sagristà menor Josep Gros anà al santuari del Coll i la majoria pujaren muntanya amunt. Aquestes fugides esvalotades feren de la vila un lloc buit i desert, a mercè dels francesos, la qual cosa explica que no s'hagin documentat gaires morts en els enfrontaments —els registres sacramentals no indiquen cap mena de mort violenta, sinó enterraments per mort natural—, i, si es donava el cas, les baixes humanes tingueren lloc en moments esporàdics. A Anglès, un dels jurats expressa que els vilatans "fugiren tots, des del menor al major, pera salvar nostras vidas, dexant nostras casas y béns, ahont se perdé tot lo que si dexà fins a enderrocary molta part de las casas y no obstant tot axò, pera poder tornar nosaltres a fer la habitació en nostras casas hagueren de fer ab particular llicència del governant lo exèrcit de Fransa, fent-nos pagar molt gran quantitat".²⁰⁸

Segons els testimonis civils, la destrucció només va afectar la vila d'Amer; mentre que els clergues i els monjos testimonien que també el monestir en sortí mal parat; per tant, sembla que tingué un abast general, sense discriminacions. Aquests testimonis expliquen en primera persona i en un estil directe el seu record, el que els va passar a ells, sempre amb un any de perspectiva com a mínim, i no pas immediatament; així doncs, pot ser un relat una mica confús o borrós, i que es pot comparar amb el del coetani Felix Domènech.²⁰⁹

207. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697, juny, 16], f. 225v.

208. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697, novembre, 9], f. 330r.

209. DOMÈNECH 2001b.

Sabem que en sortiren malmesos tant els edificis eclesiàstics —esglésies i capelles— com els edificis civils —cases i construccions municipals— de la vila, i masos de la vall, ja que les respectives administracions es van encarregar de registrar l'estat material de les estructures immobiliàries després del conflicte bèl·lic: inventariaren o anotaren els desperfectes, els robatoris o les mancances. És a través d'aquests testimonis, de les compravendes, dels arrendaments i dels inventaris, que se'ns explica el grau de destrucció que havien sofert i patit.

La vila va ser, amb diferència, la que més va rebre els estralls de l'exèrcit francès, que no va mostrar cap moment de pietat ni misericòrdia. La part més afectada foren les cases de la plaça pública, cremades i destruïdes sistemàticament una per una; també es parla d'algunes cases del carrer antic de la Teuleria i del carrer de Pedreguet. És difícil saber on començà i s'originà el foc, si traspassà d'una casa a l'altra, o si foren robades individualment, i així cremades successivament; no descartem cap de les dues possibilitats. En els anys immediatament posteriors a 1696, hem localitzat una sèrie, força seguida i completa, de vendes i arrendaments de cases situades en aquest espai, amb clàusules que n'estipulaven la restauració i rehabilitació. La majoria dels contractes parlen de cases cremades, postrades i enrunades, sense portes ni finestres, amb la teulada esfondrada. Bartomeu Vergés, farmacèutic, va arrendar una casa a Josep Prats, ferrer, amb el pacte que "pugau cubrir la taulada de la instància de la cuyna de dita casa que ab la crema de la present vila que lo any proppassat de 1696 lo exèrcit de França féu en ella",²¹⁰ a més de fer la cuina, les teulades i rebatre les parets. Francesc Mut, sastre de Girona, venia "tota aquella casa dirruhida y cremada, sens portas, finestras, sostras y tauladas, scituada dins la present vila de Amer y en lo cap de la plassa".²¹¹ Un testimoni diu que "és estada cremada la casa del honorable Jaume Mestras, silurgià major del tèrcio de la Diputació del present Principat de Catalunya, la qual té y poceheix, scituada en la plassa pública de dita present vila de Amer, no havent restat cosa en dita casa sinó las parets y encara part de ditas parets són dirruhidas y enderrocadas per rahó de dita crema".²¹²

La venda i l'arrendament immediat d'aquestes propietats rústiques pot entendre's dins un afany recuperador o esperit de superació, però

210. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697, juny, 10], f. 160r.

211. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 369 (1697-1698), [1698, novembre, 14], ff. 392r-v.

212. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697, setembre, 31], ff. 305r-306r.

també amb un interès per disposar d'unes petites rendes en metàl·lic. Les conseqüències comportaren una ràpida reconstrucció i reforma dels immobles, i l'aparició d'un estol de picapedrers, mestres de cases, paletes, fusters i ferrers, locals i forans treballant a la vila i en els masos. La postguerra es presentava, doncs, com un moment clau de renovació i actualització dels immobles de la vila, una tema pendent d'estudiar. Algunes de les llindes de les cases així ho demostren.

Mentrestant, algunes de les famílies anaren a residir dins el monestir —a la infermeria, les cases dels monjos o l'església—, documentats entre 1696 i 1702. Per exemple, les famílies del sastre Rafel Roura, del notari Josep Quer o del cirurgià Jaume Mestres hi van romandre una colla d'anys i van tenir fills “dins lo monastir, hahont ce són retirats per tenir las casas cremadas”.²¹³

Segueix, per ordre d'importància el monestir, de manera específica pel que fa a la seva destrucció. Els edificis eclesiàstics havien esdevingut, durant els conflictes bèl·lics de l'època moderna, espais teòricament segurs i fortificats, amagatalls on dipositar objectes personals valuosos, magatzems de cereals.²¹⁴ Alhora, es convertien, per als exèrcits invasors, que ho sabien, en objectius cobejats on hi havia tresors per robar, saquejar i destruir sense miraments. Així doncs, tenim aquest doble procés: primer, el dipòsit i la clausura del monestir de Santa Maria, i el posterior saqueig i robatori. Les cases dels monjos, tot i que eren dins el clos, no foren destruïdes però sí saquejades. El 1685, es va trobar “en la casa de la infermaria del monastir de Amer que hi ha una caixa ab son pany y clau dins la qual hi ha unas pocas de avellanas, la qual Maria Marguí, viuda deixada de dit Joan Marguí, féu aportar lo any passat per temor dels francesos quant estavan al siti de Gerona, a efecte de reculli-hi la vianda tenia”.²¹⁵

És simptomàtica la paralització de les reunions del Capítol entre el 14 de juny de 1696 —tal com hem vist més amunt, quan es percep l'amenaça real de l'exèrcit francès— i la represa el 28 de febrer de 1697 —sense fer ni el més mínim esment del saqueig—, i de nou entre el 15 de maig de 1697 i el 14 de gener de 1698. A partir de llavors, l'abat notifica una carta reial perquè se celebressin en totes les esglésies misses solemnes exhortant el poble “per lo asert del seu sant servey y bons succesos en la monarquia”.²¹⁶ El 1698 ho constatem quan trobem

213. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de Baptismes B6 (1694-1704), ff. 36 i 50.

214. SOLÀ 2007a.

215. AHG: Notaria d'Amer. Josep Quer. *Nonus liber manualis sive nonun Manuale*, Am. 351 (1684-1685), [1685, setembre, 7], f. 162r.

216. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, [1698, febrer, 4], s. f.

alguns oficials comprant objectes en les subhastes públiques: l'infermer Bonaventura Miralbell comprava una bóta (12 s. 6 d.) i el cambrer Narcís Sarsanedas una flassada (2 ll. i 1 d.).

El 1694 s'havia construït una estança rere la sagristia, una "cambrà secreta" —tal com l'anomenen diverses persones—, amb una porta que obria al cementiri i que va ser tapiada i dissimulada. Rafel Vidal, mercader de Girona, i la seva muller Gertrudis havien remès a Josep Gros, sagristà menor, roba diversa, tres matalassos, dues flassades, dues catifes, una cortina de drap ras i un joc de coixins de seda. Joan i Maria Paula Llobrassols hi havien guardat una caixa nova plena de roba —amb faldellins guarnits de plata, una capa i altres peces. També el mas Cos hi havia dipositat objectes diversos, i altres persones de les quals desconeixem els noms. L'amagatall va ser descobert pels francesos el segon dia de retorn a la vila, "dits francesos trobaren dit sacret y tragueren una post que havian posat a la retxa de dita rere sacristia, la qual retxa és a la paret de la part del sementiri de dita isglésia",²¹⁷ emportant-se tot el que hi havia dins. També els cònjuges Miquel i Francisca Bellvespre i els seus cunyats Francisco Solà i Benet i Maria, van lliurar un petit aixovar d'or i plata a l'abat Climent, "las quals cosas foren espoliadas y robadas ab lo saco general que lo exèrcit francès governat per lo Príncep de Bondoma féu en lo mes de juliol de dit any 1696 en la present vila, en la isglésia, en la abadia y monestir de Amer, de tal manera que de todas las preditas cosas y alajas y quantitat de diners a dit P. Sr. Abat encomanadas no se reserva sinó una sota copa y tres tassas, tot de plata, de pes entretot de vint y vuyt unsas de plata",²¹⁸ que tot plegat sumà 42 lliures.

Disposem del testimoni excepcional descrit a la capella del Santíssim Sagrament: "en lo Altar del Sant Christo no si troba cosa, fou tot robat. Ítem dintra dita capella y ha una caxa llarga ahont si posava los pandons y se'ls ne portaren y espenyada, y no si troba cosa més de dita confraria que tot robat". I encara el 1699 continuaven esmentant-se molts objectes fets malbé (la caixa) i d'altres de recuperats, com "lo pandó que se troba després dels francesos quera espatllat de un tros que ne avian tret y lo faren adobar en B^a y una asta que feram fer y una creu de ferro estanyada y al sim dolenta" i "un libra ahont són asentats tots los confreres que ces recobrat que era anat a Crispià".²¹⁹

217. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 368 (1696-1697), [1697], f. 227r.

218. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 372 (1700-1701), [1702, juny, 20], ff. 221v-223v.

219. ACA: Monacals, Hisenda. Confraria del Santíssim Sagrament, 1082 (1698-1815), ff. 1v-2r.

Les campanes del monestir també foren totes robades —però no en sabem el nombre ni les mides. El bronze de les campanes podia ser refòs i emprat com a armament bèl·lic. Devia ser un assumpte de molta transcendència ja que en la seva recuperació s'hi van implicar el monestir i la universitat de la vila, suposem que per la seva importància simbòlica —marcant el ritme de les hores i el treball— i pel seu elevat preu. El 16 de febrer de 1698 es va convocar la universitat, hi eren presents seixanta-set caps de casa, per decidir

anar a suplicar al Il·lustríssim y Reverendíssim Sr. Bisbe de Gerona que sia servit Sa Il·lustríssima y Reverendíssima Senyoria decretar y aplicar set centas lliuras de moneda barcelonesa dels fruïts, rèdidos y emoluments reb y acostuma de rèbrer la Almoyna del pa del Cortó de la isglésia de Sant Miquel de Amer per ajuda de costos de fer las campanas de la isglésia del monestir y convent de Nostra Senyora de dita present vila del ordre de Sant Benet, las quals foren robades per los francesos eo per lo exèrcit de França lo dia de vinty sis de juliol del any mil sis cents noranta y sis, y axí mateix per ajuda de cost de fer los tàlams de dita isglésia de dit monestir que també foren robats per dit exèrcit de França.²²⁰

Quaranta-sis dels membres hi estigueren d'acord, i aquesta cessió pot entendre's com un acte de bona voluntat i d'acostament entre la vila i el monestir. No sabem la resposta del bisbe, però imaginem que fou positiva. Els diners pensats inicialment per resoldre el pagament de les noves campanes, però, van ser totalment insuficients. És per això que l'abat Joan A. Climent i el capítol del monestir van demanar formalment, el 8 de febrer de 1699, als jurats i a la universitat, “per hajuda de cost de fer las campanas se consignàs la una part de las dos parts de la imposició de la gavella de dita universitat per temps de quatra anys”,²²¹ que dos anys fossin directament per a l'abat i els altres dos per als clavaris de la universitat. El 1701 la universitat va decidir crear un repartiment o tall entre tots els particulars per valor de 900 lliures dels censals que tenia contractats: un de 110 ll del reverend Rafel Simon, beneficiat de Miquel a les Planes; un de 300 ll. que fa Miquel Mascaró, degà de la Seu de Girona; un de 80 ll. dels aniversaris de Santa Coloma; un de 25 ll. dels aniversaris d'Amer, i encara molts altres.

220. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 369 (1697-98), [1698, febrer, 16], ff. 83r-84r.

221. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 370 (1698-99), [1699, febrer, 8], f. 97v.

El 25 de juliol de 1700 l'abat Climent es queixava del greus fets succeïts en el monestir, que qualificava molt expressivament —en una traducció del llatí— de “ferotgíssima i horrorosa destrucció militar de tots els béns i rapinya de l'església del monestir de Santa Maria d'Amer feta per l'exèrcit reial francès el 1696, sense excepció, de les coses sacres, imatges santes, relíquies santes i també del Santíssim Cos de Crist”.²²² Es van haver de repondre totalment la roba i l'orfebreria litúrgiques, el parament dels altars, imatges i retaules, i els objectes processionals, entre altres. Però la recuperació de les esglésies sembla que tingué lloc en poc temps, i la normalitat tornava amb relativa rapidesa. Al voltant de 1700 es va contractar l'escultor Esteve Tàpias per elaborar un retaule, es van comprar —o rebre— diverses relíquies i es van realitzar obres arquitectòniques dins el monestir. El 1701 es recobraren les pensions, les almoines i els acaptes de blat de 3 quarteres i 3 quartans del Santíssim Sagrament, i es permeteren despeses mitjanes de cera —ciris i atxes— i músics per la festa patronal. I el 1723 es recordava que “monjos y preveres de esta iglésia se trobaven atresats de sa residència en 27 mesos per trobar-se impossibilitats de cobrar las rendas y fundacions de dita iglésia y juntament se trobava dita iglésia haver patit un saco tan inconsiderable en lo any de 1696 que no dexaren cosa, ornaments ni campanas, ni altres cosas necessàries per la celebració de la missa y divinal ofici com se pot claraments fer constar”.²²³ Foren uns veïns i particulars de la vila i parròquia d'Amer, els hereus dels masos Colomer, Pagès, Bonmatí, Llobrassols i Reverter, que crearen un censal de 400 lliures, més els 300 del notari Claramunt, amb la finalitat de recuperar aquestes pèrdues.

Les parròquies i esglésies dels voltants van córrer la mateixa mala sort, va “ésser estat saquejat y cremat lo lloch de Sant Climent de Amer”, lloc on, a l'igual del monestir, les campanes havien estat espoliades per l'exèrcit de Vendôme el juliol de 1696. Nicolau Camps, rector i obrer major, i Joan Puig, masover del mas Sabater de Sant Climent, encarregaren un censal a Esteve Figueres i Puig, pagès del mas Gelabert, de 200 lliures per pagar les campanes que havia fet el courer de Girona, Joan Serra. I l'agost de 1698, els obrers van arrendar per quatre anys el delme del fajol per acabar de pagar-les.

La capella de la Pietat va ser saquejada completament. Es van emportar la campana grossa, que es va recobrar “del senyor Narcís

222. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 371 (1699-1700), [1700, juliol, 25], ff. 340r-342r.

223. AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, [1723, març, 29], ff. 115-116.

Vidal, botiguer de Girona, que la avia comprada al exèrcit de França en lo any 1696 que se len avian aportada de dita capella”, i que els costà més de 25 lliures.²²⁴ Els llibres d’obra d’aquesta capella ens mostren que el creixement i la millora de la Pietat van ser el més notable i destacat de la vila.

També bona part dels masos foren cremats, cosa que va repercutir en els capítols matrimonials, en la mort d’alguns dels cònjuges que habitaven al mas, en les herències i transmissió de béns, i en el patrimoni familiar. Vegem-ne un parell de casos, segurament els més espectaculars, explicats des de la desesperació. El primer és el d’Isidre Llogà i Benet, que havia de casar les seves filles Francisca i Elena, per a qui va establir un dot de més de 1.000 lliures i vestits i caixes; no pogué fer-ho, per diversos motius, el principal, “en ocasió que los seus béns y universal heretat de dita casa Benet y Sotera estavan en peus y avuy se troban molt deteriorats y menoscabats”: no podien cobrar diversos censals, crèdits i deutes de resultes de la invasió francesa, atès que “restà cremada, assolada y tota destruhida la dita casa de Benet y tots los mobles de dita casa cremats”, i igualment el mas Torner —a Sant Climent— i els dos molins fariners —un a les hortes d’Amer i l’altre a Anglès.²²⁵ El segon és del batlle Miquel Puig i Reverter i Bartomeu Roura, treballador del mas Gallissà, que “se recordava molt bé que los micalets de França que aleshores estaven y habitaven en la dita present vila de Amer, mataren a Francisco Badia y Boada, pagès, lo qual per causa de matrimoni per ell contractat ab Anna Boada, senyora útil y propietària del mas Boada del veynat de las Buadellas de la parròchia de Sant Climent de la vall de Amer, entrà en dit mas Boada de dits veynat y parròchia que fou segons los apar en lo any 1656 o 1657”. Primer va ser “nafrat malament” i portat al mas Goltresa per curar-lo, però “després passats alguns dias los dits micalets de França anaren en dita casa de dit mas Goltresa y lo acabaren de matar”.²²⁶

224. ADG: Arxiu Parroquial d’Amer. Administració de la Pietat (1699-1816), s. f.

225. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 369 (1697-1698), [1698, juny, 3], ff. 218v-220r.

226. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 370 (1698-1699), [1699, juliol, 6], ff. 341r-342r.

EL SEGLE XVIII: DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A L'ESPLENDOR I LA MAGNIFICÈNCIA CULTURAL DEL MONESTIR

DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ (1702-1714) I EL NOU MODEL BORBÒNIC A LA
GUERRA GRAN (1793-1795)

Arran de la mort sense descendència de Carles II, el darrer rei dels Àustria, es va encetar un dels conflictes bèl·lics, entre 1702 i 1714, de més ressò internacional, amb la implicació d'Àustria, Anglaterra, Holanda i França. Felip d'Anjou o el futur Felip V, nét de Lluís XIV, havia estat declarat pretendent dels regnes hispànics, però l'emperador Leopold I, Anglaterra i Holanda s'hi van oposar i van presentar l'arxiduc Carles d'Àustria. Felip V va guanyar-se el primer favor dels catalans jurant les Constitucions en les Corts de 1701-1702 —tot i que no les mantindria posteriorment—, quan cap dels Àustria no les havia signades en més de cent anys. A partir d'aquí va créixer el partit austriacista a Catalunya, amb el suport de membres dels tres braços, i representants de les potències aliades més destacades. El decantament dels catalans per l'arxiduc i en contra dels Borbons espanyols i francesos, es devia al seu caràcter descentralitzador davant l'absolutisme borbònic. Cal tenir present, a més, la francofòbia, que tant i ben recentment havia afectat la vila d'Amer, i la castellanofòbia, contra les lleis, els ministres i les tropes reials.¹ Encara a principis del segle XVIII trobem alguns exèrcits espanyols voleiant per la Selva i Amer: el 21 de juliol de 1700 s'hagué d'allotjar, com s'havia fet antany, la companyia, amb disset soldats i els respectius cavalls, de l'extremeney Francisco Torrente, i el 2 de març de 1701, els jurats d'Amer deien que podien allotjar l'alferes Santiago Belado.

1. ALBAREDA 1993 i FERRERES 2007.

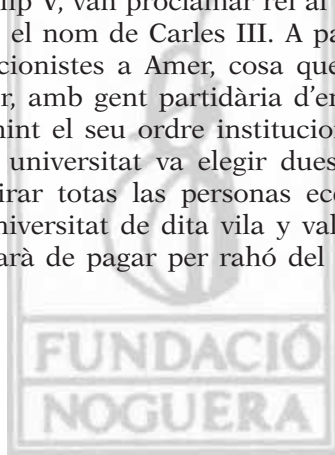
Els eclesiàstics tingueren un paper decisiu en l'elaboració del discurs austriacista, antifrancès i antiespanyol, les profanacions i destruccions de les esglésies catalanes per l'exèrcit espanyol feren decantar els eclesiàstics catalans a favor dels Àustria, afegit al temor de perdre la condició i els privilegis jurídics i fiscals; fins llavors, ni en la revolta dels Barretines (1687-1689), ni en el conflicte de 1702-1714, els representants eclesiàstics no es van manifestar en contra dels abusos del rei ni de la burocràcia castellana.² Hem de veure l'últim abat, Joan A. Climent, com a defensor dels interessos del monestir, de la Congregació Benedictina Tarraconense i de l'Església. Amb la seva mort va iniciar-se un període d'incertesa, de seu abacial vacant molt llarga, fins a 1716, quan és nomenat pel rei Felip V Francesc de Guanter com a nou abat —filipista, doncs. Per tant, la comunitat monacal hagué de fer front a uns anys d'inestabilitat religiosa, bèl·lica i política. L'absència d'abat, durant setze anys, és una causa directa de la guerra i del conflicte dinàstic, ja que era de proveïment reial. La influència del monestir —entès quasi com a “partit polític”— devia ser evident per fer decantar o predisposar el municipi vers una causa austriacista o botiflera, i, tal com diu Joaquim Albareda per als pobles d'Osona, però perfectament traslladable a la nostra vila, “les unanimitats són escasses i les preses d'actitud complexes”;³ en tot cas, la revolta de Vic i Osona entre 1704 i 1705 degué tenir les seves repercussions i els seus ecos als pobles del voltant. Joan Bada esmenta que l'actitud antiborbònica dels caputxins era deguda a l'esperit antifrancès, cosa que també podríem entendre aquí;⁴ però les rogatives que apareixen en els llibres capitulars d'Amer van adreçades als monarques Borbons.

El 15 de maig de 1702, els estats aliats —la Gran Aliança— van declarar la guerra a França i a la monarquia hispànica. Els aliats, que pretenien expulsar Felip V, van proclamar rei al tron hispànic l'arxiduc Carles d'Àustria, amb el nom de Carles III. A partir de llavors, arribaven notícies intervencionistes a Amer, cosa que ens fa pensar també en un tarannà botifler, amb gent partidària d'enfortir el poder reial a Catalunya tot mantenint el seu ordre institucional. D'una banda, el 3 de maig de 1702, la universitat va elegir dues persones “donant-los tot lo poder pera mirar todas las personas eclesiásticas, militares y particulars de dita universitat de dita vila y vall de Amer o que cada hu té de rendas hi harà de pagar per rahó del donatiu a sa magestat

2. ALBAREDA 1990.

3. ALBAREDA 1988.

4. BADA 2001.

(que Déu guarde)".⁵ D'una altra, el 17 d'agost de 1702, es demanaven pregàries per Felip V, resant pel "feliz succés de las armas en los exèrcits y axí en consideració de dites cartes se resolgué —el Capítol— se celebrassen las dites rogatives y se participàs als jurats y batlle de la present vila de Amer, peraquè assistissen en ells, com se acostuma y deu lo poble assistir".⁶

En els anys successius, la universitat es veié obligada a pagar dos tipus de contribucions, segurament totes dues extraordinàries, adaptades a les creixents necessitats, polítiques i fiscals: les que havien de resoldre el problema de liquiditat per les guerres anteriors, i les noves i flamants talles que arribaven imposades des de Madrid. Les declaracions dels jurats d'Anglès i Amer, en moments diversos, indiquen que van ser aquestes càrregues impositives exigides per sufragar la guerra i els allotjaments el que van provocar endeutaments i la creació de censals exorbitants —i que tenen la seva equivalència a escala particular— i una certa oposició popular. A Anglès, el 9 de novembre de 1697, havien deliberat sobre l'allotjament de tres companyies franceses de cavalls i sobre un "donatiu" de 5.000 lliures que reclamava el vescomte de Cabrera i Bas, per això s'hagué de crear un censal per 850 lliures. Aquests donatius o terces periòdiques foren reclamades des del 1690 per la Diputació del General a tots els municipis catalans per al sosteniment de l'exèrcit. A Amer, el 22 de juny de 1699, "han donat o fet donar ferratge als cavalls de Francisco Albay, Joan Antonio Pérez, Alonso Peres, Pedro Pablo Vinyals àlies Joan Roure y Francisco Oliver, soldats montats que tots servexen a la companyia del comissari general del Trosso de Rosselló", entre el 18 d'abril i el 22 de juny, amb les consegüents queixes dels vilatans dient que "no tenian ferratge".⁷ I el 3 de setembre de 1700 s'havia reunit la universitat per deliberar sobre el tema dels allotjaments i la resistència que manifestaven alguns. Vint-i-vuit dels trenta-tres assistents van arribar a la conclusió en cas que el clavari no pogués cobrar les talles imposades a tots els habitants, se'n donaria raó als jurats que decidissin de fer anar soldats o no a les cases dels que no volguessin pagar, fent un crida pública. El 1703, Bonaventura Güell, porter reial de Barcelona, reconeixia haver rebut dels jurats de la universitat d'Amer 300 lliures que es devien de les terces de maig i setembre del 1702 i el gener de 1703. També coneixem el cas —que no degué ser pas únic ni aïllat—, aquell any, del doctor

5. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. , Am. 373 (1702), [1702, maig, 3], f. s.

6. AAM: C.I., 122. , 1699-1772, [1702, agost, 17], f. 16r.

7. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 370 (1698-1699), [1699, juny, 22], f. 336v.

en medicina Josep Concs i Maset, domiciliat a Barcelona i que gaudia del privilegi militar, que reclamava l'exempció de les talles, col·lectes i noves impositcions. De fet, a les Corts de 1701-1702, els braços van plantejar la qüestió de les contribucions militars i dels allotjaments de tropes, pels abusos que significaven i la intervenció reial en les insaculacions de la Diputació i del Consell de Cent.

Les actituds autoritàries dels virreis —els comtes de Palma i de Velasco—, amb actuacions anticonstitucionals i una repressió indiscriminada, enllestiren la predisposició dels catalans cap a l'austriacisme, que culminava el 20 de juny de 1705 amb el Pacte de Gènova i el desembarcament de la flota aliada a Barcelona, que aconseguia una àmplia victòria. Carles III va convocar corts a Catalunya (1705-1706), on confirmava les concessions de Felip V i renunciava a intervenir en les llistes de les insaculacions, per això les institucions recuperaven la seva autonomia i el seu poder enfront del rei, alhora que limitaven les despeses de cada vila en els allotjaments de tropes, i atorgà títols a molts catalans. Va desplegar una intensa ofensiva per tota la Península, prenent Aragó, València i Madrid (juliol de 1706), on es proclamà rei de Castella, i, finalment, les Illes Balears (setembre de 1706).

Tenim testimonis tant de les accions dels francesos i filipistes, d'una banda, com dels austriacistes, de l'altra, que per la contundència i violència no podríem fer-ne cap distinció. El govern de Carles III ha estat qualificat per alguns historiadors d'absolutista, atès que aplicà una total repressió sobre els filipistes que, en la majoria de casos, s'hagueren d'exiliar i anaren retornant a mesura que Felip V anava guanyant terreny. En l'àmbit municipal es va dedicar a manipular les llistes d'insaculació, reprimir dels dissidents, portar les institucions catalanes a una posició marginal o incomplint gran part de les decisions de les Corts de 1705-1706. Per exemple, la població veïna de Sant Feliu de Pallerols va reaccionar molt violentament davant les injustícies en el repartiment de les talles i perquè s'havia ordenat cremar el mas Jonquer de les Planes, el juliol de 1706, per tot plegat el consell de la universitat s'amotinà, reunit dins la capella del Roser i a toc de sometent.⁸ El novembre de 1706 arribaren a Amer males notícies sobre les destruccions que les tropes de Carles III havien ocasionat a les carnisseries i fleques —o sigui, els proveïments i l'alimentació— d'Hostalric i Breda, amb el temor que succeís el mateix.

Les tropes hispanofranceses van reaccionar immediatament, prengueren els regnes de València i Aragó (1707) —i n'aboliren els

8. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 377 (1700-1708), [1706, juliol, 27], ff. 356v-362r.

respectius furs—, començaren a ocupar el territori català entrant per Lleida (1707) i Tortosa (1708), iniciaren ofensives sobre Figueres i Girona, i consolidaren les places ocupades. Disposem del testimoni d'Isidre Bach, jornaler d'Amer, que durant el 1709 estava “sirviendo de arriero, tocando tres mulos, siguiendo el Ext.º del Sereníssimo Señor Archiduche de Austria, siendo mi comissario t. Madalla de la villa de la Bisbal”.⁹ A partir d'aquest moment les poblacions —i Amer n'és un clar exemple— continuaren havent de suportar els allotjaments dels exèrcits dels dos bàndols i patint la seva repressió i el terror com a mesura per desmoralitzar l'enemic ocupat. L'exèrcit borbònic es dedicava a requisar o cremar collites, saquejar cases i propietats, executar els que creien que eren desafectes. L'ocupació del nord de Catalunya, amb Roses com a plaça forta, formava part del pla de pressió desenvolupat per les tropes borbòniques des del Rosselló, la més propera a Amer, a més de la pressió exercida des de la Catalunya central i occidental.

En aquests anys d'ocupació borbònica (1707-1713), la màxima preocupació per la universitat van ser les noves talles i contribucions extraordinàries que les autoritats borbòniques havien portat a l'extrem per mantenir les tropes. És el 1710 quan la situació s'agreuja i arriba al col·lapse total; així, el 14 de febrer es queixaven: “Per par del poble de Amer se ha fet representació a Sa Magestat (que Déu guarde) que se troba gravat de la paga de tall, tatxa y allotjament, per ocasió que los pagesos podan suportar més del que vuy pagan segons lo repartiment antich, puix lo poble se és desminuït en estos anys de guerra y los dits pagesos de la parròquia y vall se són aumentats y en dit poble se troban també més exemps que antes; per lo que havent-se tractat en lo Real Concell de dit negoci se ha resolt que se júnτια lo concell general del poble, parròquia y vall y fassen una tatxa y distribució igual y rahonable que vage bé per tots”.¹⁰ També sabem que les universitats veïnes d'Anglès, Osor, Constantins, Sant Climent d'Amer o Sant Feliu de Pallerols patiren aquestes càrregues abusives —en moneda, en espècie, en roba, etc.

Segueixen les talles i les contribucions, gairebé de manera consecutiva, el 1711, quan els borbònics van ocupar Girona. El municipi i els jurats d'Osor, entre 1710 i 1711, havien participat activament en la defensa del territori català enviant cereals, cavalls, matxos o homes en forma de sometent o fusellers a l'Empordà, Girona (en el setge),

9. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Alió, Am. 476 (1744-1745), [1745, octubre, 3], ff. 97v-98r.

10. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 381 (1709-1710), [1710, febrer, 14], ff. 113r-v.

Santa Coloma de Farners o l'Esparra, o bé pagant petites però sovintejades quantitats de diners pel pas o pels bagatges de soldats —per exemple, s'esmenten els portuguesos o els napolitans. Aquell 1711, Amer es va convertir en una plaça estratègica del pas de tropes de Girona a Barcelona:

despues que las tropas auxiliares del Rey Christianíssimo huvieron ganada la plassa de Gerona, vinieron parte de aquella con el Sr. Marqués de Gibri, brigadier y coronel de infanteria como a comandante en la dicha villa de Amer y se acantonaron en aquella para descansar del trabajo havían padecido en dicho asedio y dicho sr. comandante y muchos de los oficiales se alojaron en dicho Real Monasterio y hallándose entonces dicho fr. Jayme Mestra, prior y vicario general de dicho monasterio, procuró con todo ello cariño y affecto que assí los comandantes y oficiales y toda la tropa tuviessen toda la asistencia, assí en lo espiritual como en lo temporal, aplicándose como se aplicó con toda diligencia en que tuviessen todo lo necesario y tratándoles con benignidad y cariño. Y después pendiente el asedio de la ciudad de Barcelona, vinieron tambien en la dicha villa de Amer, muchas tropas de las dichas auxiliares con diferentes comandantes como fueron Monsieur Alexandro Badia, coronel de infanteria, Monsieur de Laya, coronel Monsieur de Pui, teniente coronel del Regimiento de Blasué y otros, y alojándose dichos comandantes y otros oficiales en dicho Real Monasterio y casas particulares de los monges de aquel hallándose aún dicho fr. Jayme Mestra, prior y vicario general sede vacante, procuró assí mismo tener todo cuydado en la asistencia temporal y espiritual de los comandantes y tropa tratándoles a todos con grande amor, zelo y benignidad y se mostró siempre muy apasionado y fiel vasallo de las armas cathólicas de nuestro poderosíssimo monarca Felipe Quinto (que Dios guarde) y vimos nosotros dichos atestantes que dichos comandantes hazían mucha estimación y aprecio de dicho sr. prior y vicario general, alternando continuamente con él, demostrándose muy agradecidos de los favores que recibían de dicho sr. prior y V.G. y de verle y experimentarle tan apasionado a las armas cathólicas.¹¹

La pressió filipista o francesa, tal com l'anomenen els testimonis locals, a Amer es va viure amb intensitat durant la primavera i l'estiu de 1712 i l'any següent, després d'haver passat més d'un any de dispesa i assistència gratuïta i còmoda. Cal veure aquesta opressió, en

11. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont, Am. 420 (1739), [1739, agost, 9], ff. 404r-405r.

part, com a represàlia al robatori que Joan Closell, teixidor de llana, i Josep Puig, treballador, tots dos de la vila, “estos havian echo de tres cavallos de las tropas francesas que en el año mil setecientos y onze se allavan acantonados en dicha villa de Amer”.¹² Aquests cavalls estaven instal·lats a la pallissa de la casa de Josep Concs i Maset, doctor en medicina, per això la universitat hagué de reintegrar-li el preu. El comú encausà Joan Clusell, teixidor de llana, a pagar 300 lliures de multa: “fou presisat pagar al major o altre official del regiment de Pontage del Rey Christianíssim que en aquell temps se trobava acantonat en la present vila per lo valor de tres cavalls que dit Juan Clusell sen aporta de la casa o pallissa dita den Conchs per rahó de assò fou la dita vila precisada en haver de pagar ditas trescentas lliuras”.¹³ Aquest testimoni ens permet aventurar que, primer, els francesos s’instal·laren en els masos de les rodalies i de la vila, fins a ocupar tot el territori, i, segon, buscaven possibles afrancesats com a aliats o socis, i que el metge i el seu germà, Joan Concs, ciutadà honrat de Barcelona, ho fossin. Durant bona part de 1712, els francesos romangueren allotjats a Amer, robant, saquejant i segrestant, o hi feren incursions segons les seves necessitats. L’11 de maig, Jacint Vila i Tomàs Roura explicaven que “los soldados francesos vingueren des de la ciutat de Gerona a la present vila de Amer; saquejaren y robaren la casa de Joseph Prats, ferrer de dita vila, entre altres, de la que saquejaren y robaren en dita vila”, per això trobaren “las caixas y portas de dita casa despanyadas y espatlladas y sens roba dins”.¹⁴ El 16 d’aquell mes l’exèrcit francès entrà de nou a Amer, de la qual cosa tenim un testimoni esfereïdor:

un destacament de las tropas enemigas desde la ciutat de Gerona vingueren en la present vila de Amer; y foren en ella entre las vuyt y las nou horas del matí, en la qual feren molts estragos, entrant ab violència per las casas, robant y aportant-se’n de ellas tot lo que trobaven, y en particular de la casa de Joseph Colomer, pagès de la dita vila, ques situada en lo carrer de la Padreguet de la mateixa vila los matxos que en ella tenia lo tinent coronel del regiment de dragons, guardas reals de la S.C.C. y R. Magt. dit y anomenat Don Juan Baptista Colberg, qual habitant en la Palau Abbacial del Monastir y convent de dita vila.¹⁵

12. AHG: Notaria d’Amer, Josep Gaspar Conchs Clapera. Manual, Am. 464 (1729-1732), f. 8r.

13. AHG: Notaria d’Amer, Miquel Plana, Am. 448 (1727-1733), [1731, gener, 7], ff. 105v-106r.

14. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 385 (1712), [1712, maig, 17], f. 14r.

15. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 385 (1712), [1712, agost, 8], f. 119r-v.

Durant aquest atac es van capturar diversos amerencs, per això la universitat va resoldre intervenir-hi: “per quant los enemichs francesos ab la invasió feren lo dit setse del corrent —mes de juliol— en la present vila se’n aportaren algunas personas de dita vila y entre altres lo honorable Joseph Cuberta, lo present y corrent any jurant en ordre segon la present universitat qual se troban detinguts en la ciutat de Girona y demànian una contribució grossa per pagar aquella y no sie ben vist que ditas personas presas per dits enemichs patescan per tot lo poble, que perçò se manllèvia a censal la quantitat o quantitats de diner se haze menester y que lo concell estret y jurat de dita universitat anomene y elegesca las perçonas que perçò se hauran de obligar tant com a principals com y també com a fermaçes”.¹⁶ I d’aquesta manera els rescataren, però aquest tipus de detencions no sempre es pogueren resoldre així, com és el cas de l’esmentat Josep Colomer, pagès de la vila, que romangué pres perquè van considerar que el rescat era excessivament car. El 24 de novembre un amerenc es queixava “de tots los danys me ha ocasionats y ocasionarà pera allotjar-me y aposantar-me sempre a mi més soldats dels que me spectan aposantar y tenir en ma casa y ja per aposantar-me ara de present un capità de cavalls”.¹⁷

Un moment decisiu s’esdevé quan el monestir hagué de començar a pagar contribucions i rescats de guerra, a partir del 1711 i fins a almenys el 1718, i les coses canviaren, ja que ara afectava tots els estaments i classes socials, polítiques i religioses. Per exemple, sabem que en els anys 1711 i 1712, “per ordre y a instància de Pau Borrell, apotecari de la vila de Amer, com a procurador del Il·lustre y molt Rnt. Don Llorens Thomàs y Costa, en Barcelona domiciliat, segrestador aleshores de las rendas de las abadias de Amer y Rosas, per lo Sereníssim Arxiduch traginí des de las parròquias de Fornells y Sant Madir a la vila de Amer diferents càrregas de blat que era de las rendas de la dita abadia de Amer, donant-me dit Pau Borrell com me donà per quiscuna càrrega de blat una lliura moneda barc.”¹⁸

El 1712 es va reunir el capítol monacal, format per Jaume Mesres, prior claustral i vicari general, Josep Climent, cambrer, i Josep Cadirach, sagristà menor, convidant els clergues Francesc Coll i Clapera, rector, i Salvi Ombrabella i Tomàs Dalmau, beneficiats porcioners, per decidir el que el doctor Gregori Matas i Pujol i el marquès de Brancas

16. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 385 (1712), [1712, maig, 16], f. 19r-v.

17. AHG: Notaria d’Amer, Josep Soler, Am. 393 (1712-1714), [1712, novembre, 24], f. 90v.

18. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, febrer, 28], ff. 91r-v.

els obligava a pagar, 200 lliures —i que “fr. Joseph Cadirach, sacristà del dit monestir —donà— a bon compte del donatiu se'ls ha demanat”— i poc després s'afegien 467 lliures i 4 sous, a repartir amb els altres clergues de la vila i de la parròquia de les Serres. Sabem realment que anaven destinats al rescat de clergues segrestats, reclamats per l'intendent gironí Gregori de Matas —anomenats, eufemísticament, “cert donatiu o contribució”—: “lo dia 16 de maig de 1712 vingué un gran destacament de la guarnició de G^a y se'n aportaren de est monestir a mi, fra Josep Cadirach y al rnt. Frc^o Clapera, curat ho vicari de dit monestir, per penes del donatiu nos demanaven, y a la que fórem en G^a escrigueren al Ille. Capítol la inclusa carta pera que pagassen, amenassant con se veu y per fin tingueren de pagar 667 ll. 4 s. barc. com consta de la rebuda inclusa. Per trobar-se lo monestir exhaust de diners per pagar dit donatiu y ésser tant presís lo buscar los diners, se valgueren de un sensal que quità la vila als aniversaris de 700 ll. ab la promesa que se reesmersari dit sensal dels diners y béns de dits indivíduos de dit monestir y de esta manera se quitaren dits dos renes y se'n tornaren en son monestir”.¹⁹ També s'hi afegien “Pau Borrell, com a tenint lo arrendament de las terras, rendas y emoluments del Abadiat de Amer y a dit Joseph Soler, com a arrendatari de la notaria de dita vila y de sas terras, lo que acostuman pagar tots anys per lo donatiu de Sa Magestat y que los ho paguen com ho mana dit ordre”.²⁰ El 1714 encara apareixen en les actes del capítol els repartiments que es fan entre els monjos i beneficiats del rescat:

Die 16 desembre de 1714 convocà Cpl. V.G. est lo M. Iltre. Sr. Pr. en lo qual assistiren lo dit Sr. Pr. Fr. Jaume Mestra, fr. Joseph Climent, camarer, fr. Josep Cadirach, secrístà menor, fr. Esteve Gros, los rnts. Frnc^o Clapera, curat, Salvi Ombrabella, Thomàs

19. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1712, maig, 16], f. 41r i AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont i Lluís Bohigues, Am. 396 (1715-1718), [1716, gener, 29], f. 9v: “En lo any M.D.CC.XII. per part del Noble Don Gregori de Matas y Pujol, intendent de la justícia y policia del exèrcit del Rey Christianíssim, se demanà y féu pagar a la Rnt. Comunitat de monjos y beneficiats porcionaris de la Igl^a del monestir de St^a Maria de la vila de Amer per cert donatiu o contribució fet a dita Sa M. Christianíssima, sis centas sexanta set lliuras quatre sous moneda barc., lo que diem nosaltres dits attestants saber per haver entrevingut en la entrega de dita quantitat; ço és, nosaltres dits fr. Joseph Cadirach y Francisco Coll y Clapera en quant a dos centas lliuras als xxii del mes de maig de dit any y jo dit Baldiri Butets, junt ab dit fr. Joseph Cadirach en quant a las restants quatre centas sexanta set lliuras quatre sous al primer del mes de juny del mateix any, las quals quantitats foren aleshores pagadas al dit Don Gregori de Matas y Pujol y ell cobrà y rebé realment aquellas de nostres mans pagant per d^a Rnt comunitat per dit efecte”.

20. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 387 (1712-1713), [1713, juny, 16], ff. 259v-261r.

Dalmau, Jaume Prim y Joan Malaviala y Sebastià Pujades, tots beneficiats porsionaris del present monestir, en lo qual proposà lo següent: ja sab V.G. la obligació tenim de pagar y retornar a la caixa dels aniversaris del present monestir aquellas setentes lliuras que per ordre del Sr. Dn. Gregori Mates y del Governador de Gerona tingueren de pagar per lo rescate dels Rnts. fr. Josep Cadirach, secretà menor y Franc^o Coll y Clapera, curat, los quals tenian presos en la plaça de Gerona com V.G. sab per lo tant apar de obligació mia y de V.G. que se fasse lo repertiment per saber lo que tocava a quiscun individu de est monestir y fou fet lo repartiment de la forma següent: P^o al sr. fr. Jaume Mestra, prior y secretà mayor, per rahó de sa mongia 50 ll. Fr. Joseph Climent per la mongia 50 ll. y per rahó de son offici 28 ll. Lo fr. Joseph Cadirach per sa mongia 50 ll. y per son offici 12 ll. 10 s. Fr Franc^o Serra per sa mongia per no trobar-se sacerdot sols fou tetxat a 29 ll. y per son offici de infermaria 17 ll. 10 s. Fr Esteve Gros per no ser sacerdot fou també tatxat a 25 ll. y lo espoli del sd^a fr. Joseph Gros que als horas vivia per la mongia obtenia 50 ll. La caxa comuna en 50 ll. Lo offici de la sacristia mayor 45 ll. y los Rnts. Franc^o Coll y Clapera per son benefici 50 ll. y per son offici de la cura 22 ll. Salvi Ombrabella per son benefici 50 ll. Thomàs Dalmau per son benefici 50 ll. Jaume Prim per son benefici 50 ll. Joan Malaviala per son benefici 50 ll. y Sebastià Pujadas per no ser sacerdot 25 ll. tot lo qual fa la suma y compliment de 700 ll que se gastaren ab lo donatiu y gasto dels presoners y actes. Fou concordat que cada qual se pagàs las pensions discorregudas y discorregudas fins lo die present y fins fos acabat de pagar. So és, una cada any y que corregués per mà del procurador detenint poder las forçes de quiscun donant-ne compte dit procurador tot lo que fou lloat y aprobat. Fra Jaume Mestra, prior y V.G.²¹

El 1713 es va signar la pau d'Utrecht, que significava la retirada dels britànics de la guerra, amb una sèrie de concessions per la banda francesa i britànica. L'arxiduc Carles abandonava el Principat, definitivament, l'agost d'aquell any. A partir de llavors, els catalans van quedar desemparats i sols, per això es decidiren resistir a ultrança en la Catalunya no ocupada, fins al setembre de 1714. El nou govern va assumir competències d'organització de la resistència militar, en l'àmbit públic, les finances, el subministrament i l'agitació i propaganda política.

21. AAM: C.I. 122, 1699-1772, [1714, desembre, 16], ff. 55r-56r.

Amer, aquell any, romania dins la zona ocupada pels francesos, al nord-est català, de Blanes a Roses i Bellaguarda, de Girona a Olot, mentre que Osona, el Ripollès i bona part de la Selva es mantenien en un espai central en ple conflicte, en una línia divisòria molt prima i de molta tensió. Durant l'estiu, des d'Olot es feren diverses campanyes d'ocupació a Torelló i Vic, mentre que pel sud s'atacava Sant Celoni, Hostalric, Arbúcies i Viladrau, fins arribar a Vic. Els camps de blat de Maià de Montcal i Sant Gregori eren completament arrasats poc abans de la sega. La parròquia de Cartellà era saquejada. Amer quedava definitivament i permanentment ocupada. Pel gener, es trobaven "en la present vila y vall de Amer aquartelats cent trenta y sinch fusillers de la esquadra de Birolà, a més dels oficials, donas, criaturas y criats y alguns que faltan de la casas ahont tenian llurs bolletas, lo que dich lo atestant saber per saber-ho axí molt bé per relació a mi lo die present feta per diferents personas fidedignes qui han regonegudas y miradas las casas de ditas vila y vall per dit efecte dit die present".²²

Les finances municipals estaven esgotades i així ho expressaven, el 10 d'agost: "los comuns de las vilas de Amer y Anglès han gastat y entregat, a més de altres cosas, per las tropas de las dos coronas se han trobat acantonadas en dit any en dita vila".²³ A finals de 1713, les autoritats borbòniques van encarregar a José Patiño l'organització d'una talla o repartiment militar, una contribució de guerra que afectava tot Catalunya per tal de mantenir l'exèrcit borbònic i eliminar els darrers reductes de resistència. L'import total de la fiscalitat importada a Catalunya va ser de 750.000 pesos, repartits per totes les vegueries, on la de Girona era la que pagava més de totes (123.750 pesos), en la qual hi havia inclosa la vila d'Amer, seguida de la de Besalú (103.125 pesos).²⁴ A Amer i Sant Martí de Llémana la part proporcional a aquest import la tenim documentada, entre altres talles de guerra, ja a finals de desembre d'aquell any:

en la ocasió que lo Regiment anomenat de la Badia del Exèrcit de la S. Christianíssima y Real Magestat se trobava acantonat en la vila de Amer, lo comandant dit regiment tatxà a la parròquia predita de Sant Martí de Llémana y ordenà que a més de la palla que la dita parròquia havia aportat en dita vila, ne aportassen cent desanou quintars y després de haver-ho axís ordenat,

22. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 387 (1712-13), [1713, gener, 21], f. 40v.

23. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 387 (1712-13), [1713, agost, 10], ff. 282r-283r.

24. TORRAS I RIBÉ 2005: 82-83.

volgué y manà que li pagassen aquella ab diner, la qual ajustà, ço és, lo setanta y sinch quintars a rahó de deu sous quiscun, y los restants quaranta quatre quintars a rahó de quatre sous, tot moneda barcelonesa quiscuna, lo que lo atestant saber dich per haver entregat com a jurat predit lo diner de dita palla a dit comandant qui per fer pagar aquell envià diversos destacaments de soldats a dita parròquia de Sant Martí de Llémana a viurer a llur discreció y fent anar en dita vila de Amer quatre bagatges, los quals se entretingué vuyt dias per conseguir dita paga y altrament per ésser en dita vila de Amer y altres llochs circumvehïns cosa molt pública. *Et ego dictus Dominicus Oliveras sequentia nimirum* que en la ocasió que dit comandant concertà dita palla ab los de dita parròquia de Sant Martí de Llémana féu pagar aquella en espècie als de la parròquia de Amer, entregant aquels per lo sustento de las cavalcaduras dels oficials del dit regiment y anant los mateixos soldats ab llurs cavalcaduras per los masos de dita parròquia de Amer a cercar dita palla, lo que dic saber per haver jo com a jurat predit hagut de fer ordres als individus de dita parròquia de Amer perquè aportassen dita palla y entregassen aquells a dits soldats.²⁵

Sembla que Amer s'havia convertit en una mena de quarter general, un centre d'operacions o magatzem centralitzador i recaptador d'impostos d'una subcomarca; un nou testimoni així ho demostra:

lo coronel del Regiment dit de la Badia en lo temps habitava ab son Regiment y comendava en la present vila de Amer, cobrà ab diner del lloch y parròquia de Sant Pere de Llorà cent y dotse quintars de palla, y del lloch y parròquia de Vilanna cent y tretse quintars de palla, y de la vila, cellera y terme de Anglès cent y sexanta quintars de la palla havian de aportar en la present vila per lo sustento dels cavalls y demás cavalcaduras de dit regiment, segons lo repartiment se havia fet ab los dits y altres llochs devia contribuir y contribuïan en las tropas estavan acantonadas en dita vila de Amer; y que rebé y cobrà per quiscun quintar de dita palla, ço és, dels de las ditas parròquias y llochs de Llorà y Vilanna sinch sous barcelonesos per quiscun quintar y de las ditas vila, cellera y terme de Anglès deu sous de Fransa per quiscun quintar.²⁶

25. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1713, desembre, 31], ff. 2r-v.

26. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, gener, 2], f. 14r.

Aquesta pressió fiscal no faria més que exacerbar els ànims de la població catalana, que, a més, patia una repressió brutal, provocant l'esclat d'una revolta popular a Catalunya, el gener de 1714, quan els pagesos es negaren a pagar les contribucions abusives imposades per Patiño. No va trigar a haver-hi la conseqüent reacció borbònica l'abril, amb episodis de violència extrema, segons Josep M. Torras i Ribé, “una política perfectament planificada per aconseguir el sotmetiment de Catalunya a sang i foc”.²⁷ Diverses tropes s'aquarteraren a Amer i a Sant Andreu de Sobreroca. Els jurats reberen la notícia de l'allotjament:

Josep Saliteda —jurat de la vila—, de com pochs dias ha me vaig oconferir devant lo major que és vuy de las tropas estan acantonadas en la vila de Amer, fent-li ostensió del memorial que lo Exm. Senyor Compte de Fiennes ha decretat últimament per respecte de la estancilla petita que tots los dias se ha de pagar a las tropas que se troban acantonadas per la villas y llocs baix la obediencia de dit Exm. Sr. Comte de Fiennes en lo modo y forma que en dit memorial està contengut y havent dit major vist o contengut en dit memorial, respongué que de la tatxa expressada en aquell no hi havia bastant per lo sustento dels soldats y que si volian los jurats donar quatre diners y palla per quiscuna plaça, que ell los pendria y no mouria cosa alguna. Altrament faria anar los soldats per las hortas de Amer a menjar-se y devastar tot quan trobarian y los apareixeria y que de tot lin tornassen resposta quant antes: altrament posaria en execució lo sobredit y nosaltres dits Pere Buada, Juan Beuloví y Gerònim Sitjar y Boix. De com diferents vegadas tots los dias, cosa de alguns sinch o sis dias ha fins vuy, havem vist contínuament que los soldats que estan en Amer van per las hortas, camps y vinyas de Amer aportant-se'n las favas, alls y enciams y tot lo quels apareix, devastant las plantas de mala manera, lo que havem quiscun de nosaltres vist molts y diferents vegadas, tant en nostras possessions com en las de altres particulars, y encara que per molts vegadas lo havem renyat dient-los que deixassen la vianda: no obstant això continuan y han continuat en cullir y arrencar ditas y altres cosas donant un dany considerable.²⁸

Algunes ciutats austriacistes principals, per exemple Vic, Valls i Mataró, van atacar Felip V. Per l'abril, l'artilleria borbònica bombardejava la ciutat de Barcelona, començant un setge molt dramàtic que es

27. TORRAS I RIBÉ 2005: 72.

28. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, maig, 15], ff. 159v-160r.

resoldria amb resistència l'11 de setembre. El 17 de juny, els monjos d'Amer es van reunir amb urgència per resoldre la sortida d'un soldat refugiat dins l'església perseguit per un regiment de soldats francesos, que l'esperava a fora, "lo qual soldat vol dit sr. comendant fer pèrdrer mort, protestant-li axí de tot lo que és lícit y permès protestar comunicant-li axí —al Capítol— todas las censuras que de dret porà incórrer, no entenent perçò, prejudicar-nos ningun dret ecclesiàstich y demás drets".²⁹

Al mateix temps que moltes poblacions es revoltaven i s'aixecaven arreu del país contra els nous tributs decretats pels borbònics, tal com feren a Amer:

els officials y soldats del Regiment de Raden del exèrcit de la S. Christianíssima y R. Magestat que estavan y se trobavan de guarnició en la present vila de Amer en lo mes de novembre prop passat, espatllaren y feren espatllar las barreras havian fetas fer los soldats bolons y francesos per lo forn de dita vila, lo que nosaltres atestants diem saber, ço és, nosaltres dits fra Jaume Mestra y fra Josep Cadirach, per haver vist com los officials y soldats de dit regiment de Raden espatllavan y feyan espatllar ditas barreras y forn ques trobavan en dit monastir y cremavan estacas, rexas y forn ques trobava en dit monastir y cremavan estacas de ditas barreras en lo pati del mateix monastir. Jo dit Esteve Malaviala per haver vist com feyan espatllar ditas barreras en dita vila, y com un official de dits soldats pagà una bastonada a un paísà perquè no volia aportar un pal de ditas barreras per ésser aquell massa gros y lo dit Baldiri Blanquera per trobar-me a leshores exercint lo càrrech de jurat de dita parròquia y vall de Amer, per trobar-se los jurats malalts haver-me demanat lo garsó major de dits soldats sis hòmens ab destrals per espatllar ditas barreras ab tots pressa haver-los cercats y haver vist com los feya espatllar ditas barreras y altrament ésser així cosa ben sabuda y pública.³⁰

D'aquesta manera, el monestir va estar ocupat pràcticament tots aquests anys de guerra, i segurament destruït en bona part, si més no el mobiliari. Quan ja molt més endavant (1759) es demanava la col·laboració dels monestirs de la congregació per nodrir la biblioteca del col·legi de Sant Pau, a Barcelona, el d'Amer negava taxativament: "a lo que se respongué que respecte de haver estat est monastir cremat y ultrejat de las tropas francesas y quedat sens llibres, no podia

29. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 393 (1712-1714), [1714, juny, 17], f. 292r-v.

30. AHG: Notaria d'Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, desembre, 23], f. 297r-v.

contribuir a tant bon fi com desitjava".³¹ A més, la majoria de les activitats econòmiques estaven aturades: probablement les imposicions de la universitat —s'esmenta un forn, amb la manca de cereals— i el dret de la bolla —l'impost sobre els teixits—, la taula de la qual va romandre inutilitzada fins al 1720 "per causa de estar invedit y ocupar la present vila y vall de Amer de arcabussers de França molta partida de temps".³²

A partir de llavors començava la repressió política: tots els militars i polítics austriacistes foren empresonats o condemnats a mort, els títols de la noblesa i els privilegis foren anul·lats, i els eclesiàstics van perdre els càrrecs. Els organismes i institucions de govern catalanes foren abolides arran del Decret de Nova Planta (1716).

El 24 de febrer de 1722 s'imposava a Amer la Nova Planta de tipus centralitzador i absolutista, després de l'abolició dels furs i constitucions catalans. El règim o "lleis municipals", però, es va canviar per un nou sistema administratiu i polític de tipus autoritari. A partir de 1718 es difonia el nou règim municipal, amb un ajuntament format per regidors nomenats directament pel càrrec i no pas elegits a través d'eleccions democràtiques. Des de Barcelona van ser escollits cinc regidors, per un any, recalcant "*que estos officios recaygan en personas de toda satisfacción y confianza*";³³ eren Josep Carles i Clota, Gaspar Rosa i Fet, Joan Figueras, Josep Vernatallada i Josep Puig. A partir d'aquell any trobem, doncs, nous nomenaments: el 1723 s'havia de triar, per un bienni, entre Pau Borrell, apotecari de la vila, de cinquanta-vuit anys, "de bona estatura y bon caràcter", i Julià Sitjà i Boix, teixidor, de quaranta anys, de mitjana estatura i bon caràcter. Desapareixien les universitats i els consells comunals, i es prohibien les reunions sense un representant reial. A partir de 1716 es va començar a cobrar un nou impost, que substituiria el de la guerra: el Reial Cadastre, que havia de ser proporcional a la riquesa i a les propietats. I el 1732, el papa Climent XII havia concedit a Felip V poder exigir una contribució sobre tots els béns eclesiàstics catalans que haguessin passat a mans de les esglésies directament i indirectament.³⁴

Des d'aquell instant les notícies que arribaven a Amer sobre la monarquia es referien a dos aspectes, relativament llunyans o abstractes

31. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1759, juliol, 20], f. 277r.

32. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 395 (1715-1724), [1720, setembre, 18], f. 201v.

33. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 395 (1715-1724), [1722, febrer, 24], ff. 298r-299v.

34. POU MARTÍ 1955.

per a la mentalitat dels amerencs, la salut reial i les guerres a l'estranger. El 1742 es recordava a l'abat Queralt la mort de la reina Isabel Farnese o d'Orleans, per això es va decidir fer un ofici solemne amb honres per la difunta. El 1746 moria el rei Felip V i es feren noves pregàries i resos públics. Els seus successors seguiren la mateixa rutina, i donaven a conèixer al poble convalsències, defuncions, casaments o naixements reials: Ferran VI (1735-1759) ja estava convalscent el 1758, moriria l'any següent, i la reina Maria Amàlia de Saxònia, moria el 1760. Felip V reprengué les ambicions territorials, sota l'òrbita de França, que si bé li permeteren recuperar Nàpols i els ducats italians per als seus fills, el portaren a un esgotament de la hisenda i a l'erosió de les moltes reformes. Per exemple, el 2 d'abril de 1745 arribava al monestir un cartell de Girona, on el rei Felip V demanava al bisbe de Girona i als monestirs del bisbat 14.000 lliures per costejar la guerra de successió d'Àustria, atès que arran de la mort de l'emperador Carles VI, la reina Maria Teresa ocupava el tron de l'Imperi austrohongarès (1740). Així doncs, l'Estat i la monarquia es donaven a conèixer al poble pla —amb notícies personals relatives a la família i estenia el seu coneixement i control sobre laics i eclesiàstics, amb mostres i testimonis de la seva fe catòlica i manipulant-los per impulsar el reformisme estatal.³⁵

Catalunya va experimentar transformacions molt grans i profundes en els aspectes econòmic i demogràfic durant el segle XVIII, que ja va estudiar Pierre Vilar, si bé tenen una arrel a la segona meitat del segle XVII.³⁶ Aquestes transformacions foren agràries, comercials i industrials, i conformaren una societat amb una nova organització fonamentada en la riquesa i no pas en el privilegi, fet que permetia una mobilitat social ràpida i activa. A Catalunya es va desenvolupar una “Il·lustració aplicada” o un “absolutisme reformista”, segons Joaquim Albareda, a partir de les pròpies estructures econòmiques i demandes socials, i a mesura que s'avançava en el segle, la societat catalana no va saber trobar l'encaix amb les institucions estàtiques de govern borbòniques.³⁷

L'últim conflicte que clou el set-cents va ser conegut com la Guerra Gran. La Revolució Francesa va irradiar les seves idees en els països de frontera, pretenia abolir la monarquia —i anava en contra de les monarquies europees—, per això va haver de fer front als monàrquics o contrarevolucionaris que mantenien el favor a la reialesa. Tingué una especial incidència a la frontera pirinenca, llocs d'enfrontament

35. CALLAHAN 1989: 14-15.

36. VILAR 1966 i GARCIA ESPUCHE 1999.

37. ALBAREDA 1999.

entre els exèrcits de la monarquia espanyola de Carles IV i els de la Convenció republicana francesa.³⁸ La corona va preveure el reclutament voluntari i gràcies a l'ajuda i a la reacció dels municipis catalans, que se sentiren especialment amenaçats després de les derrotes de Mont-roig i dels lliurament del castell de Figueres, es frenà l'expansió francesa. Pel maig de 1794, al monestir i a la vila d'Amer arribava una crida per formar un exèrcit de 20.000 homes. L'Ajuntament s'hi va implicar, i, a més, va demanar a l'abat Verthamon que un monjo acompanyés el sometent. L'abat va fer costat a la causa "porqué siempre ha sido y es de su ánimo de contribuir a la defensa de la Religión, Rey y Patria"³⁹ i donà permís a Felip Alemany perquè hi anés, tot i que abans, ho va haver de consultar a la presidència de la congregació. També sabem que Llorenç Matlló hi participà.

L'inici de la guerra amb França significà una nova onada de contribucions. El governador de Girona demanà un pagament extraordinari, el novembre de 1794: "resolgué lo M.I.S. Abat y Capt. remètrer 1.506 reals de velló 22 mes., atesa la poca disponibilitat dest monestir per las grans pèrduas que havia suferit en la entrada dels francesos a Rosas y otras pars haon tenen las rendas Sr. Abat y monjos";⁴⁰ diners que s'entregaren, comptants i sonants, als miquelets, el 23 de gener de 1796. Entre el maig i setembre de 1796 encara se suspengueren les misses a la capella de la Pietat per temor a la guerra. Després dels avenços del general Urrutia a l'Empordà —amb la batalla del Fluvià, 14-15 de juny de 1795— amb la intercessió dels miquelets catalans, es va arribar a les negociacions de pau amb el tractat de Basilea, que mantenia la frontera tal com estava abans.

L'abat, el 4 de juny de 1799, encara es lamentava del mal estat de les finances de resultes de la guerra, quan el bisbe li demanava una altra contribució per a armament i operacions militars —segurament la guerra amb Anglaterra, iniciada el 1798: "concurriríamos gustosos expediendo los fondos así comunes como particulares de este monasterio, pero en la actualidad están enteramente agotados y exhaustos todos a causa de las grandes calamidades que padecemos en la última guerra con la Francia". S'havien hagut de vendre finques en subhasta i plata, i declamava que "los muchísimos pobres y necesitados de esta villa que debe el abad socorrer no nos permiten en la actualidad ofrecer cantidad".⁴¹

38. ROURA 1993.

39. AHG: Notaria d'Amer, Martirià Clarà, Am. 550 (1793-95), [1794, maig, 21], ff. 95v-96r.

40. BC: Ms. 1020, [1794, novembre, 15], f. 45v.

41. BC: Ms. 1020, [1799, juny, 4], f. 63r.

EL FLORIMENT ABACIAL DEL SET-CENTS

En el segle XVIII trobem una bona colla d'abats amerencs que podem qualificar, positivament, sense embuts, de benefactors, residents, dominants, orgullosos de l'origen suposadament imperial del monestir i dels seus privilegis. Això els anima a la confrontació amb les dignitats episcopals gironines i vigatanes, que podem seguir a través de plets i judicis, per tal de demostrar el seu poder i la seva força, de la pretensió de dur a terme visites pastorals al monestir, de defensar la seva jurisdicció sobre el santuari del Coll, de l'ús de les insígnies episcopals dins el monestir i a la vila, o bé a través de la reivindicació del dret de nomenar rectors a diverses parròquies; tot plegat, uns vells problemes que continuen més vius que mai, tot i les intrusions reials. Amer continuava essent un monestir imperial, però ara l'imperi restava en mans del govern del regne. Tots els abats foren nomenats pels nous reis Borbons, per tant, cal veure-hi una filiació botiflera. El període s'inicia amb el nomenament de Francisco de Guanter per Felip V. Dificilment els podríem qualificar, molts d'aquests abats, d'il·lustrats, però sí reformistes, si ens centrem en les figures d'alguns bisbes o economistes relacionats amb la Junta de Comerç. Segons William J. Callahan, per als ordes, en general, de l'Espanya del segle XVIII, va ser un període d'estabilitat i prosperitat, de creixement de les vocacions, de consolidació i progrés material, però també d'inèrcia i continuïtats, de rutina estèril, de buidor intel·lectual i espiritual, cosa que va portar a l'expulsió dels jesuïtes el 1767 i a la supressió de l'orde de sant Antoni Abat.⁴² Tot plegat en molts aspectes, es va veure reflectit a Amer.

L'arribada dels Borbons al tron espanyol va comportar males relacions amb el papat, ja que Climent XI es va decantar per l'arxiduc Carles. Felip V va reaccionar violentament i va ordenar tancar el Tribunal de la Nunciatura, desterrar el nunci i tallar les relacions amb Roma. Els Borbons i els seus ministres volgueren demostrar que les regalies de la Corona els corresponien per dret propi. El rei designava les dignitats pontifícies amb només un candidat, sense esperar la confirmació pontifícia. Molts capellans s'hagueren d'exiliar per haver participat en les revoltes, sobretot a Catalunya.⁴³

Durant la segona meitat del segle XVIII, l'Església espanyola estava lligada cada cop més a l'Estat i cada cop menys al Vaticà i als pontífexs, cada vegada més dèbils. El Concordat de 1753 va significar el control de l'Església i la minimització del poder del papat a Espanya, per això

42. CALLAHAN 1989: 30-35.

43. LABOA 2000: 1263.

es va conferir a la Monarquia el patronat quasi universal dels beneficis més importants; durant el regnat de Carles III, l'Estat va emprar els seus poders per desenvolupar un estament eclesiàstic que acceptés la visió real del paper de l'Església en el programa reformista —si bé superficial— i modernitzador.⁴⁴

En el segle XVIII es continua fent esment, ja més esporàdicament, de les incidències climatològiques i les rogatives. Els precis a causa de la sequera són més puntuals (1721, 1729, 1789, 1799 —irònicament, el 12 d'agost es feia la rogativa i el 28 queia un aiguat que ho inundava tot—, 1801 i 1802), amb processons a Sant Marçal. Hi ha epidèmies de pesta —pesta marsellesa, pesta blanca o tuberculosi—, verola, el 1733 i el 1742; de les quals els monjos també se'n van veure afectats. A instàncies de l'Ajuntament, per "haberse aparecido en todo el llano de Amer una multitud extraordinaria de insectos o guzanillos que debastaron todas las plantas, especialmente el maiz y que estos iban cada dia en aumento extremo", es decidí convocar una processó a la Pietat, el 24 de juliol de 1816, a les vuit del matí, amb la participació dels clergues i de tot el poble, "donde se conjuraron los insectos o guzanillos",⁴⁵ es cantà la salve i es tornà al monestir per celebrar una missa solemne.

Francisco de Guanter i de Pi possiblement va ser, primer, prior del Col·legi de Novicis de Lleida i, després, almonier a Sant Pere de Rodes (1713-16), alhora que era segrestador de l'abadia d'Amer: "se me han representado —deia el rei Felip V— sus agradables buenos servicios y méritos, suplicándome que en consideración a ellos y a lo que por su zelo y fidelidad ha padecido le concediessen el sequestro de las rentas de la Abadía de los monasterios de Santa Maria de Amer y Rosas que es de mi Real Patronato", en substitució de Galderic de Senjust, monjo de Ripoll, que no tenia l'autorització reial i per la qual cosa quedava desposseït: "no obtuvo las Bullas de ella y faltando a su obligación, renunciando voluntariamente esta gracia y la del sequestro se pasó a los enemigos o fue por ellos elegido para la abadía de Camprodon de que subrepticamente y en perjuicio de mi patronato y derechos reales consiguió las bullas y por esso su elección y posesión fue nulla y de ningun valor". El rei, que havia enviat la carta a Amer des d'Aranjuez el 31 d'octubre de 1712, declarava que el càrrec era provisional mentre s'esperava "todo el tiempo que se tardaren en obtener las bullas de Roma de el sequestro de los frutos y rentas de la abadía de Santa Maria de Amer y Rosas para que cuyde de la ad-

44. CALLAHAN 1989: 12-15.

45. BC: Ms. 1020, [1816, juliol, 22], f. 114r.

ministración y cobranza por si o sus procuradores y pague todas las cargas que tuviere la dicha abadia".⁴⁶

Posteriorment, fou abat d'Amer de 1716 a 1733. Arribà a la vila el 16 de desembre de 1716. Mentrestant, va ser president del Capítol de la congregació benedictina el 1718 —al costat de Fèlix Vilaplana, abat de Ripoll— i 1724 —junt amb Josep Gaiolà, abat de Sant Pere de Rodes. També el 1731 va apadrinar dues nebodes seves, filles de Josep Guanter i Pi, Maria i Josepa, a qui quan tinguessin edat de casar els donava 200 dobles. Al cap de poc va fer venir uns cosins o nebots seus: Francisco de Guanter i Duran, que prengué l'hàbit i professà el 1720, tot i que morí al cap de poc (1724), i un altre Francisco Guanter i Pi, que professà el 1729, es traslladà a Ripoll el 1740, era prepòsit major a Sant Cugat del Vallès (1751-1756) i abat de Sant Pere de Rodes (1757-1793). Curiosament, aquest segon Francisco Guanter, mentre era prepòsit a Sant Cugat, va ser visitador claustral, cosa que el féu arribar a Amer, el 12 de novembre de 1751, un monestir que ja coneixia. És possible que fos parent —però n'ignorem la relació— amb Miquel de Guanter (Prats de Molló, c. 1630 — Gerri de la Sal, 1689), que havia estat abat de Serrateix (1672-86) i Gerri (1686-88), reformador excèntric i estricte en l'observança; la procedència d'aquest ens pot donar pistes sobre els orígens geogràfics —el Vallespir o el Ripollès— i socials —família religiosa— del nostre abat.

Poc després d'arribar a Amer i veure com estava la precària situació econòmica, es dedicà a fer —o va refer— unes antigues capbreuacions durant quatre anys (1719, 1720, 1721 i 1722), cosa que li suposà l'enfrontament amb la universitat, ja que vol recuperar vells censos ja desapareguts. El 1723 va pledejar contra el bisbe de Girona. El 26 de gener de 1733 deia que es trobava "desganat" i va signar el desapropi. Va morir l'11 de març a casa seva al carrer Tallers de Barcelona. El van portar a Amer embalsamat i se li feren els funerals més espectaculars del segle XVIII, descrits amb tot de detall, molt sumptuosos i pomposos. Va ser enterrat el 15 de març de 1733, davant la capella de Sant Benet i davant la porta de la sagristia —on roman encara—, "abat insigne de dit monastir. La sepultura fou honorífica ab gran assistència de monjos y capellans, se li fera tres dies de funeral ab prèdica tots tres dies. Morí dit sr. en Barcelona y fou portat en dita iglésia com a prelat de aquella. Vulla Déu lo haja trobat en estament de gràcia, com y també a nosaltres en la nostra hora, peraquè tots junts lo pugam alabar eternament en la glòria".⁴⁷

46. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 393 (1712-1714), [1712, octubre, 31], ff. 163r-v.

47. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 03 (1704-1779), f. 40.

Francisco de Miranda i Testa va ser abat d'Amer entre el novembre de 1735 i el 21 d'abril de 1741, quan "se notà que se'n partí sens despedir-se del Capítol"⁴⁸ per prendre l'abadia de Santa Maria de Gerri (1741-60).⁴⁹ El prior Jaume Mestre atribuïa aquesta fugida al fet que "antes de anarssen de esta abadia avia dejadas pagadas y satisfechas todas las obligaciones de la abadia y sabent tots que dit sr. avia dexat de pagar-nos la tersa de piateria y vi de 1 de febrer del present y current any".⁵⁰ Però d'anada precipitada en tenia ben poc, al contrari havia estat una decisió, premeditada ja que, uns dies abans, havia anat venent o emportant-se d'amagat algunes de les pertinences del monestir, que havia proveïdes l'abat Guanter o eren dins l'església.

És possible que, inicialment, pertanyés a l'orde dels agustins —l'orde que amb més interès va fomentar la predicació—, i que fos predicador del primer rei Borbó, Felip V —era anomenat en els documents amerencs "predicador de Su Magestad que Dios Guarde". Tot apunta a uns orígens madrilenys, "en donde tomó el hábito —segons Monsalvatje— y profesó en el año 1700".⁵¹ Pròxim a la cort, felipista declarat, el rei el promocionà a l'abadia d'Amer. Sabem que gaudia d'una "capellanía memoria de misas" o benefici personal a l'església de San Justo i San Pastor de Madrid, fundada per Andrés Cavallero, de la qual eren patrons Juan Raspeño, prior del convent de Santo Tomás dels predicadors de Madrid, i Francisco Martín del Campo y Carvajal, rector de la mateixa església. És possible relacionar-lo amb l'alta noblesa, amb el comte de Miranda; precisament el 1737, esmentava la seva neboda Ana de Orejón y Miranda, esposa de Juan Ramon de Arriaga, membre del Consell d'Hisenda en el "Tribunal de la Contaduría Mayor de quintas".⁵² Dels cinc anys que dirigí l'abadia, el més destacable va ser l'ordre de desviar la riera d'Amer i portar l'aigua cap als seus molins i terres, la qual cosa comportà un greuge per a la universitat de la vila, que el denuncià. L'estiu de 1737 estava greument malalt —o ho simulava—, i va nomenar un procurador per representar-lo al concili provincial. És possible que tingués propietats a Barcelona, on havia aconseguit la categoria de ciutadà honorat el 17 de març de 1739.

Gaspar de Queralt i de Reart va ser abat d'Amer de l'1 de maig de 1741 fins al 21 de gener de 1772, per tant esdevingué un dels abadiats més llargs i del qual poques coses sabem. Va entrar privadament el

48. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1741, abril, 21], f. 197v.

49. MOLINÉ 1998: 342.

50. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1741, abril, 18], f. 203r-v.

51. MONSALVATJE 1904: 369.

52. AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana. Manual, Am. 458 (1736-1737), [1737, setembre, 10], f. 224r-v.

27 de juny, per això el cambrer Josep Climent i el reverend Pujades, com a síndic del capítol, l'anaren a esperar al pont d'Anglès, per fer-lo accedir pel portal de dalt, entrada solemne que tindria lloc l'1 de juliol, a les cinc de la tarda. Va presidir tres vegades el Capítol de la província Tarraconense: 1743-1744 (junt amb Antoni d'Ametller, abat de Besalú), 1746 (en substitució de Josep de Gaiolà, abat de Breda, mort el 1747, i junt amb Francesc de Cortada, abat de Sant Pere de Rodes) i 1756 (al costat de l'esmentat Cortada). Poc després d'entrar (11 de juliol de 1741) va satisfer el donatiu de 20.000 lliures al rei pel braç eclesiàstic de tota la diòcesi gironina. Va impulsar la devoció a l'Assumpta i la seva festivitat, en creà un novenari (1748), unes nones per la festivitat de l'Ascensió (1757) i la construcció del nou retaule major (1760).

Tenia un origen nobiliari, de la família dels comtes de Santa Coloma, pertanyent a l'alta noblesa catalana, emparentats amb els Reart rossellonesos. Gràcies al *Llibre d'Aniversaris i Misses*, que va iniciar el 1750, podem reconstruir amb força precisió la seva família, per la qual fundava un munt de misses i aniversaris. Els seus pares eren els comtes de Santa Coloma, Andreu de Queralt Reart i Icart (quart comte) i Maria de Queralt i Xammar, i els seus germans foren Andreu, Dionisa, Joan (cinquè comte) i Narcís, que va ser bisbe d'Àvila. El seu oncle era Francesc de Queralt i Reart, ardiaca de la seu de Lleida, catedràtic de teologia de l'Estudi General de Lleida i canceller i mestre d'escola a la universitat de Cervera. Com Narcís i Francesc de Queralt, una altra part de la família tenia oficis religiosos, possiblement unes nebodes monges, filles d'Ignasi Andreu de Queralt i Descatllar (sisè comte de Santa Coloma i marquès de Besora, "grande" el 1794), Cecília i Maria Isabel de Queralt.⁵³

Va morir el 21 de gener el 1772: "lo Il·lustre Don Fra Gaspar Queralt y de Reart, abat del monastir de Santa Maria de Amer y Rosas del present bisbat de Gerona, de edat setanta dos anys. Rebé los sants sacraments de penitència, eucharistia y extremaunció. Lo cadàver del qual se ha donat sepultura eclesiàstica en la iglésia del mateix monastir en la capella de Nostra Senyora dels Dolors lo dia vint y tres de dit mes y any ab assistència de vint y tres sacerdots ab officis majors y missa tots y lo dia vint y quatres y vint y sinch del dit mes y any se li celebraren las honras a tenor del cos present. Esta est Baudilius Peradalta, presbíter et economus rectorie de Amer".⁵⁴

Eustaquio de Azara (Barbuñales, Osca, 1727 — Barcelona, 1797) era germà del polític José Nicolás i del geògraf Fèlix, i esdevé una de

53. MOLAS 2003: 97-98.

54. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 03 (1704-1779), f. 143.

les personalitats més conegudes i difoses; a la seva mort, el seu germà José Nicolás i Basilio Sebastián Castellanos de Losada van dedicar-li un panegíric, sense fer cap esment dels dotze anys que va ser a Amer.⁵⁵ També va ser cambrer de Sant Cugat (1754-1772), abat d'Amer i Roses (1772-1784) i de Sant Cugat (1784-1788), i bisbe d'Eivissa (1788-1794) i Barcelona (1794-1797). Va fomentar la indústria tèxtil artesana en els petits nuclis poblacionals. Visqué dedicat al ministeri pastoral i a l'estudi. Fomentà les arts, ciències i indústria. Publicà diverses obres. Segurament la influència del seu germà José Nicolás (Barbuñales, 1730 - París, 1804), marquès de Nibiano, és la més evident. Aquest va ser ambaixador d'Espanya davant la Santa Seu (1784-98) i a París (1798-1803), intervingué en la supressió de la Companyia de Jesús (1773) i en l'Acta d'Armistici de Bolonya (1796). Va patrocinar l'edició de llibres clàssics (per exemple de Ciceró) i d'artistes coetanis (com ara Mengs) i promogué excavacions arqueològiques.⁵⁶ Els germans José Nicolás i Eustaquio de Azara, diferentment, foren representants de la Il·lustració espanyola.

Entre l'abat Azara i el bisbe Lorenzana hi hagué una gran entesa, sobretot en el nomenament de vicari perpetu a Amer (1782) i en la construcció de la casa dels monjos de Roses (ca. 1786): són els primers a mostrar unes relacions cordials. Pot entendre's l'interès de l'abat per convertir-se, ben prompte, en bisbe, per això procurà facilitar la comunicació, i així, com a bisbe de Barcelona, editava una carta pastoral "A los reverendos curas, párrocos, domeros y demás que rijan la cura de almas de las parroquiales de nuestra diócesis..." (Barcelona: s. n., 1795?). Hagué de fer front als contrabandistes —tal com són anomenats— que rondaven i assassinaven per Amer, per primera vegada el 1780 —fenomen que s'allargà fins al 1788. És un dels primers a confirmar el benefici porcioner que havia fet l'abat Queralt a favor de Miquel Albert (1754-1784), i que l'abat Azara conferia a Marian Albert, conegut pel benefici de l'Assumpció. Sembla que era de salut delicada, i així el 1779 i el 1783, "por su quebrantada salud se hallava ausente del monasterio".

Josep Cruïlles i de Tort ja coneixia l'abadia d'Amer abans de prendre'n la seu, ja que el 1772, a la mort de l'abat Queralt, va ser-ne segrestador i procurador de les rendes mentre era monjo de Sant Pere de Besalú. L'1 de maig de 1784 li era atorgada l'abadia d'Amer, i el 8 de desembre del mateix any accedia plenament a la seu abacial, cosa que, segons Francesc Monsalvatje, va fer vestit de pontifical, acompanyat

55. ZARAGOZA 2004: 372-373 i AZARA 1856: 79-87.

56. GARCIA 2007 i 1981, I: 429-430.

pels monjos, beneficiats i membres de l'Ajuntament.⁵⁷ Pel juliol de 1787 acudí a Barcelona per tal de reclamar l'herència de la família Cruilles, com a únic descendent legítim que quedava, però que li era negada jurídicament per haver renunciat a tots els béns amb el vot de pobresa de la professió religiosa. Va morir a Amer el 22 de desembre de 1788, amb quaranta-sis anys d'edat, vint-i-cinc anys de religió i quatre a l'abadia. Tingué uns funerals discrets però decents, sense processó per la vila:

Per haver mort lo sr. abat en poc temps a l'abadia y, per consegüent, molt poc alajat, y no havent-se trobat diner, no se féu la funció de l'enterro ab la magnificència corresponent com se féu al sr. abat Queralt, però no faltà lo túmol a la abadia y iglésia cuberts de baietes negres ab la mateixa cera del sr. sagristà menor. No se passejà lo cadàver per los carrers y plaça, com és estil, perquè al eixir del monastir digué lo metge que de ninguna manera se passejàs lo sr. abat perquè, no havent permès ell o demanat no se embalsamàs, com en efecte no se embalsamà, era molt perillós lo reventar-se amb lo moviment, pues ja llansava molt olor. Y per no perjudicar lo dret de passejar-lo, se prengué auto en poder del dom. Josep Felip, notari del monestir, y no voltà sinó lo pati. Después del ofici solemne del primer dia, fou enterrat lo cadàver a la sepultura de la Casa Boix per interinitat, pues se ha de fer sepultura per ell. Tots los dies se cantaren nocturnos y oficis y anaren tots a dinar a l'abadia.⁵⁸

El Capítol s'havia reunit el 2 de juny de 1789 per intentar trobar una solució als deutes de l'abat Cruilles "que, no podent-se pagar de sos diners, pues que no n'havia, se vengués la llibreria y demés que en tals casos preveuen nostres sagrades constitucions. Encarregà —el prior— també continuar fent-se la llista dels llibres del Sr. Abat, ja per poder saber que alguns són privats per la Inquisició, pues que ab llicència podia lo Sr. Abat tenir, ja també per enviar-se dita llista fos més fàcil la venda de estos";⁵⁹ finalment, el 20 de juliol es permeté la venda de la llibreria i dels vasos sagrats.

L'origen familiar de Pelegrí de Verthamon i de Carreras ens és desconegut, però és evident que cal buscar-lo a França, on una via possible fora la vila de Saint Sernin de Cadourne, prop de Bordeus, on el comte de Verthamon posseïa l'impressionant Castell Coufran, refet a finals del segle XVIII. De la branca francesa destaquen Jean-Baptiste Verthamon (1646-1735), bisbe de Pamiers, i Michel de Verthamon de

57. MONSALVATJE 1904: 370.

58. BC: Ms. 1020, [1788, desembre, 22], f. 15v.

59. BC: Ms. 1020, [1789, juny, 2], f. 19v.

Chavagnac (1687-1762), bisbe de Montauban. Pelegrí va ser dispeser major de Sant Esteve de Banyoles entre 1765 i 1784. El 1784, 1787 i 1797 va assistir als capítols de la congregació benedictina a Barcelona. Va ser abat de Santa Maria de Serrateix, entre 1787 i 1790, quan fou traslladat a Amer. El 17 d'agost de 1789 es rebé a Amer una carta de l'abat de Serrateix participant al M.I. Capítol la elecció que havia fet de ell Sa Magt. de la Abadia de Amer, y en sa vista digué lo sr. prior que segons estil del mr. se acostumaban elegir dos comisionats, monjo y beneficiat, per anar a donar al nou abat la enorabona, y que alguns habían dispensat".⁶⁰ El 22 de desembre el prior d'Amer anunciava l'arribada del nou abat i l'1 de gener de 1790 arribaven les butlles, per això "se alegraba a est monestir de haber-li ja arribadas ditas butllas tenint per est motiu la satisfacció de lograr més promte de sa amable compañía".⁶¹ El 14 de març, Joan Alba i Felip Alemany l'anaren a esperar i el 16 "arribà lo M. I. Sr. Abat venint desde Barcelona ab Lluís i D. Ramon Fontcuberta, monjos de est monestir que cursaban al Col·legi de S. Pau: lo anaren a rébrer los comisionats fins a Santa Coloma y arribà a la tarde ab moltas demostracions de júbilo del poble, del qual hisqué lo ajuntament fins a la barca. Immediatament de arribat se entrà lo Sr. Abat a la Iglésia a dir una salve a Mª Santíssima, y de allí pujà a son palacio ab lo mateix acompanyament"; el 17 convocà capítol i el 19 "donà a sa iglésia la primera tonsura a D. Ramon Fontcuberta y los quatre menors a D. Lluís Ortega y a D. Ramon Fontcuberta y imediatament marxaren a Girona a ordenar-se de subdiaconat ab dimisòrias que los donà lo M. I. S. Abat".⁶² El 1792, a instàncies del municipi de Roses, va permetre que els monjos tornessin a la vila. A la seva mort, el seu germà Francesc, es convertí en segrestador de l'abadia.

El 6 de març de 1803 se li administrava el viàtic: "Después de viaticado se le tomó el desapropio el que hizo con exacta religiosidad, no pudo tomársele antes de viaticarse porque el médico por razón de tener la sufocación bastante exaltada temía no diese siquiera el viático". Agonitzà tres dies i morí el 10 de març, "conservándose claro hasta la última hora".⁶³ El segrestador dels seus béns havent enllestit la casa dels monjos de Roses va ser fra Ramon de Fontcoberta, monjo del monestir:

En la malaltia que tingué lo venerable Abat del Real monastir de Santa Maria de la vila de Amer, bisbat de Gerona, Don F. Pelegrí de Berthamon, lo mes de setembre del any 1801, de la qual se te[mia] que moriria, aguda notícia per los monjos de dit

60. BC: Ms. 1020, [1789, agost, 17], f. 21r.

61. BC: Ms. 1020, [1790, març, 1], f. 22v.

62. BC: Ms. 1020, [1790, març, 16-19], f. 23r.

63. BC: Ms. 1020, [1803, març, 6], f. 88r.

monastir volian portar lo cos después de mort [ves]tit ab insígnias pontificals per los carrers y plassas de dita vila, fou expedida la providència escrita, que comensa = Nos Dn. Juan Agapito Ramírez de Arellano por la gracia de Dios St^a Sede Apostólica, obispo de Gerona, del consejo de su magestad. Fecha a tres septiembre [mil] ocho cientos y uno = de la que no se féu ostenció per no haber mort lo dit Sr Abat: Emperò ... mars, del any mil vuit cents y tres, acometé al dit Sr Abat altre malaltia, de la que morí lo dia [10] del mateix mes; y havent tingut notícia que los srs. Monjos persistian en la mateixa voluntat [de] portar lo cos del difunt Sr. Abat en la forma expressada, per manament del Illm. Sr. Bisbe ... nonva fou fixada esta mateixa providència a la porta de la iglésia parroquial y monacal de Amer, lo deu de mars de dit any mil vuit cents y tres, per mi Pere Dalmau pbre, economo de dita ... perquè vingués en notícia de tots y ninguna persona pogués al·legar ignorància de lo contingut. En efecte, vista esta per los srs. monjos de dit monastir, resolgueren no executar semblant a menos de obtenir primerament la llicència del Illm. Sr. bisbe de Gerona, per qual si enviás a f. Lluís Ortega, monjo infermer de Amer a presentar-li memorial que és del tenor següent: "Illm. Sor. Fra Luis de Ortega y Mena, monge enfermero del Rl. monasterio de Santa Maria de Amer, comisionados del cabildo de Amer, para participar a V.S. y a la fatal noticia de la muerte del muy Ille. Sr. Abat Dn Fra. Peregrín de Berthamon: A. V.S.Y^a suplica: tenga la bondad de conceder permiso y facultad para que se agan los funerales ... dicho Sr. Abad difunto, haciéndose antes la procesión por la villa, llevando el cadáver vestido con hábitos pontificales y en la forma que se ha hecho a otros de sus antecesores. Tan gracia que espera de la conocida bondad de... Gerona, 11 de marzo de 1803. Fra Luis Ortega y Mena. Gerona y marzo 11 de 1803. Concediendo con esta súplica, consedemos facultad y licencia al Ille. Sr. Pr... de monges benedictinos claustrales de la villa de Amer, paraque por esta vez, sin exemplar y sin que ...tado para lo sucesivo, pueda hacer los funerales y procesión que solicita con el cadáver del dicho Sr... llevandole con hábitos pontificales por la villa según y en la forma que se ha hecho con algunos de sus ant[cesores] y concedemos a los Rdos. párrocos y demás presbiteros seculares de aquella villa nuestra licencia para que [puedan a]sistir a dicho funerales y procesión en hábitos corales: así lo decreto S.S.Y. de que certifico. Juan, obispo de G[erona]. Por mandato de S.S.Y. el obispo mi Sr. Dn. Ramon Serrano Sr.^a".⁶⁴

64. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 04 (1779-1825), f. 79r.

És possible que el succeís un germà seu, Francesc de Verthamon i de Carreras, que trobem actiu el 1801, quan confereix la vicaria perpètua d'Amer a Francesc Pagès, prevere de Maçanet de Cabrenys.

LA BEL-LIGERÀNCIA ENVERS ELS BISBES DE GIRONA I VIC

“Els abats es creuen bisbes”

Els abats es vestiren com els bisbes i en van usurpar les atribucions i els poders formals, religiosos i jurisdiccionals sense cap mena de permís. Però els bisbes es mostraren fermes i denunciaren els casos davant el Tribunal de la Rota Romana per la violació continuada d'aquests drets i jurisdiccions. A propòsit d'això, Jaume Marquès va dir que “la característica general de la vida en la villa, en el siglo XVIII, fue la fastuosidad de sus abades, que pretendían tener en Amer toda la autoridad religiosa, como si fueran los obispos de la villa”.⁶⁵ Sens dubte, els abats del set-cents foren especialment insistents, i pressionaren els bisbes fins a l'extrem. Les denúncies que presentaren els bisbes contra els abats foren absolutament necessàries i precises per evitar conseqüències negatives —sancions per exemple— per a uns i altres. Els bisbes insistien a atribuir-se el dret a confirmar la mainada, ordenar preveres, visitar esglésies, cobrar delmes, primícies o altres censos propis de l'Església, etc.

En tot cas, l'ús de les insígnies episcopals, la mitra i el bàcul, a més de l'àmit, el síngol, el maniple, l'estola, la casulla, el guants, el pectoral i les sabates, estava perfectament regulat dins l'àmbit de l'església del monestir, i fins i tot dins l'espai del monestir, però no pas fora, per exemple, a la vila o a la parròquia. Això podia donar lloc a un joc perillós de confusions per als fidels, que es podien creure que als abats els corresponia més del que eren en realitat. Hi ha diverses circumstàncies en les quals ignoraren la norma: en la visita als priorats, capelles i esglésies sufragànies, en les processons dins el poble, en les preses de possessions i en els enterraments amb tots els honors.⁶⁶

En el segle XIV trobem un precedent, amb un cas d'ídèntica índole: l'abat Guiu de Gausac havia estat denunciat el 1344 per usar insígnies pontificals i no prestar obediència al bisbe, fins que l'abat va decidir acatar.⁶⁷ Però no serà fins al segle XVIII que aquests casos es magnificaren i portaren a l'extrem. L'abat Joan A. Climent va ser

65. MARQUÈS 1974: 47.

66. LINAGE 2007: 101.

67. ADG: Notularum, G-17, [1344, abril, 11], f. 108r i G-17, [1344, abril, 16], ff. 108v-109r.

el primer d'encetar aquesta nova tongada, i el 12 de maig de 1700 va ser denunciat. El segueix el més bel·ligerant, enutjós i irreverent de tots ells, l'abat Francesc de Guanter. El 1717 i 1718, Francesc Llobera i altres, a instància del fiscal de la cúria, donaren testimoni que l'abat havia fet ús d'ornaments pontificals:

Molt Il·lustre Señor Abat del monastir de la vila vila de Amer = Bé sap e ignorar no pot V.S. de com ningun Iltre. Sr. Abat no obstant qualsevol convent al contrari usar no pot insígnias pontificias com són bàculo, mitra y altres fora de son monestir o claustro, sino és que tinga per dit efecte o privilegi apostòlich del qual en tal cas se deu fer ostensió. E com a notícia del Il·lustríssim y Rnssim. Sr. Bisbe de Gerona sia vingut de que V.S. no obstant lo no tenir privilegi algun vol usar de ditas insígnias de son monastir y claustro, per tant y altrament lo Dr. Nicholás Camps, pbre. y rector de la igla. pral. de St Climent, vall de Amer, com a procurador de dit Illtrím. y Rvssim. Sr. Bisbe de Gerona del qual poder li fa ocular ostensió com partinent davant de V.S. ab los escrits y ab lo millor modo ques pot y deu lo requex e interpel·la per primera, segona y tercera vegadas, y per tantas quantas de dret menester sian que cesse y se abtinga de usar ditas insígnias pontificals fora de son monastir y claustro eo bé fassa ocular ostensió de son privilegi altrament li protesta en nom de son Il·lustríssim y Rnssim. Sr. Principal de proseguir contra de V.S. segons los medis de justícia.⁶⁸

El 1720 era requerit per la Rota i el 1726 era condemnat a pagar 477 lliures per les despeses processals de la causa contra el bisbe sobre l'ús dels pontificals.⁶⁹ De nou, la qüestió es repetia amb l'abat Queralt: el 1735 i el 1741 era doblement requerit pel fiscal per haver fet servir d'aquests ornaments fora del monestir.⁷⁰

Dos dels aspectes formals més destacables de la demostració del poder temporal i atemporal de l'abat i del monestir són l'arribada del primer a la vila i els seus funerals. Són dos moments rellevants, l'inici i el final, l'entrada i la sortida, per això havien de brillar amb esplendor i opulència, de les quals hem vist alguns exemples molt aclaridors. De fet, alguns rectors i beneficiats en fan aixecar una acta notarial per deixar testimoni que actuaven contra la llei.

68. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont — Lluís Bohigues, Am. 396 (1715-1718), [1716, desembre, 9], ff. 77v-78v.

69. Biblioteca Pública de Girona: A/188 (7) R. 9996. Gerunda: Typ Narcisi Oliva, 1720. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-8, ff. 6v i 85v; Col·lacions de beneficis, D-148, ff. 93v-96r; D-372, f. 89v; D-380, f. 1r.

70. ADG: Notularum, G-155, f. 101v.

El més freqüent era que la primera arribada de l'abat a la vila es fes de manera anònima i privada, i així l'abat podia percebre i entrar en contacte —si més no visualment— amb el seu entorn. Al cap de pocs dies es desenvolupava de manera formal, començava per la capella de la Pietat, que era al cap de la població. Tot plegat desenvolupat en una atmosfera solemne, seriosa i cerimoniosa. Segurament, seguia al llarg del “camí real de Gerona”, en el segle XVIII quasi del tot urbanitzat —tal com demostren les llindes de portes i finestres i li cridà l'atenció a Francisco de Zamora—, fins a arribar al “portal de la vila vella”, accedir a la plaça de l'església de Sant Miquel —nova demostració del poder sobre la parròquia—, continuar per la vila nova o plaça pública i accedir, a l'últim, a l'àmbit del monestir. Així passava amb l'arribada de l'abat Miranda (1735), desenvolupada “en la forma acostumada”, on són omnipresents els cants en llatí. L'abat va ser rebut a la Pietat amb les campanes del monestir ressonant. Hi va jurar mantenir i complir els privilegis, prerrogatives i obligacions del monestir. Es va canviar de roba, es va treure la del cor i es va posar la pontifical. Continuà en processó, encapçalada per la veracreu, fins adreçar-se a l'església del monestir, on va resar i va seure a la cadira pontifical, on els membres del capítol li anaren prestant l'obediència canònica. I amb l'arribada de l'abat Queralt, el 27 de juny de 1741, quan l'anaren a esperar al pont d'Anglès el cambrer Josep Climent i el reverend Sebastià Pujades, com a síndics del Capítol, i entraren discretament al monestir pel portal de dalt. Josep de Cruïlles, el 8 de desembre de 1785, entrà per la capella de la Pietat vestit de pontifical, acompanyat pels monjos, beneficiats, els representants de l'Ajuntament i d'una llarga processó formada per laics portant banderes i gonfanons, fins arribar a l'església.

Els enterraments dels abats Guanter (1733), Queralt (1772) i Vert-hamon (1803) mostren els aspectes més luxosos i esplendorosos, alhora que costosos, frívols, anecdòtics i superficials de la grandiloqüència barroca, un eloqüent testimoni del poder i de la majestat de Déu a la terra; l'un vol superar l'anterior. El seguici fúnebre de Guanter va convocar gairebé tots els vilatans d'Amer, ordenats i col·locats segons la posició social de cadascú, i va resseguir, a la inversa, el recorregut de les processons generals, fins acabar amb un ofici solemne i la deposició del cos a la capella de Santa Felicíssima: “se colocà lo cadàver sobre un gran túmul que estava previngut en mitg de la iglésia ab diferents gradas cubert tot de bayetas negras (com també lo púlpit) y rodadas las gradas y púlpit de muchas armas de dit difunt sr. abat, pintadas sobra papé y calaveras també pintadas sobre papé, en lo dit túmul se colocaran las 24 atxas y 48 siris de 3 onzas, sis siris al altar mayor y dos als candaderos dels dos escolans, tots de cera blanca; se cantà immediatament lo offici ab gran solemnitat y finit aquell predicà

una panegírica y fúnebre oració lo Reim. Pare Mestra F. Gerònim Corominas, religiós servita de Barn^{an}.⁷¹ La participació de les autoritats civils —universitat o ajuntament— i religioses —parròquia— indica una treva momentània, deixant de banda les baralles entre uns i altres. A la mort de l'abat Verthamon, el Capítol, per aconseguir “la solemnidad del entierro”, demanà el permís del bisbe per passejar-se amb hàbits pontificals, concedit l'11 de març de 1803. Prèviament “estuvo dicho difunto Sr. Abad después de embalsamado tres días cuerpo presente en el salón del Palacio Abacial vestido de hábitos pontificales”;⁷² mentrestant, a l'església es cantaven nocturns, s'adornava l'espai del fèretre amb quatre atxes i sis ciris de mitja lliura de cera blanca l'altar major. Seguidament, es feia processó fúnebre per la vila: “el cadáver iba vestido con todas las insignias pontificales, colocado sobre aquello que sirve de lecho para N.S. de Agosto, cubierto todo de bayetas negras; despues fue puesto sobre el féretro, cubierto dicho féretro con quarenta y dos varas de bayeta negras; en el féretro había veinte quatro atxas de cinco libras cada una que son las que llevaban los veinte y quatro hombres en la procesión, quarenta y ocho cirios de media libra cada uno (cuya cera y bayeta queda todo a favor del sacristán menor”.⁷³ Després de la processó es cantà un ofici solemne de difunts que concelebrà el monjo degà, amb la presència de sacerdots forasters i quatre frares franciscans. Va seguir una oració fúnebre amb “notòria eloqüència” feta pel caputxí Baudili de Sant Boi i un respons general de comiat. Per acabar, els clergues anaren a dinar al palau abacial “com és d'estil”. L'endemà es repartí una almoina general de 8 diners a cada pobre.

El punt culminant i potser final tingué lloc a principis del segle XIX, fruit d'una situació que s'arrossegava des de les dècades anteriors i que afectava tots els monestirs de la geografia hispànica. Els abats Laplana i Llanza van seguir amb deteniment la qüestió del bisbat de Vic. El 1799 el Papa va emetre una butlla de concòrdia entre el bisbe de Vic, Francisco de Veyan, el capítol de la catedral i els abats dels monestirs de la diòcesi amb relació als sínodes, els examinadors sinodals, les confirmacions, les primeres tonsures i els quatre ordes menors. Hem pogut seguir el rastre de la polèmica perquè implicava l'abat electe Joaquim de Laplana (1803-1809) i afectava tota la Congregació Claus-tral Benedictina Tarraconense, i n'ha quedat constància en el llibre de privilegis del monestir. Uns dels textos es refereix al plet, que havia culminat el 1804, entre el bisbe de Barcelona Pedro Díaz Valdés i la

71. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1733, març, 11-17], ff. 160v-165r.

72. BC: Ms. 1020, [1803, març, 12], f. 84r.

73. BC: Ms. 1020, [1803, març, 12], f. 84v.

congregació: “la materialidad del lucimiento exterior de unos, incomodando y pretendiendo extinguir las lucidas prerogativas de los otros, conserbadas por el decurso de muchos siglos en una posesión inmemorial a la vista, ciencia y paciencia de los Rdos. Obispos de Barna., de los Soberanos y de los Sumos Pontífices”,⁷⁴ per això seguia una relació detallada i justificada dels orígens —des de l’any 542, quan els monjos i els monestirs van assumir el paper substituït dels bisbes i parròquies davant les invasions bàrbares—, fins als temps de l’època. S’acabava demanant que el bisbe de Barcelona abandonés la causa. Arran d’això, el rei va emetre una reial cèdula a la congregació que seguidament va ser remesa en còpies a tots els monestirs i que era adreçada a l’abat Laplana, “relativa al uso de pectorales y demás ynsignias pontificales, debiendo empero quedar aquel custodiado en el archivo común de este monasterio”. Unes qüestions que també van afectar els monestirs catalans de la congregació benedictina de Valladolid —de Sant Feliu de Guíxols i Montserrat—, i que es posaren en comú amb les de la Tarraconense, tal com l’abat de Sant Feliu de Guíxols Gaietà Riera va trametre a l’abat d’Amer un plec d’al·legacions similars, escrites el 1806, molt més elaborades, que remetien al segle XIII, on es mencionaven tots les consideracions dispensades per tots els papes, suposem que per prendre’n exemple.

Provisió de rectories, altres càrrecs i drets parroquials

En el segle XVIII van esclatar amb fúria les trifulgues i els incidents entre els abats, rectors i bisbes gironins, i no pas només en les visites pastorals —que foren més aviat escasses—, sinó que qualsevol nimietat podia donar lloc a una disputa. Tots els priors i abats d’aquest segle van continuar els debats i les controvèrsies iniciades pels seus predecessors, alhora que n’iniciaven de nous, per això podem dividir aquests cents anys en breus períodes, marcats pels interessos de cada personatge: sobre les jurisdiccions episcopal i abacial l’administració del viàtic, la comunió, els bateigs i els enterraments.

L’abat Climent, el 1696, es mostrava clar i contundent en la provisió de determinades parròquies que deia que pertanyien a la seva jurisdicció eclesiàstica: “avia fet un propi a nal sr. bisbe de Gerona a serca de la rectoria de Font Clara que estava vacant y que ell per sos títols y privilegis pretenia ser-na donador y que dit sr. abat o dexava a mans de dos o tres personas que se diria a lo que dirian ditas personas. Lo sr. bisbe no a volgut entendre lo que lo sr. abat tan instament demanava y

74. ADG: Arxiu del Monestir d’Amer i Roses, [1804, març, 31], s. f.

que era forçós que avia de pladejar".⁷⁵ Durant el segle XVIII, el monestir continuava reivindicant el dret de nomenar rectors de les parròquies de Sant Climent d'Amer, Sant Julià del Llor, Sant Medir, Sant Andreu del Terri, Cogolls, Sant Genís Sacosta i Colomers; no va renunciar-hi fins una concòrdia entre l'abat Miranda i el bisbe Bastero (1739).⁷⁶ Hi va haver noves concòrdies els anys 1783 i 1826, per a les parròquies d'Amer, Cadaqués, Fontclara i Roses.⁷⁷ Aquestes concòrdies executaven, amb retard i matisos, però a la fi, el que el concili de Trento ja havia legislat en la sessió XXV, cap. XI —“En los monasterios que tienen a su cargo cura de personas seculares, estén sujetos los que la ejerzen al Obispo, quien deba antes examinarlos: exceptúase algunos”.⁷⁸

Durant els quinze anys de manca d'abat (1701-1716), tant el capítol com els rectors es van mostrar obertament incisius i combatius entre uns i altres en qüestions de la parròquia on es mesclaven aspectes religiosos i econòmics, mentre que s'abandonaren les pretensions sobre el nomenament de la rectoria.

Primer va esclatar el conflicte sobre qui havia de dur el viàtic (12 de setembre de 1712). El rector Francisco Coll i Clapera va anar al monestir a comunicar que se li havia demanat que portés el viàtic a Josep Saliteda, pagès de la vila, “com és acostumat fer per lo curat de dita iglésia”, quan es topà amb el prior Jaume Mestra, que s'hi oposà fermament, dient que li tocava a ell “per ser combregar general y semblants combregars generals spectar o portar-los y no a dit Francisco Coll, curat sobradit, y juntament per aver-se sempre stil-lat axís fer en dit monastir per sos antecessors”.⁷⁹ El rector denunciava el prior i l'abat per treure-li el cens que es percebia en l'administració d'un sagrament, i va acudir al bisbe Taverner, que exposava el tema en el concili dos anys després.⁸⁰

lo curat ho vicari de Amer era anat a donar part al Sr. bisbe eo als seus vicaris generals de com dit sr. prior avia anat a administrar lo viàtic a Joseph Saliteda lo dia 12 setembre 1712 y que per això volia dit sr. bisbe passar a declarar a dit fra Jauma Mestra, prior, haver incorregut en la excomunió de la clemència p^a de privilegis: dit sr. prior ne donà part y anà a trobar al Sr.

75. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle XVII, [1696, juny, 13], s. f.

76. ADG: Col·lacions de beneficis, D-393, f. 233v. i D-393, f. 235r. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramunt, Am. 420 (1739), [1739, octubre, 1], ff. 332v-333v.

77. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-288, 1826, ff. 191r-207r.

78. *Sacrosanto y Ecuménico Concilio de Trento*: 378-379.

79. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 393 (1712-1714), [1712, setembre, 12], ff. 52v-53v.

80. ADG: Notularum, G-165, f. 253r i Notarial de Bernardí Soler, f. 21r.

dn. Frac. de Guanter, abat elet perquè lo aconsellàs del millor modo y después de vàrias consultas digueren que dit sr. prior havia fet bé de administrar dit sagrament fent-se ab la funsió de combregar general, per estar obligat en mantanir una consuetut tant immemorial com és eixa y així que en tot se donaria remey y defensas y al tornar dit sr. de G^a ho proposà al capítol y juntament que per ésser cosa que inportaria algun gasto, y per la poca renda que tenia la caixa comuna que se auria de supvenir als gastos pagant part de nosaltres mateixos, segon cadequal la renda que té com també dita caixa comuna lo que lloaren los srs. capitulars, pues també lo dit sr. abat ha offert per sa part que serbuidria als gastos.⁸¹

Els dies següents van seguir un conjunt de lletres citatòries entre el rector i el prior, i l'asseumpte era lluny de resoldre's amistosament. El procés se solucionà amb la citació d'uns testimonis imparcials, feligresos, que explicaren el seu record: Jeroni Boix —de quaranta-cinc anys— i Josep Pradell —de cinquanta— deien que en els últims trenta anys “havem sempre vist y ohït dir que quant se ha agut de aportar ho administrar lo veàtich per modo que se diu combregà general a algun abitant de la present vila de Amer lo ha sempre administrat algun dels srs. monjos del monestir de la dita vila, anant ab professó general y trahent-lo del altar major de la isglésia del dit monestir, lo que diem nosaltres dits attestants saber per aver-ho ohït a dir a nostres majors, sens que may avem vist ni ohït a dir se age fet al contrari en dits casos y exa és la veritat per lo jurament que tenia prestat”.⁸²

En segon lloc, hi va haver raons per uns pagaments a repartir entre el rector i el prior (1713):

est any toca a Ne. Sr. curat a pagar las palmas de rams per tocar-li per son torn, y respongué dit curat que ha ell no li tocava pagar-las per ser curat y aixís que no las pagaria y fent-li constar dit sr. prior de com li tocava lo pagar-las y no volent dit vicari pagar lo privà dit sr. del valor de ditas palmas y las féu venir que costaren 3 ll. 1 s. y ho cobrà dit sr. de la terç que havia de cobrar dit curat del sr. abat.⁸³

En tercer lloc, s'origina una disputa per les capelles i els gestors: Lo dia de 26 de desembre 1713 vingué a trobar al Sr. Prior an Miquel Jonquera, pagès, perquè volia fer una fundació de 8 missas

81. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1714, gener, 8], ff. 44-45.

82. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 393 (1712-1714), [1714, març, 17], f. 258r-v.

83. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1713, març, 16], f. 42.

baixas, so és, quatre selebradoras en lo present monestir, duas a la capella de N^a Srª de la Pietat, y duas en la capella de St. Marsal, y proposanto dit Sr. Prior al Illte. Capítol hi vingueren tots bé menos lo curat ho vicari, que digué no acceptava la fundació de St. Marsal y requestà al dit Sr. Prior y Capítol dient que a ell sol tocava las fundacions en aquella capella, y respongué lo Sr. Prior en nom del Capítol que se veié clar que tenia més jurisdicció lo curat en St. Marsal que a la capellas de N^a Srª de la Pietat y St^a Brígida, y aixís acceptant-se tots los dias fundacions per ditas dos últimas capellas que també acceptaven la de St Marsal, y aparagué bé a tot lo capítol eixa resposta fou en poder del dit Joseph Soler, not. de Amer, dit dia y any.⁸⁴

I en quart lloc, hi va haver un enfrontament per l'enterrament de Maria Costa, poc després de la topada mal resolta del viàtic (1714). El rector havia d'anar a cercar el cadàver de la senyora Costa, a casa seva, però el Capítol s'avançà. El 7 de març de 1714

se agué de enterrar un cos y a la que estigué lo capítol junt per partir ab professó per anar a buscar dit cos digué lo substitut del curat o vicari que noy volia anar entrevninti lo sr. prior pues tenia eix ordre y lo sr. prior lo requestà per què y anàs provissionalment ab tot lo capítol com és de costum quant no si lo avisaran de la casa del mort ell y ayria a buscar-lo ab tots los srs. monjos en virtut dels privilegis consedits als regulars en semblants ocasions y de cara de anar a buscar lo cos ni uns ni altres succehint en las 9 horas del matí y en las 12 horas anà lo dit substitut del curat a buscar dit cosa tot sol, secretament sens la creu, ni ornamentals de la secristia y sebut axò per lo sr. prior, a la que arribà dit substitut en lo monastir dit cos, se li protestà per part del Ille. Prior y capítol de totas las penas y sensuras en què avia incorregut per aver intorumpuda la consuetut immemorial que y a de anar a buscar los cossos ab tot lo capítol y ell digué aquí tenen lo cos, lo volen enterrar que lo entèrrian, tot consta en poder del discret Galseran Margarit y Roura, notari de Amer dit die y any.⁸⁵

En tots els testimonis del Capítol veiem que s'al·legava a una suposada "consuetut", un dret adquirit per una pràctica immemorial. Una solució (8 de març de 1714), amb el permís del bisbe, consistí a

84. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1713, desembre, 26], ff. 44-45.

85. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1714, març, 7], f. 48.

reservar el Santíssim Sagrament que es portava als malalts a la capella de la Pietat, ateses les dificultats d'accedir a l'església del monestir.⁸⁶

El tema del viàtic ressorguí més vegades durant el set-cents, fent distincions entre els extremunciats, els que rebien el viàtic, si eren laics o eclesiàtics. El 1743 es resolia que “del dia que serà combregat per viàtic algun individu del Capítol del present monestir, tan monjo com beneficiat, fins que serà difunt eo bé estarà fora de perill, se diga en acte de comunitat, después de la missa coml., la lletania major amb las oracions: *pro infirmo*, de Beata Maria et des. N. Bd^o.”⁸⁷ Mentre que es posava a la pràctica, el 1787, quan estava a punt de morir Andreu Tarrés, familiar de l'abat, “que per ser lo monastir y no ser general, toca al sagristà menor y, trobant-se ausent y quedar encarregat lo sr. prior de la obligacions de dit sagristà, lo administrà lo sr. prior”⁸⁸ i l'endemà extremunciava el beneficiat Josep Atxer.

En vista d'això, el bisbe va decidir actuar severament i va enviar una carta al prior:

fou fixat en las portas de la present iglésia y cantons de la plaça pública de la present vila un seduló de data de vint de dit mes —març— firmat per lo Illm. y Rndm. Sr. Bisbe de Gerona, sellat y despedit en la deguda forma en lo qual se contenia que ab autoritat ordinària se denunciava y declarava Vme. excomunicat ab excomunicació major reservada a sa Santedat per las causas y rahons en aquell contengudas manant com manave ab ell sa Il·lustríssima a todas las personas a son cuydado subjectas que com a tal excomunicat lo eviten y que nol admeten a la comunió dels christians ni saluden sorts las penas y censuras de dret estatuhidas fins hatant que meresca de sa Santedat obtenir lo benefici de la absolució. Y com Francisco Coll y Clapera, rector de Amer y los demás beneficiats de dita iglésia degan precisament obehir dit ordre, y per consegüent no pugan comunicar ni saludar a Vme. per no incòrrer las penas per lo dret estatuhidas y Vme. no vulla tractar-se com excomunicat ans bé intèntia residir com de fet resideix en la iglésia de dit monastir y en son cor en lo quals tenen també dits rector y beneficiats llur entrada y residència: per tant y altrament los dits rector y beneficiats per primera, segona y tercera vegades requireixen a Vme. que déxia de residir en dita iglésia y cor, y entrevenir en las demás funcions ecclesiàstiques en las quals no poden ells entrevenir trobantsi Vme. altrament

86. ADG: Registre de Lletres episcopals, U-273, [8 de març de 1714], f. 166r.

87. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1742, gener, 5], f. 208r-v.

88. BC: Ms. 1020, [1787, abril, 22], f. 7v.

protestam de llur diligència y que no se pert per ells de residir en dit iglésia y cor, y que cobraran les distribucions de la mateixa manera que si haguessen residit, protestant axí mateix de tots danys, gastos y despesas y del demás lícit y permès de protestar.⁸⁹

El prior Jaume Mestra va rebre la notícia mentre estava amb els “demés senyors monjos resant las horas canònicas”. El prior explicava que el dret d’enterrament corresponia al monestir, segons quatre butlles concedides per Sixt IV i Innocenci VIII. Les relacions, però, van ser difícils, perquè a Francisco Coll li havia estat imposat no veure’s ni comunicar-se amb el prior Mestras, i va refusar-ne una possible solució, ja que no volia

entrevénir en dit enterro (com sempre se és axí acostumat y estilat) que ell, junt ab los demás monjos, continuava la professó per anar a cercar dit cadàver estant prompte y aparellat de entregar-li la capa de difunts perquè dit curat se vestesca aquella en cas vulla seguir y anar a cercar dit cadàver junt ab ell y demás monjos y beneficiats porcionaris de dit monastir com se acostuma y se ha acostumat sempre, y que lo anarà a cercar ell y demás monjos dit cadàver és per la recusació fa dit curat de no acceptar dita capa ni voler-hi anar junt ab ells del modo se és sempre observat.

El desenllaç és força esperpèntic, ja que quan el rector Coll anà a cercar el cos de la vídua Maria Costa, a casa seva al carrer Devall i davant de la del fuster Baldiri Trias, es trobà que els monjos se l’enduien i els impedí el pas, reclamant al prior el seu dret. Aquest, de bones maneres, exposà “que allí tenia la capa de enterrar los morts o la capa del funeral y que se’n aportàs dit cadàver y que junts continuassen la professó de dit enterro com sempre se és acostumat per no ésser son intent lo innovar cosa sinó que per la recusació feya dit curat de aportar-se’n dit cadàver ell junt ab los demás monjos se’l ne aportavan en la iglésia de dit monastir per enterrar aquell”.⁹⁰ El rector, totalment alterat, denunciava que el prior Mestras no podia enterrar-la perquè estava excomunicat i va demanar ajuda a uns vilatans que retinguessin el cadàver i que cridessin “via fora” si no els era possible. Una de les alternatives va ser la que presentà el beneficiat Joan Malviata, i va ser que el fill de Maria Costa portés el cos a Sant Climent d’Amer per fer-li els funerals i enterrar-la. Finalment, el prior i els monjos cediren a tanta pressió, i en el pròxim enterrament, el del bracer Jaume Padernerres,

89. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, març, 5], ff. 96r-104r i 107r-v.

90. AHG: Notaria d’Amer, Galceran Margarit, Am. 388 (1713-1714), [1714, març, 5], ff. 100v-101v.

cedia tots els drets al rector, no sense haver repetit la mateixa funció. L'últim cop d'efecte d'aquest any, abans de les patacades mortals de la guerra (desembre), foren noves i repetides discussions sobre els drets d'enterrament a l'església sufragània de Sant Genís Sacosta.

L'entrada del nou abat a Amer, Francesc de Guanter, el 1716, va començar amb una provocació al bisbe Taverner, i així seguirien els altres abats del set-cents. El bisbe reprovava a l'abat que emprés símbols i elements pontificals i volia deixar-li clara la jurisdicció eclesiàstica del monestir i de la parròquia, per això va denunciar-lo al Tribunal de la Rota —en un procés que començava el 4 de desembre de 1716 i s'allargava fins al 20 de març de 1717 i 6 de maig de 1718).⁹¹ Uns anys més tard, l'abat requeria al bisbe que no pogués més plets a les parròquies contra la seva jurisdicció (7 de febrer de 1722).⁹² De totes maneres, les causes pendents a Roma van continuar fins al punt que l'abat va haver d'enviar-hi un emissari, Jaume Mestra, el sagristà major (11 de setembre de 1723).

Paral·lelament, l'abat tenia oberts diferents fronts: la provisió d'un beneficiat porcioner, que havia fet el bisbe (1717);⁹³ la manca de rector i l'atribució de ser-ne (1718); l'aspiració sobre diferents esglésies sufragànies (1724), i que, en tot cas, pertanyien a Sant Miquel; l'obligació de residència dels beneficiats, i sobre unes misses a Lloret Salvatge (1725). El punt culminant va esdevenir en la provisió del "modern capellà curat", que va recaure en Cristòfol Duran, quan el monestir li va impedir prendre possessió de la rectoria:

4 de setembre de 1725, el prior féu llevar acte de com volia continuar la possessió de portar los combregars generals y lo portà dit dia al Sr. Pau Borrell. Als 7 de setembre de 1725 se mana al sr. Dr. Durant que lo dia 8 digués lo ofici per ser exa la obligació y respongué nols volia donar més drets dels que competeix. Als 24 de abril de 1726 fou la requesta per lo curat al sr. prior y capítol de que no tocava a ells lo celebrar el ofici a la capella de N^a S^a de la Pietat, respongé lo Sr. Prior y Capítol que a ells tocava y a ningú més per sé dita capella anexa y el vicari y no rector.⁹⁴

La renúncia de Cristòfol Duran a la rectoria d'Amer, per anar-se'n a Sant Dalmai permeté l'entrada a Joan Vinyoles (1732), segurament un monjo, on hi romangué fins a esdevenir infermer i aconseguir al-

91. ADG: Col·lacions de beneficis, D-148, f. 9r. i D-148, f. 76r.

92. ADG: Notularum, G-150, f. 1r.

93. ADG: Col·lacions de beneficis, D-148, [1717, desembre, 11], f. 146r.

94. ADG: Processos, Notarial de Sebastià Jonama, Narcís Nadal i Jaume Guinart, f. 23r i AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1726, abril, 24], f. 131.

tres càrrecs superiors. Els abats Miranda i Queralt resolgueren les possessions de la capellania curada d'Amer, qüestió que apareix en una concòrdia que esmenta el bisbe Bastero de Girona (1739). El 1742 entrava a la rectoria Eudald Pagès, amb el permís de l'abat, seguint el mateix ritual que els predecessors.

El bisbe Tomàs de Lorenzana va mantenir inicialment la provisió de curats del bisbe Bastero, fins que va reconsiderar-la, reformar-la i retallar-la amb l'abat Eustaquio de Azara, el 12 de maig de 1782, amb alguns canvis substancials, que desconeixem exactament, però que suposem, a grans trets, que significaren el retorn de la provisió al bisbe i la unió dels monjos de Roses a Amer. Això ho veiem en el disgust que manifestaven els visitadors claustrals el 1827: "de cuya concordia sumamente perjudicial a los derechos de la Dignidad Abacial y otorgada en el Palacio Episcopal sin conocimiento del Cabildo no se había tenido hasta ahora la menor noticia, por lo que no pudimos menos de apoyar la intención del M.Y.Sor. Abad de elevarlo al conocimiento de la Real Cámara".⁹⁵ I també del lliurament episcopal de la rectoria d'Amer que va fer, per exemple, el 1791, a Bartomeu Olivet, prevere de Maçanet de Cabrenys, per defunció de Miquel Figueres, sense haver-hi cap interrupció: "tomar y tomó de la relatada vicaria perpetua quieta y pacíficamente con repique de campanas, sin contradicción de persona alguna, antes bien protestó querer tener y proceher la dicha vicaria perpetua con plenitud de todos sus derechos, no solo en la sustancia y frutos, sino tambien en el amano, ocupación y dominio".⁹⁶ En dues sessions del Capítol de la congregació benedictina celebrades a Barcelona el 14 i 15 de maig de 1793, es posà de manifest que, a conseqüència d'un plet que s'arrossegava anys enrere entre el bisbe i l'abat amerenc, Lorenzana es negava a ordenar els monjos del monestir. Es va resoldre que els presidents del Capítol escrivissin al bisbe de Girona per manifestar la bona voluntat de la congregació per trobar una solució pacífica i amistosa; aquesta lletra fou enviada a fra Salvador de Carles, perquè la fes a mans del mateix bisbe.

El 25 de juny de 1790 l'abat es queixà del vicari setmaner que havia de cantar la missa conventual, fer la setmana i resar el rosari: "Veient lo Sr. Abat la resistència del sobredit, dit Sr. Abat li manà lo digués. Arribà la hora de dir lo Rosari en el qual assistiren lo M. Y. Sr. Abad y demás srs. Lo vicari sen va anar sens cumplir lo mandato que li habia donat lo Sr. Abat y dit Sr. luego féu avisar al Rt. Geroni

95. AAM: C.I. 121, 1736-1833, [1827, gener, 25-27], s. f.

96. AHG: Notaria d'Amer, Josep Feliu Arenas, Am. 548 (1790-1792), [1791, maig, 17], ff. 156r-157v.

Artigas manant-li no des distribució per un mes a dit sr. vicari”; i el 21 de juliol de 1790, en una reunió del capítol: “Me toca a mi de zelar la observància dels estils y consuetuts laudables del monestir, que juri fer cumplir y guardar, per lo que sabent que sempre és estat estil, consuetut y obligació del setmaner de dir o encomenar lo Rosari, no imposito nova obligació sinó que mano a tots los semmaners observian aquella, y en cas d’inobediència y transgressió de esta mandato ara per a les hores imposito la pena de privació de porció per espay de un mes, y mano al secretari que de est manament ne dónia las còpies que li seran demanadas pagat de sos justos salaris”.⁹⁷

Visites pastorals i claustrals: vells conflictes

Les visites pastorals del segle XVIII foren comptades i escasses, amb grans intervals i lapses entre una i altra, totalment irregulars, inconstants i parcials en la seva execució, començades pels bisbes i aturades pels abats. A més, els abats n’obligaven a aixecar acta davant notari per certificar-ne la il·legitimitat i desautorització. Es van iniciar amb mala intenció per part del bisbe tenint en compte la falta d’abat, però sense preveure l’existència d’un prior i d’un Capítol potents i enèrgics, disposats a plantar-li cara. La primera es va fer el 23 de febrer de 1703, quan es va notificar al bisbe Miquel Joan de Taverner, estant ja dins el pati del monestir, que se li prohibia l’accés, amb el matís que es podia “ben tenir present perquè deu ser la primera després dels executorials”.⁹⁸ Es referia a la sentència de la Rota Romana emesa el 5 de desembre de 1698, que precisava que “sols se dóna facultat al V.S^a Ill^a y a son favor se li declara lo dret de poder visitar la iglésia monachal o al monestir de Amer en aquellas cosas que concerneixen a la cura de ànimas y la administració dels Sagraments y de poder en ella administrar lo St. Sagrament de la confirmació, no emperò ab dita sentència ni dessessions rotals antes de ella proferidas, se declara ni dóna dret a S^a Ill^a per a poder fer ni exercir jurisdicció alguna en altres coses independents de la cura de ànimas y administració de sagraments y com tot llargament més de dita sentència és de vèurer”. El bisbe va acatar aquesta decisió, afegint-hi que “ademés entén visitar també los beneficis seculars, la jurisdicció de las quals y dels obtenints de aquells és estada declarada a son favor ab las mateixas descissions rotals sens ànimo de perjudicar en cosa alguna a la exempció y privilegis dels regulars y de llurs ip...sies que de dret los toca”. El prior Gros li

97. BC: Ms. 1020, [1790, abril, 25 i juliol, 21], f. 25r-v.

98. ACA: Monacals, Hisenda, núm. 1062 (1772), [1703, febrer, 23], f. 111v.

portà la contrària: “no creu que Sa Illm^a puga visitar a ninguna cosa que no sie concernent a la cura de ànimas y que perçò contradiu a la visita que Sa Illm^a diu voler fer dels beneficis fundats en dita iglésia y en cas de facto la fasse ne diu de nul·litat, protestant recórrer a degut superior pera fer declarar la dita nul·litat y valer-se de tots los remeys lícits y permesos de dret”.⁹⁹

El 1715 el monestir rebria dues visites importants, una de civil i una d’eclésiàstica. Aquestes visites —i totes les anteriors i posteriors— serveixen per il·lustrar com el monestir i el capítol havien après a adoptar mesures proteccionistes davant de qualsevol intrús, i encara més després dels incidents bèl·lics del segle XVII. Així, el 7 de gener es presentaven a les portes de l’abadia diferents representants de la ciutat de Girona: Francesc Bell-lloc, ciutadà i procurador de la col·lecta de la bolla, el notari públic Joan Andreu i el prevere Josep Casellas, de la col·legiata de Sant Fèlix: “en lo portell del monestir de Nr^a Sr^a de la vila de Amer ahont de present se troban los sobredits monjos de dit monestir y afi y efecte de entrar en dit monestir per recercar un frau que hi ha en dit monestir a hont los sobredits srs. monjos nos fan contradicció y no nos volan dexar entrar en aquella”, i “per no ensenyar-los sinó ordre del Illm. Sr. Bisbe de Gerona”.¹⁰⁰ Segurament que en aquesta visita s’hi barregen aspectes religiosos i fiscals, sobre certs impagaments a la bolla de la ciutat de Girona.

El 21 de novembre, Josep Puigdaura, infermer de Sant Esteve de Banyoles, prior del noviciat de Sant Pau del Camp i visitador claustral, arribava a Amer i presentava un memorial contra el bisbe de Girona, intentant resoldre tres qüestions: la pretensió de visitar el monestir, la cura d’ànimes i l’administració dels sagraments en el monestir, “per ésser iglésia regular y subjecta a la dita sua Sagrada Congregació Benedictina Claustral”. Afegia un nou apartat, que fins ara havia romàs en segon terme durant aquests debats i enfrontaments: “lo Sr. Abat de Amer, semblantment y per la mateixa rahó, diu que li compateix lo mateix dret de visitar las capellas e iglésias que són dependents, membres o parts de ditas isglésias monasterials y parroquials, com de la sobredita de Amer és y és estada sempre la de Nostra Senyora de la Pietat y de la Parròquia y terme de Amer ahont lo sr. abat y monjos de dit monastir de Amer van difarents vegadas quiscun any processionalment y en forma de comunitat a cumplir vàrias obligacions y fer en ella difarents funcions”. L’abat estava d’acord amb aquesta possessió, que sempre li havia correspost:

99. AHG: Notaria d’Amer, Josep Quer. Protocol, Am. 374 (1702-1703), [1703, febrer, 23], ff. 78r-79r.

100. AHG: Notaria d’Amer, Josep Soler, Am. 395 (1715-1724), [1715, febrer, 6], f. 3r.

Molt bé sab e ignorar no pot V.M. Sr. Dr. Fr. Joseph Puigdaura que tota la vall de Amer és del territori del Sr. Bisbe de Gerona y com a senyor del territori e ordinari li toca y especta *privative ad. alios quoscunq.* lo visitar la capella de Nostra Senyora de Pietat de la parròquia o terme de Amer y a més que esta proposició innegable per ésser establerta en dret, ho té axí declarat la Sagrada Rota Romana després de vàrias desissions ab Sentència Rotal proferida en la causa que en la Sagrada Rota se vertia entre part de dit Illm. y Rsm. Senyor Bisbe de Gerona de una, y lo moltltre. Abad y Convent de Monestir de l'ordre de St. Benet de la Vall de Amer de part altre, y per consegüent no pot visitar la capella sobredita sens manifestament usurpar la jurisdicció que privative competeix a dit Illm. y Rsm. Sr. Bisbe de Gerona, sens incórrer en las censuras establertas per los Sagrats Cànones contra semblants usurpadors y semblantment comminadas en dita sentència rotal. Per lo que y altrament lo Rnt. Dr. Salvador Albarreda, prevera com a substitut del Vener. Procurador Fiscal de la Cúria Ecclesiàstica del dit Illm. y Rsm. Senyor Bisbe de Gerona, qui de son poder ne fa ocular ostensió pro ut ecce. Requereix a Vm. e interpel·la que cessa y se abstinga de visitar la referida capella o que explique Vm. son ànimo dient y expressant que vol visitar de dita capella altrament a Vm. protesta que se passà a la declaració de ditas censuras protestant-li axí mateix de tots los danys, gastos, interessos y despesas y de tot lo demás que de dret li sie hoit y permès protesta.¹⁰¹

Josep Puigdoura “dixit que se la té per llegidas, que se atura lo temps de la constitució per respòndrer”; però no en sabem la resposta.

Aquest tema es va reprendre, repetir o allargar cinc anys després, el 1720, i seria recurrent en el segle XVIII, en un joc de retrets mutus, d'estira-i-arronsa. S'avisava el bisbe Josep de Taverner i d'Ardena “se abstinga de visitar la referida isglésia en lo que conserneix a dita cura de ànimas administració de sagrament com y també en lo que toca a la obra de la parroquial isglésia de St Miquel y ornamentals de ells que vuy y per accident de las guerras se troba transferida en la dita isglésia monestarial”. El bisbe escrivia que la Congregació Claustral Benedictina de Catalunya intentava “voler visitar la capella de Nostra Srª de Pietat y las isglésias de Sant Genís Saçosta y Sant Julià de Lloret Salvatge, construïdas y edificadas dins de la parròquia de Amer, amb lo pretext que dita capella y isglésias serian de dependèncias y subjectas

101. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 395 (1715-1724), [1715, novembre, 21], ff. 98r-100v.

al monastir de St^a Maria de Amer del ordre de St. Benet y com esta pretenció sie contrària a la veritat del fet havent estat sempre dita capella y isglésias subjectes a nostre jurisdicció com a que resulta de molts y deferents actes y instruments que ho provan”.¹⁰²

Les visites següents anaren precedides per la decisió de la Rota Romana (1698) i per un llarg plet (entre 1716 i 1720), entre l'abat d'Amer Francesc de Guanter i el bisbe de Girona Taverner sobre els drets pontificals fora del monestir i sobre l'administració dels sagraments als laics.¹⁰³ El 15 de setembre de 1717 es posaven de manifest impediments en la visita pastoral, per la qual cosa el bisbe Taverner havia desenvolupat nous mecanismes d'acció i defensa, sobretot en els aspectes formals de la rebuda: per a aquesta cerimònia se li havia de parar un altar mòbil i li havia de prestar la vestimenta el monestir; per tant el bisbe havia fet aixecar una altar “*in limine eccla. dicti monestery et ad latus* del portal major y principal de dita iglésia de dit monestir”, cosa que justificava “la consuetut de esta iglésia de Santa Maria de Amer és de rèbrer als bisbes en la visita tenint erigit un altar *in limine eccla. ad orculandum crucen*, lo que és conforme al ceremonial romà y a la consuetut de tot lo bisbat y de las demás iglésias monachals de ell en què los bisbes han acostumat visitar: per lo que pretén mantenir-se en la possessió li competeix així de dret com de costum, no obstant qualsevols privilegis del monestir, los quals en res no entén perjudicar y al mateix requireix a dit fra Esteve Gros que pretén ésser rebut ab creu alta, capas y bordons, conforme se ha estilat en esta iglésia y altrament és de dret y costum conminant al dit fra Esteve Gros que si se deixa de prestar-se-li est obsequi y honor, procehirà contra ell com a perturbador de la jurisdicció eclesiàstica ordinària y singularment la de la visita per no haver volgut deixar ditas capas, bordons y creu a efecte de fer-se-li est honor en defensa dels drets de sa dignitat; y així com a part *vimvi repellendo* y no com a jutge declarar lo incurs en las censuras que de dret se troban establertas a la jurisdicció ordinària, la que se li notifica estant ell present”; i “en atenció de no voler Sa Il·lustríssima fer detenció per aguardar la resposta li dóna de nul·litat de tots sos procehiments que farà en dita visita excedint als límits de sa jurisdicció”, per això va accedir a visitar l'església del monestir, i, al seu torn, Esteve Gros també ho declarava nul. Poc després es queixava de la visita a la capella de la Pietat: “que intentava continuar la possessió en què està y altrament li toca de dret y que si lo monestir

102. AHG: Notaria d'Amer, Josep Soler, Am. 395 (1715-1724), [1720, octubre, 22], ff. 216r-219v.

103. ABEV: 986. Gerundae: Ex Typ. Narcissi Oliva, 1720.

hi participa alguna cosa és sols en virtut de una concòrdia feta en lo any mil sis cents sexanta sis, ab la qual lo rector que a les hores era de Amer, admeto a dit monestir en la participació de las celebracions de dita capella, de modo que en ninguna visita ni en la última del any mil set cent y tres se troba ninguna protesta de la visita de dita capella. Per lo que donant las presents per suficients respostas vol que sia continuat al peu de dita requesta y que no sia donada còpia de aquella sens inserta de dita resposta".¹⁰⁴ De nou, es posa de manifest que les visites anteriors que s'han desenvolupat amb èxit s'empren com a precedents.

Precisament en aquesta centúria, els capítols claustrals benedictins de la Tarraconense discutiren amb profunditat, rigor i seriositat la qüestió de la invasió episcopal, i acabaren per demanar les intervencions reials i papals. Així es posava de manifest en les reunions de 1723-1724, quan es tractà de les pretensions del bisbe de Girona sobre les esglésies dels monestirs benedictins, malgrat que tots eren exempts d'aquella jurisdicció i, a més, estaven en territoris i bisbats separats; es va resoldre, responent als abats de Galligants, Amer, Breda i Rodes, "cooperar ab tota activitat de V.S.S. en la defensa de sas prerrogativas". Per exemple, així es desenvolupava una visita:

Als 4 setembre 1724 a las 6 de matinada arribà en casa lo Rt. Francisco Coll y Clapera, curat del Amer, lo Illm. y Rm. Sr. Bisbe de Gerona, ab ànimo de visitar, lo que executà a las 9 horas de la matexa matina, pues obrí la visita en lo altar major (no obstant de ésser estat requirit en lo modo y puesto acostumat) de ahont partí luego de oberta la visita per confirmar mitat de la iglésia y acabada la confirmació immediatament anà ha visitar, *eo quo ad pertinet administrationem sacramentorum et non aliter*, que és lo sacrari del Sant Christo y las fonts baptismals y los sants olis; restituhint-se després en lo altar major ahont se despullà la capa blanca per vestir-se altre de negra, y vestida exa negra anà en lo sementiri ha cantar la absoluta inseguint lo ritual, y tornat de fer ditas absolts, tornà altre vegada a confirmà alguns havian quedats, ço és, en lo mateix puesto de antes, acabat totalment de confirmar se assentà en lo presbiteri del altar major, y féu llegir una visita, no la que feren en dit die y any, sinó altre de molt antiga, llegida pues exa antiga visita, sens cloura-la o a lo menos no se demostrà la cloenda ni se llegí cosa en demostració de haver-la closa, se restituhí en la dita casa del dit sr. curat, ab ànimo de

104. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont, Am. 408 (1722-1725), [1717, setembre, 15; 1724, setembre, 4], ff. 108r-109r.

no tornar més en la iglésia del monestir com efectivament ho executà. A las 4 de la tarde del mateix die se anà a resquestàs lo dit sr. bisbe en casa del sr. curat per què no se atrevís visitar la capella de N^a S^a de la Pietat, ni altre capella eo sufragània de la parròquia, com és de vèurer tot en poder de Francisco Claromont, notari regint la notaria de la present vila de Amer, en lo dit die y any sobredit. Després de ésser lo sr. bisbe requirit per no visitar la capella de la Pietat ni altre de la parròquia, elegí al Rt. Pera Lagrifa, son capellà, per anar a visitar la dita capella de la Pietat, com se executà, y no altre. Lo die 5 de dit mes a la punta del die ja se'n anà lo sr. bisbe de la vila de Amer ab molt acompanyament a las Ancias.¹⁰⁵

El 1735 es va imprimir a Barcelona un fullet sobre l'exempció de visita als monestirs, que suposem que tingué difusió en tots els de la congregació de la Tarraconense, i que s'havia d'emprar per frenar l'entrada del bisbe; a Amer l'hem trobat —només l'última pàgina— dins un manual de la notaria.¹⁰⁶ El 1738 es va resoldre demanar al rei, com a protector de la congregació, que actués decididament per protegir-la de les contínues agressions sobre els seus drets immemorials, dels bisbes principalment però també de qualsevol altra persona, laica *inclusive*. El 1743 es llegí un breu apostòlic de Benet XIV que reconeixia i confirmava tots els drets i privilegis de la congregació claustral benedictina.

Les visites segueixen el mateix ritual que les anteriors. A partir de 1730 es presenten una sèrie d'escriptures de protesta i de privilegi emeses per la Cúria rotal romana el 5 desembre de 1699, fet que blindava el monestir de possibles visites no desitjades: el bisbe no podia fer la visita, ni confirmar, ja que s'estenia més enllà dels límits de la seva jurisdicció. Aquestes peticions dels monestirs a Roma havien de ser necessàries i renovades cada cert temps per restar vigents i competents; com en l'anterior visita, el bisbe fa servir com a resposta una fórmula emprada ja anteriorment, que “no pretenia perjudicar per res els drets de l'abat i del seu monestir, però si continuar amb el dret episcopal que havien gaudit els seus antecessors conforme havia estat judicat per la Rota”.¹⁰⁷

En conseqüència, si prosseguia la visita s'entrava en processó a l'església, en direcció als altars de sant Benet o del sant Crist, on hi

105. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1724, setembre, 4], f. 120r.

106. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer; Am. 344 (1675-76), [1735], f. s.: Barcelona: Ex. Typ. Mariae Martí Viduae, administrata per Maurum Marti Bibliopolae, in Platea Sancti Jacobi. Anno 1735.

107. ADG: Visites pastorals, P-117, Amer; 1730, f. 208v.

havia reservat el Santíssim Sagrament —dins una custòdia de plata—, seguia l'anàlisi de les fonts baptismals —dins un perol d'aram— i dels tres olis sagrats —dins les corresponents capsetes de plata—, assenyalant-ne el bon estat i la decència. Seguia la visita als clergues: el rector i beneficiats simples de l'altar major i capelles laterals. No es va emetre, a diferència dels segles anteriors, ni un sol manament, ni tan sols als clergues, malgrat les deficiències i les absències. També s'aplicava, igual que en les visites claustrals, el dret de visita, el més car de totes elles, consistent en 3 lliures que satisfieia enterament l'abat.

Les visites que compreses en el segon terç del segle XVIII, tal com diem, suposen un pas endavant en les relacions entre abats i bisbes, com a mínim mentre n'era abat Gaspar de Queralt (1741-1772) i n'eren bisbes Lorenzo Taranco (1745-1756) i Manuel A. Palmero (1756-1774), dins un clima de certa cordialitat i amabilitat, fins al punt que els bisbes eren atesos al palau abacial, on reposaven del trànsit i se'ls ofería una petita col·lació. Així ho veiem en les visites espaiades de 1746, 1750, 1758, 1763 i 1786. Per exemple, “als 23 juliol 1746 a las 9 horas del matí lo sobredit Illm. Sr. Bisbe obrí la visita, exint lo curat a la porta de la iglésia ab los beneficiats porcionaris, aportant dit curat la vera creu, e immediatament de las solitas oracions, entrà lo sr. bisbe ab tota sa comitiva dins la capella de St. Christo, en la qual visità lo sacrari, que és *pro populo*, y las fonts baptismals, y seguidament los tres altars que hi ha de beneficis rorals, que són St. Jaume, St. Antoni y las Verges, y axí mateix últimament administrà lo St. Sagrament de la confirmació, lo qual administrà també lo dia 24 a la mateixa hora, havent dit missa antes, y de part dels capitulars fou convidat a pèndrer xocolate, lo que acceptà y a la tarde del mateix dia marxà”,¹⁰⁸ prèviament, el sagristà Jeroni de Benzi li havia presentat i llegit unes “escriptura o protesta”, amb què intentava impedir-li l'entrada.

El 18 de setembre de 1758,

entre las set y las vuyt de la nit, vingué lo Rt. Edualt Pagès, capellà curat de la present iglésia, a encontrar lo Molt Illtre. Sr. Dn. Gaspar de Queralt y Reart, abat del present monestir, y li digué lo següent: Sr. Abat vinch de la Celleria de vèurer lo Illm. Sr. Bisbe de Gerona, que se'n encontra visitant aquella parròquia, y me ha encomanat digués a V.S. després de B.L.M. ab tot compliment, que ell tenia intenció de venir a conferir los ordres menors y majors en esta visita en la iglésia del monastir de V.S. com V.S. li donàs lo permís y li franquejàs la bàculo pastoral y tot

108. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1746, juliol, 22], f. 236v.

lo demés que li faltàs per dita funcció, y que lo demà dematí li tornàs resposta de la determinació del sr. abat, perquè si hi trobave alguna dificultat o li havia de saber mal ell feia detenir lo home que portàs las cartas del correu, y per ell escriuria a Gerona que li enviassen lo bàculo y lo demés que li faltàs, y se'n passaria a las Planas a conferir dits ordres pues no volia ni intentave donar al sr. abat ningun disgust, antes bé volia vòrer ab ell ab la més verdadera correspondència. Més li replicà dit capellà curat jo pensave que V.S. Illtrm. hauria escrit al sr. abat, y ell respongué que no perquè tenia entès que se'n havia de anar a Nre. Sr^a del Coll, o bé que ja era fora y si jo li escrivia seria dir-li que se quedàs y jo no intento incomodar-lo ni donar-li ningun treball. A tot lo que respongué dit sr. abat que lo endemà li tornaria resposta essent present per testimoni Ferrer pba. benet. porcionari del present monestir.

L'endemà a primera hora l'abat va convocar el Capítol al cor, prop de l'hora de l'oració, per consultar què havia de fer hi assistiren l'infermer Joan Vinyolas, el sagristà major Cristòfol de Tord i el sagristà menor Jaume Coll: "tots respongueren que anant Su Illm^a de tan bona conformitat, y ab tant galanteria que no se li podia negar la petició, antes bé apareixia que farian mal de negar-li." Així es va decidir enviar a Salvador Ferrer per comunicar-li ràpidament la decisió: "Lo sr. abat me envia aquí B. a V.S. Illm^a las mans y diu que està molt content de que V.S. vinga a donar los ordres a son monastir que li dóna lo permís llarch y bastant, y que pot disposar del bàculo y de tot lo que necessitat de aquell monastir y del palacio abbacial per hospedar los dias que tinga dit honrrar son monastir de que demostrà gran complacència, tornant una resposta molt cortesa al sr. abat, y encara que per aleshores no volgué acceptar lo posar al palau abbacial se'n determinà després ab altres recado que se li tornà enviar".¹⁰⁹ Un altre cas és el que va sorgir en el capítol del 16 de juny de 1786: "Dit Sor. Prior digué que se tenien notícies positives que lo Il·lustríssim —bisbe— de Gerona, dins poch dias, passaria a visitar esta parròquia y que, ignorant si nostre prelat hauria tornat de Roses en dita ocasió, per això, si apareixia bé, se poria fer un exprés a dit prelat a fi que servís donar-nos las instruccions que li apareguessin oportunas relatives als obsequis que deurias fer-se a Sa Il·lustríssima".¹¹⁰

En aquestes particulars relacions prèvies a la visita, apareixen alguns dels elements comuns i propis del procediment i de la mecànica

109. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1758, setembre, 18], ff. 270v-271r.

110. BC: Ms. 1020, [1786, juny, 16], f. 5v.

del periple de les visites per la diòcesi: primer, que una visita episcopal s'anunciava amb antelació, un o dos dies abans, a través d'un emissari; segon, que el bisbe s'allotjava, en el segle XVIII, a les cases benestants, palaus vilatans o pairalies —on roman encara en moltes la “cambra del bisbe”—, símbols del poder local, on podia trobar un bon confort, i no ja a les rònegues rectories;¹¹¹ i tercer, que el bisbe establí un joc de simbolismes, ja que s'apoderava durant una estona d'uns ornaments —el bàcul i la mitra. El dia 21 “arribà en est monastir lo Illm. Sr. Dn. Manuel Antonio de Palmero y Rallo, bisbe de Gerona, a effecte de visitar la parròquia, se hospedà en lo palau abacial, los srs. monjos baixaren a rébrer-lo al cap devall de la escala, y lo sr. abat isqué a rébrer-lo al cap demunt, y després de haver-se fet los dignes cumpliments y descansat un rato se li féu la protesta”; o sigui, la sentència rotal del 5 de desembre de 1698, en la que el bisbe mostrà apel·lava al dret consuetudinari de visitar l'església. L'endemà,

cerca las deu del matí baixà dit sr. bisbe a la iglésia acompanyat de la sua família tant solament, y al arribar a la porta encontrà los rts. Eudal Pagès, capellà curat ab capa y ruquet, Thomàs Dalmau, Sebastià Pujadas y Mascaró, Ramon Pagès, Salvador Ferrer y Miquel Albert, preberas beneficiats porcionaris, y després de haver-li donat aygua beneit dit curat, ab un salpasser, y resadas algunas oracions, entraren dins la capella del Sant Christo, visità lo sacrari y altar que serveix que administrar lo St. Sagrament, y los sts. olis, després féu algunas absoltas a la porta de la yglésia, y no se cuydà de altre cosas. Y immediatament confirmà algunas criaturas que se encontraven en la yglésia y lo mateix féu totas las vegadas que se li fou demanat. Lo mateix dia a la tarde donà la corona y los quatre ordres menors a diferents ordenan dos, y lo endemà dematí dia 23, los sagrats ordres de subdiaconat y diaconat. Lo demás concernent a la visita, com és los llibres de la cura y llicèncias de capellans y beneficis rurals, ja ab informes que prenian y ja ab los llibres de visita que portaven. Lo dia 24 partí su Illm^a a las Planas, al qual anà a visitar lo Nre. Molt Iltre. Sr. Abat lo dia 25.¹¹²

És un exemple excel·lent, prou gràfic, del desenvolupament d'una visita, del principi, la rebuda, la part central, i el final, el comiat; a diferència de les parròquies, en els monestirs, el bisbe s'havia de centrar en la “visita als homes” —*“visitatio hominum”*—, mentre que deixava de banda la “visita a les coses” —*“visitatio rerum”*—, que competia a l'abat.

111. SOLA 2003a: 264 i 2008b: 42-44.

112. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1758, setembre, 21-25], ff. 273r-274r.

I el 25 d'octubre de 1763, en un estil informal, se'ns explica, molt succintament: “cerca las 10 del matí arribà lo Illm. Sr. Dn. Emanuel Antonio de Palmero y Rallo, bisbe de Gerona, per visitar esta parròquia y se hospedà en lo Palacio Abacial y després de haver descansat un rato se li féu la requesta o protesta com se acostuma en la forma està en la pàgina 272 y després féu la visita o visità la parròquia solament, a la tarda confirmà y lo endemà també”.¹¹³

Després d'aquests moments de relativa pau i calma, els enfrontaments entre autoritats abacials i episcopals van entrar en un altre període crític, de màxima tensió, en el darrer quart del segle XVIII, coincidint amb els episcopats de Tomàs de Lorenzana (1775-1796) i Juan Ramírez de Arellano (1797-1810) i els abaciats d'Eustaquio de Azara (1772-1784), Josep Cruïlles (1784-1788) i Pelegrí de Verthamon (1789-1803). Una de les conseqüències immediates va ser l'aturada definitiva de les visites a Amer. La raó es repetia: la congregació claustral havia aconseguit mantenir exempts els monestirs de les visites episcopals. Per contrarestar aquest efecte negatiu, el bisbe va decidir actuar ofensivament. Entorn de 1790 es va negar a ordenar els monjos del monestir d'Amer i de tots els altres centres gironins, ni permeté l'ordenació per bisbes d'altres diòcesis. El 1793 l'abat Cruïlles li va interposar un plet. El Capítol claustral va resoldre que els presidents escriguessin al bisbe de Girona per manifestar-li la bona voluntat de la congregació per trobar una solució pacífica i amistosa. Entenem que l'actitud de Lorenzana fou, ras i curt, de revenja i venjança. Arellano va continuar amb la pressió als monestirs i a la congregació: el 1797 era requerit “a fi que en la visita [pastoral] no la fes sinó de les coses pertanyents a la cura, segons una sentència que se li acompanyava de la sagrada Romana Rota”, i el 1802 s'aixecava una nova protesta demanant-li que no visités més que les coses concernents a la cura de les ànimes unida a l'església del monestir.¹¹⁴

Les visites claustrals foren molt més seguides, a diferència de les pastorals; amb tot, es complementen, repeteixen, coincideixen o gairebé topen en el temps i l'espai. A partir de 1689 inclouen la novetat del “dret de visita”, un impost que va servir per pagar la despesa dels visitadors i que havia de ser proporcional a la renda de cada monestir, que sabem que era de 15 lliures i 9 nous —copiant-la descaradament de les visites episcopals. El 1692 es va insistir que la redacció de les actes de les visites fossin més breus i sintètiques. El 1720 sorgí a la llum el

113. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1763, octubre, 25], f. 291r.

114. ACA: Monacals, Hisenda, núm. 1064 (1773 i 1826), [1797, juliol, 16], ff. 109v-110r i [1802, juny, 10], f. 134r.

mal estat de les fonts baptismals. El 1726 “se reveren los interrogatoris secrets y se feren las informacions dels individus del monastir”, entre altres coses. A partir de 1730 es manà als visitadors prendre especial atenció als arxius, en la seva conservació, ordre i disposició. El 1734 i 1739 es demanava una unitat d'estil en la redacció dels llibres per a tots els monestirs de la congregació, que els textos fossin intel·ligibles i clars, i que hi hagués còpies dels decrets dels capítols generals —per evitar pèrdues i oblit. En la visita de 1740 hi trobem un expressiu elogi al bon govern de l'abat Miranda, que es preocupà de fer capbrevar els rèdits, jurisdiccions i prerrogatives de la mensa abacial i de tot el monestir. A petició del mateix abat, els visitadors manaven elegir o confirmar dos monjos per la custòdia de l'arxiu, amb una clau distinta per a cada un, a més de la que custodiava l'abat. Si algun monjo o qui fos, o el mateix notari, necessités entrar a l'arxiu, hi havien de ser sempre presents els dos arxivers, i si s'havien de treure llibres o documents, havien de quedar registrats. Es manava igualment fer un llibre de registre de les resolucions capitulars signades pel secretari del capítol conventual, que es custodiés a l'arxiu. Aquesta ordenació dels visitadors sobre l'arxiu d'Amer la trobem en gairebé totes les visites del present trienni (1740-1743), quan manaren unificar i ordenar els diversos arxius de cada monestir.

El 1749 es repetia el manament del llibre capitular de registre de les resolucions capitulars, afegint-hi les còpies corresponents que el secretari havia de lliurar als síndics. I també s'ordenà a tots els superiors, dins els dos mesos següents a la rebuda de les còpies, acusessin recepció als presidents. Es recomanà als superiors no descuidar-se de fer les correccions en els capítols quotidians i d'explicar “en romance” la regla i les constitucions. Igualment es manava fer un llibre “para el común de la religión”, on hi havien de ser copiats els decrets dels capítols generals. Aquest decret feia temps que s'havia aplicat a Amer, ja que n'hem pogut localitzar testimonis a l'arxiu del monestir de Montserrat, en tres volums o llibres de visites dels segles XVI al XIX.¹¹⁵ El 1784 s'informà de la unió de les comunitats d'Amer i Roses, obtinguda per butlla pontifícia, acceptada per la Reial Cambra, de la qual era executor el bisbe de Girona. S'explicava l'estat de la parròquia i del monestir de Roses i de com els seus tres monjos s'havien ja traslladat a Amer, on els construïen habitacions. El capítol va recomanar a l'abat que recollís la documentació dels oficis dels monjos de Roses traslladats a Amer, i la posés en lloc separat en el mateix arxiu d'Amer.

115. AAM: Llibre de Visites i Decrets del Capítol General del monestir de Santa Maria d'Amer, 1587-1831, s. f.; Llibres de Visites del monestir de Santa Maria d'Amer, 1736-1833, s. f. i 1699-1772, 308 ff.

En la consuetud d'Amer el rector i el vicari es posaven forts i ressaltaven les prohibicions de les visites claustrals:

No se permite a los visitadores monacals visitar altre iglésia que la del monastir per no tenir ells jurisdicció alguna fora de dit monastir; aixís se ha observat en las dos visitas que han fet en lo temps que jo baix firmat lo ecònomo de Amer. La una a 26 maig de 1802 essent visitador lo sr. abat de Ripoll y f. Joaquim Llauder, monjo de Sant Pere de Galligans, y la altra a 25 juny de 1805, essent visitadors lo Sr. Abat de Gerri y f. Joan Massós, monjo de Sant Pere de Rodas y cathedràtich de theologia de Sant Pau de Barcelona, consta en los requeriments se me donaren lo primer per mans del Sr. Benet Faliu, notari de la vila, y lo segon per mans del Sr. Fernando Feliu, notari del monastir; los dos de Amer, com se pot veure en las dos notarias. Amer, 29 juny de 1805. V. Pere Dalmau, pbre. economo de la parròquia de Amer.¹¹⁶

S'han de destacar les visites de 1797 a 1828 en el pas del segle XVIII al XIX. En aquestes dates hi trobem reflectides les guerres contra els francesos, i la destrucció de patrimoni dels monestirs de Ripoll i Sant Pere de Rodes, entre altres, els més propers a la ratlla de França. Un desgavell que també es reflectia en la vida comunitària: en la vestimenta —“en el modo de calzar, vestir, y en el uso de seda en los vestidos, en llevar el cabello sobradamente largo, en el uso de lo que llaman patillas, y en los abusos introducidos en la forma de colletes, mangas, escapularios estrechos, y zapatos puntiagudos”— i en l'obligatòria residència dins el monestir, que només complien les dues terceres parts dels monjos. El 1813 l'abat Llanza va ser comissionat per a treure de Barcelona, secretament, l'arxiu de la congregació i portar-lo a Manresa, tot i que el 1814 seria novament traslladat, a Mataró.¹¹⁷ Els inventaris de les visites indiquen que els monestirs foren saquejats.

LA MORT BARROCA: UN NEGOCI ENTORN DE LES MISSES PELS DIFUNTS

El monestir d'Amer ofereix un dels exemples més transparents i clarividents, dins el bisbat de Girona i en l'Església catalana durant l'època moderna, de manipulació del sentiment popular en la creença l'ultratomba, de l'apropiació que en fa una institució religiosa, amb la intenció de convertir-lo en un negoci i una eina recaptatòria, quasi fiscal. El monestir —i el clergat en general— va adquirir el monopoli de la mort, fins a convertir-lo en patrimoni propi i en un instrument

116. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B9 (1795-1814), f. 29.

117. TORRA 1995 i UDINA 1954-1955.

necessari per a la seva supervivència. L'Església va convertir la mort en una de les principals pors de la societat de l'Antic Règim, se la va apoderar i la va saber canalitzar perfectament cap als seus interessos. Va emprar missatges temorosos a través de sermons, catecismes o imatges, com a instruments de lluita contra una visió profana del món per tal d'imposar una nova concepció de vida i de moral sota l'amenaça del càstig etern —amb la idea esfereïdora de les ànimes ardent eternament al Purgatori—, i com a eina per a generar ingressos i finançar-se, actuant de mitjancera entre l'home i la salvació.¹¹⁸

L'aparició d'un altar de les Ànimes del Purgatori al monestir d'Amer té lloc a principis del segle XVII, amb l'existència d'un pabordia que en feia el manteniment; a l'església de Sant Miquel també n'hi havia un altre que desapareix el 1657 i s'elimina la rivalitat. El 1760 l'abat Gaspar de Queralt, amb el consentiment del papa Climent XIII, va autoritzar la instauració d'una confraria, de la qual eren preposits el sagristà major Cristòfol de Tord, el reverend Sebastià Pujades, Manuel Bellvespre, familiar de la Inquisició, i Francisco Buada de les Costes, pagès de la vila.¹¹⁹ L'abat Joan A. Climent (1690) va proposar que el primer dia de cap d'any, després de l'hora prima, es digués missa matinal a la Verge per les Ànimes del Purgatori, mentre que “de aquí en avant se comportà de dexar picar los fasos —al final de les matines del Divendres Sant o ofici de tenebres— a ninguna persona, si no és que picasen ab unes vergas”.¹²⁰

Fins al 1657, el monestir es repartia desigualment —però sempre a favor seu— les misses amb l'església de Sant Miquel i les altres capelles de la parròquia; després d'aquesta data, ho va acaparar i atresorar amb afany. A partir d'aquell any, però, va haver-hi fortes trifulgues entre el capítol i els bisbes, començant per Bernat de Cardona, referents a les atribucions dels drets d'exèquies —d'enterraments i de novenes.

La manera més solidària per a socórrer les pobres ànimes era a través de la creació de sufragis —entesos com a súplices que feia l'Església a Déu a favor de les ànimes—, absoltes —oracions o resos fets en sufragi d'un difunt—, o misses per difunts —novenaris o trentenaris—, de tot el qual hi ha centenars de casos. Els sufragis pels difunts seguien dues vies de creació. Primer, emprant la via testamentària, no pas accessible a tothom. De testaments en tenim una bona colla en el segle XVII, i en menor proporció el XVIII, com a indicadors de l'actitud

118. LE GOFF 1981; BARRERA 1996: 60-62; LENCINA 1987; RIBA 1990 i SALAZAR 1990.

119. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramunt, Am. 441 (1759-1760), [1760, maig, 7], ff. 201r-v. i 203r-v.

120. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d'Amer, segle XVII, [1690, febrer, 17], s. f.

religiosa i econòmica, per voler evitar hipoteques de futur, la saturació de misses a l'interior i la impossibilitat d'acomplir-se. Una anàlisi epidèmica ens permet intuir com anaven distribuïdes les misses i els enterraments, segons el preu o "taxa", segons les devocions —a quin sant o santa anaven adreçades— o bé segons la ubicació —a repartir, més o menys equitativament, entre la parroquial i el monestir, o en distints altars, fins a 1656 que passen totes a Santa Maria. Els abats i els oficials en menor mesura foren els principals impulsors de la institució dels sufragis i aniversaris, element imprescindible per entendre els sistema de reproducció i supervivència de la institució eclesiàstica, alhora que esdevenia exemple per a la resta de la població. L'interès dels monjos pels llegats testamentaris —o els intestats— era màxim: en controlaven la redacció —si era possible al palau abacial—, com a marmessors o com a testimonis, i l'execució, fent reclamacions, capitulacions o concòrdies amb els presumptes hereus; per exemple, tal com féu el 13 de juny de 1632, Jeroni Canadell i Trullàs, pagès d'Amer, quan va instituir unes misses per l'ànima de la seva esposa, "manant que lo diumenja abans de la celebració de ditas missas se publican per lo monjo o capellà qui publicará las demás conforme és de costum en dit monestir perquè si mon hereter y volrà assistir li sia notori",¹²¹ i el 27 d'agost de 1638, l'infermer Jaume Patller i els oficials van reclamar 60 lliures al marmessor de la difunta Maria Masach i Vidal, Monserrat Vidal, cirurgià de Torroella de Montgrí, pels diners que s'havien gastat en els seus funerals. No es podia deixar res a l'atzar.

Els testaments d'homes i dones d'Amer, de clergues i propietaris de masos, artesans, professionals liberals, masovers i pagesos ens proporcionen les dades que permeten veure la tipologia homogènia, estàndard i estereotipada de les seves fórmules i clàusules. Un buidatge complet i sistemàtic ens proporcionaria informació de primera magnitud sobre les actituds davant la mort, mentre que, de moment, en tenim diversos exemples i tendències. El capellà Guerau Sauleda, beneficiat d'En Vanera, va instituir el 1565, al monestir, dos cantars generals, amb la presència de tots els monjos, i d'un trentenari de misses sota l'advocació de sant Amador. Caterina Figueras i Sasquera, vídua de Sebastià Figueres, treballador, el 31 de juliol de 1639, demanava ser enterrada al cementiri del monestir —al vas de la primera esposa del marit—, amb un ofici mitjà i la presència de tot el convent, instituïa un novenal i un cap d'any, tres misses a l'altar del Roser, dos a l'altar de Santa Margarida i una missa d'estaca anual per Santa Caterina, tot al monestir; també una novena de misses, amb oferta de pa, vi i

121. AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer, Am. 302 (1632), [1632, juny, 13], ff. 140v-142r.

llum, a l'església de Sant Miquel; i tres misses resades a la capella de la Pietat. El 1664 Maria Aldrich, esposa de Narcís Aldrich, apotecari de Girona, i fill de Pau Quer i Palou, notari d'Amer, demana ser enterada dins els vas del seu pare a l'església del monestir, on va instituir cinc-cents misses. El 1671, Sebastià Valls, teixidor de llana de Sant Feliu de Pallerols però resident a Amer, va instaurar cinquanta misses al monestir i altres capelles d'Amer i Sant Feliu de Pallerols. Destaca la presència de les dones, i encara més de les vídues, com a persones consumidores de devoció.¹²²

En tots aquests casos apareix una diversitat, més o menys reduïda, de sufragis i misses de difunts, en diferents hores del dia, setmana, mes i any, en dies fixos i en dies mòbils. Les misses el dia de l'enterrament o immediatament després; les misses a temps mitjà, novenaris i trentenaris —trenta misses dedicades a sant Amador, que tenia la fama de poder alliberar les ànimes del Purgatori— i les misses de fundació tenien un caràcter perpetu, servien per recordar l'aniversari del difunt o una onomàstica. Anna Lloreda, esposa de Miquel Crestià àlies Lloret, ferrer d'Amer, volia ser enterrada al cementiri del monestir, “volent me sie fet lo offici solempne ab capes y bordons de plata y antes de ésser aportat lo cos al monestir vull y an sia aquell aportat com és de costum en la isglésia de Sant Miquel de la present vila y allí me sie dita altre offici solempne per almyne y caritat dels quals respe. dex la caritat acostumana” (1618).¹²³ O bé la redacció d'una “taula de les misses ditas de estaca que són quotidianas ho semmaneras fundadas en la parrochial iglésia del present monestir; novament disposada en lo acte de visita del any 1687”.¹²⁴

Foren els abats i els oficials, en efecte, els que més s'interessaren per continuar i augmentar el nombre de misses en vida —pel fet que no se'ls permetia fer testament—. Dins l'horari i programació devocional del monestir, són ells els que tingueren un tracte preferent. L'abat Francesc de Giginta havia deixat fundades cent misses, i el 1603 la comunitat les va acceptar. Al segle XVII, l'abat Miquel d'Alentorn va instaurar una missa per la seva ànima i pels seus familiars difunts a l'altar de sant Eudald —11 de maig— de l'església de Sant Miquel (1635) i sis aniversaris solemnes per la seva ànima al monestir (1638). L'abat Andreu Pont va crear tres misses perpètuas o aniversaris dedicats als seus pares (1651), el sagristà major va fundar deu misses de 4 sous

122. TORRE 1995.

123. AHG: Notaria d'Amer, Gaspar Arimany, Am. 282 (1617-1719), [1618, octubre, 13], f. 163r.

124. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 90 [1687], f. 76.

cada una (1652); de l'espòli de Benet Maldonado (1668), 90 lliures es van destinar a misses per la seva ànima; i els beneficiats Joan Bayer (1673) i Isidre Torras (1678) van demanar les honres —novental i cap d'any— al monestir (1678). Els primers dies o els primers aniversaris de cada mes, segons els llibres de misses, anaven dedicats, precisament, als abats.

En el segle XVIII, els sufragis dels abats, oficials i altres clergues substituïren el davallament progressiu i lent d'instauració de misses pels laics. No en tenim constància escrita, però imaginem que Joan A. Climent —mort el 1701— en va instituir una bona colla. El seguien el beneficiat porcioner Joan Terma (1703), que fundava cent misses baixes, fra Josep Sala, vint-i-quatre misses a pagar de l'arrendament d'una casa que posseïa al carrer del Pi de Barcelona, el sagristà menor Francesc Cabanes, nou, i l'infermer Bonaventura Miralbell, sis (1712). El prevere Joan Sala (1715) deixava 200 lliures a la seva germana, i en cas que morís, la meitat “pervingue a la Reverent Comunitat de monjos y beneficiats porcionaris de la dita iglésia de dit monastir com administradors dels aniversaris y missas de estaca de dita iglésia qui de dita quantitat men fassen celebrar en dita iglésia per ànima mia tants pios sufragis quants celebren sen podran donant-los perçò per cobrar dita quantitat lo poder necessari”; l'any següent de la seva mort es fundaren misses per valor de 900 lliures.¹²⁵

L'abat Francesc de Guanter fundava una missa —“als 10 de mars 1733 morí lo Molt Ille. Sr. Dn. Fr. Franc^o de Guanter y Pi, Abat del pnt. monastir y tots aïns en esta diada se ha de celebrar per la sua ànima un aniversari molt solemne a la hora de la conventual, de charitat per la missa 10 s., per acistència de cor 6 s., y per bordonés y ministres 1 s.”—,¹²⁶ i encara moltes altres més. Jeroni Sitjar, beneficiat de Sant Fèlix de Girona, en fundava quaranta de baixes a raó de 6 sous cada una i tres a celebrar pels monjos a la capella de la Pietat, i a moltes altres esglésies fora d'Amer, i les del cambrer Josep Climent (1742).

L'exemple més clar és el de l'abat Gaspar de Queralt, el que més inverteix en aquest tipus de sufragis: el 1747 en fundava vuitanta-sis de baixes a l'altar dels Dolors del monestir —per això creava un censal de 150 lliures—, moltes de les quals anaven destinades a la seva extensa família, i que el 1753 ampliava, per exemple, en “lo dia que se celebrà la festa de St Pelegrí per lo molt Iltre Sor. Dn. Fr. Gaspar de Queralt, y si non necesita per la més pobre ànima del purgatori, un ofici solemne

125. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont i Lluís Bohigues, Am. 396 (1715-1718), [1715, agost, 6], ff. 90v-91v i AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1716, juliol, 9], f. 68r.

126. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 90 [1733, març, 10], f. 18.

ab ministres, bordons, encens, orga”;¹²⁷ el 1758 era una missa baixa a la Pietat tots els divendres de l’any; el 6 d’agost de 1761 era una missa a l’Assumpta de l’altar major del monestir i el 18 de novembre eren nou més per ell i la seva extensa família, “en remey y sufragi de la mia ànima y demás fidels difunts per las ànimas dels quals tenim nos obligació de pregar a Déu y en cas que per la misericòrdia de Déu no necessítia la mia ànima ni dels difunts de la mia obligació de sufragi algun: per sufragi de la més pobre y desamparada y olvidada ànima del purgatori y semblantment per las ànimas de doña Maria Sagarriga y de Queralt, q^o comptessa de Creixell y de la doña Isabel de Queral, q^o religiosa franciscana”,¹²⁸ i el 17 d’abril de 1765, de nou, encara més parents directes: els seus pares i germans. A la seva mort —21 de gener de 1772— es va instaurar un aniversari de laudes cantat, esplèndid i pulcre, sobre el qual havia deixat indicat que s’havia de construir un túmul al mig de la nau de l’església amb les insígnies abacials, els ciris i atxes que s’havien de cremar, el nombre de monjos i preveres que hi havien d’assistir, l’horari, etc.¹²⁹ Per l’Ascensió del Senyor “després del ofici conventual se ha de cantar nona ab la major solemnitat de manera que d’uria una hora en poca diferència y mentres se cantarà nona se celebraran dos missas per lo Molt Iltre. Sr. Dn. Fr. Gaspar de Queralt y si non necessita per la més pobre ànima del Purgatori en lo altar major una després del altre lo primer sacerdot que ixirà exposarà lo SS. y lo últim reservarà”,¹³⁰ i pagava 10 sous de caritat. Ell és, sens dubte, el cas més evident d’esmerç dels diners que obté de les rendes patrimonials, dels quals s’especifica que provenen dels arrendaments de cases, feixes, vinyes i “taiedes”. Mentrestant, encara continuaven celebrant-se aniversaris en record dels abats fundadors i benefactors —el més antic recordat era l’abat Giginta—, amb misses setmanals o mensuals, cantades, dites conventuals, de caritat 4 sous, que pagava la caixa comuna.

Aquest canvi d’actitud i discurs envers la mort i el Purgatori el percebem a Amer amb insistència des del 1680 i més llargament en el segle XVIII. És llavors quan es comencen a escriure una sèrie de volums i llibres —almenys fins a onze de conservats— on es relacionen totes i cada una de les misses que es diuen al monestir —instaurades davant de notari— les seves rendes i els seus pagaments —en pensions de

127. ADG: Arxiu del Monestir d’Amer i Roses, núm. 109 [1750, abril], f. 11.

128. AHG: Notaria d’Amer, Fc. Claramont, Am. 442 (1760-1761), [1761, novembre, 18], ff. 317r-318r.

129. AHG: Notaria d’Amer, Fc. Claramont, Am. 428 (1747), [1747, agost, 18], ff. 283v-285r.

130. ADG: Arxiu del Monestir d’Amer i Roses, núm. 109 [1750, abril], f. 208.

censal—, repartits, avui, entre l'Arxiu Diocesà de Girona —*Dietari de aniversaris y missas de estaca, 1680; Llibre de comptes, de entradas y exidas del que cobrarà, y pagarà lo procurador dels aniversaris y missas de estaca del monastir de St^a Maria de la vila de Amer, lo qual consta de quatre cents noranta y tres fulls, any MDCCXXXVII* (fins al 1780); Llevador del procurador dels aniversaris, 1747-49; Llibre de fundacions de misses i aniversaris, 1747-1749; *Llibre de aniversaris i missas de estaca del Real Monestir de Nostra Señora de Amer, segons la reducció de tres per cent publicada lo dia I de agost 1750; Llevadors dels anys 1769 y 1770; Llevador dels anys 1771 y 1772*; i Escritures de fundacions fetes a Amer, segles XVII-XVIII—; l'Arxiu de la Corona d'Aragó —*Llibre d'aniversaris, 1740-1815; i Llavador antich [dels aniversaris] de Amer y Vall de Stoles, 1659-1668*— i l'Arxiu de l'Abadia de Montserrat —dos llibres de misses, del segle XVII al XIX. Tots aquests llibres estaven connectats i lligats entre ells, es remeten l'un a l'altre, entre documents notariais, fundacions de misses i creació de censals. Al costat de tots aquests llibres, cal tenir uns altres hipotètics llibres, on s'haurien d'haver registrat o pagat altres aniversaris, però que finalment no es varen fer; així doncs, moltes ànimes serien oblidades: “Un aniversari solemne ab un nocturno de difuns pera todas las ànimas de aquells y aquellas que, per falta de escrituras o altres clarícias, no seran notats en la sobredita taula, y per qualsevols altres obligacions tingan lo abat y convent o comunitat del present monestir de Amer en rahó de aniversaris y missas fundadas”.¹³¹ Coneixem un parell de casos de crèdit informal (1657-58): davant la impossibilitat de Joan Concs, pagès de la vila d'Amer, de pagar les pensions de censals que devia a la caixa dels aniversaris per valor de 24 lliures, hi va deixar com a penyora una cadena d'or de 3 dobles. I Benet Maldonado havia prestat al notari Miquel Gasull 1 dobla i 1 trentí d'or.

Una primera raó de ser d'aquests llibres tingué directament a veure amb les guerres: d'una banda, els ingressos de les rendes i dels censos territorials es veieren greument interromputs, afectats i disminuïts, per això calia cercar fonts de finançament alternatives, i, d'una altra banda, davant la ruïna de l'església de Sant Miquel, moltes misses i aniversaris foren traspassats a l'església del monestir. Tot plegat, va fer que s'haguessin d'estipular i fixar per escrit, com qualsevol altre tipus de renda, per no perdre'n el fil. Una segona raó té a veure amb la imposició, en paral·lel i coincidint amb els bisbes gironins i la congregació benedictina, i l'obligatorietat de control sobre les finances parroquials, tal com

131. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 90 [1651, maig], f. 46.

quedava registrat a la primera pàgina d'uns dels volums:¹³² “Tavla dels aniversaris fundats en la isglésia del monestir de N. S^a de Amer feta y reformada per lo molt Ille. Sr. (*in actu visitacionis*) fra Don Andreu Pont Dr. en S.T. Abat de dit monestir y president de la Congregació Claustral de N.P. Sant Benet en la Província Tarraconen. ett^a en lo mes de maig del any 1651”, sobretot per la reducció que hi hagué en aquest any. Una tercera raó l’hem de relacionar amb el compliment de totes i cada una de les misses per part dels monjos o preveres i que l’horari fos totalment racional, en uns dies i hores estipulats, sense acumulació o intersecció d’altars, misses i clergues, com havien estat “col·locades en dias fixos en lo acte de visita de 1687”.¹³³ El 1751, davant l’astúcia dels monjos i preveres que volien estalviar-se assistir a les misses al·legant malaltia o “desgana”, es va convocar el Capítol “per haver de tractar de cosas pertanyents a la recta administració dels aniversaris”, per això es va determinar que el bosser “hagués de portar un torn apart per encomanar las misas que tocarian al malalt o malalts residents y que dits residents haguessen de escriurer la misa que se’ls serà encomanada en lo llibre y pàgina del ques troba malalt y dit malalt si conveleix y torna a poder celebrar, està obligat a tornar las misas per lo ordre que las hi han celebradas”.¹³⁴

Aquestes misses i aniversaris eren pagats a través de censals, per això calia fer-ne el seguiment dels fundadors, creditors, marmessors i hereus, o sigui, des de la seva creació fins al pagament de l’última pensió. D’aquesta manera el cerimonial de mort prenia un caire especulatiu i esdevenia un mer i simple negoci i mercadeig —en aparença—, però, al capdavall, extremadament important i sucós respecte del conjunt dels ingressos monacals. A la segona meitat del segle XVIII (1750), després que caigués el preu del censal del 5 al 3%, aquest tipus d’inversió es va veure directament afectat, atès que es va reduir considerablement el nombre de misses fins a gairebé dues terceres parts o, en alguns casos, a la meitat. Es van unir les misses de preu més baix per fer-ne una de més completa i sencera, o còngrua, com es diu, és a dir, que donés per a mantenir el capellà que l’oficiava; així, algun benefici es deia “est parvi valoris”. Segons el llibre d’aniversaris i misses fet per aquesta nova renda, els cinquanta-quatre aniversaris que se celebraven pels fundadors i benefactors van passar a trenta-dos, i en sobrava 1 lliura i 12 sous. El 1790 es reclamava que s’escriguessin totes les misses reduïdes i “que no se admetés ninguna fundació baix esta condició”.

132. SOLA 2008b: 126-138.

133. ADG: Arxiu del Monestir d’Amer i Roses, núm. 90 [1681], f. 79.

134. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1751, setembre, 4], f. 262r.

És per això que per gestionar aquest gran negoci va caldre, ben aiat, un organisme autònom, anomenat “administració i govern dels aniversaris, misses d’estaca i altres coses pies” o dels “aniversaris conventuals”, i bona part dels monjos i clergues n’eren considerats i se n’autodefinien administradors, protectors i governadors. Però s’ha de distingir el capítol de monjos —on hi assistien els oficials— i aquesta administració, amb càrrecs que duraven dos o tres anys —si bé podien allargar-se. La complexitat, la dificultat de gestionar aquestes rendes i el volum de diners que es movia era equivalent a la gestió de les rendes territorials —mensa abacial—, i comportava una dedicació exclusiva que no podia assumir cap oficial. Així, desviaven o arrendaven aquesta feina a una persona externa al monestir, un laic —tot i que amb certes reticències— o eclesiàstic —que coneixia millor la institució i el funcionament intern—, conegut com a “protector” o “arrendador”, una figura que ja existia en el segle XVI; al seu torn, era necessari, sovint, nomenar “procuradors” que perseguissin els morosos. El 1634 el protector era l’infermer Jaume Patller, amb uns rèdits i emoluments que ascendien a 648 lliures 10 sous 10 diners. El 3 de gener de 1689, l’abat proposà “que tenia per mal que un secular tingués la procura y axis lo sr. abat ellegí a nal sr. sacristà menor fr. Josep Gros y tots vingueren bé en dita ellecció y dit sr. no la volgué acceptà que no li donàsem ral per lliura dels mortuoris y se li respongué que si la volia del modo la tenían est bienni pasat lai donaríam altrament la tornaríam a nal mateix procurador com està pasat en lo últim capítol ab los mateixos pactes”.¹³⁵

L’arrendament solia fer-se per tres anys, tal com concertaren amb Damià Bosc, beneficiat porcioner del monestir (1599), “elegit y de nou confirmat per dit senyor abat y convent, [...] los quals anomenats y elegits tots así presens acceptan dita protectoria y convenen y en bona fe permeten de aportarse bé y lealment en bé de los aniversaris y monestir”,¹³⁶ cosa que demostra la implicació de tots els membres del monestir. Un dels elements clau, anomenat en la presa de possessió del prevere Mateu Noguera (1605), és l’ús d’un “llevador o memorial”, on l’arrendador anotaria el que s’havia de cobrar i el que es devia. Entre els pactes, que apareixen en temps de Bartomeu Sala (1572), Antic Noguera (1612), Jaume Patller (1634) i Pere Deu (1640), es deia que el protector pogués demanar, exigir, rebre, cobrar i llevar qualsevol tipus de renda i firmar-ne àpoca i albarà; que havien de donar comptes, signar àpoques de tot el que fes i lliurar els diners recaptats cada

135. AAM: C.I., 123. Llibre de misses d’Amer, segle XVII, [1689, gener, 3], s. f.

136. AHG: Notaria d’Amer, Miquel Cros, Am. 264 (1597-1599), [1599], f. 106r-v.

dos mesos al bosser —que seguidament els repartia als assistents dels resos canònics—; que el seu salari consistia en el cobrament d'un sou per lliura recaptada o terna; i que havia de justificar les despeses extraordinàries. També, si era necessari o en última instància, s'emprava la via judicial per resoldre els impagaments, com el cas, el 1598, de Pere Badia, teixidor de lli i arrendador dels fruits de l'abadia d'Amer, contra Miquel Rabiol, pagès de Sant Iscle d'Empordà, sobre restitució de blat.¹³⁷ El procurador de la comunitat, Josep Gros, sagristà menor, prometia pagar a l'abat, als monjos i beneficiats dels aniversaris i misses d'estaca per terces, “ço és, de dos en dos mesos, ço és del que ell cobrarà durant la present guerra tant solament” (1695).¹³⁸

Les clàusules dels procuradors del segle XVIII s'adaptaren a les noves necessitats —per exemple, als nous censos, a la implantació del cadastre, predicadors— i a una nova terminologia, per això l'abat Queralt i el capítol nomenaven procurador Salvador Ferrer, prevere i beneficiat, que prometia “cobrar les rendas líquidas del bienne antecedent” i les pensions de censal; pagar les terces a l'abat, als monjos i beneficiats cada dos mesos —quedant-se 2 sous per lliura—; donar compte de tot el que s'havia de pagar en els funerals; en els preus dels arrendaments del mas Aubach i altres terres i propietats dels aniversaris de la caixa comuna, havia de pagar 6 diners per cada lliura dels preus dels arrendaments, i com a salari es quedava 1 sou i 6 diners per lliura; si moria abans d'acabar el bienni, l'abat pagava el que devia al seu successor; i si en aquell bienni hi havia a Catalunya “fam, guerra o pestilència sian nul·las las ditas obligacions per lo temps faltará a cumplir-se lo bienni”.¹³⁹

Al costat d'aquest organisme hi havia una “arca o caixa dels aniversaris”, que funcionava en paral·lel a la caixa comuna. Al segle XVI era una caixa de fusta tancada amb clau, tal com la va manar fer el bisbe Boïl per primera vegada (1514). Quedava clara la diferència entre una i altra, però els traspassos de diners també eren possibles, fins i tot amb més facilitat i fiabilitat, sempre que els manlleus es tornessin; sembla que era la caixa dels aniversaris la que prestava més a l'altra, per això indica unes majors entrades i més líquidesa, i que l'abat Queralt era el que abusava més d'aquesta situació anòmala. Així, l'abat Guanter, el desembre de 1730, havia proveït que durant quatre mesos les distribucions es paguessin de la caixa dels aniversaris, prou atropellada

137. ADG: Notaria de Francesc Mestre Corretger, f. 96r.

138. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer, Am. 366 (1694-1695), [1695, gener, 31], f. 33v.

139. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramont, Am. 434 (1753-1754), [1753], f. 9r.

per altres motius, “pel que és estat més precís discórrer los medis més eficaços per la restauració y conservació de dita caixa y en útil de tots los individus de Vs. És lo primer medi que ja que tots los individus o la major part de ells se troban ab diferents crèdits contra dita caixa dels aniversaris, vinguian a bé en condonar a favor de dits aniversaris una porsió de aquels, com seria de 20 ll. per quiscun podem de esta manera prometre-se ab los medis que després se tractaran, ésser satisfets en breu temps del relico que restaran”.¹⁴⁰ També, “als 10 de febrer de 1746, la caxa dels aniversaris dexà a la caxa comuna de dit monastir 300 ll. ab la promesa de pagar la annua penció de dit dia a un any y consecutivament los demás anys fins haver-las tornadas a dita caxa com consta ab un paper que ne firmaren los srs. monjos lo qual és en la caxa dels aniversaris”,¹⁴¹ i efectivament, es tornaren totes amb els interessos al cap d’un any.

En la fundació de cinquanta misses baixes, es va donar el cas que l’abat Guanter creà un censal de 500 lliures amb diners procedents de la caixa comuna que traspassava a la dels aniversaris, que havia pagat amb les pensions anuals a la caixa dels aniversaris fins a esgotar el capital inicial. O bé el cas del procurador del segle XVIII:

Nosaltres los infrascrits elegits per lo molt Illtre. Señor Abat y Capítol del present monastir de Nostra Señora de Amer per passar y difinir los comptes, que lo Rt. Salvador Ferrer aporta de las pencions de censals y arrendament que ha cobrats en los dos primers anys de la sua procura, est és mil set cents quaranta set y mil set cents quaranta vuyt, que dit molt Illtre. Señor Abat y Capítol com a administrador dels aniversaris y missas de estacha de dit monastir de Nostra Señora de Amer li feren per cobrar las rendas dels dits aniversaris y missas de estacha en dits dos anys mil set cents quaranta set y mil set cents quaranta vuyt y havent vist y atentament mirat y sumar todas las partidas tant de entradas (desde lo fol. setanta dos fins lo fol. vuytanta sis), com de eixidas des de lo fol. tres cents trenta sinch fins lo fol. tres cents trenta set del pnt. llibre y essent la suma de las entradas de pencions de censal y arrendament que ha cobrats en dits anys la suma y quantitat de mil set centas quaranta lliuras desacet sous y set diners, y las eixidas del que ha pagat ab pòlissas firmadas de mas dels mateixos individus del dit monastir y de otras aquí ligítimament ha pagat en suma y quantitat de mil set centas sexanta y sis lliuras sinch sous y deu diners, diem y eclaram que dit molt

140. AAM: C.I., 122, 1699-1772, [1730, desembre, 9], ff. 144v-147v.

141. ADG: Arxiu del Monestir d’Amer i Roses, núm. 91, [1746, febrer, 10], s. f.

Illtre. Sr. Abat y Capítol resta devent al Rt. Salvador Ferrer, Pbr. Procurador predit vint y sinch lliuras, vuyt sous y tres diners. Y perquè conste li fem la present difinició escrita de mas agena y firmada de la pròpia en Amer als 23 setembre 1749. Dr. Fr. Joan Vinyolas. Sebastià Pujadas y Mascaró pre.¹⁴²

Aquesta caixa, tal com hem vist en els seus procuradors, disposava d'unes terres que arrendava: trenta-tres feixes dites d'en Saliteda pel preu de 3 lliures i 6 sous i cinc feixes d'en Benet Camps, per 100 lliures. D'aquesta caixa procedien els diners que el procurador pagava als clergues i monjos pels seus serveis.

El preu de les misses de sufragi oscil·lava entre els tres i els deu sous, que anava pujant a mesura que s'hi anaven afegint extres, tal com passa en aquest cas: "Lo divendres després del cap de octava de Corpus se ha de celebrar un offici solemne per lo Rt. Joan Quer, pber. ab capas, bordons y ministres, la distribució és deu sous per la missa, dotze dous per lo Sr. Abat, sis per cada resident, un sou per los ministres y bordonés, un sou per cada escolà, quatre sous per lo sacristà menor, tres sous per lo organista y sis sous per campanas y encens y per vint ciris dous sous és la fundació en la pnt. not^a al 1 abril 1741 paga la caixa comuna".¹⁴³ Aquests preus i quantitats de diners ens poden semblar relativament insignificants, però sumats, l'un darrere l'altre, fan conjunts elevats i considerables, per això esdevenen la veritable raó de ser. Segons els nous llevadors dels aniversaris de 1741-1750 (ACA) i 1760-70 (ADG), escrits per assentar les partides de les noves fundacions i justificar les entrades i eixides, el volum dels ingressos generats per aquesta organització ascendia a milers de lliures. A més, esdevenien una font d'ingressos complementària per als monjos i preveres del monestir: per exemple, en els anys 1769 i 1770, el cambrer rebia 63 lliures, 9 sous i 6 diners per dir aquest tipus de missa, el sagristà menor 67 ll. 19 s. i 6 d., l'infermer 56 ll. i 14 s. i el sagristà major 68 ll. i 17 s., i els beneficiats entre 68 i 74 lliures. La cera veurem que tenia un paper important i que les confraries n'havien d'aportar per a cada una de les seves funcions i confreres afiliats.

142. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 91, [1749, setembre, 23], ff. 337v-338r.

143. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 90 [1741, abril, 1], f. 130.

Llevador dels aniversaris del monestir d'Amer (1741-1750)

<i>Any</i>	<i>Pagament</i>	<i>Pagador</i>	<i>Motiu</i>
1742	190 ll.	Fra Josep Climent	"Missa de dotze"
1742	300 ll.	Dr. Benet Cos, prevere i capellà major de la Bisbal	2n. de 6 aniversaris
1741-IV-21	159 ll.	Salvi Panoleda	?
1741-VI-8	100 ll.	Jaume Mestra, prior i vicari general	Lluïció d'un censal del seu pare als aniversaris
1741-X-11	80 ll.	No s'indica	8 misses de 10 s. cada una: 4 per fra Jeroni Palmarola i 4 per fra Francisco de Guanter
1741-X-10	100 ll.	Fra Pons Batlle	Censal per a aniversaris
1741-XI-22	54 ll.	Jaume Pol de Vilanna	Censal per a aniversari
1742-II-15	20 ll.	L'abat Gaspar de Queralt	Fundació de 2 misses (notari F. Claramunt)
1742-II-15	124 ll.	Benet Camps	Censal per a 4 aniversaris
1742-II-19	36 ll.	Josep Colomer, del mas Casanova de les Encies	Censal per a aniversaris
1742-III-2	18 ll.	Rnd. Gabriel Corominas, rector de St. Julià del Llor	3 misses
1742-III-2	70 ll. 12 s.	Llobrassols	Pensions de censals
1742-III-14	326 ll. 13 s.	Pau Borrell, apotecari	Per a misses
1742-V-5	25 ll.	Josep Climent, cambrer del monestir	50 misses
1742-V-5	20 ll.	Josep Climent, cambrer	2 misses
1743-X-31	90 ll. 1 s. 10 d.	Rnd. Sebastià Pujadas, procurador	Censal (1652)
1744-IV-29	18 ll.	Joan Boquet, cirurgià d'Amer per l'ànima de Maria Camps	3 misses de 6 sous cada una
1744-XI-20	65 ll. 7 s. 7 d.	Pere Moner	Censal
1744-X-27	200 ll.	Casa de la Boada de les Costes	2 censals
1745-I-26	100 ll.	Jaume Mestra	Censal
1745-VI-2	100 ll.	Dr. Antoni Buigas	Censal
1745-VII-20	60 ll.	Fra Josep Cadirach	10 misses
1745-VIII-26	4 ll. 6 s. 8 d.	Joan Badia Oliver	Lluïció de censal
1745-IX-26	50 ll.	Dr. en medicina, Bernat Canals	Lluïció de censal

<i>Any</i>	<i>Pagament</i>	<i>Pagador</i>	<i>Motiu</i>
1745-IX-26	108 ll.	Dr. Bernat Canals	18 misses per Felicíssima Canals Borrell
1745-XII-9	200 ll.	Joan Vila Vilar, paraire de Torelló	No s'indica
1745-XII-22	24 ll.	Joan Esquent	Fundació de 3 misses per l'ànima de Joan Torrentó
1746-II-1	51 ll. 18 s. 9 d.	Mariano Serra	Lluïció de censal
1746-II-9	100 ll.	Jacint Llistosella, pagès de les Encies	Lluïció de censal
1746-IV-9	121 ll. 7 ll. 10 s.	Miquel Puig, traginer d'Amer	Lluïció de censal
1746-VII-18	10 ll.	No s'indica	Fundació d'1 missa per l'ànima de Josep Ferrer
1746-VIII-23	40 ll.	El senyor abat del monestir	Fundació de 4 misses de 10 s.
1746-XII-3	304 ll. 12 s. i 6 d.	Dr. Benet Concs	Lluïció de censals per a misses
1747-III-6	6 ll.	No s'indica	Fundació d'1 missa anual per l'ànima de Serafina Vila i Camps
1747-III-6	7 ll.	No s'indica	Fundació d'1 missa anual per l'ànima de Llúcia Boada Benet
1747-IV-14	100 ll.	Miquel Codina, mestre de cases	Lluïció d'un censal creat per Joan Llobrassols
1747-V-5	204 ll. 7 d.	Joan Riubrugent, pagès de Sant Feliu de Pallerols	Lluïció d'un censal creat per Joan Vila i Vilar
1747-V-30	310 ll.	El senyor abat del monestir.	Fundació de 31 misses de 10 sous cada una
1747-VI-23	27 ll. 6 d.	Pau Borrell	Lluïció de 2 censals
1747-VII-28 i VIII-7	200 ll.	Bernat Canals	Lluïció de la fundació de Mn. Joan Quer
1747-VIII-18	202 ll.	Caixa comuna del monestir	Fundació d'un aniversari solemne per l'abat Queralt
1747-XI-7	860 ll. 150 ll.	Caixa comuna?	Fundació de 28 misses de caritat pel febrer, 28 pel març i 30 per l'abril per l'abat Queralt. Creació d'1 censal
1748-III-6	180 ll.	Amer Puig de Llenà	No s'indica
1748-III-6	101 ll. 14 s.	No s'indica	Compra de censal
1748-III-6	160 ll.	Josep Roura de la Cellera	No s'indica
1748-III-6	268 ll.	Pere Artau	No s'indica

<i>Any</i>	<i>Pagament</i>	<i>Pagador</i>	<i>Motiu</i>
1747-XI-20	100 ll.	Bartomeu Oliu, de Llagostera	Lluïció d'un censal
1747-XII-1	147 ll. 2 s. 4 d.	Mateu Torra	Lluïció de censal creat per Gallissà a Justina Vehí Bordas per la fundació de 4 aniversaris solemnes
1747-XII-1	342 ll.	Mateu Torra	Lluïció de censal creat per Gallissà (1723)
1747-XII-1	40 ll. 13 s.	Mateu Torra	Lluïció de censal creat per Pere Lloret i Gallissà (1715)
1747-XII-1	200 ll.	No s'indica	Lluïció de censal creat per Isidre Gallissà al reverend Bernat Terme (1720)
1748-III-6	31 ll.	No s'indica	Fundació de 2 misses de 12 s. per l'ànima de Francesc Gallissà i 1 missa per Serafina Gallissà i Camps
1748-III-13	50 ll.	Josep Barrera de Santa Coloma	Lluïció de censal creat per Roure de Santa Coloma
1748-III-13	10 ll.	Miquel Jonquera	1 missa de caritat de 10 s. per l'ànima de Maria Anna Jonquera.
1748-III-23	610 ll.	El senyor abat Queralt	Fundació de 61 misses de caritat per 10 s.
1748-III-23	63 ll. 10 s.	Caixa comuna del monestir i el senyor abat Queralt	Fundació de la novena de la Verge d'agost feta pel senyor abat Queralt.
1748-VI-6	6 ll.	No s'indica	Fundació d'1 missa per l'ànima de fra Jeroni de Benzi, per Santa Gertrudis.
1748-VI-10	99 ll. 18 s. 5 d.	Ramon Genís	Lluïció de 2 censals
1748-X-11	30 ll. 19 s. 3 d.	No s'indica	Lluïció de censal de Masallera
1749-XII-30	1840 ll.	El senyor abat Queralt	Dotació de la fundació de 184 misses de caritat per 10 s.
1749-IV-20	6 ll.	No s'indica	1 missa a Caterina Boada i Figueres, filla de Francesc Boada de les Costes
1749-VII-14	25 ll. 13 s. 11 d.	Ramon Serrat	Lluïció de censal que Jacint Serra vengué als aniversaris
1749-VIII-8	20 ll.	El senyor abat	Fundació de misses
1749-X-16	103 ll. 10 s 10 d.	Francisco Panoleda	Fundació de misses

<i>Any</i>	<i>Pagament</i>	<i>Pagador</i>	<i>Motiu</i>
1750-I-29	39 ll.	Joan Jonquera	Fundació de misses
1750-II-6	34 ll. 7 s. 9 d.	Paulí Boada	Lluïció
1750-V-14	66 ll. 14 s. 5 d.	Josep Colomer	Diferents censals
1750-VI-22	538 ll. 3 d. 4 s.	Josep Dalàs	Censal creat per Jeroni i Pere Artau (1748)
1750-X-14	36 ll.	Jeroni Moré de Plantadis	No s'indica
1750-X-14	60 ll.	No s'indica	Fundació de Mn. Bernat Terme
1750-X-15	50 ll.	Miquel Vila Manyà	No s'indica

Font: elaboració pròpia a partir del llibre d'aniversaris núm. 1114 (1740-1815), ACA: Monacals, Hisenda.

Llevador dels aniversaris del monestir d'Amer (1760-1770)

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
Gener					
1	Famada de Pedreguet	Miquel Camps Famada	23-I-1722	28 ll.	16 s. 9 d.
2	Antoni Moiset	Antoni Moiset	25-I-1587	9 ll. 10 s.	5 s. 8 d.
3	Puig de Sant Climent	Salvador Panoleda	1-I-1549	10 ll.	6 s.
4	Tomàs Cos Masmitjà, d'Olot	Dr. Cos	2-I-1661	23 ll.	13 s. 9 d.
5	Pere Gelabert de Pedreguet	Pere Gelabert	2-I-1661	12 ll. 15 s.	7 s. 8 d.
6	Tomàs Cos Masmitjà, d'Olot	Dr. Cos	1-I-1530?	10 ll.	6 s.
7	Noguer de Camplevó	Martí Noguer de Camplevó	23-I-1722	63 ll.	1 ll. 17 s. 9 d.
8	Llucià Creuet	Rosalinda Creuet	23-I-1731	54 ll.	1 ll. 12 s. 4 d.
9	Carles Botets i altres	Carles Botets, Joan Tura i Llorenç Oller	22-I-1701	50 ll.	1 ll. 10 s.
10	Jeroni Casademont	Casademont	2-I-1661	13 ll.	7 s. 9 d.
11	Jaume Esquent, de Riudarenes	Jaume Esquent	12-I-1748	150 ll.	4 ll. 10 s.
12	Tarrés, de Sant Genís	? No es cobra	22-I-1631	100 ll.	3 ll.
Ròssec					
13	Gaspar Vila	Dr. Gaspar Vila	30-I-1647	11 ll.	6 s. 7 d.
14	Gaspar Vila	Dr. Gaspar Vila	18-I-1722	100 ll.	3 ll.
15	Joan Artau, de Sant Julià	Grau Artau, de Sant Julià	8-I-1749	30 ll.	18 s.
16	Francesc Colobran, per Bellvespre	Fc. Colobran	27-I-1522	10 ll.	6 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
17	Sebastià Vila Culubret	Sebastià Vila Culubret	28-I-1751	50 ll.	1 ll. 10 s.
18	Els "arenys" de Dalmau Vila	Joan Rodó	28-I-1752	50 ll.	1 ll. 10 s.
19	Jaume Puigdemont, hereu de Domingo Crous	Jaume Puigdemont	25-I-1753	20 ll.	12 s.
20	Sebastià Julià i Francesc Masdevall, de les Planes	Caterina Julià i Franciso Masdevall	17-I-1757	251 ll. 6 s. 8 d.	7 ll. 10 s. 10 d.
21	Joan Cels	Joan Cels, de Sant Esteve d'en Bas	2-I-1759	9 ll. 13 s. 4 d.	3 ll. 5 s. 1 d.
22	Jeroni Casademont	Jeroni Casademont	5-I-1766	123 ll.	3 ll. 12 s. 5 d.
23	Francisca Garangou	Francisca Garangou, de Constantins	28-I-1767 (lluït el 16-IX-1769)	200 ll.	6 ll.
Febrer					
1	Hereus de Joan Closells	Josep Balle, pagès d'Ollers	15-II-1724	103 ll.	3 ll. 1 s. 10 d.
2	Comú de la vila d'Amer	Carles Botets, clavari de la vila	9-II-1711	158 ll.	4 ll. 14 s. 9 i 4 - 5 d.
3	Comú de la vila d'Amer quan comprà la casa de la fleca	Carles Botets, clavari de la vila	10-II-1681	17 ll.	10 s. 3 d.
4	Comú dels pagesos	Baldiri Piñana	26-II-1711	212 ll.	6 ll. 7 s. 3 d.
5	Carles Botets i Miquel Clota	Carles Botets i Miquel Clota	6-II-1702	50 ll.	1 ll. 10 s.
6	Benet Concs Clapera, Sr. del mas Oliveres	Benet Concs Clapera	17-II-1734	80 ll.	2 ll. 8 s.
7	Jeroni i Josep Duran i Mn. Fontanils	Mn. Fontanils	8-II-1730	60 ll.	1 ll. 16 s.
8	Gaspar Mata, de les Preses	Francisco Mata, de les Preses	27-II-1589	40 ll.	1 ll. 4 s.
9	Juvandó de Pedreguet i Salvi Brugada	Salvi Brugada, casat amb la pubilla Juvandó	9-II-1597	10 ll.	6 s.
10	Joan Salavedra	Narcisa Salavedra	11-II-1567	10 ll.	6 s.
11	Miquel Triola, de Sant Climent	Miquel Triola	28-II-1646	25 ll.	15 s.
12	Francisca Caixa	Francisca Caixa	28-II-1689	55 ll.	1 ll. 13 s.
13	Jaume Soler Moner, marit de la Vernatallada	Jaume Soler	14-II-1701	30 ll.	18 s.
14	Hereus d'Antoni Noguier, àlies Gallet	Mariano Serrat, hereu de Jeroni Noguier	28-II-1648	12 ll.	7 s. 8 d.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
15	Baldiri Mont, pagès	Baldiri Mont	8-II-1644	100 ll.	3 ll.
16	Puig de Lloret Salvatge	Teresa Puig Viladecàs	12-II-1687	100 ll.	3 ll.
17	Salvi Cirera, fuster de la Plaça	Salvi Cirera	26-II-1750	34 ll.	1 ll. 5 s.
18	Jaume Bassas, fuster d'Amer	Jaume Bassas	18-II-1751	50 ll.	1 ll. 10 s.
19	Miquel Bechdejú, fuster de la Cellera	Miquel Bechdejú	11-II-1752	90 ll.	2 ll. 14 s.
20	Sagimon Carrera Tarrés, de Constantins	Miquel Llorà Torrent, de Constantins	19-II-1752	100 ll.	3 ll.
21	Pere Boada, teixidor	Francisco Oliveras, pagès de Granollers	28-II-1753	100 ll.	3 ll.
22	Hereus de Josep Serra	Josep Vila Camps	22-II-1755	55 ll.	1 ll. 13 s.
23	Narcís Roure, de les Planes	Narcís Roure, de les Planes	11-II-1767	100 ll.	3 ll.
Març					
1	Eudald Oliver	Eudald Oliver	6-III-1710	40 ll.	1 ll. 4 s.
2	Baldiri Mont	Baldiri Mont	10-III-1654	87 ll. 10 s.	2 ll. 12 s. 6 d.
3	Jacinto Rabionet Vassar	Francisco Rabionet	19-III-1713	100 ll.	3 ll.
4	Joan Pujol, possessor de la casa de Miquel Rexac	Joan Pujol	28-III-1700	30 ll.	18 s.
5	Benet Blanquera Mas	Benet Blanquera	15-III-????	30 ll.	18 s.
6	Joan Cayre i Joan Fortet	Joan Cayre i Joan Fortet	8-III-1683	70 ll.	2 ll. 2 s.
7	Francisco Novellas, de Tavertet	Joan Novellas	3-III-1738	125 ll.	3 ll. 15 s.
8	Miquel Triola, de Sant Climent d'Amer	Miquel Triola	1-I-1534	24 ll.	14 s.
9	Puig de Lloret Salvatge	Teresa Puig i Viladecàs	17-III-1549	20 ll.	12 s.
10	Hereu de Josep Coll	Josep Coll	26-III-1563	20 ll.	12 s.
11	Joan Ribas Gelabert, casat amb la Pallona	Joan Ribas Gelabert	23-III-1664	40 ll.	1 ll. 4 s.
12	Francisco Tintó, possessor del béns del rvd. Ramon Pagès	Francisco Tintó	22-III-1691	70 ll.	2 ll. 2 s.
13	Hereus d'Eudald Serra, corder	Pere Bruns	29-III-1732	50 ll.	1 ll. 10 s.
14	Dr. Cos, d'Olot	Dr. Cos	12-III-1581	43 ll.	1 ll. 5 s. 9,3 - 5 d.
15	Dr. Cos, propietari de la Crosa	Dr. Cos	??-III-1???	4 ll.	2 s. 4, 4 - 5 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
16	Esteve Cicras, de les Planes	Esteve Cicras, de les Planes	19-III-1709	50 ll.	1 ll. 10 s.
17	Mer Puig i Costa, de Llorà	Miquel Casal, masover d'En Puig	6-III-1748	180 ll.	5 ll. 8 s.
18	Esteve Verdaguer, de Tordera	Salvi Salló	6-III-1530	18 ll.	10 s. 10 s.
19	Parer i Pla de Colltort	Josep Guilassa i Pla	25-III-1654	150 ll.	4 ll. 10 s.
20	Llobrassols per Gallissà	Esteve Vallmajor	1-III-1730	120 ll.	3 ll. 12 s.
21	Cosme Sabench, de la Cellera d'Anglès	?	3-III-1710	Ròssec	3 ll.7s.2,2 - 5 d.
22	Joan Matheu Casalet, d'Anglès	Joan Mateu Casalet	19-III-1751	200 ll.	6 ll.
23	Francisco Artigas, de Sant Martí Sacalm	Pere Pujalràs	2-III-1753	100 ll.	3 ll.
24	Joan Moner, de la Cellera	Josep de Bassols	14-III-1753	203 ll. 10 s.	6 ll. 2 s. 2 d.
25	Joan Julià, masover de la Codina de Cogolls	Joan Julià	29-III-1759	143 ll.	4 ll. 5 s. 10 d.
26	Ignasi Feliu, de Girona	Ignasi Feliu, de Girona	1-III-1760	2895 ll.	86 ll. 17 s.
27	Andreu Gelabert del Gallissà	Andreu Gelabert	7-III-1765	160 ll.	4 ll. 16 s.
28	Narcís Peracaula, de Sant Martí de Llémèna	Narcís Peracaula	11-III-1765	300 ll.	9 ll.
29	Pere Noguer i Maset	Pere Boada de les Costes	2-III-1766	50 ll.	1 ll. 10 s.
30	Benet Blanquera	Josep Blanquera	8-III-1757	100 ll.	3 ll.
31	Josep Camps Gironés, de Sant Pere Sacosta	Josep Camps Gironés	9-III-1767	150 ll.	4 ll. 10 s.
32	Joan Noguer Santigosa, de Sant Climent	Joan Noguer Santigosa	22-III-1767	100 ll.	3 ll.
Abril					
1	Francisco Tintó Baster	Francisco Tintó	26-IV-1700	50 ll.	1 ll. 10 s.
2	Jaume Masoller, de Santa Coloma de Farners	Jaume Masoller	4-IV-1729	56 ll.	1 ll. 13 s. 7 d.
3	Pere Bassas, fuster de Pedreguet	Pere Bassas	29-IV-1716	60 ll.	1 ll. 16 d.
4	Jacinto Rabionet Vassar	Frances Rabionet	13-IV-1716	10 ll.	6 s.
5	Miquel Mascaró, de Cassà de la Selva	Narcís Mascaró, de Cassà de la Selva	1-IV-1741	30 ll.	18 s.
6	Comú dels pagesos	Miquel Jonquera	11-IV-1723	400 ll.	12 s.
7	Francisco Bosch de Sant Feliu de Pallerols	Francisco Bosch, paraire de Sant Feliu	12-IV-1741	40 ll.	1 ll. 4 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
8	Francesc Colobran	Miquel Colobran	1-IV-1538	5 ll. 15 s.	3 s. 7 d.
9	Francesc Colobran	Francesc Colobran	12-IV-1518	12 ll.	7 s. 2,5 s.
10	Boada de les Costes	Simon Tarrés	3-IV-1680	66 ll. 10 s.	1 ll. 19 s. 11 d.
11	Hereus de Josep Closells, corder	Isidre Sanglans	17-IV-1696	50 ll.	1 ll. 10 s.
12	Benet Blanquera	Benet Blanquera	18-IV-1733	40 ll.	1 ll. 4 s.
13	Dr. Cos	Dr. Cos	13-IV-1567	10 ll.	6 s.
14	Mariano Ribas, de la Cellera de Ter	Jaume Ribas, de la Cellera de Ter	26-IV-1722	53 ll.	1 ll. 11 s. 10 d.
15	Jaume Caldes, de Caldes de Malavella	Jaume Caldes	19-IV-1735	45 ll.	1 ll. 7 s.
16	Joan Sulroca	Domingo Sulroca	16-IV-1730	60 ll.	1 ll. 16 d.
17	Casa d'Eudald Closells	Eudald Closells	19-IV-1733	50 ll.	1 ll. 10 s.
18	Baldiri Mont, pagès d'Amer	Baldiri Mont	19-IV-1637	42 ll.	1 ll. 5 s.
19	Dr. Cos	Dr. Cos	29-IV-1597	10 ll.	6 s.
20	Jeroni Casademont	Jeroni Casament	7-IV-1704	90 ll.	2 ll. 14 s.
21	Gaspar Corcoy	Mn. Josep Fontanils	16-IV-1732	10 ll.	6 s.
22	Josep Roures, de la Cellera de Ter	Monjo Noguer Monjo, d'Anglès	23-IV-1748	160 ll.	4 ll. 16 s.
23	Baldiri Mont, pagès d'Amer	Baldiri Mont	14-IV-1630	100 ll.	3 ll.
24	Baldiri Piñana	Baldiri Piñana	23-IV-1749	1.773 ll.	53 ll. 3 s. 1 d.
25	Tomàs Roure	Julià Roure	18-IV-1751	30 ll.	18 s.
26	Joan Gros Serra	Joan Gros	27-IV-1738	25 ll.	15 s.
27	Llorenç Comamala, casat amb la pubilla Timoneda	Llorenç Comamala	19-IV-1757	177 ll.	5 ll. 6 s. 2 d.
28	Francisco Tintó, possessor dels béns de Mn. Ramon Pagès	Francisco Tintó	2-IV-1727	36 ll.	1 ll. 1 s. 7,5 d.
29	Tomàs Roure	Julià Roure	8-IV-1767	65 ll.	1 ll. 19 s.
30	Pau Caselles del Pedreguet	Pau Castallet, Joan Arnau i Àngela Castallet	14-IV-1767	100 ll.	3 s.
Maig					
1	Salvador Lluell, de Constantins	Jaume Lluell	3-V-1747	110 ll.	3 ll. 6 s.
2	Llorenç Comamala	Llorenç Comamala	26-V-1705	22 ll.	13 s. 2,2 - 5 d.
3	Miquel Serrainat i Anger de Sant Medir	Ròsec	9-V-1733	200 ll.	6 ll.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
4	Joan Busquets, de la Cellera	Joan Busquets	23-V-1736	40 ll.	1 ll. 4 s.
5	Boadella de Sant Climent	Jacint Bruguera Boada, de Sant Climent	3-V-1727	121 ll.	3 ll. 12 s. 7,1 - 5 d.
6	Joan Nofrarias	Maria Àngela Nofrarias	27-V-1734	50 ll.	1 ll. 10 s.
7	Melcior Bonmatí, sastre	Melcior Bonmatí	1-V-1705	36 ll.	1 ll. 1 s. 8 d.
8	Jeroni Bosch	Jeroni Bosch	8-V-1697	75 ll.	2 ll. 5 s.
9	Vergés de Malgrat	Josep Català	2-V-1720	36 ll.	1 ll. 1 s. 8 d.
10	Joan Malaviala	Joan Malaviala	31-V-1711	105 ll.	3 ll. 3 s.
11	Francesc Colobran	Francesc Colobran	6-V-1501	10 ll.	6 s.
12	Josep Badia	Pere Moner	7-V-1691	25 ll.	15 s.
13	Josep Badia	Pere Moner	17-V-1619	11 ll.	6 s. 7,1 - 3 d.
14	Josep Campasol, del Pedreguet	Miquel Campasol	27-V-1695	20 ll.	12 s.
15	Coll i Torrent, de Lloret Salvatge	Gabriel Martí	15-V-1726	150 ll.	4 ll. 10 s.
16	Boadella, de Sant Climent	Jacint Bruguera i Boada	10-V-1727	111 ll.	3 ll. 6 s. 7,1 - 5 s.
17	Puig de Sant Climent	Salvador Panoleda	3-V-1389	6 ll.	3 s. 7,1 - 5 s.
18	Vilaplana de Sant Esteve	Joan Puigdemont, masover de Vilaplana	16-V-1747	113 ll.	3 ll. 7 s. 10 d.
19	L'hereu de Josep Coll	Josep Coll	1-V-1419	4 ll.	2 s. 4,4 - 5 d.
20	Noguer de Camplevó	Martí Noguer de Camplevó	4-V-1729	100 ll.	3 ll.
21	Joan Triola	Joan Triola	31-V-1731	100 ll.	3 ll.
22	Andreu Gelabert del Gallissà	Andreu Gelabert	26-V-1721	100 ll.	3 ll.
23	Pau Bechdejú, de la Cellera	Pau Bechdejú	22-V-1750	100 ll.	3 ll.
24	Puig de Sant Climent	Salvador Panoleda	10-V-1563	24 ll.	14 s. 4,4 - 5 d.
25	Joan Gros Serra	Joan Gros Serra	26-V-1734	50 ll.	1 ll. 10 s.
26	Julià Roure, sastre d'Amer	Julià Roure	20-V-1761	100 ll.	3 ll.
27	Andreu Gelabert, Geroni Duran, Joan Moner i el Comú de la vila	Carles Botets, clavari	11-V-1762	200 ll.	3 ll. 12 s.
28	Isidro Vernatallada	Isidro Vernatallada	31-V-1764	120 ll.	3 ll. 12 s.
29	Domingo Planas, pagès de Sant Dalmai	Domingo Planas	20-V-1767	150 ll.	4 ll. 10 s.
Juny					
1	Miquel Timonet, pagès	Miquel Timonet	3-VI-1733	72 ll.	2 ll. 3 s. 2 d.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
2	Boadella de Sant Climent	Jacint Bruguera	22-VI-1702	100 ll.	3 ll.
3	Parer de Sant Climent	Josep Guilassa Pla	26-VI-1672	54 ll.	1 ll. 12 s. 5 d.
4	Joan Carbonés	Mariano Colomer	26-VI-1723	36 ll.	1 ll. 1 s. 8 d.
5	Joan Antoni Roca, de la Cellera	Joan Antoni Roca	6-VI-1670	102 ll.	3 ll. 1 s. 3 d.
6	Crous de Sant Esteve i Sala de Sant Aniol	Joan Sala de Sant Aniol	13-VI-1628	120 ll.	3 ll. 12 s.
7	Dr. Jaume Donay	Salvi Brugada	29-VI-1672	36 ll.	1 ll. 1 s. 8 d.
8	Antoni Moiset	Antoni Moiset	11-VI-1706	63 ll.	11l. 17s. 9,3-5 d.
9	Francisco Codina, de les Planes	Francisco Codina	18-VI-1535	10 ll.	6 s.
10	Francisco Codina, de les Planes	Francisco Codina	17-VI-1511	8 ll.	4 s. 10 d.
11	Sagimon Goula, fideuer	Sagimon Soula	3-VI-1668	24 ll.	14 s. 5 d.
12	Puig de Lloret Salvatge	Teresa Puig Viladecàs	18-VI-1751	100 ll.	3 ll.
13	Francesc Castañer, de la Cellera	Josep Castañer, de la Cellera	29-VI-1751	50 ll.	1 ll. 10 s.
14	Sebastià Vila Culubret	Sebastià Vila Culubret	22-VI-1752	150 ll.	4 ll. 10 s.
15	Sala de Sant Aniol	Josep Sala, de Sant Aniol	17-VI-1753	65 ll.	1 ll. 19 s.
16	Dr. Concs de Girona	Dr. Josep Concs	5-VI-1755	144 ll.	4 ll. 6 s. 5 d.
17	Isidre Carrera, de Sant Feliu de Pallerols	Isidre Carrera	22-VI-1756	235 ll.	7 ll. 1 s.
18	Jaume Porcell, de Sant Julià de Llor	Jaume Porcell	6-VI-1759	100 ll.	3 ll.
Juliol					
1	Bonmatí de Constantins	Joan Bonmati	8-VII-1685	100 ll.	3 ll.
2	Boadella de Sant Climent	Jacinto Bruguera Boada	16-VII-1705	100 ll.	3 ll.
3	Tarrés de la Barroca	Ròssec			
4	Dr. Vila	Dr. Gaspar Vila	18-VII-1746	10 ll.	6 s.
5	Vilaplana, pagès de Sant Esteve de Llémena	Joan Puigdemont, masover de Vilaplana	29-VII-1540	15 ll.	9 s.
6	Comú de la vila	Carles Botets, clavari	27-VII-1500	22 ll.	13 s. 2,2 - 5 d.
7	Ter, pagès	Joan Ter, pagès	13-VI-1664	54 ll.	11l. 12s. 4,4- 5 d.
8	Comú de la vila	Carles Botets, clavari	5-VII-1712	100 ll.	3 ll.
9	Josep Bosch, àlies lo Soldat	-	-	-	-
10	Joan Planas, de les Medes	Josep Planes, de les Medes	10-VII-1748	100 ll.	3 ll.
11	Josep Ribas i Gelabert, de Sant Climent	Josep Ribas i Gelabert	17-VII-1758	1.258 ll.	37 ll. 1 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
12	Dr. Vila	Dr. Gaspar Vila	30-VII-1762	200 ll.	6 ll.
13	Jaume Riu, de la Cellera	Jaume Riu	30-VII-1762	181 ll.	5 ll. 8 s. 8 d.
14	Josep Ros Juli	Josep Ros Juli	30-VII-1762	100 ll.	3 ll.
15	Francisco Tintó, baster	Francisco Tintó	?	200 ll.	6 ll.
Agost					
1	Boadella de Sant Climent	Jacinto Bruguera	26-VIII-1651	50 ll.	1 ll. 10 s.
2	Esteve Martra, de Sant Feliu de Pallerols	Esteve Martra	1-VIII-1735	85 ll.	2 ll. 11 s.
3	Joan Gros Serra	Joan Gros Serra	28-VIII-1712	26 ll.	15 s. 7,1 - 5 s.
4	Gaspar Coscoy	Mn. Josep Fontanils	16-IV-1732	40 ll.	1 ll. 4 s.
5	Comú de la vila	Carles Botets, clavari	24-VIII-1712	200 ll.	6 ll.
6	Jaume Puigdemont	Jaume Puigdemont	4-VIII-1726	20 ll.	12 s.
7	Pere Gelabert, treballador de Pedreguet	Pere Gelabert	13-VIII-1585	30 ll.	18 s.
8	Gaspar Coscoy	Mn. Josep Fontanils	8-VIII-1732	20 ll.	12 s.
9	Antoni Moiset	Antoni Moiset	13-VIII-1585	12 ll.	7 s. 2,2 - 5 d.
10	Francesc Colobran	Francesc Colobran	20-VIII-1531	16 ll.	9 s. 7,1 - 5 d.
11	Dr. Cos, d'Olot	Dr. Cos	4-VIII-1643	10 ll.	6 s.
12	l'hereu de Josep Coll	Josep Coll	17-VIII-1665	24 ll.	14 s. 4,4 - 5 d.
13	Josep Domènech	Josep Domènech	5-VIII-1618	33 ll.	1 ll. 1 d.
14	Francesc Prat, de Sant Feliu	Francesc Prat	21-VIII-1750	150 ll.	4 ll. 10 s.
15	Joan Gros Serra	Joan Gros Serra	10-VIII-1712	25 ll.	15 s.
16	Julià Vilardell, de les Planes	Simon Vilardell	4-VIII-1757	40 ll.	1 ll. 4 s.
17	Joan Figueres, de Sant Climent	Joan i Francesc Figueres, de Sant Climent	6-VIII-1761	1.500 ll.	45 ll.
18	Isidre Carreras, de Constantins	Miquel Llorà Torrent, de Constantins	31-VIII-1768	174 ll.	5 ll. 4 s. 5 d.
19	Dr. Tomàs Cos, d'Olot	Dr. Cos	-	100 ll.	3 ll.
Setembre					
1	Jaume Pont Llunell	Jaume Pont Llunell	8-IX-1734	100 ll.	3 ll.
2	Ter, pagès d'Amer	Joan Ter, pagès	16-IX-1623	40 ll.	1 ll. 4 d.
3	Jaume Puigdemont	Jaume Puigdemont	11-IX-1692	20 ll.	12 s.
4	Pere Pont Esquent Biert	-	26-IX-1612	21 ll.	12 s.
5	Dr. Cos, d'Olot	Isabel Cos	15-IX-1633	22 ll.	13 s. 2,2 - 5 d.
6	Benet Blanquera, pagès d'Amer	Josep Blanquera	2-IX-1736	100 ll.	3 ll.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
7	Jeroni Bosch	Miquel Negra, gendre de Jeroni Bosch	21-IX-1543	44 ll.	6 s.
8	Dr. Cos, d'Olot	Dr. Cos	21-IX-1539	10 ll.	6 s.
9	Ter, pagès d'Amer	Joan Ter, pagès	26-IX-1685	40 ll.	1 ll. 4 s.
10	Dr. Gaspar Vila	Gaspar Vila	2-IX-1702	110 ll.	3 ll. 6 s.
11	Dr. Cos, d'Olot	Dr. Cos	-	12 ll.	7 s. 2,7 - 5 d.
12	Dr. Cos, d'Olot	Dr. Cos	29-IX-1577	15 ll.	9 s.
13	Anglasell de Sant Julià de Llor	Joan Llach Anglasell	25-IX-1748	100 ll.	3 ll.
14	Anglasell de Sant Julià	Joan Llach Anglasell	25-IX-1748	32 ll.	19 s. 3 d.
15	Miquel Clota	Miquel Clota	23-IX-1693	28 ll.	16 s. 10 d.
16	Joan Carós, de les Planes	Joan Carós	11-IX-1750	108 ll.	3 ll. 4 s. 10 d.
17	Antoni Monteis, de les Planes	Antoni Monteis	11-IX-1750	108 ll.	3 ll. 4 s. 10 d.
18	Gaspar Giralt, de les Planes	Cristòfol Giralt, de les Planes	11-IX-1750	100 ll.	3 ll.
19	Narcís Llober, escloper de les Planes	Narcís Llober	11-IX-1750	117 ll.	3 ll. 10 s. 6 d.
20	Josep Serarols, de les Planes	Josep Serarols	11-IX-1750	108 ll.	3 ll. 4 s. 10 d.
21	Puig de Sant Climent	Salvador Panoleda	1-IX-1754	110 ll.	3 ll. 6 s.
22	Gaspar Pla, de les Planes	Gaspar Pla	2-IX-1758	351 ll.	10 ll. 10 s. 8 d.
23	Joan Bosch, de les Planes	Gaspar Pla i de Vedruna	19-IX-1758	139 ll.	4 ll. 3 s. 5 d.
24	Famada de Pedreguet	Miquel Camps Famada	27-IX-1758	40 ll. 10 s.	1 ll. 4 s. 4 d.
25	Josep Talleda, bracer de la Cellera	Guillem Gironés	30-IX-1759	100 ll.	3 ll.
26	Jeroni i Josep Camps, pagesos de Vilanna	Jeroni Camps, pagès de Vilanna	2-IX-1767	300 ll.	9 ll.
Octubre					
1	Jaume Blanquera, masover del Vassar	Jaume Blanquera	5-X-1655	165 ll.	4 ll. 19 s.
2	Josep Serarols, de les Planes	Josep Serarols	27-X-1723	100 ll.	3 ll.
3	Hereus de Joan Closells	Josep Balle, pagès d'Ollers	28-X-1747	50 ll.	1 ll. 10 s.
4	Jaume Bassas, fuster de plaça	Jaume Bassas	14-X-1679	44 ll.	1 ll. 6 s. 5 d.
5	Isidre Rigau, de la Cellera	Isidre Rigau	2-X-1613	26 ll.	15 s. 8 d.
6	Aulet d'Anglès	Baldiri Caltalozella, pagès d'Aiguaviva	13-X-1594	50 ll.	1 ll. 10 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
7	Josep Badia	Pere Moner	29-X-1512	10 ll.	6 s.
8	Jovandó del Pedreguet	Salvi Brugada	19-X-1401	17 ll.	10 s. 3 d.
9	Fortià Llach	Fortià Llach	16-X-1754	50 ll.	1 ll. 10 s.
10	Dr. Gaspar Vila	Mer Puig de Llorà	29-X-1755	100 ll.	3 ll.
11	Joan Figueras, de Sant Climent	Joan i Francesc Figueras, de Sant Climent	6-X-1762	100 ll.	3 ll.
12	Dr. Gaspar Vila	Dr. Gaspar Vila	5-X-1762	400 ll.	12 ll.
13	Benet Blanquera	Josep Blanquera	3-X-1764	100 ll.	3 ll.
14	Joan Figueras, de Sant Climent	Joan i Francesc Figueras de Sant Climent	4-X-1764	150 ll.	4 ll. 10 s.
15	Antoni Moiset	Antoni Moiset	10-X-1764	50 ll.	1 ll. 10 s.
Novembre					
1	Francesc Colobran	Francesc Colobran i Miquel Guitart	17-XI-1702	312 ll.	9ll. 7 s. 2,2 - 5 d.
2	Casademont	Narcís Peracaula	2-XI-1711	100 ll.	3 ll.
3	Tarrés de la Barroca	Rössec	29-XI-1702	150 ll.	4 ll. 10 s.
4	Comú de la vila d'Amer	Carlos Botets, clavari	29-XI-1694	100 ll.	3 ll.
5	Narcís Llobrassols	Boadella de Sant Climent	1-XI-1716	100 ll.	3 ll.
6	Eudald Carbonés	Eudald Carbonell	23-XI-1734	100 ll.	3 ll.
7	Llistosella	Gaspar Llistosella	18-XI-1445	55 ll.	1 ll. 13 s.
8	Hereu de Josep Coll	Josep Coll	2-XI-1560	10 ll.	6 s.
9	Pere Gelabert	Pere Gelabert	11-XI-1544	20 ll.	7 s. 2,2 - 5 d.
10	Isidre Bech, sabater	Isidre Bech	7-XI-1747	150 ll.	4 ll. 10 s.
11	Pau Planas, de Susqueda	Pau Planas, de Susqueda	9-XI-1690	60 ll.	1 ll. 16 s.
12	Timonet, pagès	Pere Padrosa Serrat	22-XI-1622	20 ll.	12 s.
13	Salvador Oliveras, de les Encies	Salvador Oliveras	8-XI-1748	160 ll.	4 ll. 16 s.
14	Joan Gros Serra	Joan Gros Serra	18-XI-1698	14 ll.	8 s. 4,4 - 5 d.
15	Francisco Puig, àlies Berga	Narcís Puig Pradell	30-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
16	Jeroni Boada i Clascar	Jeroni Boada i Clascar	30-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
17	Baldiri Costa	Baldiri Costa	30-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
18	Francesc Cellent	Francesc Cellent	5-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
19	Ramon Ubach	Ramon Ubach	5-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
20	Baldiri Padrosa	Baldiri Padrosa	10-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
21	Josep Closells	Josep Closells	21-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
22	Baptista Jordà	Baptista Jordà	22-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
23	Sebastià Jordà	Vídua de Sebastià Jordà	22-XI-1754	40 ll.	1 ll. 4 s.
24	Eudald Puig àlies Beya	Narcisa Puig Pradell	22-XI-1752	75 ll.	2 ll. 5 s.
Desembre					
1	Jaume Soler	Jaume Soler	14-XII-1732	50 ll.	1 ll. 10 s.
2	Miquel Planas, cirurgià	Miquel Plana	27-XII-1713	54 ll.	1 ll. 12 s. 5 d.
3	Joan Carbonés	Joan Carbonés	1-XII-1698	25 ll.	15 s.
4	Mn. Fontanils i Pau Castellet	Mn. Fontanils	31-XII-1717	100 ll.	3 ll.
5	Salvi Horta	Josep Horta	29-X-1726	48 ll.	1 ll. 8 s. 10 d.
6	Josep Domènech	Josep Domènech	10-XII-1742	30 ll.	18 s.
7	Pere Pont i Esquent	-	22-XII-1745	24 ll.	14 s. 5 d.
8	Salvador Vilagran, de Granollers	Salvador Vilagran	-	2 ll.	2 ll.
9	Benet Blanquera	-	14-XII-1712	72 ll.	2 ll. 3 s. 2,2 - 5 s.
10	Jeroni Climent, de Sant Feliu	Joan Roure, de Sant Feliu	28-XII-1581	80 ll.	2 ll. 8 s.
11	Puig de Lloret Salvatge	Teresa Puig i Viladecàs	17-XII-1542	12 ll.	7 s. 2,2 - 5 s.
12	Mont, pagès d'Amer	Baldiri Mont	19-XII-1661	63 ll.	1 ll. 17 s. 9,3 - 5 d.
13	Puig de Lloret Salvatge	Teresa Puig i Viladecàs	1-XII-1303	3 ll.	1 ll. 9,1 - 5 d.
14	Comú de la vila d'Amer	Carles Botets, clavari	28-XII-1384	20 ll.	12 s.
15	Puig de Sant Climent	Salvador Panoleda	-	14 s.	14 s.
16	Timonet, pagès	Miquel Timonet	29-XII-1695	56 ll.	1 ll. 13 s. 7,1 - 5 d.
17	Mont, pagès d'Amer	Baldiri Mont	8-XII-1662	76 ll. 10 s.	2 ll. 5 s. 11 d.
18	Francisco Panoleda de Vila	Rafel Panoleda	31-XII-1742	52 ll.	1 ll. 11 s. 3 d.
19	Mont, pagès	Baldiri Mont	-	7 ll. 10 s.	4 s. 6 d.
20	Francesc Colobran	Francesc Colobran	10-XII-1637	7 ll. 10 s.	4 s. 6 d.
21	Solà, de Llorà	Pere Solà, de Llorà	-	1 ll.	1 ll.
22	Jovandó, de Pedreguet	Salvi Brugada	6-XII-1569	12 ll. 4s. 4d.	9 s. 7,1 - 5 d.
23	Domingo Masachs	Benet Mas Blanquera	27-XII-1753	100 ll.	3 ll.
24	Francisco Puig àlies Beya	Narcís Puig Pradell	?	2 s.	2 s.
25	Jeroni Boada i Clascar	Jeroni Boada i Clascar	?	2 s.	2 s.
26	Feliu Viladecàs	Feliu Viladecàs	?	2 s.	2 s.
27	Francesc Cellent	Francesc Cellent	?	2 s.	2 s.
28	Ramon Ubach	Ramon Ubach	?	2 s.	2 s.
29	Baldiri Padrosa	Baldiri Padrosa	?	2 s.	2 s.

	<i>Censalista originari</i>	<i>Censalista actual</i>	<i>Data de creació</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>
30	Josep Closells	Josep Closells, teixidor de lli	?	2 s.	2 s.
31	Baptista Jordà	Baptista Jordà	?	2 s.	2 s.
32	Sebastià Jordà	Vídua de Sebastià Jordà	?	2 s.	2 s.
33	Fortià Llach	Fortià Llach	?	2 s.	2 s.
34	Dr. Rafel Mateu, de Sant Feliu de Pallerols	Dr. Rafel Mateu	7-XII-1754	150 ll.	4 ll. 10 s.
35	Francisco Bach, treballador	Francisco Bach	3-XII-1754	11 ll.	7 d.
36	Esteve Ter, treballador del Pedreguet	Esteve Ter	18-XII-1754	50 ll.	1 ll. 10 s.
37	Josep Badia	Pau Borrell	15-XII-1756	50 ll.	1 ll. 10 s.
38	Gaspar Comajoan	Josep Comajoan	15-XII-1756	50 ll.	1 ll. 10 s.
39	Josep Noguer Santigosa	Josep Noguer Santigosa	14-XII-1757	80 ll.	2 ll. 8 d.
40	Llapart, de Sant Feliu de Pallerols	F. Casellas, masover de Sobremont	8-XII-1759	2414 ll.	72 ll. 8 s. 5 d.
41	Joan Jonquera	Dr. Benloví	31-XII-1765	60 ll.	1 ll. 16 s.
42	Narcís Llobrassols	Narcís Llobrassols	?	2 gallines	12 s.
43	Esteve Vernatallada de la Costa	Esteve Vernatallada de la Costa	2-XII-1766	120 ll.	3 ll. 12 s.
44	Pau i Pere Padrosa de la Barroca	Pau Padrosa, de la Barroca	21-XII-1767	140 ll.	4 ll. 4 s.
45	Sagimon Carreras i Rosa Llorà de Constantins	Miquel Llorà Torrent, de Constantins	28-XII-1766	200 ll.	6 ll.
46	El Mas Ubach, de Sant Genís	Josep Vernatallada	?	40 ll.	40 ll.
47	Vinya arrendada a Pau Bech i a Narcís Vila	Pau Bech i Narcís Vila	?	15 ll.	15 - 16 ll.
48	L'abat paga per 12 aniversaris	L'abat	?	60 ll. 10 s.	60 ll. 10 s.
49	Joan Boada, treballador	Joan Boada	18-XII-1768	2 ll. 17 s. 8 d.	2 ll. 17 s. 8 d.

Font. Elaboració pròpia a partir del *Llevador dels anys 1769 y 1770*, núm. 91 (1769-70), ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses.

Ben aviat es va crear una estructura organitzativa, estipulada el 1689 i ampliada en la consuetud de 1789, que regulava el preu dels cerimonials dels enterraments, funerals, honres i sepultures en tres categories, de més a menys preu —majors, mitjanes i petites—, i que incloïen un munt de variables, segons el grau de complexitat o parafernàlia. Aquesta diferenciació es corresponia a l'adscripció a un estatus social

més o menys definit, per això ofereixen diversos graus de solemnitat, a través de diversos gestos, un revestiment que li donava un to i interès transcendent. El cost de la mort, doncs, que podem mesurar amb força exactitud en una diferència de cent anys, ens permet apuntar un increment del preu de les misses, sobretot per l'augment i sofisticació dels serveis. El segle XVIII —després de la Guerra de Successió—, pel creixement demogràfic, per l'augment de preveres residents al monestir, per les necessitats pecuniàries i per les diferències socials, va provocar un fort increment del cost de la mort, alhora que un augment de la diversificació dels gestos, en l'ostentació i la magnificència. El 1750 s'advertia “que en los entierros que se diuen dos officis, lo un és del curat y lo altre va per torn, quant no se'n diu sinó un sempre va per torn, en la honras sempre sen diuen dos y tots van per torn y en tots lo Sr. Abat té propina doble y lo mestre la mitat de la propina detreta la missa”.¹⁴⁴

Taxes dels funerals del monestir (des de 1680)

	<i>Majors</i>	<i>Mitjanes</i>	<i>Petites</i>
Propina de cada particular per missa	1 lliura	14 sous (per 2 officis)	9 s. (per 2 officis)
Sense missa	-	10 s.	5 s.
Un sol ofici	-	7 s.	7 s.
Un ofici amb missa	-	11 s.	3 s.
Per l'abat	2 ll.	-	-
Dret d'enterrament	13 s.	?	13 s.
Extremunció de nits	4 s.	-	-
Extremunció de dies	2 s.	-	-
Propina per un sol ofici	16 s.	-	-
Bordoners i ministres	2 s.	9 d.	-
Escolans	2 s.	1 s.	1 s.
Mestre	8 s.	12 s?	4 s.?
Creu i sagristia	8 s.	5 s.	3 s.
Campanes	12 s. més 8 s.	10s.(més fer el clot)	8 s. (més clot)
Per cada toc extraordinari	1 s.	-	-
Benedicció al clot	2 s.	1 s.	1 s.

Font: elaboració pròpia a partir del *Dietari de Aniversaris y Missas de Estaca, 1680*, f. 207r, ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses.

144. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses, núm. 109 [1750, abril], f. 213.

Paral·lelament, cal tractar els dispendis dels menjars, banquets i convits dels familiars dels difunts —en la màxima expressió de la família extensa que acudia a l'enterrament—, plenament vigents en els segles XVII i XVIII, mentre que en algunes parròquies s'anaven abolint. Entre els funerals, ofrenes de pa, cants de les absoltes i àpats —dels quals han arribat àpoques i albarans—, ens podem fer una idea de les enormes despeses que significava la mort per als seus familiars, de les diferències que podia haver-hi entre classes socials —fins i tot per a una vila com Amer—, o entre eclesiàstics i laics. Vegem-ne quatre exemples aclaridors. Margarida Terradas (1629) va gastar-se fins a 48 lliures i 9 diners “per sas funeràrias, novenal y capdany y otras gastos per Banet Sunyer y Terradas quondam son marit”, entre les quals destaquen els diners destinats als banquets.¹⁴⁵ Cosme Benet, beneficiat porcioner, va demanar en el testament (1653) ser enterrat dins el vas de la casa de Benet i Sotera, a la capella de Sant Benet del monestir, i va instituir una novena a sant Miquel i una altra amb cap d'any al monestir, i més de cent misses en diversos altars, esglésies i dies, “per lo sacerdot qui dirà quiscuna de ditas sexanta misses, après de la celebració de quiscuna de aquellas age y sie tingut y obligat en enar ab aygua beneyta sobre del vas de dita casa en dita capella construït y allí fer dos absoltas per ànima mia”. Als funerals —repartits entre el 29 i 30 de novembre— hi van assistir divuit preveres del monestir i quatre sacerdots forans, que cobraren 16 lliures. Cada capellà va cobrar 6 rals. Va pagar 2 lliures i 16 sous per tocar les campanes i pel dret de sagristà. Per la novena i el trentenari a Sant Miquel va pagar 12 lliures i 12 sous. Per la caritat de trenta a trenta-set misses van ser

145. ACA: Monacals, Hisenda. Manual d'escriptures notariales de Pau Quer i Palou, núm. 1112 (1628-1629) [1629, agost, 17], s. f.: per la missa de l'enterro: 3 ll. 9 d.; al rector pel dret d'enterrament: 6 s.; per tocar al monestir i Sant Miquel: 4 s.; per quatre homes que porten el cos a l'enterro, 2 s. a cadascú; per les candeles: 14 s.; per la disminució de les entorxes: 17 s. 8 d.; “pels menuts ques donaren amb les candeles”: 12 s.; per la celebració de la novena: 18 s.; pel pa, vi i llum que s'ofereixen a la novena: 6 s.; per 5 misses per torts oblidats, oferta i absolució: 12 s.; per fer el clot: 2 s.; per l'ofrena de tot l'any del plor: 1 ll. 10 s.; per la celebració del trentenari: 3 ll. 6 s.; per 12 misses celebrades a l'altar del Roser del monestir: 1 ll. 4 s.; per la mortalla, camisa i altres coses que s'ofereixen: 2 ll. 4 s.; pel novenal i pel cap d'any: 5 ll. 7 s. 8 d.; per les candeles i menuts que es donaren pel novenal i cap d'any: 1 ll.; el blat gastat pel novenal i pel cap d'any, 3 quarteres que pagava 16 reals per quartera: 4 ll. 16 s.; pel peix: 2 ll. 8 s.; “pel gasto que faig per anar a buscar u home amb cavalcadura que estigué tres dies”: 1 ll. 12 s.; per mitja arrova de panses: 6 s. 6 d.; mitja quartera d'oli: 15 s.; mig cos de cigrons: 4 s.; 1 lliura d'avellanes: 2 s.; 4 unces de pebre: 3 s.; 2 unces de salses: 1 s. 8 d.; 1 ll. i mitja de pinyons: 2 s. 6 d.; 1 quarterola de vi blanc: 12 s.; mitja bóta de vi claret: 1 ll. 4 s.; 1 lliura d'aiguarrós: 2 s.; 1 sou de clavells; pel cóc: 8 s.; 1 forc d'all: 2 s.; mantell de dol: 5 ll.; per la baieta i fil: 1 ll. 14 s.; unes faldilles de borrell: 2 ll. 16 s.; tela per dues toques: 1 ll. 16 s.; per tot un calçat: 19 s. Suma: 48 ll. 9 d.

11 lliures i 2 sous. I per les candeles, atxes i cera que havien de cremar entre el novenal i el cap d'any foren 30 lliures. El més escandalós van ser les despeses posteriors als funerals, en menjar, tot per als clergues —“per donar menjar y beure an als monjos y beneficiats del monestir de N^a Srª de Mer, sacerdots y demás gent qui intervingueren y foren per spai de dos dias en lo novenal y cap de any se féu y selebra en la iglésia de dit monestir de Mer”:¹⁴⁶ nou moltons —que valgueren 90 ll.—, tretze quarteres de forment —156 ll.—, sis botes de vi —48 ll.—, salses i espècies —10 ll.—, pels treballs dels cuiners —8 ll.— i una vedella —10 ll. i 10 s. Tot plegat, el funeral li va sortir per l'exorbitant suma de 368 lliures 10 sous. Altres eren totalment el contrari, més modestos i limitats a un aspecte concret: Amerio Tura i Fàbrega, pagès del mas Fàbrega d'Amer, pagava 12 sous “per rahó dels treballs que tingui de pastar y aparellar lo amenjar en la casa de dit mas Fàbrega lo dia que féreu las honrras de la dita q^o. Maria Fàbrega, muller vostra”.¹⁴⁷ En els àpats celebrats en honor del difunt Josep Carles Clota, negociant d'Amer (1758), es gastaren 4 lliures 17 sous i 5 diners en ciris i candeles; per un anyell i altra carn, 4 ll. i 2 s.; pel pa que es va distribuir a les funcions i als bacins de l'església, 4 ll. i 3 s.; per mitja bóta de vi de marina, 1 ll. 10 s.; per la caritat distribuïda a la porta de la casa dels difunts entre els pobres que hi acudiren, 2 ll. i 5 s.; per vuit lliures de bacallà, 12 s.; i per 8 lliures d'arròs, 10 s. i 6 d.¹⁴⁸

Malgrat les guerres i les desamortitzacions del segle XIX, el culte a les Ànimes del Purgatori va continuar en mans d'una administració —la Mort i el Temps no s'havien aturat— i els drets d'estola tornaren exclusivament al rector o als seus ajudants. Hem de creure que moltes pràctiques seguiren —el record romanien en la memòria dels que havien sobreviscut al canvi—, i que els preveres assumiren les obligacions i les tasques dels monjos. L'elecció del nou baciner, el 1815, havia “se conformàs ab la consuetud antiga, y per ser esta la de cuidar de dits diners un sor. monjo, proposà lo sr. prior a Dn. Ygnasi Sayols per baciner de la Ànimas”.¹⁴⁹ El 1845, el baciner o nou administrador pagava al rector, amb diners procedents de les almoines dels parroquians, una missa de dotze en els festius que “en temps dels monjos ja se practicaba del mateix modo y he dirrimalat que se continuàs

146. AHG: Notaria d'Amer, Gaspar Arimany. Manual, Am. 334 (1651-1653), [1653, abril, 20], f. 166r.

147. AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer, Am. 342 (1673-1674), [1674], f. 25r.

148. AHG: Notaria d'Amer, Fc. Claramunt, Am. 439 (1757-1658), [1758, desembre, 8], f. 375r.

149. BC: Ms. 1020, [1815, maig, 15], f. 101v.

del mateix modo per avitar un dictamen”.¹⁵⁰ Afegia que el “novenari de Ànimas privilegiat ab ofici de rèquiem cada dia a no ser clàusic o festiu, que antigament se celebraba a mitx novembre, comensant en disapte, y que se trasladà als primers de desembre, per ser més apropòsit acabat per lo temps de sembrar. Compta de rosari, novena, coplas, prèdica y absoluta general. Lo pàrroco durant la funció sentat prop de la porta petita de la yglésia cobra los tres cuartos de cada un dels comptes per celebrar-los hy una missa quant han mort. Y mentre se cantan las coplas ell y lo animer captan per la yglésia y unint-ho ab lo que pagaran los ja dits, lo pàrroco cuida de pagar-ho tot. Aquestas són las notícies que he pogut adquirir y que he determinat notar en lo present llibre per mon govern y per lo de los meus successors. Dono fe Ramon Fàbrega, prevere rector”¹⁵¹ (1859).

LA CONSUETA PARROQUIAL DE 1789

Dins el fons de l'arxiu de Santa Maria d'Amer es conserva una consuetud redactada el 1789 pel rector Josep Rosés que, tal com diu ell, és la còpia d'una altra de més antiga —que no s'ha conservat—, de data desconeguda, escrita pel rector Joan Vinyoles —rector en les dècades de 1730 i 1740—, i notes disperses del reverend Baldiri Peradalta —fill de Llorà, rector de Camallera el 1777 i Segueró el 1789. El document es troba a l'inici d'un llibre de bateigs (1795-1812) i ocupa les primeres pàgines, que l'escrivent titula, molt gràficament, “consuetud de la rectoria y vicaria perpètua curada de Amer”,¹⁵² per tant, separada del monestir, similar a la que es va redactar entre el monestir de Sant Salvador de Breda i la parròquia de Santa Maria —*Llibre de consuetuds*, 1783-1797.¹⁵³ La consuetud conclou dient que “esta és la consuetud que se ha observat fins ara, y se diu que en lo arxiu del monastir hi ha una concòrdia en la qual està notat tot lo dalt dit. Y si per alguna casualitat rehusés alguna de las cosas dalt ditas apartar-se de esta consuetud, seria precís que lo ecònomo o rector se valgués de sos medis que conegués més proporcionats y racionals per fer-la observar, pues toca al curat el fer estas diligències per son escolà”.

És un document de primera magnitud, ja que marca les relacions —sobretot administratives i econòmiques— entre el monestir i la parròquia, entre el rector —o els ajudants, l'escolà o el vicari— i els monjos —sobretot el prior—, delimita els àmbits d'actuació, els preus i els salaris.

150. ADG: Arxiu parroquial d'Amer, 1845-1932, s. f.

151. ADG: Arxiu parroquial d'Amer, [1859], s. f.

152. ADG: Arxiu parroquial d'Amer. Llibre de baptismes B9 (1795-1814), f. 11 i ss.

153. LLORENS RAMS 1984.

Tot i que es relativament tardà, pren les referències consuetudinàries del segle XVIII —potser algunes d'anteriors, amb les seves actualitzacions, ja que inclou persones que són vives. De fet, les consuetes modernes, prenent l'exemple coetani de la Riudellots de la Selva de 1763 —estudiada per Joaquim M. Puigvert—, tenen un marcat caràcter local, atès que s'hi recullen totes les cerimònies de la parròquia, més enllà de l'administració dels sacraments, qui les feia, pagava i cobrava.¹⁵⁴

El document que enceta la consuetudina fa referència a la creació de la plaça de “vicari perpetu” el 23 d'agost de 1782, per indicacions del bisbe Tomàs de Lorenzana, així que arran d'aquest nou càrrec administratiu es podria explicar el veritable motiu de la seva redacció, que “en sa respectiva semana està obligat en assumptos de vila y parròquia a tot lo que està obligat lo ecònomo o rector v.g. en la administració dels sacraments y en tot lo demás que estan obligats los curats”. O sigui, fent les funcions del rector, per delegació, o ajudant-lo, o substituint-lo quan no hi és. És un càrrec que el concili de Trento va potenciar. Els vicaris s'havien d'examinar com si fossin rectors i se'ls havia de donar una part dels delmes de la parròquia —que no és el cas de Sant Miquel d'Amer, però sí el de Sant Genís i Lloret Salvatge. De tal manera va funcionar el 1787, per elecció del capítol:

Lo M.I.S. Abad tingué en atenció de que lo benefici que obtenia lo reverend Joseph Atxer estava destinat en forsa de la unió de Roses a ser vicaria perpètua de esta parròquia, lo Sr. Il·lm. de Girona enviava per ecònomo de dita vicaria al D.N. Joan Ros y, si pareixia bé, se llegirian los despatxos que Sa Il·lma. portava. Y tots respongueren que placet. Y lo sr. secretari los llegí y fou admès lo sr. Joan Ros per ecònomo y en tot com qualsevol beneficiat peticionari. Después immediatament se llegiren les obligacions del vicari perpètuu, com constan llargament en lo plan de la unió de Roses a Amer. Y en sa visita se sustreeixen alguns dubtes sobre la procedència de l'ecònomo del vicariat als demás beneficiats. Y fou resolt que dit ecònomo tingués sa cadira en lo cor, immediatament a la del ecònomo de la rectoria, però que havia de baixar al faristol, fer de ministre y demás que toca als dos últims, y quan vindria el vicari de propietat hagi de ser en tot d'esquenes al rector o ecònomo.¹⁵⁵

A continuació, s'indica com s'han de celebrar els enterraments dels albats, que diferencien en majors, mitjans i menors o ínfims —que “són los que regularment se acostuman a fer”— i els dels adults, separats per idèntiques categories. La gran diferència entre cada tipus

154. PUIGVERT 1986.

155. BC: Ms. 1020, [1787, agost, 26], f. 9r.

d'enterraments és la parafernàlia: l'assistència del nombre de personatges —escolans, monjos i capellans—, el repic de campanes, la música d'orgue, la cera, el lloc de l'enterrament, el tipus de missa, el lloc de la cerimònia —a l'altar major o al del Roser— o la cerimònia d'anar a buscar el del difunt. La cera era l'element que generava els ingressos més lucratiu, i creava més disputes a l'hora de repartir-se els guanys. En enterraments infantils majors “lo Sor. Miquel Jonquera posa quatre ciris en lo altar, altres quatre en lo fèretro y dos per los candeleros, lo que advertesch precindint de la disputa si han de ser dotze los ciris o si han de ser deu tant solament”.

A diferència dels enterraments infantils, on no hi intervenia el monestir en el repartiment dels guanys, en els enterraments d'adults la repartició pretén ser equitativa entre el rector o el vicari i el prior o el monestir, ja que els ingressos són molt més sucosos. Segons la procedència dels difunts —“del monestir en avall y tota la vila”—, es distribuïen les misses i les ofrenes: “En fin, lo ecònomo no té ningun dret sinó en los primers officis dels enterros en los quals hi haja dos officis com se fa ab los enterros de la coberta en avall y en los que són de la vila com ja està dit”, mentre que era només el prior qui rebia els estipendis de la segona missa. Si algun mort no hi moria, però es feia portar de l'hospital, era sempre sense caixa i tots l'havien d'anar a buscar “*gratis et amore Dei*”, i el curat també havia de dur la capa. Però si algú moria dins l'hospital, la comunitat de monjos l'anava a buscar amb capa i bordons com si fos enterrament major, “però sia o no sia assò veritat importa poch per lo rector, pues lo monastir és el que ha de cuidar dels enterros majors y no lo ecònomo o lo rtor”. Però com que el rector o ecònom era l'administrador de l'hospital, juntament amb els regidors, havia de cuidar-se de subministrar tot el que calia i no sempre estava disponible, per això era necessari que el procurador —Josep Figueras i Puig, àlies Arbosset—, sabés quins diners havia de lliurar per pagar les despeses de la malaltia i de l'ofici —7 sous i 6 diners.

A més, quedaven acordats els diners de més que s'afegien per a actes suplementaris i extres, que podien elevar la categoria de l'enterrament, com per exemple, el que en diuen “presència” de diversos tipus de ministres a l'ofici. Així, les ofertes que es portaven a l'església els diumenges pels difunts es partien i s'anaven alternant els diumenges entre el rector i el sagristà menor, excepte el dia de Tots Sants i dels Difunts, que es reservaven l'abat i el sagristà menor. Per cada absoluta que es feia es donaven 6 diners. El rector i el sagristà major havien d'exorcitzar el mal temps —“vulgo comunir”— una setmana cadascú, just en el moment del segon senyal o de la rebatada. I també el rector estava obligat a portar el salpàs a les masies, per això s'havien marcat dos recorreguts ben clars. Tots els diumenges de l'any, després de l'ofertori pujava i

publicava les misses el rector a la trona, llegia les amonestacions, els ordres, les honres i “qualsevol cosa que se vulga avisar al poble se fa immediatament de aver publicat las festas”. Durant la festa de la Mare de Déu d'agost, o per qualsevol altra celebració en què la trona restava ocupada, es publicava a la part esquerra del presbiteri. A més a més, el rector, amb capa pluvial, anava a buscar la butlla de la Santa Croada el primer diumenge de Carnestoltes, al primer toc d'ofici, per això es cantava l'*Ave Maris Stella*, i, a la tornada, el tedèum i la lliurava al prior del monestir, que l'havia de fixar a la porta de l'església.

En l'administració de l'eucaristia —atorgada durant les misses—, el vicari tenia l'obligació de portar els combregars tot l'any, menys les ocasions que el portava el prior del monestir. La mort s'anunciava amb un toc de la campana petita —amb la corda situada davant el cor—, seguit de nou batallades de la campana grossa, i si el difunt era de la vila es tornava a tocar —o vogar— la petita, mentre que si era de la parroquia no es feia. Per aquestes cerimònies el vicari no percebia cap dret parroquial —però no sabem què cobrava el rector—, mentre que si acompanyava el rector tenia el mateix salari que els altres residents, més o menys 1 sou.

L'administració del bateig anava a càrrec del rector, per això cobrava 18 diners i un ciri o candela dels dos que es portaven. Hi havia una excepció durant les dues setmanes que es beneïen les fonts, per la setmana de Pasqua i per la Pentacosta, quan tocava de batejar al sagristà menor, per això rebia els drets corresponents. El prior, en canvi, s'encarregava de beneir l'aigua de les fonts. Aquest mateix calendari s'aplicava a les parteres, que assistien les mares durant el part.

En l'administració del matrimoni només es despatxava la llicència als que s'havien instruït i havien aprovat la doctrina cristiana, amb la qual cosa havien “experimentat una grandíssima utilitat en fer-ho aixís, pues de est modo tenen més cuydado en aprèndre a Doctrina Christiana”. Al rector li tocava fer les honres al pare, la mare, el marit o la muller, i la missa de benedicció.

L'escriptura o la redacció de les partides de baptisme, òbit i desposori valien 7 sous i 6 diners, i se n'encarregava l'ecònom, a més de les confirmacions o altres cerimònies sacramentals, per això “se acostuman assentar immediatament que vénen a avisar per batejar per lo qual fi se té previnguda una llibreta y después se escriuhen en lo llibre de batismes y de est modo se evita la equivocació dels noms en algunas partidas: pues no se buidan en lo llibre de batismes fins ser ben examinats en la llibreta. Donada la hora en que se ha de batejar se avisa un dels quatre escolans al qual toca assistir que en aquella hora sia en la iglésia per ajudà lo bateig: y lo motiu de tocar a un dels quatre escolans és per una concòrdia que féu lo escolà del rector ab

dits escolans cedint aquell a estos los drets que hi tenia y quedant a dits escolans la obligació de ajudar la missa als curats”.

Tal com s’ha indicat suara, tots els fidels, per rebre i freqüentar els sagraments, havien de passar pel filtre de la doctrina cristiana, demostrar els coneixements fruit de l’assistència a les classes que feia el rector, que els feia un examen, i els examinava juntament amb altres membres de la comunitat. Un costum que havia establert el bisbe Lorenzana el 12 d’octubre de 1786: “se examina tothom de qualsevol grau y condició sia en lo temps de Quaresma per poder cumplir la parròquia, después de examinats se’ls dóna lo vitllet de doctrina que és estampa, lo qual vitllet entregan después de aver combregat y en virtud del vitllet de doctrina que entregan sels dóna immediatament lo vitllet de comunió, que també és estampat”. De fet, la doctrina cristiana ocupa un parell de capítols, ben importants, dins la consuetat. Cada diumenge un o altre dels curats tenia l’obligació d’ensenyar la doctrina cristiana immediatament després d’acabar el rosari, que es deia després d’haver cantat les vespres. Mentre es deia el rosari, anava una criatura per la vila tocant una campaneta per avisar la gent que acudís a doctrina, “la qual criatura la avisa un dels curats y sempre se troban bastantas criaturas en lo pati del monastir que no desitjan fer altre cosa”.

També durant la Quaresma s’havia d’ensenyar la doctrina cada dia després d’haver eixit de les matines —entre 5 i 6 de la tarda, més o menys. Per portar-ne un control es redactaven uns llibres de compliment pasqual: “Mes en lo primer dilluns de Quaresma se passa per la vila y se assentan los noms de tots los hòmens y donas que han de combregar, y de practicar esta diligència se ne ha experimentat un gran profit, y per anar ab més descans se comensa de assentar lo dilluns de la primera semmana de Quaresma y se acaba lo dimecres o dijous y després acabat pasquetas se passa a buscar los vitllets y los de pagès los entregan quan se va a fer lo salpàs”. La Quaresma era una de les festes més assenyalades i de quasi obligada assistència a l’església, però podia tenir el seu efecte negatiu. El 1817 va haver-se de canviar l’hora de les matines de diumenge, que s’acostumaven a resar després del sermó, però resultava molt incòmode perquè estava encara plena l’església i “por el ruido que hacían las gentes al salir de la yglesia que impedían el resar con tranquilidad”¹⁵⁶ i per aquesta raó es va decidir fer-les a dos quarts de vuit del matí.

També es parla de les relacions sobre les capelles —la Pietat i Santa Brígida—, les esglésies sufragànies —Sant Genís i Lloret Salvatge—, les administracions cívils —l’Hospital i el Cortó—, i les visites claustrals —a l’església del monestir, que hem explicat en els respectius capítols.

156. BC: Ms. 1020, [1817, febrer, 23], f. 118v.

LA FI DE L'ANTIC RÈGIM I DEL MONESTIR: EL SEGLE XIX

LA GUERRA DEL FRANCÈS (1808-1814)

Entre 1808 i 1814 Napoleó va ocupar la península Ibèrica de resultes del tractat de Fontainebleau (octubre de 1807) i amb el suport de la monarquia espanyola, amb el propòsit d'ocupar Portugal i garantir el bloqueig marítim contra Anglaterra. A poc a poc, els exèrcits francesos van anar ocupant les principals ciutats del país amb l'excusa de mantenir una bona línia comunicativa entre França i Portugal. Els interessos de Napoleó anaven en una altra direcció: volia apropiar-se dels estats peninsulars, reemplaçar els Borbons, aprofitant les desavinences entre Carles IV i Ferran VII, imposar un nou rei, el seu germà Josep I —a l'Assemblea de Baiona— i proclamar una nova constitució.

La situació de frontera de Catalunya la feia especialment vulnerable a l'entrada massiva de tropes franceses, que no trobaven cap mena de control fronterer; de més a més, el seu fixament, repartides estratègicament arreu del territori, amb la quasi total tolerància de les autoritats locals —i d'un sector minoritari, coneguts com els afrancesats van conduir a una situació de malestar en moltes poblacions catalanes que va provocar incidents fins a desembocar en una insurrecció general, qualificada de guerra civil. En el terreny militar, va donar lloc a la creació de guerrilles i, en el polític, la formació de juntes locals i corregimentals —des del maig de 1808.

El desenvolupament de les accions militars franceses va presentar tres fases. La primera fase (1808), amb la sublevació total del país, els francesos van intentar ocupar les ciutats de Saragossa i Girona, punts clau en les comunicacions del país, i van ser derrotats a la batalla de Bailén —19 de juliol. A la segona fase (1808-1812), Napoleó personalment i el seu exèrcit particular va ocupar tot el país —excepte

Cadis—, malgrat les dificultats que va trobar amb les guerrilles. A la tercera etapa, el contingent francès estava molt reduït a causa dels enviaments de tropes a la nova campanya de Rússia, de la pressió de les guerrilles i el sometent, i de l'acció conjunta de les tropes regulars espanyoles, portugueses i angleses. Napoleó es va retirar definitivament després de les derrotes a les batalles dels Arapiles, Vitòria i San Marcial. Finalment, pel gener de 1813, Napoleó va reconèixer Ferran VII com a rei d'Espanya en el tractat de Valençay. Ferran VII el Desitjat entrava a Catalunya el desembre de 1813, i la ciutat de Girona li dedicava una recepció.

A primers de maig de 1808 va haver-hi importants aixecaments populars —els més coneguts són els dels dies 2 i 3 a Madrid—, amb l'esperança del retorn de l'exiliat Ferran VII per donar sortida a la crisi enfront del descontentament del govern de Godoy. A més, va haver-hi una important revifalla de la gal·lofòbia —que ja arrencava de fets, com hem vist, de molts anys enrere—, i l'agreujant de la crisi econòmica, deguda a la pressió fiscal. Els esdeveniments de Madrid i Barcelona —amb la instal·lació de 15.000 homes a la Ciutadella i Montjuïc— van tenir la seva repercussió a Amer, per això es prengueren diferents mesures davant el temor a ocupacions permanents o desordres. El capítol i l'infermer del monestir havien pres una determinació: “Per la Gloriosa Revolució que comensà en Madrid als 2 maig de 1808 y luego se difundí a las demás províncias, determinà el Ilte. Capítol recòndia los papers del monastir finida la lucha, resolgué dit Ilte. Capl. en 14 juny de 1814 extraure los papers de aquell depòsit, entre los quals estaban los de la infermaria qual se encontraren quasi consumits com és de veurer ab los pochos que han quedat a qual fi se envià a buscar lo sr. Benet Feliu notari Rl. de la vila de Amer, levantàs auto de la veritat del fet y lo ynfermer Malló, vist al deutor dels papers fa algunas notas dels drets de la ynfermeria per orientar als veniders”.¹ El temor també es va materialitzar amb la suspensió, més o menys forçada, de les reunions del capítol entre l'octubre de 1805 i el maig de 1814, o amb l'aturada d'admissió de novicis. Les interrupcions també van afectar el ritme habitual de les misses: el 1815 l'Ajuntament demanava la reposició de la missa de dotze que es feia abans de 1808 “y que se había suspendido por falta de operarios” es pogués celebrar a dos quarts de dotze a partir de 1817.

Les juntes van actuar com a autoritats insurreccionals amb la intenció de canalitzar les forces seguint una única direcció, la lluita

1. ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses. Llevador dels censos de la infermeria, núm. 109, lligall, [1814, juny, 14], s. f.

contra l'invasor. La primera fou la de Lleida, amb la Junta Superior de Catalunya. Aquesta junta, al llarg de la guerra, va itinerar per Catalunya per tal d'organitzar, garantir i coordinar la resistència i la lluita amb la resta de la península —en la qual cosa molts historiadors hi han volgut veure un esclat de nacionalisme espanyol. En aquests mesos ja es pot parlar d'enfrontament i guerra oberta en el territori, amb algunes de les primeres victòries de les tropes peninsulars enfront de les napoleòniques a Catalunya, en les batalles del Bruc —6 i 7 de juny. A partir de llavors, i fins a la darrerria de 1809, els catalans van resistir ferotgement fins aconseguir frenar l'ocupació francesa que desenvolupava el govern que exercia el general Duhesme des de Barcelona. La participació amerenca no es va fer esperar, i tal com redactava el rector Ramon Azemar: “Als vint y tres de juliol del any 1808 eixí de Amer una forsa armada de paysans de la mateixa vila, aquesta en lo endemà dia vint y quatre topà ab la cavalleria francesa enemiga, y habent arribat a mar, en lo mateix combat moriren, en la vora del Ter, cerca la resclosa dita del Gegan y de la casa anomenada: casa Roda de Ter”. Allí moriren una bona colla de vilatans: Joan Puxan, Josep Boada, Fortià Ter, Francisco Tintó i Pere Saüch, però “nos pogué aleshores recullir sos cadàvers per sé aquell territori tan cerca dels francesos que estaban campats en Bascanó: però a son temps se reculliren del modo millor ques pogué sos hossos y foren enterrats part en Contestins y part en Amer”.²

Durant aquests primers mesos de la guerra, Amer, la Cellera, les Planes d'Hostoles o Sant Feliu de Pallerols es convertiren en poblacions d'interior per als refugiats procedents del centre i de l'est de la plana selvatana. Per exemple, es va habilitar un cementiri a l'ermita dels Sants Just i Pastor de la Cellera, prop del Pasteral, per enterrar-hi els expatriats —“estrangers” com els anomenaven— que s'hi acollien o bé s'hi amagaven, atès que el cementiri parroquial era ple i estava col·lapsat. Els enterraments de forasters a la Cellera i Amer, entre 1808 i 1810, corresponen al 77% del total.³

L'actual comarca d'Osona, amb Vic al capdavant, s'havia convertit en un punt de concentració de guerrillers i sometents, que podien amenaçar el pas cap a la frontera, per això es decidí enviar una sèrie de tropes: la brigada Beurmann, a Amer, per posar-se a la disposició del general Lamarque, i la brigada Petit, a Santa Coloma de Farners, on rebé les mateixes ordres. El 9 de juliol de 1809, sobre el santuari de la

2. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 04 (1779-1825), [1808, juliol, 23], f. 97.

3. BOHIGAS I MORALES 2008: 81-85.

Salut —a Sant Feliu de Pallerols—, prop del mas Roca-roja —que ara pren el nom de Roca dels Francesos— va ser l'escenari d'un terrible i greu enfrontament entre les tropes del baró d'Eroles i les del general francès Lamarque, que combatien en retirada des de Roda de Ter.⁴

L'Església —i encara més el clergat regular— va contribuir a alimentar l'odi als francesos, ja que aquests, com a màxims representants de l'Antic Règim, els destruïen els seus privilegis. El govern era hostil als ordes. El 18 d'agost de 1809, l'Estat havia ordenat la supressió dels monestirs i convents, mesura que va resultar contraproductiva: un cop dissolts els ordes, els monjos dispersos per la ruralia podien difondre una oposició i hostilitat extrema cap a Napoleó, a la monarquia bonapartista i al francès en general arreu on predicaven, pobles i viles. Per a molts d'ells, aquesta guerra era vista i entesa com una santa croada.⁵ A més, les juntes locals i corregimentals prengueren, abans que res, els delmes per pagar les pròpies defenses. Els delmes els posseïa l'abat d'Amer; però és una llàstima que no en sabem la seva reacció davant aquests fets. Seguidament, la Junta Superior de Govern del Principat de Catalunya, el 4 d'abril de 1809, va reclamar tots els objectes i materials de valor que no fossin estrictament necessaris per als serveis religiosos, per tal d'evitar-ne el saqueig —segons deien ells mateixos; però creiem que ben poca atenció prestà l'abat Joaquim Laplana a aquestes peticions.

El capellà d'Amer, Azemar, explica, en un llibre de defuncions, que el 4 de desembre de 1809, “fuí pres del contagi que del n^o de morts se coneix lo terrible que era; lo mal se agravá en terme que me permeté poder treballar fins lo dia 17 del mes y any pròxim vinent. [...] Los que cuidaban la parròquia prengueren los noms dels difunts sens ordre de dia ni mes, jo lo notaré de la mateixa manera que ab sas notas mels donaren”.⁶ Contagis i pestes eren entesos com a signes de la còlera divina que menava a la guerra, naixement d'una nova moralitat i renaixement nacional vinculat a la religió. En aquest mes i any —desembre de 1809— tenia lloc la rendició de la ciutat de Girona, després de set mesos de setge continuat, el que suposaria la represa al Principat de la iniciativa francesa, atès que ara les forces franceses tenien una via d'enllaç amb la frontera.⁷ És possible que els amerencs participessin en aquest setge contra els francesos. Seguien

4. SOLÀ 2003b: 179-182.

5. CALLAHAN 1989: 90-94.

6. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 04 (1779-1825), [1809, desembre, 4], f. 113.

7. PUIG 2007: 58-67; ESDAILE 2003: 260-261 i FRASER 2006: 471-476 i 491-502.

les conquestes napoleòniques de les principals ciutats i el manteniment de les vies de comunicació; així, van caure Lleida —maig de 1810—, Tortosa —gener de 1811— i Tarragona —juny de 1811—, però sense que això significués el control del territori.

En els primers mesos de 1810, els francesos van intentar atraure els catalans, sense obtenir gaires bons resultats, ja que la intenció era l'ocupació militar definitiva, tal com quedava més clar el 1812, amb la nova divisió territorial i administrativa del Principat. L'octubre de 1810 la brigada Clément derrotà la divisió del baró d'Eroles entre els congostos d'Amer i les Planes, i seguidament es dirigí a Olot i Castellfollit de la Roca. Una divisió que procedia de Vic féu estada al santuari de la Salut, on malferí l'ermità.⁸

Girona, des de la seva capitulació, iniciava una etapa que suposava la implantació d'un nou estat i govern, aquest provisional —dels mariscals Augereau i MacDonald. A partir de 1812 va ser annexada a l'Imperi francès, per això aplicava al territori el sistema departamental i el Principat quedà dividit en quatre departaments amb les corresponents sotsprefectures. Girona i el Departament del Ter —més o menys coincident amb el nord-est català— foren pràcticament els únics espais catalans amb permanentment ocupació fins a la retirada definitiva. Tot i que Amer es trobava en un preferent punt intermedi —una mena de zona exempta de guerra— situat entre Girona, Banyoles, Besalú, Vic i Hostalric, la irradiació francesa des de la ciutat de Girona a la resta del departament va ser evident i eficaç, atès que per mantenir a ratlla el territori ocupat s'enviaven tropes a fer escaramusses i a buscar aliments. No és estrany, doncs, que els habitants d'Amer abandonessin i retornessin a les seves llars, anessin i vinguessin amb neguit tantes vegades per com patien saqueïgs, robatoris, cremes, exaccions punitives i multes; però, malgrat tot, resistint fins al màxim.

Les guerrilles catalanes i el sometent organitzaven atacs periòdics als francesos, amb algunes baixes més o menys greus: “als 5 desembre de 1810 moriren violentament a mans dels francesos en la passada que feren en esta vila”, en Joan Costabella, de 55 anys, Jaume Oller, de 55 anys, Joan Puigdemont, de 50 anys, Miquel Barnedas, de 37 anys, Salvador Barfui, de 22 anys, Joan Barfui, de 53 anys, Joan Barfui, de 40 anys, tots treballadors, i Miquel Espigolés, mestre de cases de 59 anys, per això “no reberen sagraments”.⁹ De fet, d'aquests morts s'endevina

8. SOLÀ 2003b: 179-184.

9. ADG: Arxiu Parroquial d'Amer. Llibre de defuncions 04 (1779-1825), [1810, desembre, 5], f. 128.

un perfil sociològic molt concret, com és l'enrolament de les classes baixes, les més perjudicades per la guerra. Tal com diu Ronald Fraser, “como fuerza creada por los pueblos, el sometent se convirtió también inevitablemente en una expresión de la «política» local: a través de ella podían ejercer favores públicos, privilegiando a los privilegiados a través del mando, y rencores privados contra individuos concretos”.¹⁰

Malgrat aquests avatars polítics i bèl·lics, ni la comunitat de monjos ni el temple ni les seves possessions es veié minvat en gran manera. Domingo Güell, secretari del capítol, ho explicava el 1814:

En este monasterio de nada hasta ahora se ha apoderado el Sor. Intendente y en quanto a la recomposición de la fábrica, abadía y demás casas que han pedecido algun tanto, no es fácil concurren los Sres. oficiales existentes en el día, por quanto los oficios más pingues se hallan vacantes, y solo lo son en nombre los que ha quedado; pero podría hecharse mano para dicha recomposición, o de las mismas vacantes, que quisá se hallaría medio, o bien de alguna porción que ha quedado de espolios del M.Y.Sor Abad difunto y de algunos Sres. monges, y sobre este particular, espera este M.Y.Sor. Prior y Cabildo la resolución que V.S. se sirva comunicarle. Quedan viviendo en el monasterio todos los Sres. monges y se haven las funciones con el decoro que corresponde. De lo que doy fe”.¹¹

Alguns monjos s'havien quedat a Amer i altres es retiraren a Barcelona o Girona. L'abat Laplana morí en el setge de Girona i el procurador del monestir, Ignasi Pallós, romangué immobilitzat a Barcelona durant sis anys. El 1815 es donava una visió retrospectiva d'alguns difunts: “Habiendo fallecido en estos años de Guerra algunos Sres. monges y beneficiados de este monasterio y no estar continuados en este libro a su debido lugar y tiempo por los disturbios de la Guerra; es a saber”¹²: Mariano Albert, porcioner i organista, el 24 de juny de 1809; Jeroni Boada, porcioner, el 4 de desembre de 1809; Joan d'Alba, sagristà major, el 7 de gener de 1810; Felip Alemany, cambrer d'Amer, el 15 de juliol de 1811; i Francisco Soler, porcioner, 12 de juny de 1812. En cap d'aquests casos s'especifica la causa de la mort, i ens és molt difícil atribuir-ho a motius bèl·lics, atès que es produïren en un espai de temps tan gran. En els primers anys després de la guerra, i en la

10. FRASER 2006: 487.

11. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa Maria de Amer*, [1814, maig, 26], f. 96r.

12. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa Maria de Amer*, [1815, juny, 15], f. 105r.

memòria dels amerencs, l'últim abat, Jaime de Llanza, el cambrer, Joan Bolós, tots dos molt rics, i la resta de la comunitat, repartien almoines en diners i aliments entre els necessitats de la vila.

Tot i que no coneixem les destruccions de primera mà pel que fa a la vila i el terme —i que degueren ser de gran magnitud, tal com coneixem i podem comparar per les cremes d'algunes cases i masos a Sant Feliu de Pallerols i les Planes, la majoria devastats amb la retirada francesa el 1813—,¹³ el monestir va patir desperfectes i robatoris, tot i els matisos de Domingo Güell. El 1814 es preparava una comissió per reparar les teulades, les cases particulars dels monjos, l'església i les "oficines" públiques. La visita claustral de 1815 feia esment, primer, de la reducció de la plata de la sagristia per pagar les necessitats de la guerra, però "nos complacimos al ver recompuesta la yglesia de los perjuicios consiguintes a unos (s.f.) tiempos como los pasados y a la ocupación de los irreligiosos enemigos", i segon, "siguiendo las otras casas, el coro, archivo, librería y demás oficinas solo advertimos la mucha necesidad de recomponer la Casa de los Señores monges simples y la de la Camarería dicha de Amer; y no perdiendo de vista lo prevenido en el titlº 22 cap. 2º de Nuestras Sagradas Constituciones, mandamos al M.I. Cabildo que desde luego procure la restauración de aquella haciéndola habitable y poniéndola en el estado decente y encargamos al M. I. S. Abat que haga igual prevención al obtentor de la expresada camarería luego que está provista".¹⁴ Tres anys després, els objectes de plata ja havien augmentat, mentre que alguns edificis foren millorats —reforçament del paviment de l'església, campanes noves i un rellotge al campanar, cadiram del cor, pedestal de pedra, púlpit i psalteri—, i la situació indigent de la casa dels monjos havia canviat, es van complaure "al observar los costosos y difíciles gastos que han hecho por su recomposición, no obstante lo arduo de las circunstancias en que la ha realizado, producidas por la desastrosa guerra que causó su casi total ruina".¹⁵ La visita de 1824 conclou que les cases dels monjos i el palau abacial estava en bon estat "después de tantos disturbios".¹⁶

13. SOLÀ 2003b: 183-184.

14. ACA: Monacals, Hisenda. *Libro de visitas y capítulos generales desde el año de 1805 hasta el de 1828*, núm. 750 (1805-1828), [1815, setembre, 30 i octubre, 1], s. f.

15. AAM: C.I., 121. *Libro de Decretos de Visitas y Capítulos Generales Año 1737 del Rl. Monasterio de Stª Maria de Amer, 1736-1833*, [1818, octubre, 20-21], s. f.

16. AAM: C.I., 121. *Libro de Decretos de Visitas y Capítulos Generales Año 1737 del Rl. Monasterio de Stª Maria de Amer, 1736-1833*, [1824, setembre, 26-27], s. f.

ELS ABATS EN LA VIGÍLIA DE LES DESAMORTITZACIONS

Començava el segle XIX amb la mort de l'abat Verthamon, el 1801. El va reemplaçar l'abat Joaquim de Laplana, que va ser abat d'Amer entre 1803 i 1809. Prengué possessió del càrrec l'1 de maig de 1804 i morí el 30 d'agost de 1809. Abans d'entrar a Amer havia estat abat de Sant Esteve de Banyoles, entre 1792 i 1803. El 17 de juny de 1804

llegó a este monasterio, entre cinco y seis horas de la tarde, el M.Y.S. Abad de Amer dn. fr. Joaquim de Laplana y de Natota, con todo el lucimiento posible, acompañado de los dos comisionados capitulares, de dos clérigos que le salieron a recibir del Ayuntamiento, que salió con formalidad de todos los principales Sres. de la villa y labradores ricos, se apeó en el Palacio Abacial a donde estaba antes de la entrada de la escalera principal lo restante del cabildo, fué inmediatamente a la yglesia a donde hizo una breve oración, nos encaminamos a la casa abacial a donde al cabo de poco rato se dió un lucidísimo refresco general con xocolate, aguas compuetas y toda especie de pastas, después de retirarnos y antes de despedirnos de Su Sria., convidó dicho Sr. Abad a comer para el día siguiente a todo el cabildo, clero, ayuntamiento y a todos los Sres. que habían tenido la bondad de salir a recibirle.¹⁷

Abans de prendre la plaça ja havia iniciat un plet contra els monjos referent a les porcions, i es resolí el 1805. Precisament, no pogué atendre la visita claustral perquè s'excusà de mal de gota, per evitar posar sobre la taula el tema que l'havia enfrontat amb els monjos, "sobre intereses con motivo de las pretensiones de aquel cabildo en razón y consideración de la unión de las rentas del monasterio de Rosas por cuyo empeño tenía una y otra parte recursos pendientes en la Real Cámara".¹⁸ Fra Ramon de Fontcoberta, monjo del monestir, va ser nomenat administrador, almenys fins al 1814.¹⁹ Sabem que va morir "en el acedio de Gerona en 26 agosto de 1809 Dn. Fr. Joaquim de Laplana que fue de este monasterio, y no haber percibido dicho sacristán menor los derechos que como tal le corresponden de los funerales, por haberse estos celebrado en el convento de los PP. Capuchinos de Gerona".²⁰

17. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa Maria de Amer*, [1804, juny, 17], f. 89v.

18. ACA: Monacals, Hisenda. *Libro de visitas y capitulos generales desde el año de 1805 hasta el de 1828*, núm. 750 (1805-1828), [1805, juny, 23-26], f. 27r.

19. MONSALVATJE 1904: 371.

20. BC: Ms. 1020, *Libro de las actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa Maria de Amer*, [1814, juny, 23], f. 96v.

A diferència de l'abat Laplana, la carrera eclesiàstica de Jaime de Llanza i de Valls (Mataró, 1768-1840?) és àmpliament coneguda i divulgada.²¹ Prengué l'hàbit a Sant Cugat del Vallès —de 1789 a 1808—, on arribà a ser vicari general— va ser prior de Santa Oliva, mestre de novicis i prior al col·legi de Sant Pau del Camp, i president de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense de 1819 a 1825, quan se li va manar que tragués de Barcelona, secretament, l'arxiu de la congregació i el fes portar a Manresa. Va ser soci de la Reial Acadèmia de la Història de Madrid, que li va premiar diversos treballs històrics. El 1819 feia dir funerals solemnes per les ànimes del seu pare, mort a Vilassar, Rafel de Llanza i de Rocada —13 de gener— i el seu germà Josep de Llanza, capità del regiment de cavalleria de Santiago —amb doser de vellut negre, fèretre i tern, el 18 de febrer.

Va arribar a l'abadia d'Amer l'11 de febrer de 1816, a l'edat de quaranta-sis anys, i en els mesos previs s'anava cartejant amb els membres del capítol des de Barcelona. Hi va romandre fins al 1835, en temps de la Revolució Liberal. En aquest curt però convuls període va haver de reestructurar les pèrdues de la guerra del Francès i fer front a les investides de la Revolució Liberal. Va introduir l'estil neoclàssic al monestir, amb alguns elements artístics notables —com el nou altar de Sant Benet, la creu de la sagristia, la barana al presbiteri, la nova pintura a la capella dels Dolors. El 1820 signava una concòrdia amb la vila sobre els delmes dels raïms que pertanyien a l'abat i la primícia del sagristà major, i el 1826 iniciava la redacció d'un primer capbreu, elements clau per entendre la devastació del camp i de l'agricultura.

El 1829 va fer escriure un volum titulat *Compendi del contingut en los processos, plicas y trasllats trobats en lo Arxiu del Rl. Monastir de St^a M^a de la vila de Amer*.²² El 1831 efectuava la unió de les mongies d'Amer i Roses —contractada entre l'abat Azara i el bisbe Lorenzana— i començava l'escriptura d'un segon capbreu, que s'allargava fins al 1835: *Recopilació de capbreuacions, èpochas de señorias y notícias molt útils y necessàrias per la administració y règimen de las directas señorias que posseheix la abadia de Amer en los pobles infrts. que se troban a càrrech de Joan Oms, vehí de Anglès, com a pror. del M. Illtre. Sor. Dn^o fr. Jaume de Llansa y de Vall per la gràcia de Déu y de la St^a Sede Apostòlica, abat dels Rls. Monestirs de Sta Maria de las vilas de Amer y Rosas y prior de Notr^a Sr^a del Coll, en lo any del Sor*.²³ És simptomàtica l'escriptura d'aquests dos llibres, perquè es complementen l'un amb l'altre, i perquè,

21. Vegeu l'entrada al *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, vol. II: 476.

22. AAM: C.I., 129.

23. AAM: C.I., 128.

per la seva temàtica són un resum o recapitulació dels elements més conflictius encara vigents al monestir —alguns de molt antics als quals hauria d'encarar-se l'abat—, de tipus legal, jurisdiccional i econòmic.

Va ser amb les exclaustracions i desamortitzacions promulgades pel ministre d'Hisenda Mendizábal i aprovades en les corts de 1836 i 1837, que es va fer la reducció del clergat regular i l'expropiació dels seus béns, cosa que significava la desaparició dels censals i delmes, que l'abadia d'Amer tant havia promogut i emprat com a mitjà de riquesa. El 1855, Pascual Madoz continuà amb les exclaustracions, decretant l'expropiació dels béns propis i comunals; tot plegat en un camí obert cap al liberalisme, de modernització d'Espanya, de fi d'antics privilegis, d'esfondrament de les principals fonts de rendes i el desmantellament de les estructures institucionals pròpies de l'Antic Règim, en què l'Església n'era la més mal parada.²⁴ Els monjos d'Amer, o bé marxaren a casa de les seves famílies, dormien fora del monestir, o donaven classes fora d'Amer, i només hi restaren Jaime Barceló i el seu criat. Abans del 10 d'agost de 1835 una milícia de les Planes d'Hostoles sembla que va atacar el monestir; i el dia 15 —la Festa Major— es digué l'última missa. Baltasar Tura va ser l'últim monjo resident, fins al 1842, i Joan Font, prior del Coll, fou el rector de la parròquia. L'alcaldia permeté la retirada de béns dels afectats, excepte "el trigo que estaba recogido en gran cantidad en los graneros de la Abadía el Gobierno lo embargó". L'arxiu es dispersà i es diposità en bona part a la delegació d'Hisenda de Girona; moltes pintures foren robades per particulars; el cadiram del cor i de la sagristia fou venut a antiquaris de Girona; alguns mobles i prestatges es dipositaren a l'Ajuntament.

La venda i subhasta de les terres del monestir d'Amer va ser reconstruïda minuciosament pel canonge Gaietà Barraquer, però encara falta un estudi minuciós i a llarg termini que n'estimi el component social i econòmic dels compradors dels béns desamortitzats. En les dècades de 1820 a 1840, les cases dels monjos van ser venudes per 40 duros, també "las magníficas huertas monacales que se extienden tras de las casas, o sea a su poniente, compró al Estado, y por lo mismo a bajo precio, un señor Prat", i seguiren la pròpia abadia, les cases del cambrer i les infermeries d'Amer i Roses, el priorat de Sant Tomàs, del sagristia major, la casa petita de l'abat, i una sèrie de masos, camps i terres.

24. CALLAHAN 1989: 157-165 i PUIGVERT 2001: 195-196.

CONCLUSIONS

Abordar l'estudi d'un monestir rural —Santa Maria d'Amer— en un període llarg (1591-1835) suposa un exercici de gran complexitat, responsabilitat i també d'habilitat. Tot plegat, per la dificultat de contrastar l'abundant documentació, i per la interpretació amb èxit o fracàs que en resulti. Dos-cents cinquanta anys d'història per a un monestir no són gens negligibles —però sí per a la historiografia contemporània—, cosa que han permès una aproximació prou digna, acurada i fidel als esdeveniments i als personatges que el van habitar.

La documentació ha estat, en bona part, el pal de paller d'aquest treball, el fil que ha conduït cap a un o altre tema —fins a marcar-ne els continguts i l'esquema—, l'ordit que ha lligat la trama. La informació apareguda, absolutament espectacular i extraordinària en tots els sentits, ha ofert mil visions per abordar una realitat polièdrica. El gran nombre de dades, emeses per institucions laiques o civils —la notaria o la universitat— i religioses —el propi monestir, la diòcesi, el rector, la congregació benedictina—, ha multiplicat exponencialment els resultats. Ja només la recerca arxivística en ella mateixa, o sigui, la localització dels volums del desaparegut arxiu del monestir, dispersat arran de les desamortitzacions, ha suposat un notable esforç, amb el resultat de grans alegries, del qual resten per completar algunes incursions —Biblioteca Nacional de París.

No s'esgota aquí ni ara la història del monestir, perquè resten molts interrogants per respondre i moltes vies d'acostament a una altra part igualment excitant que explicaria el trànsit entre la suposada fi del món feudal —i que podríem situar entre el 1485 amb el Compromís d'Amer, signat al monestir a instàncies de l'abat Marull, i el 1486, amb la Sentència Arbitral de Guadalupe— i l'inici de l'època moderna: un llarg procés que barreja aspectes de la decadència dels ordes —un

fenomen estès arreu de la geografia catòlica— i que culmina amb la reforma monàstica promoguda per Felip II a finals del segle XVI. Per tant, l'escandalosa decadència de la moral en l'observança monàstica, amb abats comendataris (fins al 1579), seguida d'una llarga seu abacial vacant (1579-1596), va comportar el deteriorament de les relacions socials dins i fora del monestir —amb el domini de la violència del bandolerisme local.

La reforma monàstica i tridentina va tenir el seu efecte gràcies a un triple esforç i al sotmetiment de diferents pressions: de Felip II i de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense, a instàncies del papa Climent VIII, i dels bisbes gironins i vigatans. Aquesta correlació de forces funcionà exitosament a Amer; no exempta de dificultats, retards o lentitud. Però podem assegurar que la reforma s'instal·là definitivament a les primeres dècades del segle XVII, on la restauració de la Regla de Sant Benet anava alhora a la restauració dels edificis, o sigui, uns restabliments físics i espirituals que anaven de bracet. La incorporació del monestir de Santa Maria de Roses i del priorat del Coll al monestir d'Amer, el 1592, amb la pretensió d'agrupar, reorganitzar administrativament i econòmicament els monestirs benedictins més pobres, no podem deixar d'interpretar-ho com una càrrega feixuga per a Amer, difícil de manejar i gestionar des de la distància, a més, amb ineficàcia i sense destresa, ja que Roses, per exemple, estava inserida dins una plaça forta assetjada constantment i intervinguda *manu militari*, on la vida religiosa estava segrestada.

A l'inici del treball ens plantejàvem el paper de la parròquia, la vila i el monestir, de la seva importància i les seves relacions entre tots tres. No s'ha resolt satisfactòriament la qüestió de la vila, la seva formació, extensió o composició —ja que no era la intenció inicial d'aquest treball, però això queda obert a futures recerques—, tot i que n'hem apuntat algunes hipòtesis. Una primera impressió que n'extraïem són les contínues i nocives friccions i els malentesos entre el monestir —l'abat, els monjos i el Capítol—, la vila —la universitat, el batlle o els jurats— i la parròquia —el rector i els beneficiats—, sotmesos a una pressió extrema. Les qüestions principals giraven entorn de la dinàmica del poder, en un estíra-i-arronsa continuat. El monestir era vist com l'enemic, i qualsevol distracció o signe d'afebliment podia ser fatal. Existia un sentiment d'amargura, recel, fatalisme i de culpabilitat col·lectiva dels amerencs envers el monestir, la societat se sentia empaitada i perseguida.

En tot cas, la universitat s'hagué d'organitzar per suportar les contínues embranzides i topades que els abats —i de les quals en els segles XVII i XVIII hi ha reiterats exemples— feien contra la vila, per tal

de fer-se forts com a nous “senyors feudals”, emprant tots els sistemes possibles per intimidar-los i arrabassar l’anhelat “mer i mixt imperi” —la jurisdicció civil i criminal—: amb noves capbreuacions, nous impostos —recol·lectes de delmes i primícies—, o el nomenament dels rectors de la parròquia. La universitat no va quedar-se mai quieta ni passiva, i va adoptar una política ofensiva més que defensiva, recurrent a aliats —enemics seculars dels abats—, com eren els rectors de Sant Miquel, els bisbes de Girona o la Reial Audiència. La universitat va convertir-se en l’autèntic instrument del poble, per tal de frenar l’avenç del poder monacal o canalitzar les aspiracions col·lectives. En aquest sentit, el monestir no hagués tingut gaire raó de ser sense la vila i, tot i que no podem parlar de parasitisme, uns i altres es beneficiaven i retroalimentaven, amb un lleuger decantament a favor del monestir per la subordinació econòmica.

La falta de bones investigacions sobre municipis, pobles i viles catalans durant l’època moderna —i de llarga durada— n’impossibiliten les comparacions. En tot cas, els vincles —bons, però sovint dolents, degradats i pervertits— entre el monestir i la vila feren d’Amer un marc especial i particular, diferent a qualsevol altre lloc, amb unes peculiaritats molt específiques i concretes, difícilment equiparables.

Al llarg de l’època moderna el monestir i la vila van estar sotmesos a una sèrie de punts d’inflexió que van determinar diferents rumbos a seguir en la posteritat. Aquests fets distorsionadors de la realitat quotidiana els situem en el segle XVII, a causa de les polítiques imperialistes i bel·ligerants de les monarquies espanyola i francesa, amb escenaris —privilegiats per a nosaltres— propers a la ratlla de França, en què Amer era un lloc de primera magnitud per copsar aquesta tensió bèl·lica. Aquests esdeveniments bèl·lics van causar profundes fractures i traumes emocionals en el si de la comunitat, laica i religiosa, d’Amer. I ja no parlem de les conseqüències materials, físiques i econòmiques. El monestir i la universitat hagueren de fer front, primer, als allotjaments dels soldats i dels cavalls —amb independència de la seva procedència, terços espanyols o francesos—, a les contribucions extraordinàries —en metàl·lic o en espècie—, i a les reparacions i als desastres de les guerres —en forma d’un endeutament crònic resolt parcialment amb multitud de censals—, i, en definitiva, a la dislocació del sistema. Resumint, la universitat, en aquests anys d’excepcionalitat, va centrar els seus esforços per lluitar contra la Monarquia, entesa en un sentit abstracte, pel fet que perjudicava els interessos comuns, el dret comú o històric català, per això s’apel·lava la defensa de les lleis i les llibertats quan el poder amenaçador era arbitrari, estranger.

De fet, la conjuntura bèl·lica internacional dificultava i condicionava en excés les noves empreses, a voltes amb el suport d’algun

abat: la incipient indústria tèxtil —amb els molins drapers—, les vies de comunicació i infraestructures —la construcció dels ponts sobre el Ter— i el nombre d'habitants —estancat des de feia anys—, es van veure seriosament perjudicats, o podríem dir, sobrepassats. Altres elements puntuals —pestes, sequeres, aiguats, llagostes— contribuïen a la gradual desacceleració. L'esforç per la millora i el recobriment havia de ser doble, constant i ferm, i en realitat va ser lent i feixuc, però ferm, decidit i col·lectiu, ja que va afectar tots els àmbits d'actuació —privats i públics— de la vila i del monestir.

Des d'aquest punt de vista, la impressió que en traiem dels segles xv, xvi i xvii, és de decadència, consecutiva i persistent, fruit de l'allargament de la crisi baixmedieval. Però ens equivocariem de cap a cap. Entremig apareixen punts resplendents com estrelles en el firmament, que ens mostren indicis de recuperació. Els millors exemples els trobem a l'entorn del monestir, amb la construcció de magnífiques obres d'art, amb espectaculars retaules renaixentistes i barrocs, orgues de so angelical o finíssimes peces d'orfebreria. El monestir es va convertir, fruit de les restauracions i transformacions artístiques i arquitectòniques modernes, en un imponent i alhora misteriós teatre barroc, ple d'ombres tenebroses —per manca de llum natural, tamisada per esquifides obertures medievals— i de llums daurades —reflex de l'or brillant dels retaules—, tot plegat, un espai privilegiat per a una obra de Caravaggio. A manca d'un *escriptorium*, col·legi monacal o estudi literari, musical, històric o bíblic, el mecenatge cultural es va traduir en obres artístiques o la formació d'una impressionant biblioteca —encara conservada. El monestir es va erigir com un motor econòmic, no només cultural, a l'entorn del qual vivien una gran quantitat de treballadors —similar a una catedral— i movia un sector terciari de grans dimensions.

Les crisis modernes caldria documentar-les amb major rigor i amplitud, ja que falta un profund estudi de la realitat econòmica de la vila i de la vall d'Amer —tot i l'existència d'una bona base documental, on la gran quantitat de capbreus ens serien de gran ajuda. L'agricultura, amb unes planes i vessants molt fèrtils de la vall del riu Amer, situats al costat nord i a mesura que s'eixampla fins a desembocar al Ter, i la indústria de draps i altres artesanies a la vila —en un ampli ventall d'oficis que inclou picapedrers, sastres, sabaters, teixidors de llana i lli o ferrers—, ofereixen una realitat contrastada. El mas va continuar essent la principal unitat d'explotació de la terra, amb la particularitat que van ser ampliat amb noves terres. A voltes, el monestir com a senyor feudal principal, és vist com un fre al progrés i al desenvolupament, ja que esdevé un poderós rendista, paràsit que xuclava l'energia dels pagesos. I la redacció de capbreus es convertiren en els moments de

més tensió entre la vila i el monestir, fins al punt d'arribar a la violència física. Però, la riquesa agrícola i industrial de la vila es podia traduir amb la riquesa del monestir, per això poden explicar-se algunes de les seves inversions en equipaments, ponts o molins.

L'aparell organitzatiu del monestir, inamovible, fix o, fins i tot, enquistat, a semblança d'altres monestirs, estava compost per una sèrie de càrrecs remunerats —abat, cambrer, infermer, sagristans major i menor, almoïner, amb enormes diferències entre el primer i la resta. Hem pogut establir per primera vegada una nòmina força completa i detallada d'aquests oficis i el seu perfil sociològic i geogràfic. També el grup de clergues seculars ha permès completar-lo, amb força coincidències: l'àmbit de procedència d'uns i altres va ser força cenyit a un entorn immediat, sobretot per ser monjos, rectors i beneficiats. Ha sorgit el traspass de personal, a manera de triangle amb forts vincles, entre els monestirs d'Amer, Roses i Sant Pere de Rodes. Mentre que per als abats, Amer esdevenia un pas més dins la carrera professional, un petit trampolí per a saltar a altres monestirs més importants, per als monjos novicis esdevenia un lloc d'escalada interna per tal d'assolir càrrecs amb més rendes. La parròquia, encara més descaradament, es convertia en un lloc de trànsit quasi fugaç de vegades cap a altres parròquies més riques i suculentas, sobretot lliures de tensions. Les sovintejadades reunions del capítol esdevenen un signe de la vitalitat del monestir: qualsevol assumpte era tractat amb total rellevància, tot era discutit i debatut, tot passava per aquest filtre.

L'abat Joan A. Climent ha ocupat bona part del protagonisme de la història del monestir i de la vila d'Amer a les acaballes del segle XVII. Si bé és el més ben tractat per la documentació, amb referències molt explícites al seu caràcter ferm i empenedor i la seva personalitat esquerpa, dura i combativa, de la qual cosa han romàs exemples materials de les seves obres, aquí tan sols hem ofert unes pinzellades d'una de les persones més il·lustres i eminents que ha tingut, i que es mereixeria una petita —o més extensa— biografia. En definitiva, un individu fascinant i polièdric que ha eclipsat la resta d'abats, que han passat desapercebuts, dins la història local o general, que aquí només hem esbossat. Si els abats de la primera meitat del segle XVII els podem qualificar, en termes moderns, de defensors de la causa catalana, de la pàtria i de les constitucions catalanes —per exemple, Andreu Pont i Josep Sastre—, els abats del segle XVIII surten reforçats, després de la guerra de Successió i del Decret de Nova Planta, passen a dependre absolutament de les decisions del monarca Borbó, ja que la Corona tenia el Patronat Reial, per exemple, en un cas de procedència madrilenya, dins l'àmbit de la cort, Francisco de Miranda.

Amb l'abat Joan A. Climent es forja i neix la idea de “Monestir Imperial” per a Amer, a la recerca dels orígens remots, a l'atribució de la fundació per l'insigne emperador Carlemany, per això fins i tot es redacta un *Llibre de Privilegis Reials* (1682-1683), un pla perfectament osquestrat a tots els monestirs de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense. La base documental actual no ens permet assegurar-ho del cert, sinó que responia més aviat a la creació d'una tradició i llegenda, a l'invent d'una sèrie d'historiadors —benedictins—, per tal de dotar-los d'una àuria, avantatges i privilegis de tot tipus. Les connotacions psicològiques foren enormes, per tal de mantenir-ho i gaudir-ne.

Des de l'abat Climent i al llarg del segle XVIII, el monestir emergeix, ras i curt, com una autèntica màquina de fer diners. Al costat de les dificultats que sorgien en la recaptació de delmes, lluïsmes i altres impostos eclesiàstics o a l'hora d'actualitzar els capbreus, es va buscar una recaptació alternativa: es va potenciar la devoció de les Ànimes del Purgatori, així, a través de la por a quedar-se eternament en aquest espai, es manipulava el fidel, que va creure que per tal d'alliberar-se'n calia emprar misses de sufragi i aniversaris. Va convertir-se en un “negoci” ben lucratiu, fins arribar a ser una font d'ingressos indispensable que la pròpia institució s'encarregava de reproduir i privilegiar, alhora que permetia el manteniment d'un cert ordre social. En el sis-cents i el set-cents havien estat els amerencs els primers consumidors d'aquests serveis, però en el segle següent el procés s'inverteix. Els propis abats són els que més insuflen vida a aquest procés inversor, atès que funden un nombre important de misses per ells i els seus familiars, d'aquesta manera perpetuen la institució, en un procés circular de les rendes, amb capitals procedents dels arrendaments de terres. Francesc de Guanter i Gaspar de Queralt inverteixen quantitats exorbitants en llegats pietosos, per això esdevenen els paradigmes de la “mort barroca”.

Gairebé tots els abats, i encara amb més èmfasi els del segle XVIII, els agradava estar rodejats d'una parafernàlia, pròpia de la cort o de l'alta aristocràcia, amb una sèrie de clergues, notaris, servei domèstic o treballadors assalariats, amb un augment considerable de la despesa sumptuària i amb la creació d'un aparell protocol·lari carregat de simbolismes sofisticats. Fins a la més petita activitat estava regulada per un cerimonial que insistia en la preservació del caràcter sagrat del monestir i de l'abat; tot estava impregnat per un etiqueta entesa com un mecanisme per inculcar disciplina social. El paper autoritari de l'abat, llunyà, distant o inaccessible, era fonamental per mantenir unida la comunitat: la seva presència era aclaparant, la seva absència un alliberament.

Els abats del set-cents foren totalment exhibicionistes i pomposos, i les entrades triomfals a la vila i els funerals ostentosos, revestits amb les —prohibides— insígnies pontificals, feren d'aquests moments i d'Amer, juntament amb un calendari litúrgic ple en excés de misses solemnes, processons i festes, una vila totalment teatral, metafòricament parlant. D'altra banda, les processons permeteren integrar la societat amerenca en la vida monàstica, si bé des d'una esclatxa molt estreta i des de la distància, a través de l'enquadrament de les confraries i congregacions —del Roser, del Cos de Crist o dels Dolors.

Els abats eren envejats alhora odiats pels oficials i pels amerencs. El seu estil de vida, greu, digne i seriós, i al mateix temps, sumptuós, luxós i a voltes escandalós —en la vestimenta, el menjar, els costums, el mobiliari, les eines— va contribuir a l'emulació d'unes pautes de consum que va estendre's als propietaris de mas i vilatans, fins a afectar un ampli ventall de classes socials —i que els inventaris indiquen—, i que encara més en el segle XVIII es donen un seguit d'elements, requisits i mitjans que ho permeten. El monestir encapçalava el model de modes i gustos amb la corresponent traducció local, estimulava la producció de béns de consum perennes i duradors —la cera era el que més, i objectes de tot tipus—, esperonava la construcció privada —picapedrers, calciners, ferrers, fusters, que treballaven arreu—, i en definitiva, millorava les condicions de vida, en la qual el poder i la prosperitat anaren de bracet.

ABREVIACIONS

ACGAX	Arxiu Comarcal de la Garrotxa
AAM	Arxiu de l'Abadia de Montserrat
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
AEV	Arxiu Episcopal de Vic
AHG	Arxiu Històric de Girona
AMA	Arxiu Municipal d'Amer
BC	Biblioteca de Catalunya
BAEV	Biblioteca Arxiu Episcopal de Vic
BMV	Biblioteca Marià Vayreda, Olot
BTL	Biblioteca Tomàs de Lorenzana, Girona

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1599, desembre, 5. Amer

Contracte per a la realització de la fusteria del retaule del Roser, signat entre els baciners de la lluminària i confreres de la capella del Roser i el fuster de Girona Joan Pujades.

AHG: Notaria d'Amer, Miquel Cros. *Prothocolum sive manuale*, Am. 264 (1597-1599), ff. 146r-147r.

En nom de Nre. Sr. Déu sia.

De hi sobre les coses jus scrites per hi entre lo vener. m^o Matheu Noguera, prevere rector o capellà maior de la isglésia parrochial de St. Miquel de la vila de Amer en lo present any capellà [mon] de la [isgles] capella de Nre. S.^a del Roser fundada en lo Mo.^{ir} de Nre. S.^a de dita vila de Amer, Anthoni Benet, Miquel Pinyana, lo dit any obrés, baci. de dita capella, Baldiri Panoleda als. Vidal [y] bassinés del bassi de la lluminària de la matexa capella ensempre ab la quinsena dels confreres de dita capella de una part y Joan Puiades, fuster de Gerona, de part altre, és estada feta la capitulació y concòrdia dejús scrita y següent.

E primerament és pactat y que dits capellà [predits], obrés, bassinés y quinsena de dita capella de Nre. S.^a del Roser donen a fer lo rataule de dita capella a dit Joan Puiades lo qual té ésser de vint y set palms de alsada y més si més porà tenir y de amplària de vint palms poch més o mancho conforme la trassada donada per dit Puiades enrequida ab totes aquelles mollures y talla per totes les columpnes ab tots los capitells, vasos, frisos y penicants conforme lo art de architectura raquex y demana ab

uns penicants de talla ab fruytes per les polseres y també té de fer una pastera enrequida conforme està en dita trassa y en dita pastera sa de fer una image de bulto de alsada de sis palms poch més o mancho [~~y asso dins de un~~] tota la qual fahena sa de fer dins de un any y mig del dia pnt. en avant comptadors y lo dit puiades [~~se obliga en fer~~] accepte dita obra y convé y promet en fer aquella com dalt està designat y especificat y prometén de donar y pagar a dit Puiades en los modos y térmens dejús scrits [~~de~~] cent sinquanta lliures barc. ço és sinquanta lliures de pnt., sinquanta lliures lo octubre del any 1600 y les restants sinquanta lliures per tot lo octubre de 1601 y assò sots pena y escriptura terses après requesta de Déu salario de prcur. per quiscun dia y ab obligació dels béns de dita capella constitució de peca. y jurament de no contravenir.

Ítem és pactat que acabat dit retaula ab les proporcions dalt escripturades sie mirat per dos homens esperts si dita obra estarà conforme requerirà de estar y segons dita trassa y en cas no estigués [~~axí mateix~~] conforme dalt està especificat la escrit com bé promet dit Puiades de raparar [~~comfor~~] y adobar conforme judicaran dites dos persones.

E finalment. Et ideo nos dicte partes laudantes pre inserta. capitulacione. et contenta in eadem ren. exec. pns. pars para predicta attendere pert. ad ut eamiu. partem. scor. tangit sub pena et scriptura tenii. partes dece. dict. salario pcriris. x s. predic. ultra. prn. 28 sumptus de quibus obs nos dicti capellanus operarii et bassinerii ob dona dicte capelle seu confratrie et ego dictus Puiades personam et bonam res benefici. epleg. me gratis. for. sub. Ítem cos. procures. ad sc. obs etegn... incunis jur.

Testes Joannes Benet et Jacobis Cos paratores de Amerio.
Actum Amerii die v. decis. MDLXXXVIII.

2

1602, desembre, 14. Amer

Àpoca que signa l'orguener solsoní Francesc Bordons, resident a Olot, de l'estany que necessitava per obrar l'orgue del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, Am. 267 (1600-1608), f. 37v.

Die 14, desembris, 1602.

Francesch Bordons, organista [de] natural de la ciutat de Çolsona, vuy estant en Olot, ferma àpocha al Sor. Abat y convent del monestir de Nr^a Srª de Amer de 45 ll. un quintar de estany nou, 3 roves de estany vell y un quintar de cànem. Lo estany és lo qual li avien promès per lo orgue de dit monestir y les 45 ll. y quintar de cànem en descàrrech de les sent lliures li tenen promeses ab una concòrdia feta de mans de dit Bordons y altra del matex tenor ferma del convent sent axí que té rebut lo dalt dit ferma la present àpocha llargament ab jurament.

Testes: Bernardi[nus] Comes Guanter y Toni Boschà, campaner de Amer.

Actum Amerii.

3

1603, abril, 20. Amer

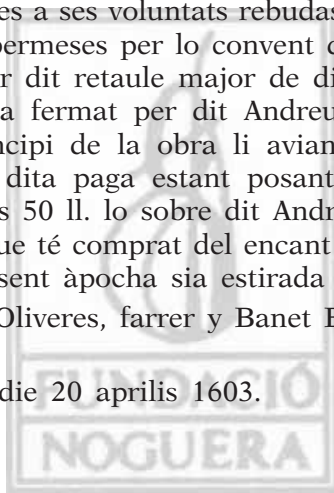
Àpoca que signa el pintor gironí Rafel Andreu per haver pintar el retaule major del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. Protocol, Am. 268 (1603-1604), f. 2v. Idèntic al *Manual*, Am 267 (1600-1608), f. 71r.

Raphael Andreu, pintor habitant en la ciutat de Gerona, ferma àpocha als Rnts. fr. Pere Boschà, sacristà major del monestir de Nostra Senyora de Amer, y a fra Hirònim Toralles, infermer y prior de dit monestir, de 50 ll. barceloneses, les quals confessa aver agudes y rebudes a ses voluntats rebudas y són en descàrrech de aquellas 200 ll. permeses per lo convent de dit monestir al dit Andreu per lo pintar dit retaule major de dit monestir conforme lo acte de concòrdia fermat per dit Andreu pintor y per lo dit convent que al principi de la obra li avian de donar 50 ll. les quals li donen per dita paga estant posant quant y continuant dita obra y reb ditas 50 ll. lo sobre dit Andreu en dinés comtans no compranent lo que té comprat del encant ni altres coses agües preses volent la present àpocha sia estirada fiat large.

Testes Gaspar Oliveres, farrer y Banet Bayer, sabater tots de la vila de mer.

Actum Amerii die 20 aprilis 1603.

4

1603, abril, 27. Amer

Àpoca que signa l'orguener solsoní Francesc Bordons per haver realitzat l'orgue del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. Protocol, Am. 268 (1603-1604), f. 5v.

Francesch Bordons, organista de la ciutat de Solsona, ferma àpoca al Rnt. fr. Hirònim Toralles, infarmer y prior del monestir de Nostra Senyora de Amer, ecònomo del espoli del fr. Joan Boschà, abat de Amer, de cinquanta lliures moneda barca. li a pagades a compliment de aquelles cent lliures li avian de pagar per lo fer del orga de dit monestir y per què las té rebudes ferma la present àpoca volent sia estirada ab totas les clàusules necessàries.

Testes lo Rnt. Antoni Oliveras prevere beneficiat porcionari de Amer y Baldiri Boschà, sabater de la vila de Amer.

Actum Amerii die 27 de abril, 1603.

5

1603, desembre, 9. Amer

Àpoca que signa el pintor gironí Rafel Andreu per haver pintat el retaule major i les portes de l'orgue del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. Protocol, Am. 268 (1603-1604), f. 65r. Semblant al *Manual*, Am. 267 (1600-1608), f. 126r.

Die 9, xbris., 1603

Raphel Andreu, pintor habitant en la ciutat de Girona, gratis ferma àpoca al Rnt. Fra Hirònim Toralles, infarmer y prior del monestir de Nostra Senyora de Amer, ecònomo del spoli del q^o fra Joan Boschà, abat de Amer, de dos centas lliures barceloneses diu 200 ll. barc. les quals té agudes y rebudes a ses voluntats ab diner sos partits de mà de dit Sor. y són dites 200 ll. les quals li avian promeses pera pintar lo retaule del altar major de dit monestir de Nostra Senyora de Amer y per què és axí que està satisfet y contant de dita obra y rebuda dita quantitat ferma la present àpoca y també confesa de altra part tenir agudes y rebudes vint lliures dic 20 ll. per lo pintar de les portas del orga. Renu. Format.

Testes lo Rnt. Fr. Miquel Pla, monjo y pabordre de Sant Martí de Canigó y Pere Font fuster, estudiant de Amer.

6

1604, març, 7. Amer

Àpoca que signa el fuster Joan Pujades per haver realitzat la fusteria del retaule del Roser, del retaule major i de l'orgue del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. Protocol (1603-1604), Am. 268, ff. 102v-103v.

Die 7, martii, 1604.

Joan Pujades, entretallador eo fuster, ferma àpocha eo diffinició de comptes al prior y pabordres de la confraria del Roser fundada en lo monestir de Nostra Senyora de Amer confesant aver agudas y rebudas sent cinquanta lliures dic 150 ll. les quals són per tantes lin avian promeses per fer lo retaule de la capella de dita confraria y perquè les té rebudas y està content fa definició de comptes. Se ferma a present àpocha demunt.

Testes Hierònim Canadell, pagès de Amer y Phelip Enrich, escultor de la ciutat de Girona.

Dicto die.

Juan Pujades entretallador ferma àpocha al Rnt. fr. Hierònim Toralles, infarmé y prior del monestir de Nostra Senyora de Amer, ecònomo del spoli del q.º abat de Amer, de sent y quaranta lliures moneda barc. dic 140 ll. són les [de] cert acompliment de dos centes lliures li auran promeses per lo fer dit retaula major de dit monestir y les 40 ll. a compliment del que se li avia de donar per lo enfustament del orga de dit monestir y per què és axí ferma la present àpocha. Renu.

Testes et actum ut supra.

7

1605, febrer, 16. Amer

Arrendament de l'almoina del Cortó.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, 1600-1608 (Am 267), ff. 163v-165v.

Matheu Noguera, capallà major del monestir de Amer, Bernat Quer, parayre de la vila de Amer, Banet Bayer, sabater, cònsols lo present any de la dita vila, Miquel Puig als. Casademont, cònsol de la vall de Amer, administradors de la almoyna del Cortó, fundada en la isglésia de Sant Miquel de dita vila gratis fan arrendament

per temps de un any lo qual ha comensat a córrer lo dia de ninou prop passat de 1605 y finirà lo dia de ninou prop venidor de 1606 de la administració de dita almoyna del Cortó [~~la qual~~] a Montserrat Vasar, pagès de la parròchia de Amer, la qual administració fa amore dei donant-li plen y orde de rebre y llevar los emoluments de dita almoyna, ço és, sensos, sensals y taschas est arrendament fan segons la taula com té la qual és del tenor següent totom que vulla.

Primo que lo dit arrendador sia obligat en llevar les pensions dels sensals, sensos y taschas y altres drets tocans y pertanguent a dita almoyna, ço és, del primer de gener del any 1605 fins lo derrer de dezembre prop venidor de 1606. Ítem que lo arrendador sia obligat en donar y pagar tots los sensals, ço és, pensions de sensals y altres emluments y seran donats ab llevador qui se acostumen de rebre y aquells, llevats o no llevats, aje de donar compte lo dia de ninou prop venidor als protectors eo administradors que les hores seran de dit Cortó ab una que no podent cobrar y avent fetes les degudes diligències ley perdran en compte y li estaran ad evicció obligant los béns de dita almoyna. Ítem que dit arrendador sia obligat en donar los dines que cobrarà del arrendador pasat als dits administradors eo protectos, ço és al rector y cònsols dits lo dia eo festa de Sant Joan del mes de juny prop venidor per comprar lo blat de dit almoyna que seran cent lliures nou sous y set dines o lo que amostraran aurà cobrat ab àpochas o albarans. Ítem que dit arrendador sia obligat en donar lo blat al treginer per portar al molí. Ítem que sia obligat lo dit arrendador en rebre lo pa de les pastaneres quant lo portaran del forn trobar-se dins la cambra del Cortó per comptar y rebre aquell de cada pastarada. Ítem que dit arrendador sia obligat en donar lo pa de dit Cortó en lo lloc acostumat en la isglésia de Sant Miquel y no en altra part y que no puga ni gose donar dit pa sinó en aquellas personas qui personalment aniran a dita isglésia de Sant Miquel y que no puga ni gose donar sinó un cortó de pa a cada hu comensant al primer dia de Coresma y que asistesca cada dia en dita cambra per dit effecte de la punta del dia fins a les 8 hores dematí. Ítem que los dits administradors donen al dit arrendador ple poder pera axecutar, demanar, rebre y llevar totes les pensions de sensals, sensos y taschas y altres homolumens tocans a dita almoyna y del rebut fermar àpochas y albarans, sens y definicions convenir y redimir ab tal emprò que no puga executar a nengun particular de la vall ab lletra de requesta sinó

ab pena de fer y sens expresa llisènsia dels rector dit y cònsol. Ítem li donen poder que pugua fer fermar àpochas y entipochas als sensalistes. Ítem que aja de tenir quis prenga los dinés y fassa albarans dintre la vila de Amer.

[*En blanc*] y axí ab los pactes dalt dits y expesificats en dita tava los sobre dits senyors rector y còsols administradors li faran vale y tenir lo dit arrendament obligació dels béns de dita almoyna donant-li poder pera cercar procurador com ben vist li sia y lo sobredit Montserrat Vasar cumpla lo dit arrendament ab los actes dalt dits promatent servir y complir aquells ab obligació de tots sos béns y persona apena detens salarii pro. cos. sive requis. direum ren. y somat y promès seguretat Hieronim Conchs, negociant de la vila de Amer, y Miquel Pinyana, pagès de la parròquia de Amer se constituexen fermanses per les dites coses obligant-se conforme lo principal conjuntim et di.

Testes Antich Puig, pagès de la parròchia de Sant Climent de Amer, y Ramon Agusa, moliner de draps de la vila de Amer.

Actum Amerii die 16 februarii 1605.

8

1606, desembre, 29. Amer

Àpoca que signa el picapedrer i mestre de cases Llàtzer Cisterna per la sepultura de Jeroni Concs, rector de la Barroca i porcioner de Santa Maria d'Amer, dins l'església del monestir.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, 1600-1608 (Am 267), f. 221r.

Llàtzer Cisternas, mestre de cases de la ciutat de Girona, gratis ferma àpocha a Sor. Balriri Quer y Palou, negociant de la vila de Amer, actor dels marmassors del q^o Hierònim Conchs, prevere rector de la Barrocha beneficiat porcionari del monestir de Amer [*al marge*: absent] de quinse [~~quatorze~~] lliures [y sis sous] moneda barc. li a pagades per raó de la sepultura [*al marge*: ço és, les pedres y los sis pilars y los jornals de portarsen Amer assantar dita sepultura y dos ferros pertants en dites loses, cals y sorra y la despesa dell y dels que cuidaren asentar dita sepultura] a feta per lo vas del dit q^o Hierònim Conchs, prevere, y per què és axí que les té rebudes ferma la present àpocha offerint se que sempre no estigués content de la feyna lo dit Quer que ell està prompte en acontentarlo. Large.

Testes: Jaume Vidal, parayre, y Pera Miquel, texidor de lli, tots de la vila de Amer.

Actum Amerii die 29 dxbris. 1606.

9

1608, maig, 18. Amer

Àpoca que signa el pintor Joan Sanxes Galindo per haver pintat el retaule i el tabernacle del Roser, encarregat per la mateixa confraria del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Rafel Albert. *Manual*, 1600-1608 (Am 267), ff. 411r-v.

Joan Xanxes [Sánchez] Galindo, pintor y butiguer de telas de la ciutat de Gerona, así present, gratis confesa aver agudas y rebudas de mans de Garau Soler àls. Colomer y de Toni Llobrasols, pagesos de la parròquia de Amer, paborde y basiner de la [Hum] obra y lluminària de Nostra Senyora del Rosser de la present vila de Amer lo present any de comtans en presència de Baldiri Quer y Palou en lloc y enteresent del notari y testimonis baix scrits vuyt lliures onse sous y dos dines y són a compliment de pagà de aquellas doscentas y trenta lliuras la dita confraria avia promesas y fermada obligació de pagar a ell dit Sor. Galindo per lo pintar ha fet lo retaule del altar de dita capella de Nostra Senyora del Rosser y també a tots altrás comptes que per qualsevol cosa en los tabarnachlas ni altrament per dita capella aja pintat ni fet ninguna cosa de tot se té per content y pagat fins lora present ni reparacions algunas aja fetas perso ne ferma la present àpoca final renunciant. promi. juri.

Testes Miquel, moliner de farina, et Miquel Castanyer, tots de la parrochia de Amer.

Actum in monaterii ville de Amerio die 18 maii 1608.

10

1623, juny, 7. Amer

Convocatòria del convent del monestir per manament de l'abat Miquel d'Alentorn per tal de deliberar sobre una concòrdia i unes ordinations entre els monjos porcioners i els monjos comunitaris.

ACA: Monacals, Hisenda. Manual d'escriptures del monestir d'Amer, núm. 1057 (1623), ff. 83v-85r.

Ordinacions y capitulacions fetes y firmades entre lo Rnt. Capítol del monestir de Nostra Senyora de Amer y los reverents preveres porcioners de dit monestir y comunitat fetas y firmadas als set del mes de juny mil sis cens y vint y tres dins lo cor de dit monestir. Són les següents:

Primo. Com la caritat sia la virtut més principal entre totes les demés evitant que sens ella les demés virtuts són de poch profit y valor testant d. Paulo y com esta age més de mostrar sa forsa y valor entre personas religiosas y eclesiàsticas dedicadas al culto divino y com en ningun temps ni discurs de vida estimen més los hòmens que se usa ab ells la virtut de la caritat com és en la malaltia y article de la mort. Perçò los los (*sic*) [dits] sobredits entresi han concordat que cenipren y quant Nre. Senyor serà servit de visitar ab malaltia corporal a qualsevol de dits religiosos o dits preveres y als tals se'ls aja de administrar sacraments a la administració d'ells ajan de acodir tots, tant los religiosos com dels preveres, acompanyar lo Sanctíssim Sagrament de la eucharistia y viàtich y també lo sagrament de la extremaunció.

Ítem que en lo punt que algú dels sobredits religiosos o preveres qui ara són o per temps seran en dit monestir serà combregat se aja de posar una col·lecta pro infirmis en la missa conventual suplicant a Nre. Sor. se servesca de aconsolar y ajudar al dit pasient y donar-li lo que sab convenir és per sa salvació.

Ítem que després haurà rebut lo sagrament de la extremaunció aja de estar en companyia del malalt sempra per sa consolació y bé de sa ànima algú dels religiosos o preveres assò és estant-li y algunes hores passant-ne tots per torn huns a tres altres de grau en grau y que no se'n puga anar lo qui si trobarà fins attant y sia vingut sacerdot o religiós servint attemdentia que no rèstia sol lo malalt per los perills que corren en exa ocasió desperdrà la ànima per les moltes tentacions y il·lusions del dimoni y no serà sinó de molt gran consideració en dita ocasió tenir persona qui li ajude a la salvació de la ànima y axí que no reste sol fins attant que la ànima sia separada del cos o Nre. Sor. se sia servit de porregar-li los dias de la vida que assò se judicarà a judici dels demés si resta ab perill o no lo malalt.

Ítem que en cas que Nre. Senyor se servís de donar fi al sos dias y por[te]l[ar] selne a la suant a glòria que lo tal diffunt se

haja de sepultar ab sepulturam aja amb tota la honra se li puga fer com és ús y costum desta isglésia.

Ítem que esta virtut de caritat se estenga elia. postmortem hajen de dir y celebrar los sacerdotes tant religiosos com preveres de dita comunitat tres missas per la ànima del deffuntc com és prest los sia posible encarragant los ho sobra sa consiència.

Ítem que a todas las demont dites coses ajan de assistir y entrevenir tots gratis et amore dei y sens ninguna altra remuneració sinó que Déu [nos] los donarà y renumerarà per exos actes de tant gran caritat.

Ítem se entén que en assò noy entren las honrras se acostumen de fer als diffunts sinó qui las volrrà y demanarà las aga de pagar com les demés.

Ítem per evitar en assò tota negligència y descuyt que y poria haver entre dits contrahens en la de vatllar lo malalt y a acistir en lo enterro cesió fa de pena per al tal negligent que haja de pagar quatre reals los quals són per haver faltar a la vella se hajan de repartir en tres aquells qui fran las suas horas y si és negligència de no aludir a la sepultura dits quatra reals se hajan de donar per dos misses és per la ànima del diffunt en aquells qui hauran fet companyia al parent en lo article de la mort.

11

1626, octubre, 13. Sant Climent d'Amer

El noble Alexandre de Cartellà explica el relat sobre l'origen llegendari de la capella de Sant Corneli, a Sant Climent d'Amer, alçada on hipotèticament tingué lloc la batalla i victòria de Carlemany sobre els musulmans.

ACGAX: Notaria de St. Feliu de Pallerols, Joan Ombert. *Manuale* (130) 1622-1649, ff. 371r-v. i 373r-374r. i fulls solts.

In Dei Nomine Amen. Noverint universi quod anno a Nativitate domini millessimo sexcentesimo vigesimo sexto die vero decima tertia mensis octobris anni eiusdem intitulo in Paulí Quer et Palou scriptoris domestici et substituti ac vice loco et nomine meis Joannis Ombert, apostolica et regia auctoritatibus nottry publici dominique utilis et proprietary nottaria publice villa Sancti Felicis de Payarollis et totius Vallis et Jurisdictionis de Hostolesio, Gerundens. Diocessis et scribania curia regia earundem villa et vallis

infrascripti interesent. Et per testium videlicet Petri Figueras et Llnell, agricola parrochia Sancti Clementis de Amerio et Francisci Rigall, litterarum professoris Gerunda ad hec vocatorum rogatorum et spesialiter assumptorum pntia. Nobilis Dominus Alenxander de Cartiliano, dominus domus de Cartiliano et baro Castrorum et terminorum Beata Maria de Granullarys et Sancti Vicenty de Falgonibus, Gerunda populatus existens personaliter constitutus coram et ante presentian reverendi domini Stephani Cuch, presbiteri Rectori parrochialis ecclesia Sancti Clementis de Amerio dict. Gerundens. Diocessis personaliter repert. existents intus eandem parrochiam ecclesiam Sancti Clementis de Amerio, dictus idem nobilis dominus Alexander de Cartiliano eidem reverendo domino Stephano Cuchs, presbitero rectori prefato verbo petyt ipsum que requisivit ut sequitur. Seor Rector. A mi com ha Señor de la Casa de Cartellà, me importa y és convenient ad futuram Rey memoriam qués lleve y fassa acte autèntich de una scriptura y memòria antiga de sta scriptura y continuada en lo llibre de la obra de la isglésia parrochial de la present parròchia de Sant Climent de Amer, en lo qual llibre estan continuats los testaments y altres scripturas fefahents de la dita parròchia de Sant Climent de Amer per los predecessors de mi en dita Rectoria escrits y continuats, la qual scriptura y memòria antiga en dit llibre escrita y continuada és y pertany a mi com a señor de la Casa de Cartellà, com ab ella és de veure y perçò requex a V.M. que de present en pntia. del nott. y testimonis que són assí presents entregue, comunice y lliure al notari que así present lo dit llibre a effecte de llevar y fer acte autèntich de la dita memòria y scriptura antiga en dit llibre continuada y transcriure aquella. Et dictus reverendus Stephanus Cuch, presbiter rector prefatus verbo eidem verbali expositioni et requisitioni tan quam juste et Roni. Consone respondendo dixit: Jo stich prest y aperallat de comunicar y entregar y lliurar lo llibre de la obra de la isglésia parrochial de la present parròchia de Sant Climent de Amer per los effectes dalt dits, en lo qual stà escrita y continuada y jo he vista y llegida moltes vegadas la dita scriptura y memòria antiga dels señors de la casa de Cartellà y per quant jo no tinch sinó una de las dos claus que obren en la caxa en la qual stà recòndit lo dit llibre en lo cor de la present isglésia per què la altre clau de dita caxa té un dels obrés de esta isglésia. Envio en est punt a sercar la dita clau y en continent obriré en dita carta y entregaré y lliuraré lo dit llibre al notari qui stà así present conforme sem requereix pera que trascrigue la

dita memòria y scriptura antiga en dit llibre escrita y continuada y ne lleve acte auctèntich de aquella quibus secutis ex post dictus reverendus Stephanus Cuch presbiter rector prefatus habens ad suas manus claves dicte arque videlicet suam et alteram ad se missam per alterum ex operarys dicta parrochialis ecclesia Sancti Clementis de Amerio presente instante. Et requirente supra dicto nobili domino Alexandro de Cartiliano coran dicto scriptore et testibus predictis aperuit dictam archam et ipsa aperta tradidit et comunicavit dicto Paulo Quer et Palou, scriptori domestico et substituto meo eiusdem Joannis Ombert nottary et scriba publici pre et infrascripti ut supra interesenti supra dictum et superius mentionatum librum papireum comunis forme membranis pergamensy cohopertis tectum et constuctum intitulatam llibre de la Isglésia parrochial de Sant Climent de Amer. in quo scripta et continuata existunt testamenta et alia scriptura eiusdem ecclesia Sancti Clementis de Amerio in quo quidem libro in primo foleo eiusdem libre iner alias scripturas et memorias inibis descriptas et continuatas fuit per dictum scriptorem et substitutum meum eiusdem nottary pre et infri ut supra interessentem in primo foleo eiusdem libri inventa scripta extracta que et exemplata scriptura et memoria quedam anticha que de verbo ad verbum sumpta est humoi thenori Galceran de Cartellà, fill de Arnaultt, edificà en lo lloch hont Carlo Magno vencé la batalla dels moros en la present parròchia de Sant Climent de Amer, la capella de Sant Corneli. Perquè fonch la victòria lo dia de la sua festivat y edificà-la lo any següent y aprèns en lo any vuyt sents vint y tres, fundà en ella una missa perpètual cada primer dia de mes. Et extracta atque transcripta dicta scriptura et memoria antiqua a dicto libro fuit per dictum scriptorem et substitutum meum eiusdem nott. pre et infrascripti ut supra interessentem coram dictis testibus cum eius originali unde fuit sumpta de verbo ad verbum bene et fideliter correcta et comprobata. De quibus quidem predictis universis et singulis dictus nobilis dominus Alexander de Cartiliano petyt et requissivit instum. Confici sibique et alys omibus et singulis quibus intersit et infuturum intererit fieri, dari et tradi quod petirint et ha berevo juerint que fuerunt acta dicta gesta atque secuta die, mense, anno et loco predictis presentibus et spesialiter assumptis pro testibus superius dictis ad premissa vocatis assumptis atque rogatis dictoque Paulo Quer et Palou, scriptore domestico et substituto meo eiusdem Joannis Ombert, nott. et scribe publici pre et infri qui premissis vice et noe. meis interfuit eq. requisissitus recepit et continuavit ut superius continetur.

In Dei nomine Amer. noverint universi anno a nativitate domini millesimo sexcentesimo vigesimo sexto die vero decima tertia mensis octobris anni eiusdem intitulat. In Paulí Quer et Palou, scriptoris domestici et substituti ac vice loco et nomine meis Joannis Ombert, apostolica et regia auctoritatibus nott. publici dominiq. utilis et propietary nottaria publice villa Sancte Felicis de Payarollis et totius vallis et jurisdictionis de Hostolesio, Gerunden. Dis. Et scribania Curia Regia earundem villa et vallis infri interesent. Et testium undelicet Petri Figueras et Lluell, agricole parrochia Sancti Clementis de Amerio et Francissi Rigall, liliterarum profesoris Gerunde ad hec vocatorum rogatorum et spesialiter assumptorum presentia nobilis dominus Alexander de Cartiliano dominus domus de Cartiliano et baro costrorum et terminorum Beata Maria de Granullarys et Sancti Vicenty de Falgonibus, Gerunde populatus. Exhistens personaliter constitutus coram et ante presentiam revendia domini Stephani Cuch, presbiteri rectoris parrochialis ecclessya Sancti Clementis de Amerio, dict. Gerunden. Diocessis personaliter repet. Exhystents intus eandem parrochiam ecclesyam Sancty Clementis de Amerio, dictus idem nobili dominus Alexander de Cartiliano eidem reverendo domino Stephano Cuch, presbitero rectori prefacto verbo petyt ipsumq. requissivit ut sequitur. Señor Rector. A mi com ha señor de la Casa de Cartellà me importa y és convenient ad futuram rey memoriam ques lleve y fasse acte autèntich de una scriptura y memòria antiga questà escrita y continuada en lo llibre de la obra de la isglésia parrochial de la prasent parròchia de Sant Climent de Amer en lo qual llibre estan continuats los testaments y altres scripturas fefahents de la dita parròchia de Sant Climent de Amer per los predecessors de vm. en dita rectoria scritos y continuats, la qual scriptura y memòria antiga en dit llibre escrita y continuada és y pertany a mi, com ha señor de la casa de Cartellà com ab ella és de veure y perçò requex a vm. que de prasent en presència del nottari y testimonis que són así presents entregue, comunique y lliure al nottari que és present lo dit llibre a effecta de llevar y fer acte autèntich de la dita memòria y scriptura antiga en dit llibre continuada y transcriure aquella. Et dictus reverendus Spahnus Cuch, presbiter rector prefatus verbo eidem verbali expositioni et requisitioni tanquam iuste et Roni. Consone respondendo dixit Jo stich prest y aperallat de comunicar, entregar y lliurar lo llibre de la obra de la isglésia parrochial de la present parròchia de Sant Climent de Amer, per los effectes dalts dits en la qual stà escrita y

continuada y jo he vista y llegida moltes vegades la dita scriptura y memòria antiga dels senyors de la casa de Cartallà y per quant jo no tinch sinó una de las dos claus que obren en la caixa en la qual stà recòndit lo dit llibre en lo cor de la present isglésia perquè l'altra clau de dita caixa té hu des obrés de esta isglésia. Envio en est punt sercar la dita clau y en continent obriré la dita caixa y entregaré y lliuraré lo dit llibre al nott. qui stà así present conforme se'm requereix peraquè transcrigue la dita memòria y scriptura antiga en dit llibre escrita y continuada y ne lleve acte auctèntich de aquella quibus secutis espost dictus reverendus Stephanus Cuch presbiter rector pre factus abens ad suas manus claves dicta archa videlicet suam et alteram ad se missam per alterum ex operarijs dicte parrochialis ecclesia Sancti Clementis de Amerio presente instante et requirente supra dicto nobili domino Alexandro de Cartiliano coram dicto scriptore et testibus predictis aperuit dictam archam et ipsa aperta tradidit et comunicavit dicto Paulo Quer et Palou, scriptore domestico et substituto meo eiusdem Joannis Ombert, nott. et escriba publici. Pre et infri ut supra interesenti supra dictum et superius mensionatum librum papireum comunis forme membranis pergamenys chopertis tectum et constitutum intitulum *Libre de la isglésia parrochial de Sant Climent de Amer*, in quo scripta et continuata existunt testamenta et alia scriptura eiusdem ecclesia Sti. Clementis de Amerio in quo quidem libro in primo foleo eiusdem libri inter alias scripturas et memorias inhibi descriptas et continuatas fuit per dictum scriptorem et substitutum meum eiusdem nott. pre et infri. Ut supra interesenti in primo foleo eiusdem libri inventa scripta extrataq. et exemplata scriptura et memoria quedam anticha que de verbo ad verbum sumpta est humoi thenoris. En lo any mil tres cents quoranta sis lo diumenge après de la festa de Sant Corneli, venint Guillerma, muller de Guillem Galceran de Cartellà del Castell de Vilasar de visitar a son pare Guillem de Sant Vicents, de camí féu dir una missa en la capella de Sant Corneli (alas horas novament reedificada) per lo rector de Sant Climent y hoy aquella suplicant a Sant Corneli ab molta devotió li intersedís ab nostre Señor li donàs fills, y com avia molts anys hera casada y tenia edat, desconfiava de tenir-ne y acabada la missa stigué tres hores en oratió y com veran los qui la acompenyaven que tant se detenia li digueran que despedís, que hera tart per arribar al Castell de Granollés y com may acabava anà a ella lo rector qui avia dita la missa que hera un sant home y li digué que fes dir las missas que los passats

de la casa de Cartellà feyan dir cada primer dia de mes en la capella, que sant Corneli intersidiria ab nostre señor li donàs fills y fillas, y que continuant-se la celebració de las missas que en la casa de Cartellà no faltaria la successió de home. Y vist ella que li adivinà la devoció, las féu dir com abans y nostre señor li donà fills y filles com lo rector li avia dit y després sempra han continuat los señors de la casa de fer dir ditas missas. Et extracta atque transcripta dicta scriptura et memoria antiqua a dicto libro fuit per dictum scriptorem et substitutum meu eiusdem nott. pre et infri. Ut supra interesentem coram dictis testibus cum eius originali unde fuit sumpta de verbo ad verbum bene et fideliter correcta et comprobata de quibus quidem predictis universis et singulis dictus nobilis dominus Alexander de Cartiliano. Petyt et requissivit instrumentum unfici sibique et alys omnibus et singulis quibus intersit et infuturum interesit fieri, dari et tradi quod petierint et habere voverint que fuerunt acta dicta gesta atq. secuta die, mense, anno et loco predictis pntibus. et spesialiter assumptis pro testibus superius dictis ad premissa vocatis assumptis atque rogatis dicto que Paulo Quer et Palou, scriptore domestico et substituto meo eiusdem Joannis Ombert, nott. et scriba publici pre et infri qui premissis vice et nomine meis interfuit requissitus recepit et continuavit ut superius continetur.

12

1638, maig, 5. Amer

Contracte de venda de neu entre Felicià Falgàs, pagès de Sant Feliu de Pallerols, i uns particulars de la vila i del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer Palou. Manual, Am. 313 (1636-1638), f. s.

Dicto die.

Felicià Falgàs, pagès de la vila de Sanct Feliu de Pallarols, convé y promet al Reverent fra Agustí Vallaspí, camarer, fra Benet Maldonado, sacristà mayor [et Cosma Benet], Joan Conchs y Maset, negociant, Joan Lavèrnia, nott. real, Joan Moner, sabater, Benet Trulàs, Pere Palou, Antoni Serra, sabater, y a Pau Quer y Palou, nott. públich baix escrit, que los tindrà [complimentada] neu posada en la vila de Amer del dia present en avant fins lo dia de Sanct Lluch inclusive y si al seu pou ni aurà com pres tot lo dia de Tots Sancts pròxim vinent a rahó de dos dinés la lliura,

lo qual promet que no faltará neu sempre posada en dita villa per lur manaster, y los dits dalts calendats convenan y prometan al dit Falgàs que li pandran o pagaran Coll al dia, ço és, lo dit sr. camarer [~~so és lliuras de neu~~], sr. sacristà m^o Cosma Joan Conchs y Joan Lavèrnia y jo, nott. baix scrit, tres lliuras de neu o sis vulla ne prengan o non prengan y dit Pera Palou, dos lliuras y dit Trullàs duas lliuras, dit Moner una lliura y dit Serra una lliuras, sis vulla la prengan o no. Et si es promis pars parti bonus.

Testes Martirianus Llorens aga. et Petrus Deu, presbiter Amerii.

13

1638, novembre, 2. Amer

Testament o desapropi de l'abat Miquel d'Alentorn.

AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer Palou. *Desimum manuale*, Am. 314 (1638), ff. 244v-247r. També al Llibre, Am. 315 (1638), ff. 194r-203v.

Despropriamentum.

In Dei Nomine. Nos Don frater Michael de Lentorn in decretum licensiatus Dei et Sancta Sedis Apostolice gratia abbas monasteriorum Beata Maria villarum de Amerio et de Rosis vit. Ordinis sancti Benedicti Gerundens Dios. gratis. fent aquestes cosas de licència y voluntat dels reverents monjos de dit monastir de Nostra Senyora de Amer que vuy en dia se troben presents y residexen en dit monastir baix consentint y firmat y també de la facultat que thenen los reverents monjos de la isglésia de Nostra Senyora del monastir de Ripoll de hont nosaltros som fill y monjo desitjant complir a moltas obligacions que tinch dispo-sant fas, vull y man se fassen y cumplen de mos béns les coses següents.

Primo deix a dit monastir de Nostra Señora de Amer cent vuytanta lliures moneda barc. per dotació y fundació de sis aniversaris solempnes scelebradors quiscun any en dit monastir per la mia ànima y de qui seré tingut y obligat los dias següents, ço és, lo primer de febrer, abril, juny, agost, octubra y desembra, sino seran impedits y si seran impedits los dias après no impedits.

Ítem deix per edificació de una capella de nostre pare Sanct Benet en dit monastir de Amer construhidora la qual volem se fasa en la part affront de la capella del Roser en vers sanct Juan per fer lo retaula de dit pare sanct Benet, ab una pastera en lo

mig y lo sanct de bulto, quatre centas lliuras moneda barc. en la qual capella y retaula volem sien possades nostras armas.

Ítem volem que en dita capella nos sia feta la sepultura de pedra picada y brunyda de Girona conforme se deu fer per un abat ab las mias armas en lo mig de la pedra, la qual sia feta devant del altre de dita capella nova en la qual volen ser enterrat lo dia de nòstron enterro.

Ítem deix a dit monastir de Amer per edificació del campanar quatre centas lliuras moneda barc.

Ítem deix a dit monastir de Nostra Señora de Amer dos centas lliuras moneda barc. per fer una custòdia de plata en la qual stiga lo sanctíssim sagrament en la qual hy sien possades les mies armes.

Ítem deix a dit monastir de Amer trenta y sis lliures moneda barc. poch més o mancho y de ellas tingan de fer un reliquiari de plata conforme lo que ja tinch fet en dita isglésia ab les mies armes.

Ítem deix a dit monastir de Amer cent sinquanta lliures moneda barc. les quals vull sien smersades en lo lloch tuto y segur a for del censall y de les pencions de aquellas sien fetas y mantingudes dos atxes de sera blanca, les quals vull sien aportades devant lo sanctíssim sagrament lo dia de Corpus y en los officis de dijous y divendres sancts, axí en altrás professons quant anrà lo sanctíssim sagrament y si acàs sobrarà de ditas pencions alguna cosa vull sia gastat per siris per lluminària del sanctíssim sagrament en lo altar mayor de dit convent.

Ítem vull que los mobles se trobaran en la abadia de Amer, Gerona y Colomé y demás béns, dinés y deutes meus sien de dit convent de Amer.

Ítem deix en lo monastir de Rosas cent trenta y sinch lliures barc. per dottació y fundació de sis aniversari solempnes scelebradors en dit monastir quiscun any per la mia ànima.

Ítem deix a dit monastir de Rosas quinse lliures moneda barc. per dotació y fundació de sinch missas scelebradoras quiscun any per la mia ànima lo qual diner agen de aver y cobrar de Pere Domènech, mercader de dita vila de Rosas de aquellas dos centas lliuras me és debitor caygudas lo dia de tots sancts pròxim passat.

Ítem deix tots los mobles se trobaran a la abadia de Rosas a dit monastir de Rosas.

Ítem deix al monastir de Ripoll de hont jo sóc fill de àbit al qual stimo com és rahó cent lliures moneda barc. de les quals

vull que de part de ellas lo que serà necessari sem sie instituït un aniversari solempne per nostra ànima quiscun any scelebrador per los reverents abats y monjos de dit monastir en tal dia com jo more si impedit no serà y si serà impedit lo dia següent no impedit y lo demés que sobrarà de dit aniversari vull servesca per ajudat a deurar lo retaula mayor de dit monastir.

Ítem volem que seguida nostra fi immediadament sien scelebrades en la isglésia de la Seu de Girona per nostra ànima y de qui tenim obligació tres centras vint missas per la caritat de les quals volem sien donats per quiscuna tres sous y per ellas sinquanta lliures moneda barc. comptans scelebradoras en los altars privilegiats de dita isglésia.

Ítem deix al señor don Diego de Lentorn, germà meu, quatra centas lliuras moneda barc. y lo saler, pabrera y sucrera y la bassina dorada que stà dit servey y dos sotatapas de plata, quatra llansols, dos stovallas, las unas de domasquillo y les altres de ginesta y sis tovallolas y los dos matxos jóvens que ell ja me avia donats.

Ítem deix a la señora dona Alena de Lentorn y Junyent la scupidera de plata y la aygua baneytera.

Ítem vull que tots stos llegats del señor don Diego, mon germà, y de la señora dona Elena, sobrevivint lo hu al altre succhesca al altre.

Ítem deix a la Sr.^a dona Maria de Rochabartí, ma germana, la creu de orde de pedras vermelas y una franquina, valent setse lliuras deu sous.

Ítem deix a la señora dona Maria de Lentorn, monja de Montissori, cent lliures moneda barc.

Ítem a la señora dona Stafenia de Lentorn, monja de la Gerònimas, cent lliuras moneda barc.

Ítem deix a Catharina Mangina, filla de Jaume Mangí, apotecari de Girona, sinquanta lliures moneda barc. per un joell quant se casarà.

Ítem deix a fra Banet Maldonado, sacristà mayor de dit monastir, vint y sinch lliuras.

Ítem deix a m.^o Josep Torroella, prevera, vint y sinch lliuras.

Ítem deix a Pere Usach, patge meu, sinquanta lliures.

Ítem deix a Joan Pere Oliveras y ha Bernat Bassart y ha Carles Matas, criats meus, a quiscú deu lliuras moneda barc.

Ítem a la tia quem serveix deu lliuras.

Ítem deix a la filla de na Ortalona de les Planes, vint y sinch lliures.

Ítem deix a Joan Fet, dotsa corteras de blat forment.

Ítem deix a Jaume Batlle, un vastit nou, ço és ropilla y baló, gipó, capa y sombrero, sebatas y mitya de burell de sa color y lo necessari pera fer-lo, ço és, tafatà, seda y fil.

Ítem deix a quiscun monjo del present monastir de Mer, una scudella, cullera y forquilla de plata.

Ad hec nos frater Jacobus Patller, monachus et infirmarius ac prior claustralis et vicarius generalis, frater Benedictus Maldonado, sacrista mayor, frater Salvator Vivas sacristà minor et frater Franciscus Corominas, omnes monachi dicti monasterii Beatta Maria de Amerio, predictis omnibus et singulis tan quam de nostris consensu et voluntate ac in presentia nostra factis consentimus.

Testes Stephanus Parrinet, burgesius et Petrus Planella, sutor ambo ville Oloti.

Actum intus palatium abbatiale monastery Beatta Maria, ville de Amerio, die 2 novembris 1638.

14

1633, juny, 9. Amer

Inventari de la plata, dels objectes i de les vestimentes litúrgiques de la sagristia del monestir d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Joan Lavèrnia. *Manuale*, Am. 305 (1633-1634), ff. 75r-77v.

Inventarium Receptum per reverendum fratrem Michaellem Pinyol, monachum professium et sacristam [*mayorem*] minorem monasterii Beate Marie de Amerio ordinis Sancti Benedicti Gerundens diocessis de bonis inventis intus sacristiam dicti monasterii que quidem bona sunt sequentia:

Primo en lo armari de la plata:

Una creu de plata blancha a la moderna ab un Cristo y Nostra Señora de alsada poch més o manco de quatra pams.

Ítem dos candaleros de plata grans dels acòlits de tres palms de alsada poch més o manco.

Ítem dos bordons de plata.

Ítem una crosa abbatial sobra deaurada y lo canó de plata blanch.

Ítem un reliquiari de plata gran ab un sanct Barthomeu al ramatx. Ab las armes del Sr. abat Alentorn.

Ítem una custòdia de plata sobra deurada.

Ítem un verigle de plata de sobra dorat.

Ítem uns ansenses ab barquillas y cullera de plata.

Ítem dos coronas de plata, una de gran y altra de xicha [ab] la gran ab tres pedras blaves.

Ítem sis calses [~~de~~rs] dos de plata, lo hu sobra dorat y gravat, l'altre de plata blanca y los quatre són dorats, les copes són de plata y lo demás és de piltre com susem ara deprés y tots los calses tenen ses patenes [tes] de plata, les sinch sobra doradas y la altra blanca.

Ítem dos caxals, lo hu de sancta Pal·lònia y lo altro de sancta Eugènia, gornits de plata ab una cadanilla de plata.

Ítem una creu de plata blanca llissa per les profesós dominicas y absoltas.

Ítem una vere creu sobra dorada.

Ítem una custòdia de plata petita ab que stà reservat lo sentísim [ab] en lo sacrari.

Ítem duas porta paus guarnidas de plata.

Ítem dos caxetas de fusta pintadas ab las quals stan les relíquies.

Ítem sis floreras de fusta ab sos rams de flors.

Ítem quatra candaderos de fusta plateats.

Ab una caxeta de dit armari hy ha lo següent:

Primo un docer de setí carmesí guarnit de or ab un pàlit ab les armes del abat Alentorn.

Ítem sinch bosas de corporals brobadas de or y plata bonas ab sos cobracalses y tovallolas quatra de differentes colós.

[Al marge: Ítem un Cristo de piltra.]

Ítem una camisa de catonina ab [treta] corporals y una pàllia.

Tot lo sobre dit està a càrrech dels srs. clavaris de dit armari.

En los calaxos y caxes de dita sacristia hy ha lo següent:

Primo dos pàlits de domàs, un blanch nou y lo altro vermell que són del altar de Nostra Sr^a gran y un altra de domàs blanch vell.

Ítem altra pàlit de xamallot blanch de ayguas petit y vell.

Ítem dos vestits de nostra Sr^a gran y dell Jesuset lo hu de domàs vermell y lo altro de tafatà blanch tots bons.

Ítem altra vestit de nostra Sr^a de xamallot de ayguas blau y altra de satí violat vell.

Ítem dos cuxins cuberts de una part de satí vermell.

Ítem un tàlem de talilla y los costats de tafatà.

Ítem unas cubertas de misal de satí vermell.

Ítem un cuxí de satí cabellat guarnit ab un pasamà de plata.

Ítem un tern de tafatà vell, casulla y dalmàtigas ab stolas y manipulas de color blanch ab sas armes del sr. abat Boscà.

Ítem dos capas de tafatà blanch, vellas y una de domàs blanch ab las ditas armes.

Ítem una casulla y stola y manipula de tafatà blanch que fou del q^o sacristà Vallet.

Ítem un pàlit de domàs blanch guarnit ab franyas de pasamà de or fi.

Ítem una casulla, stola y manipula de domasquillo blanch fals.

Ítem un gramial de tafatà blau ab una tovallola de tafatà blanca usada.

Ítem un tern de vallut vermell, casulla y stolas y manipulas ab sos parsonatges de or.

Ítem tres capas de vellut vermell bonas brodadas ab sants de or fi.

Ítem un pàlit de tafatà vermella ab dos figuras.

Ítem una casulla de domàs vermell, stola y manipula guarnit ab sarell de or fi.

Ítem altra casulla de tafatà vermell ab stola y manipula.

Ítem altra casulla de domàsquillo vermell y blanch ab stola y manipula.

Ítem altra casulla de xamallot vert y vermell ab stola y manipula.

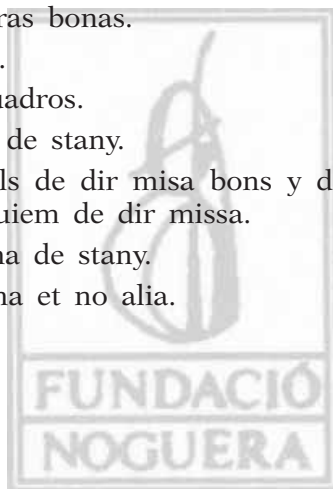
Ítem dos capas, la huna de xamallot vermell y la altra de xamallot morat y vert.

Ítem un pàlit de xamallot vert y vermell.

Ítem una tovallola borromada de seda.

Ítem dos ganfarons de domàs vermell.

- Ítem un tern de xamallot de ayguas blanch.
- Ítem un pàlit de tafatà blanch y vermell.
- Ítem una tovallola de satí groga.
- Ítem una casulla ab stola y manipla de satí caballat.
- Ítem duas casullas que són del altar del Roser, la una de tafatà morat y l'altra de talilla de seda.
- Ítem un pàlit de vallut vermell.
- Ítem una casulla vella de talilla dolenta ab la frunya de vallut.
- Ítem dos casullas de morts ab stola y maniplas.
- Ítem tres camisas de capiscols dolentas.
- Ítem vuyt camisas romanas ab sos àmits y sinyells usats.
- Ítem quatra tovallas de tella, dos de grans y dos de xichas.
- Ítem duas pàl·lias, una bona y l'altra de dolenta.
- Ítem tres axugamans.
- Ítem quinse tovallas de altar entre bonas y dolentas.
- Ítem nou purificadós.
- Ítem set tovallolas de levabo entre bonas y dolentas.
- Ítem una tovallola gran llarga.
- Ítem sinch bosas de corporals de differentes colós los quals servexen quotidianament.
- Ítem sis cobricalces de tafatà bons.
- Ítem tres cobricalces dolents de tafatà.
- Ítem duas catiras bonas.
- Ítem un mirall.
- Ítem quatra quadros.
- Ítem dos plats de stany.
- Ítem tres misals de dir misa bons y dos de vells dolents y tres coderns de rèquiem de dir missa.
- Ítem una basina de stany.
- Hec autem bona et no alia.

15

1640, febrer, 9. Amer

Requeriment i queixes que presenten uns particulars i la universitat d'Amer sobre els allotjaments del terç de Diego Cavallero a la vila i al terme d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer Palou. *Manuale?*, Am. 320 (1639-1640), ff. 48v-50v.

Requisitio.

Die nona mensis februarii ano a nativitate domini millesimo sexcentesimo [trigessime] quadragessimo. In mea Pauli Quer et Palou auctoritatibus regia atq. abbatialis dignitatis Ameriens nott. publici villa et vallis de Amerio Gerundens dios. regentis que notariam publicam dictarum villa et vallis pro nobiles convigibus de Margarits, Desverns et Desgallarts domicellis dominis utilibus et proprietariis eiusdem infra. et testium videlicet vener. Petri Deu et Cosme Benet, presbiteri et beneficiati porsionarii monasterii et conventus Beatta Maria eiusdem villa de Amerio ad hec vocatorum rogatorum et spesialiter assumptorum presentia magnificus Anthonius Caselles, comissarius regius civis Barce. constitutus personaliter existens coram et ante presentiam honors Joannis Moner, sutoris villa et Benedicti Trullàs, agricole eiusdem villa de Amerio consulum juratorum universitatis eiusdem villa de Amerio, personaliter repert. et existents in voltis platea publica eiusdem ville de Amerio dictus idem magnificus Anthonius Casellas, comissarius regius prefatus eidem honors. consolibus prefatis coram menotis et testibus predictis verbo exposita ipsos requissivit ut sequitur. Señors còsols, jo requex a vs. ms. que en virtud del itinerari y memorial y instrucció per lo noble regent la real thezoraria lo qual fas de present a vs. ms. ostensió los requex que donen de prasant allotyament al tèrcio de infantaria del señor don Diego Cavallero, mestre de camp de dit tèrcio y als soldats que van tota la bandera que jo vaig guiant y acompanyant altrament protesto en cas de contrafacció contra de vs. ms. y de llurs béns de les penas contengudes en dits òrdens de sa Exa. y de donar-ne rahó de la recusació de vs. ms. a sa Exa. y del demás lícit de protestar. Et dicti honors. consules verbo premissis respondendo dixerunt. Nosaltros nos offerim de prasant promptes y aparellats en fer lo alotyament que per constitucions de Cathalunya tenim obligació de fer als soldats del tèrcio del señor don Diego Cavallero, que vs. mº Antoni Casellas va guiant y acompanyant y aquells alotyant per

tota la present batllia de esta vila y terme de Amer conforme fins assí avem acostumat de fer per semblants alotyaments mayorment essent est tercio ques té de alotyar tant numerós com diuen ells que són set cents soldats sens los cabos y officials y esta vila sola no és capàs per alotyament de cases de tant número de soldats y axí bé també nos offerim en donar o en donar a dits soldats tot lo que per disposició de Constitusions de Cathalunya devem y estam obligats en donar y no res mancho fer ab effecte que en ditas vila y terme de Amer hy hage com hy ha de present provisions necessàries de manteniments pera viure dits soldats pagant aquells a sos justos y corre nos preus sens permèter que sels alteren en manera alguna los preus y axí se offerexen dits honors cònsols en fer y complir per llur part y dels poblats y habitants de ditas vila y terme de Amer tot lo que tenim obligació de fer y complir segons disposició de Constitucions de Cathalunya y acudir quant podrem en tot lo servey de sa magestat y obeir en tot als òrdens de sa Exa. y real consell protestant de nostras diligèncias y descàrrechs y que no ha stat sta ni starà per nosaltros ni per los poblats y naturals de dita vila y terme de Amer de fer lo dit alotyament als dits soldats en la forma y modo que tenim obligació de fer sinó per vm. y los dits soldats o cabos de aquells si recusan acceptar lo volent compellir y constrènyer als naturals y poblats de dita vila y terme de Amer en fer més del que tenen obligació de fer y fent los soldats com és públich que fan ab los demás trànsits moltes vexacions, opresions y molèsties als pobres naturals de la terra en deservy molt gran de sa Magt. requerint axí bea vm. que fasse ab effecte que los soldats no fassen agravis, opresions ni violèncias algunas als poblats y habitants de dita vila y terme de Amer, compliran per llur part ab dits soldats ab tot lo que tenen obligació de fer y complir y nols molesteran y inquietaran en manera alguna a fi que nos succehesca escàndols y se fassa lo servey de samagestat. Altrament protestam contra de vm. y donar-ne la deguda quexa a sa Exa. y a son real consell y axí bé protestarà contra de vm. y de les injúries, agravis, danys, opresions, violèncias y altres qualsevols excessos fassen y cometen los soldats als poblats y habitants de dita vila y terme de Amer que aniran a càrrech de vm. y de tot lo demás lícit y permès de protestar requerint a vos notari ne levau y retingau acte. Et dictus magnificus dominus Anthonius Casellas verbo replicando dixit que dit señor don Diego Cavallero no vol se alotye dita mitat de

son tèrcio per las pagesies sinó qualsevol tot alotyat en la present vila y que si no la y vola alotyar que ell lo alotyarà per força de quibus qui fuerunt acta presentibus superius dittis testibus ad primissa vocatis me que supra dicto Paulo Quer et Palou, nott. publico pre et infro quit.

16

1647, març, 8. Amer

Contracte de dauradura del retaule de Sant Benet entre el capítol d'Amer i el pintor de Girona Rodrigo Molina que rescindeix l'anterior.

AHG: Notaria d'Amer, Pau Quer Palou. *Protocollum*, Am. 327 (1647-1648), ff. 70r-v.

Die 8 mensis martii anno a Nate. Domi. 1647.

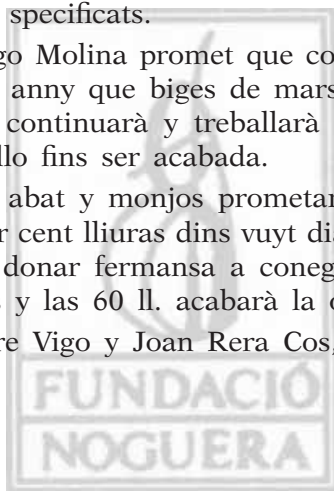
De y sobre la donar a dorar y pintar lo retaula que lo sr. abat Alentorn tenia comensat y aquell donat a pintar a m^o Francesch Oliver lo fr. Don Gispert Amat, abat de Gallicant, per y entre los Iltre. Sr. abat y demés monjos de una y lo m^o Rodrigo Molina, pintor de la ciutat de Gerona de par altra, són tinguts a la concòrdia següent:

Primerament lo dit Rodrigo Molina promet de dorar y pintar dit retaula en lo modo, forma y manera està contingut en lo acta que dit Oliver tenia fet a dit abat de Gallicant en poder de dit m^o Mascort, notari de Gerona, ab las matexas obligacions, pactes y forma en dit acte specificats.

Ítem dit Rodrigo Molina promet que comensarà de daurar y pintar dit retaula el anny que biges de mars [~~primer de mes~~] de abril pròxim y que continuarà y treballarà sempre en dita obra sens ningun intervallo fins ser acabada.

Ítem dits sors. abat y monjos prometan donar cent sexanta lliuras pagadoras per cent lliuras dins vuyt dias y quant li donaran cent lliuras promet donar fermansa a coneguda dels monjos qui li donaran los dinés y las 60 ll. acabarà la obra.

Testes Alexandre Vigo y Joan Rera Cos, student.

17

1661, juny, 28. Priorat del Coll

L'abat d'Amer Josep Sastre i Prats fa l'arrendament, per tres anys, del priorat del Coll a Esteve Pla, prevere d'Espinelves, que inclou censos, delmes i terres.

AHG: Notaria d'Amer, Miquel Gasull. Manual, Am. 331 (1661, 1664-1665), ff. 36r-43r.

Arrendamentum.

Illustris et ad modum Reverendus dominus frater Josephus Sastre y Prats, Dei gratia Abbas monesterium Beata Maria Villa de Amer et de Roses, Prior monesterii Beata Maria del Coll ordinis dicti Benedicti Claustralis Vicens. Gratis arrendat vener. Stepheno Pla, presbitero ho dierna luce in par^a Sancti Vicentii d'Espinelbas dicta dioce Vicen. meditate q. tabba tenori sequenti: Tabba y ordinacions que fa lo molt Illustre Y Reverent Senyor doctor fra Joseph Sastra y Prats, Abat dels monestirs de Sancta Maria de Amer y Rosas y Prior de Nostre Senyora del Coll, entenen arrendar per temps de tres anys qui comensaran a córrer lo primer die del mes de juny de 1661 y fineran en semblant die de 1664 tots los censos, delmas, primícias, taschas, juntament ab todas las terras que són del monestir y priorat de dita nostre Senyora del Coll y altres qualsevols coses y drets dominicals que pertanyen a dit priorat ab la meitat dels foriscapis, reservas, emperò dit Abat y Prior facultat de fer gràcia de aquells en tot lo districta del Dios. de Vich los pactes següents:

E primerament mana dit senyor abat y prior que lo arrendatari hage de fer o fer fer la servitut acostumada y celebrar missas tots los diumenges y festes de precepta en la ecclésia y monestir de nostre senyora del Coll, en lo qual hage de fer contínua habitació lo present arrendament perdurant.

Ítem promet dit senyor abat y prior que lliurarà en continent llavador a dit arrendatari de tot lo que dit priorat acostuma a rebra en dit Diòcesi de Vich.

Ítem mana dit senyor abat y prior que dit arrendatri hage de continuar en un llibre todas las missas de devoció entraran entretan en dita iglésia y priorat y así bé continuar todas las missas que aurà dites.

Ítem que tinga que tinga ben ordenar lo altar mayor y axí mateix la sacristia y dita isglésia y que tinga de obrir y tanchar

las portas de aquella a las horas acostuada y fer tochar a la oració angelical tots los dies y al mal temps sempra que se offeresca y comanir-lo y axí bé que tinga las robas y ornaments de dita isglésia ben conduïts y ordenats en los calaxos del armari de dita isglésia y de fer cremar contínuament almenys los disaptes y dies de festa de precepta y los vespres hi haurà devots una llàntia en dita isglésia.

Ítem que a la fi del present arrendament tinga de donar bo y lleal compte de tot lo inventari se li entregará y tenir aquell en bona custòdia.

Ítem mana dit senyor abat y prior expressament que dit arrendatari no pugua admetra visita alguna de ningun ecclesiàstich ni secular qui entenga visità dit dit monestir priorat si donchs no fos dit senyor abat y prior o a son legítim procurador.

Ítem que no deix capturar dins la clausura dit monestir y priorat a alguns officials tant reals com de barons si donchs no asassen a so de somatent y en tal cas quedo protecta al official aprobava lo sumatent com és de costum.

Ítem que ab los obrers que dit senyor abat y prior fa y farà hage de continuar en una llibra lo blat se aplegarà y les presentalles de or o plata o altres qualsevols donaran los devots.

Ítem que ab dits obrers hage de fer las obras necessàries o voluntàries que dit senyor abat y prior ordenerà en dit monestir y priorat.

Ítem que hage de portar compte del blat se vendrà y que persones lo compreran y quin preu y axí mateix del ques pagarà per fer las obras cobrant rebuda de las personas hauran rebut.

Ítem que no pugua vendra presentalla alguna tant de or, plata o altre qualsevol gènere sens orde del predit senyor abat y prior.

Ítem que quiscun any hage de complementar en dites terres de dit priorat sis albres vividors que produescan fruits.

Ítem que la palla de censos y la qués cullirà en ditas terras de dit priorat hage de servir per los devots aniran a dit monestir y priorat de nostre senyora del Coll.

Ítem que hage de fer celebrar cantars dels diners del bassí de las ànimas, lo qual sis de dit arrendatari los restants emperò bassins de dita isglésia sian de nostre senyora, sempre que tindrà diners y comoditat de sacerdots y que pugua dit algunas missas

per las ànimes portant compte quiscun any del diner serà entrat en dit bassí y axí mateix dels cantars haurà fets y missas haurà dites ab molta lealtat.

Ítem que puga vendra candelas, goigs, coblas y midas de nostre senyora del Coll y també pa y vi.

Ítem que acàs que durant lo present arrendament se sdevingués faltar tant lo dit senyor abat y prior com lo dit arrendatari lo present arrendament, sie nulo y ques tinga de pagar per porrata lo preu de dit arrendament y tant los fruits seran cobrats com los que se hauran de cobrar se hagen també de porrataiar.

Ítem que la oferta de pa, vi, candela y diners sie de dit arrendatari.

Ítem se reserva dit senyor abat y prior estada la casa per quant li aparega anar a dit priorat volent que dit arrendatari li age de donar ortalisa si emperò ni haurà en ditas terras, vent y palla per las cavalcaduras.

Ítem que hage de donar bonas idòneas fermansas a coneguda de dit senyor abat y prior.

Ítem que hage de pagar quiscun any quarta scusado al col·lector del capítol de Vich y lo preu del present arrendament ab dos iguals paga la primera lo primer de desembre y la segona lo primer de juny axí bé notts. y corredor de llur justos y condecents salaris e diga y & scriba Michael Gassull nott. pnti. & suis & totum & hoc & facit & pretio vi quadraginta librarum barm. proquolibet dictar trium annorum anno quas solve de abeatis et in tambe et sie sineq. promi. facere, habere & et teneri de evictione & et ro hiis & obli. bona & ad hoc ego dictus Stephenus Pla, hiis present accept& et gratis & predicta in tabba contenta et pretium predictum solve promi in super vene Joannes Valentia, presbiter et rector ecclesia Sti. Andrea de Bancells et Bartholomeus Fornés, ferri faber dicti loci de Spinelbas, gratis & insti duos fide et promi teneri unacum dicto prin. et sine & et pro hiis & obli. bona & renun beneficiis et juribus dividens. actionum & epistola & et nos dicti fide renun legi qd. prius conveniatur princ. q. fide. et nos dicti presbiteri renun. et submi. ampliori cumena ab sotrìca per quam possimus comunicare sive en tendere q. predicta ad impleverimus et omnes consti. Procuratores & et iur &.

Testes Magcus. Gaspar Sastre et Narcisus Corbera cultor de Ozor.

Actum in Mot^o et Prioratu del Coll, XXVIII juny MDCLXI.

1673, gener, 2 i juny, 25. Amer

Institució i creació de la confraria del Santíssim Sagrament dins l'església del monestir d'Amer i concessió d'indulgències, amb el consentiment de l'abat Jeroni Climent i la participació de vilatans i oficials monacals.

ACA: Monacals, Hisenda. Llibre de la Confraria del Santíssim Sagrament, 1120 (1673), ff. 3r-7r. També a AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer Palou. *Tertius liber manualis sive tertium manuale*, Am. 342 (1673-1674), [1673, gener, 15], ff. 18v-24r.

En nom de Nostre Senyor Déu Jesuchrist sia y de la humil Verge Maria mare sua Amén. Nosaltres [los] confreres y confrarressas de la confraria del Santíssim Sagrament del Cos preciós de Jesuchrist en la isglésia parroquial del monastir y convent de Nostra Senyora de la vila de Amer del ordre de Sant Benet del present bisbat de Gerona novament de present instituïda y fundada per introducció y conservació de aquella ab autoritat y decret del Il·lustre y molt Rnt. Sr. Abat de Amer o de son Rnt. Prior Claustral y Vicari General, estatuïm y ordenam las cosas següents:

Primerament estatuïm y ordenam que quiscun any en tal tercer diumenge del mes en què serà fundada dita Santa Confraria del Santíssim Sagrament del Cos Preciós de Jesuchrist o lo tercer diumenge del mes que més acomodat sia en dita isglésia parrochial de nostra senyora del monastir de Amer se celebre y se fassa la festa principal y la professó del Sanctíssim Sagrament per los llochs acostumats de dita vila en acció de gràcias y en memòria de la sagrada mort y passió de Jesucrist y de present elegim per lo present y corrent [any] de 1673 lo dit Rnt. fra Augustí Vallspí, monjo camarer de dit monastir de Nostra Senyora de Amer en prior de dita sancta confraria y en pabordres protectors [y administradors] de aquella. A dits Miquel Puig y Revarter de dita vila y a Baldiri Buada de las Costas de dita parròquia, tots pagesos, lo qual prior de dita sancta confraria haje de escriurer los confreres y confrarressas en lo libre de la matexa confraria que per dit effecte se ha de tenir en presència dels pabordres protectors y administrador de dita sancta confraria o de hu de ells y si dit prior nols voldrà escriurer que dits pobordres y protectors los pugan escriure o fer escriure per altra persona a ells ben vista y si sobre lo escriure de dits confreres y confrarressas en dit llibre haurà alguna qüestió o discensió en tal cas hagen de recòrrer al Sr. Abat de Amer o a son Rnt. Prior y vicari general qui ara serà y

per temps seran los quals apazigüen ditas qüestions y discensions y determinen lo que se haja de fer.

Ítem statuim y ordenam que sia fet un llibre condecet per escriure y continuar los noms y cognoms dels confreres y confrassas de dita sancta confraria del Sanctíssim Sagrament del Cos preciós de Jesuchrist, lo qual llibre haja de estar recòndit y guardat juntament ab la butlla de concessió de dita sancta confraria dins una caxa la qual de fet se pose en dita isglésia ab son pany y clau de béns de dita sancta confraria.

Ítem estatuim y ordenam que los dits priors, pabordres, protectors y administradors de dita sancta confraria qui ara són, lo mateix tercer diumenge del mes, dia de la fundació y erecció de dita sancta confraria, pugan y tingan de elegir, ço és, lo dit prior altre persona eclesiàstica, ço és, o monjo o beneficiat de dita isglésia en prior y los pabordres y protectors, dos pabordres y protectors de dita santa confraria per lo any subsegüent, ço és, un de la vila i altre de la parròquia de nostra senyora de Amer, los quals després quiscun any pugan y tingan de elegir, ço és, dit prior altre prior y dits pabordres y protectors altres dos pabordres y protectors de dita sancta confraria per lo any subsegüent y axí mateix quiscun any lo matex tercer diumenge de dita festa principal se farà del Sanctíssim Sagrament lo prior, pabordres y protectors vells pugan y tingan de elegir altre prior, pabordres y protectors nous per o any subsegüent a effecte de regir, governar, ordenar, aumentar y concervar ab son bon cuydado y diligència dita sancta confraria.

Ítem estatuim y ordenam que los dits prior, pabordres y protector de dita sancta confraria qui seran en lo mateix tercer diumenge del mes dia de la fundació y erecció de dita sancta confraria, pugan y tingan de elegir dos bassiners del bassí del Sanctíssim Sagrament per lo any subsegüent, ço és, un de la vila y altre de la parròquia de dita nostra senyora de Amer, los quals apleguen y acapten en dita isglésia per la lluminària del Sanctíssim Sagrament y axí quiscun any en semblant jornada toque dita elecció y nominació de bassiners a dits prior, pabordres y protectors qui seran de dita sancta confraria.

Ítem estatuim [y ordenam] que los dits bacines de dit bassí del Sanctíssim Sagrament tingan a la fi de quiscun mes donar compte y rahó als dits prior, pabordres y protectors de dita sancta confraria de tot lo que hauran trobat y aplegat quiscun mes y donar y lliurar en mà y poder de dits prior y pabordres tot lo

ques serà trobat y aplegat en dit bací cada mes, los quals prior y pabordres ne tingan de fer entrada y escriure y continuar-ho en lo llibre de dita sancta confraria a fi que a la fi del any se puga saber lo quels serà entrat y ne hajan de donar compte als oïdors de comptes que se elegiran com baix ab altre capítol se dirà, los quals prior y pabordres paguen y gasten de aquí lo que se offerirà haver-se de pagar per la lluminària del Sanctíssim Sagrament y altres gastos de dita sancta confraria donant-se també compta y rahó tant dels gastos com de las entradas a la fi del any de llur administració als oïdors de comptas.

Ítem estatuhim y ordenam que quiscun tercer diumenge del mes se celebre en dita isglésia solemne offici del Santíssim Sagrament per los confreres y confraressas vius y defunts de dita sancta confraria en lo qual ab la millor y major devoció que podran tingan lums encesos en les mans cada hu dels confreres y confraressas de la consecració fins a la post comunió y després de dit lo offici se fassa solemne professó ab lo Sanctíssim Sagrament per los llochs de la vila acostumats.

Ítem estatuhim y ordenam que quiscun anys sia celebrat en dita isglésia y en lo altar del gloriós Para y Patriarcha Sant Benet ahont està lo Sanctíssim Sagrament un aniversari per las ànimas defunctas dels confreres y confraressas del Sanctíssim Sagrament lo dilluns [o semmana] següent de la festa del Santíssim Sagrament ques celebrarà lo dit tercer diumenge del mes no impedit ab lo número de monjos y beneficiats convindrà y segons lo poder de dita Sancta Confraria.

Ítem estatuhim y ordenam que sempre que morirà algun confrere o confraressa de dita sancta confraria après que sia notori al dit Rnt. Rector de la isglésia de Sant Miquel y capellà major de dita isglésia de dit monastir de nostra senyora de Amer lo diumenge següent se haja de denunciar a la trona o al cap del altar major o per lo qui farà los manaments perquè los altres confreres per suffragi de la sua ànima li pugan dir la oració del Pater Noster y de la Ave Maria y se li haja de celebrar en dita isglésia lo dilluns següent après que serà notificat al poble la mort del tal confrere o confraressa un cantar de defunts per los Rnts. monjos y beneficiats de dita isglésia als quals de béns de dita sancta confraria sia donat per caritat, ço és, al qui dirà o celebrarà la missa un real y als altres qui cantaran en lo chor a quiscú un sou.

Ítem estatuhim y ordenam que quiscun any se haja de traure y elegir y si convindrà confirmar una dotsena de hòmens confreres de dita sancta confraria que tinguen de aportar dotze ciris blanchs acompanyant las professos ques faran en dit any per dita sancta confraria del Sanctíssim Sagrament y que de dita dotzena de hòmens se hajen de traure tres hòmens a rodolins per ohir y difinir los comptes als pabordres y protectors de aquell any mateix de dita sancta confraria.

Ítem estatuhim y ordenam que los dits prior y pabordres y protectors de dita sancta confraria qui ara són lo mateix dia de dita fundació y erecció de dita sancta confraria del Sanctíssim Sagrament pogan y tingan de elegir dos donas confrassas de dita sancta confraria en obreras y administradoras de un ciri a títol del Sanctíssim Sagrament ques principal en dita isglésia que creme en alabança del Sanctíssim Sagrament y lo arement de aquell servesca per ornaments de dita sancta confraria las obreras o administradoras usen son offici tot lo any subsegüent y després ellas pogan y tingan de elegir altrás dos donas confrassas per dit càrrech lo altre any següent lo mateix tercer diumenge de dita festa principal del Sanctíssim Sagrament y axí se serve després perpètuament quiscun any.

Ítem estatuhim y ordenam que tots los confreres y confrassas lo dia ques faran escriure en la confraria del Sanctíssim Sagrament donen per entrada divuit diners y après quiscun any dotsa diners en subsidi y ajuda de costa del gasto de la lluminària del Sanctíssim Sagrament y altrás pias obras de dita sancta confraria no entenen que per axò no degan també escriure tots los que en ella se voldran escriure encara que no donen dita entrada ni los [dotsa] diners cada any.

Ítem estatuhim y ordenam que los pabordres y protectors de dita sancta confraria pogan y degan elegir dos o quatre hòmens per lo temps se faran las professons del Sanctíssim Sagrament los quals porten varas o vergas per ordenar la gent que acompanyarà lo Sanctíssim Sagrament y seguirà las professons.

Ítem estatuhim y ordenam que sempre y quant se esdevindrà morir-se algun [o qualsevol] confrere o confrassa de dita sancta confraria se li haja de fer un offici cantat per sa ànima y los sacerdots que y entrevindran sian pagats de caritats de béns de dita sancta confraria, ço és, al qui celebrarà la missa un real y als altres qui cantaran en lo chor a quiscú un sou entenen emperò

que lo tal confrare o confrassa defunct o defuncta no dega a dita sancta confraria més de dos anyadas y en cas ne dega més de dos anyadas no estiga obligada dita sancta confraria en fer-li celebrar dit offici cantat, ans bé lo tal defunct o defuncta o sos hereus estigan obligats en pagar ditas charitats que deuran y en cas que en dita sancta confraria noy haja béns de què pagar ditas charitats de dits cantars que los sacerdots de la present isglésia hajan de celebrar dits cantars per amor de Déu fent-ne charitat al defunct de tant als sacrifici.

Ítem estatuhim y ordenam que los dits prior, pabordres y protectors dalt dits de dita sancta confraria pujan posar un bací en la isglésia de dita present parròquia allí hont millor los aparexará convenient per acaptar per la lluminària del sanctíssim sagrament y altres gastos de dita sancta confraria.

Ítem estatuhim y ordenam que tots los cantars ques offeriran haver-se de celebrar en la present isglésia per dita sancta confraria se hajan de celebrar per torn per los reverents monjos y beneficiats porcionaris de la isglésia de dit monastir donant-los la charitat o oblació dalt dita, ço és, aquí celebrarà lo offici un real y los altres qui cantaran en lo chor un sou.

Ítem estatuhim y ordenam finalment que quiscun confrare o confrassa de dita sancta confraria qui voldrà redimir dita annua prestació de [sis] diners quiscun any ho puga fer pagant una vegada deu reals ab los quals sia franch de dita annua prestació per tot lo temps de sa vida.

Sumari de las indulgèncias y gràcias concedidas per Sa Santetat als Confreres y Confrassas de la Confraria del Santíssim Sagrament del M^{ic} y Convent de Sant Benet, de N.S. de la Vila de Amer.

De part del reverent fra Isidro Bellapart, monjo infermer, prior claustral y vicari general del monastir y convent de N. S^a de la vila de Amer del ordre de St. Benet del bisbat de Gerona, per lo Ille. y molt Rnt. Senyor lo Dr fra Hyerònim Clement, per la gràcia de Déu, y de la Sta. Sede Apostòlica Abat de dit monastir a instància y suplicació del Rnt. fra Agustí Vallespí, monjo y camarer de dit monastir, prior de dita confraria. Miquel Puig y Ravarter de la dita vila de Amer y Baldiri Boada de las Costas, pagès de la dita present parròchia de Amer, pabordre y administradors de la confraria del Ssim. Sagrament en la present isglésia ara novament instituïda y fundada. Tant en nom y per part de dita

confraria com de tots los abitants de dita present vila y parròquia de Amer se notifica com per la bona memòria de Clement Papa desè ab ses lletras apostòlicas ab sa bulla plumbea ab cordas de seda [en blanc] pendent perpètuament duradoras. Dadas en Roma en lo present any de la nativitat del senyor de mil sis cents setanta tres en la dicció onsen lo dia emperò de dotsa del mes de mars y de son pontificat lo any tercer. A dit Sr. Prior claustral y vicari general en llur pròpia forma per los sobredits prior y pabordres de dita confraria del Sanctíssim Sagrament en la present isglésia del monastir de N. S^a de Amer verament penedits y confessats rebran lo Sanctíssim Sagrament de la Eucharistia indulgència plenària y remissió de tots los peccats.

Ítem concedeix Sa Sanctedat als matexos confraras y confraressas qui ara són escrits y se escriuran en esdevenidor en dita confraria també verament penedits y confessats rebran la santa comunió los quals aniran la professó per los dits confreres acostumada fer tots anys en la octava de Corpus devotament acompanyaran lo Sanctíssim Sagrament y allí pregaran per la pau y concòrdia dels príncepts christian y extirpació de aretgias y exaltació de sancta mara isglésia també indulgència plenària y remissió de tots sos peccats.

Ítem concedeix Sa Santedat a dits confraras y confraressas que no poran anar en dita professó y seran legítimament impeditos, de la mateixa manera penedits y confessats rebran lo dit Sanctíssim Sagrament y conforma dalt està dit pregaran també indulgència plenària y remissió de tots los peccats.

Ítem a dits confreres y confraressas que en lo artigle de la mort penedits y confessats, rebran la sagrada comunió y lo nom de Jesús si podran de paraula sinó emperò de cor devotament invocaran axí mateix concedeix Sa Sanctedat indulgència plenària y remissió de tots sos peccats.

Ítem als matexos confreres y confraressas vertaderament penedits y confessats los quals en lo dia de la festa de dita Sanctíssim Sagrament rebran lo dit Sanctíssim Sagrament y conforma dalt està dit pregaran concedeix Sa Sanctedat set anys y set quarantenas de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat als mateixos confreres y confraressas que acistiran als officis divinos y a las professons de dita sancta confraria cent dias de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat als matexos confreres y confraressas que tots los divendres del any devotament visitaran dita

present isglésia de N. Srª de Amer y allí conforma dalt a esta dit pregaran semblantment cent dias de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat als matexos confreres y confrassas los quals peneditis y confessats rebran la sagrada comunió y aniran a la professó de quiscun tercer diumenge del mes y a la professó del dijous sant y conforma està dit pregaran. Set anys y set quarantenas de pardó.

Ítem concedeix també Sa Sanctedat a tots los faels christians que no seran escrits en dita sancta confraria que aniran en dita professó dos cents dias de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat anals matexos confreres y confrassas que a lo menos contrits y confessats lo dit dia del Dijous Sant acompanyaran dita professó. Cent dias de pardó.

Ítem concedeix també Sa Sanctedat a tots los faels cristians que acompanyaran lo Sanctíssim Sagrament ab llum o sense llum que se portarà tant anals malalts com altrament en qualsevol part y de qualsevol modo que. Sinch anys y sinch quarantenes de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat an als matexos faels christians que seran impeditis legitimament que no poran anar acompanyar lo Sanctíssim Sagrament y dient un Para nostra y una Ave Maria y pregant conforma dalt està dit cent dias de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat a las donas que ab justa causa no acompanyan lo Sanctíssim Sagrament y diran un Para nostra y una Ave Maria y pregaran a Déu per lo malalt semblantment cent dias de pardó.

Ítem concedeix Sa Sanctedat an als matexos confreres y confrassas que en lo dia del Dijous Sant visitaran lo lloch ahont lo Sanctíssim Sagrament se reserva y conforma dalt està dit pregaran axí mateix cent dias de pardó y los relaxa las penitèncias que no jujta y degudament auran complidas en la confessions passadas.

Dat en lo monastir y convent de Sant Banet de Nostra Senyora de la vila de Amer lo dia de 25 del mes de juny del any de la nativitat del senyor 1673.

1681, maig, 15. Amer

Contracte de construcció d'un pont sobre el riu Ter entre l'abat Joan A. Climent, diferents particulars de la Celler de Ter, Amer i

Sant Julià de Llor, d'una banda, i Guerau Malaviala, mestre de cases, d'una altra.

AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer Palou. *Septimus liber Manualis sive septimus Manuale*, Am. 348 (1680-1682), ff. 52v-53r.

En nom de nostre sr. Déu sie Amén.

De y sobre lo preu fet et fahedor de la obra de la rehedificació del Pont vulgarment dit Lo Pont de Amer fahedora, scituat dins lo Riu de Ter per y entre lo Il·lustre y Molt Rnt. Sr. Doctor fra Joan Antoni Clement per la gràcia de Déu y de la Santa Sede Apostòlica, abat del monastir y convent de Nostra Sr^a de la vila de Amer, Salvador Planas, pagès sr. útil y propietari del mas Planas de la parròchia de nostra senyora de Salas de la Cellera de Anglès, familiar del St Ofici de la Inquisició del present Principat de Catalunya, Baldiri Buada de las Costas, pagès sr. útil y propietari del mas Buada de las Costas de la parròchia de nostra Srª de Amer y Miquel Puig, pagès sr. útil y propietari del mas Puig de la parròchia de St. Julià de Lloret de la vall de Amer, de una part; y Garay Malaviala, mestre de casas, habitant en la ciutat de Vich, de part altre, és estada feta, pactada, firmada, llohada y jurada la capitulació baix escrita següent:

E primerament és pactat y lo dit Garau Malaviala convé y promet ab tenor del present capítol que farà tota la archada que falta fer ab tota perfecció que vinga de pla ab las que vuy són fetas ab son vorell y enpadrada conforme demana lo dit Pont a tot punt y sian de ésser los archs forans de pedra picada y que la volta de dit pont sia dobla.

Ítem és pactat y lo dit Garau Malaviala convé y promet que ell tindrà son mestra fuster y fadrins necessaris, tant per son ofici de mestre de casa com de fuster y que ell sels pagarà y sustentarà a sos gastos y que del dias present en avant no parará fins a tenir la dita archada acabada ab tota perfecció tenint-li tot lo menester a peu de obra.

Ítem és pactat y lo dit Garau Malaviala convé y promet estar un any y un dia després de feta dita obra per si acàs se espallàs alguna cosa o caygués per estar mal paradat o de qualsevol altra manera per culpa de ell dit mestre y en tallas que caygués o se espatllàs alguna cosa per culpa de ells dit mestre a coneguda de altres mestres que ell a sos gastos tornarà fer dita obra.

Ítem és pactat y los dits Sr. Abat, Planas, Buadas de las Costas y Puig convenen y prometen tenir a dit mestre de casas tota la

pedra picada que serà menester per passar los archs y altrament y tota la demás pedra per passar la volta y fer la demás obra y tot a peu de obra y axí mateix cals, arena, bigas, jassas, pots, claus, cordas y tot lo que serà menester per continuar dita obra.

Ítem és pactats y los dits Sr. Abat, Planas, Buada de las Costas y Puig, convenan y prometan a dit mestre de casa tenir-li tots los manobras que seran menester per dita obra y també tota la gent necessària a la ocasió de haver de pujar algun pes que los mestras y manobras no podran fer ho sols y axí mateix li prometan tenir habitació per ell y sos fadrins y llits per dormir, ço és, màrfege, llansols y flassada.

Ítem li prometen donar a dit mestre de casas quatre quarteras de blat, ço és, dos quarteras al principi de la obra y las otras dos quarteras quant comensaran a paredar.

Ítem és pactat y los dits Sr. Abat, Planas, Buada de las Costas y Puig hagen de donar com ab tenor del present capítol convenen y prometen an al dit mestre de casas present de donar y pagar-li per lo preu de dita obra quatrecentas y vint y sinch lliuras moneda barcelonesa desta manera, ço és, cent lliuras al principi de la obra, otras cent lliuras al comensar a paredar, otras cent lliuras havent acabat dita obra y las restants cent y vint y sinch lliuras a compliment de ditas quatrecentas y vint y sinch lliuras barcelonesas al cap de vuyt mesos després del pont fet.

Finalment.

Et ideo nos dicte partes laudantes convenimus et promittimus una parts nostrum alteri & nobis invicem & vicissim predictam capitulationem et omnia et singula mea contenta pro ut ad utiamq. partem nostrum se referunt ac pertinent & spectant attendere servare & complere sub pena & scriptura tertis cum vel sine dierum requisitione salario procuratoris intus presentem villam de Amerio x s. x extra vero xx s. barm. pro die ultra sumptus de quibus credatur et prohys obli. parts parti scilicet dictus dominus Abbas bona sua propria tantum & ceteri simul & in solidum personas & bona & cuius libet nostrum in solidum mobilia renuns. parts parti benefitys & juribus cedendarum & dividendarum actionum novarum constitutionum epistoleq. & consuetudini bare. et sich promi. pars parti jur.

Testes Rdus. Vicentius Balagueró, pbi. & Jacobus Carbonell, studens de familia dicti domini Abbatis.

Actum in Palatio Abbatiali Monastery & Conventus B.M. Villa de Amer ordini divi Benedicti Gerundens dios. die xv May MDCLXXXI.

20

1685, 27, abril. Amer

Una sèrie de testimonis que, com a feligresos, fan relació de les antigues consuetuds de l'església parroquial de Sant Miquel d'Amer, abans de ser enderrocada el 1657.

AHG: Notaria d'Amer, Josep Quer Palou. *Nonus liber manualis sive nonun Manuale*, Am. 351 (1684-1685), ff. 74v-75v.

Universis et singulis presentes certioratitias litteras sive hoc pns. publicum instrum. Inspecturis visuris lecturis pariterq. et audituris attestamur indubiamq. Fidem facimus nos Bernardus Crous, parator, Josephus Conchs y Maset, agla., Bartholomeus Roura, sartor, Martirianus Xambal, Joannes Ballió y Noguer, textor lini et Jacobus Taverner, laborator, omnes habitatores in villa et parrochia de Amer, medio juramento per nos in animas nostras ad dominum Deum et eius Sancta Quatuor Evangelia manibus nostris corporaliter tacta extra judicialiter predicto in manu et posse mei nott. infri qualiter antes del any MDCL hi havia una isglésia en la present vila de Amer, intitulada de Sant Miquel, que per las guerras, los soldats la enderrocaren, la qual servia per la administració de sacraments als parroquians de dita vila y parròquia, la qual administrava y administra vuy un capellà que nosaltres lo anomenam rector de Sant Miquel, al qual dóna lo senyor abat porció monacal per la dita administració y té la residència en la iglésia del monastir. En dita iglésia de Sant Miquel quant estava en peus, tots los diumenges del any no si celebrava missa que la missa major del monastir no fos més de mig dita y arribant lo Divenras Sant lo dit rector sumia la reserva de dita iglésia y la tancava y tots los parrochians acudiant als oficis del monastir y lo dia de Pasqua acabada la missa major en lo monastir, lo prior y demás monjos y beneficiats ab solempne profesió aportavan lo Santíssim Sagrament en dita iglésia y entregava lo prior algunas formas consegradas al dit rector de Sant Miquel quel encomanant-li lo cuydado y diligència de la administració de dit Santíssim Sagrament, de aquí en avant lo Dissapte Sant beneïa las fonts lo Prior, acitit dels monjos y beneficiats y estava dita aygua baptis-

mal tots los vuyt dias de la Pasqua en lo monastir y axí mateix la octava del Esperit Sant y mentres estava dita aygua baptismal al monastir y la iglésia de Sant Miquel sens reserva, administravan los monjos los sacraments y avuy també los administran en los dits dias y arribant lo dilluns passadas las dos Pasquas, los monjos entregan la aygua al dit rector encomanant-li lo cuydado de la administració de dit sacrament als parroquians. Lo Sagrament de la Eucharistia no essent per viàtich lo administran tot l'any los monjos a tots los parrochians. Lo Dimecres Sant o altre dia de la Semmana Santa, los monjos fan lo salpàs en algunas casas de la vila y en las demás lo fa lo dit rector y ha de correspòndrer al Sr. Abat certa quantitat de ous dels que li donan los pagesos o casa en què fa lo salpàs, y assò ho testificam y diem saber per haver-ho axí vist observar y vuy encara se observa y per haver-ho ohït a dir a nostres passats que sempre se havia fer axí. Et ne aliquem super hiis dubitari contigat presentes certioraticias literas sive hoc pns. publicum instrum. Fieri iussimus per nott. infrum., quod fuit actum ad instantiam Rdi. fratris Josephi Milsocos y Morell, monachi et sacrista majoris, prioris claustralis et vicarii generalis monaterii et conventus B.M. aiusdem villa de Amer, ordinis Divi Benedicti in dicta villa de Amerio dios. Gerundens die XXVII, mensis Aprilis, anno a natt. Domini MDCLXXXV.

Presentibus pro testibus Petro Paulo Masó, sartor dicta villa de Amer et Petro Reverter, juvene agla. par. Sancti Clementis vallis de Amer ad hec vocatis et rogatis.

21

1696, juny, 17. Amer

Compromís entre l'abat Joan A. Climent i els confreres del Roser per tal d'impulsar i difondre la festa de la Mare de Déu d'agost.

AHG: Notaria d'Amer; Josep Quer Palou. *Protocolli*, Am. 366 (1694-1695), ff. 462r-464r.

De y sobre la festivitad de Maria Sanctíssima de Agost en lo esdevenidor perpètuament fahedora en la isglésia de Amer, per y entre lo Il·lustre y molt Rnt. Sr. lo Dr. fra Joan Antoni Climent, Abat de dit monestir, de una part y los baix escrits pabordres y personas de la quinsena elegida lo prent any de la confraria de Nostra Sr^a del Roser de dita Isglésia de Amer, és a saber: lo Rnt. fra Narcís Sarçanedas, monjo y camerer de dit monestir, prior de

dita confraria, Rafel Roura, sastra de la pnt. vila de Amer y Pera Buada de las Costas, pagès de la parròchia de Amer, pabordres de dita confraria, Jaume Mestras, silurgià, Joan Llobrassols, pagès, Baldiri Butets, traginer, Pau Borrell, apotecari, Joan Jonquera, major de dias, Miquel Blanquera, Franch. Timonet, Pera Reverter y Lloret, Baldiri Gallisà, pagesos de dita parròchia, Llorens Dorcha, parayra y Miquel Gelabert, pagès de dita parròchia de Amer de la quinsena de part altre, han feta y firmada la capitulació següent:

Primerament lo dit Sr. Abat convé y promet a dits prior, pabordres y personas de dita quinsena de dita confraria que sempre que la universitat de la dita present vila de Amer pagarà sexanta lliuras de moneda barcelonesa o la penció de ella creant-ne censal y los [*al marge*: pagesos de la] parròchia pagaran altrás sexanta lliuras barc. o la penció de ellas a dita confraria o en augment de ells que ell dit Sr. Abat convé y promet donar de comptans a dits prior, pabordres y personas de dita quinsena cent lliuras de moneda barc. a effecte de esmersar aquellas era lloch tan bo y segur a for de censal a obs y per la celebració de la festivitats [*al marge*: y assumpció] de Maria Santíssima [~~de Ago~~] a quinsa de agost quiscun any obligant-se los dits prior, pabordres [~~y administradors~~] y los de la quinsena que ara són y per temps seran de tenir llogada una cobla de músichs quiscun any per celebrar la dita festivitats y tenir quatre siris a la mesa del altar de Nostra Sr^a que estarà al mitg de dita isglésia, los quals siris hajan de cremar lo dia de la festa y al cap de la octava en totas las horas canònicas y en tots los dias que se cantaran las completas solempnes de tota la octava y a las demás horas canònicas dels altrás dias del infra octava dos siris de las quals pencions de ditas quantitats junt ab lo que procehirà de la venda de las cocas se replegaran dit dia de dita festivitats y del llevant de taula tingan obligació dits prior, pobordres y los de la quinsena de pagar lo lloguer de dits músichs dit dia y [~~la que costan dits quatre siris~~] serà ques cremaran en dit altar y que los honorables batlla y jurats de dita vila y parròchia de Amer que ara són y per temps seran [*al marge*: tinga obligació de fer la vida a dits músichs] lo que promet attendrer y complir ab obligació de tots sos béns llargament y ab jurament.

Ítem és pactat que los dits prior, pobordres y personas de la quinsena sobreditas de dita confraria convenan y prometan per ells y per los llurs successors en dita confraria que observaran y cumpliran ab lo demunt dit, lo que promet en attendre y complir

ab obligació de tots los béns de dita confraria llargament y ab jurament; e finalment.

Et ideo dicte partes laudantes.

T. D. Josephus Terradas, clericus et beneficiatus portionarius ecclesiae dicti monasterii. Ac. In Palatio Abbatiali monasterii et conventus B. M. de ville de Amer die 17 juny 1696.

22

Entre 1699 i 1732

Pagaments i obligacions que ha d'efectuar la caixa comuna del monestir d'Amer a les fundacions establertes per l'abat Joan A. Climent i per Josep Gros.

ADG: Arxiu del monestir d'Amer. *Dietari de aniversaris y missas de estaca, 1680, f. s.*

Obligacions de la caixa comuna del monestir de Amer per fundacions té fetas lo Dr. fra Juan Antoni Clement, abat de dit monestir.

Al 1 janer a de donar de distribució hal abat, monjos y capellans un sou a cada hu y al abat doble dels que seran present en la missa que dit dia se diu cantar ha honor de Maria Santíssima y sufragi de las ànimas més cerca de eixir del purgatori, per què ab las intercesions nos deslliure Déu la present iglésia de enderrocarse per estar tant prim parada dels pilarets y dit offic ha de ser a modo de aniversari simple.

A 14 de dit ha de pagar dita caixa comuna distribució de quatre sous a tots los presents per la solemnitat del nom de Jesús ques deu celebrar ab la mateixa solemnitat de cera, trillos ministres y lo demás com la solemnitat dels tres Reys y al sagristà major per distribució y servituts de cera, encens, trillos y demás requisits, vuit sous.

Al 2 fabrer ha de donar dita caixa distribució de dos sous ha cada hu dels presents y al sagristà major doble per la solemnitat de la Purificació de N.^a S.^a ho en altre dia sis transferirà celebradora ab la mateixa solemnitat de la festivitad dels Reys.

A 25 mars ha de donar la mateixa distribució a tots los presents per la solemnitat de la Enunciació de N.^a S.^a com en la Purificació y se ha de celebrar ab la mateixa solemnitat.

A 15 de agost ha de donar dita caixa, sis sous de distribució a tots los monjos y capellans que posaran un ciri blanc de tres onças a las brandoleras que estan al rededor del llit de Maria Santíssima y assistiran a las completas y goigs ques cantan en la vigília y en los demás dias de la infra octava a la tarda y an de cremar mentres se cantan completas y goigs y si los monjos y capellans no fan número de dotze ciris, que per tants té renda fundada dita caixa, y aquí noy entra lo abat [*al marge*: suplica la caixa fer una fins al número de dotze].

A 8 de setembre donarà dita caixa a tots los presents dos sous de distribució, com en lo dia de la Purificació per la solemnitat de la Nativitat de N.^a S.^a que se ha de celebrar ab la mateixa solemnitat que la festivitats dels Reys: y així mateix a 8 de desembre per la solemnitat de la Puríssima Concepció.

En la dominica infra octava de la Nativitat de N.^a S.^a donarà dita caixa de distribució a tots los presents quatre sous per la solemnitat del nom de Maria, com en la solemnitat del nom de Jesús, ques deu celebrar ab la mateixa solemnitat, y al sagristà major per distribució y servitut de cera en cas trillada, vuit sous.

A 2 de octubre a de donar dita caixa comuna a tots los presents la mateixa distribució com en la festivitats del nom de Jesús en la festivitats del Àngel de la Guarda y se fa professó solemne per la tota la vila com en la dia de Corpus, y se cantan los hymnes com los de Corpus.

Ítem té obligació dita Caixa Comuna a donar distribució a tots los presents en la lletania de N.^a S.^a ques canta los disaptas de tot lo any [*al marge*: després de completas] (acceptats los disaptas de las dos Pasquas y festivitats del Roser y de dominicas infra octavas de Corpus y Assumpció) sis diners a cada hu y als escolans dos y al sagristà major a més de dita distribució li deu donar cada any deu reals per la lluminària del altar quey ha de cremar tota la mateixa que cremarà a las completas ho sian dos ciris o quatre o sis y la lletanya se ha de cantar a las gradas del presbiteri ab la Anâ. substium. presidium.

Ítem té obligació dita caixa a fer cremar dos ciris de cera blanca de pes de una lliura cada ciri tots los dias a la missa conventual és que començeran cantar *Sanctus* al cor fins que lo sacerdot missant haurà sumit lo sanguis.

Ítem té obligació fer cremar dos ciris consemblants als pròxim dits tot lo temps esterà Jesu Christ sacramentat en lo monument

y tot lo temps esterà patent en la octava de Corpus y altres ditas si se esdevindrà.

Ítem té obligació dita caixa posar quatre ciris també de lliura, als quatre pilars que estan al rodador del llit de N^a S^a de Agost, y an de cremar tots quatre en la vigília a vespras y a completas del mateix dia, en las vespras y completas, missa major y horas canòniques [~~en las vespras y completas~~] los demás dias de la infra octava, cremeran dos només en la missa major y vespras y tots quatre en las completas ques cantan a la tarda y en las vespras y completas del cap de octava.

Ítem té obligació dita caixa a donar un sou a cada hu dels monjos y capellans dels sis que acompanyaran lo viàtich en las casas de la vila, mentres no sia combregar major, que eix lo paga la casa haont va la viàtich. Per la primera missa, per la lletania, per lo viàtich y per los ciris de lliura y lluminària y distribució de la festivitat y octavari de N^a S^a de Agost ja està la renda fundada, la cobra lo procurador. Per la festivitat del nom de Maria és lo censal de Miquel Puig demont de Sant Genís de 60 s. de penció. Per la festivitat del Àngel de la Guarda és lo censal de Jaume Torra de 60 s. de penció. Per las festivitats de la Concepció y Nativitat de N^a S^a és lo censal [*en blanc*] que fou de Roch Reglar qui vuy lo paguen los hereus de Jacinto Serra, ferrer, de 60 s. de penció. Per las dos festivitats de la Purificació y Annunciació de N^a S^a és lo censal de Jaume Corretger de Medinyà de 70 s. de penció és lo acte de la creació y consigna en poder de Ignaci Ponach, notari de la Bisbal y Colomé de lo mes de setembre 1699.

Per la festivitat del Nom de Jesús és lo censal den Figareda de 30 s. de penció y per què ha de ser de 60 s. si ajustaran los deu sous del censal de Medinyà y lo demás se pagarà ab dinés, ho altrament.

Ítem la confraria del Roser té obligació de aportar quatre atxes blanques a la professó solemne de N^a S^a de Agost, y a la professó del Cap de octava, ques fa per lo pati y ala professó solemne del Àngel de la Guarda, y donar ciris als monjos y capellans que fan la professó y té obligació a posar dos ciris a la mesa del altar a la missa major de dota la infra octava y quatre ciris a la missa major del dia de la festa y a las vespras y a las completas solemnes ques canten a las tardas y per dita servitut se ha ja esmersat lo diner necessari, ho entregant als pabordres de dita confraria que a las horas eran.

[*Espai en blanc.*]

La caxa comuna del que se ha eserçat del espoli de fr. Joseph Gros per axí aparèxer rehonable y per asserenar conesèncias un censal den Gallisà de 50 ll., un censal ab Crous de Sant Esteva 80 ll., ab Joseph Coll de Lloret 100 ll, ab Torrent de Subvaquer 40 ll., 100 ll. den Narcís Llobrasols per siris per festivitats. Lo censal den Joseph Coll de Lloret és per vintisinch missas dels officis conventuals per ajustar a las 300 missas tenia dit Sr. fundadas.

Las demás són per cremar ciris en lo altar major a més de la quey posa lo sagristà major y per lo altar del para St. Banet y per cremar al sagrament a la capella del St. Christo.

En lo altar major creman en totas las festas anyals y las quatra festas solemnas que són la Epifania, Assenció, Corpus y tots los sans, y totas las festivitats quey ha bordons que cantan matinas, o laudes des de las primeras vespres afins a las segonas inclusive [y també completas] qualsevol horas canònicas y matinas y laudes y offici si la festa ás ab ancens sens bordons som són las segona classes cremas los dos ciris al altar major a las primera vespras [y completas], tercià, sexta, nona, offici y segonas vespras y completas dos ciris.

Los diumenges y festas de precepta creman a tèrcia, offici, sexta, nona, vespres y completas del dia que són las segonas dos ciris.

En lo altar del para Banet y del St. Christo o sagrament per rahó del sagrament en las quatra festas anyals desde las primeras vespras afins a las segonas vespras y completas inclusive y a las matinas y laudes dos ciris. Las festas de la Epifania, Assenció, Corpus [*al marge*: lo dia de Corpus al altar del St. Cristo per rahó del Sagrament dos ciris a las matinas. Advertesch que al altar del para St. Banet las dos festas suas ni creman quatra que són de la caxa comuna a més dels dos que són sis menos a las matinas que no cremas quatra dos de la fundació y dos de la caxa comuna], Tots Sans, la dedicació de la isglésia, las dos festas del para St. Banet, so és, la de la Quaresma és la traslació, a las primeras vespras y completa, tèrcia, sexta y nona ofici, segonas vespras y completas dos ciris, las festas del para St. Banet també ha matines.

Las demás festivitats quey ha encens creman als dits altars sols a tèrcia, nona, offici y segonas vespras y completas encara quey aja bordons no essent de las dalt ditas dos ciris.

Als diumenges y las festa de precepta que noy ha encens sols creman al dia del diumenge o sant que és festa al ofici dos ciris y a tèrcia, sexta y nona.

També té obligació la caixa comuna la vigília de Corpus a vespres, completas y matinas posar trenta sis ciris y la sagristia major ni posa quatra per rahó de son offici, que ab aqueys ni ve aver quaranta y lo posar los trentasis ciris la caixa és que fr. Joseph Gros quant funda las trescentas missas del offici conventual se atura las pencions y porratas tant com viuria y de las pencions que se li deurian quant moriria se lin fessan dir missas de sis sous, lo que se féu, lo de las porratas se lin fundàs alguna cosa per los administradors de la caixa comuna a sa coneguda y ab exacta ho dexaba a la caixa comuna, ab que se comprèn se li devia algunas trenta vuyt lliuras poch més o menos ab que se determina per lo Sr. Abat y capítol lo dia deu de juny 1732 se posassan los dits trenta sis ciris sensa los quatra y posa lo sagristà major perquè se tingué lo sagrament patent a las vespres y completas primeras y del dia antas o vigília de Corpus y també a las matinas, lo que antas nos feya y la caixa esmèrcia trenta vuyt lliuras per los trentasis ciris a sou per ciri y los dos sous que quedan seran per la exacció del procurador.

[*Afegit a posteriori*: Ítem lo endemà del cap de octava de Corpus tots los anys se fa un offici ab lo sagrament patent y la caixa comuna y fa cremar 40 ciris és fundació de mon. Joan Quer; en alabansa del SS. Cor de Jesús.]

23

1700, maig, Ascensió del Senyor. Amer/Roses

Normes i regles que va establir l'abat Joan A. Climent pel govern del monestir de Santa Maria de Roses, després de les pèrdues econòmiques, materials i espirituals ocasionades per les guerres amb França.

AAM: C.I., 130. *Llibre de decrets de visitas del monestir de St.^a Maria de Rosas = fet en lo any 1739 (1706-1781), s. f.*

Codern y llibre de consueta en lo qual estan continuadas las ordinacions que lo Sr. Abat fr. Joan Antoni Climent a fet per la direcció de las practicas de la iglésia de Rosas, obligacions y càrrechs de cada qual dels residents y ministres della, pera que

de aquí en avant se sàpia lo ques deu fer, observar y pagar, honra dels sants y seguretat de concièncias: y de tot lo que en avant se anirà disposant. Fet en lo mes de maig de 1700, dia de la Ascensió de Jesuchrist Senyor Nostre.

En nom de Jesús y Maria.

Com per causa de tanta guerra y tants citis de armes age petit tant la vila de Rosas, com és de vèurer de present que an obligat als habitants viurer fora de la vila en barracas, y molts dexant sas terras an anat a viurer en altres llochs, per falta de casa y per fugir las molèstias de gent de guerra y trobar-se lo monestir tot assolat, sens casas ni claustros y per ditas causas aver faltat los monjos y beneficiats y se agen perduts molts papers que podian donar alguna notícia de las lloables consuetuts dels monestir y iglésia, y de las obligacions de cada qual y en particular dels qui feyan alguna servitut a la iglésia com era lo sagristà, los obrers y altres que vuy en dia uns per altres dexan de fer lo servey en la iglésia, y en cas se fassa, se fa de malagana y alterquejant que cedeix y redunda tot en vilipendi de las cosas del servey de Déu y dels divinals officis, que nos celebren ab la devoció, veneració y solemnitat deguda; perçò avem resolt suposat se troban alguns vestigis y notícias del que antes se observava si bé que obscurament declerar lo ques dega fer y observar per lo servey de Déu y de la iglésia, y aquí toca fer-ho y posar-ho en pràctica; y las obligacions de cada qual, tant del abat com del sagristà, curat, obrers de la iglésia y altres, comensant per los divinals officis, alabança de Déu.

1. Primerament ordenam que atès que en lo temps present se troban quatre residents en la iglésia y se creu serà eix lo número menor de aquí al devant, que tots los dias del any se resen en lo cor totas las horas canònicas, així nocturnas com diürnas, a sas horas assenyaladas y que tots los días se cante la missa conventual, la qual aplicam per los benefactors de la iglésia y monestir de Rosas, dividint-se per semmanas la celebració de dita missa entre los quatre, so és, camarer, infermer, sagristà y capellà curat, y si resideix lo diaconil correrà també per son torn després del capellà curat y que qui farà la semmana de la missa conventual la fasse també en lo cor, dexant per lo prior ho monjo decano en la ausència lo fer senyal al comensar las horas, y al entrar, ho fer acabar las campanas.

2. Ítem ordenam que los aniversaris ho cantars de ànimas se celebren sempre després de haver resat primer y llegit lo capítol

de Regla de N.P. y capítol de las constitucions y feta la absolta per los difunts conforme està ordenat en ditas constitucions y los aniversaris se celebren en son propri dia sino serà impedit.

3. En tots los disapte y vigílias de festa de precepte se cantaran completas a la tarda y los disaptes los goigs del Roser; y lo endamà se cantarà tèrcia antes de la missa conventual, y després de la missa se reserva secta y nona, però si després de la missa conventual se haurà de fer professó, ho reservar, en tal cas podran resar tèrcia y sexta després de prima, feta la absolta y antes de la missa conventual cantaran nona y aniran més descansats; y en dits dias de festa se cantaran las vespras y completas a la hora acostumada; y tots los dias després de completas se tindrà mija hora de oració mental en la forma manan nostras constitucions, y los días ques cantaran completas a la tarda serà la oració mental després de vespras com se acostuma en est nostre monestir de Amer y en los dias de festa ques cantan vespras y completas, per ocasió del poble en lloch de oració podran resar a chors lo Santíssim Rosari en lo altar de N^a S^a del Roser; y fora molt lloable que tots los días a la entrada de nit se resàs dit rosari com se acostuma en los demás llochs y vilas.

4. És regla general que qui serveix al altar age de víurer també del altar, y per dita rahó importa assenyalar lo que poden exigir los residents per sos salaris del que treballaran. Al qui celebrarà la missa conventual, la qual avem aplicat per las ànimas dels benefactors per averse perduts molts papers de las fundacions de missas y aniversaris, per què no queden aquellas ànimas per qui estaven las fundacions defraudadas del sufragi los competia, y per seguretat de nostras concièncias, se li donarà de la renda del comú de missas, aniversaris y altres cosas sis sous de caritat moneda corrent [*sempre que es parli de moneda, entendrem moneda de belló barcelonesa*]. Al qui celebrarà lo aniversari se li donaran quatre sous y de distribució a cada qual dels residents per llum, hòstias y vi, un sou y al escolà sis dinés. Per los goigs ques cantan als disaptes y vigílias de festas de misteri pagarà la Confraria del Roser sis diners a cada residents y tres dinés al escolà. Y en las professons dels primers diumenges pagarà dita confraria un sou a cada resident y un sou per dret de creu y sis diners per lo escolà y lo mateix se observarà sis fan professons de altres confrarias y goigs.

5. Si la dita confraria del Roser y altres si ni aurà faran celebrar aniversaris per los difunts confreres pagarà dita confraria

a cada hu dels residents tres sous, per la caritat de la missa sis sous, per al sagristà de dret de campanas un sous y per llum si lay posarà, vi y hòstias un sou, al scolà sis diners.

6. Si ditas confrarias faran celebrar officis solemnes per las festivitats que són de la confraria, pagarà la confraria per caritat de missa sis sous; per cada resident tres sous, per dret de campanas ques suposa auran de trillejar en primeras y segonas vespras, offici y completas y fer los tochs més llarchs tres sous al sagristà per encens, vi y hòstias un sou y sis, y al scolà un sous y sis y si hi haurà professó solemne se donarà de distribució a cada resident dos sous [*al marge*: per dret de creu dos sous y per lo escolà un sous] y si hi haurà en lo offici diaca y subdiaca, a més de la distribució assenyalada se donarà a cada hu dels dos un sou y si a la vigília se cantaran completas solemnes donaran un sou més de distribució a cada resident y sis dinés al scolà.

7. En los officis de albat y cantars de devoció se donaran per caritat de la missa sis sous y per cada resident dos sous y al sagristà per dret de campanas, vi, llum y hòstias tres sous, al scolà un sou, y si y ha seqüela al albat que sia lluny donaran un sou més per resident, sis dinés al scolà y per dret de creu y terratge sis sous al sagristà, si és de costum quel resta lo sagristà o la caixa comuna, nou avem trobat; estigas al bon costum.

8. Ítem com nos cònstia de las pocas missas fundadas ques troban y aniversaris, que las missas no arriban a vuytanta y los aniversaris a sexanta, y sia lo bassí de las Ànmas principalment per celebració de missas y cantars per sufragi de las ànimas, ordenam que dels diners de dit bassí en primer lloch se pague la caritat de la missa primera que se celebra en diumenges y festas al matí per comoditat dels parrochians a rahó sis sous per cada missa, y que cada semmana del any, acceptat les privilegiades, se celebre un cantar donant per caritat de la missa sis sous y per distribució a cada resident dos sous al sagristà per dret de campanas, llum hi hòstias dos sous, y al scolà un sou y si feta dita servitut sobrarà diner al bassí, se distribuirà en cantars de ànimas a coneguda dels clavaris de la caixa de las Ànimas.

9. Y com ara parlam de caixa de ànimas que segons fins vuy tenim entès a corregut per mà de hu, so és del prior, ordenam que de diners de dit bassí se fasse una caixa ab dos panys y claus de different tancadura y estas claus tingan dos clavaris; so és, hu dels sacerdots nomenador en lo capítol y altre dels seculars nomenador

per los jurats y estos cada any se hagen de mudar a confirmar y que lo bassiner ting obligació posar lo diner del acaptiri dintre dita caixa, la qual obriran los clavaris de dos en dos mesos, o bé de quatre en quatre, per donar satisfacció a tot los residents del que se aurà celebrat aquells mesos antecedents, aportant lo compte de missas y cantars celebrats hu dels residents y sabran lo que quede a la caixa per poder fer celebrar més ho menos.

10. Com la renda de la sagristia del monestir de Roses concistesca en lo peu del altar, so és, en ofertoris ques fan en la missas, officis, bateigs, enterros, honrras, adoració de la creu, monument, sens fer-ne part a ningú en los drets de campanas, escolà, creu y sepultura per rahó dels quals està obligat a diferents servituts, es precis declarar quinias sian las obligacions del sagristà y també dels altres ministres de la iglésia, perquè ab quietut se cumples a la obligació.

11. Té obligació lo sagristà del monestir de St^a Maria de Roses tenir la iglésia neta y endreçada, y lo claustro net en dias de professó principalment, las robas del servey del altar acomodadas en los calaixos de la sagristia, sinó de tela ho de seda, ho altre matèria, y las que seran brutas ho esquinsadas entregar-las als obrers de la iglésia que las fassen natejar y adobar.

12. Té obligació tenir los altars composts y endreçats que si puga celebrar y si res hi falta fer-ho entendre al qui tindrà cuydado, ho qui deuan tenir-ne de vestits dits altars de totas las robas perquè si pugan celebrar.

13. Té obligació de fer cremar la llàntia del altar major nit y dia a los gastos y tenir vi y hòstias a la sagristia per la celebració de las missas, y aygua per los lavabos de las mans y canadells.

14. Té obligació tenir un escolà per servey dels officis conventuals y demés actes comuns, per encendre y apagar y per lo demés del servey del sagristà.

15. Té obligació posar llum al altar en lo temps se resan las horas y la missa, so és, a matinas, laudes y prima, vespras y completas en dias que no són festas de precepte, dos candelas y en la missa conventual y las horas canònica que en ella se resan dos ciris de tres onça poch més o menos: que en los dias de festa a la conventual y a las vespras la deuan posar los obrers de la iglesia com per avant se dirà y té obligació a posar los quinze ciris al triàngol en los tres dias dels fasos, cera roja si voldrà, però la Maria a de fer de cera blanca.

16. Té obligació de administrar lo sacrament de la Eucharistia als devots quel voldran rébrer en la iglésia, tenint llum al altar y ha de tenir lo vas de la reserva, provehint de formas consegrades y acomodar lo verigle en los dias age de estar patent.

17. Té obligació tocar las campanas ho fer tocar antes de entrar a matinas, antes de la missa conventual, y antes de vespras en la forma següent:

Al estiu de Pascha a tots sants lo primer toch de matinas, essent lo sol ben alt y lo segon passada mija hora y dexar la campana dreita fins li fassen senyal y així en las demás horas. Al offici lo primer toch a nou horas y lo segon passada mija hora. Al ivern, lo primer toch de matinas a punt de ditas, y lo segon passada mija hora. Lo primer toch de la conventual, entre nou y deu: lo segon toch passada mija hora, a vespras lo primer toch a una hora y lo segon passada mija hora. Si completas quant se cantan a la tarda farà un toch serca de posta de sol: però segons las ocupacions de las diadas de podrà tocar a las hora més tar a disposició del prior y en sa ausència del decano.

18. En los aniversaris y cantars de ànimas a de fer tocar un toch després de las Ave Marias y lo endamà al voler comensar lo aniversari ho cantar y lo tocar tant als officis com aniversaris se entén ab las campanas acostumadas, més ho menos segons las diadas.

19. En los enterros té obligació tocar així com lo avisaran de la mort, tres tochs si és home y dos si és dona, després de las ave marias a de fer los mateixos tochs y quant van a cercar lo cos un toch y al enterrar-lo altre toch. En los albat se fan los mateixos tochs a las mateixas hoas y per dits tochs si és cos, té de dret quinse sous y si és albat set sous y sis, en las honrras a de tocar a la nit los tochs de homa ho dona com en los dias del òbit y lo endemà així mateix y té lo mateix selari.

20. Té obligació a fer senyal en las ave marias; quant se a de aportar lo viàlich a algú y la extrema unció y fer tocar a temps, quant y a trons.

21. Lo curat té obligació de administrar tots los sacraments als parrochians tant de la vila com de pagesias, y tenir son escolà pera assistir-li en los viàtichs y extrema uncions. Tenir las fons baptismals ab la limpiesa y decència que demana tant santa officina y al temps de las benediccions tenir las provehidas de aygua y de més requisit, de olis sants y demás cosas necessàries per la benedicció.

22. Té obligació de anar ab creu alta a cercar los cosos de la pagesias y administrar als malalts tots los sacraments; y dir las missas de benediccions, comunir lo temps tempestuós sempre ques demostra perillós ab trons y llamps y quant convinga y beneyr lo terme al dia que se acostuma.

23. Té obligació de fer la vida al predicador tota la coresma en las col·lacions y sopars y donar-li llit per dormir, ensenyar la doctrina; fer lo salpàs y publicar en los diumenges a la missa conventual los aniversaris que se han de celebrar la semmana entrant y los cantars de ànimas y honrras sine aurà, després de aver manifestat las festa de dita semmana.

24. Tots los obrers de la iglésia que los anomenan los jurats ho consell tenen obligació de tenir los edificis de la iglésia, segrastia y campanar y comunidor conduïts y ab tots sos arreu, so és, lo campanar de campanas, la sagristia de totas robas de tela y sedas ho altres estofas per la celebració de missas, officis solemnes y adornos del altar, de missalt y altres llibres y tot lo que si necessari per la celebració de las missas tant resadas com solemnes; lo armari de la plata provehüt de totas aquellas jocàlias de plata y or per la celebració dels officis, so és càsers, bordons, creus, encensers, candeleros y tot lo demés necessari al major lustre y veneració dels actes divinals ques devan practicar en las iglésias parrochials, tant de ofici com professons solemnes.

25. Tenan obligació de fer limpiar la roba blanca de tela, quant sia bruta y fer-la adobar quant se esquinsa y axí mateix las robas de seda quant lo sagristà qui maneja ditas robas los ho notificarà y tot lo sobre dit, quant ab major grandesa se observarà, a més del gran servey ques farà a Déu, cedirà en honrra y mèrit dels obrers; y perquè ho pugan suportat sels ha alcançat llicència per poder pascar a la vigílias y dias de festa, donant tant part a la obra de la iglésia y tenan la expericència en los demés llochs de Catalunya marítims que tots procuran tenir las iglésias parrochials ostentosas y ricas de adornos.

26. Tenen obligació dits obrers o de la universitat a pagar lo salari al predicador de la quaresma, que així se tracta temps ha entre lo abat y curat y la vila per poder tenir predicador totas las quaresmas; que lo abat y curat se offeriren fer-li la vida y la vila pagar-li son selari y entre lo abat y curat se partiran fer-li la vida, lo abat los dinars y lo curat los supars y llit y així se procurarà observar de aquí al devant.

27. Tenen obligació los obrers en donar las palmas per la benedicció de Rams y la cera que se ha de distribuir entre ecclesiàstichs, militars y de consell en la benedicció de la Candelera, que la major part serveix per la gent de guerra.

28. Tenen obligació a posar la cera al monument; en la missa conventual y vespras... diumenge y festa de guardar, quant més, quant menos, segons las festivitats; que las anyals y quasi anyals y festas del P. S. Benet demanan més lluminària que los demés y las festas de N^a S^a y dels apòstols més que los diumenges y altres festas ordinàries; en los demés dias la paga la lluminària lo sagristà.

29. Lo abat té obligació a pagar la porció de pa, vi y cuyna al camaner, al infermer, al sagristà, al curat, al diaconil y al tiracordes: concisteix dita porció per cada qual vint migeras forment garballat, que vénen ser poch més de nou corteras barcelonesas, trenta quintas verema, y per general y cuyna tretse lliuras se entén als quatre primers y al diaconi si lo abat té lo ús de fruit de las casas y terras de Castelló; que si nol té, com vuy que lo abat nol té no té obligació a donar-li res de porció; lo tira cordas té de porció nou corteras forment, trenta quintars verema y dos lliuras sinch sous y de esta porció se utila lo sagristà y per això té obligació de la llàntia del altar, vi y hòstias per missas y tocar als officis y horas canònicas.

30. Antigament donave lo abat ultra del sobre dit als tals porcionistas quatre primers per las festa de Nadal tres amhortas, fruyta seca entre nous, avellanas y figas, tres gallinas, una corterola de vi vuit y una mesura de sal: però com faltaran las casas y orths de la vila que feia molts sensos de gallinas al abat y diners y altres cosas y per las fortificacions de la plaça se haje pres lo Rey tanta terra que eran camps de la abadia se són dexadas de pagar ditas cosas; però paga lo abat las tatxas de quarta y escusado, que tocara a pagar cada porcionista per rahó de la porció.

31. Té obligació dit abat fer la vida del predicador de la Quaresma en los dinars, encaraque no tinga la residència en dit monestir que aver-ho així disposat la santedat de Clement Octau.

32. Té obligació dit abat donar dos corteras blat per un escolà, antes ne donava quatra per dos escolas; quey avia més monjos y com la renda de la abadia no abastave a vuyt monjos se llevaran las demés mongias, accepto las que vuy són y per això nos paga sinó un scolà per servey dels officis comuns.

33. Lo camarer tenia obligació donar vestuari a tots los monjos del monestir vuy està reduït a dos monjos, als quals deurà donar dit vestuari, que concisteis a una lliura setse sous, y també tenia obligació a donar la roba del refetor, conforme és lo ús en los demás monestirs ques menja en refetor Advent y Quaresma y així se observa en St. Pera de Rodas y a Basalú, quant menjan a refetor.

34. Lo infermer tindria obligació donar gallinas als malalts, que així se estile en los demás monestirs, en lo de Rosas no sen ha trobat memòria y axí no paga res, nis trobe fasse altre servitut.

35. Com ajam entès que quant algú se vol enterrar dintra de la iglésia lo sagristà lo fa pagar, tant ho quant (que nos pot fer) y lo que donan serveix per la faltriguera, que és malíssim, ordenam que de aquí al devant lo ques donarà per dit effecta, que ha de ser gratis y no ab pacte, se convertesca en ornament de la sagristia, ho en obra necessàries de la iglésia, a disposició del prior ho decano del monestir. Però que estas llicències se donan molt atant y a personas que són grans benefactors de la iglésia, ho persona de calitat que és molt contingent averni en la plaça de Rosas, per plaça Real, jurada y governada per personas de calitat, titulars y nobles, que no sels pot dir de no, y sen pot esperar gran utilitat per la iglésia.

36. És obligació en tots los monestirs de Nostra Sagrada Congregació tenir un armari, intitulat arxiu, per tenir los documents, instruments, capbreus y qualsevols altres actes que són las armas per defensà y conservació de las rendas comunas y particulars, perçò manam al prior y capítol que sens més tardar fàssan fer un armari capàs per notaria y arxiu, ab sas llexas, dividit en dos parts; so és, de mig en amunt que se obre ab dos portas y pany y clau, y de mig en avall, ab altres dos portas ab differentes pany y clau per tenir en una part los manuals y notas y altres actes de la notaria y en l'altra part per tenir los capbreus, privilegis, actes y altres documents del comú de la abadia y dels officis, lo qual armari se podrà acomodar alt al chor, que és lloch apartat y aixut y dit armari pagarà lo prior de sis doblas que té cobrat de dos enterros fets en la iglésia de son temps, v de quatre doblas, altra de dos doblas, de què tenim notícia y no sen haje donat compte y la execució de dos doblas, de què tenim notícia y no sen haje donat compte y la execució de esta fàbrica, si lo prior y infermer no la auran principiada, com ja los ho tenim ordenat molts dias ha la encomanam al sagristà de dit monestir que vuy

és, lo qual in agilibus se sol ben aplicar, del demés que se haje de redreçar de la renda comuna, que algun temps dos y tres se la partiran ne disposarem en altra ocasió.

Finalment ordenam que del present codern se dóna còpia a la vila ho als jurats; [~~acceptat del últim capítol.~~] [*Afegit a posteriori*: des del capítol que que comensa és regla general, fins al que comença com ajam entre inclusive] perquè los contra de las obligacions de cada qual y pugan respondrer si en ell trobaran alguna cosa injusta que nos dega observar. Fet en lo monestir de Amer, dia de l'Ascensió de Jesu Christ Sr. Nostre any 1700.

Lo Dr. fr. Juan Anthoni Climent.

Abat de Amer y Rosas.

24

1715, maig, 17. Amer

Ordinacions que fa el prior Jaume Mestra relatives al funcionament dels clergues en determinades funcions i misses.

AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 57-60.

Vuy dia 17 maig de 1715, lo Illtre. Fr. Jauma Mestra, monjo, Pr. y V.G., convocà capítol en la secrístia ab lo modo acostumat, al qual notificà lo cartell en lo modo següent:

Nos Fr. Jauma Mestra, monjo, secrístà mayor, Pr. V.G. la sede abbacial vacant del imperial monestir de Santa Maria de Amer: atenent a la especial obligació de N. offici prioral y volent que la iglésia de N. monestir sia servida com és just y que en lo cor de ella sia lo Altíssim alabat ab tota decència y reverència segons ordinacions y constitucions de la Iglésia Romana y nostras sagradas constitucions; però mogut del zel pertenyent a N. offici havem fet las ordinacions y constitucions següents:

Pr.^o ordenam y manam als dos fullers que estigan devant lo feristol que résian y càntian devant de ell, no recolsant-se demasiadament en lo feristol, y que registrian en los llibres de cor tot lo y quant se hage de cantar y resar.

2. Que sempre y quant se dirà lo vers del *Gloria Patri* se alçen y inclinen lo cap, y que estiguen drets sempre que se cantaran o reseran càntichs y a la sèptima llisó o a la homilia y als officis

sempre ques diran lo St. Evangeli, credo y proffessió y sempre que se anomenerà N.S.P.S.B. inclinen lo cap.

3. Que ningun Sr. beneficiat porcionari entre en lo cor per residir en lo capítol y professons altres actes de comunitat, sinó revestit ab sobrepallís y armusa y no pugan assistir en tals actes ab roquets baix pena de deu sous per quiscuna vegada aplicadors per obras de la secrístia y yglésia.

4. Que los burdonés tingan lo cuidado de entonar y encomenar las antífonas, responsoris y comensar los himnes y axí mateix los manam que mentres tindran lo bordó en la mà no se asèntian y que procurian en governar y regir lo cor.

5. Que ningun falte en lo cor, ni altre acte de comunitat y que sempre hi quant falten sens nostre permís o enfermedad (de la qual nos faran constar) incórrian en las penas següents. Qui no serà al primer psalm de matines, no tindrà missa de torn = y qui faltará totas las matines incorrerà en la pena de un sou = per la falta de laudes incorreran en la pena de sis diners = per prima de quatre diners = per tèrta de quatre diners = per sexta de quatre diners = per nona de quatre diners = per vespres sis diners = per completes de quatre diners = per la missa conventual de sis diners = y per la falta de assistir a capítol de un sou: aplicador tot per obras de la Iglésia; per lo que elegim de apuntador de ditas absèncias al Rnt. Fr. Esteve Gros, monjo de nostre monestir.

6. Que en cas de nostra ausència no se admètia ningun sacerdot furester per ninguna festivitiat o funerària sens ésser convidat per nos o nostre decano o del que presidirà o bé del benefactor de la funerària ab son sentiment nostre o de qui presidirà.

7. Perquè sèsia lo abús gran (que exprimentan a cerca de dexar-se passar lo torn de la missa de onze horas y causar tots los dies disputas est abús): ordenam y manam que del die de la publicació de est cartell en havant la missa de onse horas vege per torn en la forma següent, que lo Sr. Pr. comense en tocar-li en la missa de onse horas, y axís consegutivament per grau que se vagen celebrant y que per axò no perde lo altre torn lo qui serà de missa de onse horas (dat cas lin tòquia) y com fent-se de esta manera pot sussehír que un li tòquian dos torns, lo un de la missa de onse horas, lo altre del torn, o del funeral que anirà corrent volem que aquell tinga dit die los dits dos torns y que lo qui se seguirà a ell que no estarà ocupat ab altre torn o ab missa conventual tinga obligació de celebrar-li la dita missa de torn,

perquè ell pugua celebrar la de onse horas; y lo die que se seguirà li dega tornar la dita missa celebrant per lo qui celebra per ell; y volem que ningú pugua dexar-se passar lo torn de la missa de onse horas; si bé que las celèbria o fasse celebrar per son compte y perquè no valga per asò lo no assistir lo primer psalm de matines per no dir la dita missa de onse horas; volem y manam que aquell tal tinga obligació de dit la dita missa; encara que per no assistir al dit primer psalm se impossibilitava de lucrar-se del plom de sis sous de charitat; pues est plom lo deurà tenir y tirar lo qui serà de primer torn de sis sous donant-ne apués altre plom de quatre sous al que era de missa de onse horas (que de esta manera la lley serà molt igual) y volem sia observat baix la pena de deu sous per quiscun y quiscuna vegada aplicadors per obras de la iglésia y secrestia y com pot succehir que lo samaner o lo qui officiarà los officis priorals o abbacial li tòquia lo celebrar la missa de onse horas, hara per a les hores ordenam y manam que dega celebrar la dita missa de onse el que se seguirà al officiant aquell que celebrerà lo offici y después altre dia celebrerà lo qui officia la primera missa de onse horas per lo qui ha celebrat per ell, y tot baix la mateixa pena.

8. Que qualsevol el que asertant-se sammaner tinga de anar fora tinga obligació encomenar la sammana o los officis conventuals ha algun individuo que los celèbria per ell durant la absència.

9. Que lo celebrar los aniversaris passe per torn cuidant-se'n lo bosser y que per ninguna causa pugan dexar-se passar lo dit torn de celebrar dits aniversaris o fer-los celebrar per altre resident; y persò manam que ningú pugua dir missa antes de matines sens demanaro primer al Sr. Secristà Menor, y saber ab lo bosser si és de torn de celebrar aniversari o missa de onse horas: y com pot succehir que un mateix en un dia sia de torn de celebrar aniversari y missa de onse horas o de torn o la conventual; ordenam que ha las hores dega passar lo torn de celebrar lo aniversari al que se seguirà, tornant-li altre dia dit torn de aniversari, celebrant altre aniversari per lo qui celebrà per ell lo dies estigué ocupat ab una de las sobre ditas missas; sinó és que lo dit die tinga algú que li celèbria una cosa o altre, pues dexa manera se evitaran tots los distúrbios y confusions sobre lo celebrar dits aniversari. Y perquè ningú contrafàssia esta ordinació, ordenam caiga en pena qui contrafarà per quiscuna vegada, de deu sous aplicadors per obras de la iglésia y secrestia.

10. Que lo torn de celebrar las missas de funeràrias perseveria del mateix modo se és observat fins vuy y que ningú puga dexar-se passar dit torn, sino és que algú li celebrà per ell o lo qui se seguirà hi vinga bé perquè també sèsia la disputa se observava tots los dies de funeral y si succehís estar ocupat ab altre torn de missa de onse horas o conventual, volem se observia que lo qui se seguirà de torn li dega celebrar una cosa o altre; sinó és que àgia altre que la vulla celebrar per ell y después altre dia li tòrnia dit torn, celebrant per lo qui celebrà per ell; y volem sia observat baix la pena de deu sous per quiscun y quiscuna vegada se faltará aplicadors per lo sobredit y com todas las cosas se degan obrar ab tota equitat, justícia y rahó diem que obram lo ple poder de prior y V.G. la Sede Abacial vacant, y en virtut de una visita apostòlica tinguda lo dia 5 de mars de 1587, en lo qual se nos donà plena facultat per obrar de modo obram y per què conste y ningú pugue al·legar ignorància, havem manat despetjar lo present cartell per lo secretari baix referendat. Dat en nostre monestir de Santa Maria de Amer als 17 maig de 1715.

Fra. Jaume Mestra, prior y V.G.

Lloch del sello +.

De Mt. de dit Illtre. Sr. Prior y V.G. Fr. Esteve Gros, secret. Expedivit.

Dit die lo sobre escrit cartell en lo modo dalt dit fou fixat en lo cor de la iglésia de nostre monestir.

25

1720, gener, 13. Amer

Noves ordinacions fetes per l'abat Francesc de Guanter adreçades a tots els monjos per tal restablir la manca d'assistència al cor i a les hores canòniques.

AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 94-98.

Nos Don Fr. Franc^o de Guanter y Pi. Per la gràcia de Déu y de la St^a Sede Apostòlica, abat dels monastirs de St^a Maria de Amer y Roses y prior de Nostra Sr^a del Coll, als amats monjos axí oficials, com claustrals y a tots y sengles residents axí curats com no curat de nostre monestir y iglésia de St^a Maria de Amer; salut en lo Senyor.

Com ab experiència y ocularment ajam trobat las grans faltas y contínuas que en las assistèncias y residència del cor de esta iglésia se fan majorment per los seculars residents de ells (de que nos dolem). Per evitar tant grave dany y complir a la obligació de nostre ofici avem generalment exortat una y moltas vegadas y lo compliment de la obligació que a tots [æcisteix] incumbeix en la assistència a las horas canònicas y demás divinals oficis que de vs. y costum se celebren quotidianament en dita nostra iglésia, avent-los axí mateix declarat quant contra sas conscièncias és lo faltar a tant deguda obligació y considerant que ditas nostras exortacions, per la major part són estadas sens profit. Per evitar semblant abús, en glòria y culto de Déu de S^a SSm^a mare patrona de esta iglésia y en descàrrech de nostra consciència, ordenam y manam que de aquí al devant se noten totas las faltas que axí los monjos oficials y claustrals com los residents, seculars, curats, com no curats, cometran en la residència y assistència del cor.

Per la execusió de est nostre mandato conformant-nos en vàrias ordinacions y decrets de Illms. y Rms. Prelats de la St^a iglésia y en particular en lo result sagrat concili provincial celebrat en Gerona en lo any 1717, volem sie anomenat per lo prelat y prior o superior de esta iglésia, un apuntador o si menester serà dos, lo qual o los quals fidelment sens odi, mala voluntat ni passió, si tant solament per zel del culto divino, a fi que quiscun cuple a sa residència, note totas las faltas dels alt mencionat, menos las del prior que vuy és o per temps serà, perquè est y los demás priors rara o ninguna vegada faltan sens justa causa y prevenint que ningú sinó los alt accessens esta exempt de qui note sas ausèncias en la residència, volem que se anomene en la forma y modo altre presat, altre apuntador, lo qual cuyde de apuntar y notar los ausèncias que farà lo apuntador anomenat per notar las ausèncias faran los demás.

Seria sens fruit que se apuntassen las faltas, sinó se es manaven ab deguda punició y prevenint lo costret que correspondrà y se aplicarà a ellas, declaram que las ausèncias y faltas que se trobarà aver comesas los monjos del pnt. monestir, seran esmaradas y punidas conforme disposa y mana la St^a Regla de N. P. St. Benet y las constitucions de N. Sagrada Congregació Tarraconense y Cesaragustana, faltàs emperò, que cometran los residents seculars, axí curats com no curats, seran esmanades y punidas per privació de porció o distribucions segons a nos o nostres successors, prior o superiors del present monastir ben vist serà y segons la tatxa

que immediadament volem sia incertada en est nostre drecret, reservant a nos o nostres succesors y als superiors de est monastir la aplicació del resultat de ditas faltas.

Per faltar a matines, incorre a privació de un sou. Per faltar a laudes, la privació de sis dinés. Per missa major de sis diners. Per vespres de sis diners.

Per faltar a prima, tèrcia, sexta, nona y completas, per quiscuna de estas horas menors, privació de quatre diners.

Per faltar en lo referit en dia que a vespres hi aje encens, incorre a privació respectiva al doble del que alt està disposat, ço és, de festivitats de costum de la casa y no fundacions.

Per faltar en lo referit en dia de burdoners incorre a privació respectiva de dos vegades més del que està alt diposat, ço és, de festivitats de casa y no fundacions.

Qui faltará en alguna de las festivitats anyals o quasi festas anyals serà privat a àrbitre del prelat, prior o superior.

Y per quant ni lo apuntador ni los demás pugan vocilar ni disputar en què part de hora an de ser al cor per ésser pnts. y reputar-se per pnts. avem determinat de declaració aquí.

Per ésser pnts. a matines an de ser antes de ésser acabat lo psalm *Venite exultemus Dno...* per ésser pnts. a les demás horas, an de ésser al cor antes de acabar-se lo primer psalm.

Per ésser pnts. a missa major an de ésser al cor antes de acabar-se lo últim *chirieyson*. Per ésser pnts. al aniversari o aniversaris an de acistir a las absoltas y no acistint als aniversaris com està dit no sé a de entregar lo plom y quant y quant als aniversaris la mateixa pena incorren los monjos que los capellans seculars y lo mateix per no acistir a la lletania dels dissaptes declaram més que no sols devem acistir a las horas canònicas, missa major y aniversaris com alt està dit, si que també an de assistir en lo demás de ditas horas, missas majors y aniversaris y principi de dits actes, y qui serà viciós en exirce del cor o no serà en ells al principi al entonar o resar *Deus in adjuntorium* o principi de missas cantadas, reservam a nos o nostres succesors, prior o superior del monastir la competent punició.

No entén per est nostre decret que en tots casos, se incorren les sobradites penas y punicions a bé en tots los casos que lo dret disposa que los ausents de residèncias sien tinguts y reputats per pnts. en manera alguna volen sian defraudats del dret que a quiscú

competesca y per major intel·ligència se continuen seguidament los que més de ordinari poden occórrer.

P^o devem ser tinguts per pnts. tots los desganats visitats de metge y que estaran detinguts en lo llit y després de la malaltia an de ser tinguts per pnts. durant la convalescència lo qual deu ser segons serà estada la malaltia y la necessitat del convalescent demane.

Ítem an de ser tinguts per pnts. los malalts de malaltia habitual y altres semblants espècies de malalties, segons que afectàs ocasionaran y per evitar fraudas en esta espècie, volem que en estos casos los incomodats recorren a nos nostres sucesors, priors o superior del pnts. monastir perquè conceden a presència segons la necessitat demane.

Ítem an de ésser tinguts per pnts. los que estavan ocupats per dependèncias de la iglésia ara sie per servitut de ella, ara sie per la bona administració de sas rendas com són caxa comuna, caixa de aniversaris y generalment altres que sian de dependèncias de esta nostre iglésia.

Ítem lo curat que vuy és o curats que per temps seran ha y deven ser tinguts per pnts. sempre que estiga o estaran ocupats per la cura de ànimes y administració dels Sts. Sagraments y perquè lo apundador o apuntadors no puga apuntar-lo o apuntar-los per ausent essent ocupats en lo sobredit ministeri; volem y ordenam que sempre que los dits curats o curats serà axí ocupat a la primera y immediata a la hora canònica que desocupat acistirà al cor advertesca o advertescan al apuntador lo aver estat per ocupat per tal o qual empleo de la cura de ànimas o administració de sagraments y de no fero axí, deurà o deuran ser apuntats com si tal ocupació no agués o no aguesen tinguda, menos en aquells casos que ocularment se veuhen.

Ítem com lo curat de nostre iglésia sia obligat en dir missa tots los diumenges del any alternativament en una de las dos sufragàneas, ço és, la de St. Genís y la de Lloret deu en dits diumenges ésser tingut per pnt. com acistesca al offici si ja no és que lo temps impedesca de tornar y com per son alívio, puga trobar un dels residents que lo descança anant a celebrar ditas missas, en tal cas lo dit resident deu ésser tingut per pnt. en la forma expressada y lo curat o curats en tal cas no gaudesca de la dita presència.

Ítem com per rahó de la caritat sien tots los ecclesiàstichs specialment obligats en sucorra las nescesitats del pròxim en

particular las esperituales majorment als últims de la vida y en la hora de la mort volem que tots los que acistiran a qualsevol que sia per ajudar a ben morir sien pnts. y per lo tant a la hora [~~de la~~] immediata que desocupats de dita funció acistiran al cor ne advertescan al apuntador y no advertinne no sien tinguts per presents.

Ítem an de ser tinguts per pnts. tots los que estaran ocupats per missa de hora asenyalada; ço és, en dita hora y lo temps de despullar-se y vertir-se y axí mateix los que faran de ministres, lo temps que sia menester per despullar-se o vestir-se.

En los demás casos que poden occórrer que la raó natural y la lley consedesca pressència se recorrerà a nos o a nostres successors, prior o superior del pnt. monastir perquè, atentas las circunstàncias dels cassos declare si an de gaudir o no la presència.

Ítem per quant sia molt just que qui traballe logre lo fruyt de alguna recompensa y lo aver de apuntar las sobra ditas faltas sia bastantment treballós, assignam al apuntador o apuntadors per recompensa de sos treballs de tot lo que se exigirà de las faltas sobra ditas sis diners per lliura, lo que pagarà del mateix producte.

Tot lo contengut en lo present drecret ordenam y manam observar sots las penas en ell contengudas, y perquè conste despatxam las presentes, firmadas de vostre mà, selladas ab nostre sella y referendadas per nostre sacretari al qual ordenam llegesca en capítol lo present decret y lo incerte al llibre de terminacions del mateix capítol, assentant en ell mateix la execució de referit. Dat en nostre monastir de St^a Maria de Amer a 13 de janer 1720 = Per manament de dit molt Ille. Sr. Abat. Fra Joseph Cadirach secretari.

1723, setembre, 8. Amer

Contracte d'arrendament de l'ofici de la sagristia major del monestir, entre Jaume Mestra, sagristà major, i Esteve Gros.

ADG: Arxiu del Monestir d'Amer i Roses. Infermeria i aniversaris d'Amer i Roses, núm. 109, s. xviii, llig.

Vuy que contam als 8 de setembre de 1723 nosaltres Fra Jaume Mestra, sacristà major, y fra Esteve Gros, monjos, tots del monestir de Amer baix firmat fem los pactes següents:

Lo dit fra Jaume Mestra arrenda al dit fra Esteva Gros totes las obligacions del ofici de dita sacristia major per espai de quatre anys ho més ho menos segons ells se convindran ab los pactes següents.

Primerament lo dit fra Esteve Gros se obliga en fer totes las obligacions de dita sacristia major y pagar los gastos de ella durant lo temps de dit arrendament. Per lo gasto de las quals obligacions de dita sacristia major donarà quiscun any lo sacristà major al dit fra Esteva Gros sent y trenta lliuras dich 130 ll. barc. y totes las cosas de lucros que per rahó de venturas y adventició que ha dit sacristà major li tocaran com a monjo.

Ditas 130 ll. és tractat que dit sacristà major las haja de pagar al dit fra Esteva Gros en la forma y ab los partits baix escrits y següents [~~a la pàgina que se seg~~]:

Pº del Sr Rr de Cogolls fa la penció annual de: 40 ll.

Ím. de Joseph Clota de resta del arrendament de la primícia tretas las 150 ll. del lluhir: 36 ll.

Ím. del dret de campanas y cera que se res. de la caixa dels aniversaris: 12 ll. 3 s.

Ím. de la caixa comuna per distribucions y dret de campanas y cera: 5 ll.

Ím. de la infermeria, set gallinas y la perna y mitja de tocino val: 3 ll. 4 s.

Ím. de la cameraria per lo vestuari: 1 ll. 16 s.

Ím. los censos del ofici trets los de Tayalà: 15 ll.

Ím. drets de campanas y clots en los funerals y demás adventici per rahó de la sacristia major de poch a menos: 16 ll. 17 s.

[Total] 130 ll.

És pactat que lo dit sacristà major hage de estar de evicció a qualsevol parnadals dalt dits, y a las quantitats de ells per si fos cas que lo dit fra Esteva Gros no podia cobrar en tot ho en part de aquells fins al número de 130 ll. y perçò dega quiscun any dit fra Esteva Gros donar comptas al sr. abat de tot lo que aurà cobrat, y si li falta per ditas 130 ll. alguna cosa se li dega refer y si sobra dega retornar.

Per fer dit sacristà major, com de fet fa procura al dit fra Esteva Gros per cobrar totes y qualsevol quantitats és pactat que de tot lo que dit fra Esteva Gros còbria de atrassos ho bé capbrevant ho altrament y de tots los lluhismas que durant la

ausència que ha de fer lo dit sacristà major aniran exint que tot axò dega donar comptes lo dit fra Esteva Gros cada cap de any al dit mol Iltre. Sr Abat y de tot lo que aurà cobrat de esta manera tinga lo dit fra Esteve Gros per son treball un real per lliura, detenint-se'l del que cobrarà y lo restant ho dega diposar a la caixa comuna de dit monestir per poder-los traurer dit sacristà major quant vulla.

Lo dit arrendament comenssarà a córrer lo dia primer de gener del any 1724.

Lo dit fra Esteva Gros quiscun any donarà un albarà al pare de dit sacristà major de tot lo que reb dit sacristà en casa de Monrràs de Tayalà y en casa del mas Bou de la Guàrida perquè lo còbria lo pare de dit sacristà major.

És pactat que si las distribucions que tocan al dit sacristà major del adventici com ha monjo no arriban a la suma de vint lliuras dich 20 ll. barc. que dit sacristà major las dega refer y en cas que sòbrian hi dega retornar al cap del any quant donarà los comptes al sr. abat y axís queda concordat entre los dos, dia y any sobredit.

27

1733, març, 11-17. Amer

Defunció i funerals honorífics de l'abat Francesc de Guanter.

AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 160v-165r.

Molt Ille. Señor.

Vuy dia 10 del corrent mes de mars és estat servit Déu Nre. Sor. portasen a millor vida la ànima del Molt Ille. Sor. Dn. F. Franc^o de Guanter y Pi, Abat de est monastir; després de haber rebut tots los Sants Sagraments ab molta resignació en lo monastir de St. Pau del Camp de esta ciutat de Barcelona. En conseqüència de est succés y de lo disposat y manat en Sagrat Capítol General que fou celebrat lo any 1674, acerca los espolis dels espolis dels sSrs. abbats de nres. monastirs, poso en notícia de Vs. que per la administració del espoli del difunt Sr. Abat, en virtut de la jurisdicció me competeix com a precedent, anomeno als rvnts. F. Jaume Mestra, Sat^a mayor del pret. monastir y f. Josep Cadirach, Sat^a manor també de eix monastir, a fi de que los referits cuyden

de tot o fahedor, y dònian los comptes a la fi en la conformitat està prefigit en nras. Sagradas Constitucions y demás ordinacions de Sagrats Capítols General.

Quedo a la disposició de Vs., per quant se li oferesca de son agrado y prego a Ne. Sr. Pe. A Bs. en son mayor lustre dilatats anys Barna. y Mars 10 1733.

Molt Ille. Señor B. Lm^o de Vs. don son més segur serv. Lo Abat de St Cugat Presiden.

F. D. Anton de Ameller y Montaner secret.

Al Molt Ille. Sor. Decano y Capítol de Amer.

Dia 15 de dit mes de mars se féu lo primer dia de funeràrias al dit qdam. Molt Iltre. Sr. Abat Dr. f. Franc^o de Guanter y Pi en lo modo y forma següent.

A las 10 oras del matí después de tocadas las campanas se congregà lo molt Illtre. Capl. sent en número de los individuos 12 sacerdots y vint altras sacerdots convidats per ditas funeràrias a saver és, alguns señors monjos, alguns religiosos de diferents relions. y alguns señors rectós veïns y altras benefs. furastés y axí feian en tot lo número 32 sacerdots y lo Sr. Mestre de esta vila. [tots]

Procecionalment anaran en la Palacio Abacial a on està previngut lo cadàver del dit St. Abat difunt gurnit en unas bandas cubertas de bayeta negra y lo dit cadàver vestit de pontifical; a saver àmit, albat, síngulo, manible, estola, casulla, mitra, bàculo, guants, pectoral y sabatas.

Quatra homas vestits de negra prengueren las ditas bandas posanselas en los muscles y se comensà la professó en la forma següent.

Primerament anava la creu que la portava lo ermità de St^a Brígida y dos escolans al costat ab dos candaderos; después 24 donas pobras, vestidas de negra ab sus mantos aportan quiscuna una oferta de pa y vi, dins los paners cuberts; immediatament seguia lo clero per son ordra; despues lo cadàver del modo dal explicat y al contorn del 24 pobras homas ab llurs capas negras aportan quiscun dells una atja de sera blanca de pes 4 ll. y detràs del dit cadàver anavan los dos patges aportan lo un una altra mitras y lo altra lo bàculo en las mans, ab una tuballola blanca y los dits patges vestits de llarch, so és, ab sotana, y clògian la profasó lo celebrant, qui era lo Sr. Prior de la Portella, ab los dos ministras

y dos escolanets als costats aportan lo un los insençers y lo altra una basina y salpasé de plata de aygua beneita.

Seguian dita profasó lo Sr. Balle y Señor regidós desta vila y paròquia, moltas altrás personas de distinsió combinadas per dita funsió y una multitud de pobla moguts de llur devoció y bon zel, al dit difunt, no faltan la mayor part dels congregants dels Dolors de Maria, los quals eran combidats per lo prior de dita cong^o.

Tot lo clero aportava en sas mans un siri blanch de 3 onzas, com y també lo sr. balle, srs. regidós y los propinquos de dit difunt, qual siri finida la profesó quiscun sel cada per si.

Dit profesó passà per los paratges y llochs següents: isqué per lo portal mayor del monastir, anar dret a la plasa rodan aquella, passant tot lo carré de Vall, anant después per lo carrer de la Creu cuberta, enpedrant de serrapí y entran en lo monastir per lo portal de adal. Fent de esta manera lo camí al rebés de las profasons generals, anant ab molta pausa y entran en la iglésia per lo portal de Sta Felíssima, se colocà lo cadàver sobre un gran túmul que estava previngut en mitg de la iglésia ab diferents gradas cubert tot de bayetas negras (com també lo púlpit) [*al marge*: y rodadas las gradas y púlpit de moltas armas de dit difunt sr. abat, pintadas sobra papé y calaveras també pintadas sobre papé], en lo dit túmul se colocaran las 24 atxas y 48 siris de 3 onzas, sis siris al altar mayor y dos als candaleros dels dos escolans, tots de cera blanca; se cantà immediatament lo offici ab gran solemnitat y finit aquell predicà una panejírca y fúnebre oració lo [molt] Reim. Pare Mestra F. Gerònim Corominas, religiós servita de Barn^a.

Después se aportà lo cadàver en la capella de St^a Felíssima aon se li despullaran las bestiduras pontificals y quedan vestit ab sota y escapulari, mantelet y museta fou tancat en lo baül, en què lo habían portat de Barn^a; y se entregà la clau de dit baül al sr. decano y por no haveri agut temps de fer la sepultura al dit qd^m Sr. Abat se li féu un depòsit en dita capella del que se llevà acta en poder del dit Dr. Miquel Plana, not.

Dita funció de profasó pontificalment y demás funerària fou feta sensa contradicció alguna de ninguna persona; antas bé anà ab tota tranquilitat. En lo offertori se donà per offerir a quiscun sacerdot, balle y regidós un siri de 3 onzas y un real de plata y al demás del pobla, que era molt numerós una candela grossa y un diné, tot cera blanca. Tot lo offertori de dit dia és del Sr. Sacristà manor, com y també tota la cera del túmul y altar, y axí

mateix las bayetas y demás vestiduras y fustar del túmul però lo administrador del espoli había consertat antes ab lo dit Sr. Sat^a manor ab la forma següent: que fenits los tres dias de funeràrias se quedaria lo Sr. Sat^a manor las 24 atxas y los 56 siris y a demás de esto li donaria altras 56 siris també de 3 onzas [*al marge*: per una bolta finits los tres dias] y que no tocaria dit Sr. Sat^a manor ni bayetas, ni fustas, ni vestiduras de dit túmul. Los offertoris enperò de los altras dos dias de funeràrias se partexen en iguais parts entre los 40 officials; és a saber, lo Sr. Camarer, Sat^a mayor, Sat^a manor y infermer en cas se tròpian presents com tot se a executat en esta pret. funerària.

A las 4 oras de la tarda se an cantat los nocturnos y laudes de la funerària del dia següent ab la matexa solemnitat y ab las insígnias pontificals sobra lo túmul però en dits nocturnos y laudes no cremaban sinó 4 atxas en lo túmul y sis siris en lo altar mayor.

Lo dia 16 de dit mes a las 10 oras, se cantà lo offici de ditas funeràrias, ab la matexa solemnitat, luminària y assistència de sacerdots: cantà lo offici lo Sr. prior de Rossas y predicà la oració fúnebre y panejírica lo Rt. P. f. Sebastià Clariana, predicador y religiós de St. Francesch del convent de Jesús de Barn^a; y después se feren las abtas. generals.

A las 4 de la tarda se cantaran los nocturnos y laudes per la funerària del dia següent y se féu del modo [de] y forma del dia antedent.

Lo dia 17 de dit mes, a las 10 oras se cantà el offici de ditas fune^as. com en los dias antedents y cantà la missa lo Sr. F. Dn. Anttn. Bru, monjo de Bañolas; predicà la oració fúnebre y panejírica lo Rt. Joan Viñolas, curat y capellà mayor del pret. monastir y después se feren las abt^as. generals.

Tots estos tres dias se a donat refecció corporal a tot lo clero, balle y regidor y demás personas conjuntas y demás amitat del difunt y los últims dias se donà un pa a quiscun per repertir en sas casas.

Dels aversus del espoli del dit difunt se an donat distribucions als 20 sacerdots furastés de 8 rls. de plata per cada dia per quiscun se an [pag] remunerat los 3 predicadós, se a pagada la cera, bayetas y demás gasto y lo Sr. administrador del espoli avia convidat per fer lo cap del dol a un nott^o y a un serugià per anar la cosa més lustrosa. Tot lo que pot servir de pauta en altras ocasions que se oferèsquian.

Dits tres dias de funeral se féu caritat general publicà en las portas del monastir.

De tot lo que fas fe yo lo infra escrit secretari.

Dn. F. Ramon de Pastor, secret.

28

1735, juliol, 22. Amer

Ingrés del nou abat Francisco de Miranda i Testa a l'abadia d'Amer.

AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 179r-180r.

Als 22 de juliol de 1735 arribà en est monastir lo Molt Ilte. Sr. Abat Dn. F. Franc^o de Miranda y Testa y féu lo nou ingrés en la forma acostumada, assaber: se tenia previnguda una taula algunas passas més aball de la capella de N. Srª de la Pietat ab los hàbits de cor de dit sr. abat: en lo cubert de dita capella estava altra taula ab pàlit y estoballas ab quatra candeleros; dins dita capella estaban preparats tots los ornaments pontificals: luego que se tingué la notícia en est monastir, que lo dit sr. abat estava per arribar en dita capella, se tocaran todas las campanas de est monastir y se partí procesionalment per hanar a rebra a dit sr. abat en la dita capella: en dita profasó assistiren tots los señors monjos, sr. curat y demés señors beneficiats porcionaris de dit monastir: lo Sr. F. Josep Climent, camarer com a monjo decano aportava la averacreu y ab molta solemnitat cantan lo hyme *Ave Maria Estela*: arribà dita profasó en lo cubert de dita capella de la Pietat y estan cerca de ell lo dit sr. abat vestit ab los hàbits de cor, entonaren los bordonés y prosseguí dit capl. per tres baxadas la antífona *Ecce Sacerdos Magnus* y est temps arribà dit sr. abat en lo cubert y posan lo Sr. decano la veracreu sobre la taula que estava previnguda y posant lo Sr. abat la mà sobra de ella jurà de observar y mantenir y cumplir tots los privilegis, prerogativas y contetrets del pret. monastir, y immediatament entrà dit sr. abat en dita capella haon se vestí de las insígnias pontificals y entre lo tan los sacerdots cantaban lo hymne *Iste Confessor*, quan dit sr. abat fou vestit de pontifical y ab lo bàculo en la mà posat en lo mitx de diaca y subdiaca entonà lo hyme *Veni Creator Spiritus* y se partí prosesionalment per venir en lo monastir anant lo sr. decano ab la veracreu en las mans en lo mitx de los bordonés y

cluent dita profassó lo sr. abat vestit de pontifical en lo mitx de los ministras y arribant de esta manera en lo portal de la iglécia del pret. monastir, lo dit sr. abat entonà lo hyme *Tedeu Laudamus* y proseguint ab lo orga se hanà procesionalment devant de la altar mayor y acabat dit hymne cantàran los bordonés los versets: *Benedicamus Patrem et Filium & ora pro nobis Sancta Dei Genitrix & Amavit eum Dominus &* cantà dit Sr. Abat las oracions de las SSm^a Trinitat, de N. Señora, del Para St. Banet y de Gràcias: immediatament se asentà en la silla pontifical y se li prestà la obediència canònica, comensant lo sr. decano, y seguidament tots los srs. monjos per son grau, lo sr. curat y tots los srs. benefits. porcionaris y seguidament se alsà de la silla y donà la benedicció pontifical solemne y después despullanse la bestiduras pontificals se posà los hàbits de cor, y se acompanyà per lo capl. en lo palacio abacial.

Dita funció fou feta sens contradicció alguna, veritat est que lo dia 21 de dit mes y any per part del Illm. Sr. Bisba de Gerona, troban-se dit sr. abat en dita ciutat se li protestà y dit sr. abat respongué de que usaria de son dret segons la immemorial posseció com tot consta en poder del doctor Narsís Nadal, not. de la cúria de dit Illim. Sr. Bisbe.

Dn. F. Ramon de Pastor, secretari

29

1736, gener, 23 i 24. Amer

Una sèrie de pagesos exposen a l'abat i al comú de la vila d'Amer que, de resultes del desviament de les aigües de la Riera d'Amer (avui riu Brugent), se'ls han reduït les terres de cultiu adjacents.

AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana. Manual, Am. 457 (1734-1736), ff. 8v-9r.

En la villa de Amer, obispado y corregimiento de Gerona. A los veinte y tres días del mes de enero mil setecientos treinta y seys, ante mí Miguel Plana, por las auctoridades apostcas. del Rey Nuestro Senyor (que Dios g.) y del Muy Illtre. Sr. Abad del Real Monasterio de St^a Maria de la villa de Amer, notr^o y Esn^o Real y Pub^o, regentando la not^a pública de dicha villa por el duenyo de aquella, parezieron Pablo Borrell, mayor de dias, boticario de la dicha villa de Amer; de edad segun dixo tener setenta años cumplidos, y Joseph Carles y Clota, negociante de dicha villa de

edad tambien segun dixo tener sinquanta y nueve años, poco más o menos, los quales mediante el juramento que uno y otro de ellos, por esto prestaron a Dios Nuestro Senyor y a los Sagrados Quatro Evangelios, en mano y poder de mi el not^o y escn^o dicho e infrascrito extrajudicialmente prestado; declararon e hizieron fee a quantos los presentes vieren, leyeren y oyeren. De como es muy útil, conveniente y necessario assí a la Mensa Abbacial del Real Monasterio de St^a Maria de la pnte. villa de Amer, como al Común y particulares de la dicha villa (y a ninguno segun nuestro parezer danyoso) el que se de el curso natural, y que antes tenía la Riera o Río llamada de Amer; pues no haziéndolo amenassa grandes ruynas a la dicha Mensa Abbacial, Común y Particulares de dicha villa, pues de pocos años a esta parte, haviendo desviado dicha Riera su curso natural y que antes se tenia, se es acercada mucho a la presente villa. De que redundo en grave perjuhizio de dicha Mensa Abbacial, Particulares y Común de dicha Villa. Pues a los particulares como son, entre otros muchos, Baudilio Pinyana, labrador de la par^a de la prnt. villa, en la tierra del Dr. Franc^o Masmitjà y Cos, en las tierras que tiene sitas en la presente villa Raphael Llapart, labrador del lugar de San Andrés de Sobrerrocha, Miguel Saliteda y Colomer, labrador de dicha villa de Amer y de otros, se les ha llevado y lleva actualmente las tierras buenas de las huertas de la dicha pnte. villa y está muy cerca dicha riera de llevar-se la casa llamada el manso Palou de la Coberta, de la par^a de dicha pnte. villa y por consiguiente quita y disfruta a la dicha Mensa Abbacial los diezmos, primicias y censos que corresponden a pagar a las tierras que se lleva dicha riera o rio, y a los particulares los disfruta sus haziendas. Lo dezimos uno y otro de nosotros dichos attestantes saber por haverlo visto de nuestro tiempos, como dicha riera se es desviada de su curso natural y passar ahora cerca dicha villa disfrutando las tierras buenas y llevándose aquellas engrave perjuhizio de dicha Mensa Abbacial, Común y Moradores de dicha villa de Amer, y otramente por juramento que uno y otro de nosotros tenemos prestado. Y para que a estas cosas nadio duda a pedimiento de Dr^o Andrés López Pérez, not. apost^o como a procurador del muy Illtre. Sr. Dn. Fr. Franc^o de Miranda y Testa, predicador de Su Magd. (que Dios gd^e.) y abad del Real Monasterio de Santa Maria de Amer y Rosas hizimos despachar las presentes por dicho Not^o y Esn^o infrascrito día, mes y año susodicho siendo por testigos pntes. Joseph Pla y Benito Conchs, escrivientes de la presente villa a estas cosas llamadas.

En la villa de Amer, obispado y corregimiento de Gerona, a los veinte y quatro dias del mes de enero mil setecientos treinta y seys, ante mi Miguel Plana, *Hagase como en el antecedente hasta* parezieron Baudilio Pinyana, labrador de la paq^a de la prnte. villa de Amer de edad segun dixo tener treinta y seys años poco mas o menos y Miguel Saliteda y Colomer, labrador de dicha villa de edad tambien segun dixo tener treinta y dos años poco más o menos, los quales mediante el juramento que uno y otro de ellos por esto prestaron a Dios nuestro Senyor, y a sus sagrados quatro evangelios en mano y poder de mi el Not^o y Esn^o dicho infrascrito extrajudicialmente prestado, declararon y hizieron ver a quantos los presentes vieren, leyeren y oyeren: de como es muy útil y conveniente por el común y particulares de la presente villa de Amer y tambien por el muy Iltre. Sr. Abad del Real Monasterio de Santa Maria de dicha presente villa de Amer que a la riera llamada de Amer se de puntual providencia para que se haga volver por las corrientes y curso que antiguamente y poros. años ya tenía por que sino se da puntual providencial rendunda en grave perjuizio assí de los particulares y común de dicha villa, com a dicho muy Iltre. Señor Abad, porque de día en día se van acercando a la presente villa, disfrutando las tierras de las huertas de la presente villa, llevándose las tierras buenas y cultivas de las dichas huertas de dicha presente villa, arrancando muchos árboles de dichas huertas y de día en día se acercan las corrientes de dicha riera que ya passan por medio de dichas huertas y va de continuo acercándose a la presente villa, siendo todo en grave perjuizio de dicho muy Iltre. Señor Abad y moradores de dicha villa lo que dezimos nosotros dichos attestantes saber esto es yo Baudilio Pinyana por ver claramente que dicha riera habiendo salido de su curso natural se es acercada en una de mis casas que tengo en la pas^a de la presente villa llamada Palou de la Coberta que ya no dista dicha riera de dicha mi casa sino algunos diezyocho o veinte passos y antiguamente y de poros. años a esta parte distava dicha riera de dicha mi casa más de doscientos passos haviéndoseme llevado en estos próximos días passados diferentes pocciones de tierra con diferentes nogales y otros árboles que solamente de tierra de regadio se me ha llavado algunas quatro quarteras de sembradura que valdrían a corta diferencia ochocientas libras bars. y una quartera de sembradura que no es regadio que valdría cien libras, y he visto tambien como dicha riera se ha llevado de diferentes particulares como son del Dr. en medicina Franc^o

Masmitjà y Cos, de Raphael Llapart, de Miguel Saliteda, de Joseph Vila y Serra y de otros muchos y yo dicho Miguel Saliteda y Colomer por ver actualmente que dicha riera se es acercada en la parte de mis posesiones más de trescientos passos del curso que antiguamente y de poros. años a esta parte tenía desfrutando mis tierras y llevándose aquella y diferentes árboles y se es acercado por medio de las huertas de dicha villa y a mi dicho attestante se me ha llevado mas de una quartera de sembradura de tierra, la qual tierra y de pnte. haze dos ramos o brancas en medio de los quales son q^o yo dicho attestante algunas sinco quarteras de tierra poco mas o menos y otros muchos particulares quedan de la mesma conformidad que yo dicho attestante. Y esta es la verdad por el juramento que uno y otro de nosotros tenemos prestador y para que a estas cosas nacie deido o pedimiento: *Hagase como en el antecedente hasta a la pn.* In Dei Nomine. Amen.

30

1737, juny, 10 i 23. Girona

L'abat Francisco de Miranda i diferents particulars adrecen una carta de queixa al corregidor de Girona referent als greuges que havia ocasionat el desviament de la Riera d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana. Manual, Am. 458 (1736-1737), full solt (3).

Exm^o Sr.

Señor

Ilm. f. Sr. Franc^o de Miranda y Testa, predicador de S.M. (q. Dios g.), abat de los Reales Monasterios de las villas de Amer y de Rosas, corregimiento de Gerona y el Iltre. Cavildo de monges y beneficiados de dicho monasterio e yglesia de Amer, y Baudilio Piñana, Miguel Saliteda, labradores de la parrq^a. de dicha villa, Rafael Llapart, labrador del lugar de la Barroca, los doctores en medicina, Franc^o Masmitjà y Cos y Bernardo Canals, Pablo Borrell y otros de la presente villa, representan y ponen en conocimiento de V. Exª como en esta villa y muy serca della se halla una riera, que la llaman la riera de Amer, que en estos años passados ha dado y acasionado grandes y enormes daños en las posesiones de diferentes particulares y de cada día hirán en aumento[ando] pues aviendo salido dicha riera de su curso natural que antiguamente y de pocos años a esta parte tenia se ha asercado a la villa més de

tressientos passos y se ha llevado diferentes posesiones de tierra siendo en grande perjuicio de muchos vezinos de ella, hasta el número de diez y ocho como se ará constar siempre que convenga a quienes inabilita a pagar los tributos reales y al dicho abat los censos, diezmos, primicias p. lo que rendidamente.

Suplican a V.Exª se digne mandar a quienes quiere más de su agrado, pase a dicha villa de ojos y reconocer esta verdad, poniendo el mas pronto remedio que se necesita, favor que esperan rezivir este real monasterio y demás interesados de la grandeza piedad y celo de V.Exª.

Destino el Fh^{nte}. Corregidor de Gerona la persona o expertos que convenga para que reconociendo el parage que expresa esta instancia y daños que ocasiona la riera, proponga y me informan el mejor medio de remediarlo con albeos o en otra forma que paresca mas proporcionada y seguda y a cargo de quien deberá executar se esta providencia Ba^a y junio 10 de 1737.

Glimes.

Insiguendo lo mandado de su Exª con la copia de este decreto, que el original queda a mis manos nombró en expertos a Franc^o Ballvrí de Monfollá y Antonio Ros, de Bascanó, afin que se arreglen al mencionado decreto. Gerona y junio a los 23 de 1737.

31

1737, juny, 26. Amer

Uns resclosers fan diferents propostes i actuacions per tal d'arreglar la riera d'Amer i tornar-la al seu curs, amb l'ajut del comú de la vila.

AHG: Notaria d'Amer, Miquel Plana. Manual, Am. 458 (1736-1737), full solt (4).

En la villa de Amer, obispado y corregimiento de Gerona a los veinte y seys días del mes de junio anyo del nacimiento de Nuestro Señor Jesuchristo milsetecientos treinta y siete, por ante mi Miguel Plana de Montfullà y Antonio Ros, vezino del lugar de Bascanó de dicho corregimiento de Gerona, ambos de edad setenta y sinco años poco más o menos, rescloseros dicho Francisco Batllori de la ciudad de Gerona y dicho Antonio Ros de dicho lugar de Bascanó, los quales de mi dicho e infro. Nott. y escrivano extrajudicialmente prestado e insiguendo el nombramiento

a nosotros por el Dr. Juan Bautista Cerda, I.M. y teniente de corregidor de la ciudad de Gerona y su partido a los veinte y tres días de dichos corrientes mes y año hecho en fuerza de decreto dado por el Exm^o Sr. Conde de Glimes, governador y capn. Gl. interino del ext^o y Principado de Catt^a, su data de diez de dichos corrientes mes y año. Declaramos he hazemos fee a quantos la presente vieren y leheren. De como en fuerza de los arriba citados orden, nombramiento y decreto nos hemos conferido en dicha villa de Amer, y en las orillas de la riera llamada de Amer, y aquella atentamente reconocida y mirada como se nos ha mandado con dicho decreto y segun nuestro leal saber y entender. Declaramos lo siguiente. Primeramente que para la composición de dicha riera se necessita que desde cerca unas balzas llamadas de Buada de las Costas se han de sacar las piedras de dentro de la riera de la parte de medio día y ponerlas a la parte de poniente llamado regadiu de Buada de las Costas, otro se se han de sacar unas cadenas de piedras que están puestas en medio de dicha riera y a la parte de poniente de dicha riera y poner aquellas por defensa a la parte de poniente de dicha riera que es al regadiu de dicho Buada y assí bien se han de arrenicar las matas y salichs que son a la orilla de la riera y debaxo la margen o riberada de la casa llamada Clascar y sacar las piedras que son detrás de dichos salichs a la parte de oriente y ponerlas a la parte de poniente por defensa de dicha villa = Otro si se ha de sacar otra cadena de piedras tambien puestas en dicha riera que es a la parte de dicho regadiu de Buada de las Costas y del antes dichos salichs y [æas] aquellas [y] ponerlas a la parte correspondiente de dicho regadiu por su defensa y de la dicha vista. Otro si se ha de sacar otra cadena de piedras puestas algo dentro dicha riera y a la parte de dicho regadiu y delante dichos salichs y poner aquella a la parte de dicho regadiu correspondiente por su defensa y de dicha villa y sacar las piedras del medio de dicha riera; y assí bien succesivamente se ha de ir limpiando y sacando las matas dels salichs que son dentro dicha riera hasta a la fin del campo llamado de Pinyana por la parte del oriente y poner aquellas a la parte de poniente por defensa de dicho regadiu y de dicha villa = Otro se se han de sacar la cadenas de piedras que a la parte del campo de dicho Pinyana que están dentro dicha riera y poner aquellas a la parte correspondiente quedando dicha riera limpia y haziendo una estacada a la parte de poniente por defensa de dicha villa y huertas desde el cabo dels salichs hasta al ambocador de dicha riera

[esto es de la parte de poniente hasta del ambocador]. Otro se se han de sacar las piedras que están delante de una astacada hecha a la orilla de dicha riera al pie de un olivar de dicho Buada de las Costas y poner aquellas a la parte de poniente correspondiente a dicho olivar = Otro si que se saquen las cadenas de piedra y las matas de salichs que son al cabo de dicho olivar, es a saber de la parte de medio die y ponerlas correspondiente a la parte de poniente con defensa de astacada quedando limpia la riera sacando seguidamente las piedras hasta llegar en una saula pequenya que es al costado de dicha riera y a la parte del oriente rompiendo todos los salichs y una margen de la parte del oriente des del ambocador de dicha riera hasta a unas matas llamanda ebols, que son delante dicha saula haziendo astacada a la parte de poniente empezando aquella a la fin de un salichs a la parte de poniente de dicha riera hasta dichos ebols de delante de dicha saula, poniéndolo todo a la parte de poniente por defensa de dicha villa y huertas, guiando y encaminando dicha riera dende dichos ebols de delante de dicha saula hasta una mata de salich grande en la qual ay una mata de garravera qual no se ha de arrancar y hazer passar dicha riera a la parte de oriente de dicha mata de salich y encaminar dicha riera hasta llegar a una margen o ribarada llamada de las Tarradas, que es la parte del oriente de dicha, y assí mismo declaramos que si no se hazen las diligencias arriba expressadas dicha riera será la destrucción y ruhina no solo de las huertas de dicha villa, sinó y también en tiempo venidero de dicha villa de Amer por ver como dicha riera se encamina en drechura de dicho villa, llevándose grandes pedazos de tierra de regadiu, en grave perjuhizio assí del común como de particulares de dicha villa y término, que dando a cargo del común el componer dicha riera y hazer todo lo arriba por nosotros declarado y para que a estas cosas nadie duda en fuerza de los arriba citados decreto y nombramiento a nosotros hecho y en fuerza del juramento que hemos prestado hazemos la presentes declaración en dicha villa de Amer, anyo, mes y die arriba dichos, siendo por testigos presentes Juan Carreras y Gasull, labrador de la paq^a de nuestra Srª de Salas, Cellera de Anglés, Miguel Saliteda y Colomer, Est^e. de dicha villa de Amer y el Sr. Joseph Carles y Clota, bayle de dicha villa, que dixo conocer dichos declarantes y no firmaron porqué dixieron no saber escribir y por ellos uno de dichos testigos. a Diós Nr^o Sr y a sus sagrados quatro evangelios lineado = esto es de la parte de poniente hasta el ambocador = no vale = Miguel

Saliteda y Colomer escrivente. E yo Miguel Plana not. Real y público de la villa de Amer.

32

1737, setembre, 9. El Coll

Inventari dels béns i objectes del priorat o santuari de la Mare de Déu del Coll escrit per ordre de l'abat Francisco de Miranda.

AHG: Manuscrits. Llibre d'obra de l'església de Santa Maria del Coll, 1710-1743, s. f.

Còpia del inventario se entregà al Sr. Abad Miranda est any 1737 als 9 7bre.

Primo casulla 3 de catalufas, una blava y vermella, altra vermella y blava, altra blanca y verda.

Ítem dos casullas de xamallot morat, la una ab aygüas.

Ítem una casulla de domàs blanch que al detràs diu Ozor 1706.

Ítem dos casullas de domàs blanch usadas.

Ítem altra casulla de seda ab vias verdas vermelles y grogas.

Ítem una casulla de xamallot negra ab galo de seda groga.

Ítem dos dalmàticas de domàs blanch, guarnidas de seda blanca y groga.

Ítem una capa de domasquillo, guarnida de galó fals al detràs ab un escut de la imatge de N^a S^a y al peu lo any 1652.

Ítem una capa de domàs blanch guarnida de galó fi ab escut al detràs ab lletrero que diu Dativa del lloch de Ozor any 1712.

Vestits de N^a S^a:

Primo un vestit de domàs groch, guarnit ab galó de plata.

Ítem altra de primaveras ab tres restos de puntas negras al peu.

Ítem altra de seda brodat que al peu diu Subirà any 1689.

Ítem altra de llana vermell.

Ítem altra de llana florejat blau.

Ítem altra de primaveras florejadas de vermell groch y blau.

Ítem altra de primaveras florejat de color de perla.

Ítem altra de tissó de or ab un sarrell groch de plata.

Cortinas:

Primo unas cortinas de tafatà carmesí.

Ítem altras de glassa.

Ítem altras de durante.

Cobre calzés:

Primo un de negra, altra de indiana, altra de primaveras, altra de primaveras folrrat de tafatà groch, altra de tafatà blanch dolent ab una creu al mitg, altra de tafatà morat, altra de tafatà blanch brodat al mitg, altra de tafatà vert, altra de domàs blanch.

Bossas de corporals:

Primo una de tafatà vermell de una part y de altra blanch, altra de xamallot morat ab ayguas, altra de domàs vermell, altra de domàs vermell una part y del altra blanch, altra de primaveras florejadas de colors groch blau y vermell, altra de domàs vermell, altra de seda ab colors diferents que pot servir per qualsevol temps del any.

Cíngols:

Primo quatre cíngols blanchs de fil de saró, altra de seda carmesina, altra de fil de saró blau.

Una sort de palaynas de la Mara de Déu y del bon Jesús.

Dos missals, un bo y altra usat y un codern de missas de rèquiem y un ordinari bo.

Set albas, una sort de purificadors, nou corporals, set àmits, una sort de lavabos, una sort de animetas de corporals, quatre granatxas de tela molt usadas, una tuvallola de llinet ab puntas de caxal, sinch granatxas de bri grosseras, una tovalloleta brodada, una imatge del St. Christo que està sota lo dozer, quinsa estovallas dels altar de las quals 12 són de tela, una manto de seda de color blau per la Mara de Déu, guarnit ab puntas de plata falssa, una sort de escapularis, una sort de pastas de agnus Dei, una creu gran coberta de plata ab lo peu de bronze dorat, a la una part és lo Sant Christo y a la altrapart una creu, dos campanetas de bronse.

Pàlits:

Primo un pàlit de fusta entretallat y plateat.

Ítem altra pàlit de domàs carmesí guarnit ab galó de or fi, altra pàlit de primaveras guarnit ab puntas de plata, altra pàlit de domàs carmesí guarnit ab galó de or ab lletrero que diu *Miquel Simon pagès de Monjuich any 1687*, altra pàlit de tafatà vermell guarnit ab puntas de fil blancas, altra pàlit de pelfa guarnit ab galó de plata ab una Mara de Déu y las armas de Gerona, altra

pàlit de talaton ab ayguas de color carminejat guarnit ab flocadura de seda, no és enllistonat, altra pàlit de tafatà blanch guarnit ab galó de or ab lletrero que diu *Frc^o Pasqual blanquer 1683*, altra pàlit de llana guarnit ab puntas de plata ab un escut brodat y dins unas armas, altre pàlit ab tres restos de primaveras oscuras y dos de satí blau ab unas brancas de cordonat guarnit de galó fals.

Al presbiteri:

Primo un cobre altar de cuyro, una creu ab la figura del St. Christo ab lo peu pintat ab dos xiprés, un farristol de fusta pintat y dorat, 8 bacinas de llautó, una llàntia de llautó, una tauleta per dredensa, una campaneta tras la porta de la sacristia per fer lo últim senyal per missa, una cadira, una post de presentallas de cera, so és, caps, colls de dos candeleros de llautó ab lo peu triangular, dos candeleros de fusta enpilatrats, 4 candeleros de fusta dorats, un quadret de pedra marbre pintar ab lo naxament de Jesús guarnit ab pessas de llautó sobre fusta de color negra, una sort de vasos de floreras jaspeadas, sacra, lavabo y evangeli de St. Joan al mitg de la iglésia, un salamó de llautó ab 12 palmatòrias, una sort de presentallas de draps lo és mortallas, unas cortinas de tela blava en lo altar del St. Christo, una imatge de pedra marbre de la Mara de Déu y Jesús.

Armari de la plata y or:

Primo dos llàntias de plata ab las cadanillas de plata, la una un poch més grossa que la altra en la més petita ya un rétol que diu *Joan Grau Sastre, alferes de Gerona*. Ítem uns encencers de plata ab la barraquilla y cullera de plata. Ítem dos canadelas y platet de plata. Ítem una corona per la Mara de Déu y altra per lo Jesús de plata guarnidas ab pedras vermelas. Ítem una corona imperial gran de plata per la Mara de Déu. Ítem un calers y patena de plata borat, dins y sota del peu ya un rètol que diu fet y dorat de presentallas. Ítem una relíquia inssigne de St. Bonifaci màrtir guarnida de plata y al peu ya un letrero de diada y any. Ítem un reliquiari de diferents relíquias guarnit ab son peu de plata. Ítem dos ortapaus de plata. Ítem 50 anells de or guarnits ab diferents pedras. Ítem sinch parells de botons de plata. Ítem sis parells de analletas de or. Ítem quatra parells de analletas de plata. Ítem una coroneta petita de plata. Ítem dos cadenetas de plata. Ítem un cistellet de plata ab cascavells y cadenas de plata. Ítem una coroneta de plata ab cascavells y cadena. Ítem un bascarllí de plata. Ítem quatra agnos de plata, tres ab sas cadenas

y lo altre sens ellas. Ítem 26 anells y recorts de plata. Ítem una creueta de fusta folrrada de plata accepto de la part de desota. Ítem tres parells de arrecadas de or. Ítem quatra pessas de or y una de plata sobredorada. Ítem dos Mara de Déu petites del Pilar, totas de plata y una sobredorada. Ítem un parell de botons de or. Ítem una creu de or ab pedras vermellas. Ítem una creu de plata ab pedras moradas. Ítem 163 presentallas de plata, so és, cors, caps, colls, ventres &.

Totas las sobreditas cosas de plata y or estan encara en custòdia en la abadia de Amer en poder del Sr. Abat Dn. Frc^o de Miranda.

Ítem una vera creu guarnida de plata ab son peu de plata ab un rètol de diada y any. Ítem una Mara de Déu de plata y ninyo de alssada de un pam y al peu diu *Ribas pagès*. Ítem una palmatòria de plata ab las analletas de plata. Ítem dos creus de or, la una ab pedras moradas y la altra vermellas. Ítem quatra anells de or ab diferents pedras. Ítem unas arrecadas de or gran guarnidas ab perlas.

Ítem altras arrecadas de or guarnidas ab pedras moradas. Ítem una corona de plata per la Mara de Déu y altra per al ninyo sobredoradas, guarnidas de pedras blancas y alt a la de la Mara de Déu ya una creu abacial guarnida de pedras moradas. Ítem un càlser ab sa patena dorat y lo peu és de bronse ab rètol desota del sr. abat Alenton. Ítem uns rosaris de coral encadenats de plata ab paranostres de plata. Ítem una sort de altres rosaris. Ítem uns granats. Ítem una corona de la Mara de Déu y altra per lo ninyo de canyalillo guarnida de amatistas blancas y moradas y perlas de vidra.

Quarto del sr. abat:

En la saleta un bofet gran de nogué, altra taula de vern, dos banchs de espatllera, 4 cadiras de repós, un rellotge ab campanas de quarts y horas.

A la cambra:

Un llit de pilars ab capssalera, sobressel y entorn de llit alt y baix de bri pintat, una taula de noguer ab cobre taula de baieta verda, un quadro de St. Benet, un guardarobas gran, una cadira de repós.

Cambra de n° 1:

Una camilla ab lo sobressel de bri, un llit de banchs, una taula, un banch.

Nº 2:

Dos llits de pilars ab sobressels de bri, una taula, un banch.

Nº 3:

Dos llits de pilars, una taula, dos banchs.

Nº 4:

Dos llits de pilars, una taula, dos banchs.

Nº 5:

Dos llits de pilars, una taula, un banch.

Nº 6:

Dos llits de pilars, una taula, un banch.

Nº 7:

Un llit de pilar, un banch.

Nº 8:

Un llit ab mitg pilars, una taula, un banch.

Nº 10:

Un llit ab mitg pilars, un banch.

Nº 11:

Dos llits de pilars, una taula y banch.

Nº 12:

Un llit de pilars, taula y banch.

Nº 13:

Un llit de pilars, taula y banch.

Nº 14:

Un llit de pilars, taula y banch.

Nº 16:

Un llit, un banch.

Nº 17:

Un llit de pilars, taula y banch.

Nº 18:

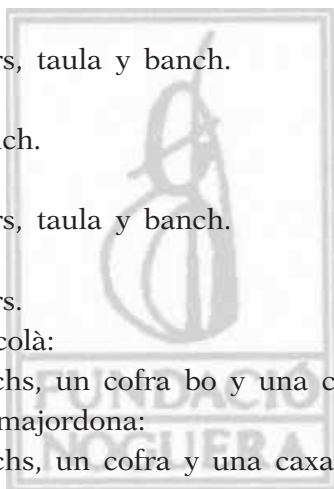
Un llit de pilars.

Cambra del escolà:

Un llit de banchs, un cofra bo y una caxassa dolenta.

Cambra de la majordona:

Un llit de banchs, un cofra y una caxa.

Cambra del capellà:

Una caxa dolenta.

A la cuyna del capellà:

Un morter, un escont, dos banchs, dos tauletes, dos armaris portàtils, uns parastatges, una pala de ferro, unas llevas, uns calamastres, unas grassellas, dos astos, uns tres peus, dos paellas, un llum, un escalfadó, una serra per las llevas.

Al graner:

Una arca y altra que nià a la cambra del 15 y altra a la cambra del 8.

Cuyna de dalt:

Un calamastre de tres cames, dos bogades, un escont, una taula.

Al menjador de dalt:

Una taula gran, dos banchs de cayrat ab petjas.

Al menjador de baix:

Dos taulas grans, dos banchs de espatllera y un de cayrat ab petjas.

Als cellers:

Una bóta de càrrega, altra de mija càrrega y altra de mija bóta, una pica de pedra per oli, una cetera y una gerra gran.

Al pastador:

Una pastera molt usada ab sa passadora, tres destrals, tres tascons de ferro y massa de fusta.

Cuyna de baix:

Un escont ab taula, un banch, dos astos, dos palas, una grasellas, tres paellas, unas terradoras, 5 calamastres, dos llevas, uns calamastres ab tres branques, un morter de pedra, una sort de tarrissa, llossas y colleras, una parola de aram gran, una cassa de aram, una massa per redar o ast, una olla de aram.

Als 7 7bre 1740 envii en Amer la nota de 31 presentallas de plata, 5 creus de or, uns botons de or y 14 anells de or.

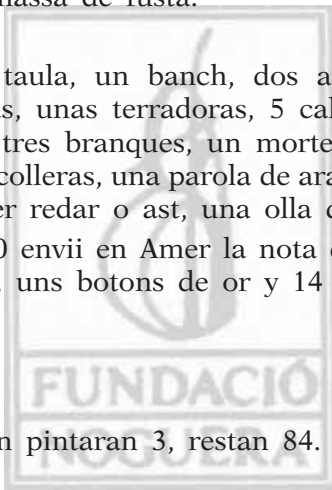
Roba:

Matalassos, 17.

Màrfegas, 34.

Llansols, 87 sen pintaran 3, restan 84.

Flassadas, 25.

Una sort de cuxins, vànovas, 3 usadas y 2 dos de molt dolentas, tres llanssols pintats.

Bogantes, 2.

Estovallas, 24, tovallons, 36

Tovallolas y axugamans, 14, cuxineras, 14.

Ítem 3 anells de or guarnits de pedras vermelles lo un de una pedra.

Ítem un anell de plata.

Ítem una mida de plata de la Mara de Déu de ampla de tafatà de mitg quart.

Ítem uns botons de plata.

Ítem dos caps y coll de plata.

Ítem una branca de coral capssada de plata ab una cadena de plata

Ítem una creueta de or ab pedras blancas.

33

1739, octubre, 7. Amer

Concòrdia entre l'abat d'Amer, Francisco de Miranda, i el bisbe de Girona, Baltasar de Bastero, sobre la provisió de les rectories d'Amer i de Roses, que finalment aconseguix l'abat sense sotmetre els rectors a concurs ni exàmens.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manuale*, Am. 420 (1739), ff. 333v-334r. i ff. 336v-338r.

Sépase por esta carta de poder como Nos D. Fr. Francisco de Miranda y Testa, predicador de su M. (que Dios Guarde) y por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, abad de los Reales Monasterios de Santa Maria de las villas de Amer y Rosas, corregimiento de Gerona, otorgamos y conocemos que damos nuestro poder especial cumplido y licencia y facultad bastantes quanto de derecho se requiere y es necesario al Rd^o Juan Quer, pbr^o en la igla. de dicho Real Monasterio de Santa Maria de dicha villa de Amer residente a este auto presente para que por nos y por nuestro nombre y por las abbaciales dignidades de dichos reales monasterios pueda concordar y concuerde con el Illustríssimo y Reverendíssimo Señor Don Baltazar de Bastero y de Lledó por la

gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, obispo de Gerona y del Consejo de su M. (que Dios guarde) en puntos de provisión de curatos según serie y thenor de las cláusula por dicho Illustríssimo y Rnssm. Señor Obispo de Gerona a nos para este efecto terminadas (F) que son del thenor siguiente = Deseando el Illustríssimo Señor Don Baltazar de Bastero y Lledó, obispo de Gerona, y el muy Iltre. Señor Don fr. Franc^o de Miranda, abad de Amer y Rosas, terminar amigablemente los litigios pendientes de tiempo de sus antecesores en punto de provisión de curatos y evitar que en adelante no se susciten otros nuevos pleytos entre ellos y sus successores sobre el mismo assumpto; habiendo conferido seriamente la materia de estas differencias y tratándolas con personas de zelo satisfacción y confianza han convenido en la presente concordia con los pactos y condiciones siguientes:

Primo, el dicho muy Iltre. Señor Don fr. Franc^o de Miranda, abad de Amer y Rosas y qualquier successor suyo que por tiempo fuere en dicha abadía por todas las pretenciones de uniones o presentaciones de beneficios curatos de la presente diócesis de Gerona que ha tenido y puede tener en virtud de bullas pontificias o por qualquier otro pretendido título, causa o razón, haya de dar o presentar las dos rectorias siguientes, esto es, la rectoria de Amer con sus sufragáneas de Lloret y San Genís, y la rectoria de Rosas, una y otra en todos los meses del año en qualquier mes que vaquen tanto en mes reservado, como en mes ordinario; y que las haya de dar y presentar sin que deba precederne hazerse para ello concurso alguno si solo que echa por el muy Iltre. Señor Abad la nominación de sujeto capaz y presentado este al Illm^o Señor Obispo o su vicario general, y examinado y hallado hábil se le haya de conferir la rectoria: Renunciando con esso dicho muy Iltre. Sr. Abad como renuncia por si y por sus successores todas las demás pretenciones que tenía o podía tener sobre qualesquier otras rectorías del presente obispado en fuerça de dichas bullas pontificias o de qualesquier otros pretendidos títulos, causas y razones que sean imaginables.

Secundo: El Illmo. Señor Don Baltazar de Bastero y Lledó, obispo de Gerona, atendida la renuncia que haze el dicho Muy Iltre. Señor Abad en el capítulo antecedente por sí y por sus successores a todas las demás pretenciones que tenía o podía tener sobre qualesquier otras rectorías del presente obispado, como se contiene en dicho capítulo, conviene en que dicho muy Iltre. Señor Abad que oy es y por tiempo fuere de y presente las dichas dos rectorías de

Amer y de Rosas en todos los meses sin que haya de haver concursos y con sola su presentación de sujeto al ordinario como más largamente se contiene en dicho capítulo: Renunciando dicho Illmo. Señor Obispo como renuncia por si y sus successores a todas las pretensiones que tenía y podía tener sobre cada una de dichas dos rectorias por qualquier título, causa o razón que sea imaginable.

Y finalmente dicho Illmo. Señor Obispo de Gerona y dicho muy Illtre. Señor Abad de Amer y Rosas, aceptando como recíprocamente aceptan las referidas renunciaciones y renunciando como igualmente renuncian a todas las causas pendientes que haya y pudiere haver en razón de lo dicho, convienen y prometen mutuamente la una parte a la otra, tanto por si como por sus successores observar y guardar lo pactado y acordado en la presente concordia y no venir ni hazer contra ella y assí lo juran = y arreglándose dicho nuestro procurador a las cláusulas arriba insertada le damos poder para firmar dicha concordia en nombre nuestro y de nuestras abbaciales dignidades tan cumplido que por falta de poder no ha de dexar cosa alguna por obrar en todo lo que arriba está insertado y expressado como nos mismos lo haríamos presente y a su firmesa obligamos nuestros bienes havidos y por haver. En cuyo testimonio otorgamos la presente firmada de nuestra mano que passó ante mi Francisco Claramont, notario y en^o público y real abajo escrito en el palacio abbacial de dicho Real Monasterio de Santa Maria de la dicha villa de Amer a los siete días del mes de octubre año de Nr^o Sr. Jesuchristo Mil Sete Cientos treinta y nueve, siendo presentes por testigos Juan de la Sierra y Joseph Serra, ambos de la familia de dicho muy Illtre. Abad a dichas cosas llamados y rogados [F] remitidas.

Mr^o Dni. Fr. Franc^o de Miranda., abad de Amer y de Rosas.

1740, febrer, 3. Amer

Declaració de l'abat Francisco de Miranda de les entrades (rendes i càrrecs) i sortides (càrregues i obligacions) anuals de les abadies d'Amer i Roses.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manualis*, Am. 421 (1740), ff. 337v-339v.

Sépase por esta escritura pública como nos D. F. de Miranda y Testa, predicador de Su Magd. (que Dios Guarde), por la

gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, abad de los reales monasterios de S. Maria de la villa de Amer y Rosas de la orden benedictina claustral tarraconense en el Principado de Cataluña y nuevamente abad electo del Real Monasterio de Santa Maria de Gerri de la misma orden benedictina claustral tarraconense en el mismo Principado de Cataluña, damos fee y testimonio como las rentas y cargos anuales de las dichas abadías de dichos reales monasterios de Santa Maria de la villa de Amer y Rosas consisten en lo siguiente:

Primeramente la dicha abadía de Amer tiene de renta annual los diezmos y censos de granos que consisten y producen unos años con otros en ciento y ochenta fanegas de trigo, que a razón de veinte y cinco reales la fanega, que es el precio regular deste término de Amer, importa quatro mil y quinientos reales: 4.500 reales.

Otro sien ochenta fanegas de centeno que a razón de veinte reales la fanega, que es el precio regular de este término importan mil y seys cientos reales: 1.600 reales.

Otro sien cinquenta pellejos de vino que a razón de diez reales el pellejo que es el precio regular de este término, importan quinientos reales: 500 reales.

Otra si en diferentes censos en dinero y otras especies que valen dos mil reales: 2.000 reales.

La col·lecta del lugar de Colomé, que es de la mensa abbacial de dicho monasterio de Amer, está oy arrendada en seys mil reales (como consta del auto de arriendo que passó ante mi el escrivano abaxo escrito de que doy fee) y antes havia estado arrendada en cinco mil reales: 5.000 reales.

La col·lecta del lugar de Sant Madir, que consiste en diezmos y censos que ha sido siempre arrendada en treinta doblones que son mil seys cientos y ochenta reales: 1.680 reales.

La abadía de la villa de Rosas tiene de renta annual y consiste en diezmos y censos questán arrendados, pagadas las porciones a los monges y beneficiados de la iglesia de dicho monasterio de Rosas (como consta con auto que passó ante mi el escrivano abaxo escrito, de que doy fee) en tres mil y sete cientos reales: 3.700 reales.

Otro si tiene de renta annual quatro cientos reales que les paga cada año al Conde de Ampurias: 400 reales.

Otro si por el priorato de Nuestra Señora del Coll tiene de renta annual quinientos reales: 500 reales.

Suman las rentas [*en blanc*].

Las cargas y obligaciones que tiene la dicha abadia de Amer son las siguientes:

Primeramente tiene obligación de pagar y paga el abad cada año, sean pocos o muchos los diezmos, seys porciones a seys monges y otras seys a seys beneficiados, que cada una de dichas porciones consiste en doze fanegas de trigo del mejor que se encuentra, que son juntas doze porciones que importan ciento y quarenta quatro fanegas de trigo, que a razón de veinte y sinco reales la fanega, son: 3.582 reales.

Otro si consiste mas dicha porción en quatrocientos y sinco reales en dinero effectivo que juntas dichas doze porciones importan: 4.806 reales.

Otro si paga cada año quatro porciones a los quatro monaguillos de la iglesia de dicho monasterio de Amer, que consiste cada una de dichas porciones en tres fanegas de trigo, que juntas son catorze fanegas que a razón de veinte y sinco reales la fanega importan: 350 reales.

Otro si ha de pagar cada año a sinco beneficiados de dicho monasterio de Amer, veinte reales por el vestuario que son: 100 reales.

Otro si por la limosna que tiene obligación de dar a doze apóstoles por el día de Jueves Sancto: 72 reales.

Otro si para el vino blanco de las missas: 168 reales.

Otro si para la fiesta del Corpus Christi: 100 reales.

Otro si para la taxa de religión y noviciado: 300 reales.

Otro si para el quarto y escusado: 500 reales.

Otra si para la limosna que tiene que dar pública por el día de la Dominica de la septuagésima, que se reparten seys fanegas de trigo a razón de veinte y sinco reales la fanega: 150 reales.

Otro si para el derecho de la [col·lecta] de los diezmos de Amer y San Madir: 1.040 reales.

Suman los cargos y oblaciones: [*en blanc*].

A más de los gastos arriba expressados tiene obligación el Abad de ir de tres en tres años al Capítulo General de la Religión, en quien ha de comparecer con bastante y lustrosa familia, que entre ir y venir se gastan más de mil y quinientos reales, y de seis en seis años al concilio tarraconense, en el qual se acostumbra estar

dos meses y más con la familia necesaria para el decoro de la dignidad, donde se gasta lo que se puede discurrir.

Tiene tambien precisión aunque sea corta la renta de dar todos los días limosna a la puerta del palacio, con la qual se gastan todos los días tres reales sin otras limosnas extraordinarias que se ofrecen entre años. Y finalmente ha de mantener siempre reparado el palacio con lo que se gastan cada año muchos reales. Y para quede los susso dicho conste en donde conbenga, damos el presente testimonio firmado de nuestra mano que passó ante mi el notario y escrivano abajo escrito en el palacio abbacial de dicho Real Monasterio de Santa Maria de Amer, a los tres dias de febrero mil setecientos y quarenta años, siendo presentes por testigos Miguel Viaceli y Juan de la Sierra, ambos de la familia de dicho Muy Illtre. Sr. Abad a dichas cosas llamados y rogados.

El Maestro Dn. Fr. Francisco de Miranda, Abad de Amer y de Rosas.

Yo Francisco Claramont, notario público y real de la villa de Amer que hago fee que dicho muy Illtre. Sr. Abad ha firmado de su proprio puño.

35

1740, novembre, 9. Amer

L'abat d'Amer i Roses, Francisco de Miranda i Testa, rep un nou provisionament reial i pontifical de l'abadia de Gerri de la Sal, i se li assignen unes rendes.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manualis*, Am. 421 (1740), ff. 399r-400v.

In Dei nomine Amen.

Notorio y manifiesto sea a todos los que el pnte. público instr^o de poder vieren, como en la villa de Amer, dioc. y corregimiento de Gerona, Principado de Catt^a, a los nueve días del mes de noviembre año del nazimiento de Nuestro Sr. Jesuchristo de mil sete cientos y quarenta, indicción tercera y del pontificado de Nuestro Santísimo Padre y Señor Benedicto por la divina providencia, papa décimo quarto año primero. Ante mi el not^o público apostólico y real y testigos a baxo escritos personalmente por si mismo constituido el M. Y. Sr. D. F. Franc^o de Miranda y Testa, maestro en segrada theología, predicador de Su Mag^a que Dios

gde. y por la Gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, abad de los reales monasterios de Santa María de la villas de Amer y Rosas, obispado y corregimiento de Gerona, de la orden benedictina claustral tarraconense, a quien doy fee que conosco: Dixo que por quanto la Magestad del Rey N. Sr. D. Felipe Quinto, que Dios guarde, ha sido servido de proveherle y pntarle. a la abadía del real monasterio de Santa María de Gerri de la misma orden benedictina claustral tarraconense en la dioc. de Urgell, que es de su Real Patronato Ecclesiástico y al pnte. se halla vaca por fallezimiento del Sr. D. F. Franc^o Cordellas, su último abad y prelado con carga de seys mil y quinientos reales de vellón de Catt^a q. constituyen doscientos diez y ocho ducados de oro de cámara y ocho julios a razón cada ducado de diez y siete julios moneda romana de toda pención en favor de la persona u personas en la forma y con las calidades que S.M. tiene nombrado u nombrare que confiessa no excede de la tercera parte del valor de la dicha abadía, según que más largamente constará de su real carta de pntación. y demás despacharen a que se remite; por tanto en la mejor vía y forma que más haya lugar en drecho, dava y dió todo su poder cumplido e irrevocable quan bastante se requiere y es necessario al Señor Don Joseph de Viana y Equiluz, del orden de Santiago y agente general de S.M. Cathc^a en la corte de Roma o al que a la sazón exerciere su empleo y al expedizionero regio y a qualquiera y a cada uno insolidum con cláusula de que le quedan substituir para que en nombre de dicho Sr. constituyente y representando su propria persona, puedan parezer y parezcan ante Su Santidad Su Emm^o Datario y Regente de la Cancillería y a donde más convenga y sea necessario y haga presentación (F) que S.M. le ha echo de la dicha abadía del Real Monasterio de Santa Maria de Gerri de claustrales benedictinos en el Principado de Cathaluña, diócesis de Urgel y en caso Su Santidad sea servido de proveer la dicha abadía en el dicho sr. constituyente, la pueda azeptar y azepten y subscrivir la dicha azeptación y pedir las bullas appc^{as}. de gracia y provisión de la dicha abadía del Real Monasterio de Santa Maria de Gerri, y assí mismo se le dá para que en su nombre puedan consentir y consientan a la reservación, constituzión y assignación de los dichos seis mil y quinientos rs. de vellón de Cathaluña, que constituyen doscientos diez y ocho ducados de oro de cámara y ocho julios a razón cada ducado de diez y siete julios moneda de Roma, de toda pención en favor de la persona u personas en la forma y con las calidades

q. S.M. tiene nombrado u nombrare que como dicho es el Sr. constituyente confiessa no excede de la tercera parte del valor de dicha Abadía, y assí mismo para que si alguna o algunas de las dichas penciones huvieren vacado u vacaren por fallezimiento de lo que las gozan o en otra qualquier forma y por qualquier causa y accidente antes que Su Santidad passe la gracia de la dicha abadía en favor de dicho señor constituyente M. pueda bolver a nombrar otra u otras personas para ella u ellas y assí mismo si la tal persona u persona nombradas por S.M. para tal pención u penciones que assí huvieren vacado u vacaren, fueren incapazes de obtenerlas y no se les dispensaren las tales incapazidades en qualquier forma que sea, y por qualquier otro accidente, motivo u causa no se les despacharen sus bullas, pueda S.M. volver a nombrar en su lugar otra u otras personas, una o mas vezes en la conformidad referida, hasta que las tales nominaciones tenga cumplido effecto de forma que haya de pagar dicho Sr. Constituyente la dicha cantidad de pención que lleva consentida desde el día que se le passare la gracia de dicha abadía a su favor; y si alguna y algunas de las dichas penciones se huvieren concedido u se concedieren por tiempo limitado o prorrogado el qual u el de su prorrogación huviere cumplido u cumpliere antes u despues del passo de la dicha abadía a su favor, puedan consentir; como desde luego expressamente consiente que S.M. pueda bolver a suplicar a Su Santidad le conceda nueva prorrogación de ella u ellas, por el tiempo u vezes que le pareziere y Su Santidad fuere servido conceder o nombrar persona u personas para ella u ellas después de cumplida qualquier concessión u prorrogación para que las goze u gozen en la forma y con las calidades que S.M. nombrare que para todos lo sussodicho qualquier cosa u parte de ello les da este poder, quan bastante de drecho se requiere y es necessario y assí mismo se le dá, para que puedan obligar y obliguen a dicho Sr. Constituyente in forma Cámara Apostólica latissime extendenda a que luego que las dichas penciones u qualquiera de ellas vaguen en favor de dicho Sr. Constituyente dará y pagará a los arinatistas de la Chancellería y Cámara Appc^a u a quien legitimamente por ella lo huviere de haver, lo que importare la media annata de la tal pención u penciones que assí vacaren a su favor, sobre lo qual puedan hazer y otorgar todos los instrumentos y obligaciones al caso perteneziente y necessario sin excepción ni limitación alguna. Y assí mismo para hazer en nombre de dicho Señor Constituyente visita ad limina Apostolorum de Urbe segun la costumbre

y como se dispone por constituciones apostólicas prestando la debida obediencia a Su Santidad y para hazer en manos de Su Beatitud u de la persona que para ell tuviere facultad y licencia el juramento y profesión de la fee que suelen acostumbrar y acostumbran los demás prelados y otros qualesquier lícitos, honestos y necesarios juramentos tocantes y pertenezientes a todo lo en este instr^o de poder referido y generalmente para que en razón de lo sussodicho y lo a ell anexo y dependiente puedan parezer y parescan ante Su Santidad, Su Emm^o Stario y quien más convengo y pntar. qualesquier súplicas convenientes y necesarias y hazer qualesquiera actos, autos y diligencias judizs. y extrajudizs. que convengan y jurar en ánimo de dicho Sr. otorgante (como lo jura) que sobre lo en este contenido, ni en parte de ello ha intervenido, ni interviene, ni se espera intervenir dolor, fraude, labe, ni especie de simonía, ni otra ilícita pacción ni corruptela en derecho reprobada que para todo ello lo annexo y dependiente, les dá su poder cumplido y a cada uno in solidum (como dicho es) con libre y general administrazió y relevazió en forma, de manera que por falta de más espezial poder no dexede tener cumplido effecto todo lo en este contenido y assí lo otorgó y firmó [siendo testigos] en el palatio abacial de dicho real monasterio de Santa Maria de Amer, en los día, mes y año arriba expressados siendo pntes. yo Francisco Claramon, Not^o Appc^o y Rl. abaxo escrito y por testigos Juan de la Sierra y Emanuel Herrero de la familia de dicho M. Y. Sr. Abad de dichas cosas llamado y rogados [F: de la nominación].

El Mr^o Dn. Fr. Franc^o de Miranda, abad de Amer y de Rosas.

En la villa de Amer, obispado y corregimiento de Gerona, Principado de Cathaluña, a los nueve días de mes de noviembre, año del nazimiento de N.Sr. JesuChristo de mil sete cientos y quarenta. Ante mi el esn^o público y real y testigos infros. personalmente por si mismo constitudo el M. Y. Sr. D. F. Franc^o de Miranda y Testa, maestro en S.T. Predicador de S.M. q. Dios Gde. y por la gracia de Dios y de la Santa Sede Appc^a, abad de los reales monasterios de St^a María de la villa de Amer y Rosas de dicho obispado de Gerona de la orden benedictina de Santa María de Gerri de la misma orden, a quin doy fee que conosco, dixo: q. cumpliendo con el thenor y forma de la ley décima tercia del libro primero título tercero de la nueva recopilación en aquella vía y forma que de drecho mejor lugar haya, jurava y juró in verbo sacerdotis y por los Sagrados Evangelios que la guardará y

su contenido y que en el uso y exercicio de su prelaçia de abad del expressado real monasterio de St^a Maria de Gerri no tomará ni ocupará, ni mandará, ni consentirá en público ni en secreto tomaren tiempo alguno las alcavalos, tercias, y demás drechos y rentas real de las villas y lugares de su prelaçia y distrito, más que las dexará y consentirá pedir y recoger todos a los arrendadores, recaudadores y receptores o a quien su poder huviere llanamente y sin perturbación alguna, ni se pondrá a defender injustamente u contra derecho, personas, ni bienes que devan algunas cantidades a las dichas ventas. Y pidió a mi el dh^o Esn^o diesse testimonio de este juramento solempne para efecto de complir con la dicha ley, al qual fueron pntes. por testigos Juan de la Sierra y Emanuel Herrero, ambos de la familia de dicho M. Y. Sr. Abad a dichas cosas llamados y rogados.

El Mr^o Dn. Fr. Franc^o de Miranda, abad electo de St^a Mª de Gerri.

36

1741, juny, 8 — juliol, 2

Arribada i rebuda del nou abat d'Amer, Gaspar de Queralt i Reart.

AAM: C.I. 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 201r-202v.

Als 8 de juny 1741 lo Sr. Jaume Mestra, prior y V.G., ajuntà capítol ab so de campana (ut de mory est) la aula capitular; en el qual assistirent tots los Srs. Monjos, y beneficiats y en ell dit Sr Prior quità 100 lliures de un sensal de preu mayor que feia son pare Mn. Jaume Mestra a la caixa dels anniversaris; y después seguidament se elegirent el Sr. F. Narzís Claramont y lo Rt. Joan Vyñolas, curat, per síndichs para hanar a rebre el dia 27 del present al Molt Il·lustre Sr. D. Fr. Gaspar Queralt y de Reart, abat del present monastir, a Santa Coloma, de lo que fas fe com a secretari dit dia y any.

Dn. Fr. Ramon de Pastor, secretari.

Als 27 de juny 1741 hanaran per síndichs del capítol los Srs. f. Narzís Claramon y lo Sr. curat Joan Viñolas a Santa Coloma de Farnés arrebren lo Molt Il·lustre Sr. Dn. Gaspar de Queralt y Reart, abat del present monastir y a la tarda del mateix dia anaren fins lo pont de Anglès arrebren a Sa Señoria los Srs. f. Joseph Climent, camarer y lo Rt Sebastià Puxades com a síndichs del

mateix capítol, com y també los señors batlle y regidós de esta parròquia y a las 7 horas de la matexa tarda arribà lo Molt Ille. Sr. Abat en lo present monastir; assò si al dels sobre referit y de altres particulars y com ho feya dit dia la entrada pública arribà de privat entrant per lo portal de a dal.

Dn. Fr. Ramon de Pastor, secretari.

Als 30 de juny 1741 ajuntà lo capítol lo Molt Ilre. Sr. Abat en la aula capitular; hont assistiren lo Molt Ilre. Sr. Abat Sr. f. Jauma Mestra, sacristà mayor, prior y vicari general, sr. f. Joseph Climent, camarer; dn. Fr. Ramont de Pastor, infermer, lo sr. f. Joseph Cadirach, sacristà menor, y lo sr. f. Narzís Claramont, en lo qual capítol lo molt Ile. Sr. Abat elegí per confessors als señors f. Jaume Mestra, sacristà mayor, prior y v.g., y al sr. f. Narzís Claramon y se disposà y resulgué lo nou ingrés per lo dia següent del dit sr. abat en la pública forma com dels demés abats antecessors.

Al 1 de juliol 1741 a las 5 horas de la tarda lo molt Ilte Sr. Dn. F. Gaspar de Queralt y Reart, abat del present monastir de Santa Maria de Amer, féu lo nou ingrés en la moda y forma següent = estant tot previngut en la capella de N. S^a de la Pietat comparagué allí lo dit molt Ilte. Sr. Abat associat de los capallans y família tenint los hàbits de cor previnguts en una taula distant de dita capella se vestí aquells, y en lo entretant partí de la eglésia del present monastir procecionalment lo Sr. Prior y capítol de monjos, curat y beneficiats; ab molts altres monjos y beneficiats foratés convidats per tal funció ab ministras y bordonés ab totes las banderas y ganfarons d'exa iglésia aportant dit sr. prior la vera creu en sas mans que seguint y assistint a dita profasó los srs. batlle y regidors de la vila y parròquia ab grandíssim concurs de gent, axí del pobla com forasters: se entonà en la iglésia lo hymne *Ave Maristela*, responent los músichs anant de esta manera fins lo cubert de la capella de la Pietat construïda fora de la present vila, lo sr. prior entonà per tres vagadas la antífona *Ecce Sacerdos Magnus* seguint lo cor y finida aquella posà la veracreu sobra una taula en dit cubert per dit efecte adornada y lo Molt Ilte. Sr. Abat sobre la mateixa vera creu prestà lo jurament de conservar las prerrogativas, privilegis y bons costums de esta abadia y monastir; he immediatament entrà en dita capella haont estabant previnguts tots los ornaments pontificals y mentras se anava vestint de ells hanavant cantant la música.

Quant lo molt Ilre. Sr. Abat estigué vestit pontificalment entonà lo hymne *Veni creator Spiritus* y prosseguint lo clero y música

se anà prosecionalment en la iglésia del present monastir passant per tota la vila vestit sempre de pontifical ab mitra y báculo, alva y capa y en arrivà al portal mayor de la iglésia entonà lo dit Molt Ilte. Sr. Abat lo *Tedeu laudamus* y prossegué lo clero y música se hanà ab lo mateix ordre devant lo altar mayor y després de cantats los versos *Benedicamus Patrem et Filium P. ora pro novis Sta. Dei Genel ora pro nobis SS^a Pater Bene D.* cantà lo Sr. Abat las tres oracions corresponents immediatament donà la solemne benedicció y possat en son estrado se li prestà per los Srs. Monjos, Srs Curats de Amer y de Rosas y beneficiats porsionaris del present monastir la canònica obediència.

Despues de despullat de las insígnias pontificales y vestit ab los àvits de cor, se acompanyà per lo capítol y demés señors assistents en son palacio abacial haont donà un esplendícim refresch. Se nota que durant tota esta funció estigueran sonant totas las campanas del presente monastir ab molts sons dels morterets y com después de haver sonada la Ave Maria de la entrada de nit havenli iluminadas totas las casas del present monastir ab moltas atxas, fent-se lo mateix la [dia] nit següent.

Dn. F. Ramon de Pastor, secretari.

Als 2 de juliol 1741 lo Molt Iltre. Sr. Abat de Queralt y Reart, abat del present monastir celebrà de pontifical ab assistència de tot lo capítol y monjos y beneficiats foratés y la música y después donà un sumtuosíssim dinà.

Dn. F. Ramon de Pastor.

37

1742, juny, 11. Roses

Després de les guerres del segle xvii, que havien causat grans destruccions a la vila i al monestir de Roses, cosa que provocà una disminució de rendes i càrrecs i la desaparició de l'arxiu, per aquest motiu calgué escriure un nou llibre de deliberacions.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. Manual, Am. 423 (1742), ff. 205v-206v.

Die XI juny MDCCXXXII. Ego Franciscus Claramont, notts. publus. et regius villae de Amer Gerundens Dioc., instatus et regtus. pro parte fr. Josephi Baguer, monachi et sacristae monary B.M. de Rosas d^o extraxi et fidelit. sumpsi et contemplavi a quodam libro forma majoris pergaminys cohoptertis texto intitulado *Llibre*

de las deliberacions de abad y convent del capítol y monestir de Santa Maria de Rosas olim de Rodas mil cis cents sexanta in depositis dicti monaterij St^a Mª de Rosas recondito et custodito et per Rndos. Arxiveros dicti monasterij in eodem met monasterio mihi ostento et comunitato quamdam partitam in eodem libro continuat. tenori sequentis. In Nomine Domini Amen. Llibre de las proposicions, resolucions y de las recepcions de hàbits, profesions, òbits, pocessions, cartas, respostas y de tot quant se resoldrà y se posarà per obra per ordre y manament del abat y convent del monastir de St^a Mª de Rosas, lo qual llibre se comensarà per ordre y manament del Mt. Illtre. y Rnt. Sr. en Dr. Dn. Fr. Joseph Sastre y Prats per la gràcia de Déu y de la Santa Sede apostólica, abad del monastir de St^a M de Amer y Rosas aute. aplica. unit y agregat en lo monastir de St^a M. de Amer lo any mil sinch cents noranta y dos; y com nos posà en totum en efecte d^a unió sino que lo abat representà ser abat de Amer y Rosas per conservació de cada monestir parteix los mesos del any en Rosas y en Amer, y com per las guerras passadas est monastir restà demolit y sens residents ab gran pèrdidat de las rendas del comú y particulars de la abadia, camararia, infermeria, sacristia y lo priorat de N^a Sr^a del Camp, que és incomanada, és restada esta pobre iglésia molt acabada y de tal manera que per falta de gent en la vila y port de Rosas, han-se perduto moltes rendas y com faltan hereus tant en la vila com en dit port, faltan en la vila tres centat casas y las cent sinquanta que hi havia en lo port de Rosas lo any mil cis cents quaranta y està vuy la vila ab algunas XXV casas, entre grans y petitas, y en lo port unas trenta casas, barracas de pescadors y la iglésia resta sens ningun resident dels monges, capellà curat o rector, capellà porcionari; per lo que vuy en dia vacan per via de Roma; ço és, la camararia que a vacat per mort del Dr. fr. Dn Carlos Desgüell, abat del monastir de St. Esteve de Banyolas y és mort ab sas butlles sens poder pèndrer pocessiò per respecte de la capitulació feta de la pau feta per lo Rey Nostre Señor (que Déu guarde) Felip quart ab lo Rey de França Lluís catorse conclosas en Irun de set de novembre de mil sis cents sinquanta nou y no fou possible se fes desde lo any mil cis cents quaranta que comensà la turbació del Principat de Cataluña y fins que las armas de S.M, que Déu guarde, rendiren a Barcelona a S.V. Magt. A tretse de octubre mil sis cents sinquanta tres, morí dit camarer en Madrit als dotse satembre mil sis cents xexanta tres y en son lloch han posat dit abat al Rnt fr. Joseph Pallisser, monjo de St. Pere de Rodas, pobordre de vila de Mat, que fou en camarer en lo

present monastir als trenta y hu mars mil cis cents sexanta quatra, y los demás oficis vacants són la infermeria per mort de fr. Rafel Sacoma, que morí en lo monastir de S. Pere de Galligants, als onse de febrer mil sis cents sinquanta y vuyt, y vaca per mort del Dr. fr. Jaume Dalmau la sacristia de la present iglésia en mans de S. Santedat y per mort del Dr. fr. Dn. Ignacio de Ripoll, camarer de S. Pere de Rodas, vaca lo priorat de Nr^a Sr^a del Camp, officí de est monastir, lo qual tenia y se donin commendas y com per las guerras de molts anys a esta part estan extinctas las mongias claustrals que antes hi havia per la grave pèrdua de rendas que ha feta la abadia, sols han quedat lo capellà curat y un benefici porcionario fundat sots invocció de nostre P. S. Benet ocupant dita capellania curada Francisco Xicardó y lo dit benefici Jaume Sala an als quals dóna dita porció, axí com als monjos y com hajam trobat dit monastir tant derrotat no havem trobat llibres per saber com se governavan nostres passats. Perçò se ha fet lo present llibre perquè de aquí en avant assentem tot lo que antes se diu ab lo present proemio memòria y de est modo se podran fer notícias de lo que per avant tractarem y resoldrem, tractaran y resoldran nostres successors.

La present iglésia com a parroquial que és dita de Santa Maria de Rosas, la dedicació de la present iglésia tots anys se celebra la última dominica de janer y los que la visitan guanyen quaranta dias de indulgència y altres gràcias que se concedeix que lo altar major y la ara de ell és consagrada la del altar de St. Pere de St. Christo y St^a Margarida y la ara que era dins la capella de Nr^a Sr^a del Roser.

Se fa nota ab lo present llibre que lo cor era atre tant més gran y que al cor y havia altar de Ne. Pare S. Benet y que en lo any mil sinch cents vuytanta quatra se rompé altre tanta volta com y ha en lo cor y lo altar de nostre Pere S. Benet se havia de mudar o trasladar baix en la iglésia y segons vehem no se efectuà, serà forsós fer un altar per major veneració de Nr. Pare Patriarcha S. Benet.

També se adverteix que nostres predecessors han concervat unió ab los de la vila y port de Rosas, pagesos de la montanya y terme de Rosas y los obrers sempre han conservat la present iglésia en fer las obras, campanas y robas, en la iglésia han conservat y aumentat la plata y fan provisió de missals ordinaris y demás llibres de la iglésia per lo contentiment dat de nostras passats y junts fan y fem lo cos de la iglésia y tot se paga dels diners ques

fan de la iglésia y ques cobran dels fruyts de la terra y mar y perçò ho tenen de continuar fins lo últim del món per donar tota la honra a S.D. Magt. y a M. Sm^a.

Las missas y aniversaris estan tots en un llibre y la charitat ha de ser segons lo esmers y se adverteix que lo any mil sis cents quaranta hi havia missas de estacha y aniversaris y com las guerras han causat la pèrdua de ditas rendas y faltan hereus y las escripturas de nostra present iglésia sols havem trobat que hi havia aniversaris de sis diners y un sou y sis y de setse diners de presència y casaldia cantar de ànimas y com estas guerras han causat que han faltat los hereus y rendas dels actes dels censals del present monastir nos cobran ni podem saber bé com se feyan y tindrem de fer los comuns y segons se cobrarà de los censals seran fàcils de cobrar perquè las ànimas no poden posar lo sufragi los toca.

Lo Illtre. fr. Joseph Sastre y Prats prengué pcessió de la abadia de St^a Maria de Rosas als tres de octubre mil sis cents sexanta, despues que fou entregada la plassa o forsa de Rosas a vint y sis de juny de dit any mil sis cents sexanta com consta en poder del Dr. Roch Franch notari públich o del Dr. Nicholau Roig, notari de Rosas o de Gerona als tres de mars mil sis cents sexanta quatra.

Als trenta y tres de mars mil sis cents sexanta y quatra donà la cameraria de Rosas per mort del Dr. fr. D. Carlos Desgüell, lo Molt Illustre D. fr. Joseph Sastre y Prats, abad del monastir de St^a Maria de Amer y Rosas com abat de Rosas al reverent fr. Joseph Pellisser y se li féu la col·lació de la cameraria per mort del Dr. Dn. Fr. Carlos Desgüell, monjo y camarer de Santa Maria de Rosas morí abad de Sant Esteve de Banyolas que morí en Madrit als dotse de dasembre del present any y dit dia se prengué pcessió com consta en dita jornada en lo present llibre en poder del dr. Nicholau Roig, notari públich de Rosas y de Gerona.

Abat de Santa Maria de Rosas y de Amer.

Quaequidem partita sie extracta fuit me nott. infrum. cum suo originali. Comprobata et cum eo concordat quod fuit actum in dicto monasterio S. Maria de Rosas die mense et anno predictis etad. Quam extractionem et exemplationem testes ad fuere Reverendus Salvator Ferrer pbr. et beneficiatus portionarius ecclesia monastery B. Maria Villa de Amer & Joannes Curiols, bracerius in dicto monasterio Beata Maria de Rosas commorans ad predicta vocatis et rogatis.

38

1758, desembre, 18. Amer

L'abat d'Amer i Roses, Gaspar de Queralt i Reart, arrenda a Joan Llach, blanquer, i a Joan Antoni Salvatella, calderer de Girona, els delmes i censos que rep als termes de Colomers, Fontclara, Sant Andreu de Terri, Sant Medir i Tonyà.

AHG: Notaria d'Amer; Francesc Claramont. *Manual*, Am. 439 (1757-1758), ff. 382r-383r.

Nos Don fr. Gaspar de Queralt y de Reart per la gràcia de Déu y de la Santa Sede Aplica., Abat dels Monris. de Santa Maria de la vila de Amer y Rosas, bisbat de Gerona y baró del lloch y terme de Colomé, corregiment de Gerona, per temps de quatre anys que comensaran a córrer per lo dia primer del mes de juny del any mil set cents cinquanta y nou. de nr^a espontánea voluntat arrendam a Vm: lo Sr. Joan Llach, blanquer, y Joan Antoni Salvatella, calderer de la ciutat de Gerona, ausent y baix acceptants y als seus successors durant dit temps tots y qualsevols rèddits y moluments de la dècima, censos y altres agrers que rebem y havem acostumat rèbrer y porcehir en lo dit lloch y terme de Colomé. Ítem en lo lloch y terme de Fontclara, en lo lloch y terme de St. Andreu del Terri y altres llochs y termes vehïns y subjectes a la col·lecta de Colomé, com vuy se ha acostumat. Ítem en lo terme de Tonyà, en lo terme de St. Madir y en altres llochs y termes inclosos y subjectes a la col·lecta anomenada de St. Madir, y fa a saber que ab lo present arrendament ve compresa y enclosa la dècima del blat de moro y alls del dit lloch y terme de Colomé. Lo present emperò arrendament de ditas cosas fem a Vmes. per dit temps de quatre anys com millor se pot dir y enténdrer per preu de mil y dos centas lliuras moneda barc. per cada un de dits anys pagadors en quiscun any ab tres iguals pagas de quatre en quatre mesos, comensant fer la primera paga o tersa per lo primer dia de octubre del mencionat any de mil set cents cinquanta y nou y axí successidament de quatre en quatre mesos, fins que lo present arrendament serà finit. Y axí renunciant a la exepció del dit preu axí no convingut y a ditas cosas no ser axí y a tot altre dret a estas cosas obviam, cedim, donam y transferim a Vmes. y als successors llurs tots los drets y accions a nos competents y copectants sobre las ditas cosas arrendadas, en virtut dels quals drets y accions pugan Vmes. y las llurs successors fer y exercir tot allò que nos podïam fer y exercir antes del present arrendament

y cessió de drets, y és pactat que a demés del dit preu se hajan de servir los pactes següents. Primo que los fruyts que resultaran de la d^a dècima, censos y demés agrers del dit lloch y terme de Colomés deuran ser col·lectats per Jaume Falgueras, pagès y batlle de sach del expressat lloch y terme de Colomés, eo per ordre té comissió sua al qual deuran Vmes. la onsen mesura, com fins vuy se és acostumat. Ítem que pugan Vmes. tenir los grans y demés fruyts en la casa nomanada la abadia del dit lloch de Colomés, com y també pugan valer-se de la tina y demés aparatos per fer lo vi en d^a casa, y axí mateix pugan tenir recòndit lo vi en las botas y celler de d^a abadia. Ítem que sempre que se oferisca lo anar Vmes. en dit lloch de Colomés, pugan allotjar-se y tenir per llur ús la dita casa anomenada la abadia. Ítem que si serà ser que durant lo present arrendament farem capbrevar las senyorias directas de dits llochs y termes, y ab la dita capbrevació se anyadiran alguns censos o altres drets, que actualment no se còbrian: en tal cas los tals censos y drets que se anyadiran, volem que vajan compresos ab lo present arrendament. Ítem exclohem del pnt. arrendament las terras, lluíisme y foriscapi que durant lo pnt. arrendament se deuran pagar de las alienacions que durant dit temps se faran en dits respe. llochs y termes los quals reservam enterament per nos. Ítem que Vmes. dits arrendataris hajan de pagar al nott. baix escrit lo salari del pnt. arrendament. Ítem ab thenor del pnt. arrendament prometem estar en lo pacte de guerra, que lo molt Illtre. Capítol de la Seu de Gerona té posat en los arrendaments de las suas rendas fets en lo present y corrent any. Ítem que Vmes. dits arrendataris a demés del sobre mencionat preu hajan de pagar quiscun any trenta y set lliuras onse sous ba. per lo quarto y escusado tocant a nos per Nr^a Abacial Dignitat y sas rendas y entregar-nos lo recibo. Ítem e. Vmes. dits arrendataris degan en quiscun de dits anys donar-nos una càrrega de oli bo y rebedor aportat a gastos de Vmes. en lo palau abacial del pnt. Monir. de Amer. Ítem que si hi haurà algun dels que estan obligats a prestar censos a Nr^a Abacial Dignitat que serà renitent en pagar dits censos y altres drets degan Vmes. fer-los primer mandato y si pagar dits censos y altres drets, degan Vmes. fer los primer mandato y si passat lo termini que se los prefigirà, no pagàran, degan Vmes. denunciar-ho a nos a fi de rèbrer ordre nr^a de si o no passaran avant los medis de justícia contra lo tal renitent (F). Y axí ab dit preu y pactes tem lo pnt. arrendament y prometent fer lo valor y tenir y estar de evicció ab obligació de nostres béns

ab totas renunciacions necessàries llargament y nosaltres los mencionats arrendataris a estas cosas presents, acceptam lo present arrendament y de nr^a espontànea voluntat convenim y prometem a V. Sr^a. pagar lo mencionat preu per los terminis y plassos sobre expressats y aténdrer; servir y cumplir los dits pactes sots pena y escriptura de ters, després emperò requesta de deu dias, ab salari de procurador acostumar ultra los demás gastos que en cas se fàssan també prometem restituhir: per lo que obligam a V. Sr^a tots nostres béns y de un y altre de nosaltres assoles, axí mobles com immobles, presents y esdevenidors, haguts y per haver; ahont sevuda q. sien encara que privilegiats en qualsevol manera renunciant com renunciem a totas gràcias, privilegis, a la prescripció a nostre for propri submetent-nos a qualsevol altre for secular ahont per las ditas cosas se haurà recurs, ab la facultat de variar lo judici y ab la acostumada constitució de procuradors per registrar la d^a escriptura devers llargament y juram. a N. Sr. Déu y als semblants quatre evangelis en mà y poder del not. baix escrit estipulant las ditas cosas tenir per ferma y agradable y contra aquellas no fer, venir ni revocar-las per ninguna causa o rahó ans bé expressament renunciem a las lleys y drets semblant revocacions permetents y a tot altre dret a estas cosas obviant.

Testimonis a est arrendament cridats. Rnt Salvador Ferrer, prevere, y Geroni Artigas, licenciado los dos de la familia del dit Molt Iltre. Sr. Abat de Amer y del dit lloch de Colomé F: Ítem que los censos que se reban en la Celler de Anglès y son terme degan Vmes. en quiscun any pagar o fer entregar al infermer del Monir. de Amer onse gallinas y tres pernas de porch y mija: ço és, dels mateixos censos de la infermeria. Approbo. infris. Nott.

Gaspar, abat de Amer y Rosas.

Joan Antoni Salvatella.

Joan Llach blanquer.

1759, gener, 6. Amer

Salvador Ferrer, procurador de l'abat Gaspar de Queralt, arrenda a Tomàs Llobera, adroguer de Figueres, i a Sebastià Quilmetas, cirurgià de Castelló d'Empúries, els delmes dels grans, vi, car-

nalatge, peix i altres coses que rep en els termes i parròquies de Roses i Castelló, i a la vila de Cadaqués.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manual*, Am. 440 (1758-1759), ff. 26r-28r.

Jo, Salvador Ferrer, prevere y beneficiat porcionari de la iglésia del monastir de Santa Maria de la vila de Amer, corregiment de Gerona, com a procor. del Molt Illtre. Sr. Don. Fr. Gaspar de Queralt y de Reart, per la gràcia de Déu y de la Santa Sede Aplica. Abat del mencionat monir. y també del monir. de Santa Maria de la vila de Rosas del mateix corregiment de Gerona legítimament constituït y ordenat ab acte rebut en poder del nott. baix escrit als vint y vuyt de juny mil set cents quaranta y un. En dit nom y de ma espontànea voluntat, per temps de quatre anys, que comensaran a córrer per lo dia primer del mes de juny primer vinent, per mi en dit y per mi mon Illtre. Sr. principal arrendo a Vm. los Honors. Thomàs Llobera, adroguer de la vila de Figueras, y Sebastià Quilmetas, cirurgià de la vila de Castelló de Ampúrias del mateix corregiment de Gerona, presents y baix acceptants y als llurs successors durant dit temps, tota enterament la dècima dels grans, vi, carnalatsges, peix y altrás cosas de las quals és acostumat pagar dècima al dit Molt Illtre. Sr. Abat del dit monastir de Santa Maria de Rosas y son terme y parra., y axí de los censos que lo dit Molt Illtre. Sr. Abat de Rosas reb y ha acostumat rébrer en la mateixa vila, parra. y con terme en la vila de Castelló de Ampúrias y son terme y en la vila de Cadaqués, lo qual arrendament de la dita dècima y censos fas jo en dit nom a Vmes. durant lo dit temps de quatre anys, axí com millor se pot dir y enténdrer per preu, és a saber, de sis centas lliuras moneda barc. per quiscun de dits anys pagadoras en quiscun de ells ab tres iguals tersas o pagas, comensant la primera per lo dia últim del mes de setembre prop vinent del pnt. y corrent any de milt set cents sinquanta y nou y axí successivament de quatre en quatre mesos ab moneda de or o plata, en espècie. Y axí renunciant a la excepció del dit preu axí no convingut y a tot altres drets a estas cosas obviant si més per rahó de dit arrendament pertanyia a dit sr. mon principal; tot a les més quant que quant tot ho dono en lo expressat nom y remeto irrevocablement entre vius, renunciant a cada y que subvé als enganyats de més de mitges y a tot altre dret a estas cosas, obviant y cedesch en dit nom a Vms. tots los drets, veus y accions a dit molt Illtre. Sr. mon principal pertanyents y espectants sobre las ditas cosas arren-

dados, en virtut dels quals drets pujan Vm. fer, usar y exercir lo que semblants arrendataris podan fer y exercir en semblants cosas arrendadas, tant de dret, consuetut, com altrament. Y és pactat que a demés del mencionat preu hajan Vm. de servir y cumplir los pactes següents: et primo que durant lo dit arrendament hajau Vmes. dits arrendataris de pagar en quiscun any, sinch porcions monachals, ço és, tres [*en blanc*] a la disposició del dit Molt Iltre. Sr. Abat, las quals porcions consisteixen cada una de aquellas, en deu quarteras de blat bo y rebedor, tretse lliuras barc. per general y cuyna y trenta quintars de rahims y altre y de las lliuras sinch sous moneda barc. y això a demés del sobredit preu y si durant lo pnt. arrendament hi haurà alguna o algunas porcions vacants, en tal cas hajan estas porció o porcions vacants de entregar al dit Molt Iltre. Sr. Abat = Ítem que Vmes. dits arrendataris, en quiscun de dits anys hajan de donar a dit Molt Iltre. Señor Abat, duas càrregas de vi blanc bo y rebedor, per las missas de la igle. del monestir de Amer, lo qual vi degan Vmes. entregar en qual-sevol ocasió que lo dit Molt Iltre. Señor Abat lo envio a cercar en dita vila de Rosas y això també ultra lo preu sobredit. Ítem que si durant lo pnt. arrendament dit Molt Iltre. Señor Abat farà capbrevar las senyorias directas de dita vila de Rosas y son terme y ab dita capbrevació se anyadiran alguns censos a la dita abadia, en tal cas estos tals censos antes dits, no van compresos ab lo present arrendament, ni tampoc venan compresas ab lo pnt. arrendament aquellas quaranta lliuras barc., que en quiscun any lo Señor Compte de Empúrias fa a la abadia de Rosas. Ítem que Vmes. en quiscun de dits anys hajan de donar a dit Molt Iltre. señor abat sis arrobas de peis granat, bo y rebedor, ço és, tres arrobas per lo dia del P. S. Benet de quaresma y altres tres per lo dia del Dijous Sant, enviant dit Molt Iltre Señor Abat a cercarlo y assò ademés del preu sobre expressat. = Ítem se reserva dit Molt Iltre Señor Abat que si se justificarà, que lo dit señor abat tinga obligació en la quaresma de fer la vida al predicador hi haurà en dita vila, degan en tal cas Vmes. dits arrendataris de pagar a la persona que farà la vida al predicador, lo que correspondrà per los dinars durant dita quaresma, y assò durant lo pnt. arrendament. Ítem que Vmes. dits arrendataris en quiscun de dits anys ultra lo preu sobre expressat hajan de donar a dit señor abat sis barrils de anxovas bonas y rebedoras. Ítem que en quiscun de dits anys hajan Vmes. de pagar al prior claustral de dit monestir la charitat de las vuyt missas abbacials a rahó de sis sous bar.

quiscuna. = Ítem que si passats sis mesos després de finits y passats dits quatre anys del pnt. arrendament no hauran Vmes. cobrat los censos y demás rendas compresas ab lo pnt. arrendament. En tal cas tot lo que hauran deixat de cobrar y no haurà cobrat, quèdia en favor del dit Molt Iltre. Señor Abat, de tal manera que passats dits sis mesos no tingan Vmes. acció alguna per cobrar-ho. = Ítem que a més del dit preu hajan dits senyors arrendataris de donar a dit Molt Iltre. Señor Abat, en quiscun de dits anys, una càrrega de oli, bo y rebedor, aportada a llurs gastos en lo palau abacial del dit monestir de Amer. = Ítem que en quant a la evicció per respecte de guerra, lo dit Molt Iltre Señor Abat ne queda segons lo pacte practicat per lo Iltre. Capítol de la Seu de Gerona en sos arrendaments fets en lo pnt. any. Y finalment que degan Vmes. pagar lo salari del pnt. arrendament y axí al dit preu y pactes fas en dit nom a Vmes. lo present arrendament de ditas cosas, prometent comprometa en dit nom a Vmes. Senyors dits arrendataris lo dit present arrendament per valor y tenir y estar de evicció. Per lo que obligo a Vmes los béns de dit Molt Iltre Sr. Abat mon principal renunciant com renuncio a totes lleis y drets a estas cosas obviant y prometo en dit nom las ditas cosas tenir per fermas y agradables y irrevocables per ninguna causa a rahó ans bé expressament renuncio a las lleis y drets semblants revocacions permetense y a tot altres drets a estas cosas obviant. Y nosaltres los mencionats Thomàs Lloberas y Sebastià Quilmetas, arrendataris premencionat a estas cosas presents, acceptam lo sobre continuat arrendament y prometem pagar annualment las ditas sis centas lliurs barc. per lo preu de quiscun any y servir y cumplir los sobredits pactes, com sobre estan designats, lo que prometem atendre, servir y cumplir baix pena y scriptura de ters de las corts eglesiàstica y real de Gerona y que qualsevol altre condistrigent. Després emperò requesta de deu dias de aquí donada adquisidora al salari de procurador dins la present vila de Amer de deu sous y fora de aquella de vint sous barc. per quiscun dia que per la obtensió de ditas cosas y qualsevol de aquella se harà pagat y ultra de aisò prometem pagar los gatos que per dits efectes se hauran supactats, dels quals gastos se haja de estar. Y créurer a la sola simpla pasanta del dit Molt Iltre. Sr. Abat, eo de son procurador, y al sol seu simple jurament sens haver-se menester altre gènere de prova. Y per cumplir y servir las ditas cosas obligam a Vms. en dit nom y al dit Molt Iltre. Sr. Abat tots los nostres béns. Y de un y altre de nosaltres assoles, axí mobles

com immobles, present y esdevenidors haguts y per haver ahontse-vulla que sian encada que privilegiats en qualsevol manera renunci-ant com renunciem al benefici y drets de dividir y cedir las accions, novas constitucions y a la consuetut de Barna. que par-la de dos o molts que assoles se obligan. Y renunciem també a to-tas gràcias, al benefici de cessió de béns a la prescripció a nos-tre Sor. prop de jurisdicció de tots jutges y al dret de revocar lo domicili sumetentnos com nos submetem a qualsevol altre for; tant secular com eglesiàstich, ahont per ditas casas se haurà ha-gut recurs ab la facultat de variar la judici de una cúria, tant secular com eglesiàstica, a altre tan secular com eglesiàstica, y altre vegada tornar a la mateixa que se haurà deixada sens pèdre los gastos renunciant com renunciem a las lleys y drets que dis-posan que lo actor o agent deu seguir lo for del Res, que lo qui varia no deu ser ohit en judici y a la que disposa que en la Cú-ria en la qual se deu comensar lo judici, en la mateixa Cúria deu prosseguir-se, mediar y finit y a tot altre dret a estas cosas obviant y a la Res que prohibeix la general renunciació. Més avant consti-tuhim y ordenam en procuradors nostres y de un y altre de nosaltres assoles generals y per las cosas baix escritas especials, axí que la generalitat a la especialitat, no deròguia ni per al con-trari a tots los escrivans y núncios de las Corts Eglesiàstica y Real de Gerona y dels Magcs. Veguers eo Regint las veguerias de Bar-na., Gerona y altres de quiscuna de ellas assoles y a quiscuna de dits escrivans y núncios assoles qui vuy són y per temps seran de ditas respective cúrias en tant que aurien com si fossen pre-sents per registrar la dita escriptura de ters en los registres de las respective cúrias en la forma estilada prometen com prome-tem que lo que dits nostres procuradors faran en ordre a las mencionadas cosas ho tindrem nosaltres y quiscun de nosaltras per fer y agradables y no ho revocarem per ninguna causa, via, lley o rahó ni revocarem tampoch als mencionats procuradors per nosaltres sobre constituhiets. Y juram a N. Sr. Déu y als seus Sants Quatre Evangelis, en mà y poder del not. baix escrit, es-tipulant las ditas cosas per nosaltres promesas tenir per fermas y agradables y per ninguna causa y rahó, revocar-las, ans bé renunciem a las lleys y drets semblants revocacions permetents y a tots y qualsevol altre dret y lley a estas cosas obviant y que ajudar y valer nos pogués.

Testimonis a est arrendament cridats són Antoni Moyset y Pere Ter, bracers de la expressada vila de Amer, ço és, tres als tres

senyors monjos del dit monestir de Santa Maria de Rosas y las restant demás F cordas nou quarteras de blat y trensa quintars de rahims. Aprobo ego infrius not.

Fet fou y firmat lo pnt. arrendament en lo palau abbacial del monestir de Amer als 6 de janer mil set cents sinquanta y nou.

[Signatures] Salvador Ferrer, pb^a en dit nom. Thomàs Lloberras. Sebastià Quilmetas.

Ego Franciscus Claramont, not. publico et regio villa de Amer qui dictas contrahentes cognones et idem facio quod manu propria subscriberunt.

40

1758, desembre, 23. Amer/Barcelona

Plet entre Joan Carreras, mercader de Begur, i altres particulars d'Amer i l'abat d'Amer, Gaspar de Queralt, amb relació als drets d'aigua de què aquest gaudia, atorgats en la fundació del monestir i per privilegis del comte Borrell II.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manual*, Am. 440 (1758-59), ff. 42r-44v.

Siguiense unas letras executoriales de la Real Intendencia del pnte. Principado de Catt^a, emanadas a petición del muy Iltre. Señor Abad de Monasterio de Santa Maria de la Villa de Amer, sobre el uso de las aguas de la riera de Amer y otros lugares.

Don Joseph de Contamina, del Consejo de S.M. en el Supremo de Guerra y Intendente General de la Justicia, Policía, Guerra y Hazienda de este ejército y Principado de Catt^a y de su Marina y Juez subdelegado de todas rentas reales, generales y demás ramos de ellas unidos.

Pot quanto en el pleyto que se ha seguido en el tribunal y juzgado de esta intendencia entre partes del fiscal de ellos, de la una, y Juan Carreras, mercader del lugar y castillo de Begur, de corregimiento de Gerona, y otros y por evicción, el venerable abad de Amer y Rosas de la otra. A los cinco de octubre proximo pasado de acuerdo y parecer del Senyor Don Pedro de Avila, del Consejo de S.M. y su Ministro en lo criminal de esta Rl. Aud^a hize la provisión formiten del thenor siguiente = En la ciudad de Barcelona, a los cinco días del mes de octubre del año mil setecientos sinquanta y ocho. El señor Don Joseph de Contamina del

Consejo del S.M. en el Supremo de Guerra e Intendente General de este ejército y Principado de Catt^a: Haviendo visto los autos de este pleyto entre partes de lo fiscal, de esta intendencia de una y Franc^o Peradalta, del término de Llorá, Manuel Bellvespre de la villa de Amer, Juan Carreras, del lugar y castillo de Begur y otros por los quales se ha assumido la defensa. El venerable abad de Amer y Rosas, fr. Don Gaspar de Queral y Reart, de otra. = Visto en particular, el incidente u altercato de las partes sobre si por ahora y en interim que durare este pleyto, deve ser mantenido y conservado el dh^o venerable abad de Amer y Rosas en la quieta y pacífica possession seu quasi de la facultad de otorgar y conceder licencias para hacer molinos, sirviéndose de las aguas que discurren por la riera de Amer, y de las que sirven por el lugar de Fuenclara, cobrando los censos y demás impuestos en los establecimientos, deviéndoselos pagar los sobredichos Franc^o Peradalta, Juan Antonio Sabater, Juan Carreras, Manuel Bellvespre y demás convenidos en este pleyto por los respe. molinos que en diferentes parages tienen, sirviéndose de las expressadas aguas, y de prohibir igualmente a todas y qualesquiera personas, el poder pescar en las mismas aguas con redes u de otra manera, mediante pregones penales y otros mandatos, executando y exigiendo las penas de los contraventores. Y en consecuencia mandado al fiscal de esta intendencia cesse y de abstenga de todas molestias y perturbaciones inferidas y forsan inferidas; segun assí se pretende pro dh^o venerable abad a que contradize el fiscal = Vista la escritura en que el octavo Conde de Barna. nombrado Borrell en el año de la Encarnación del Señor de nueve cientos quarenta y nueve, suplicó al Rnd^o en Christo Padre obispo de Gerona, que passasse a la consagración de la iglas. sitas en el condado de Gerona, sobre el río que se dize de Amer en honor de Santa Maria, San Juan y San Benito del convento que poco tiempo era edificado, como en efecto hizo la consagración de dhas. Iglas. Y a ellas hizo donación, concidiendo a dh^o convento de Santa Maria de Amer las décimas, primicias y oblaçiones de los fieles del vezindado que se dize Lloreta, con los confines y términos suyos del vezindado que se dize Rio seco, del vezindado llamado Albecariba y menos del otro vezindado nombrado Galiçano y assí mismo de valle que se dice de Amer, con los confines y términos suyos como en los mandados reales se hallava mandado y constituhido, al fin de que desde aquella hora en adelante quedasse assí inconcusamente establecido y por este motivo, el mismo Se-

yor Conde de Borrell, en el mismo día de la dedicación de dichas. iglas. hizo donación a aquellas por amor de Dios y remedio de su alma del alodio que tenía en el Condado de Gerona en la villa que se dize de Anglés, en el Lauro o corona de dha. villa con inclusión de todo el dredh° que el mismo conde tenía o que por qualquier motivo devía suceder.= Vista la escritura o privilegio concedido por el Señor Rey Don Carlos a favor de dh° Monasterio en el año veinte y uno de su reynado y en el décimo tercio de las chalendas de octubre y indicción octava con que a instancia del abad de dh° monasteio llamado Theodosio puso en su defensa a dh^a abadía con todas las cosas y possessions que le pertenecían sitas en diferentes villas y lugares que en dh° privilegio o real concesión se individuan, concediendo la facultat de que pudiesen aquellas concambiar o vender en caso de utilidad.= Visto de Decreto Pontificio dado en Roma en dos de las chalendas de noviembre mil quinientos cinquanta y nueve en esta via de las disenciones que seguían entre la universidad y singulares de la villa de la valle de Amer; obispado de Gerona y el abad, que entonces era y los monges de dh° monasterio, por lo que se havían seguido diferentes questiones y pleytos assí civiles como criminales, en que en virtud de una sentencia arbitral que hizo el Senyor Duque de Alcalá, lugartheniente y capitán general en el Principado de Catt^a devoto y parecer del Real Consejo quedaron pacificados dichos disturbios; pero siguiéndose después diferentes pleytos civiles sobre pretención de décima de granos y frutos que se cogían en el distrito de dh^a villa de la valle de Amer, assí por el abad y otros particulares que fueron evocados a la Real Audiencia, se convinieron mediante una razonable concordia con la qual fue convenido que los particulares deviessen pagar ciertas cantidades que se expressan, y en consecuencia fuessen absueltos de las demás pretensiones, cuya absolució fue con el bien entendido que como la agua de la riera de Amer, des de el principio hasta su fin, era propria de dh° abad y dignidad abbacial de Amer y que por esto no era lícito a ninguna persona tomar de dh^a agua para regar, moler o servirse de ella para otros usos, aun que en los tiempos passados se havía echo de dhas. aguas grande abuso: que por consiguiente quedasse dispuesto que a ninguno de los habitantes de la villa y valle de Amer les fuesse lícito y permitido en lo venidero valerse de dhas. aguas para ningun uso sin expressa licencia del abad. = Vistas las escrituras de establecimiento otorgadas por los venerables abades de Amer y Rosas en todo tiempo

para hacerse molinos, valiéndose de las referidas aguas, como y de los pregones que a su instancia igualmente en todos tiempos se han publicado e imponiendo penas a los que sin su licencia pescassen en la riera de Amer. = Vistas la declaraciones de los testigos por parte de dh^o venerable abad ministrados, con las respuestas a las ante preguntas por parte del fiscal. = Vistos los Intros. por este producido y todo lo deducido y alegado por una y otra parte y visto todo lo demás que devia verse.= Atendiendo que por los citados instros. y declaraciones de los testigos, consta plenamente de la possession, seu quasi, a favor del venerable abad de Amer y Rosas, por mucho más tiempo del que segun drecho se requiere, para ver manutible aun en razón de regalías concesible de la facultad de otorgar y conceder licencias para hacer molinos, sirviéndose de las aguas que discurren por la riera de Amer, y de las que sirven para el lugar de Fuenclara y su territorio, cobrando los censos y demás impuestos en los establecimientos particularmente por lo respe. a molinos que en diferentes parages, sirviéndose de las expressadas aguas, tienen Franc^o Paradalta, Juan Carreras, Manuel Bellvespre, Juan Antonio Sabater y demás reos convenidos en este pleyto. Y assí mismo de prohibir a todas y qualesquiera persona el poder pescar en las mismas aguas con redes u de otra manera mediante pregones penales y otros mandatos executando y exigiendo de los contraventores la penas.= Y aunque por parte del fiscal contra lo referido se opone que segun drecho las expressadas escrituras no solo no constituirian título ni aun color de título para ser manutible la possession del venerable abad porque ninguno de los mencionados instros. se hallaría cláusula ni expresión alguna que le favoresea su intención respecto de no contener literal concessión ni expresión alguna de dhas. regalías siendo regla legal de que nunca se entiende concedidas ni comunicadas al vassallo las regalías menores, sin la expresa literal concessión del Príncipe concedente, a quien toca concederlas privativamente y por consiguiente supuesta la cierta y jurídica diferencia de los dominios directo y útil bien podrían por razón del dominio útil estar el venerable abad en immemorial possession de hacer establecimientos de las aguas que se questionan en censos de nula percepción; pero siempre quedaría en su fuerza el dominio director a favor de S. M. Y por último que la dh^a possession quedaría interrumpida por las escrituras de establecimiento y demás, que ha producido. Pero atendiendo que todo lo referido para que se funda

el fiscal, son puntos agenos y que son de méritos del pnte. juicio de possession sumarissimo retinenda, sinó que son proprio peculiares y de méritos del juicio de petitorio, para el qual deven quedar reservados. Y assí mismo atendiendo que las escrituras de establecimiento que ha producido consta que las unas son las que han dado motivo al presente pleyto en cuya circunstancia no son atendibles via de derecho y las otras aunque antiguas a más de no constar que se hayan hecho ni fabricado los tales molinos ni tenido pon. ni cumplimiento las dichas escrituras de establecimiento, consta la oposición práctica y observancia en contrario a favor de dh^o venerable abad, assí por lo instros. por su parte presentados como por las declaraciones de los testigos, por su parte ministrados. Por esto pues y demás méritos que de los autos resultan atendidos. Por ante mi el Esn^o dixo su Señoría que sin perjuizio alguno de los drechos y pretensiones de las partes en el juizio petitorio o possessorio plenario devia proveher y manda que por ahora y eninterim y hasta que otra cosa fueren declarada o mandada sea mantenido y conservado el venerable abad de Amer y Rosas como en el presente le mando mantener y conservar en la quieta y pacífica possession seu quasi de conceder y otorgar licencias para hacer molinos, sirviéndose de las aguas que discurren por la riera de Amer y de las que sirven para el lugar de Fuenclara y su territorio cobrando los censos y demás impuestos en los establecimientos, como y de Franc^o Peradalta, Juan Antonio Sabater, Juan Carreras, Manuel Bellvespre y demás convenido en este pleyto, por los respe. molinos que en diferentes parages tienen, sirviéndose de las espressadas aguas. Y assí mismo de prohibir a todas y qualesquiera persona el poder pescar en las mesmas aguas con redes o de otra manera, mediante pregones penales y otros mandatos, executando y exigiendo las penas de los contraventores y que en consecuencia de dh^a manutención, deve abstenerse el fiscal, como con la pnte. abstenerle mando de todas y qualesquier molestias y perturbaciones inferidas y que tal vez pretender inferir a dh^o venerable abad y particulares a cerca de la mencionada possession y de este fin librense los correspondientes despachos y mandatos segun estilo cada una de las partes pague sus costas y por las adelantadas hagasse la Ex^on. estelada y notifíquese. Y por este su auto assí lo probeyó, mandó, firmó su señoría dicho Señor Intendente General de acuerdo y parecer del Señor Don Pedro de Abila del Consejo de S.N. su ministro en lo Criminal de esta Real Aud^a y assessor nombrado en estos autos.= Contamina.

= Don Pedro de Abila.= Ante mi: Vicente Simón.= Cuya provisión a los seus de dh^o mes de octubre fue notificada a las partes interesadas en el referido pleyto y por la del mencionado fiscal en treze del mismo mes se suplicó de aquella y se cometió su decisión al Sr. Don Raymundo de Yrabien, Caballero del Ábito de Santiago del Consejo de S.M. su ministro en lo criminal de la Real Chancilleria del Valladolid y auditor general de Guerra de este exército y Principado de Catt^a, lo que no obstante, por el mismo fiscal en dies y siete de noviembre próximo pasado se presente pedimento, renunciando a la referida suplicación la qual fue aceptada por parte del susodh^o venerable abad, en veinte del referido mes de noviembre y después por la misma se presente el pedimiento que se sigue = Muy Iltre. Senyor = Juan Franc^o Cavallé poder haviente del venerable abat de Amer y Rosas, en autos con el agente fiscal dice: Que en atención de haverse por parte de dh^o agente fiscal renunciado la causa de suplicación a los cinco de octubre próximo pasado y quedar dh^a renuncia aceptada por esta parte a fin que tenda dh^a provisión su devido cumplimiento. Rde. y suplica se mande despachar las letras executorias que en dh^a provisión quedan prevenidas, cometidas a todas y qualesquier justicia, a fin que en caso de renitencia, en su cumplimiento se pongan en execución segun su contenido, lo que pide como mejor en drecho haya lugar. = Artigas y Pera. = Y en vista de dh^a instancia provehien este día de acuerdo y parecer del referido Don Pedro de Abila, el autor que si sigue. = En la Ciudad de Barna., a los veinte y tres días del mes de Deziembre del año de mil setecientos cinquenta y ocho. El Senyor Don Joseph de Contamina, del Consejo de S.M. en el Supremo de Guerra e Intendente General de este exército y Principado de Catt^a. En vista de estos autos y de lo ultimamente pedido por la parte del venerable abat de Amer; por ante mi el Escn^o dixo su Senyoria: Que respeto de haver renunciado el fiscal con pedimiento de diez y siete de noviembre próximo, a la suplicación por él interpuesta a la provisional cinco de octubre de este anyo y admitiose dh^o renuncia por el referido abad por cuyo motivo ha passado ya a aquella en authoridad de cosa juzgada, devía mandar y mandó de libre el despacho de executores les que se pide según estilo. Y por este su acto assí lo mandó y firmó su Señoria dicho Señor intendente general, de acuerdo y proceder del Señor Don Pedro de Abila del Consejo de S.M. y su ministro en lo Criminal de esta Real Aud^a. = Contanimna.= Don Pedro de Abila.= Ante mi: Vicente

Simón = Por tanto arreglándome a lo provehido, he venido en despachar el pnte. por el qual ordeno, mando a todas las personas sujetas a mi jurisdicción y a los que no lo son exhorto y requiero en el Real nombre de S.M. y en virtud del ministerio que exerzo que siendo requeridos con este mi despacho cumplan y executen eo manden cumplir y executar quanto en la referida provisión del suso dh° día cinco de octubre se previene y manda y contra su contenido no ponga ni consienta que se ponga impedimento alguno, antes bien den y hagan dar a la parte del mencionado venerable abad de Amer y a los que lu sucedieren todo el favor y auxilio que pidiere y necessitare, a fin de que se guarde y cumpla lo contenido en dhª provisión, que assí conviene a la recta Administración de Justicia. Dado en esta ciudad de Barna., a los veinte y tres días del mes de deziembre del año de mil setecientos cinquenta y ocho. = entre reglones particularmente = don Joseph de Contamina. = Don Pedro de Abila = Registrado = Lugar del Se+llo = Por mandado de su Senyoria = Vizente Simon escrivano.

41

1759, novembre, 17. Amer

Antoni Llistosella, novici del monestir d'Amer, fa la professió i desapropi.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manual*, Am. 440 (1758-1759), f. 348r.

Jo fr. Anton Llistosella, monjo novici y sacerdot del monastir de Stª Maria de la vila de Amer del ordre benedictí claustral tarraconense, bisbat de Gerona, fill legítim y natural de Jacintho Llistosella, qº pagès de la parra. de Santa Maria de las Encias, corregiment de Gerona, y de Anna Llistosella y Arbat, víuda de aquell deixada vivint: atenant que de pròxim entén és professar la dª sagrada religió benedictina claustral tarraconense en lo expressat monir. de Stª Maria de la dª vila de Amer y volent antes de la mencionada professió desambarassar y exhonar de las cosas caducas y terrenas y béns temporals; perçò, al thenor del pnt. acte, fent estas cosas de llicència y consentiment del Illm. y Rndssm. Sr. Bisbe de Gerona eo de son Illtre. y Rnt. Sr. Official y V.G. Eglèsiaístich de Gerona de la qual llicència consta ab acte rebut en lo vicariat eglèsiaístic de Gerona als dotse dels corrent mes y any. De ma espontànea voluntat absolec, dono, difinesch,

transfaresch y transporto a vos Gaspar Llistosella, pagès de la parra. de St^a Maria de las Encias, mon germà, encara que de est acte ausent, com si fosseu pnt. y als successors vostres y aquí voldreu prepètuament, tota, és a saber, part de heretat y legítima mia paternal y maternal porció de béns y suplement de aquellas, lleixas y llegats per lo dit q^o mon pare a mi fets ab son últim testament o altrament, y tot y qualsevol altre dret a mi tocant y pertanyent ara y en lo esdevenidor sobre lo universal heretat y béns vostras y de dits mos pares, tant per las ditas, com per altres qualsevols causas y rahons, que assí dir y expremir se poguessen sots qualsevol expressió de paraulas; així que de esta hora en avant, per rahó de dits drets no pugau, vos, ni los successors vostres ser ni sien molestats en judici, ni forsa de aquell per via directa ni indirecta, ni altrament en manera alguna per quant de tots dits drets vos ne fas plenària difinició, donació y remissió, ab pacte firmíssim de només demanar cosa alguna de ells: declaro emperò y vull que si serà cas que vos dit mon germà y denotaren predit a los successors vostres, vivint la d^a Anna Llistosella y Arbat, no tindreu los deguts respectes y veneració que se deu tenir als pares a la dita mare mia. En tal cas, y ara per les hores vull que la pnt. donació y definició passe en continent a favor de la d^a ma mare. Més avant prometo la pnt. donació y definició tenir per ferma y agradable y no revocar-la per ninguna causa o rahó, ans bé expressament renuncio a las lleys y drets semblant revocacions permetents y a tot altre dret a estas cosas obviant.

Testimonis a est acte cridats són Salvador Vilar de la família del Sr. abat de dit monir., y Pere Moner, jove bracer de d^a vila.

Feta fou la present definició en lo dit monir. y en la casa de la habitació de dit rnt. donadas als desaset de novembre mil set cents sinquanta y nou.

Fr. Anton Llistosella.

1761, maig, 17. Amer

Lluïció del mas Buada d'Amer, amb senyoria directa de l'abat d'Amer.

AHG: Notaria d'Amer, Francesc Claramont. *Manual*, Am. 442 (1760-1761), f. 170r-v.

Jo, Salvador Ferrer, pbre. y beneat. porcionari de la igla. del monastir de St^a Maria de la vila de Amer, corregiment de Gerona, com a pror. del molt Illtre. Sr. Dn. Fr. Gaspar de Queralt y de Reart, per la gràcia de Déu y de la Santa Sede Apostòlica, abat del expressat monastir legítimament constituït y ordenat ab acte rebut en poder del notari baix escrit als vint y vuyt de juny mil set cents confesso y regonech a vos Josep Colomer, pagès sr. útil i propietari del mas Colomer del parra. de dita vila y possessor del mas Buada de St. Marçal de la mateixa parra. encaraque de est acte ausent y a Pere Colomer, pagès de la mateixa parra., fill seu y hereu universari, a estas cosas present: que en lo modo baix escrit: me haveu donadas y pagadas tres lliuras moneda barc. que per rahó del mencionat mas Buada de Sant Marsal de la dita parra.: y per los sis mal usos a la prestació dels quals lo dit Mas Buada està tingut y obligat a la abbacial dignitat segons thenor de antigues capbrevacions y espesialment de aquella capbrevació feta per lo possessor del mencionat Mas Buada, al molt Illtre. Sr. Abat del dit monastir als dotze de setembre mil siscents quaranta sis en poder de Onofre Pont, q^o nott. com a regint la notaria de la present vila y la dita quitació haveu feta inseguint lo thenor de la Sentència Arbitral feta y publicada per lo Sereníssim Dn. Fernando, de gloriosa memoria, Rey de Aragó, entre los pagesos de redimensia y los senyor de ells, dadas en Guadalupe als vint y hu de abril mil quatre cents vuytanta sis. Lo modo de la paga de las ditas tres lliuras és: que aquellas he rebut de vos, Pere Colomer de comptants: en presència dels nott. y testimonis baix escrit y així renunciant a la excepció de la non numerata pecúnia y a tots altres drets, a estas cosas obviant firmo a vos Joseph Colomer, pagès de la parròquia de la mencionada vila de Amer, la present època y pacte de non petendo y axí també lluïció y extinció de la prestació de dits tres sous annuals de dita moneda ab promesa de només delmar aquells: ans bé sobre la prestació de aquells: poso en dit nom silencio perpètuu y prometo las ditas cosas tenir per fermas y agradables y no revocables per ninguna causa o rahó.

Testimonis a este acte cridats són Gerònim Artigas y Anton Ubach de família de dit sr. abat.

Feta fou la present lluïció en la vila de Amer als desaset de maig mil set cents sexanta hu.

Salvador Ferrer pb^a en dit nom.

43

1761, agost, 2 i 21. Amer / Madrid

Presa de possessió de l'ofici conventual de la cambreria d'Amer, segons una carta reial, a mans de Joan Vinyoles, monjo del mateix monestir.

AHG: Notaria d'Amer; Francesc Claramont. *Manual*, Am. 442 (1760-1761), ff. 258r-260v.

Sépase por esta pública escritura como oy que comptamos a los veynte y uno días del mes de agosto, año de Nuestro Sr. Jesu-christo mil setecientos setenta y uno: Dn. Fr. Juan Vinyoles, monge benedictino claustral tarraconense en el Mnri° de Stª Maria de la vila de Amer. Constituhido personalmente delante y en presencia del Muy Illtre. Sr. dn. Fr. Gaspar de Queralt y de Reart, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, Abad del Mnr° de Sntª Maria de la villa de Amer de la misma orden benedictina claustral tarraconense, corregimiento de Gerona, personalmente hallado en su palacio abacial del mencionado Mnri° a dh° Muy Ittre. Sr. Abad, notifico y presento u bien por mi el nott. y esc° abajo escrito, notificar, presentar y leer hizo una carta real despachada sobre la provisión y presentación del oficio de la camarería del expressado Mnr° hecha a favor de dh° Dn Fr. Juan Vinyoles, su fecha en San Ildefonso, a los dos de agosto de dh° año mil sete cientos setenta y uno con sus acostumbradas solemnidades despachada cuyo thenor es como se sigue:

Dn. Carlos por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Cevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córsega, de Murcia, de Jaén, de los Algarbes, de Algeciras, de Gibraltar, de las Yslas de Canarias, de las Indias orientales y occidentales, Yslas y tierra firme, del mar, océanos, Archiduche de Austria, Duque de Borgoña, de Brabante y Milán, Conde de Abspurg, de Flandes, Tirol y Barna., Senyor de Viscaya y de Molina &. A vos el abad del real mnr° claustral benedictino de Stª Maria de Amer u otra qualquier persona que para lo aquí contenido tuviere poder por quanto por la promoción que fui servido hazer de Dn. Fr. Ignacio Francolí de la abadia de Banyolas, quedó vacante a mi Rl. provisión por el derecho de resulta el oficio de camarero que obtenia en este real monasterio para el qual he venido en nombrar a Dn. Fr. Juan Vinyoles, monge del mismo mnri°. Por tanto: por la presente elijo y nombro al

expressado Dn. Fr. Juan Vinyoles para el oficio de camarero de esse real mnri° claustral benedictino de Santa Maria de Amer; y os encargo que presentándose ante vos, por si o por procurador, con esta mi carta dentro de dos meses contados desde su fecha, le hayais por presentado y le hagais dar la possessión de dh° oficio de camarero de ese mnri° y passando a servirle y residirle como es obligado, le hagais acudir con los frutos, rentas, proventos y emolumentos a el anexos y pertenecientes todos bien y cumplidamente, de manera que no falte cosa alguna y de este despacho se ha de tomar razón en la contaduría principal de la media annata eclesiástica, sin cuya formalidad no ha de tener efecto esta presentación. Fecha en San Ildefonso a dos de agosto de mil sete cientos sesenta y uno = Yo El Rey = Yo Dn Nicolás Mansano y Marañon, sti° del Rey N.S. lo hize escribir por su md° = REXDA theniente de cansiller mayor = Nicolás Berdugo = Nicolás Berdugo = Derechos seis reales bellón = Lugar +del sello = Domingo, obispo de Cartagena = Dn. Pedro Colón, secretario = Dn. Francisco Joseph de la Infanta = V.M. Nombra a Dn. Fr. Juan Viñoles para el oficio de camarero en el Real Mnri° de Stª Maria de Amer = Tómese razón en la Contª Gl. de Medias annatas Eccas., espolios y vacantes de mi cargo previniéndose que por el presentado al oficio de camarero que se expressa, no se ha satisfecho mediannata ni merada por no adeudarla en esta presentación.

Madrid, onze de agosto de mil setecientos sesenta y uno = Alexandro de Vallejo = sin derechos en esta conta y los causados por la expedición de la secretaria importan veinte y quatro reales de vellón.

Y hecha la presentación de dhª real carta al mencionado Muy Illtre. Sr. Abad, suplico dh° Dn. Fr. Juan Vinyoles al expresado Muy Illtre. Sr. Abad se sirviessse conferirle dh° oficio llamado camararia de dh° mnri° a Amer con plenitud de derechos, segun thenor de la arriba insertada real carta y dh° Muy Illtre. Sr. Abad atendiendo, que en dh° Dn. Fr. Juan Vinyoles concurren todas la qualidades y requisitos necesarios para obtener dh° oficio de camararía. A dh° Dn. Fra Juan Viñoles presente y suplicante por la imposición a su cabeza de un sacerdotal sombrero, llamado bonete y puesto de rodillas en tierra, confirió el citado oficio llamado cameraría y de él lo invistió con toda su plenitud de drechos, frutos y emolumentos de aquella y para su cumplimiento comenzó la possessión de la expressada cameraría y sus rédditos a

Dn. Fr. Christóval de Tord y de Morer, sacristán mayor, monge del mencionado mnri^o de Amer. Así que en virtud de esta commissión, entregue y ponga a dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles en la possessión real y corporal de dh^a cameraría y sus rédditos, frutos y emolumentos en la forma acostumbrada y dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles a dh^a collación presente mediante juramento, que ha prestado en mano y poder de mi el dh^o Muy Iltre. Sr. Dn. Fra Gaspar de Queralt, abad de dho. mnri^o, ha prometido hazer y servar todo aquello en que la mencionada cameraria y el obtentor de ella, está tenido y obligado como es y ha sido costumbre lo que passó ante mi Francisco Claramon, nott^o público y real de la citada villa de Amer, en el palacio abbal. de dh^o mnri^o en los dias, mes y anyo arriba expressados. Siendo presentes por testigos Juan Pedro Antoni, esnte. y Gerónimo Artigas, clérigo de la familia de dh^o Muy Iltre. Sr. Abad, a dichas cosas llamados y rogados.

Séparse como habiendo el Muy Iltre. Sr. Dn. Fr. Gaspar de Queralt y de Reart, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, abad del Real Mnri^o de St^a Maria de la Villa de Amer, corregimiento de Gerona en virtud de Real Provisión en su fecha, en San Ildefonso a los dos días de agosto mil setecientos sesenta y uno conferida a Dn. Fr. Juan Vinyoles, monje de dh^a orden benedictina claustral tarraconense, el oficio llamado cameraria del mencionado mnri^o, con todos sus derechos, frutos y emolumentos y rédditos, comitiendo la tradición de la possessión de dh^a cameraría y sus rédditos a Dn. Fr. Christóval de Tord y de Morer, monge sacristán mayor del citado mnri^o, eligiéndole en comissario y executor de dh^a possessión; como consta de dh^a collación y commissión en autos del nott. y esn^o abajo escrito, oy día presente. Por tanto passando los expressados Dn. Fr. Juan Vinyoles y dn. Fr. Christóval de Tord y de Morer, executor y comissario a la execución de la nombrada possessión de dh^o oficio llamado cameraría de dh^o real mnri^o que se halla fundada en el altar mayor de la iglesia del citado mnri^o, constituhidos personalmente juntos con mi el nott. y testigos abago nombrados a estas cosas llamados y rogados dentro la mencionada iglésia y delante de dh^o altar mayor, el expressado sr. comissario y executor hizo leer un poco de dh^o dn. Fr. Juan Vinyoles un missal que por este efecto estava puesto y aparegado en dh^o altar mayor y le hizo plegar y desplegar las tohallas del mismo altar y dicho sr. comissario y ececutor mandó a todos los censuarios y reddituarios de dh^o oficio llamado cameraria, aunque ausentes que en adelante paguen y correspondan fiel y debidamen-

te el dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles u a su legítimo pror. los dichos derechos frutos y emolumentos del dh^o oficio llamado cameraria bajo las penas de derecho establecidas y bajando juntos al coro de dh^a iglesia el expressado sr. comissario y executor, tomó a dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles por su mano derecha y le hizo assentar en la silla o cáthedra que está en dh^o coro constituhida para el obtentor de dh^a cameraria y le entregó y le pusso en sus manos algunos dinerillos en senyal de las distribuciones de dh^a iglesia y su residencia y subiendo de aquí al palacio abbal. del mismo mnri^o le hizo entregar y poner en sus manos un pan cocido y una botella de vino en senyal de la porción monacal que pertenece al obtentor de dh^o oficio llamado cameraría. Sobre los frutos de la mensa abbacial del dh^o mnri^o y confiriéndose de aquí a la casa propria del obtentor de dh^o oficio constituhida, dentro el mismo mnri^o y clausura de aquel y puestos delante las puertas principales de dh^a casa, el dh^o sr. comissario y executor tomó de las manos al dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles y le introdujo en dh^a casa, quedándose solo dentro de aquella serrando las puertas y despues abriéndolas, salió fuera y hizieron otras señales demostrativas de la possessión de dh^o oficio, la qual possessión se tomó en el nombre de Dios, sin contradición de persona alguna protestando dh^o Dn. Fr. Juan Vinyoles posseer y querer posseer de oy en adelante el dh^o oficio llamado cameraría, con plenitud de derechos. Lo que passó ante mi, Francisco Claramont, nott. público y real abajo escrito, oy que contamos a los veynte y uno días de agosto mil sete cientos sesenta y uno, siendo presente por testigos Juan Pedro Antoni, esnte., y Gerónimo Artigas, clérigo de la familia de dh^o Muy Iltre. Sr. Abad a dhas. cosas llamados y rogados.

1770, gener, 13. Amer

El sagristà Cristòfol Tord nomena el notari Martirià Clarà procurador dels seus drets emfitèutics.

AHG: Notaria d'Amer, Martirià Clarà. *Manual*, Am. 506 (1770-1771), f. 4r.

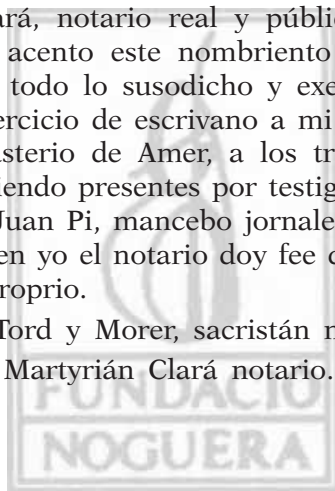
Nombramiento de escribano.

Don Fr. Christóval Tord y de Moré, sacristán mayor del monasterio de St^a Maria de la villa de Amer, orden de San Benito claustral tarraconense correge^o de Gerona. Por quanto como a

sacristán referido soy directo y alodial señor de diferentes mansos, heredades, tierras, honores y possessions y de otras cosas, y no solamente segunmente, serie y tenor de los uzages locales de Barcelona, constituciones genles. de Catt^a, conmemoraciones de Dn. Pedro Alberto y otros drechos de la patria, como otramt^e. es lícito y permitido a los sres. directos y alodiales e igualmt^e. a mi como a sacristán mayor referido elegir, crear y asignar qualesqr. oficiales y ministros por mis causas emphiteoticarias. Por tanto de mi libre voluntad, por autoridad de lo que va dh^o, y otramente en el mejor modo y forma que puedo y devo. En todos y qualesqr. de mis pleytos, questiones y disputas alodiales, emphiteoticarias y otras vertientes y que se esperan servir entre mi como a sacristán mayor o mi legítimo pror. de una, y todos y qualesqr. emphiteotas, parteros, hombres propios, censuarios y reddituarios de mi sacristía mayor de otra respe. partes sobrequalesquier dependientes y emergentes en qualqr. manera y por qualesqr. motibos, títulos, causas y razones y sin empero revocación de qualesquier oficiales por mi asta aquí constituidos, creados y depurados. Nombro, creho y deputo en escn^o y actuario de dichas causas y pleytos a Martyrián Clará, not^o baxo escrito, cometiéndole todo quanto ocurrirá por razón de la cabrevación, causas y pleytos movaderos y movidos, ya reduciendo en pub^a forma todos los instrumentos de cabrevación y demás se ofrescan y consernientes a dichas causas y pleytos escritos los reduzca o reducir haga entregando copia a las partes que la pidan como por mi juez emphiteotario les será concedido y haga todo lo demás que a su obligación incumba. E yo Martyrián Clará, notario real y público de dicha villa de Amer baxo escrito, acento este nombriendo y prometo llevarme fielmente y bien en todo lo susodicho y executar todo lo demás que pertenece al exercicio de escrivano a mi lo otorgamos dentro el expressado monasterio de Amer, a los treze henero mil setecientos y settenta, siendo presentes por testigos Benito Bellvespre, oficial de plama, y Juan Pi, mancebo jornalero de la propria villa y el otorgante a quien yo el notario doy fee que conosco, lo firmo conmigo de puño proprio.

Fr. Christóval Tord y Morer, sacristán major.

Passó ante mi Martyrián Clará notario.

1770, març, 24. Amer

Testimoni sobre l'origen, el funcionament i els costums de la Congregació dels Dolors d'Amer.

AHG: Notari d'Amer, Martirià Clarà. *Manual*, Am. 506 (1770-1771), ff. 52v-54r.

Atestación.

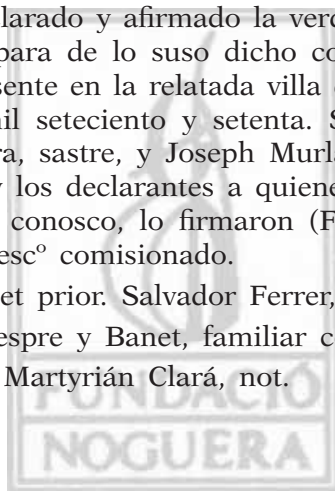
Séparse por esta pública escritura, como nosotros Fr. Miguel Malet, monge sacerdote del Real Monasterio de Santa Maria de la villa de Amer, corregimiento de Gerona, prior actual de la baxo escrita Congregación, Salvador Ferrer, pbr^o y beneficiado porcionario de la igl^a parral. y monasterial de Santa Maria de dicha villa y Emanoel Bellvespre y Benet, familiar del St^o Oficio de la Inquisición en la citada villa de Amer domiciliado, todos congregantes de la congregación de la Virgen María de los Dolores en la igl^a del Real Monasterio de Santa Maria de la expressada villa eregida. Mediante juramento que extrajuhizial y voluntariamente hemos prestado a Dios nuestro Señor y a sus St^{os}. quatro Evangelios delante el notario y testigos baxo escritos, certificamos y damos feé a instancia de los siervos congregantes de la misma congregación, hermanos nuestros. Como en la referida iglesia desde el año mil setecientos y diez se halla eregida una devoción o congregación baxo el título de Nuestro Señora de los Dolores, la qual consiste en que todos los domingos del año, exepto el tercero y quinto de cada mes, a las tres oras de la tarde comparezen los hombres, assí ecclos. como seglares congregantes, en una capilla de dh^a igle^a. nombrada del Santo Christo, al pie del qual está colocada la imagen de Nuestra Señora de los Dolores, y mientras van reconociéndose, se tiene media hora de lectura espiritual, la que finida se rezan algunas oraciones, el *Veni Creator Spiritus*, y luego se lehe un punto de meditación, que siempre es de la Historia de la Dominica que les corresponde, y se tiene media hora de oración mental, la que finida se reza la Corona de Nr^a Sr^a de los Dolores que consisten en siete padre nuestros y siete Ave Marías en memoria de los Siete Dolores de la Virgen, y después se rezan algunas oraciones y el *Stabat Mater Dolorosa*, y seguidamente se canta el *Miserere*, y los congregantes hazen el exercicio penal a escuras cada qual segun su devoción, y ay una pláctica moral segun el texto del Evangelio, y se concluye con otros siete Padre nuestros y siete Ave Marías y otras oraciones, rogando por la paz y concordia entre los Príncipes Christianos y

la salud y vida de Nuestro Cathólico Monarca y conservación de sus estados. El viernes de la Semana de Passión se haze una fiesta solemne en dh^a igla. con sermón y processión por la villa, llevando la imagen de Nuestra Señora de los Dolores y diferentes insignias de la passión y muerte de Nuestro Redentor Jezuchristo. Para el gobierno desta Congregación hay corrector, prior, dos discretos, un eclesiástico y otro seglar, maestro de novicios, secretario, receptor, dos sacristanes, dos porteros y dos emfermeros, y otros que llaman de la junta secreta, que juntos con el corrector, prior, discretos, secretario, y maestro de novicios, consultan quabido alguna persona quiere entrar en la congregación, si es de buena vida, fama y costumbres para ser admitido. Todo lo que va prescrito en un librito intitulado *Congregante perfecto de la Virgen de los Dolores*, compuesto por el P. M. fr. Lorenzo Reymundinez, servita, impreso en Barna. en la imprenta de Juan Piferrer, año de mil setecientos treinta (F). No tiene de suyo la expressada congregación renta alguna, ni están precisado sus congregantes a pagar cosa. De suerte que para hazer quemar los cirios en las funciones se ha de recoger lo que sus devotos de limozna ofrecen voluntariamente. Las mugeres tienen sus exercicios solas con acistencia de un sacerdote los terceros y quintos domingos del mes, puertas y ventanas abiertas rezan las mismas oraciones y Padre Nuestros, tienen oración mental, sin el exercicio penal o miserere. En lo que va referido consiste esta congregación o devoción, y no en otra cosa, y lo dezimos saber porqué assí lo hemos visto practicar y practicamos de muchos años a esta parte, y se todo quanto tenemos declarado y afirmado la verdad por el juramento arriba prestado. Y para de lo suso dicho conste y en ello nadie dude, damos la presente en la relatada villa de Amer, a los veinte y quatro, marzo, mil seteciento y setenta. Siendo presentes por testigos Julián Roura, sastre, y Joseph Murlà, trabaxador, ambos de la propria villa y los declarantes a quienes yo el notario baxo escrito doy feé que conosco, lo firmaron (F) y dos. Apruebo yo Josef Benito Feliu, esc^o comisionado.

Fr. Miguel Malet prior. Salvador Ferrer, pb^o congte.

Emanuel Bellvespre y Banet, familiar congregante.

Passó ante mi Martyrián Clará, not.

1771, gener, 20-23. Amer

Defunció i funerals de l'abat Gaspar de Queralt i presa de possessió del nou abat, Josep Cruïlles.

AAM: C.I., 122. *Secretariado del Real Monasterio de Santa Maria de Amer*, 1699-1772, ff. 306v-308v.

Lo dia 20 de janer de 1771, entre 9 y 10 del matí se administrà lo viàtich al M.S.S dn. Fr. Gaspar de Queralt, abat de est real monestir, lo que fou ab tota solemnitat. Portava lo Sagrament Dn. Fr. Christòfol de Tord, com a més antiquitor dels monjos. Assistiren tots los capellans y quasi tot lo poble. Al entrar al Saló de la abadia estavan parats dos altars molt ben compostos, al menjadó altres dos, y al aposento del sr. abat altre, tot estava molt adornat. A las 10 horas de la nit del mateix dia lo mateix Dn. Fra Christòfol Tord administrà al mateix sr. abat lo sagrament de la extrema unció y desde las horas fins que morí (que fou entre nou y deu del dia 21 de janer de 1772) estigué sempre agonisant. Estant dit sr. abat a últims de la sua nos juntàrem tots los monjos a resar per ell la encomienda de la ànima.

Luego de haver mort lo M.I. Sr. Abat Dn. Fr. Gaspar de Queralt, juntà capítol lo Sr. Dn. Fr. Christòfol Tord, com a V.G. y més antiquitor, en lo qual assistiren lo Sr. Fr. Anton Llistosella, imfermer, Fr. Miquel Malet, sacristà menor, y lo Sr. Fr. Joseph Quilmetas, monjo profés: axís convocats passàrem a llegir lo desapropi del q^o Sr. Abat. Luego después se elegiren los administradors del espoli y quedàrem tots 4 monjos; per motiu de ser gran la administració, y tenir tots tant poca salut; y después resolgueren donar a son temps los comtes als SS. visitadors o a la presidència.

Lo dia 22 del mateix mes a las 2 horas de la tarde se anà a cantar vespras y resar matinas de vius, y immediatament se cantaren ab tota solemnitat los nocturnos per lo difunt Sr. Abat, en lo túmol cremavan 4 atxes y sis siris en lo altar major, tots de mitja lliura y tot sera blanca. En los nocturnos y demás funcions assistiren alguns sacerdots forasters y junts ab los que residim a est monestir componan lo número de 24 sacerdots. A tots los sacerdots forasters, se'ls dóna per tots los tres dias quinse pecetas per cada hu per una volta solament y foren hospedats tots en lo palacio abacial tots los tres dias. També foren convidats en las funcions de la iglésia y en la taula lo Sr. Batlle, los SSrs. Regidors y los officials de la casa, tots los tres dias.

Lo dia 23 del mateix mes isqueren de la iglésia los referits sacerdots en forma de professó general; se encaminaren a la abadia y al saló de ella (ha hont estava lo difunt) se cantà una absolta general (com se avia fet la tarde antes) y después prengueren lo difunt 4 bastaxos y se féu la professó general al revés. Se isqué per lo portal mayor (que és lo que que està en mitj de las dos casas dels sagristans) y se encaminaren a la plassa, pasaren después lo carrer de Vall, y lo de la Creu Cuberta y entraren per lo portal de dalt a la iglésia la professó se començà de esta manera =. Anava al devant lo hermità de S. Brígida ab la creu, acompanyat de dos escolans ab 2 candeleros de plata, ab sos ciris de mitja lliura; despues anaven 24 miñons portant una atxa cada hu per lo que finida la professó a tots donaren un real de plata; después de esto anàvan tots los capellans ab sos ciris y enseguida de ells anàvan los tres [capellans y] monjos y los bordoners anaven al devant del cadàver; al detrás del dit cadàver anava lo S. Dn. Lleó Vilosa, prior de S. Pere de Galligans, portava capa, acompanyat de 2 ministres y al detrás de estos anàvan dos capellans de honor ab sobreballís, només al seguit de estos anàvan 2 patges ab sotana y una tobollola de tafetà blanch, per portar lo siri de mitra y lo altre lo bàculo y per últim anàvan 2 lacayos, que portàvan la cadira del pontifical ab son estrado. Después anàvan lo Sr. Batlle y SSrs. Regidors, ab un seguit de tots los Srs. Principals de la vila y ab quasi tota la gent plebea, se donaren ciris a tots los sacerdots y srs. regidors, batlle, pagesos de nom y srs. de la vila y era lo ciri de cada hu. Los dels officis los han de anar a ofarir. Lo cadàver anava vestit tot ab totas las insígnias pontificals y fou col·locat sobre lo llit de la Mare de Déu, cubert tot de bayetas negras y después fou posat sobre un túmol cubert de bayeta, que ni avia 42 canas y al encontorn se posaren las 24 atxes de 5 lliuras quiscuna ab 48 ciris de mitja lliura quiscun; después lo endemà se acostuma mudar tota la sera y tota tots los dias és del sacristà menor, junt ab totas las baetas, lo offertori del primer dia és també del sacristà menor; y se adverteix que a tots los sacerdots, batlles y regidors y los SSrs. y Ssras. més principals se'ls donà per anar a offerir un ciri 3 onças y un real de plata al demés populatge una candeleta blanca y un diner los altres 2 dias lo offertori se parteix ab los 4 monjos oficials.

Después de la professó se cantà un solemne ofici de difunts que fou celebrat per lo referit Sr. Dn. Lleó de Vilosa y en seguida del ofici féu la oració fúnebre aquell dia y los dos següents lo Mt.

Rt. Pr. Pere de Montagut, religiós capuxí y finida esta se cantà una absolta general. Luego despues nos ne anàrem a dinar a la abadia y immediatament del dinar aquell y los 2 días següents se féu una limosna pública donant a cada pobre 8 diners per quiscun dia.

Lo dia 23 a la tarde se entrà al cor a resar lo offici de vuy y seguidament se cantaren ab tota solemnitat los nocturnos y absolta de difunts, en ells cremàvan 4 atxes en lo túmol y sis ciris de mitja lliura en lo altar major; y axí mateix se féu lo endemà a la tarde; y lo dia següent al matí de estos dos dias a las 10 horas se cantà un offici de difunts ab tota solemnitat; y despues de ell se digué cada dia la oració fúnebre.

47

1794, maig, 21. Amer/Barcelona

L'Ajuntament de la vila d'Amer demana a l'abat Pelegrí de Verthamon que un monjo acompanyi el sometent.

AHG: Notaria d'Amer, Martirià Clarà. *Manuale*, Am. 550 (1793-95), ff. 95v-96r.

A los veynte y un días de mayo de mil settecientos noventa y quatro, requerido y llamado yo el nott. infr^o en el Palacio Abacial del Real Monri^o. de Benitos Claustrales de la villa de Amer, partido de Gerona, por el M.Y.S.D. Fr. Peregrín de Verthamon y de Carreras, por la gracia de Dios y de la St^a Sede Aplic^a, Abad de dh^o Real Monri^o, el qual por ante mi dixo: que en atención que el magc^o Ayuntamiento de dh^a villa le ha suplicado que desearía que un monje desta Monri^o acompañase el somatén de dh^a villa, conviene gustoso en qualquier de sus súbditos que desehe hir, le dava gustoso la licencia necessaria, porqué siempre ha sido y es de su ánimo de contribuir a la defensa de la Religión, Rey y Patria, y que si bien se havía esparcido alguna voz que no quería dar licencia a Dn. Fr. Felipe de Alemany, monge sacristán mayor de dh^o Rl. Monri^o por dh^o efecto, es enteramente equivocada, pues dh^o Sr. puede asegurar veridicamente que le dixo que de ningun modo se la negava pero que deseava informarse con los M.S. Sres. Abades Presidentes del modo y en que términos devía ser concebida y si por el caso de haver de salir de la provincia, devía ser firmada por dichos Sres. M. Ys. Presidente y refrendada por el secretario de la Congreg^on, a cuyo fin tiene y a escrito la carta al M.Y.S. Abad de Sn. Cugat, presidente en los términos que

se siguen = M.Y.Sr. = Muy Sr. mío: Dn. Fr. Felipe de Alemany me pidió ayer licencia para acompañar al sometén de esta villa, le dixé que quería escribir a V.S. a fin de informarme en que término debía estar concebida el hábito que devía llevar y si se necesitava de que fuese tambien firmada de los Sres. Presidentes, y refrendada del Secret^o de la Religión, por la contingencia de haver de pasar fuera de la Provincia. Espero que V.S. me informará todo de lo que le paresca y pueda servir por los demás súbditos que deseen y se les conceda semejante licencia = Con este motivo me repito gustoso a las ords. de V.S. cuya vida Dios ge. ms. a s. como deseo. Amer, veyntey uno de mayo de mil setts. noventa y quatro = M.Ye. Sr.=B.C.M. de V.S = su mas efecto serdor. y súbdito = Fr. Peregrín, Abad de Amer = M.Y. Sr. Abad de San Cugat, presidente de la Congregación = De que el dh^o M.Y.S. Abad me ha requerido llevar auto que fecha fué en dh^o Abacial Palacio, día, mes y año arriba referidos, siendo pntes. por testigos Buenasr^a Thomasa, acólito y Estevan Planas, ambos de la familia de Su Sri^a.

Yo, el not. infr^o, que de ello doy feé.

Joseph Feliu y Arenas, not.

48

1831, abril, 5. Amer

Disposició de l'abat Jaime de Llanza sobre els llocs que havien d'ocupar a Amer els tres monjos del monestir de Roses, referint-se a la mala aplicació que va fer el bisbe de Girona, Tomàs de Lorenzana, de la unió dels dos monestirs.

AAM: C.I., 121. *Libro de Decretos de Visitas y Capítulos Generales Año 1737 del Rl. Monasterio de St^a Maria de Amer, (1736-1833), s. f.*

Nos Dn. F. Jayme de Llanza y de Vall, por la gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica Abad de los Reales Monasterios de Santa Maria de Amer y Rosas de la Congregación Benedictina, prior por jubilación de mérito, socio correspondiente de la Real Academia Española de la Historia de Madrid &.

A vos amados en Jesuschristo, Señores, Prior y Monges oficiales y claustrales del expresado nuestro monasterio, salud en el mismo S^or. Por quanto habiendo examinado con madura reflexión el Decreto de incorporación de los tres señores monges del ex-

tinguido monasterio de Rosas, obtentores de las tres dignidades regulares propias del mismo, a saber, la camarería, priorato de N.S. del Campo de Garriguella y enfermería a nuestro Real Monasterio de Santa Maria de Amer, dado por el Illm^o S^or Dn. Tomás de Lorenzana, obispo de Gerona a tres de agosto de mil siete cientos ochenta y dos en calidad de executor de la Bula de la Santidad del Papa Clemente Octavo de feliz memoria expedida en Roma a trece de agosto de mil quinientos noventa y dos para la unión del dicho Real Monasterio de Rosas al de Amer, y aprobado por el Rey N. S. en doce de enero de mil siete cientos ochenta y tres, hemos conocido claramente que dicho Yllm^o Sor Executor solo se propuso señalar el orden que en el coro, procesiones y demás funciones eclesiásticas debería guardar los obtentores de las tres referidas prebendas que se trasladaban a este y debían formar en lo sucesivo parte a su Cabildo con respecto a los poseedores de la anteriormente existente en el mismo sin intentar empero variar la antigua constante práctica que había en nuestro Rl. Monasterio de Amer de preceder el Rd^o Sor Prior Clausral en el coro, procesiones, demás funciones de la yglesia y convocatorias capitulares ocupando siempre el primer lugar después de Nuestra Dignidad Abbacial: y atendiendo al propio tiempo a que la citada práctica al paso que es muy conforme así a la razón por los respetos que se merece el empleo de Prior Clausral, que exerce una verdadera superioridad, como a la de todos los monasterios de nuestra congregación en que como en el Nuestro para la preferencia se sigue el orden de Prebendas o Dignidades fué confirmada por el M.Y.S. Dn Fr José Puigdaura y Pi, abad del Rl. Monasterio de San Pablo de Barcelona, y visitador general de nuestra congregación en acto de la visita celebrada en el año mil siete cientos dies y siete, cuias providencias pero la calidad de Delegado Apostólico que gozaba dicho M.Y.S. Abad Visitador, sabía muy bien que no podía variar el Yllm^o S^or. Obispo hallándose sus facultades, como es de ver de la misma bula pontificia, reducidas a las de un mero executor.

Por tanto, a fin de prevenir las disputas que podrían alterar la paz y armonía entre los individuos de nuestro cabildo, en uso de nuestras facultades nativas y ordinarias, ordenamos y mandamos, que de aquí adelante goze el Rd^o prior clausral de Nuestro Real Monasterio de la presedencia en el coro en la silla inmediata a la Abbacial por la parte derecha (que se será privativa por el empleo de prior y vicario general que ocupa y que así mismo en todas las funciones eclesiásticas y con ocasiones capitulares tenga su

lugar inmediato al nuestro en la misma parte y que conforme lo dispuesto por el Illm^o S^or executor en su citado decreto, seguirán luego los SS. camareros cada uno de ellos segun la mayor antigüedad de religión, despues el Sr. sacristán mayor y el sr. prior de N.S. del Camp de Garriguella, luego los dos S.S. Enfermeros, observándose así mismo entre ellos el orden de antigüedad contando segun su ingreso a la congregación y consecutivamente los demás SS. monges oficiales y claustrales, Rd^o cura párroco, Rd^o vicario y Sr. R. presbíteros beneficiados, segun el orden establecido y guadado hasta aquí; y así mismo disponemos y mandamos que este Nuestro Decreto después de leído capitularmente, sea transcrito en las actas capitulares y guardado en el archivo de nuestro Real Monasterio.

Y paraque conte donde convenga, damos la presente firmada por nuestra mano, selladas con el sello de nuestras armas y refrendadas por nuestro secretario.

Dadas en nuestro Palacio Abbacial de la villa de Amer, abril cinco de mil ocho ciento treinta y uno.

Fr. Jayme Abad de Amer y Rossas.

Por mandado del M.Y.S. Abad mi señor.

D.F. Pedro Gamissans, monge diácono. Secretario.

BIBLIOGRAFIA

- ADROHER, M. A.; GRAU, J. M. T. i MATAS, J., *Catàleg dels protocols del districte de Girona (I)*. Barcelona: Fundació Noguera, 1996 Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya, 20, p. 70-116.
- AGUSTÍ, Bibiana: "Santa Maria d'Amer (Amer, la Selva)", *Terceres Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona. Actes, Santa Coloma de Farners*, 1996, p. 308-313.
- AGUSTÍ, Bibiana i SAGRERA, Jordi: "El monestir de Santa Maria d'Amer. Evidències arqueològiques al claustre i a la nau central de l'església", *Quaderns de la Selva*, 14 (2002), p. 95-110.
- ALBAREDA, Anselm M.: *Bibliografia de la Regla Benedictina*. Montserrat: Monestir, 1933.
- ALBAREDA, Joaquim: "Catalunya a finals del segle XVII: la continuïtat de la revolta", dins DD. AA.: *La revolució catalana de 1640*. Barcelona: Crítica, 1991, p. 291-317.
- "L'impacte de la guerra dels Nou Anys a Catalunya. L'ocupació francesa de 1697", *Afers*, 20 (1995), p. 25-45.
- "La revolta dels vigatans (Vic, 1704-1705)", *Ausa*, XIII/120 (1988), pp. 31-42.
- "L'actitud dels eclesiàstics catalans a la Guerra de Successió (1705-1714)", *Anuari 1988 de la Societat d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània*, 1990, p. 9-26.
- "La Catalunya il·lustrada del segle XVIII", *Ausa*, XVIII/143 (1999), p. 519-528.
- "Catalunya a la guerra de Successió: de la victòria de 1705 a la pèrdua de les llibertats de 1714", dins *11 de setembre de 1714*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Presidència, 2005, p. 11-95.
- ALBAREDA, Joaquim i GIFRE, Pere: *Història de la Catalunya moderna*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya-Pòrtic, 1999.
- ALBERCH, Ramon; CLARÀ, Josep i ROURA, Gabriel: *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. El Gironès. La Selva. La Garrotxa*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1981.

- ALSINA, Claudi; FELIU, Gaspar i MARQUET, Lluís: *Pesos i mesures dels Països Catalans*. Barcelona: Curial, 1990.
- ARABIA, Ramon: "De Ripoll a Girona", *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana*, any segon, 1882, p. 418-420.
- ALCOBERRO, Agustí: "Les terres gironines durant l'ocupació francesa de 1694-1698. Una aproximació", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXIX (1987): p. 231-243.
- ARAGÓ, Antoni M.: "El Monestir d'Amer i els seus promotors", *Annals 1978. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1979, p. 329-351.
- ARGAIZ, Gregorio: *La Perla de Catalunya. Historia de Nuestra Señora de Montserrat*, Madrid: Imprenta de Andrés García de la Iglesia, 1677.
- ARNALL, Maria J.: "Inventaris de béns mobles de l'abat de Sant Pere de Rodes de l'any 1633", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXIX (1987): p. 211-229.
- ARNALL Maria J. i DE PUIG, Jaume: "Un personatge de la Contrareforma: l'abat Pere Domènec", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, XII (1993), p. 355-369.
- ARNAU, Joan: "L'església de Santa Margarida", *Nyer*, 3 (primavera-estiu 2008), pp. 24-25.
- AUGÉ, R.: "La butlla de Clement VIII per a la reforma de la Congregació Claustral Tarraconense", *Catalonia monastica*, 2 (1929), p. 259-383.
- AUGUET, Montse i SOLÀ, Xavier: *Guia itinerària de les Planes d'Hostoles*. Olot: Ajuntament de les Planes d'Hostoles, 2002.
- AULÈSTIA, Antoni: "Excursió particular a Amer, Santa Pau y montanya de la Mare de Déu del Mont, los días 4 al 11 de Setembre de 1881", *L'excursionista. Bolletí mensual de la Associació Catalanista d'Excursions Científicas*, volum I, 1878-1881, p. 685-689.
- AZARA, Nicolás DE: *Album de Azara. Corona científica, literaria, artística y política*. Madrid: Imprenta de Alejandro Fuentenebro, 1856.
- BADA, Joan: "La vida religiosa popular a Catalunya a l'època de Carles III", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 8/II, p. 459-477.
- *La Inquisició a Catalunya (segles XIII-XIX)*. Barcelona: Barcanova, 1992.
- "L'església catalana davant la dinastia borbònica i el decret de Nova Planta (1701-1726)", dins J. ALBAREDA i J. M. TORRAS, *Del patriotisme al catalanisme*. Barcelona: Eumo Editorial, 2001, p. 239-261.
- *Història del cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial i Pagès Editors, 2005.
- BADIA, Josep M.: *El monestir de Santa Maria de Serrateix. Més de mil anys arrelat al territori*. Sant Vicenç de Castellet: Patronat d'Amics de Serrateix i Farell Editors, 2004.
- BARRACHINA, Jaume: "Les arts decoratives catalanes a l'època del Barroc", *Jornades d'Història de l'art a Catalunya. L'Època del Barroc i els Bonifàs. Valls, 1, 2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona, 2007: p. 109-132.

- BARRAQUER, Gaietà: *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona, 1906, vol. I.
- *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Barcelona: Imp. Fco. J. Allés Alabart, 1915-1917, 4 vols.
- BARRERA, Modest: *La mort barroca: ritus i rendes. Les parròquies de Castelló i Borriana com a unitat de producció i vida durant l'època moderna*, Castelló de la Plana: Diputació de Castelló i Publicacions de la Universitat Jaume I, 1996.
- BARRIS, Josep M. i BUSCATÓ, Lluís: "Notes sobre el patrimoni agrícola altempordanès. El Coll de Roses (segles XVII-XX)", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 31 (1998), p. 291-347.
- BATLLE, Lluís: "Notícies de llibres de monestirs benedictins del bisbat de Girona", *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXXIX-2 (1966), p. 283-290.
- BLANCO DE LAMA, Joan: *El monestir de Sant Feliu de Guíxols (segles X-XI). La formació del domini*. Sant Feliu de Guíxols: l'Ajuntament, 1991.
- "Masos i masos grassos a la Vall d'Amer (segles XIV-XVI)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLIII (2002), p. 29-105.
- "Masos grassos a la vall d'Amer (segles XIV-XVI): masos 'ad benevisum' i estructures senyoriales", dins BARCELÓ, M. (ed.), *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*. Barcelona: Universitat de València i Museu d'Història de Catalunya, 2003, p. 403-439.
- BLÀZQUEZ, Juan: *La Inquisición en Cataluña. El Tribunal del Santo Oficio en Barcelona, 1487-1820*. Toledo: Arcano, 1999.
- BOHIGAS, Jordi i MORALES, Francesc Xavier: *La Guerra del Francès a la Selva. L'impacte de l'ocupació napoleònica al món rural*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans, 2008.
- BOERI, Giancarlo: *Los tercios de Carlos II durante la Guerra de los Nueve Años (1689-1697)*, Madrid, 2006, vol. I.
- BORRELL, Miquel: *Hospicis i hospitals de pobres*. Girona: Diputació i Caixa de Girona, 2007.
- BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dirs.): *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el Bisbat de Girona*. Girona: Museu d'Art, 1998-1999.
- BOTET i SISÓ, Joaquim: *Província de Gerona*, dins CARRERAS I CANDI, Francesc (dir.): *Geografia General de Catalunya*, Barcelona: Martín Editor, 1911.
- BROGGIO, Paolo: *Evangelizzare il mondo. Le missioni della Compagnia di Gesù tra Europa e America (secoli XVI-XVII)*. Roma: 2004.
- BRUGADA, Josep: "Libro de actas capitulares del Real Monasterio de Benedictinos Claustrales de Santa María de Amer. El manuscrit 1020 de la Biblioteca de Catalunya", *Quaderns de la Selva*, 20 (2008), p. 213-245.
- BURKE, Peter: *Historia social del conocimiento. De Gutenberg a Diderot*. Barcelona: Paidós, 2002.
- BUSQUETS, Joan: *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Barcelona: PAM i Ajuntament de Girona, 1994.

- BUSQUETS, Joan i NADAL, Joaquim: *Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari dels arxius parroquials de la diòcesi*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1975.
- BUSQUETS, Joan i SIMON, Antoni: *Girona al segle XVII*. Girona: Ajuntament, 1993.
- BUYREU, Jordi: *Institucions i conflictes a la Catalunya moderna. Entre el greuge i la pragmàtica (1542-1564)*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2005.
- CADIÑANOS, I.: "Documentos para la Historia del Arte en la Corona de Aragón. II. Principado de Cataluña", *Boletín del Museo e Instituto "Camón Aznar"*, XCVI, 2005, p. 60-102.
- CALLAHAN, William J.: *Iglesia, poder y sociedad en España, 1750-1874*. Madrid: Nerea, 1989.
- CAPDEVILA, M. A., "LEsglésia com a principal institució censalista. El cas del Maresme durant l'època moderna", dins *Església, societat i poder a les terres de parla catalana. IV Congrés de la CCEPC. Vic, 20 i 21 de febrer de 2004*. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Institut Ramon Muntaner i Cossetània Edicions, 2005, p. 491-503.
- CAPDEVILA, Caterina: "Les confraries del Roser a la diòcesi de Girona: la capella del Roser de Sant Pere d'Ullastret", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLVIII (2007), p. 127-149.
- CARMONA, J. M.: "Los documentos de visitas en el Archivo Parroquial de la iglesia de San Vicente Mártir de Tocina, encomienda de la Orden de San Juan de Jerusalem (1651-1866)", *Memoria Ecclesiae*, XV (1999), p. 409-422.
- CASAS HOMS, Josep M. (edició a cura): *Dietari de Jeroni Pujades*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1975, 4 volums.
- CASELLAS, Lluís E. i SAGRERA, Jordi: "La necròpoli del Prat de Sant Pere de Besalú", *Assemblea d'Amics del Comtat de Besalú*, VII-I (1991), p. 245-254.
- CASTELLS, R., CATLLART, B. i RIERA, J.: *Ciutats de Girona. Catàleg de plànols de les ciutats de Girona des del segle XVII al XX*. Girona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (Demarcació de Girona) i Diputació de Girona, 1994.
- CATALÀ I ROCA, Pere: *La plaga de la llagosta a Catalunya (1686-1688)*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1987.
- CAVILLAC, Michel: "Miquel Giginta (1534?-1589) et la Catalogne", dins HENRIC, Michel (coord.): *Miquel de Giginta. Chanoine d'Elne*. Perpinyà, Éditions Les Estivales, 2003.
- CERDA, J.: "Las visitas pastorales y la orden militar de Montesa. Conflictos jurisdiccionales entre la orden y el ordinario de Valencia en la iglesia parroquial de Montesa (1486-1681)", *Memoria Ecclesiae*, XIV (1999), p. 107-115.
- CLARA, Josep: "L'ofici a Carlemany dins el breviari de 1339", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXIV (1994).
- COLL, Josep: *El barroc musical*, Girona: Diputació i Caixa de Girona, 2005 [Quaderns de la Revista de Girona, 122].
- CONGOST, Rosa: "Reflexions sobre la renda de la terra a la regió de Girona en l'etapa final de l'Antic Règim, 1770-1840", *Terra, treball i propietat*. Barcelona: Crítica, 1986, p. 247-277.

- CONGOST, ROSA: *Els propietaris i els altres. La regió de Girona, 1768-1862*. Vic: Eumo Editorial, 1990.
- *Notes de societat (La Selva, 1768-1862)*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Salvatans i Consell Comarcal de la Selva, 1992.
- *Els darrers senyors de Cervià de Ter. Investigacions sobre el caràcter mutant de la propietat*. Girona: Associació d'Història Rural de les comarques gironines i Centre de Recerca d'Història Rural-Universitat de Girona, 2000.
- “Els masos de la Catalunya Vella”, dins CONGOST, ROSA; JOVER, GABRIEL I BIAGIOLI, GIULIANA (ed.): *L'organització de l'espai rural a l'Europa mediterrània. Masos, possessions, poderi*. Girona: CCG Edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d'Història Rural (Universitat de Girona), 2003.
- CONSTANS, LLUÍS G.: *Diplomatari de Banyoles*, 1985.
- CONTRERAS, J.: *Historia de la inquisición española, 1478-1834*. Madrid: Arco/Libros, 1997.
- CORREDERA, E.: “Una visita pastoral en el monasterio premostratense de Santa Maria de Bellpuig de las Avellanas, en 1690”, *Analecta Sacra Tarraconensia*, 53-54/1980-81 (1983), p. 107-115.
- CREIXELL, ROSA M.: “Fragments d'ornato i atrezzo. Mobles i estances en la primera meitat del set-cents barceloní”, dins les *Jornades d'Història de l'art a Catalunya. L'Època del Barroc i els Bonifàs. Valls, 1, 2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona, 2007: p. 165-186.
- CROIZAT-VIALLET, JEAN I VITSE, MARC (eds.): *Le temps des saints. Hagiographie du Siècle d'or. El tiempo de los santos. Hagiografía en el Siglo de Oro*, dins *Mélanges de la Casa de Velázquez*, 33-2, 2003, p. 9-184.
- DD. AA.: “Confessionalització i disciplinament social a l'Europa catòlica (segles XVI-XVIII)”, *Manuscripts. Revista d'Història moderna*, 25 (1007).
- DD. AA.: *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret i Generalitat de Catalunya, 1999-2003, 3 vols.
- DD. AA.: *Diccionario de Historia de España*. Madrid: Alianza, 1981, 3 vols.
- DD. AA.: *Guia dels escenaris de la guerra del Francès a Catalunya. Commemoració del 200 aniversari de l'inici de la guerra (1808-2008)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitat i Empresa, 2008.
- DD. AA.: *Santa Brígida. Una ermita. Un refugi. Un símbol*. Amer: Grup Esquelles, 2007.
- DACIO, JUAN: *Diccionario de los papas*. Barcelona: Ediciones Destino, 1963.
- DANTÍ, JAUME: *Aixecaments populars als països catalans (1687-1693)*. Barcelona: Curial, 1990.
- DE LA FUENTE, PABLO: *Les fortificacions reials del golf de Roses en l'època moderna*. Figueres: Brau Edicions, 1998 [Colecció Papers de Recerca, 3].
- DE LA FUENTE, PABLO: “El capitán Fratrín y la Real Casa de Munición de Guerra de Rosas: un ejemplo de arquitectura militar”, *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 37 (2004), p. 97-109.

- DEL MOLAR, Nolasc: *Procés d'un bruixot*. Olot: Aubert, 1980.
- DOMÈNECH, Gemma: *Els oficis de la construcció a Girona. 1419-1833. Ofici i confraria. Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors a Girona*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 2001a.
- DOMÈNECH, Fèlix (a cura de GIFRE, P. i TORRES, X.): *Treballs y destixas que àn succeït en lo present Principat de Chatalunya y en particular a nostre bisbat de Gerona (1674-1700)*. Girona: CCG edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2001b [Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Documents, 2].
- DONAT, Lúdia: "Contractes *ad laborationem* i establiments de masos després de la pesta negra", dins CONGOST, R. i To, Ll. (dir.): *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: PAM, 1999, p. 125-149.
- DONAT, Lúdia i SOLÀ, Xavier: *Els molins*. Girona: Diputació de Girona i Caixa de Girona, 2003 [Quaderns de la Revista de Girona, 108].
- DURAN, Montserrat: "Producció i renda agrària a la Catalunya del segle XVI", dins DD. AA., *Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*. Barcelona: Crítica, 1986, p. 186-213.
- ELLIOTT, John H.: *The Revolt of the Catalans. A Study in the Decline of Spain (1598-1640)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1963 [traduccions catalanes de 1966 i 1989].
- "Excursió particular a Amer, Santa Pau y montanya de la Mare de Déu del Mont, los días 4 al 11 de Setembre de 1881", *L'excursionista. Bolletí mensual de la Associació Catalanista d'Esxcursions Científicas*, volum I, 1878-1881, p. 686-687.
- ESCALONA, J. M.: *L'orgue a Catalunya. Història i actualitat*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000.
- ESPINO LÓPEZ, Antonio: "El coste de la guerra para la población civil. La experiencia catalana, 1653-1714", *Millar. Espai i història*, XXVI (2003), p. 155-184.
- ESDAILE, Charles: *La Guerra de la Independencia. Una nueva historia*. Barcelona: Crítica, 2003.
- ETTINGHAUSEN, Henry: *La guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*. Barcelona: Curial, 1993, 4 vols.
- FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi: "La reforma de las órdenes religiosas. Aproximación cronológica", dins BELENGUER, E. (ed.), *Felipe II y el Mediterráneo*. Madrid: Sociedad Estatal para la Commemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, vol. II, 1999, p. 181-204.
- *Felip II y el clero secular. La aplicación del concilio de Trento*. Madrid: Sociedad Estatal para la Commemoración de los Centenarios de Felip II y Carlos V, 2000a.
- FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi: "El nuncio Niccolò Ormaneto y la reforma de las órdenes religiosas en tiempos de Felipe II (1572-1577)", dins MARTÍNEZ RUIZ, E., (ed.), *Madrid, Felipe II y las ciudades de la Monarquía*. Madrid: Ed. Actas, 2000b, vol. III, p. 201-214.

- FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi: "Les Pyrénées, frontière religieuse: la réorganisation de la structure ecclésiastique catholique au temps de Philippe II (1556-1598)", dins DE ROBERT, P., BRUNET, S. i PAILHÈS, C. (eds.), *Tolérance et solidarités dans les Pays Pyrénéens*. Foix: Archives Départementales de l'Ariège, 2000c, p. 202-214.
- "La Reforma Catòlica a la Corona d'Aragó", dins BALENGUER, Ernest (dir.): *Història de la Corona d'Aragó*. Volum II. *L'època moderna (1479-1715)*. Ferran II i els Àustria. Barcelona: Edicions 62, 2007, p. 249-264.
- "Éxitos y fracasos de la Reforma católica. Francia y España (siglos XVI-XVII)", *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 25 (2007), p. 129-156.
- "Lo estatuydo en el dicho concilio Tridentino no es remedio bastante". Diferentes modelos de reforma de las órdenes religiosas en tiempos de Felipe II", dins AMORES CARREDANO, Juan B. (ed.): *Religión, herejías y revueltas sociales en Europa y América*. Vitoria: Universidad del País Vasco, 2008, p. 117-140.
- "Llums i ombres de la Reforma catòlica a la Catalunya del segle XVI. Un estat de la qüestió", dins BELENGUER, E.: *La Catalunya del segle XVI*, Catarroja: *Afers*, 60 (2008b), p. 431-452.
- FERRER ALÓS, Llorenç: "Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (segle XVIII)", *Estudis d'Història Agrària*, 4 (1983), p. 101-128.
- "Lesglésia com a institució de crèdit: les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa, segles XVIII-XIX", *Recerques*, 18 (1986), p. 8-46.
- "El segle XVIII: culminació i final d'un model de creixement econòmic agrari", dins GIRALT, Emili (dir.): *Història agrària dels Països Catalans. Volum 3. Edat Moderna*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2008, p. 55-88.
- FERRERES, Ernest: *La Guerra de Successió i Catalunya*. Barcelona: Fundació Congrés de Cultura Catalana, 2007.
- FERRO, Víctor: *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo Editorial, 1989.
- FLÓREZ, Enrique; DE CANAL, José et alii: *España Sagrada*. Madrid: 1832, vols. XXVIII, XLIII i XLV.
- FOLLAIN, A. i MATZ, J. M. (org.): *L'argent des villages. Comptabilités paroissiales et communales, fiscalité locale, du xve au xviii siècle*. Rennes: Association d'Histoire de Sociétés Rurales, Bibliothèque d'Histoire Rural, 2000.
- FRASER, Ronald: *La maldita guerra de España. Historia social de la guerra de la Independencia, 1808-1814*. Barcelona: Crítica, 2006.
- FUMANAL, Miquel À., BARTOLOMÉ, Laura i SANJOSÉ, Lourdes: *Sant Pere de Besalú 1003-2003. Una Història de l'Art. Una Historia del Arte*. Besalú: Ajuntament, 2003.
- GALANCHO, Maria et alii: "«Sou morta o viva?» Un assassinat a l'Olot del segle XVI", *Annals 1996-98 del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1999, p. 131-153.

- GARCIA ESPUCHE, Albert: *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Barcelona: Alianza Editorial, 1999.
- *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana (1652-1714)*. Vic: Eumo Editorial, 2005.
- GARCÍA HERNÁN, Enrique i MAFFI, David (eds.): *Guerra y sociedad en la Monarquía Hispánica*. II. Madrid: Ediciones del Laberinto, CSIC i Fundación Mapfre, 2007, 2 vols.
- GARCIA PORTUGUÉS, E.: “Una aproximació als models de temàtica religiosa a la Catalunya del final del segle XVII i l’inici del XIX, d’acord amb les premisses estètiques defensades per José Nicolás de Azara (1730-1804)”, dins les *Jornades d’Història de l’art a Catalunya. L’Època del Barroc i els Bonifàs. Valls, 1, 2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona, 2007: p. 279-298.
- GIFRE, Pere: “Temps de crisi i de transformacions productives, 1580-1680”, dins GIRALT, Emili (dir.): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum 3. *Edat Moderna*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2008, p. 31-53.
- GINEBRA, Rafel: *Llibres notarials del segle XIII a Catalunya. Un estudi comparatiu*. Bellaterra: Màster d’Arxivística de la Universitat Autònoma de Barcelona i l’Associació d’Arxivers de Catalunya, 1998.
- *Guerra, pau i vida quotidiana en primera persona. El llibre de memòries de Bernat Puigcarbó, pagès de Muntanyola (s. XVI-XVII), el llibre de notes de Francesc Joan Lleopart de Vilalleons (s. XVII-XVIII) i els llibres de comptes i notes dels hereus Quatrecazes de Pruit (1686-1812)*. Vic: Patronat d’Estudis Osonencs, 2005.
- GIORGI, Rosa: *Santos*. Barcelona: Electa, 2002.
- GIRALT, Emili (dir.): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum 3. *Edat Moderna*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2008.
- GIRALT, Jesús (dir.): *Atlas comarcal i municipal de Catalunya. Maresme. La Selva*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2006.
- GRAU, Josep M. i PUIG, Roser: “La Guerra dels Nou anys a la vegueria de Girona a través del testimoni de la Milícia Urbana de Reus (1693-1695)”, *Quaderns de la Selva*, 19 (2007a), p. 87-110.
- GRAU, Josep M. i PUIG, Roser: “Repercussions de la Guerra dels Nou Anys al Camp de Tarragona (1689-1697)”. Tarragona: *L’home i l’historiador. Miscel·lània en homenatge a Josep M. Recasens i Comer*, 2207b, p. 225-252.
- GREGORI, Josep M., “La música del Renaixement. 1450-1590”, dins *Història de la Cultura Catalana. Renaixement i Barroc. Segles XVI-XVII*. Barcelona: Edicions 62, 1997, p. 239-274.
- GUIU, Montserrat: “La defensa d’Àustria i les guerres d’Hongria a la publicística catalana”, *Pedralbes*, 4 (1984), p. 363-374.
- GUAL, Valentí: “El punt de partida de l’agricultura moderna. De la Sentència Arbitral de Guadalupe i les germanies a la crisi de finals del cinc-cents”, dins GIRALT, Emili (dir.): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum 3.

- Edat Moderna*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2008, p. 13-30.
- HOBBSAMWN, Eric J. i RANGER, T. (a cura de): *L'invent de la tradició*. Vic: Eumo Editorial, 1988.
- IGLÉSIES, Josep: *El cens del comte de Floridablanca. 1787 (Part de Catalunya)*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajoana, 1970.
- *Estadístiques de població de Catalunya. El primer bicenni del segle XVIII*. Barcelona: Fundació S. Vives Casajoana, 1974, 3 vols.
- *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajoana, 1991, vols. I i II.
- “La població monacal catalana l'any 1787 segons el cens de Floridablanca”, *II Col·loqui d'Història del monaquisme català*, Sant Joan de les Abadesses, 1970?, v. II, p. 245-262.
- *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajoana, 1979, vols. I i II.
- KAMEN, Henry: *Cambio cultural en la sociedad del Siglo de Oro. Cataluña y Castilla, siglos XVI-XVII*. Madrid: Siglo Veintiuno, 1998.
- JANÉ CHECA, Òscar: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Catarroja: Afers, 2006.
- *La identitat de la frontera pirinenca. Efectes socials i polítics al nord de Catalunya des de la creació de Montlluís (1677-1698)*. Girona: Diputació de Girona, 2008.
- LABOA, Juan M. et alii.: *Historia de la Iglesia. Edad Antigua, Media, Moderna y contemporánea y La Iglesia en España*. Madrid: San Pablo, 2000.
- LE GOFF, Jacques: *La naissance du Purgatoire*. París: Éditions Gallimard, 1981.
- LENCINA, Xavier: *Actituds col·lectives davant la mort i discurs testamentari al Mataró del segle XVIII*. Barcelona, 1987.
- LINAGE CONDE, Antonio: *La vida cotidiana de los monjes de la Edad Media*. Madrid: Editorial Complutense, 2007.
- LORÉS, Immaculada: *El monestir de Sant Pere de Rodes*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat de Lleida i Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2002.
- LORENS I RAMS, Josep M.: “La parròquia de Santa Maria de Breda (1575-1835)”, *Quaderns de la Selva*, 1 (1984), p. 137-148.
- MADOZ, Pascual: *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*. Madrid: Est. Tipográfico-Universal, 1845-47, vol. II.
- MADURELL, Josep M.: *Archivo General de Protocolos de Barcelona. Sección Histórica. Índice cronológico alfabético. III*. Barcelona: Colegio Notarial de Barcelona, 1959.
- MARETT-CROSBY, Anthony: “The Monastic Response to Papal Reform. *Summi Magistri* and Its Reception”, dins BAILY, T. i BATLEY, C. (coords.): *English Benedictine Congregation History Commission — Syposium 2001*, p. 1-9.

- MARQUÈS, Jaume: "Amer", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XX (1970-1971), p. 5-74.
- "VI centenari de l'emmurallament de la vila d'Amer (1388-1988)", *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 4-5 (1990-1991), p. 21-29.
- MARQUÈS, Josep M.: *El cartoral de Santa Maria de Roses (segles x-xiii)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986.
- "Fundaciones de beneficios en el Obispado de Gerona, s. XII-XVIII". Roma: *Instituto Español de Historia Eclesiástica*, 1989, p. 493-507.
- *Santa Maria de Roses*. Roses: Patronat Parroquial de Santa Maria de Roses, 1992.
- "Ensenyament al bisbat de Girona fins a la Il·lustració", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 12 (1993), p. 273-301.
- "Confraries medievals del bisbat de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXIV (1994), p. 335-375.
- "Creació i extinció de parròquies al bisbat de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXV (1995), p. 405-446.
- "Notes sobre antigues representacions teatrals a les comarques gironines", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXV (1995).
- *Arxiu Diocesà de Girona. Guia-inventari*, Girona: Diputació i Bisbat de Girona, 1998.
- "Rodalies d'algunes parròquies de la Garrotxa", *Annals 1996-98 del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1999a, p. 99-130.
- "Organistes i mestres de capella de la diòcesi de Girona", *Anuario Musical*, 54 (1999b), p. 89-130.
- *Ermites i santuaris de la diòcesi de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 2000a.
- "Tomàs de Lorenzana, bisbe de Girona, un funcionari benefactor (1775-1796)", dins PUIGVERT, Joaquim M. (ed.): *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*. Vic: Eumo Editorial, 2000b, 11-87.
- "El monestir d'Amer: persones i institucions", *Quaderns de la Selva*, 17 (2005), p. 53-80.
- MARTIN, H. J.: "Les Bénédictins, leurs libraires et le pouvoir: notes sur le financement de la recherche au temps de Mabillon et de Mantfaucon", *Revue Française de l'Histoire du Livre*, 43 (1957), p. 273-287.
- MARTÍNEZ LATORRE, Damià: *Giovan Battista Calvi: ingeniero de las fortificaciones de Carlos V y Felipe II (1552-1565)*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2006.
- MASCARELLA, J.: *L'abaciologi glossat del monestir de Ripoll*. Ripoll, 1991.
- MASMARTÍ, Sònia i SERNA, Èrika: "Un contracte d'obres del monestir de Sant Pere de Rodes (1573)", *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 36 (2003), 125-135.

- MASOLIVER, Alexandre: *Història del monaquisme cristià. II. De sant Gregori el Gran al segle XVIII*. Barcelona: PAM, 1980.
- MASSIP, Francesc i VILA, Pep: *La processó dels Dolors de Mieres i la representació de la Passió*. Girona: CCG, 2003.
- MESTRE, Jesús i ADELL, Joan A.: *Monestirs de Catalunya*. Barcelona: Edícola 62, 2001.
- MICHONNEAU, Stéphane: *Barcelona: memòria i identitat. Monuments, commemoracions i mites*, Vic: Eumo Editorial, 2001.
- MIQUEL, Marina (dir.): *Per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2007.
- MOLAS, Pere: *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Madrid: 1970.
- *L'alta noblesa catalana a l'Edat Moderna*. Vic: Eumo, 2003.
- MOLINA, Joan: "Arnau de Montrodon y la catedral de San Carlomagno. Sobre la imagen y el culto al emperador carolingio en Gerona", *Anuario de Estudios Medievales*, 34/1 (2004), p. 417-454.
- MOLINÉ, Enric: *Els últims dos-cents anys del monestir de Gerri (1631-1835)*. Tremp: Garsineu Edicions, 1998.
- MONSALVATJE, Francesc: *Los monasterios de la diócesis gerundense*. Olot: Imprenta J. Bonet, 1904, vol. XIV.
- *Nomenclátor histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia de Gerona*. Olot: Imprenta J. Bonet, 1908, vol. XVI.
- MORALES ROCA, Francisco José: *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1714)*. Barcelona: Instituto "Salazar y Castro" (CSIC), 1983.
- MORÉ, David i VEGA, Salvador: "El pregó de fra Jeroni Climent, abat dels monestirs de Santa Maria d'Amer i de Roses, als habitants del lloc de Colomer (1669)", dins *Miscel·lània en Homenatge al Dr. Josep M. Marquès*. Girona: Patronat Francesc Eiximenis (Diputació de Girona), en premsa.
- MORENO, Belén: *Consum i condicions de vida a la Catalunya moderna. El Penedès, 1670-1790*. Vilafranca del Penedès: Edicions i Propostes Culturals Andana, 2007.
- MUNDÓ, Anscari M.: "Regles i observances monàstiques a Catalunya", *II Col·loqui d'Història del monaquisme català*, Sant Joan de les Abadesses, 1970, vol. II, p. 7-24.
- NADAL, Jordi i GIRALT, Emili: *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVIII*. Vic: Eumo, 2000.
- OLIVAR, Alexandre: "Observacions metodològiques per a una història de la litúrgia monàstica". *I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*, Santes Creus, 1966, vol. I.
- OLIVARES, Jordi: *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria. Conflictitats socials i ligitació a la Reial Audiència (1591-1662)*. Lleida: Pagès Editors, 2000.

- OSONA, Arthur: "Itineraris d'excursions per Collsacabra y las Guillerías", *Anuari de la Associació d'Excursions Catalana*, any segon, 1882, p. 239.
- PAGÈS, Joan: "La lluita contra el bandolerisme. «La unió» contra els bandolers a Olot", *Amics de Besalú. Assemblea d'Estudis del seu Comtat*, 1983, p. 193-201.
- PARETS, Miquel (a cura d'AMELANG, J. S. i TORRES, X.): *Dietari d'un any de pesta*. Vic: Eumo, 1989.
- PARKER, Geoffrey: *El Ejército de Flandes y el camino español, 1567-1659: la logística de la victoria y derrota de España en las guerras de los Países Bajos*. Madrid: Alianza, 2000.
- PEÑA, Manuel: *Cataluña en el Renacimiento: libros y lenguas (Barcelona, 1473-1600)*, Lleida: Milenio, 1996.
- PEÑA i BRUQUETA, Fernando: *Pícaros y homosexuales en la España moderna*. Barcelona: Mondadori, 2005.
- PLA, Josep: *Un petit món del Pirineu*, Barcelona: Edicions Destino, 1981 [1a edició 1974].
- PLADEVALL, Antoni: "Conflictes entre les exempcions monàstiques i els drets episcopals dels segles XII al XIV", *I Col·loqui d'Història del monaquisme català*, Santes Creus, 1966 (1967), vol. I, p. 263-295.
- *Els monestirs catalans*. Barcelona: Edicions Destino, 1968.
- *El Santuari de la Mare de Déu del Coll, de les Guilleries*. Barcelona: Editorial Montblanc, 1974.
- "El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1688", *Ausa*, VIII (1978), p. 44-62.
- *El Santuari d'El Far. Collsacabra-Guilleries*. Granollers: Ed. Montblanc-Martín, 1980.
- "Privilegis reials de constitució de règim municipal de la vila i vall d'Amer", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXIV (1994), p. 57-75.
- "Les transformacions i canvis en l'estructura monàstica de Catalunya l'any 1592", *Miscel·lània en honor del Dr. Casimir Martí*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1994, p. 390-397.
- (dir.): *El Baix Empordà. La Selva. Guies Comarcals. Catalunya Romànica*. Barcelona: Pòrtic, 2000, p. 125-131.
- PLANES, Ramon: "La brega de la quadrilla d'en Serrallonga a Osor (1630): el procés per la mort del bandoler Cristòfol Madriguera", *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 12 (1993), p. 374-394.
- POU MARTÍ, Josep M.: "Conflictos entre el obispo de Vich i el gobierno de Felip V en 1732 y 1733", *Ausa*, 14 (1955), p. 161-167.
- POUNDS, Norman J. G.: *La vida cotidiana: historia de la cultura material*. Barcelona: Editorial Crítica, 1992.
- PRADES, Isidre: "Els terratrèmols de la sèrie olotina i el cas de la vila d'Amer", *Quaderns de la Selva*, 2 (1988), p. 103-112.
- PRUENCA, Esteve: "El dominio territorial del monasterio de Santa María de Amer (siglos IX-XIV)", tesi doctoral inèdita, 1966.

- PRUENCA, Esteve (a cura de J. M. MARQUÈS): *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*. Barcelona: Fundació Noguera, 1995.
- PUIG CADAFALCH, J., DE FALGUERA SIVILLA, A. i GODAY, J.: *L'arquitectura romànica a Catalunya*. Volum II. *L'arquitectura Romànica fins les darreries del segle XI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans-Generalitat de Catalunya, 1983 [1a edició 1907].
- PUIGDEMONT, Josep: "L'acta de consagració de l'església del monestir de Santa Maria d'Amer", *Quaderns de la Selva*, 14 (2002), p. 111-120.
- PUIG, Lluís M. DE: *Girona, guerra i absolutisme. Resistència al francès i defensa de l'antic règim (1793-1833)*. Girona: Diputació i Ajuntament de Girona, 2007 [Quaderns d'Història de Girona].
- PUIGVERT, Joaquim M.: *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*. Barcelona: Fundació Vives Casajuana, 1986.
- "L'Episcopat i la formació del baix clergat al segle XVIII. L'exemple de les conferències eclesiàstiques del bisbat de Girona", dins PUIGVERT, J. M. (ed.), *Bisbe, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*. Vic: Eumo Editorial, 2000, p. 89-132.
- *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*. Vic: Eumo Editorial, 2001.
- "Les universitats i les parròquies rurals", dins GIRALT, Emili (dir.): *Història agrària dels Països Catalans*. Volum 3. *Edat Moderna*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2008, p. 585-606.
- PUIGVERT, Xavier: *La reconstrucció de la vila d'Olot després dels terratrèmols [1427-1433]*. Olot: Arxiu Històric Comarcal d'Olot, Museu Comarca de la Garrotxa i Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, 1996.
- PUJADES, Jeroni: *Crònica Universal del Principado de Cataluña escrita a principios del siglo XVII por Gerónimo Pujades*. Barcelona: Imprenta de José Torner, 1829-1832, vol. V.
- PUJOL, Marcel: *La vila de Roses (segles XIV-XVI). Aproximació a l'urbanisme, la societat i l'economia a partir dels capbreus del monestir de Santa Maria de Roses (1304-1565)*. Figueres: Brau Edicions, 1997.
- RAMOS, Antoni: *L'orde benedictí (resum històric)*. Barcelona: Monestir de Montserrat, 1925, [Biblioteca Monàstica, VI].
- RAMS, Emili et alii: *Les barques de "Llibant" del riu Ter. Una tecnologia adaptada al riu*. Anglès: Ajuntament de Salt i Museu de l'Aigua, 2002.
- RAMS I TARRÉS, Josep: "La batalla del Pasteral (1849)", *Quaderns de la Selva*, 11 (1999), p. 161-190.
- RAVENTÓS, Jacint i MARQUÈS, Josep M.: *Història dels Hospitals de Catalunya. Els hospitals de les comarques de Girona*. Barcelona: Hacer Editorial, 2001, vol. II.
- REGUER, Hilari: *Mecanoscrit sobre els monjos de Montserrat*. Barcelona: Base, 2008.
- REMENSNYDER, Amy Goodrich: *Remembering kings past: monastic foundation legends in medieval southern France*. Ithaca [etc.]: Cornell University Press, 1995.

- RIBA, Josep: "Renda i sufragis a la parròquia de Veciana (Anoia)", dins *Església i societat a la Catalunya del segle XVIII*. Cervera: UNED, 1990, vol. I, p. 387-396.
- RIERA, Antoni: "Catàstrofe i societat a la Catalunya medieval: els terratrèmols de 1427-1428", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 20-21 (1999-2000), p. 699-735.
- RIERA ROCA, Antoni; OLIVERA, Carme; REDONDO, Esther i LAMBERT, Jérôme: *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2006 [Col·lecció Monografies, 30].
- RIU, Manuel: "Esquema metodològic per a l'estudi d'un monestir", *I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*. Santes Creus, 1966 (1967), vol. I, p. 309-323.
- "Els capbreus, font important per a la història sòcio-econòmica de les senyories laiques i eclesiàstiques: dos exemples del segle XVII referents al monestir cistercenc de Santa Maria de Montbenet (Bages)", *Estudios históricos y documentos de los Archivos de protocolos*, 5 (1977), p. 103-128.
- "Un important manuscrit del segle XVI i les butlles de Climent VIII per a la reforma de l'Església catalana", *Estudis Castellonencs*, 6 (1994-1995), p. 1147-1155.
- ROIG, M. Assumpta: "Coexistència de primeres advocacions a santos locals con la nueva devoción a san Isidro labrador (XVII-XVIII)", *Boletín del Museo e Instituto "Camón Aznar"*, XXXIII (1988), p. 81-103.
- ROURA, Lluís: *Guerra Gran a la raïlla de França*. Barcelona: Curial, 1993.
- ROURERA, Lluís: *Pau Duran (1582-1651) i el capítol i bisbat d'Urgell fins al Tractat dels Pirineus*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1987.
- Sacrosanto y Ecuménico Concilio de Trento*. París; Mèxic; Librería de Ch. Bouret, 1893. Traducció de I. López de Ayala (SECT).
- SALAZAR, Carles: "Misses i censals: les formes materials de la vida religiosa en una parròquia rural d'antic règim", *Estudis d'Història Agrària*, 8 (1990), p. 41-56.
- SANABRE, Josep: *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonia de Europa, 1640-1659*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956.
- SANT BENET DE NÚRSIA: *Regla per als monjos*. Barcelona: PAM, 1997.
- SANTAMARIA, Dora: "L'Art a Girona 1600-1615. Recerca documental i estudi analític", Barcelona: Universitat de Barcelona, 1989, tesina de llicenciatura inèdita.
- SALES, Núria: *Els segles de la Decadència. Història de Catalunya*. Barcelona: Ed. 62, 1989, vol. IV.
- SAVER, Carmen (coord.): *Aïles comarcal de Catalunya. Garrotxa*. Barcelona: Diputació de Girona i Institut Cartogràfic de Catalunya, 2001.
- SENA, Frederic: "Figures de bandolers de principis del segle XVII a la Vegueria de Vich", *Ausa*, 43 (1963), p. 330-334.

- SENA, Frederic: "Un episodi de la història de Vic: la Santa Unió", *Ausa* XI/112-113 (1985), p. 345-352.
- SERRA, Eva: "El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe", *Recerques*, 10 (1980).
- "Per una cronologia i interpretació de la crisi del segle XVII", dins *Terra, treball i propietat*. Barcelona: Crítica, 1986, p. 214-246.
- (dir.): *La Revolució catalana de 1640*. Barcelona: Crítica, 1991.
- SOLÀ, Xavier: "La proto-indústria a Sant Feliu de Pallerols en el segle XVIII. Una aproximació". Universitat de Girona, treball de doctorat inèdit, 1997-1998.
- "El monestir de Santa Maria d'Amer, l'església parroquial de Sant Miquel i l'Hospital en les visites pastorals dels segles XVI i XVII", *Quaderns de la Selva*, 14 (2002), p. 121-132.
- "Les visites pastorals posttridentines: de la segona meitat del segle XVI a la darrerria del segle XVII", dins PUIGVERT, Joaquim M. (coord.): *Les visites pastorals. Dels orígens medievals a l'època contemporània*. Girona: CCCEdicions, Associació d'Història Rural de les comarques gironines i Universitat de Girona-Centre de Recerca d'Història Rural, 2003a, p. 75-109.
- *El Santuari de la Mare de Déu de la Font de la Salut. Vall d'Hostoles — Collsacabra. Història, llegenda i paisatge*. Barcelona: PAM, 2003b.
- "La Reforma Catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1585-1800)", tesi doctoral inèdita. Universitat de Girona, 2005a. També a <www.tdcat.cesca.es>.
- "La capella del Roser de Sant Feliu de Pallerols. Apunts històrics i artístics (1565-1945)", *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 16 (2005b), 121-148.
- "L'església de Sant Cristòfol de les Planes i el seu retaule barroc, una obra de l'escultor olotí Francesc Escarpanter", *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 15 (2005c), 129-171.
- "Els santuaris del Collsacabra a l'època moderna (1584-1799). Una visió des de les visites pastorals", dins *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. IV Congrés de la CCEPC. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Institut Ramon Muntaner i Cossetània Edicions, 2005d, p. 87-99.
- "La Reforma Catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)", *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XVII (2006), 199-213.
- "Guerres, destrucció i saqueig del patrimoni eclesiàstic a l'època moderna: el bisbat de Girona (segles XVI-XVII)", dins BASSEGODA, B., GARRIGA, J. i PARÍS, J. (eds.): *L'Època del Barroc i els Bonifàs. Actes de les Jornades d'Història de l'art a Catalunya. Valls, 1, 2 i 3 de juny de 2006*. Barcelona, 2007a: p. 471-492.
- SOLÀ, Xavier: "Les visites pastorals a Catalunya durant l'època moderna: mètodes de control sobre la parròquia, el clergat i la població", *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 25 (2007b), p. 187-209.

- SOLÀ, Xavier: "Convocada y congregada la reverent comunitat...: Sant Vicenç de Besalú a l'època moderna (ss. XVI-XIX): la parròquia, la comunitat de preveres, les congregacions", dins FUMANAL, M. A. (coord.): *La parròquia de Sant Vicenç, un eix religiós, social i artístic en la història de Besalú*. Olot: Ajuntament de Besalú, 2008a, p. 119-172.
- *La Reforma Catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1585-1800)*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural (Universitat de Girona) i Documenta Universitaria, 2008b. [Biblioteca d'Història Rural - Col·lecció Estudis, 12].
- "L'Edat Moderna. Els segles XVI i XVII", dins GUTIÉRREZ, Jesús (dir.): *Història de la Garrotxa*. Girona: Diputació de Girona, 2008c, p. 321-377.
- "La parròquia en els Pirineus catalans a l'època moderna: visites pastorals, contrareforma, hàbitat i frontera religiosa", dins BARRAQUÉ, Jean-Pierre i SÉNAC, Philippe (éd.): *Habitats et peuplement dans les Pyrénées au Moyen Âge et à l'Époque Moderne*. Tolosa: CNRS - Université de Toulouse-Le Mirail, 2009, p. 263-276.
- "Historiografia de l'art barroc en el segle XIX: el paper dels excursionistes, eclesiàstics, artistes i arquitectes. Entre el rebuig i el menyspreu", dins *Miscel·lània en Homenatge al Dr. Josep M. Marquès*. Girona: Patronat Francisc Eiximenis (Diputació de Girona) i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [En premsa.]
- SOLDEVILA, Xavier: "Els masos del monestir d'Amer al Baix Empordà al començament del segle XIV", dins FERRER MALLOL, M. T.; MUTGÉ J. i RIU, M. (dirs.): *El mas català durant l'Edat Mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Barcelona: CSIC, 2001, p. 429-440.
- SOLER, Joan: *Llegendes de la història de Catalunya*. Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2004-07.
- SUNYER, Magí: *Els mites nacionals catalans*. Vic: Eumo, 2006.
- SUREDA, Marc: *La Congregació dels Dolors en el Besalú del segle XVIII*. Besalú: Congregació de la Mare de Déu dels Dolors de Besalú i Ajuntament, 1999.
- "Hagiografia i territori. La muntanya de Sant Julià de Ramis", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLIX (2008), p. 543-559.
- TARRÉS, Josep: "Un camí antic de Girona a Vic per les Guillerries", *Quaderns de la Selva*, 14 (2002), 223-234.
- TÀSIES I PLANAS, Jordi: "Els Bordons: Una família de mestres de fer orgues de Solsona (s. XVI-XVII)", *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*, 1 (2001), p. 113-118.
- TELLO, Enric: "La utilització del censal a la Segarra del 700: crèdit rural i explotació usurària", *Recerques*, 18 (1986), p. 47-71.
- "Vendre per pagar. La comercialització forçada a l'Urgell i a la Segarra al final del segle XVIII", *Recerques*, 23 (1990), p. 141-160.
- TOBELLA, Anselm M.: "La Congregació Claustral Tarraconense i les diverses recapitulacions de les seves Constitucions provincials", *Catalonia Monastica*, 2 (1929), p. 111-251.

- TOBELLA, Anselm M.: "Cronologia dels capítols de la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaraugustense", *Analecta Montserratensia*, X (1964), p. 221-398.
- TORRA, A.: "Fondos documentales monásticos en el Archivo de la Corona de Aragón", *Memoria Ecclesiae*, VI (1995), p. 121-146.
- TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*. Barcelona: Curial, 1983.
- *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2005.
- TORRE, Àngelo: *Il consumo di devozioni. Religione e comunità nelle campagne dell'Ancien Régime*. Venècia: Marsilio Editore, 1995.
- TORRES, Xavier: "De senyors del draps a senyors de la terra: draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII", a *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: PAM, 1999, p. 229-268.
- "El bandolerisme català del Barroc: ¿'fill de la misèria' o de la benestança?", dins DD. AA., *El Barroc català*, Barcelona: Quaderns Crema, 1989, p. 47-60.
- *Els bandolers (s. XVI-XVII)*, Vic: Eumo Editorial, 1991.
- *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, 1993.
- *La Vall de Torelló als segles XVI i XVII: una història de paraires i bandolers*, Vic: Eumo, 1995.
- *Cavallers i bandolers. Nyerros i cadells a la ciutat i vegueria de Vic (1580-1615)*, Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2006 [Col·lecció Nostra Història, 9].
- *La Guerra dels Segadors*. Lleida: Pagès Editors i Eumo Editorial, [Biblioteca d'Història de Catalunya, 10], 2006.
- TOS, Jaume (a cura de CONGOST, Rosa): *Tratado de la cabrevación*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural-Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2007.
- UDINA, Francesc: "Los fondos benedictinos custodiados en el Archivo de la Corona de Aragón", *Analecta Montserratensia*, 8 (1954-1955), p. 399-420.
- *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos — Dirección de Archivos Estatales, 1986.
- VIGUÉ, J. (dir.): *Catalunya Romànica*. Volum V. *El Gironès. La Selva. Pla de l'Estany*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1991.
- VILA, Pep: "La representació de la «Comèdia del Sopar» [«La Cena»], a Sant Esteve d'en Bas (1894)", *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 19 (2008), p. 77-105.
- VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya moderna. Les transformacions agràries del segle XVIII català*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

- VILLANUEVA, Jaime: *Viage literario á las iglesias de España*. Tom XIV. *Viage á Gerona*. Madrid: Imp. Real Academia de Historia, 1850.
- VOVELLE, Michel: *Les métamorphoses de la fête en Provence, de 1750 à 1820*. Poitiers: 1976.
- VRIES, JAN DE: *La revolución industrial. Consumo y economía doméstica desde 1650 hasta el presente*. Barcelona: Crítica, 2009.
- WITTERS, Willibord: "Pauvres et pauvreté dans les coutumes monastiques du Moyen Age", dins M. MOLLAT (dir.): *Études sur l'histoire de la pauvreté*. París: Publications de la Sorbonne, 1974, p. 177-228.
- WOLF, Eric R.: *Europa y la gente sin historia*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1987.
- YEPES, ANTONIO DE: *Crónica General de la Orden de San Benito*. Madrid: Biblioteca de Autores Españoles, 1959, vol. 123.
- ZAMORA, FRANCISCO DE: *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, 1973.
- ZARAGOZA, ERNEST: "Documentos inéditos referentes a la reforma monástica en Cataluña durante la segunda mitad del siglo XVI (1555-1600)", *Studia Monastica*, 19 (1977), p. 93-203.
- "Reforma de los benedictinos y de los canónigos regulares en Cataluña. Documentos inéditos (1588-1616)", *Studia Monastica*, 23 (1981), p. 71-148.
- "Documentos inéditos referentes a la reforma de los benedictinos catalanes (1573-1600)", *Analecta Montserratensia*, 59 (1986), p. 105-108.
- "Estado de los monasterios benedictinos catalanes y aragoneses en 1835", *Studia Monastica*, 34 (1992), p. 79-138.
- *Catàleg dels monestirs catalans*. Barcelona: PAM, 1997.
- "Beneficios de las abadías benedictinas de Montserrat y de la diócesis de Gerona", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 73 (2000a), p. 129-160.
- "Beneficis de les abadies gironines (s. XVIII)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLI (2000b), p. 389-417.
- *Abaciologi benedictí de la Tarraconense*. Barcelona: Balmes, 2002.
- *Història de la Congregació Benedictina claustral Tarraconense (1215-1835)*. Barcelona: PAM, 2004.

ÍNDIX ONOMÀSTIC

- ABRIL, Pedro, 381
ADELL, Joan A., 23
ADROHER, Pons, 298
AGOMBERT, Pere, 301
AGUILAR, Marquès d', 44, 85, 102, 103, 418, 468
AGUSAN, Ramon, 112, 619
AGUSANA I ROSSELL, Marianna, 335
AGUSTÍ, Bibiana, 149
AIGUAVIA, Jaume, 241
ALBA, Juan DE, 146, 188, 243, 260, 268, 271, 533, 598
ALBAREDA, Joan, 498
ALBAREDA, Joaquim, 510, 524
ALBAREDA, Salvador, 549
ALBAY, Francisco, 511
ALBERT Mariano, 304, 308, 531, 598
ALBERT, Miquel, 298, 308, 555
ALCOBERRO, Agustí, 494
ALDRICH, Maria, 561
ALEMANY, Felip, 50, 55, 163, 238, 265, 272, 276, 393, 525, 533, 598, 733, 734
ALENTORN, Elena d', 428
ALENTORN, Estefania, 428, 630
ALENTORN, Felip d', 50, 76, 78, 428
ALENTORN, Lluís d', 428
ALENTORN, Maria d', 630
ALENTORN, Miquel d', abat, 55, 76, 100, 149, 160, 182, 190, 193, 236, 252, 254, 255, 256, 257, 275, 291, 309, 314, 342, 345, 346, 385, 397, 402, 403, 428, 429, 461, 466, 467, 561, 620, 628, 632, 637
ALENTORN, Silvestre d', 428
ALEXANDRE VIII, 442
ALFONS EL MAGNÀNIM, 144, 223
ALSINA, Miquel, 337
AMAT, Gispert, 182, 637
AMER, Gispert, d', 480
AMETLLER, Antoni d', 530, 676
AMIGANT I D'OLZINA, Josep Ignasi, 85
ANDREU DE QUERALT I DESCATLLAR, Ignasi, 530
ANDREU, Felicià, 300
ANDREU, Joan, 548
ANDREU, Rafel, 177, 178, 179, 615, 616
ANGELAT, Fortunat, 397, 399
ANGLASELL, Ramon, 82, 581
ANTIGA, Caterina, 345
ARABIA, Ramon, 31, 32, 145
ARBOSSET, Baldiri, 486
ARBOSSET, Joan, 73, 95
ARBOSSET, Miquel, 337
ARBUS, Sanson, 424
ARCE, Juan DE, 27, 142, 383, 468, 470, 471, 472, 473
ARDEVOL, Baptista, 481

- ARENY, Pau d', 484
 ARGAIZ, Gregorio, 30, 377, 429, 431, 450, 451
 ARIMANY, Felip, 164
 ARMANS, Pere, 211
 ARNABAU, Jeroni, 87, 383
 ARNALL, Maria Josep, 324, 423
 AROLA, Joan, 284
 ARRIAGA, Juan Ramon DE, 529
 ARRONSERA, Jaume, 117
 ARTAU, Grau, 573
 ARTAU, Joan, 573
 ARTAU, Pere, 571, 573
 ARTIGAS, Francisco, 576
 ARTIGAS, Jeroni, 304, 547, 710, 723, 726, 727
 ATXER, Josep, 154, 543, 589
 AUGEREAU, mariscal, 597
 AUGUIXOT, Isidre, 86, 89
 AULESTIA PIJOAN, Antoni, 31, 32
 AULET, Gaspar, 472
 AULET, Pere, 472
 ÀUSTRIA, Joan d', 383, 483
 AUTHER, Sever T., 219, 293, 415, 438, 442, 443, 453
 AVELLANA, Antoni, 121
 ÀVILA, Pedro DE, 715, 719, 720, 721
 AZARA, Eustaquio DE, 16, 67, 146, 158, 167, 168, 172, 187, 256, 257, 273, 283, 308, 316, 390, 394, 395, 530, 531, 546, 556, 601
 AZARA, Fèlix, 530
 AZARA, José Nicolás, 531

 BACH, Francisco, 584
 BACH, Isidre, 342, 513
 BADA, Joan, 11, 510
 BADIA BOADA, Francesc, 508
 BADIA, Alexandre, 514
 BADIA, Antoni, 46
 BADIA, Francisco, 508
 BADIA, Joan, 570
 BADIA, Josep, 23, 578, 582
 BADIA, Pere, 567
 BAGUER, Josep, 704
 BALAGUERÓ, Vicenç, 295, 297, 649
 BALLE, Josep, 547, 581
 BALLESTAR, Miquel, 95, 114
 BALLEST, Miquel DE, 260, 265, 633
 BALLIÓ (o Batlló), Joan, 337, 347
 BALLIÓ, Joan, 650
 BALLVRI, Francesc, 684
 BALMASEDA, Alonso, 408
 BANCHS, Gaspar, 328
 BARANZELLS, Llätzer, 412
 BARCELÓ, Jaume, 232, 239, 602
 BARET, Toni, 203
 BARFUI, Joan, 597
 BARFUI, Salvador, 597
 BARNÓ, Rafel, 219
 BARNOYA, Antoni, 403
 BAROLERA, Antoni, 427
 BAROLESC, Anton, 122, 290, 298
 BARRAQUER, Gaietà, 18, 24, 30, 31, 148, 153, 156, 157, 159, 161, 162, 174, 181, 194, 343, 602
 BARRERA, Fèlix, 184
 BARRERA, Josep, 184, 572
 BARTOLOMÉ, Laura, 23
 BASSART, Bernat, 309, 630
 BASSES, Francisco, 276
 BASSES, Jaume, 165, 575, 581
 BASSES, Pere, 576
 BASSOLS, Josep DE, 576
 BASTERO, Jaime DE, 105, 133, 231, 540, 546, 693, 694
 BATLLE, Jaume, 631
 BATLLE, Neri, 310
 BATLLE, Pons, 231, 285, 403, 570
 BATLLORI, Francisco, 684
 BAXEDAS, Benet, 243, 252
 BAXEDAS, Josep, 461
 BAYER, Benet, 615, 617
 BAYER, Joan, 131, 279, 280, 281, 284, 300, 302, 337, 439, 441, 485, 562
 BAYÉS, Anna, 29
 BECH, Isidre, 582, 584
 BECHDEJÚ, Miquel, 575
 BECHDEJÚ, Pau, 578
 BEGUR, Josep, 391
 BELADO, Santiago, 509
 BELLAPART, Isidre, 179, 243, 260, 265, 267, 276, 431, 645
 BELLETY I DE SAMPSÓ, Esteve, 498

- BELLOCH, Joan, 307
 BELLVESPRES, Benet, 65, 67, 728
 BELLVESPRES, Manuel, 66, 339, 559, 716, 718, 719, 729, 730
 BELLVESPRES, Miquel, 505
 BELLVESPRES, Francisca, 505
 BENET DE NÚRSIA, sant, 186, 318, 332, 645
 BENET SOTERA, Montserrat, 64
 BENET XII, 312, 378
 BENET XIV, 350, 552
 BENET, Antoni, 57, 63, 64, 177, 207, 279, 284, 301, 408, 419, 422, 613
 BENET, Cosme, 64, 299, 475, 586, 627, 635
 BENET, Jaume, 46, 258, 259, 260, 270
 BENET, Jeroni DE, 259, 260
 BENET, Joan, 80, 279, 418, 614
 BENET, Manel, 64
 BENET, Marc, 207, 420
 BENET, Pere, 252
 BENZI, Jeroni DE, 245, 267, 287, 305, 340, 553, 572
 BERDUGO, Nicolás, 725
 BERENGUER, abat, 99
 BERENGUERA, Bartomeu, 420
 BERNAT, Ponç, 176
 BERTA DE CERVIÀ, Jaume, 69, 99, 244, 262, 265, 268, 270
 BERTA, Pere Montserrat, 245, 260, 262, 265, 270, 412
 BERTRAN, Francisco, 73, 95
 BERTRAN, Isidre, 301
 BERTRAN, Joan, 496
 BERTRANA, Dionís, 388
 BERTRANA, Marc, 388
 BESORA, marquès DE, 530
 BEULOVÍ, Joan, 45, 521
 BIURE I MARGARIT, Joan, 85, 87
 BLANC, Marta, 29
 BLANCO, Joan, 44, 49, 50
 BLANQUERA, Baldiri, 400, 522
 BLANQUERA, Benet, 341, 575, 577, 580, 582
 BLANQUERA, Jaume, 581
 BLANQUERA, Josep, 576, 580
 BLANQUERA, Magdalena, 341
 BLANQUERA, Miquel, 124, 652
 BLAY, Antoni, 295
 BLAY, Segimon, 337
 BOADA (Buada), Pere, 55, 59, 60, 61, 133, 134, 135, 302, 336, 521, 575, 576, 584, 652
 BOADA, Anna, 508
 BOADA, Baldiri, 62, 220, 337, 448, 641, 645, 648
 BOADA, Caterina, 572
 BOADA, Francesc, 61, 559, 572
 BOADA, Jeroni, 582, 583, 598
 BOADA, Joan, 82, 452
 BOADA, Josep, 241, 595
 BOADA, Llàlucia, 571
 BOADA, Paulí, 573
 BOADA, Rafel, 184
 BOADAS, Baudili, 62
 BOFILL, Baldiri, 228, 248
 BOHIGUES, Anton, 273
 BOÏL, Guillem R., 44, 96, 408, 409, 567
 BOIX, Francisco, 135
 BOIX, Jeroni, 541
 BOIX, Sebastià, 134
 BOIXÓ, Miquel, 184
 BOLÓS, Francesc Xavier DE, 159
 BOLÓS, Joan, 232, 599
 BONET, Antoni, 57, 113
 BONET, Joan, 45, 206, 274
 BONMATÍ, Jaume, 107
 BONMATÍ, Joan, 579
 BONMATÍ, Melcior, 578
 BONMATÍ, Montserrat, 55
 BONMATÍ, Salvi, 337
 BOQUET, Joan, 570
 BORDAS, Caterina, 183
 BORDAS, Jaume, 149
 BORDAS, Joan, 154, 294, 295
 BORDONS, Francesc, 177, 179
 BORGONYÓ, Domingo, 401
 BORRÀS, Francisco DE, 91
 BORREL II, comte de Barcelona, 37, 715, 716, 717
 BORRELL, Benet, 75
 BORRELL, Isabel, 133

- BORRELL, Pau, 60, 94, 132, 133, 135, 221, 225, 283, 336, 516, 517, 523, 545, 570, 571, 584, 652, 680, 683
 BOSC (o BOSCH), Antoni, 262
 BOSC (o BOSCH), Damià, 427, 565
 BOSC (o BOSCH), Francisco, 74, 78, 576
 BOSC (o BOSCH), Jeroni, 578, 581
 BOSC (o BOSCH), Joan, 78, 178, 579, 581
 BOSC (o BOSCH), Salvi, 75
 BOSCA, Antoni, 615
 BOSCA, Baldiri, 211, 212, 250, 616
 BOSCA, Esteve, 403
 BOSCA, Joan, 44, 45, 46, 53, 75, 76, 80, 146, 146, 159, 176, 178, 197, 228, 240, 250, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 314, 323, 324, 326, 329, 331, 377, 417, 426, 616, 633
 BOSCA, Josep, 180
 BOSCA, Llorenç, 263
 BOSCA, Pere, 69, 176, 261, 265, 321, 324, 327, 329, 331, 332, 411, 412, 426, 459, 615
 BOSCH, Carles, 24, 25
 BOSCH, Josep, 579
 BOSEBA, Joan, 412
 BOTET I SISÓ, Joaquim, 16, 28
 BOTETS, Carles, 573, 574, 578, 579, 580, 582, 583
 BOURBON-VÊNDOME, Louis-Joseph, 500, 505, 507
 BOXÓ, Jaume, 146
 BRAÇÓ, Francisco, 239, 286, 287, 288, 293, 305
 BRAÇÓ, Maria, 239
 BRANCAS, marquès DE, 516
 BRU, Antoni, 678
 BRUGADA, Salvi, 574, 579, 582, 583
 BRUGUERA, Jacint, 578, 579, 580
 BRUNS, Pere, 575
 BUCH, 102
 BUJONS, Miquel, 114
 BURGUÉS, Bartomeu, 328
 BURGUÉS, Joan, 181, 300, 328
 BUSQUETS, Joan, 473, 498, 578
 BUTETS, Baldiri, 652
 CABANER, Domènec, 445
 CABANES, Francesc, 241, 267, 271, 297, 310, 562
 CABEZAS, Bea, 23
 CABRERA, Benet DE, 459
 CAÇADOR, Jaume, 408, 412
 CADIRA, Joan, 248, 296
 CADIRACH, Josep, 152, 164, 185, 267, 305, 516, 517, 518, 522, 570, 673, 675, 703
 CAHORS, Josep DE, 385
 CAIRE, Benet, 217
 CAIXA, Francisca, 574
 CALÇA, Esteve, 248
 CALDADUC, Francesc, 279
 CALDADUC, Guerau, 279, 284
 CALDADUC, Pere, 164, 264
 CALDADUC, Roc, 260
 CALDES, Jaume, 577
 CALLAHAN, William J., 526
 CALLÍS, Pere, 162
 CALMELLA, Jaume, 117, 121, 278, 284
 CALUSTRA, 158
 CALVET, Rafel, 235
 CALVI, Gianbattista, 381
 CALVÓ, Francisco, 267
 CALVÓ, Joan, 260, 419, 275
 CAMPASSOL, Elisabet, 132, 335
 CAMPASSOL, Joan B., 340
 CAMPASSOL, Josep, 578
 CAMPASSOL, Miquel, 578
 CAMPASSOL, Nicolau, 132, 335
 CAMPJOAN, Nicolau, 107
 CAMPLLONG, Jaume DE, 99
 CAMPMANY, Joan, 192, 391
 CAMPS FAMADA, Miquel, 573
 CAMPS, Bartomeu, 420
 CAMPS, Benet, 570
 CAMPS, Esteve, 385
 CAMPS, Jeroni, 581
 CAMPS, Josep, 76, 183, 385, 401, 576, 581
 CAMPS, Maria, 570
 CAMPS, Miquel, 581
 CAMPS, Nicolau, 507, 536
 CANAL, JOSÉ DE LA, 22, 30, 451, 454
 CANADELL, 75
 CANADELL TRULLÀS, Caterina, 39

- CANADELL TRULLÀS, Jeroni, 39, 143
 CANADELL, Guerau, 412
 CANADELL, Isidre, 152
 CANADELL, Jeroni, 460, 464, 467, 471, 560, 617
 CANADELL, Josep, 161
 CANALS, Bernat, 60, 570, 571, 683
 CANALS, Felicitíssima, 570
 Canet, 92
 CANET, Bernat DE, 397
 CAPELLÀ, Vidal, 126
 CAPITÁN, Alfonso DEL, 309
 CAPMANY, Joan, 381
 CARAVAGGIO, 606
 CARBONELL, Eudald, 582
 CARBONELL, Jaume, 649
 CARBONELL, Joan, 301
 CARBONELL, Pere Pau, 245, 276
 CARBONÉS, Eudald, 582
 CARBONÉS, Joan, 579, 583
 CARDONA, Bernat DE, 408, 490, 559
 CARDONA, duc DE, 73, 454
 CARITG, Joan, 86
 CARITG, Josep, 86
 CARLEMANY, 19, 31, 129, 176, 342, 360, 372, 405, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 608, 747, 622
 CARLES D'ÀUSTRIA, arxiduc, 255, 386, 509, 510, 516, 518, 526
 CARLES EL CALB, 31, 66, 450
 CARLES EL SIMPLE, 455
 CARLES I (V), 375, 381, 408, 409, 421, 465, 408
 CARLES II, 71, 336, 509
 CARLES III, 155, 338, 510, 512, 512, 527
 CARLES, Gabriel, 488
 CARLES, Josep, 208, 523, 587, 680, 686
 CARLES, Pere, 408, 419, 523
 CAROL, Jacint, 85
 CARÓS, Joan, 581
 CARPIO, cardenal DEL, 342
 CARRERA TARRÉS, Segimon, 575, 584
 CARRERA, Isidre, 579, 580
 CARRERAS, Fina, 18, 29
 CARRERAS CARRERAS, Joaquim, 18
 CARRERAS, Joan, 66, 88, 686, 715, 716, 718, 719
 CARRERAS, Nicolau, 337
 CARTELLÀ, Alexandre DE, 81, 129, 296, 321, 456, 622, 623
 CARTELLÀ, Antoni DE, 428
 CARTELLÀ, Benet DE, 313
 CARTELLÀ, Guillem Galceran DE, 129, 456, 457, 624, 626
 CASADEMONT, Baudili, 82
 CASADEMONT, Jeroni, 573, 574, 577
 CASADEVALL, Esteve, 302
 CASAL, Miquel, 576
 CASALET, Mateu, 576
 CASALPRIM, Joan, 70
 CASALS, Jaume, 458
 CASALS, Joan, 397
 CASAMENT, Jeroni, 577
 CASAMIRA, Miquel, 75
 CASANOVAS, Antic, 114
 CASANOVAS, Jaume, 114
 CASANOVAS, Salici, 114, 115
 CASAS, Antoni, 78, 207
 CASAS, Bernat, 337
 CASCOY, Gaspar, 580
 CASELLAS, Antoni, 635, 636
 CASELLAS, F., 584
 CASELLAS, Josep, 548
 CASELLES, Pau, 577
 CASTALLET, Àngela, 577
 CASTALLET, Nicolau, 185
 CASTALLET, Pau, 577, 583
 CASTAÑER, Francesc, 579
 CASTAÑER, Josep, 579
 CASTANYER, Miquel, 520, 620
 CASTELL, Berenguer DE, 176
 CASTELLANOS, Basilio Sebastián, 531
 CASTELLET, Pau, 583
 CATALÀ, Josep, 578
 CAVALLÉ, Joan Francesc, 720
 CAVALLER, Esperança, 300
 CAVALLER, Esteve, 205
 CAVALLER, Josep, 300
 CAVALLER, Julià, 300
 CAVALLERO DE ILLESCAS, Diego, 468, 469, 470, 484, 635, 636

- CAVALLERO, Andrés, 529
 CELLENT, Francesc, 582, 583
 CERDA, Juan Bautista, 685
 CERVELLÓ, Maria, 450
 CICERÓ, 15, 531
 CICRAS, Esteve, 576
 CIRERA, Salvi, 575
 CISTERNA, Llätzer, 177, 180, 181, 300, 619
 CLAPERA, Esteve, 102
 CLAPERA, Francisco, 517
 CLARÀ, Martirià, 75, 98, 727, 728, 729, 730, 733
 CLARAMONT, Francesc, 283, 507, 552, 570, 693, 695, 698, 701, 704, 708, 711, 715, 721, 722, 724, 726, 727
 CLARAMONT, Narcís, 291, 397, 399, 404, 702, 703
 CLARASSÓ, Esteve, 245, 270, 271, 272, 287
 CLARAVALL, Bernat DE, 186
 CLASCAR, Anna, 95
 CLASCAR, Joan, 328, 337
 CLASCAR, Miquel, 420
 CLASCAR, Salvador, 492
 CLASCAR, Vicenç, 302
 CLIMENT III, 38, 120, 163, 396, 398, 454
 CLIMENT VIII, 11, 80, 250, 314, 331, 375, 377, 396, 398, 399, 604, 664
 CLIMENT X, 336, 646
 CLIMENT XI, 526
 CLIMENT XII, 523
 CLIMENT XIII, 559
 CLIMENT, Jeroni, 165, 250, 255, 257, 277, 385, 430, 491, 583, 641, 747
 CLIMENT, Joan Antoni, 32, 44, 46, 47, 57, 62, 64, 65, 70, 71, 73, 78, 83, 90, 98, 100, 106, 107, 131, 132, 133, 143, 149, 150, 151, 152, 153, 170, 180, 183, 184, 192, 198, 199, 219, 220, 221, 231, 235, 240, 242, 247, 251, 254, 255, 256, 257, 264, 267, 292, 303, 305, 307, 310, 314, 315, 318, 321, 323, 324, 326, 334, 336, 338, 342, 347, 349, 387, 402, 403, 415, 430, 431, 432, 435, 436, 436, 438, 439, 442, 443, 453, 455, 492, 492, 495, 505, 506, 507, 510, 535, 539, 559, 562, 607, 608, 647, 651, 653, 657, 666
 CLIMENT, Josep, 152, 167, 185, 242, 245, 246, 260, 267, 268, 270, 281, 286, 338, 431, 458, 516, 517, 518, 530, 537, 562, 570, 679, 702, 703
 CLIMENT, Maria, 242, 431
 CLIMENT, Miquel, 337
 CLIMENT, Pere Pau, 242, 431
 CLOS, Antic, 76
 CLOSELL FIGUEREDA, Pere, 337
 CLOSELL, Carles, 268
 CLOSELL, Eudald, 577
 CLOSELL, Joan, 88, 515, 574, 581, 582, 584
 CLOSELLS, Josep, 577
 CLOTA, Carles, 208, 587
 CLOTA, Josep, 265, 674
 CLOTA, Miquel, 574, 581
 CODERCH, Pere, 298
 CODINA, Francesc, 391, 579
 CODINA, Miquel, 571
 COLBERG, Juan Bautista, 515
 COLL I CLAPERA, Francesc, 117, 516, 517, 518, 540, 543, 544, 551
 COLL, Anna, 118
 COLL, Francesc, 277, 278, 280, 284
 COLL, J., 23
 COLL, Jaume, 243, 249, 267, 271, 276, 286, 288, 303, 305, 554
 COLL, Josep, 117, 575, 578, 580, 582, 656
 COLLELL, Onofre, 285
 COLOMER, Isidre, 125
 COLOMER, Josep, 74, 208, 342, 500, 515, 516, 570, 573, 723
 COLOMER, Mariano, 579
 COLOMER, Miquel, 337
 COLOMER, Pere, 74, 124, 125, 153, 180, 337, 445, 723
 COLÓN, Pedro, 725
 COLS, Bonaventura, 235, 245, 247, 263, 265, 291, 310, 324, 329, 330, 331, 332, 434, 460
 COMA, Llorenç, 55

- COMAJOAN, Gaspar, 76, 584
 COMAJOAN, Josep, 584
 COMAMALA, Llorenç, 577
 COMAS, Bernat, 301, 615
 COMBA, Pere, 279, 284
 COMTE D'AGUILAR, 468
 COMTE D'ASALTO, 237
 COMTE D'EMPÚRIES, 42, 71, 73, 80, 87, 88, 91, 696
 COMTE D'HARCOURT, 383
 COMTE DE FIENNES, 521
 COMTE DE FLORIDABLANCA, 227
 COMTE DE MELGAR, 498
 COMTE DE MIRANDA, 529
 COMTE DE MONTAGUT, 85, 91, 100
 COMTE DE PALMA, 90, 255
 COMTE DE SANTA COLOMA, 530
 COMTE DE SOLTERRA, 88
 COMTE DE VERTHAMON, 532
 COMTE DUC D'OLIVARES, 465
 COMTE DUC DE SANLÚCAR, 468, 471
 CONCAS, Antiga, 345
 CONCS, Benet, 571, 574, 681
 CONCS, Gaspar, 58, 60
 CONCS, Jeroni, 62, 180, 181, 253, 300, 619
 CONCS, Joan, 132, 203, 335, 449, 499, 512, 515, 564, 627, 628
 CONCS, Josep, 82, 98, 135, 165, 287, 337, 512, 515, 579, 650
 CONGOST, Rosa, 68
 CONQUES, Antoni, 62
 CONQUES, Gaspar, 62, 135, 213, 462
 CONQUES, Pere, 62
 CONSTANS, Lluís, G 23
 CONSTANS, Josep, 308
 CONTAMINA, Josep DE, 66, 715, 719, 720, 721
 COPONS, Francesc DE, 39, 55, 76, 81, 191, 218, 254, 257, 321, 427
 COPONS, Jaume DE, 427
 COPONS, Pere DE, 427
 CORBERA, Esteve, 450
 CORBERA, Francesc, 498
 CORBERA, Narcís, 640
 CORDELLAS, Francisco, 699
 CORNELLÀ, Jaume, 76
 CORNEY, Pere, 495
 COROMINA, Domingo, 255
 COROMINAS, Francesc, 243, 252, 286, 400, 631
 COROMINAS, Gabriel, 570
 COROMINAS, Jeroni, 538, 677
 CORRETGER, Jaume, 655
 CORTADA, Francesc DE, 530
 CORTADA, Jaume DE, 350
 COS VALLS, Agnès, 83
 COS, Antic, 76, 291
 COS, Antoni, 279, 295, 298, 299, 418, 427
 COS, Benet, 281, 284, 436, 440, 441, 570
 COS, Dr., 75, 573, 575, 577, 580, 581
 COS, Isabel, 580
 COS, Jaume, 614
 COS, Margarida, 112
 COS, Miquel, 83, 444
 COS, Paulí, 258, 287
 COS, Roc, 254
 COS, Salvador, 114
 COS, Salvi, 61, 179, 218, 337, 473, 491
 COS, Tomàs, 573, 580
 COSCOY, Gaspar, 580
 COSTA, Antic, 304
 COSTA, Antoni, 290
 COSTA, Baldiri, 310, 461, 582
 COSTA, Francesc, 402
 COSTA, Joan, 17
 COSTA, Magdalena, 87
 COSTA, Maria, 542, 544
 COSTA, Tomàs, 229
 COSTABELL, Josep, 72, 95
 COSTABELLA, Joan, 107, 597
 CRESTIÀ, Miquel, 561
 CREUET, Lluçia, 573
 CREUET, Rosalinda, 573
 CROS, Miquel, 46, 179
 CROSELL, Antoni, 177
 CROUS BAYER, Bernat, 347
 CROUS, Bernat, 337, 347, 650
 CROUS, Domingo, 574
 CRUILLES I DE MARGARIT, Joan, 85
 CRUILLES I DE TORD, Josep DE, 47, 86, 146, 154, 159, 168, 187, 245, 254,

- 257, 259, 318, 325, 531, 532, 537,
556, 556, 731
- CRUZ, Alonso de LA, 331
- CUBERTA, Josep, 516
- CUCH, Esteve, 456, 623, 624, 625, 626
- CURRISTA, Llorenç, 94, 240
- CUSSANES, Joan, 459
- DALMAU, Jaume, 706
- DALMAU, Pere, 534, 558
- DALMAU, Tomàs, 259, 293, 307, 516,
518, 555
- DANÉS, Joan, 253
- DANÉS, Josep, 33
- DARGUINAS, Manel, 276
- DECI, 129
- DELÀS, Josep, 88, 308
- DEODAT, 450
- DEODATA, Guilleuma, 137
- DESCATLLAR, Joan, B 241, 494
- DESGÜELL, Carles, 245, 276, 705, 707
- DESVERN, 62, 78
- DEU, Pere, 154, 300, 566
- DÍAZ VALDÉS, Pedro, 538
- DOMÈNEC, Antoni V., 30, 449
- DOMÈNEC, Joan, 264
- DOMÈNEC, Pere, 246, 264, 423, 629
- DOMÈNECH, Esteve, 337
- DOMÈNECH, Fèlix, 502
- DOMÈNECH, Josep, 337, 580, 583
- DOMÈNECH, Miquel, 284, 393
- DONADA, Jaume, 136, 166, 340
- DORCA, Esteve, 221
- DORCA, Llorenç, 336
- DORCA, Maria, 209
- DOU, Francesc, 219, 408, 490
- DUC D'ALCALÀ, 717
- DURAN, Antoni, 499
- DURAN, Cristòfol, 119, 150, 280, 281,
282, 283, 284, 545
- DURAN, Jeroni, 74, 78, 150, 493, 578
- DURAN, Josep, 574
- DURAN, Miquel, 295
- DURANA, Maria, 263
- DURAZO, Marcelo, 286
- EGUIA, capità, 494
- ENBEJA, Bernat, 285, 286
- ENRIC II, 136
- ENRICH, Felip, 617
- ENVEJA, Jeroni, 287
- EROLES, baró d', 596, 597
- ESCALLER, Joan, 91
- ESCARPANTER, Francesc, 184, 185
- ESCINYÀ CASADEMONT, Francesc, 133
- ESCURA, Guerau, 254
- ESPARRAGÓ, Antoni, 92
- ESPÍGOL, Jordi, 422
- ESPÍGOL, Olòdia, 302
- ESPÍGOL, Pere, 302
- ESPIGOLÉS, Miquel, 597
- ESPINÀS, Francisco, 280, 284
- ESQUENT, Joan, 70, 571, 573
- ESTANYOL, Antoni, 131, 291
- ESTANYOL, Isidre, 300
- ESTANYOL, Joan, 409
- ESTEVA, Esteve, 337
- ESTEVE, Benet, 128
- ESTEVE, Rafel, 211
- ESTRÚS, Lluís, 301
- FÀBREGA, Jaume, 337
- FÀBREGA, Joan, 270, 273
- FÀBREGA, Maria, 587
- FÀBREGA, Ramon, 580
- FÀBREGAS, Francesc, 69
- FAGEDA, Josep, 208, 408, 490
- FALGAS, Felicià, 319, 627, 628
- FALGUERA, Antoni de, 32
- FALGUERA, Joan, 90, 254, 465
- FALGUERAS, Jaume, 76, 709
- FALGUERES, Antoni, 92
- FARGNOLI, Valentí, 178, 185
- FARNESE, Isabel, 524
- FARRÉS, Maria Dolors, 23
- FEIXES, Miquel, 280, 281
- FELIP II, 26, 72, 202, 204, 375, 376, 377,
378, 381, 382, 406, 409, 424, 465,
604
- FELIP III, 201, 314, 465
- FELIP IV, 100, 427, 465, 466, 467, 471,
481, 482, 482
- FELIP V 204, 509, 510, 511, 514, 512,
521, 523, 524, 526, 527, 529, 699

- FELIU, Benet, 103, 104, 558, 594, 730
 FELIU, Ignasi, 576
 FELIU, José Fernando, 343, 558
 FELIU, Josep, 103, 734
 FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi, 14, 29, 375
 FERRAN EL CATÒLIC, 202
 FERRAN VI, 70, 524
 FERRAN VII, 593, 594
 FERRER DE MONT-RODON, 76, 143, 449
 FERRER, Bernat, 44
 FERRER, Francesc, 255
 FERRER, Josep, 147, 571
 FERRER, Lluís DE, 270
 FERRER, Pere, 279, 284
 FERRER, Salvador, 77, 95, 310, 338, 554, 555, 567, 568, 569, 707, 710, 711, 715, 723, 729, 730
 FERRO, Víctor, 460
 FET, Gaspar, 147, 164
 FET, Joan, 142, 337, 631
 FIGUERA, Antoni, 299
 FIGUEREDA, Pere, 342
 FIGUERES, Antoni, 328
 FIGUERES, Baldiri, 107
 FIGUERES, Caterina, 560
 FIGUERES, Esteve, 107, 507
 FIGUERES, Francesc, 580, 582
 FIGUERES, Joan, 523, 580 582
 FIGUERES, Josep, 590
 FIGUERES, Miquel, 284, 546
 FIGUERES, Pere, 456, 623, 625
 FIGUERES, Sebastià, 560
 FLAQUER, Felip, 167, 394
 FLAQUER, Fèlix, 154, 385
 FLIESCHI, Nicolau DE, 109, 257, 417
 FLÓREZ, Enrique, 22, 30, 159, 451
 FLUVIÀ, Antoni DE, 468
 FOGUET, Mir, 176
 FONSECA, 331
 FONT, Antoni, 306
 FONT, Antònia, 238
 FONT, Baudili, 217
 FONT, Domingo, 168, 169, 188, 245, 265
 FONT, Isidre, 73, 95
 FONT, Jaume, 179
 FONT, Pere, 328, 616
 FONT, Sebastià, 164, 311
 FONTANELLA, Joan Pere, 469
 FONTANILS, Josep, 249, 292, 580
 FONTÀS, Bernat, 74, 94
 FONTCOBERTA, Bartomeu, 238
 FONTCOBERTA, Ramon DE, 194, 240, 245, 246, 255, 260, 267, 273, 533, 600
 FORNÉS, Bartomeu, 640
 FORT, Francesc, 424
 FORTET, Jaume, 219
 FORTET, Joan, 575
 FORTET, Pere, 64
 FRANCH, Roc, 707
 FRANCOLÍ, Ignasi, 245, 246, 269, 271, 724
 FRASER, Ronald, 598
 FREIXA, Antoni, 85, 162, 170
 FREIXA, Benet, 337
 FRIGOLA, Joan L., 24, 29, 172
 FRIGOLA, Narcís, 462
 FUENTE, Pablo DE LA, 381, 382
 FULLÀ, Josep, 69
 FUMANAL, Miquel Àngel, 23
 FUNES, Isabel DE, 426
 FUSTER, Bartomeu, 178
 FUSTER, Jaume, 235, 238, 242, 243, 245, 271, 385
 FUSTER, Jeroni, 328
 FUSTER, Joan, 420
 GAFAROT, Jacint, 93
 GAIETÀ, Ramon, 142
 GAIOLÀ, Josep DE, 528, 530
 GALLARCH, Jaume, 486
 GALLINA, Salvador, 210
 GALLINA, Salvadora, 335
 GALLISSÀ, Baldiri, 336, 342, 652
 GALLISSÀ, Francesc, 572
 GALLISSÀ, Isidre, 572
 GALLISSÀ, Joan, 248, 274, 333, 486, 488, 491
 GALLISSÀ, Serafina, 572
 GARANGOU, Francisca, 574
 GARANGOU, Jaume, 300
 GARAU, Joan, 459
 GARGANTÉ, Maria, 29

- GARRAVER, Francesc, 321
 GASIOT (Gassiot), Francesc, 205
 GASTAÑAGA, marquès DE, 498
 GASULL, Miquel, 564, 638
 GAY, Ramon, 328
 GAYOLÀ, Josep, 528
 GELABERT DEL GALLISSÀ, 75
 GELABERT, Andreu, 576, 578
 GELABERT, Berenguer, 300
 GELABERT, Francesc, 171
 GELABERT, Miquel, 336, 500, 652
 GELABERT, Pere, 573, 580, 582
 GELABERT, Salvi, 115
 GELADA ROSA, Maria, 162
 GELADA, Pere, 162
 GENOVER PUIG, Joan, 71
 GIBRI, marquès DE, 514
 Gich, 31
 GIFRE, Pere, 494
 GIGINTA, Antoni DE, 422
 GIGINTA, Francesc DE, 27, 44, 45, 51,
 56, 63, 79, 80, 86, 99, 190, 202, 252,
 254, 256, 257, 258, 266, 305, 309,
 397, 417, 422, 423, 424, 479, 561,
 563
 GIGINTA, Miquel DE, 422, 424, 740
 GIGINTA, Onofre DE, 422
 GIL MANRIQUE, García, 434
 GINEBRA, Rafel, 29
 GINÉS, Merche, 29
 GINESTA, Anna, 183
 GINESTA, Jaume, 183
 GINESTAR, Joan, 210
 GINESTAR, Sixte, 183
 GIRALT, Àngela, 209
 GIRALT, Cristòfol, 581
 GIRALT, Gaspar, 581
 GIRALT, Isidre, 309
 GIRÓN, Pedro, 468
 GIRONÈS (Geronès), Antoni, 423
 GIRONÈS (Geronès), Bartomeu, 55
 GIRONÈS (Geronès), Benet, 69
 GIRONÈS (Geronès), Guillem, 581
 GLIMES, comte DE, 61, 684, 685
 GODAY, Joan, 32
 GODONYOR, Joan, 133
 GODOY, 594
 GOLTRESA, Julià, 117, 337
 GOLTRESA, Miquel, 207, 460
 GONZÁLEZ DE ARELLANO, Juan, 410
 GONZÁLEZ GALLEGO, Arias, 407
 GOTMAR, 37
 GOU, Dalmau, 46
 GOULA, Segimon, 579
 GOVERN, Joan, 328
 GRANOLLACHS, Bernat DE, 331
 GRAU, Joan, 689
 GREGORI XIII, 375, 461
 GREGORI XV, 433
 GRIVER, Pere, 280
 GRÖNING, Philip, 23
 GROS, Esteve 119, 164, 234, 236, 237,
 242, 243, 263, 282, 283, 387, 517,
 518, 550, 667, 669, 673, 674, 675
 GROS, Joan, 577, 578, 580, 582
 GROS, Josep, 83, 95, 132, 133, 150,
 164, 167, 183, 221, 231, 235, 242,
 254, 258, 259, 260, 263, 265, 267,
 286, 292, 293, 311, 322, 336, 337,
 402, 432, 441, 495, 502, 505, 518,
 547, 566, 567, 653, 656, 657
 GROS, Margarida, 234
 GROS, Miquel dels Sants, 29
 GROS, Nicolau, 234
 GUANTER, Francesc DE, 47, 53, 54, 64,
 65, 71, 76, 77, 78, 83, 84, 90, 91, 96,
 102, 117, 122, 134, 147, 153, 171,
 192, 238, 243, 245, 246, 255, 256,
 257, 290, 292, 293, 305, 306, 310,
 311, 315, 316, 318, 348, 381, 387,
 390, 399, 402, 404, 458, 510, 526,
 527, 528, 529, 536, 537, 541, 545,
 550, 562, 567, 568, 570, 608, 669,
 669, 675, 676
 GUANTER, Jaume, 249
 GUANTER, Josep, 528
 GUANTER, Miquel DE, 528
 GUÀRDIA, Joan, 466, 472, 483, 484
 GUARDIOLA, Antoni, 285
 GÜELL, Bonaventura, 511
 GÜELL, Domingo, 268, 598, 599
 GÜELL, Francesc, 420
 GÜELL, Joan, 311
 GÜELL, Josep, 487

- GUEVARA, Antonio DE, 331
 GUEVARA, Felipe DE, 470, 473
 GUILMON, 37
 GUISLA, comtessa, 382
 GUTIÉRREZ DE LA HUERTA, Leonardo, 84
- HEREU, Miquel, 337
 HEREU, Salvi, 124
 HOBBSAMWN, Eric, 448
 HOMS, Francesc, 290
 HOMS, Nicolau, 301, 337
 HORTA, Josep, 583
 HORTA, Salvi, 583
 HOSTOLES, Dolça d', 176
 HOSTOLES, Miró d', 176
 HOSTOLES, Sibil·la d', 176
 HUGUET, Guillem, 129
 HUGUET, Vicenç, 285
- ILLA, Francesc, 459
 ILLESCAS, Gonzalo DE, 331
 INFANTA, Josep DE LA, 725
 INNOCENCI II, 378
 INNOCENCI VIII, 454, 544
 INNOCENCI XI, 442
- JALPÍ, Josep DE, 254
 JANOHE, Joan B., 385
 JAUME I EL CONQUERIDOR, 99, 455
 JIMÉNEZ DE CISNEROS, García, 409
 JOAN I, 38, 55, 86, 140
 JOAN II, 52, 144, 201, 202, 223
 JOAN XXI, 331
 JONQUERA, Bernardí, 424
 JONQUERA, Francesc, 478
 JONQUERA, Gabriel, 420
 JONQUERA, Joan, 124, 125, 221, 336, 337, 573, 584, 652
 JONQUERA, Maria Anna, 127, 572
 JONQUERA, Miquel, 125, 127, 541, 572, 576, 590
 JORDÀ, Baptista, 582, 584
 JORDÀ, Sebastià, 583, 584
 JOSEP I, 593
 JUANDÓ, Francisco, 128
 JULIÀ, Antoni, 274, 337
 JULIÀ, Bartomeu, 411
- JULIÀ, Caterina, 574
 JULIÀ, Joan, 576
 JULIÀ, Sebastià, 574
- KLEIN, Nancy, 23
- LACASTANYA, Joan, 127
 LACHAPELLE, Joan, 494
 LAGRIFA, Pere, 552
 LAMARQUE, general, 595, 596
 LAPLANA, Joaquim DE, 86, 146, 172, 187, 252, 258, 394, 539, 538, 596, 598, 600, 601
 LAVÈRNIA, Joan, 114, 628
 LEOPOLD I, 509
 LINAGE, Antonio, 195, 314
 LLACH, Fortià, 582, 584
 LLACH, Joan, 581, 708, 710
 LLACH, Narcís, 61
 LLADÓ, capità, 483
 LLADÓ, Joan, 259
 LLANZA I DE VALLS, Joaquim DE, 16, 69, 71, 84, 86, 87, 89, 146, 152, 158, 161, 172, 187, 188, 232, 254, 256, 257, 258, 273, 30, 317, 323, 538, 558, 599, 601, 734
 LLAONART, Jaume, 465
 LLAPART, Margarida, 431
 LLAPART, Rafel, 56, 60, 681, 683
 LLAVINA, Miquel, 403
 LLENAS, Antoni, 431
 LLEÓ X, 145
 LLIENS, Joan, 128
 LLINAIRÓS, Joan, 459
 LLINAIRÓS, Lluís, 459
 LLINÀS, Pere, 255
 LLINAYRÓS, Joan, 459
 LLINAYRÓS, Lluís, 459
 LLINIRÓS, 90
 LLISTOSELLA, Anna, 234, 243, 721, 722
 LLISTOSELLA, Antoni, 246, 267, 276, 288, 305, 721, 722, 731
 LLISTOSELLA, Gaspar, 582, 722
 LLISTOSELLA, Jacint, 571, 721
 LLISTOSELLA, Josep, 249, 287, 288
 LLOBER, Narcís, 581
 LLOBERA, Jaume, 432

- LLOBERAS, Tomàs, 69, 710, 711, 713, 715
 LLOBRASOLS, Narcís, 55, 95, 135, 337, 341, 582, 584
 LLOBRASSOLS, Antoni, 80, 177, 464, 620
 LLOBRASSOLS, Joan, 112, 336, 502, 571, 652
 LLOBRASSOLS, Maria Paula, 505
 LLOBRASSOLS, Teresa, 341
 LLOGÀ, Isidre, 337
 LLONGARRIU, Ramon, 285
 LLORÀ, Antoni, 471
 LLORÀ, Miquel, 575, 580, 584
 LLOREDA, Anna, 561
 LLORENÇ, Bartomeu, 335
 LLORENS, Antoni, 424
 LLORENS, Martirià, 53, 628
 LLORET, Jaume, 94, 292, 337, 443, 444
 LLORET, Pere, 420, 572
 LLUCH, Joan, 328
 LLUÍS I el Pietós, 31, 66, 448, 450
 LLUÍS XI, 468
 LLUÍS XIII, 480, 482, 482
 LLUÍS XIV, 494, 500, 509, 705
 LLUÍS, Pere, 121
 LLUNELL, Jaume, 577
 LLUNELL, Salvador, 577
 LÓPEZ, Andrés, 681
 LÓPEZ, Antonio, 395
 LÓPEZ, Joan, 29
 LÓPEZ, Martín, 494
 LORENZANA, Tomàs DE, 283, 394, 395, 531, 546, 556, 589, 592, 601, 734, 735
 LORÉS, Immaculada, 23
 MacDONALD, mariscal, 597
 MADOZ, Pascual, 40, 217, 451, 500, 602
 MAGAROLA, Pere DE, bisbe, 400, 401
 MALAVIALA, Esteve, 95, 522
 MALAVIALA, Guerau, 220, 648
 MALAVIALA, Joan, 96, 241, 293, 518, 578
 MALDONADO, Benet, 53, 64, 69, 142, 149, 182, 190, 243, 247, 252, 253, 254, 256, 260, 262, 265, 267, 281, 310, 319, 342, 379, 424, 425, 461, 471, 476, 477, 479, 488, 562, 564, 627, 630, 631
 MALET, Miquel, 94, 153, 232, 243, 249, 265, 267, 276, 288, 729, 730, 731
 MALLA, Enric DE, 313
 MALLOL, Bernat, 356
 MALLORQUÍ, Elvis, 29
 MANENT, Francisco, 403
 MANGÍ, Jaume, 630
 MANGINA, Caterina, 630
 MANSANO Y MARAÑÓN, Nicolás, 725
 MARCA, Pere DE, 480
 MARCÓ, Elisabet, 29
 MARGARIT, els, 463
 MARGARIT, Galceran, 542
 MARGARIT, Jerònima, 100
 MARGARIT, Joan DE, bisbe, 110, 112, 144, 170, 408, 409, 420
 MARGARIT, Leandre, 99, 100
 MARGUERIT, Josep, 484
 MARGUÍ, Joan, 337, 504
 MARGUÍ, Maria, 504
 MARQUÈS DE BENAVENT, 296
 MARQUÈS DE BRANCAS, 516
 MARQUÈS DE NIBIANO, 516
 MARQUÈS, Bartomeu, 460, 461
 MARQUÈS, Jaume, 16, 22, 34, 535
 MARQUÈS, Josep M., 34, 37, 49, 98, 241, 250, 260, 448
 MARQUÈS, Miquel, 17, 193
 MARTÍ, Bartomeu, 112
 MARTÍ, Felip DE, 419
 MARTÍ, Gabriel, 587
 MARTÍ, Joan, 69, 253, 315, 331
 MARTÍ, Josep, 311
 MARTÍ, Maria, 91, 552
 MARTÍ, Maure, 552
 MARTÍN DEL CAMPO, Francisco, 529
 MARTÍN-PAREDES, Pedro, 392
 MARTRA, Esteve, 580
 MARULL, Guerau, 164, 264, 267, 275, 420
 MARULL, Llorenç, 26, 44, 58, 190
 MARULL, Salvador, 58, 79, 99, 190, 191, 257, 277, 308, 417, 603
 MAS, Benet, 583
 MAS, Guerau, 411
 MAS, Josep, 497
 MASACH, Maria, 560

- MASACHS, Domingo, 583
 MASBERNAT, Esteve, 245, 274, 276
 MASCARÓ, Miquel, 506, 576
 MASCARÓ, Narcís, 576
 MASCARÓ, Ramon, 311
 MASCORT, 637
 MASDÉU, Ignasi, 102, 244, 270, 322, 447
 MASET, Josep, 337
 MASET, Pere, 409
 MASET, Rafel, 291
 MASETA, Margarida, 210
 MASFERRER, Jeroni, 328
 MASFERRER, Josep, 397, 402, 458
 MASGRAU, Antoni, 62, 459
 MASJOAN, Josep, 307
 MASMARTÍ, Sònia, 29
 MASMITJÀ, Francesc, 60, 681, 683
 MASNEGRE, Pere, 400
 MASNOU, Berenguer, 302
 MASNOU, Blanca, 302
 MASNOU, Guillem, 302
 MASNOU, Ramon, 302
 MASÓ, Jeroni, 301
 MASÓ, Pere Pau, 337, 446, 447, 492
 MASOLLER, Jaume, 576
 MASÓS, Joan, 558
 MASÓS, Llorenç, 128
 MASSANAS, Jaume, 424
 MASTMIJÀ, Dídac, 232, 271
 MATA, Francisco, 574
 MATA, Gaspar, 574
 MATAS, Carles, 309, 630
 MATAS, Gregori, 385, 517
 MATAS, Isidre, 385
 MATAS, Jaume, 248, 284
 MATEU, Jaume, 461
 MATEU, Joan, 576
 MATEU, Josep, 465
 MATEU, Rafel, 176, 177, 178, 584
 MATLLÓ, Llorenç, 194, 267, 271, 276, 322, 525, 594
 MAZARÍN, 483
 MENDIZÁBAL, Marcelino,
 MERCADER, Miquel, 260, 309
 MESTRA (o Mestres), Jaume, 102, 164, 165, 234, 237, 241, 242, 243, 258, 259, 260, 260, 263, 265, 266, 267, 272, 311, 336, 402, 503, 514, 516, 517, 518, 522, 540, 544, 545, 570, 652, 666, 669, 673, 674, 675, 702, 703
 MESTRA, Maria, 237
 MESTRES, Jesús, 23
 MEXIA, Pedro, 331
 MILLOT, abbé, 496
 MILSOCÓS, Jaume, 276
 MILSOCÓS, Josep, 221, 231, 254, 260, 263, 265, 266, 287, 314, 322, 337, 447, 492, 651
 MIQUEL, Gabriel, 275
 MIQUEL, Pere, 620
 MIRA, Antiga, 112
 MIRALBELL, Bonaventura, 83, 150, 231, 243, 247, 254, 259, 264, 274, 276, 292, 322, 443, 447, 505, 562
 MIRANDA, Francisco DE, 41, 44, 58, 61, 85, 91, 102, 134, 157, 162, 170, 171, 238, 239, 257, 258, 273, 305, 310, 316, 323, 385, 390, 402, 404, 529, 537, 540, 546, 557, 607, 679, 681, 683, 687, 690, 693, 694, 695, 698, 701, 702
 MISSER, Miquel, 32
 MOISET, Antoni, 274, 573, 579, 580, 582, 714
 MOLAR, Llätzer, 232
 MOLERES, Dr., 75
 MOLERES, Nicolau, 463
 MOLES, Leonardo DE, 467, 468, 470, 471
 MOLINA, Rodrigo, 182, 183, 637
 MOLINÉ, Enric, 11, 23
 MOLINER, Baptista, 486
 MONER, Jacint, 463, 474
 MONER, Jaume, 456
 MONER, Joan, 471, 576, 578, 627, 628, 635
 MONER, Pere, 129, 267, 313, 418, 570, 578, 582, 722
 MONT, Baldiri, 575, 577, 583
 MONT, Miquel, 80, 112, 211, 337
 MONTAGUT, Pere DE, 733
 MONTCADA, Ramon DE, 176, 333, 414
 MONTEIS, Antoni, 581

- MONT-RODON, Arnau DE, 456
 MONT-RODON, Ferrer DE, 26, 74, 76, 77, 449, 456, 471
 MONSALVATJE, Francesc, 15, 19, 30, 31, 285, 428, 429, 432, 458, 459, 485, 529, 531
 MORAGUES, Antoni, 272
 MORATÓ CODINA, Josep, 168
 MORÉ, David, 430
 MORÉ, Jeroni, 573
 MORELL, Joan, 89
 MORELL, Josep, 179, 266, 431
 MORELL, Susanna, 263
 MORENO, Cristóbal, 331
 MORET, Jaume, 72
 MORRO, Nicolau, 481
 MURLÀ, Josep, 730
 MUT, Francesc, 503
 MUT, Jaume, 76, 114, 253

 NADAL, Narcís, 680
 NAPOLEÓ, 593, 594, 596
 NIVIANO, marquès DE, 531
 NOAILLES, duc DE, 384, 496
 NOFRARIAS, Joan, 578
 NOFRARIAS, Maria Àngel, 578
 NOGUER DE CAMPLAVOR, Martí, 573, 578
 NOGUER, Antoni, 574
 NOGUER, Jacint, 337
 NOGUER, Jeroni, 574
 NOGUER, Joan, 77, 576
 NOGUER, Josep, 584
 NOGUER, Nicolau, 71
 NOGUER, Pere, 576
 NOGUERA, Antic, 117, 210, 258, 291, 478
 NOGUERA, Mateu, 113, 177, 280, 284, 427, 566, 613, 617
 NOGUERA, Miquel, 284

 OFEAGA, Antoni, 427
 OLIU, Bartomeu, 572
 OLIVER, Eudald, 575
 OLIVER, Francesc, 182, 511, 637
 OLIVER, Pere, 275
 OLIVER, Rafel, 213

 OLIVERES, Antoni, 39, 210, 224, 299, 616
 OLIVERES, Bernat, 72
 OLIVERES, Domènec, 520
 OLIVERES, Domingo, 59, 95, 275, 520
 OLIVERES, Francesc, 575
 OLIVERES, Gaspar, 87, 203, 224, 615
 OLIVERES, Narcís, 229
 OLIVERES, Pere, 62, 309, 338, 630
 OLIVERES, Salvador, 582
 OLIVET, Bartomeu, 284
 OLMERA, Gabriel, 254, 397, 411, 424
 OLMERA, Joan d', 73
 OMBERT, Joan, 456, 622, 624, 625, 626, 627
 OMBERT, Josep, 337
 OMBRABELL, Salvi, 259, 293
 OMBRABELLA, Salvi, 516, 517, 518
 OMS, Joan, 87, 601
 OREJÓN Y MIRANDA, Ana DE, 529
 ORIOLA, Francisco d', 167, 168, 245, 249, 267, 394
 ORTEGA I MENA, Lluís DE, 237, 240, 243, 271, 276, 304, 533, 534
 ORTELLS, Joan, 385
 OSONA, Artur, 31
 OSSEAGUES, Joan, 295

 PACETTI, Vincenzo, 173
 PACHECO, Pedro, 494
 PADERNERES, Jaume, 544
 PADERNS, Bonaventura, 287
 PADROSA, Baldiri, 582, 583, 583
 PADROSA, Llorenç, 337
 PADROSA, Pau, 133, 584
 PADROSA, Pere, 582, 584
 PAGÈS, Eudald (o Eduard), 213, 279, 284, 546, 553, 555
 PAGÈS, Francesc, 280, 281, 284, 535
 PAGÈS, Ramon, 245, 293, 555, 575, 577
 PALAU, Antoni, 385
 PALAU, Esteve, 64, 244, 259, 265, 270
 PALAU, Jaume, 65, 66
 PALAU, Pere, 464
 PALLISSER, Josep, 705
 PALLÓS, Ignasi, 598

- PALMAROLA, Jeroni, 272, 570
 PALMERO, Antonio DE, 169, 553, 555, 556
 PALOL (o PALOU), Benet, 284, 309, 313, 418
 PALOL, Pere, 279, 418
 PALOU, Baudili, 73, 88, 124
 PALOU, Martirià, 52
 PALOU, Pere, 122, 302, 328, 411, 627, 628
 PALOU, Vicenç, 420
 PALOUA, Anastàsia, 113
 PANELLA, Salvi, 495
 PANÍS, Josep, 402
 PANOLEDA, Baldiri, 177, 613
 PANOLEDA, Esteve, 207
 PANOLEDA, Francesc, 80, 337, 572, 573, 578, 581, 583
 PANOLEDA, Guerau, 420
 PANOLEDA, Rafel, 583
 PANOLEDA, Salvi, 570
 PARALLADA, Felip, 180
 PARCERO, Gregorio, 113, 218, 282, 408, 414, 471
 PARRINET, Esteve, 631
 PASQUAL, Antoni, 401, 403, 404
 PASQUAL, Francesc, 689
 PASQUAL, Jaume, 256, 758
 PASQUAL, Manuel, 94, 98, 167, 168, 234, 235, 243, 245, 390, 391, 393, 394,
 PASTOR, Ramon DE, 243, 276, 282, 402, 679, 679, 680, 702, 703, 704
 PATIÑO, José, 519, 521
 PATLLER (PALLER), Jaume, 53, 147, 161, 182, 230, 236, 260, 270, 275, 276, 291, 414, 466, 560, 566, 566, 631
 PATLLER, Jeroni, 414
 PAU III, 254
 PAU IV, 375
 PAU V, 155
 PAU, Dalmau DE, 91
 PAU, Jeroni, 122
 PAULET, Joan, 122, 227
 PEDRAZA, 331
 PERACAUOLA, Narcís, 576, 582
 PERADALTA, Antoni, 382
 PERADALTA, Baudili, 281, 284, 530, 581, 716, 719
 PERADALTA, Francesc, 66, 88
 PERADALTA, Rafel, 62
 PERE III el Cerimoniós, 89
 PÉREZ CABEZA, José, 310
 PÉREZ, Alonso, 511
 PÉREZ, Domingo, 302
 PÉREZ, José, 310
 PÉREZ, Juan Antonio, 511
 Peris, 420
 PEY, Jeroni, 402
 PI, Joan, 728
 PIFERRER, Joan, 730
 PIJOAN, Francesc, 480
 PINÓS, Josep DE, 484
 PINSACH, Damià, 280, 284
 PINYA, Miquel, 128
 PINYANA, Baudili, 60, 61, 574, 577, 681, 682, 683, 685
 PINYANA, Miquel, 177, 613, 619
 PINYOL, Miquel, 189, 235, 243, 245, 266, 267, 270, 271, 631
 PIUS V, 433
 PIZANO, Luis, 381
 PLA, Esteve, 638, 640
 PLA, Gaspar, 585
 PLA, Jaume, 464
 PLA, Josep, 15, 16, 18, 29, 681
 PLA, Miquel, 76, 228, 260, 267, 269, 270, 275, 309, 337, 432, 616
 PLADEVALL, Antoni, 23, 285, 311
 PLANA, Anna, 207
 PLANA, Josep, 271, 305
 PLANA, Miquel, 60, 245, 583, 616, 677, 680, 682, 683, 684, 687
 PLANAS (Plana), Salvador, 219, 220, 648
 PLANAS, Domingo, 578
 PLANAS, Esteve, 734
 PLANAS, Francisco, 57
 PLANAS, Joan, 579
 PLANAS, Josep, 579
 PLANAS, Pau, 582
 PLANAS, Salvador, 220
 PLANCA, Pere DE, 110
 PLANELLA, Pere, 631
 PLAXATS, Joan, 213
 PLES, Ignàsia, 309

- PLINI, 21, 159
 POL, Jaume, 570
 PONACH, Ignasi, 655
 PONÇ DE GIRONA, 37
 PONCICA, Agustí, 104
 PONS CARÓS, Margarida, 477
 PONS, Bernat, 46, 244, 267, 275, 381
 PONS, prior, 381
 PONT D'OSSEJA, Andreu, 46, 47, 74, 86, 160, 182, 252, 254, 256, 257, 286, 304, 400, 402, 429, 430, 482, 482, 485, 561, 565, 607
 PONT, Francesc, 301
 PONT, Isidre, 243, 276
 PONT, Jaume, 580
 PONT, Onofre, 46, 723
 PONT, Pere, 580, 583
 PONTICH, Miquel, 406, 416, 436, 438, 440
 PORCELL, Jaume, 579
 PORTONARIS, Simon DE, 424
 POU, Celidon (Selidon), 93, 276, 474
 PRADELL, Benet, 162, 337
 PRADELL, Josep, 447, 541
 PRADES, Isidre, 29
 PRAT, Francesc DE, 488, 580
 PRAT, Josep, 88, 488
 PRAT, Pau, 314
 PRATS, Joan Baptista, 268
 PRATS, Josep, 503, 515
 PRIM, Jaume, 296, 311, 518
 PRIM, Pere, 296
 PRIVAT, Joan, 164, 296, 311
 PRIVAT, Maria, 311
 PRUENCA, Esteve, 16, 19, 30, 34
 PUIG I CADAFALCH, Josep, 32, 33
 PUIG, Antic, 619
 PUIG, Baudili, 115, 265
 PUIG, Bernardí, 475
 PUIG, Eudald, 583
 PUIG, Francesc, 582, 583
 PUIG, Francesca, 341
 PUIG, Jaume DE, 423
 PUIG, Joan, 507
 PUIG, Josep, 59, 515, 523
 PUIG, Magí, 55, 59
 PUIG, Mer, 576, 582
 PUIG, Miquel, 69, 80, 82, 118, 203, 220, 300, 337, 500, 508, 571, 617, 641, 645, 648, 655
 PUIG, Narcís, 582, 583
 PUIG, Narcisa, 583
 PUIG, Pere, 302
 PUIG, Rafel, 228
 PUIG, Teresa, 575, 583
 PUIGDAURA, Josep, 237, 548, 549, 735
 PUIGDEMONT, Jaume, 574, 580
 PUIGDEMONT, Joan, 578, 579, 597
 PUIGDEMONT, Josep, 29, 161
 PUIGDEMONT, Lluçia, 158
 PUIGDEMONT, Pere Joan, 497
 PUIGDOURA, Josep, 237, 548, 549
 PUIGMARÍ, Miquel DE, 426
 PUIGMARÍ, Pere DE, 45, 53, 99, 100, 193, 197, 254, 255, 257, 262, 289, 290, 326, 385, 413, 426, 450
 PUIGNOU, Domingo, 32
 PUIGVERT, Joaquim M., 13, 22, 29, 202, 345, 589
 PUJADES, Jeroni, 30, 417, 426, 428, 450, 450, 451, 452
 PUJADES, Joan, 177, 178, 613, 617
 PUJADES, Sebastià, 241, 303, 518, 530, 537, 555, 559, 569, 570, 702
 PUJALS, Joan, 143
 PUJALS, Sibina, 311
 PUJOL, Francisco, 67
 PUJOL, Joan, 575
 PUJOLRÀS, Antoni, 72
 PUNTÍ, Pere, 481
 QUATRECASES, Joan, 399
 QUER PALOU, Baldiri, 52, 113, 224, 620
 QUER, Climent, 267, 275, 411, 412
 QUER, Joan, 77, 85, 131, 213, 281, 284, 295, 387, 398, 402, 569, 571, 675
 QUER, Josep, 76, 101, 292, 305, 337, 436, 504
 QUER, Pau, 101, 128, 463, 469, 470, 561, 624, 627
 QUERALT, Gaspar DE, 44, 54, 56, 57, 60, 65, 69, 70, 76, 77, 78, 257
 QUILMETAS, Josep, 154, 232, 245, 308, 267, 731

- QUILMETES, Sebastià, 69, 711, 713, 715
 QUINTANA, Martorià, 478
 QUINTANA, Pere, 87, 90
 QUINTANA, Salvador, 298
 QUINTANA, Tomàs, 280, 284, 285

 RABOL, Miquel, 567
 RAFEL, Guerau, 164, 264, 275
 RAGUER, Hilari, 23
 RAIG, Jaume, 77
 RAIMUNDÍNEZ, Lorenzo, 730
 RAMÍREZ DE ARELLANO, Agapito, 534, 556
 RAMIS, Vicenç, 280, 284
 RAMON DE MONTCADA, Pere, 333
 RAMON, Arnau, 176
 RASET, Jeroni, 248
 RASPEÑO, Juan, 529
 Real, 185
 REART, Onofre DE, 401, 408, 413, 530
 REGLAR, Roc, 492, 655
 REINALT, Antoni, 242, 260, 402
 REINALT, Esteve, 277, 280, 284, 291
 REINALT, Josep, 242, 243
 REIXACH, Jaume, 300
 REIXACH, Miquel, 135
 RELLACH, Jaume, 487
 RERA, Joan, 637
 REVATLLAT, Maria, 185
 REVERTER, Antic, 62, 135
 REVERTER, Pere, 336, 651, 652
 RIBA, Pere, 460
 RIBADENEYRA, Pedro DE, 331
 RIBAS, Jaume, 288, 577
 RIBAS, Joan, 575
 RIBAS, Josep, 579
 RIBAS, Mariano, 577
 RIBES I DE VALLGORNERA, Jeroni DE, 296
 RICH, Antoni DE, 65, 103
 RICHELIEU, 429, 480
 RIERA, Gaietà, 539
 RIERA, Pere, 408
 RIGALL, Francesc, 456, 623, 625
 RIGALL, Pere, 227
 RIGALT, Miquel, 470
 RIGAU, Isidre, 581
 RIPOLL, Ignasi DE, 706
 RIPOLL, Salvi, 112

 RIQUER, Felip DE, 296
 RIU, Jaume, 580
 RIU, Manel, 20
 RIUS, Àngels, 29
 RIUS, Josep, 90, 251, 255
 ROBUSTER, Francesc DE, 421
 ROCA, Agustí, 309
 ROCA, Antoni, 579
 ROCA, Cristòfol, 243, 269
 ROCA, Domènec, 288
 ROCA, Domingo, 272
 ROCA, Josep, 301
 ROCA, Maria Carme, 23
 ROCA, Pere, 17
 ROCA, Salvador, 428
 ROCABERTÍ, Maria DE, 428, 630
 RODÓ, Joan, 574
 RODRÍGUEZ MOHEDANO, Rafael, 159
 ROGER, Jaume, 284, 418
 ROIG, Nicolau, 255, 707
 ROMANYÀ, Jeroni, 337
 RONXARES (Roseres), Esteve, 306, 307
 ROS, Antoni, 60, 684
 ROS, Gaspar, 136, 341
 ROS, Jaume, 70
 ROS, Joan, 589
 ROS, Josep, 580
 ROS, Narcís, 82
 ROS, Salvador, 85
 ROSA I NET, Elena, 341
 ROSA, Gaspar, 523
 ROSA, Pere Benet, 154
 ROSÉS, Josep, 588
 ROSSELL, Andreu, 328, 335
 ROSSELL, Miquel, 405
 ROSSELL, Salvi, 274, 328
 ROU, Francisco, 308
 ROUER, Joan, 511
 ROURA BOADA, Gabriel, 497
 ROURA, Antiga, 207
 ROURA, Bartomeu, 508, 650
 ROURA, Josep, 571
 ROURA, Julià, 730
 ROURA, Rafel, 134, 336, 342, 447, 504, 652
 ROURE, Antic, 116
 ROURE, Antoni, 279, 284

- ROURE, Guerau, 419, 420
 ROURE, Joan, 459, 511, 583
 ROURE, Julià, 577, 578
 ROURE, Narcís, 575
 ROURE, Tomàs, 135, 515, 577
 ROURES, Josep, 577
 ROVIRA, Joan, 253
- SABATER, Joan Antoni, 66, 716, 718, 719
 SABATER, Salvi, 306
 SABENC, Cosme, 576
 SABENC, Joan, 284
 SABENCH, Cosme, 88, 576
 SABENCH, Joan, 279, 284
 SACOMA, Rafel, 259, 260, 413, 706
 SAGRERA, Jordi, 18
 SAGUER, Enric, 29
 SAINT-AUNEZ, mariscal, 484
 SAIOLS (Sayols), Ignasi, 587
 SAIOLS (Sayols), Jeroni, 252
 SALA (o Sales), Carles, 232, 271, 276
 SALA, Bartomeu, 234, 241, 243, 260, 267, 270, 271, 275, 418, 422, 481, 566
 SALA, Jaume, 706
 SALA, Joan, 284, 463, 562, 572, 748
 SALA, Josep, 234, 235, 243, 562, 579
 SALA, Martín, 232, 268, 280, 285
 SALA, Martín, 232
 SALA, Miquel, 284
 SALA, Ramon, 497, 500
 SALAMÓ, Caterina, 385
 SALAVEDRA, Joan, 574
 SALAVEDRA, Narcisa, 574
 SALES, Ascenci, 350
 SALES, Núria, 418
 SALETA, Valeri, 498
 SALICA, Sebastià, 337
 SALITEDA, Berenguer, 297
 SALITEDA, Josep, 338, 521, 540
 SALITEDA, Miquel, 60, 95, 681, 682, 683, 686, 687
 SALITEDA, Roc, 468
 SALLERS, Raimon DE, 391
 SALLÓ, Salvi, 576
 SALOM, Joan, 385
 SALOMÓ, Joan, 102
- SALOU, Andreu, 300
 SALVANY, Josep, 185
 SALVATELLA, Antoni, 708, 710
 SALZE, Jaume DE, 296
 SAMPER, Genís, 11
 SAMSÓ (Sampsó), Miquel, 265, 270, 419
 SANABRE, Josep, 482
 SANJERÓNIMO, Andrés DE, 401
 SANJOSÉ, Lourdes DE, 23
 SANJUST, Galderic DE, 255, 527
 SANS, Josep, 301
 SANT BENET DE NÚRSIA, vegeu BENET DE NÚRSIA, sant
 SANT BOI, Baudili, 538,
 SANT VICENÇ, Guillem DE, 626
 SANTAMARIA, Dora, 178
 SANXES GALINDO, Joan, 176, 177, 620
 SANXES, Benet, 178
 SANSANEDAS, Narcís, 68, 94, 133, 184, 213, 265, 267, 270, 276, 284, 292, 322, 336, 337, 425, 431, 435, 436, 436, 437, 440, 447, 499, 505, 651
 SASTRE PRATS, Josep, 256, 257, 285, 386, 402, 430, 491, 607, 638, 705, 707
 SASTRE, Gaspar, 640
 SAÜCH, Pere, 595
 SAULEDA, Guerau, 127, 324, 459, 560
 SAXÒNIA, Maria Amàlia DE, 524
 SEGULAR, Jeroni, 95, 134, 335, 343
 SEGULART, Joan, 337
 SENJUST, bisbe, 414
 SERAROLS, Josep, 581
 SERRA VILA I DE PORTELL, Francesc, 270, 276
 SERRA, Antoni, 627
 SERRA, Benet, 337
 SERRA, Damià, 747
 SERRA, Esteve, 235
 SERRA, Eudald, 575
 SERRA, Eva, 81
 SERRA, Francesc, 234, 235, 237, 246, 247, 270, 276, 518
 SERRA, Jacint, 112, 655
 SERRA, Joan, 180, 285, 300, 507
 SERRA, Josep, 94, 337, 342, 343, 421, 575, 695

- SERRA, Julio, 217
 SERRA, Mariano, 571
 SERRA SELLARÉS, Francesc, 11, 23
 SERRAINAT, Miquel, 577
 SERRALLONGA (Sala, Joan)
 SERRANO, Josep, 421
 SERRANO, Ramon, 534
 SERRAPÍ, Domènec, 131, 277, 279, 281, 284, 292, 337, 342, 432, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 443, 445, 446, 455
 SERRAPÍ, Francesc, 243
 SERRAPÍ, Joan, 170
 SERRAT, Agustí, 58
 SERRAT, Albert, 29
 SERRAT, Bartomeu, 208
 SERRAT, Jacint, 572
 SERRAT, Joan, 277, 280, 282, 284
 SERRAT, Mariano, 574
 SERRAT, Miquel, 236, 270
 SERRAT, Ramon, 572
 SESQUER, Baudili, 337
 SETARA, Jorge, 381
 SIDERA, Lluís, 205
 SIERRA CAMPILLOS, Juan de la, 310, 695, 698, 701, 702
 SILVESTRE, Joan, 495
 SIMON, Rafel, 506
 SIMON, Vicente, 720, 721
 SIOCIA MATAMALA, Isabel, 79
 SIOCIA, Josep, 79, 444
 SIRVENT, Joan, 69
 SITJAR BOIX, Jeroni, 301, 335, 521, 562
 SITJAR BOIX, Julià, 336, 523
 SITJAR, Salvador, 253
 SIXT IV, 544
 SIXT V, 375
 SOLÀ BAYER, Joan, 302
 SOLÀ, Maria Teresa, 29
 SOLÀ, Nicolau, 78, 112
 SOLER, Francesc de, 129
 SOLER, Guerau, 177, 620
 SOLER, Jaume, 423, 487, 574, 583
 SOLER, Joan, 260, 265, 313, 324, 327, 328, 418, 459
 SOLER, Josep, 101, 517, 542
 SOLER, Miquel, 420
 SOLERA, Francisco, 254
 SOMPS, Joan, 211
 SORIS, Montserrat, 116, 224, 280, 284, 412
 SOTERA, Baldiri, 179, 224
 SOTERA, Bartomeu, 253, 302
 SOTERA, Dalmau, 264, 270
 SOTERA, Gabriel, 179, 210, 224
 SOTERA, Pere, 63
 SOTERA, Salvi, 301,
 SOTERA, Sebastià, 260, 275, 412, 418
 SOTERAS, Benet, 226
 SUBIRÀ, Francisco, 403, 405
 SUBIRÓS, Salvi, 482
 SULROCA, Domingo, 577
 SULROCA, Joan, 577
 SUNIFRED DE BESALÚ, 37
 SUNIFRED DE LLUÇA, 37
 SUNYER, Benet, 586
 SUNYER, Rafel, 261, 264
 SURADELLS, Els, 463
 TAFFURER, Francesc, 302
 TALLEDA, Josep, 581
 TAMARIT, Francesc de, 467
 TÀPIES, Esteve, 184, 507
 TARANCO, Lorenzo, 553
 TARGA, Xavier, 29
 TARRATS, Benet, 463
 TARRATS, Francisco, 120
 TARRATS, Jeroni, 125
 TARRÉS, Andreu, 543
 TARRÉS, Simon, 577
 TASI (Tassi), Ramon, 462, 467
 TAULET, Pere, 337
 TAVERNER, Jaume, 53, 337, 493, 650
 TAVERNER, Josep de, bisbe, 118, 137, 256, 291, 337, 540, 545, 549
 TAVERNER, Miquel Joan, bisbe, 547, 550
 TAVERNER, Oleguer, 499
 TEIXONERA, Marc, 29
 TER, Esteve, 584
 TER, Fortià, 595
 TER, Jeroni, 80, 337
 TER, Joan, 579, 580, 581
 TER, Pere, 653, 714

- TERMA, Bernat, 335, 342
 TERMA, Joan, 208, 291, 292, 295, 300, 337, 338, 443, 562
 TERME, Bernat, 572, 573
 TERME, Joan, 441
 TERRA, Esteve, 400
 TERRADES, Bartomeu, 420
 TERRADES, Josep, 240, 297, 310, 338, 653
 TERRADES, Margarida, 586
 TERRAIL, 481
 TERRATS, Jeroni, 301, 464, 467
 TERRISA, Antoni, 122
 THOMÀS, Llorenç, 516
 THOMASA, Bonaventura, 309, 734
 TIMONET I COBERTA, Miquel, 135,
 TIMONET, Baldiri, 475
 TIMONET, Francesc, 336, 652
 TIMONET, Miquel, 135, 578, 583
 TIMONET, Peronella, 475
 TIMONET, Ramon, 135, 340
 TIMONET, Segimon, 114, 475
 TINTÓ, Francisco, 575, 576, 577, 580, 595
 TO, Lluís, 29
 TOBELLA, Antoni M., 14, 379

 TOCCO, Benet DE, 408, 410, 412
 TOLEDO, Garcia DE, 418
 TOMIC, Pere, 449
 TORALLES, Jeroni, 176, 244, 260, 261, 269, 270, 275, 291, 615, 616, 617, 726, 727, 728, 731
 TORALLES, Joan, 245, 248, 259, 260, 265, 267, 271, 278, 413
 TORD I DE MONER, Cristòfol DE, 190, 245, 260, 265, 271, 303
 TORD, Tomàs, 98, 146, 168, 242, 259
 TORN, Arnau DE, 176
 TORNER, Josep, 86
 TORO, Bernat DE, 63
 TORRA, Àngela, 295
 TORRA, Isidre, 488
 TORRA, Jaume, 655
 TORRA, Rafel, 487
 TORRAS I RIBÉ, Josep, M., 521
 TORRENT I BATLLE, Miquel, 279, 280, 281, 284
 TORRENT, Antic, 424
 TORRENT, Antònia, 341
 TORRENT, Cristòfol, 121, 124, 278, 280, 282, 284, 434, 462
 TORRENT, Jeroni, 69
 TORRENT, Josep, 86, 89
 TORRENT, Miquel, 124, 277, 284, 436
 TORRENT, Pere, 464
 TORRENTE, Francisco, 509
 TORRES, Xavier, 494
 TORROELLA, Josep, 630
 TORRUELLA, Pere Màrtir, 402
 TORT, Josep, 481, 482
 TOS, Jaume, 86
 TRAVER, Pere, 408
 TRELLA, Guillem DE LA, 463
 TRELLES, Miquel, 238, 316
 TRIADÚ, Bartomeu, 305
 TRIAS, Baldiri, 544
 TRIAS, Segimon, 337
 TRINXERIA, Blai DE, 498, 501
 TRIOLA, Joan, 578
 TRIOLA, Miquel, 574, 575
 TRISTANY, Bonaventura, 30, 386, 450, 452
 TRISTANY, Pau, 431
 TRULÀS (TRULLÀS), Benet, 627, 628, 635
 TURA, Amer, 587
 TURA, Baltasar, 158, 161, 163, 179, 188, 194, 232, 260, 265, 267, 602
 TURA, Damià, 337
 TURA, Joan, 493, 573
 TURRIUS, Llorenç, 295, 296, 443
 TUTAVILA, Jeroni, 468, 470

 UBACH, Antoni, 723
 UBACH, Ramon, 582, 583
 URGELLÉS, Joan, 403
 URREA, Joan d', 145, 257, 417
 URRUTIA, general, 525
 USACH, Pere, 309, 630

 VAGUER JORDÀ, Margarida, 72, 95
 VAHILS, Francesc, 428

- VALCORAL VELÀZQUEZ, Pedro, 500
 VALENCIÀ, Joan, 640
 VALENTÍ, Jeroni, 232
 VALENTÍ, Josep, 274
 VALENTÍ, Vicenç, 236, 267, 328, 329, 330, 331, 332, 479
 VALLEJO, Alejandro DE, 725
 VALLESPÍ (VALLESPÍ o VALLSPÍ), Agustí, 46, 179, 236, 241, 243, 252, 260, 266, 270, 275, 282, 292, 320, 337, 488, 627, 641, 645
 VALLESPÍ, Onofre, 242
 VALLESPÍ, Vicenç, 324
 VALLMAJOR, Esteve, 576
 VALLS, Francesc, 257
 VALLS, Joan, 80, 83, 275
 VALLS, Sebastià, 561
 VASAR, Montserrat, 618
 VEGA, Manuel, 312
 VEGA, Salvador, 29, 430
 VEHINA, Justina, 74, 480, 572
 VENTALLOL, Gaspar, 411
 VERDAGUER, Bartomeu, 300
 VERDAGUER, Esteve, 576
 VERDAGUER, Jacint, 25
 VERDAGUER, Jaume, 461, 464
 VERDAGUER, Josep, 135
 VERGÉS, Antoni, 31
 VERGÉS, Bartomeu, 503
 VERGÉS, Josep, 292
 VERGÉS, Miquel, 297
 VERN, Joan, 275
 VERNATALLADA, Esteve, 594
 VERNATALLADA, Guerau, 420
 VERNATALLADA, Isidre, 578, 584
 VERNATALLADA, Josep, 56, 57, 523
 VERNEDA, Dalmau, 403
 VERNET, Dídac, 297
 VERTHAMON, Francesc DE, 535
 VERTHAMON, Jean-Baptiste, 532
 VERTHAMON, Michel DE, 532
 VERTHAMON, Pelegrí DE, 86, 146, 168, 169, 173, 187, 194, 255, 258, 273, 304, 309, 316, 348, 394, 395, 404, 525, 553, 534, 537, 538, 556, 600, 733
 VESCOMTE DE CABRERA I BAS, 511
 VEYAN, Francisco DE, 350, 538
 VIACELI, Miquel, 310, 698
 VIADER, Segimon, 72, 95
 VIANA, Carles DE, 201
 VIANA, Josep DE, 699
 VICENÇ, Cristòfol, 285
 VICENÇ, Joan, 284
 VICENS, Josep, 228
 VIDAL, Bernat, 279, 284
 VIDAL, Jacint, 96, 337,
 VIDAL, Jaume, 89, 207, 620
 VIDAL, Joan, 419
 VIDAL, Llorenç, 335
 VIDAL, Marc, 274, 419, 420
 VIDAL, Montserrat, 560
 VIDAL, Pere, 411
 VIDAL, Rafel, 400, 495, 505
 VIDALA, Jerònima, 162
 VÍGO, Alexandre, 637
 VILA, Antoni, 128
 VILA, Benet, 75
 VILA, Dalmau, 66, 574
 VILA, Francisco, 67, 266
 VILA, Gaspar, 573, 579, 580, 581, 582
 VILA, Isabel, 341
 VILA, Jacint, 515
 VILA, Joan, 498, 571
 VILA, Josep, 60, 575, 683
 VILA, Marc, 199
 VILA, Miquel, 573
 VILA, Narcís, 584
 VILA, Pere, 136, 284
 VILA, Salvador, 273
 VILA, Sebastià, 574, 579
 VILA, Serafina, 571
 VILA, Tomàs, 341
 VILADECÀS, Feliu, 583
 VILAFRESER, Bernat DE, 99, 120
 VILAFRESER, Galceran DE, 62
 VILAGRAN DE MIERES, 76
 VILAGRAN, Antic, 328
 VILAGRAN, Salvador, 583
 VILALLONGA, Anton, 75
 VILAMALLA, Josep DE, 137
 VILANOVA, Pere, 280, 284
 VILANOVA, Ramon DE, 422
 VILAPLANA, Fèlix, 528

- VILAR, Gaspar, 219
 VILAR, Joan, 465
 VILAR, Pere, 284
 VILAR, Pierre, 524
 VILAR, Salvador, 722
 VILARAC, Francesc, 265
 VILARDELL, 276
 VILARDELL, Ferrer, 479
 VILARDELL, Julià, 580
 VILARDELL, Simon, 580
 VILASÍ, Rafel, 86, 88
 VILLANUEVA, Jaime, 22, 30, 31, 32, 148, 151, 190
 VILLARADÓ, Francesc, 265
 VILLAZA, Francisco, 308
 VILLEGAS, Alonso DE, 331
 VILOSA, Lleó DE, 732
 VINYOLÉS, Joan, 120, 150, 238, 245, 246, 249, 260, 271, 273, 276, 280, 284, 292, 305, 545, 554, 569, 588, 678, 702, 724, 725, 726, 727
 VIVAS, Agustí, 183
 VIVAS, Josep, 185, 298
 VIVAS, Miquel, 185
 VIVAS, Salvador, 234, 243, 252, 267, 631
 VIVER, Pere, 254
 VIVES (o VINYES), Llätzer, 270
 VIVES, Joan, 166
 VIVES, Llätzer, 270
 WOLF, Eric R., 21
 XAMBAL, Martirià, 337, 650
 Xambó, 481
 XANU (XARRU), Jaume, 154
 XARMAR, Ramon, 467
 XAUVET, Miquel, 301
 XIFRE, Joaquim, 316
 YEPES, Antonio DE, 23, 30, 416, 450, 451
 YRABIEN, Raimundo, 720
 YSTOR, Margarida, 51
 YSTOR, Pere, 51, 328
 ZAMORA, Francisco DE, 16, 40, 215, 221, 225, 393, 537
 ZARAGOZA, Ernest, 23, 410, 427
 ZUAZO, Francisco Arévalo DE, 406, 408, 410, 412, 421

ÍNDIX TOPONÍMIC¹

- Abadia, mas, 78
Adri, 47, 87
Agullana, 179
Aguzar (Agutzar), 67
Albert, mas, 219
Alcántara, 84
Algarbe, 724
Algesires, 724
Alrà, mas, 338
Amsterdam, 195
Amunt, Illa d', 91
Angelats, 296
Anglada, 75
Anglaterra, 509, 509, 525, 593
Anglès, 37, 47, 73, 76, 87, 88, 95, 106,
123, 136, 154, 208, 210, 215, 216,
219, 254, 265, 274, 275, 280, 301,
319, 396, 400, 411, 420, 424, 449,
458, 459, 473, 496, 498, 500, 501,
502, 508, 511, 513, 518, 520, 530,
537, 576, 577, 581, 601, 648, 686,
702, 710, 717
Aquitània, 449
Aragó, 20, 43, 204
Aranjuez, 527
Arapiles, 594
Arboset (Arbosset), 75, 76, 112, 273,
274, 279
Arbúcies, 130, 519
Arenys d'Empordà, 393
Arenys de Mar, 130
Arles, 231, 426, 429
Artau, 76
Arxiu Comarcal de la Garrotxa, 21
Arxiu de l'Abadia de Montserrat, 305,
564
Arxiu de la Corona d'Aragó, 20, 43,
564
Arxiu Diocesà de Girona, 17, 20, 21,
29, 43, 226, 564
Arxiu Episcopal de Vic, 21, 29
Arxiu Històric de Girona, 21, 29, 97
Arxiu Municipal d'Amer, 24
Aubac, mas, 567
Augsburg, 494, 724
Aurillac, 295
Àustria, 383, 482, 483, 494, 509, 510,
513, 524, 724
Avall, Illa d', 91
Avellana, mas, 269
Avinyonet de Puigventós, 242
Bailén, 593
Baiona, 593
Ballbona, mas, 269
Banyoles, 23, 31, 137, 180, 244, 254,
428, 533, 548, 600, 678, 705, 707
Barancell, 75
Baranguera, 75
Barbuñales, 530, 531

1. S'ha evitat incloure el topònim Amer ja que apareix pràcticament a cada pàgina.

- Barcelona, 20, 30, 31, 34, 37, 37, 66, 78, 82, 85, 90, 91, 98, 99, 112, 133, 161, 174, 196, 201, 207, 216, 223, 234, 235, 236, 238, 240, 242, 243, 254, 255, 256, 257, 271, 273, 283, 285, 286, 287, 288, 296, 308, 312, 327, 328, 331, 332, 350, 378, 380, 403, 406, 421, 423, 426, 427, 430, 431, 442, 445, 446, 449, 453, 460, 463, 466, 468, 473, 481, 482, 484, 492, 511, 512, 514, 515, 516, 521, 522, 523, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 538, 539, 546, 552, 558, 562, 594, 595, 598, 601, 675, 705, 715, 728, 733, 735
 Barroca, la, 47, 50, 75, 107, 123, 180, 181, 253, 265, 280, 300, 301, 302, 326, 470, 537, 579, 582, 584, 619, 683
 Bartomeu, mas, 269
 Basilea, 525
 Bassà, mas, 273, 279
 Batet de la Serra, 280
 Becdejú, 76, 498
 Begudà, 269
 Bellaguarda, 484, 519
 Bellans, muntanya, 500
 Berga, 482, 483
 Besalú, 23, 33, 77, 99, 162, 180, 185, 231, 241, 244, 245, 285, 321, 338, 430, 431, 519, 530, 531, 597, 665
 Bescanó, 60, 72, 73, 95, 114, 241
 Biblioteca de Catalunya, 20, 21, 31
 Biblioteca Marià Vayreda, 21
 Biblioteca Nacional de París, 603
 Biblioteca Pública de Girona, 21
 Bisbal d'Empordà, la, 130, 280, 281, 513, 570, 655
 Biscaia, 724
 Blanc de Lloret, casa, 75
 Blanes, 243, 471, 519
 Blanquera, 38, 50, 58, 75, 106, 279, 302, 420, 583
 Boada (Buada), la o mas, 74, 75, 83, 85, 123, 273, 279, 302, 466, 495, 508, 722, 723
 Boada de les Costes, mas, 59, 60, 74, 75, 82, 220, 273, 279, 507, 577, 648, 649
 Boadella, 578, 579, 580, 582
 Boadelles, les, 508
 Boix, 76, 174, 532
 Boles, Can, 24, 25, 140, 145, 169, 172
 Bolonya, 531
 Bolós, 37
 Bonmatí, 55, 76, 106, 507, 579
 Bonosa, 76
 Bordeus, 532
 Borgonya, 724
 Borrassà, 484
 Bosc, 76, 78, 265, 397
 Bosc de Granollers, mas, 78
 Boscà, 80, 269
 Boscà, mas, 86
 Bosch, mas, 78, 265, 397
 Bou de la Guàrdia, mas, 265
 Bransat, 277
 Bravant, 724
 Breda, 23, 160, 231, 245, 246, 283, 427, 430, 512, 530, 551, 588
 Brugent, riu, 26, 38, 105, 137, 216, 228, 680
 Bruguier, 75
 Bruns, 75
 Bulbiente, 310
 Cabanyes, 49, 67, 280
 Cabrera, santuari, 396, 483
 Cabrerès, 466
 Cadaqués, 69, 70, 89, 105, 385, 386, 483, 540, 711
 Cadis, 193, 594
 Cadourne, 532
 Calders, 215, 381
 Caldes de Malavella, 70, 76, 577
 Camallera, 47, 70, 83, 178, 281, 495, 588
 Camp d'En Pinyana, 60
 Camp de la Coma, 400
 Camp del Llapart, 56
 Campllavors, mas, 72
 Campllong, 99

- Camprodon, 231, 243, 245, 246, 255, 280, 287, 288, 308, 427, 482, 484, 527
 Canadell, mas, 152, 273, 279, 286
 Canals, mas, 88
 Canet d'Adri, 300
 Carbonell, mas, 301
 Càrcer, 37, 38, 450
 Cardona, 309, 453
 Carrera, 76
 Carreter, Can, 25
 Cartellà, 47, 70, 81, 129, 296, 299, 313, 321, 428, 456, 457, 519, 622, 623, 624, 625, 626, 627
 Casa (Palau) de l'Abat, 90, 91, 101, 144, 162, 169, 253, 327
 Casa de Benet i Sotera, 154, 586
 Casa de l'Almoina, 136, 162, 166
 Casa de l'Hospital, 207
 Casa Nova d'En Vila, 250
 Casademont, mas, 60, 74, 75, 88, 273, 279, 480, 580
 Casalet, mas, 265, 570
 Casanova, mas, 269
 Caselles, 76
 Cassà de la Selva, 47, 70, 76, 576
 Castanyeda, font, 58
 Castanyer, mas, 58
 Castell d'Empordà, 100
 Castell d'Estela, 18
 Castell d'Hostoles, 88, 296
 Castell de Granollers, 457, 626
 Castell de Vilassar, 626
 Castell, el, 76,
 Castella, 512, 724
 Castellar de la Selva, 47
 Castellar, el, 47, 454
 Castellfollit de la Roca, 484, 495, 497, 597
 Castelló d'Empúries, 44, 47, 69, 70, 89, 280, 465, 710, 711
 Catalunya, 11, 12, 13, 20, 21, 30, 31, 34, 38, 43, 50, 51, 56, 57, 60, 80, 90, 91, 97, 110, 136, 139, 143, 159, 218, 223, 225, 237, 244, 255, 333, 342, 379, 384, 395, 406, 427, 429, 433, 442, 449, 450, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 474, 479, 480, 481, 482, 484, 497, 498, 500, 503, 509, 510, 512, 513, 518, 519, 521, 524, 526, 549, 547, 593, 594, 595, 596, 601, 635, 636, 648, 663
 Catau, Can, 38, 106
 Celler de Ter, la, 47, 76, 149, 216, 420, 495, 498, 553, 577, 647
 Celrà, 183, 237, 243
 Celró, mas, 401
 Cendra i Blanc de l'Estanyol, mas, 300
 Cerdanya, 243, 429, 480, 482
 Cervera, 231, 242, 246
 Ciurana, 80, 87
 Cladells, 47
 Clascar, mas, 60, 75, 685
 Clermont, 227
 Clos, 76
 Clot de les Banyes, 38, 106
 Cluny, 139
 Codina, 76, 269, 297, 576
 Cogolls, 37, 38, 76, 243, 246, 265, 280, 281, 301, 462, 540, 576, 674
 Coll de Castellet, 55
 Coll de n'Anglasell, 55
 Coll, mas, 400
 Collsacabra, 13, 19, 106, 396, 420, 463, 464, 466, 482, 483, 484, 497
 Colobran, mas, 269
 Colomer, mas, 75, 95, 106, 123, 124, 125, 171, 207, 723
 Colomers, 37, 38, 41, 47, 69, 70, 75, 76, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 105, 250, 254, 431, 450, 495, 540, 708
 Comajoan, mas, 76, 269
 Comas, mas, 301
 Concs, mas, 51, 56, 75, 78, 94, 124, 273, 279, 515
 Conflent, 480, 482
 Constantins, 37, 47, 49, 55, 67, 76, 107, 130, 209, 215, 326, 513, 574, 575, 577, 579, 580, 584, 595
 Coral, mas, 269
 Còrdova, 724
 Coromina, 50, 75, 210, 275, 316, 381, 382
 Coromines, les, 39, 210

- Còrsega, 724
 Cos, mas, 107, 281, 505
 Costa, 76
 Costavella, 75
 Crespi, mas, 269
 Crespià, 461, 505
 Creu Coberta, portal-carrer, 74, 94,
 141, 142, 162, 348, 732
 Creu Juncarol, mas, 72
 Crosa, la, 75, 273, 279, 286, 575
 Crosa, mas, 75, 273, 279, 286, 575
 Crous de Sant Esteve, 579, 656
 Crous de Sant Genís, 75, 78, 269, 274
 Cuana, riera de la, 393
 Culip, cala, 386
 Cussí, mas, 107
 Dalmau, 76
 Defoselles, mas, 269
 Desprat, mas, 269
 Despujol, mas, 269
 Déulovol, mas, 85
 Deura, 76
 Dou, mas, 269

 Eivissa, 531
 Elna, 242, 256, 280, 408, 422
 Empordà, 44, 89, 90, 100, 269, 430,
 465, 466, 483, 484, 494, 495, 513,
 525, 567
 Encies, les, 38, 75, 76, 88, 106, 107,
 208, 234, 243, 273, 274, 464, 495,
 552, 570, 571, 582, 721, 722
 Entreperes, 37
 Escaravuit, mas, 400
 Espanya, 30, 97, 159, 186, 342, 350,
 392, 428, 484, 485, 498, 499, 526,
 531, 594, 602
 Espinelves, 638, 640
 Esponellà, 484
 Estanyol, 47, 114, 131, 300
 Estatger, mas, 269
 Esteve de Tomet, mas, 300
 Europa, 97, 224, 442, 451, 465, 477

 Fàbrega, mas, 75, 76, 88, 125, 273,
 279, 319, 597
 Fabregat, 75

 Falgàs, 483
 Falgons, 81, 129, 625
 Falgueres, 269
 Far, el, 105, 106, 396, 502
 Feixa del Relliquer, 144
 Figarit, 420
 Figuereda de l'Abat, mas, 50, 67, 75,
 277, 471
 Figuereda del Sagristà, mas, 50, 62,
 75, 124, 265
 Figueres, 69, 75, 76, 263, 266, 274,
 430, 513, 525, 710, 711
 Flaçà, 47, 92, 250
 Flandes, 381, 484, 724
 Fluvià, riu, 484, 495, 525
 Fogars, 129
 Foixà, 47
 Font Picant, 106
 Font, mas, 301
 Fontainebleau, 593
 Fontanella, 76
 Fontclara, 37, 38, 48, 66, 70, 90, 105,
 250, 454, 495, 539, 540, 708
 Fontvell, 58
 Fornells, 48, 70, 76, 269, 301, 516
 França, 43, 97, 139, 170, 378, 396, 428,
 429, 467, 480, 482, 484, 485, 486,
 497, 498, 500, 501, 502, 503, 506
 508, 509, 510, 520, 523, 524, 525,
 532, 558, 593, 605, 657, 705
 Franch, mas, 652
 Fumats, mas, 89

 Galeria Borghese, 173
 Galícia, 724
 Galladera, cala, 386
 Gallissà, 75, 83, 88, 106, 115, 135, 211,
 248, 273, 274, 345, 475, 491, 508,
 572, 575, 576, 578, 652, 656, 716
 Garangou, mas, 300
 Garriga, can, 145
 Garrigoles, 48, 70, 85
 Garriguella, 16, 48, 154, 167, 238, 245,
 385, 394, 429, 735, 736
 Garrotxa, 21, 210, 269, 421, 466, 494,
 495, 497
 Gascunya, 449

- Gasull, 76
 Gelabert, 75, 88, 107, 136, 273, 279, 507
 Gelabert, mas, 273,
 Genèria, mas, 88, 107, 273, 279, 507
 Gènova, 512
 Gerri de la Sal, 11, 23, 171, 231, 258, 307, 310, 528, 529, 558, 669, 698, 699, 701, 702
 Gibraltar, 724
 Ginestar, 48, 88, 250, 269, 301
 Ginestar, mas, 269
 Ginjolers, riera de, 393, 395
 Girona, 13, 17, 20, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 37, 43, 44, 48, 54, 57, 60, 77, 80, 93, 97, 98, 99, 104, 111, 112, 114, 119, 122, 126, 129, 130, 132, 136, 141, 142, 147, 154, 157, 161, 168, 169, 176, 177, 181, 182, 185, 194, 201, 202, 209, 213, 215, 216, 219, 223, 226, 228, 231, 237, 238, 241, 242, 243, 253, 254, 255, 256, 263, 268, 269, 272, 280, 281, 282, 285, 288, 295, 297, 298, 300, 301, 302, 308, 320, 335, 338, 342, 384, 385, 396, 398, 401, 402, 405, 406, 410, 411, 416, 420, 421, 422, 427, 432, 433, 436, 440, 441, 442, 445, 450, 448, 449, 451, 452, 456, 458, 463, 464, 466, 472, 473, 474, 475, 480, 482, 483, 484, 486, 487, 494, 495, 496, 497, 500, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 513, 514, 516, 518, 519, 524, 525, 528, 530, 533, 534, 535, 536, 537, 539, 543, 548, 550, 551, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 561, 562, 564, 576, 579, 580, 593, 594, 596, 597, 598, 600, 602, 605, 613, 615, 616, 617, 619, 620, 629, 630, 637, 641, 645, 670, 680, 682, 683, 684, 685, 688, 689, 693, 694, 695, 698, 699, 701, 707, 708, 709, 711, 713, 714, 715, 716, 717, 721, 723, 724, 726, 727, 729, 733, 734, 735
 Gironès, 269, 494
 Goltresa, la, 75, 116, 207, 508
 Gomesèn, 129, 456
 Gori, mas, 88
 Granada, 724
 Granollers, 37, 48, 70, 71, 75, 81, 241, 243, 278, 297, 321, 456, 497, 575, 583
 Guadalupe, Sentència Arbitral de, 44, 47, 67, 74, 78, 79, 603, 723
 Guanter, mas, 78
 Guàrdia, mas, 495
 Guilleries, 105, 215, 217, 396, 420, 463
 Gurb, 38, 269
 Hereu d'en Jonquera, ca l', 273
 Holanda, 494, 509
 Homs, mas, 301
 Hort de Bernat, 72
 Hort de l'Abadia, 50, 166
 Hort de l'Almoïna, 50, 136
 Hort del Colomer, 95
 Hort del Tint, 78,
 Hortes Inferiors, 40, 95, 208
 Hospici, mas, 85
 Hospital de la Santa Creu, 207
 Hostal d'en Trona, 171
 Hostal de Can Garriga, 145
 Iglésies, mas, 58
 Île de Tet, 408
 Illes Canàries, 512, 724
 Índies, 724
 Infermer, font de l', 58
 Jaén, 484, 724
 Jafre, 38, 48, 76, 103
 Jan, font d'en, 58
 Jerusalem, 408, 724
 Joanet, 48
 Jonquera (Junquera), mas, 50, 56, 57, 67, 75, 106, 124, 125, 273, 279
 Lepant, 335
 Lió, 113, 496
 Llagostera, 572
 Llambilles, 70, 76, 130
 Llançà, 244, 245, 430
 Llapart, 56, 75, 584

- Lleida, 235, 427, 481, 513, 527, 530, 595, 597
 Llémena, riera, 62, 88
 Llemotges, 309
 Lleó, 724
 Llistosella de les Encies, 75
 Llobrassols, 75, 80, 112, 273, 570, 576
 Llorà, 37, 38, 48, 62, 76, 86, 88, 89, 278, 281, 302, 400, 520, 576, 582, 583, 584, 588, 716
 Llorens, mas, 301
 Lloret de Mar, 243
 Lloret, mas, 80, 88, 273, 274, 279, 487
 Llunàs, mas, 88
 Maçanet de Cabrenys, 280, 535, 546
 Maçanet de la Selva, 269
 Madrid, 30, 142, 159, 187, 288, 399, 471, 498, 511, 512, 529, 594, 601, 724, 725, 734
 Maià de Montcal, 247, 254, 280, 519
 Maifré, mas, 269
 Malagelada, mas, 78
 Mallol, el, 280, 484
 Malloles, 39
 Mallorca, 724
 Mallorca, 724
 Mallorquines, 27
 Malpàs, 137
 Manresa, 74, 558, 601
 Margarida, mas, 76, 88
 Mas, 76
 Masallera, 572
 Maset, 75, 210
 Masferrer, mas, 269
 Masnegre, mas, 400
 Masó, 76, 269
 Mataró, 332, 521, 558, 601
 Medes, les, 380, 301, 579
 Medinyà, 48, 300, 655
 Mediona, mas, 269
 Mereu, casa la, 279
 Mieres, 76, 240, 280
 Milà, 724
 Miralpeix, 76
 Moer, 76
 Molí d'Amunt, 62
 Molí d'En Benet, 39, 50, 62, 63, 64, 67, 136
 Molí d'En Tarrats, 58, 62
 Molí d'Oliveres, 39, 62, 75, 274
 Molí de Bellvespre, 39, 62, 65, 66, 75, 465
 Molí de Conques, 62, 65
 Molí de Marquès, 219
 Molí de Peradalta, 62
 Molina, 724
 Molines, mas, 385
 Monells, 302
 Mont, 75, 273, 279, 345
 Mont, mas, 273
 Montagut, 85, 269
 Montauban, 553
 Montbó, 48, 250
 Montdois, 396
 Montfullà, 48, 60, 215, 684
 Montiró, 471
 Montisori, 630
 Montjuïc, 594
 Montnegre, 48
 Mont-ras, 265
 Mont-roig, 525
 Montseny, 463
 Montserrat, 13, 20, 23, 29, 73, 178, 305, 312, 405, 409, 410, 411, 417, 429, 557, 564
 Montsó, 266, 314
 Morey, muntanya de, 51
 Mota, la, 48,
 Muntades, mas, 400
 Múrcia, 724
 Museu d'Art de Girona, 111, 154, 157, 177
 Museu Diocesà de Girona, 157, 177
 Museu Episcopal de Vic, 404
 Museu Etnològic d'Amer, 25, 163, 205
 Nafré, coll de, 396
 Nancy, 496
 Nàpols, 524
 Navarra, 724
 Negre, mas, 48, 76
 Noguer de Campllavor, mas, 72, 573, 578

- Noguer de Parcercs, mas, 71, 72, 76 89
 Norfeu, 385, 386
 Nualart, 51, 76
- Obac, mas, 74, 78, 276
 Oliveres, 75, 76, 88, 95, 279, 554
 Olives, les, 70
 Ollers, 574
 Olmera, l' 76
 Olot, 21, 34, 46, 58, 102, 178, 179, 181,
 187, 216, 221, 224, 225, 280, 338,
 348, 420, 421, 433, 463, 467 472,
 482, 483, 498, 515, 573, 575, 580,
 581, 597, 614, 615, 631
 Òpol, 467
 Ordeig, 37, 38, 76, 269
 Osa, 530
 Osona, 21, 269, 421, 496, 497, 510,
 510, 595
 Osor, 37, 48, 123, 184, 215, 269, 396,
 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403,
 450, 458, 513, 640, 687
- Pagès, mas, 47, 85
 Palau-sator, 88, 250, 269, 280
 Palautordera, 468
 Palol d'Onyar, 48, 70
 Palolada, 76
 Palou de la Coberta, 60, 75, 681, 682
 Palou, mas, 58, 75, 88, 273, 274, 279,
 302
 Pals, 133, 468
 Pamiers, 532
 Panella, mas, 498
 Panoleda, mas, 75, 278
 Pantaleu, 37, 48
 Parets, mas, 269
 París, 195, 496, 531, 603
 Pasteral, el, 105, 115, 215, 216, 217,
 221, 499, 599
 Paulí, 75
 Pedreguet, carrer, 224, 265, 278, 295,
 296, 300, 472, 503, 575, 577, 578,
 580, 581, 582, 583, 584
 Pedreguet, mas, 88
 Pedret, mas, 78
 Pera, la, 75
- Peracaula, 76
 Peradalta, 62, 76
 Peralada, 44, 48
 Perelló, el, 53, 54
 Pereys, mas, 269
 Perpinyà, 46, 102, 241, 242, 243, 280,
 422, 424, 426, 468
 Pescades, mas, 269
 Pietat, la, 17, 26, 38, 110, 123, 124,
 127, 130, 131, 132, 133, 134, 135,
 178, 191, 339, 345, 346, 348, 380,
 432, 441, 442, 444, 445, 447, 477,
 507, 508, 525, 527, 537, 542, 543,
 545, 548, 550, 552, 561, 562, 563,
 593, 679, 703
 Pins, 48, 70, 83, 92, 495
 Pinyana, 60, 61, 75, 273, 274, 179, 286
 Pinyana, mas, 273,
 Piparrelles, 76
 Pirineus, 15, 105, 468, 480, 482, 494
 Pla, 76
 Pla d'Anglès, 501
 Pla de l'Almoiner, 276, 296
 Pla de l'Estany, 428, 466
 Plana de Vic, 477
 Plana, mas, 76, 220
 Planellas, 76, 274
 Planes, 76, 219, 648
 Planes d'Hostoles, les, 64, 71, 76, 86,
 88, 105, 106, 107, 120, 137, 170,
 179, 184, 185, 205, 219, 222, 246,
 280, 281, 296, 309, 516, 555, 564,
 574, 575, 576, 579, 580, 581, 595,
 597, 599, 602, 631
 Planicas, 76
 Platja de la Barca, 217
 Pons, mas, 269
 Pontons, mas, 269
 Portaló, cala, 386
 Portugal, 484, 593
 Pou de Vidreres, mas, 77
 Prats de Molló, 528
 Prepirineus, 105
 Puig, 75, 76, 87, 220, 302, 575, 576,
 578, 579, 581, 583, 648
 Puig Aspres, 75
 Puig de Cada, 126

- Puig de la Roca de Cader, 126
 Puig de Lloret, 75
 Puigbarran, mas, 269
 Puigcerdà, 89, 482, 484
 Puiggròs, mas, 269
 Puigpardines, 241
 Puigserinadell, mas, 269
 Pujol, mas, 297, 400

 Quadra de Terrassola, 400
 Quart, 70
 Quer, mas, 400
 Querós, coll de, 396
 Quintanes, 76, 269
 Quintanes, mas, 76, 269

 Rabós d'Empordà, 48, 285
 Raiolet, 38
 Ramas, 450
 Ravell, 76
 Rec dels Molins, 39
 Restell, torrent de, 56, 57
 Reus, 497
 Reverter, 75, 136, 507
 Ribas, 76, 112
 Ribesaltes, 256
 Ridaura, 123, 179, 462, 482
 Riera, mas, 269
 Rigau, 76
 Ripoll, 19, 182, 210, 223, 229, 231,
 243, 244, 245, 249, 257, 316, 317,
 379, 427, 428, 429, 455, 482, 483,
 484, 519, 527, 528, 558, 558, 628,
 629, 706
 Ripollès, 257, 427
 Risjwijck, 500
 Riudarenes, 48, 280, 471, 472, 473,
 573
 Riudellots de la Selva, 178, 345, 589
 Riufret, 107
 Roca dels Francesos, la, 596
 Roca, mas, 269
 Roca-roja, mas, 596
 Rocasalera, font de, 58
 Rocasalva, mas, 400
 Rocavia, mas, 274
 Roda de Ter, 219, 483, 497, 595, 596

 Roig, mas, 89
 Roma, 23, 97, 122, 129, 173, 248, 250,
 255, 266, 310, 337, 342, 378, 410,
 416, 429, 435, 448, 501, 526, 527,
 545, 552, 646, 699, 705, 717, 735
 Romanet, mas, 269
 Roques Negres, 215
 Roses, 16, 17, 27, 42, 44, 48, 49, 69, 70,
 71, 80, 86, 87, 89, 94, 99, 105, 155,
 157, 159, 167, 168, 182, 192, 231,
 239, 240, 242, 243, 244, 245, 255,
 256, 259, 283, 323, 377, 379, 380,
 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387,
 389, 392, 393, 394, 395, 428, 429,
 431, 448, 468, 482, 483, 494, 513,
 519, 531, 533, 540, 546, 554, 557,
 589, 601, 602, 604, 607 638, 657,
 661, 669, 673, 693, 695, 698, 704,
 708, 711, 734
 Rosselló, 383, 467, 468, 480, 482, 511,
 513
 Rovira, 76, 265, 276
 Ruplà, 48, 91, 98, 298
 Rupit, 301, 399, 400, 402, 482, 483,
 499
 Rússia, 594

 Sa Masó, mas, 269
 Sabater, mas, 75, 80, 88, 420, 507
 Saint-Flour, 227
 Sankt Gallen, 139
 Sala, la, 70, 76, 83, 241, 495
 Salica, la, 78
 Salics, mas, 60
 Saliteda, mas, 40, 75, 78
 Salitja, 70
 Sallent, 219
 Salses, 383, 467, 469
 Salt, 53, 54, 70, 276
 Salut, santuari, 396, 402, 597
 San Marcial, 594
 Sanbaquer (Saubaquer), 57, 58, 75,
 337
 Sant Andreu de Bancells, 269
 Sant Andreu de Sobreroca, 56, 67,
 301, 521
 Sant Andreu de Sureda, 449

- Sant Andreu de Terri, 37, 38, 48, 70, 83, 90, 708
- Sant Benet de Bages, 11, 23, 44, 89, 178, 242, 268
- Sant Cassià, 160
- Sant Celoni, 73, 519
- Sant Climent d'Amer, 17, 26, 37, 38, 39, 48, 49, 67, 73, 75, 80, 88, 105, 106, 107, 117, 121, 122, 123, 129, 130, 136, 203, 207, 227, 229, 249, 274, 278, 290, 296, 298, 300, 302, 308, 326, 334, 335, 337, 456, 457, 458, 464, 468, 472, 487, 497, 507, 508, 513, 540, 544, 573, 574, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 619, 622, 623, 624, 625, 626
- Sant Corneli, 26, 122, 123, 129, 130, 428, 455, 456, 457, 622, 624, 626, 627
- Sant Cristòfol les Fonts, 71
- Sant Cugat del Vallès, 19, 168, 189, 229, 231, 237, 239, 244, 245, 246, 321, 379, 426, 431, 455, 528, 531, 601
- Sant Dalmai, 545, 578
- Sant Daniel, 243, 296, 298, 361, 763
- Sant Esteve de Bas, 46, 49, 179, 184, 269, 270, 280, 338, 462, 574
- Sant Esteve de Guialbes, 49
- Sant Esteve de Llémena, 49, 70, 76, 107, 112, 178, 280, 290, 293, 298, 299, 301, 302, 579
- Sant Feliu de Boada, 49, 70, 88
- Sant Feliu de Girona, 285, 335, 422, 548
- Sant Feliu de Guíxols, 25, 77, 417, 455, 539
- Sant Feliu de Pallerols, 27, 37, 74, 76, 78, 88, 121, 141, 178, 179, 184, 185, 217, 219, 221, 223, 228, 296, 319, 333, 335, 456, 459, 462, 463, 464, 468, 469, 470, 483, 488, 496, 497, 512, 513, 561, 571, 576, 579, 580, 584, 595, 596, 599, 622, 625, 627
- Sant Genís Sacosta, 26, 38, 49, 68, 71, 74, 76, 78, 80, 106, 110, 116, 120, 121, 131, 204, 256, 273, 274, 278, 301, 380, 450, 464, 467, 468, 478, 540, 545, 549, 573, 584, 589, 592, 655
- Sant Gregori, 37, 49, 215, 301, 409, 519
- Sant Hilari Sacalm, 123, 269, 396, 400, 405
- Sant Hipòlit de Voltregà, 37, 269
- Sant Iscle d'Empordà, 567
- Sant Iscle de Colltort, 340, 452
- Sant Jaume de Frontanyà, 148
- Sant Joan de Fàbregues, 37
- Sant Joan de les Abadesses, 20, 243
- Sant Jordi Desvalls, 49, 468, 497
- Sant Julià de Boada, 37
- Sant Julià de Cabrera, 269
- Sant Julià de Llor, 17, 37, 38, 39, 49, 67, 73, 76, 80, 82, 105, 121, 147, 181, 215, 107, 217, 220, 227, 253, 276, 326, 462, 477, 579, 581, 648
- Sant Julià de Lloret Salvatge, 26, 37, 38, 49, 68, 71, 80, 106, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 131, 204, 207, 234, 273, 274, 278, 307, 380, 460, 468, 545, 549, 575, 578, 579, 583, 589, 592, 648, 656, 672, 716
- Sant Julià de Ramis, 49, 449
- Sant Julià de Vallfogona, 427
- Sant Llorenç del Mont, 385
- Sant Llorenç Dosmunts, 269
- Sant Marçal, 26, 51, 75, 123, 124, 125, 126, 127, 265, 273, 279, 280, 302, 341, 466, 476, 477, 527, 723
- Sant Martí de Castellar, 38, 47
- Sant Martí de Pelràs, 291
- Sant Martí de Querós, 217, 219, 396, 401
- Sant Martí del Canigó, 231, 422, 428, 616
- Sant Martí Sacalm, 49, 71, 75, 78, 80, 82, 89, 103, 106, 123, 141, 250, 269, 396, 400, 405, 465, 466, 483, 487, 576
- Sant Martí Sacosta, 181
- Sant Mateu de Montnegre, 48, 301
- Sant Medir, 37, 38, 42, 49, 70, 88, 250, 266, 450, 453, 455, 499, 516, 540, 577, 696, 697, 708

- Sant Miquel d'Amer, 26, 27, 28, 38, 41, 49, 51, 53, 68, 73, 79, 97, 99, 101, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 126, 130, 131, 132, 134, 143, 162, 170, 177, 182, 190, 191, 197, 199, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 210, 212, 213, 220, 223, 224, 225, 238, 242, 244, 246, 264, 266, 277, 278, 279, 282, 283, 297, 300, 302, 306, 307, 320, 324, 333, 334, 339, 341, 345, 246, 347, 406, 407, 408, 412, 413, 414, 418, 419, 425, 430, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 442, 444, 448, 460, 462, 472, 477, 478, 479, 480, 484, 485, 487, 489, 490, 491, 493, 506, 537, 545, 559, 561, 564, 586, 589, 605, 617, 618, 643, 650, 651
- Sant Miquel de Cruilles, 248
- Sant Miquel de Cuixà, 140, 427
- Sant Miquel de Fàbregues, 269
- Sant Mori, 468
- Sant Quintí de Bas, 269
- Sant Pau del Camp i de la Portella, 235, 237, 242, 255, 256, 270, 280, 430, 480, 548, 601, 675
- Sant Pere de Galligants, 144, 182, 245, 377, 428, 463, 480, 558, 706, 732
- Sant Pere de les Puelles, 98
- Sant Pere de Roda (o Rodes), 19, 21, 23, 24, 32, 160, 244, 249, 324, 385, 386, 393, 401, 418, 430, 431, 455, 463, 527, 528, 530, 558, 607, 705, 706
- Sant Pere Sacosta, 70, 266, 576
- Sant Ponç de Corbera, 148
- Sant Privat de Bas, 129, 269
- Sant Salvador de Bianya, 280
- Sant Salvador de Puigalder, 296
- Sant Sebastià, 123, 386
- Sant Tomàs de Canterbury, 26, 123, 136, 147, 166, 249, 267, 270, 271, 275, 285, 285, 286, 287, 288, 293, 305, 322, 323, 602
- Sant Tomàs de Fluvià, 393
- Sant Vicenç d'Horts, 269
- Sant Vicenç de Vilarasau, 38
- Santa Brígida, 17, 26, 106, 123, 14, 126, 127, 128, 129, 324, 333, 339, 345, 346, 348, 377, 592
- Santa Cecília de Molló, 33
- Santa Cecília Sacarcer, 211
- Santa Coloma de Farners, 27, 49, 76, 90, 123, 269, 287, 308, 470, 471, 473, 483, 498, 499, 514, 576, 595, 702
- Santa Creu del Mont, 386
- Santa Cristina d'Aro, 178
- Santa Margarida de Vallors, 269
- Santa Maria d'Oló, 38
- Santa Maria de Castelló, 213, 280
- Santa Maria de Corcó, 76, 269
- Santa Maria de Padernell, 385
- Santa Maria de Serrateix, 23, 178, 238, 245, 528, 533
- Santa Maria de Terrassa, 148
- Santa Maria del Coll, 21, 26, 28, 38, 42, 48, 55, 70, 86, 87, 123, 134, 184, 192, 231, 254, 269, 273, 285, 286, 293, 322, 377, 379, 380, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 432, 448, 454, 455, 458, 502, 528, 554, 601, 602, 604, 638, 639, 640, 669, 686, 696
- Santa Quitèria del Pení, 386
- Santes Creus, 20
- Santiago de Compostel·la, 126, 130
- Saragossa, 140, 310, 378, 424, 593
- Sardenya, 724
- Sarriera, mas, 57
- Sau, 217, 219
- Savenc, 76
- Segueró, 281, 588
- Selva de Mar, la, 242, 431
- Selva, la, 34, 47, 70, 76, 106, 178, 269, 345, 421, 430, 466, 471, 484, 494, 498, 509, 519, 576, 589
- Septimània, 449
- Serola, mas, 269
- Serra de les Saleres Velles, 106
- Serra, mas, 249
- Serradalt, mas, 269
- Serrat del Pont, 106

- Serrat, mas, 58, 278, 280
 Serres, les, 37, 48, 76, 517
 Ses Perexes, mas, 269
 Ses Tries, 286
 Seu d'Urgell, 482, 484
 Seva, 400
 Sevilla, 724
 Sicília, 724
 Sils, 27
 Siubès, 38, 76
 Sobremont, 76
 Solà, mas, 184, 278
 Solerdemunt, mas, 269
 Solerdevall, mas, 269
 Solergastó, mas, 76
 Solsona, 375, 427, 483, 616
 Soms, 76
 Suècia, 126
 Suís, mas, 269
 Suïssa, 139
 Suró del Castellar, mas, 422
 Susqueda, 37, 49, 76, 106, 115, 179,
 215, 217, 218, 219, 269, 297, 396,
 400, 582

 Tallada, 76
 Talledes dels Aniversaris d'Amer, 75
 Talledes, mas, 400
 Taradell, 400
 Taravaus, 269
 Tarassona, 310
 Tarragona, 256, 273, 314, 350, 406,
 427, 481, 597
 Tarrats, mas, 82, 120, 301
 Tarrés, 76, 579, 582
 Taverdet, 575
 Ter, mas, 88, 273, 274, 279
 Ter, riu, 26, 55, 57, 62, 106, 115, 215,
 217, 218, 221, 432, 459, 484, 494,
 499, 595, 597, 606
 Terme, can, 25, 163
 Terrades, 265
 Terrats (o Tarrats), 38, 58, 68, 82, 120,
 466, 467
 Teuleria, carrer, 224, 503
 Timonet, mas, 75, 273, 279
 Tirol, 724

 Toledo, 418, 724
 Tonyà, 49, 70, 80, 87, 89, 90, 92, 93,
 708
 Tordera, 495, 576
 Torelló, 519, 571
 Torner de Vilafreser, mas, 82
 Torner, mas, 82, 508
 Torre de Desvern, 78
 Torrent de Lloret, 75
 Torrent de Mayasola, 107
 Torrent de Saubaquer, 57, 75, 279,
 337, 656
 Torroella de Montgrí, 49, 70, 83, 210,
 495, 560
 Tortosa, 73, 513, 597
 Tràfac, mas, 76
 Travessera de l'Abat, carrer, 141
 Trento, 26, 96, 109, 207, 255, 298, 275,
 276, 378, 380, 406, 407, 408, 409,
 410, 415, 417, 418, 426, 437, 459,
 461, 540, 589
 Turó, font del, 58

 Ubach, mas, 584
 Ullastret, 179
 Urgell, 37, 314, 427, 482, 484, 699

 Valençay, 594
 València, 179, 231, 474, 487, 512, 724
 Vall d'Amer, 26, 37, 38, 45, 47, 78, 79,
 84, 98, 99, 105, 120, 121, 126, 129,
 201, 202, 215, 227, 277, 278, 421,
 606
 Vall d'en Bas, 13, 19, 421, 498
 Vall d'Hostoles, 13, 19, 49, 88, 106,
 120, 215, 228, 296, 421, 421, 449,
 463, 464, 466, 483
 Vall, mas, 82
 Valladolid, 417, 539, 720
 Vallcanera, 265
 Vallela, 75
 Vallès, 297, 463, 484, 498
 Vallespir, 426, 480, 528
 Valls, 499, 521
 Vasas, 75, 478
 Vaseric, 75

- Vaticà (Santa Seu), 237, 250, 286, 298,
376, 414, 416, 493, 526, 531
- Venera, mas, 296
- Verdaguer, 75, 88, 302
- Verges, 76, 85, 87, 89, 90, 91, 92, 482,
484, 494
- Vernatallada, mas, 56, 57, 75, 273, 279
- Vic, 13, 19, 21, 29, 44, 99, 106, 107,
168, 215, 220, 240, 242, 249, 269,
285, 350, 396, 397, 398, 399, 400,
401, 402, 404, 405, 421, 427, 432,
458, 477, 482, 483, 484, 497, 510,
519, 521, 535, 538, 595, 597, 638,
640, 648
- Vidreteres, 49, 70, 77, 280, 463
- Vila Vallmajor, 75
- Vilabertran, 246, 423
- Viladamat, 430
- Vilademuls, 302
- Viladrau, 400, 519
- Vilafant, 484
- Vilafranca del Penedès, 327
- Vilafreser, carrer, 224, 225, 295, 296
- Vilagran, mas, 278
- Vilamarí, 49
- Vilanna, 215, 280, 335, 400, 461, 520,
570, 581
- Vilanova de la Muga, 280, 430
- Vilaplana, 76, 578, 579
- Vilaportes, 269
- Vilaportes, mas, 269
- Vila-romà, 130
- Vilassar de Mar, 257, 601, 626
- Vinyes, 75
- Vinyoles, 76, 269
- Viscaia, 724, 482
- Vitòria, 594

Façana est de l'església i casa del sagristà (dreta), avui Museu Etnològic

Façana principal de l'església

Palau de l'abat i capella annexa

Rambla del Monestir. A l'esquerra: l'actual casal parroquial (que ocupa el lloc del cementiri) i l'església; al fons, el palau abacial; i a la dreta, en primer terme, les cases dels monjos de Roses

Capella del palau de l'abat i casa del cambrer

Absis de la capçalera de l'església

Altar major de Santa Maria. Arxiu de Joan López, Amer

Interior de Santa Maria, detall del grup de columnes.
Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

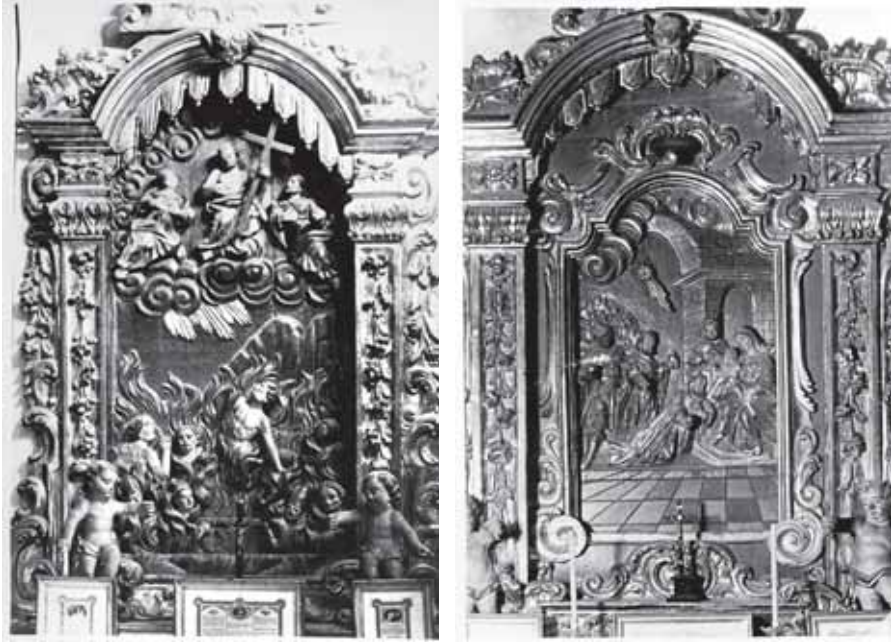

Altar i capella de Sant Benet.
Arxiu de Joan López, Amer

Altar del Sagrat Cor i Dormició de
la Verge.
Arxiu Joan López, Amer

Retaules de les Ànimes del Purgatori (esquerra) i de l'Adoració dels Reis Mags (dreta).
Arxiu de Joan López, Amer

Altar de Sant Josep, abans de Santa Felicíssima. Arxiu de Joan López, Amer

Altar de la Puríssima.
Arxiu Joan López, Amer

Altar de la Verge del Carme.
Arxiu de Joan López, Amer

Altar de Sant Jaume i Sant Felip. Arxiu de Joan López, Amer

Pica baptismal romànica. Arxiu de Joan López, Amer

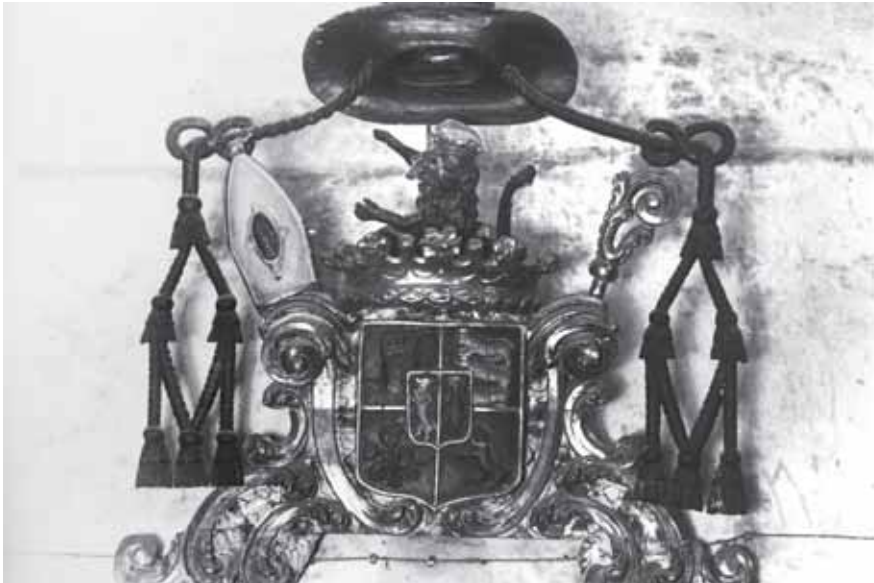
Retaule del Roser. Arxiu de Joan López, Amer

Retaule i imatge de la Verge dels Dolors. Arxiu de Joan López, Amer

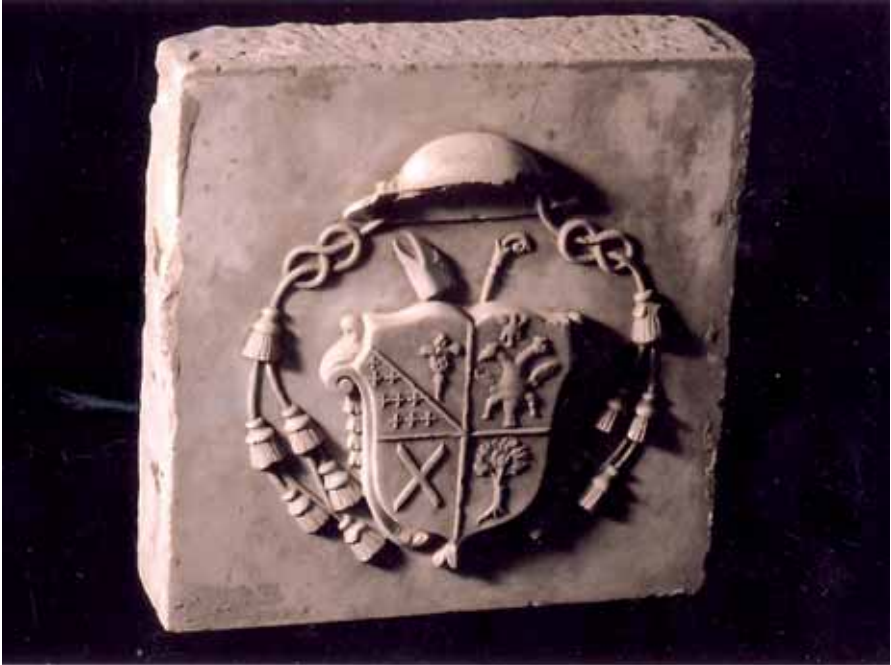
Sant Crist barroc. Arxiu de Joan López, Amer

Escut de l'abat Gaspar de Queralt, a la sagristia.
Arxiu de Joan López, Amer

Portada amb dibuixos de sacerdots fets pel rector Miquel Torrent en un llibre de bap-tismes començat el 1704 de la parròquia de Santa Maria. Arxiu parroquial de Sant Miquel i Santa Maria. Arxiu Diocesà de Girona

Escut de l'abat Cruilles. Museu d'Art de Girona

Paviment de la capella de Sant Benet, amb diverses tombes, a la dreta la de l'abat Guanter

Rentamans del segle XVIII de la sagristia (esquerra). Museu d'Art de Girona. Calze barroc de l'abat Queralt (dreta). Arxiu de Joan López, Amer

Creu i safata petitòria del Roser del segle XVIII. Arxiu de Joan López, Amer

Carrer de la Creu Coberta, rere el monestir. Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

Detall de la creu del segle XIV, al carrer de la Creu Coberta (esquerra). Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona. Creu de terme del monestir (dreta). Arxiu de Joan López, Amer

Detall de la finestra de la infermeria.
Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

Antic cementiri del monestir.
Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

Capella de la Pietat. Fons Josep Salvany, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

Interior de la capella de Santa Brígida. Arxiu Joan López, Amer